

પુસ્તક
ક્ર. ૬.
અ. ૬ ૧ લો.

ભાગ્યોદય.

માર્ચ.
ગને
૧૯૨૮.

પ્રગતિ.

(જીવ ભજીએ સદ્ગુરુ દાતાને, એ લાય)

જન્ય મક્કલ સિદ્ધિ પ્રદ વિશ્વપતિ ।

વિશ્વપતિ । કરીએ પ્રભુતિ,

જય૦

આપ સ્મરણ સ્તબ શબ્દ સાથે અમ, મગલ ક- ગચ્છિત પ્રગતિ.

હોય પ્રમાદાદિ ટાળાને, પ્રખર પ્રકટ કરે ભગતિ

જય૦

આપ સમર્થ તણા રક્ષણમા, અમ હિતની હોય શાની ભીતિ;

પ્રાપ્તગ એતો સહજ સ્વભાવે, યોગીને જેમ ઉપરતિ.

જય૦

આપ અરણ્ય છાયા અમ અંતર-ખાહિર અખંડિત રહીત રતી;

નિર્ભયતા આનંદ હીચે જેમ, કુસુદને અર્થે ચન્દ્રધૃતિ.

જય૦

આપ શરણુ અમ દેવી સંપદ, એજ અમારી પરમગતિ,

જ્યા આવી ઠરતા પછી રહેતી ન, પામવા સરખી દોઈ સ્થિતિ

જય૦

હર્ષાશ્રુથી સ્મરીએ સહોદિત, આપ અપરિમિત ઉપકૃતિ,

વંદન કરીએ સર્વાભાવે, નાથ નરહૃદિ । આપ પ્રતિ

જય૦

શ્રી જ.

આ માસમાં બેટનું પુસ્તક વી. પી. થશે.

ભાગ્યોદયનું ૭૬ નું આ અમ્મી શ્રવ અર્થે થયું છે જેથી આ ના આપના હાથમા
આ પછી એક અકાશીયામાં બેટનું પુસ્તક નવ નવિન્દનાથ રાગોત્કૃષ્ટ-

રાજર્ષિ

જે મનુષ્ય આ વાતનું માર્ગ છે તે જાણી જાણી વાન, એટલે જાન યજ્ઞની થઈ જાય છે તે પછી ચંચળ વિચારણા, અસ્થિર આવશ્ય અને સિધ્ધિ મદક પિયોના પુનઃપ્રાર્થના બની રહેતા નથી. જે મનુષ્ય આ પ્રકારે ઉદ્યેગને નક્કી કરી શકે છે તે મનુષ્યે પોતાની આત્મિક ક્રિયાઓનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી તેના રવામી બની શકે છે, અને તે શક્તિથી વડે તે પોતાનો ઉદય કરી શકે છે.

કાંઈ પણ વિષયમાં મનુષ્યે મરજના પ્રાપ્ત કરવી ક ન કરવી એ તેના જ વિચારનું કારણ છે આ વિષયમદ્દ લક્ષ્યાક્રમ આ જ રીતે પણ વિષયોષ્ઠિ ધન્યથી નવનારો થઈ જાય છે, ત્યાં આત્મિકોના ને પોતી અનિવાર્ય અગત્ય છે મનુષ્યની નિયમિતતા આ મરજના, ગુહનતા આ અશુદ્ધતા પણ તેના જ ઉપર આધાર મળે છે તેને તેજ બોલાવી શકે છે અને તેજ બદલી શકે છે તેની સર્વમાન દશા પછી તેના વિચારાનુસાર જ હોય છે તેના સુખ-દુઃખ પણ તેના જ કર્મના ફળ રૂપ છે જેવા તે વિચાર કરે છે તેવો તે થાય છે અને જેવા વિચારને હાથ તે વરશે તેવી જ દશાને ઉચિત્તમ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત કરશે

આ સુધી નિર્માણ મનુષ્ય બનાવત મનુષ્યની મદદ મેળવવાને તત્પર હોતો નથી ત્યાં સુધી તે તેને મદદ આપી શકતો નથી મદદ મેળવવાને માત્ર પણ નિર્માણ મનુષ્યે મરજ થતુ જોઈએ પોતાના જ ચતોર્થી તેણે તે શક્તિનું ઉત્પન્ન કરી પછી જેની પ્રગતિ તે બીજાના આગળ કરી શકે છે તેવી દશા તેના વગર બીજી કોઈ બદલી શકે તેમ નથી.

“અમુક મનુષ્ય દામસ્ત્રમાં ઠકે છે તેના ઉપર એમુ-જીવન અને અન્યાય તરફ વિચાર જતા નવા જઈએ” આ પ્રાર્થના વિચાર કરવાની માવારણ હતી શકે પછી છે, પણ બને સુખતાના બાધનથી બાધાયેલા છે આલેખિયા તો એક જાણ મીઠાને દુઃખ આપે છે પરંતુ, યથાયથા બને પોતે જ પોતાની મેળે દુઃખને બોલવી રહ્યા છે પૂર્વજાની અન્યાયના બોક્તા બનેલાને નિર્માણના મિદાન્તથી મમ કરતો જુવ છે અને અન્યાયીમાં મમતાના દુઃખોય જાણાય છે પૂર્વે મેળી બનાવે કોઈથી કાળી ઉત્પત્તિ બોલે કોઈના

પર નારી કરવાનું હિંમત નથી તે પછી આ વાન અન્યાયી અને અન્યાયને સદન નવાર મનને હવે માથે મપિ છે જે મનુષ્ય નિર્માણનાને છતી વીધી છે અને પોતાના મમત આયોના નિર્માણની આપી દીધી છે, તે અન્યાયી અને અન્યાયના બોક્તા બનેલાથી નાહતો પણ પાતાની નથી. તે બિંદુવ મન ન છે

મનુષ્ય પોતાના જ વિચારોનું ઉત્તર કરવાથી પોતાની ઉન્નતિ કરી વિજયી થઈ ના છે અને સફળતાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે તેમ ન કરનાર ક મેશા નિર્માણ, હાસ અને દુઃખી જે જે છે

કાંઈ પણ વિષય પછી તે મામાર્ગિ વિષય હોય ક જીવન તેમ તોણે તેની મિદિને માત્ર મનુષ્યે પોતાની પાશ્વર્ય હિંમતોના નામત્વમાંથી પુરો પોતાના વિચારોનું ઉન્નત કરી જોઈએ મદક પ્રાપ્ત કરવાને માત્ર મનુષ્ય જ ક મપી રીતે પછી શક્તિ અને મરજના પ્રગતિ નાપિ ત્યાગ ન કરવા પડે, તથાપિ તેના શ્રદ્ધા ધર્યા બજરો તો ત્યાગ કરવા જ પડશે જે મનુષ્યની મરજવિત્તિ પછીઓના જેવી છે તે કાંઈ વિચાર ન નિયમ પૂર્વક અને સ્પષ્ટ રીતે સ્થિર રાખી શકતા નથી તે પોતાની શક્તિ શક્તિઓના વિધાય કરી શકતા નથી તે પ્રત્યેક મર્મમાં નિષ્ક્રિય થાય છે, પોતાના વિચારોની અસ્થિતા ન કરવાથી કાંઈ પણ મદકનું લાભ ને કરી નાતા નથી તે એકથી પોતાના પમ ઉપર ઉભા રહી મદકો નથી પરંતુ ને જે વિચારોનું મનન કરવાનું હોતુ નથી તેના બધનમાં મપાઈ જાય છે

પ્રથમ નવાર્થનો ત્યાગ કરી રમર, તે પછી પ્રગતિની ઉન્નતિ અને કાંઈ પણ પ્રાપ્તિ મરજના પ્રાપ્ત થઈ જાતી નથી મનુષ્યના મમાર્ગિ વિચારમાં પણ આજ નિયમે તેન કમ મળે છે જે પ્રમાણમાં પોતાના વિચારણા, પ્રમાણ નથા અન્યાયના પાતરિ વિચારોના મદક કમ અને પોતાના મનન પોતાના પ્રવર્તન અને ઉપાયો પર સ્થિર પ્રગતિ અને પોતાના ઉન્નત દશા પૂર્વક વળગી રહેશે તેજ પ્રમાણમાં તેના મર્મની સિદ્ધિ થઈ જાશે જે મનુષ્ય પોતાના વિચારોને પ્રમાણમાં ઉન્નત કરી શકે છે તેજ પ્રમાણમાં તે મુદ્દાના, દશા અને મરજોના પ્રાપ્ત કરી

શક છે, અને તેને સફળતા પશુ તેટલીજ મરણ
ગીતે ગળી શકે છે. એવા શ્રેષ્ઠ મનુષ્યની ઉન્નતિ
ચિરદાય સુધી ચિંતર રહે છે અને તેને ધન્યતાદ
પણ મળે છે.

તમે નક્કી માનવો કે જગત સાધન, અપ-
ત્યાદી, કપડી, હાથગાળું, અને દુદ્ધને મદદ કરી
તેનું નથી. પણ જગત મત્યાદી, પાર્શ્વિક અને
પરિપક્વરિતજ મદદ આપે છે. પુત્ર પુત્રાન્તરંગના
મદદતાઓ અને યોગિયોગે આ મિદાન્તની પુષ્ટિ
જુદા જુદા રાષ્ટ્રોમા કુદેલી છે અને તેથી દરેક
માણસે જાતે નિરંતર પોતાના વિચારોની ઉત્તિ
કરવાને માટે અને પોતાને ધર્માત્મા અને લોકાપ-
કારી જનાવવાને માટે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

શુદ્ધિમતા શી રીતે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે? વિદ્યા
તથા મનુષ્ય જનન અને પ્રભૂતિના મિદ્યતા જાનને
પ્રાપ્ત કરવાને માટે પોતાના સંપૂર્ણ વિચારોને
કેન્દ્રિત કરવા તે શુદ્ધિમતાનું કારણ છે. કોઈકાઈ
વખતે શુદ્ધિમતાની સાથે અહ કાર, મિથ્યાભિમાન,
અને લાલસાના દર્શન થાય છે, પરંતુ જે શુદ્ધિ-
નું કારણ છે તે તેનું કારણ નથી. ધોર પરિ-
પ્રયત્ન અને શુદ્ધ તથા નિઃસ્વાર્થ વિચારોથી
જ શુદ્ધિમતા પ્રાપ્ત થાય છે.

આત્મિક ઉન્નતિ કેવળ પવિત્ર તથા મહત્વા-
કાક્ષાઓથીજ થાય છે, જે મનુષ્ય નિરંતર ઉચ્ચ
ગતે ઉન્નત વિચારોમા જમણ કરે છે. જેના ઉદય,
આત્મા અને મનમા સર્વદા શુદ્ધ અને નિઃસ્વાર્થ
વિચાર ભરેલા રહે છે તે મનુષ્ય નિઃસ્વર્ગ જ્યો-
રતા મર્મની માફક જાગૃત્યમાન અને પૂર્ણિમાના
નિઃસ્વી માફક માધુર્ય પૂર્ણ હોય છે. તે જાનનાન
અને સદાચારી થઈને એવા ધ્યાનને પ્રાપ્ત કરે છે
કે તે ત્યાંથી આ મસારમા મોટા પ્રભાવશાળી
પ્રધાન તાબી શકે છે અને અમૃતનો પર્ણદ નર-
મારી શકે છે.

પ્રત્યેક પ્રકારની મરણના એ પ્રયત્નો અને
ઉપાયોના જનાવેના શાન્તપુક્ટ છે જેમા વિચાર
ગી ગતોની નાનપમ જાડા સ્વધ્યાનન ચરિરહે છે

આત્મમયમ, દંડના, પુદ્ગલો, પવિત્રતા અને
વિચારોને સાત માંચે ચક્રાવચારી મનુષ્ય ઉત્તત
અવધાને પ્રાપ્ત કરી શકે છે. જ્યારે પશુના, પ્ર-
માદ, અગ્રીય, દુષ્ટતા અને વિચારોની નિરંકુશતાથી
મનુષ્ય અવધાનને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

મનુષ્ય મમારમા મહાન સફળતા પ્રાપ્ત કરીને
અને આત્મિક જગતમા સર્વોચ્ચ ધ્યાન પ્રાપ્ત કરીને
પણ અભિમાની, સ્વાર્થી, દુષ્ટ, પ્રમાની અને લોભી
વિચારોને વશ થવાથી નિર્જળતા અને દુષ્ટોના
બોન થઈ નીચે ગમડી પડે છે અને અતે તેનું
અવધાન ચક્ર બંધ છે.

મનુષ્યોમાંથી પ્રાપ્ત કરના વિચારોમાં
શુદ્ધિ કારા રક્ષણ કરવાથીજ કદી શકે છે કષ્ટા
એવા હોય છે કે જે વિચાર પ્રાપ્ત કર્યા પછી એ
પરવાહી રાખે છે અને પછીથી પાછા નિષ્કળ-
તાના કુખને મહન કરે છે.

બાપાજી, શુદ્ધિ, વિદ્યા અને આત્મિક જગ-
તમાં પ્રાપ્ત કરેલી પ્રત્યેક મનરની સફળતા મન્ય
માંચે વાણેવા વિચારોનાજ ફળરૂપ છે.

જેને સાધારણ ઉદ્દેશ્યમા સફળતા પ્રાપ્ત કરવી
હોય તેણે સાધારણ સ્વાર્થોના ત્યાગ કરવો પડશે
અને જેને મહાન ઉદ્દેશ્યની મિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી હોય
તેણે તે મહાન સ્વાર્થોના ત્યાગ કરવા પડશે.
જેટલું ઉચ્ચ અહુ હોય તેટલી ઉચ્ચ મીટીની જરૂર
પડે છે તેમ જેટલી ઉન્નતિ કરવી હોય તેટલાજ
નિઃસ્વાર્થી જાતનું જોઈએ.

મનુષ્ય માંચે પોતાનો ઉદય કરવા જોઈએ
ઉદય કરવાથીજ તેને સુખ મળે છે અને તે સુખ
મેળવવાને માટે તેણે પ્રથમ પોતાના વિચારોને
ચિંતર કરી પછી એક ઉદ્દેશ્ય ચિંતર કરી - તેની
મિદ્ધિ કરવા માટે પ્રયત્ન કરવા જોઈએ.

અવધાન અને પગમાર્ચ અનેની મિદ્ધિ કર-
વાને માટે પ્રથમ વિચારોમાં ફેરફાર કરવા જોઈએ
અને જેવા પ્રકારની સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તે
અનુસારજ પોતાના વિચારો કરવા જોઈએ.

પ્રાસંગિક વિવેચન.

૬૫૨ ઇ.સ.એ આજે લાઓદયના પાંચ વર્ષ પુરા થઈ તેનો છા. વરના પ્રવેશ થાય છે જેમ દરમ્ ભાસીક અને પેપરને લાગીને અસર થોડે ઘણે અને પણ થઈ છે તેમ આ માગીકને પણ તેની અમર થાય તે મહાવિત છે

આવા કાગળાની અસર મોષનોરીમા પણ પોતાનો દકાવ કરવા એ ઘણુ મુશ્કેલીનું મમ છે અને તેથી જેમ કાગળોના છ સાત ગણા લાવ નહી ગયા છે તેમ થોડે ઘણે અમે પણ પોતાના પેપરનું લગાનમ દરમ્ વર્તમાન પત્રમરે નાચું છ નાન તે વ્યાખ્યાન છે આવા વખતમા લગાનમ વધાર્યો વગર છટકાજ નથી કારણ કે અમે લા ઝોદયનું ને વખતે ગેરક કાગળો માન રૂપીએ રીમ હમા અને રફ કાગળો તથા રૂપીએ રીમ હમા તે વખતે પણ એ રૂપીઆજ લગાનમ રૂપેયું હતું બપોર અચાર ઈતેક કાગળો પચી સયી નીસ રૂપીએ રીમ છે અને રફ કાગળો સોળ અને સત્તર રૂપીએ રીમ વેચાય છે તે વખતે પણ અમે તો માન અમારા કાહકોની મેલા તેના તેજ લગાનમે એટલ એ રૂપીઆમાજ અત્યાર સુધી વરલી છે અને વત આ વર્ષે પણ અમારા વર લાને કાહકો અમારા સાહમને ઉત્તેજન આપતે તો આ વર્ષે પણ તેજ લગાનમે એટલે કે ૨—૦ મોજ ભાસીક આપવા અમારી ખુશી ગતર્ફના નાકમા ખનાવી છે જેમ દરેક ભાસીક ૨૪ ક ગણા વાપરના માંડ્યા છે તેમ અમે પણ રફ કા ગળો ઉપર ગાનમુંધી માગીમને નિલાચુ છે પણ આનુ સાનમા તો અમે રફ કાગળ ન વાપ રતાં ગેરક કાગળો વાપરવા નહી કહું છે અને તે પ્રમાણે આ અફ પણ તેજા કાગળોમા કાદેનો છે તળી આ વર્ષે એટલુ પુસ્તક હિડુચાનના એ અખ્યાન કવિ મરુરવિન્દનાથ રાગોરનું લખયુ છે, કે જેમની વિદ્યા મા આખા દેવની હરીકા ધમા માન તેમના મના લાખ રૂપિયાનું ઈનામ મળ્યું હતું તેના સમર્થ કવિ શિરામજી, દન

રતના કાથે લખાયના પુસ્તકનુ લાપાતર રફ કાગળમા છાપતુ અમને મોખ્ય ન લાગ્યાથી તે પુસ્તક પણ આ વર્ષે ગેરકમા દાંડ્યુ છે આ પુસ્ત કનુ નામ નામરિ છે કે જે મનુ પ માનને મોધ આપી તેની કુદમીને સુસારી દેવી મુખ્ય તરફ ધમડી જનાર છે તે પુસ્તક તૈયાર થઇ ગયુ છે ને આ અફ બીડાયા પડી અકનારીએ પી પી કે ૨—૨ નુ કરી મોદધામા આવને આશા છે કે અમારા મુત કાહક થધુ અમને આ કાગળાની મોસારીમા અમારા આ કાહમને ઉત્તેજન આ પરા માટે તેનો જિવમર કચેજ

બહાની નકો ખપ પૂરતીજ આપવી છે માટે નવીન કાહકોએ તાગે નામનોધાનક, નદિ તો તે ખૂબી પડેથી પાછળથી એટલુ પુસ્તક તેમના મળી શ છે નદિ.

દરેક કાહક થધુ વધુ નદિ તો આ નવીન વર્ષે અફે જમે કાહક અમને વચગી આપી અ મારા આ સાહસને ઉત્તેજન આપતે એરી અમે આશા રાખીએ છીએ અને જો કાહકોની મારી મ અથ વચે તો પડી અમે લગાનમ વધાગસાનો વિચાર મુતનરી રાખીશુ નાહ તો ખચને પડેચી વળના સાફ મને આ માગીકને નિલાચી રાખ વાની ખાતર પણ લગાનમમા થોડા ઘણે વધાગે તો રચોજ પડતે કારણ કે કે મગમમા પણ એ રૂપીઆમા આ માગીમના બાર મામ સુધી ૦ ર્મા આપવા અને તે ઉપરાંત ગેરક કાગળોમા તગલમ પદગક કોમની બેટ આપવી તેનુ ખર્ચ પાલરી ગઈ નહિ એકદરે ૭૫ ગર્મનુ વાચન ૨ મા આપતુ પોરામ નદિ છતાં પણ વત અમારા કાહકો અમને મદદ મરી, થોડા ઘણા કાહકો ૪ ધારી આપવાની નન્દી લે તો તેમ પની રફે તેમ છે માટે હવે નાગળમ વધારતુ કે કેમ તે કાહકો રાના ઉપર અમે મુગએ છીએ અને આમા રાખીએ છીએ કે તે પા રે પોતાનાવી મુનની મદદ જરૂર કરગજ

મનુષ્ય પરિચય.

મનુષ્ય શું છે અને તેનું કર્તવ્ય શું છે એ જાણનારાની મધ્યા ધણીજ થોડી છે. જેમણે તેનું જ્ઞાન મેળવી તે જ્ઞાનને કાર્યમાં પરિણવ કરી લીધા છે, તેનું જ જીવન ગરબ છે, અને તેને જ ધન્ય છે. પોતાના અગ્નિતત્ત્વ જ્ઞાન મેળવ્યા વગર જીવતું તે ન જીવ્યા બરાબર છે. આપ વિચાર તો હરો કે જે પોતાને જ ઓળખતો નથી તે બીજાને શી રીતે ઓળખી શકે? પોતાના અસ્તિત્વના મળધર્મા અધિકાર જાણાય છે તે ખીજી કંઈ કંઈનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ હતું? એક જણ કહે છે કે “ભાઈ, મેં ધજોજ વિદ્યાવ્યાય કરેલા છે, અને ફરી ફરીને મર્વ પ્રકારનાં પથ, પત્રી અને જીવજીવ ગ્લેષા અને તેનું પથ રીતે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે હવે મારાથી કાંઈ વાત અજાણી નથી. મેં મારું મમત જીવન આજ બાજ-તોમા વિનાવી દીધું છે, પત્રી મારામા ચાલી ખામી દોષ” બીજી કહે છે “મેં એમ એ ની પરિક્ષા પાસ કરી છે. મુમાફરી પણ મારી દરી છે હવે મારું શું મીખનાનું આડી રશું છે?” તો તમામ શીખી સુઝો છું.” ત્રીજી કહે છે, “ભાઈ મને તો ધણે આતંદ છે ઉદ્યોગ કંઈ છું કાંઈ વાનની ન્યૂનતા નથી. દરરોજ બે કનાક કંસરત કંઈ છું જુવાં તો ખરા હું કેવો જળનાન છું કાશું મારી બરાબરી દરી શકે તેવો છે?” એવો કહે છે કે “ભાઈ હું આજે બે માસથી તાવથી પીગાઉ છું. જુવાં તો ખરા હું કેવા દુર્બળ છું.”

એવી રીતે મસારમા નર્વ માણસો વિચાર કરી દે છે એથી જ મમગ્ય છે કે મનુષ્ય પોતાના અગ્નિતત્ત્વની દ્રઢ ક્યા સુધી નક્કી કરી શકી છે એજ કારણથી તે નાના પ્રકારના નગ અને શોકને નહન કપી કંઈ છે.

કહેવન છે કે એક નખતે મિહનુ બચ્ચુ જન્મથી જ બકરીઓના ટોળામાં ઉછીરે મોટું થયું, તે ધણે વખત તેમના ભેગુ રહે, બેગી તે જેમ પકડી કરતા તેમ કરતું તે મોટું થયું તે

મિહ બચ્ચુ, તો પણ તેનો વ્યભાન બકરીઓના જેવા જ રહ્યો તેમા કાંઈ ફેરફાર થયા નહિ. જે કાંઈ તે બકરીઓ ખાતી, તે તે પણ ખાતો, અને તે પોતાને બકર નરકિ જ માનતો, પણ તેના આ કાર અને મકપ તો મિહના જેવા જ હતા એક વખતે તે ટોળા નરક વનમાંથી એક મિહ ગર્જના કરતો બહાર નીકળ્યો, અને બકરીઓની નજર આગે બકરાને નામસાની વગમા ન મળી તેથી તે મર્મજે પોતાના માર્યા નીચા નમાવી દીધા અને તે પ્રમાણે તે ટોળામાંના મિહ પથ જીવને લીધે માથું નીચું નમાવ્યું આ વેળા આવયા મિહે દર્શાવે કહ્યું કે, “ભાઈ આ બકરીઓ તો મારા બારાં છે, મથુ તું મિહ ચરેને કેમ રહે છે?” તે માથું કેમ નમાવ્યું? તે આ પ્રકારે આ બકરીઓના ટોળામાં તારી-જીવની ગાળા તે ધણે જ દીકરીરી ભરકું છે, જરા આખ ઉધાડીને તો જે કે જેવા હું છું તેવા તું પણ છે, તું આવી કિય-તીમા કેમ પડી ગયો છું. બકરન થા અને ને કે આ બકરીઓ તો-તાંને ઓગદન આધી બકરીઓના ટોળામાં રહેનારા સિદને ખાતો થઈ કે હ બકરી નથી પણ મિહ છું. મેં આટલો વખત મને બકરા તરીકે માનીને રખી જ ભૂલ કરી છે. એવા વિચાર કરના જેણે પણ ગર્જના કરી અને તે વનમાંથી આવેથા મિહની માથે આવ્યા ગયો અને ત્યારથી તે પોતાને મિહ છું એમ માનના લાગ્યો.

આવીજ દરી મનુષ્યની પણ છે તે ગરિ-દામા કમીને કોયેરેન માન કંઈ છે પણ દયામ તેને પોતાના વાન્નવિક રસનનું જ્ઞાન થાય છે ત્યા પત્રી તેને કોઈ કુખ મહેનું નથી જે વખત તેને પોતાના નરવન પથ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે તે વખતે તેને કાંઈ ભય કે દુખ જણાતું જ નથી. કેમકે મનુષ્ય એ એક એવી વિવક્ષુ વતુ છે કે જેના હાથ મુધી ‘દામ’ પણ દુખ પડોચી નકતું જ નથી.

મણી તો મનુષ્ય અનન ગભરાઈ જાતે કહે

છે કે, 'હામ ! ઈશ્વર' આમાં કાંઈ મોલજવા નથી હવે શું કરવું ?' પણ તેમાં કાંઈક શું કરે પરમ દયામય પરમાત્માએ તેના આનહને માટે તો મર્ત માધનનો આ ત્યાગમાં સંમત કરેલો છે તેનો ઉપયોગ કરવા તો ન કરવો એ તેનું કામ છે કરેલા કાર્યોનું કળ તો દરેક માણુમને બોગવવું જ પડે છે કારણ કે પૂર્વ જ્ઞોનું કળ તો અનિવાર્ય છે.

મમારમા જોડકા છત્ર છે તે સર્વનો આધિભાવ એ નરુત્તોના મયોગથી થયેલો છે. તે બે નરુત્તોમાં ૧ પુરુષ અને બીજી પ્રકૃતિ છે પુરુષ એ આત્મા, પ્રકૃતિ આર્યા મેનન છે. અને પ્રકૃતિ એ જડ છે.

પ્રકૃતિ ધન છે અને પુરુષ ધણી છે, અર્થાત્ પુરુષ પ્રકૃતેનો મામી છે પુરુષમાં મન-ચિત્ત-આનંદ આ ત્રણ ગુણો કે નમ-રજ-અને મત્ત ગુણુ પ્રકૃતિના છે અને તો આ ગુણોને તેના સ્વરૂપે રૂપે માનવામાં આવે છે, અર્થાત્ તેના એ ગુણો તે તેના સ્વરૂપ છે.

શુદ્ધિ, એકદશ ધ્વનિય અને પાચ ન-મા-પ-ઓથી છપનું સત્તમ દેરીગ બનેલું છે. જેને વિમશરીર પણ કહે છે માલામ અનકરણુ મેનન છત્ર છે. અનકરણુ એટલે મન, શુદ્ધિ, અનકાર અને ચિત્ત. તેના ઉપર જે મેનનનું પ્રતિબિમ્બ પડે છે તેને આભામ કહે છે.

અત્ કરણુ, એકદશ ધ્વનિય અને પાચ ન-મા-પ-ઓનું કારણ પ્રકૃતિજ છે ન-મા-પ-કે પચખતોનું

કારણુ શુદ્ધ, રૂપર્ગ, રૂપ, રમ અને ગધ છે 'દુષ્ણ અને મુષ્ણ ભોગવનાર તેને પ્રકૃતિની સાથે જોડાયેલો આભામ છે માંમારિત્ત કાર્ય પણ તેની જ શક્તિઓથી થાય છે ત્યાં મેનુઅને જ્ઞાન થાય છે કે જે પોતે જ પુરુષ છુ જે જ મચ્ચ-મનન સ્વરૂપ છુ, ત્યાં જ તે પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. પુરુષ અને પ્રકૃતિનો સ્પર્ધાવામી અને પતિનો છે પ્રકૃતિ એ પતિ-ત્વના સ્ત્રી છે અને મેનન એ તેનો પુરુષ છે અને તેથી પ્રકૃતિ એ પુરુષને આધિન છે પુરુષ પોતાનો કાર્ય તે શીતે પ્રકૃતિને વડે લાંબી દાદ છે જેની ઇચ્છા હોય તેવી તેને બનાવી શકે છે જળને ધણમા અને ધ્યજને જળમા ફેરવી શકે છે, અર્થાત્ નર કાંઈ કરી શકે છે કારણ કે પ્રકૃતિ દેવી હમેશા પુરુષની માથે ઉભી રહીને તેની આજ્ઞાની વાટ જોઈ રહે છે.

એવું મનુષ્યનું અસ્તિત્વ છે એજ જ્ઞાનનું નામ મોક્ષ છે તેનું જ્ઞાન મેળવવાથી મર્ત કાંઈ બધી નકાય છે તે પછી શુ મનુષ્યને પ્રાપ્ત થા-નની ખામી રહી શકે છે ? કદાપિ નહિ. મમન્ત શક્તિઓ, કળાઓ અને સિદ્ધિઓ તેને આધીન થઈ રહે છે એવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી તો તેને એ અપાતી જરૂર જ રહેતી નથી કેમકે તે પછી તો તે પોતે જ પરમાત્મામાં લીન થઈ એક થઈ રહે છે.

લક્ષ્મીચંદ્ર અર્ચન એમ એ

૧ આકાશના પાન ૫૦ ધતુરાના શીડવા નગ ૨૫ ભરપાર તો ૧૦ સાંખરમીયુ તો ૧૦ ગજગોત તો ૧૦ મીહુ તો ૪૦ સર્વે એકત્ર કરી એક મટપુડામાં ભરી ગજપુટ ભડી આપવી તે બખ્મ ખરક કરી પેક પાટલીમાં ભરી ગાખરી વાલ ૧ નાગરવેત પાનમાં રાતે મુતી વખતે ચાની જલી ઉપર ગરમ કરેલું દુધ શેર વા ખીલ તેથી ગમે તેવી ઉધરસ હોય તોપણ મટી જાય છે.

૨ આકાશના પાન ૨૫ મીહુ તો ૧૦ કટકડી તો ૫ મેરચુયુ તો ૨ લાંચ તો ૧ આ મા મેનુ પછી એક મટપુડામાં ભરી ગજપુટ ભડી આપવી તે રોજ જાનજ કરતી વખતે પમાતી જાનનું કળવું દુખવું નિગેર મટી જાય છે.

૩ આકાશના પાન કાશમાં બાંધી વાળા ઉપર બાંધવાથી વાળો ખેંચી પડે છે

૪ આકાશનું પાન ૧ સોડા તો ૧ જાનને વાટી રાખવું તેમાંથી તો ૦૧ નીવમમાં ત્રણ વખત આધાથી ખરોગ મટી જાય છે.

સ્વામીશ્રી વિશુદ્ધાનંદજીનું ચારિત્ર.

(અનુસંધાન, ગતાકૃપી)

મકરંશુ ૧૪ મું.

સં ન્યાયાશ્રમને યદ્યપી કૃત્રી, આમી વિશુદ્ધાનંદજી ગુરુની પાસે એટલે જગ્યાએ રહેતા લાગ્યા પરંતુ વધુ દિવસ સુધી તેમનો ત્યાગ નિર્વાહ ન થઈ ગયો, નારાયણાશ્રમ આમીજી જે ગૌડઆમીજીના જુના રૂપાપત્ર અને વિશ્વાસુ ગિરિય હતા, તેમનાથી આ નવીન મન્યામી પોતાના ઉત્તમ ગુણોના પ્રતાપે વધુ પ્રતિષ્ઠિત થાય તે મહત્ત્વ યાદ રાખુ નહિ જેથી તેમણે ગુરુજી સગળ ચિત્ત તેમના ઉપરથી મિશ્કુન કરી ક્તય તેવા યત્નો કરના માણ્યા, અને તેનું પરિણામ એ આવ્યું કે આમીજી આમીજીએ ક્ષત્ર વધતો તોલને મર્વને આશ્રમમાંથી બહાર દાટ્યા.

સન્યાસાવન્યામાં યતિને એવી આતા છે કે, તમણે હમેના એકનાજ ગેરુ અને કહી પણ કે હતા સગતી વળગતા ફસાતું નહિ કારણકે જેટલો જુ મમ આપ તેટલોજ તેમા દુખ અને કટ ગેરુ છે મહાત્મા સ્તાવયજી એક દિવસ ફરતા ફરતા એક મુદ્દયને ત્યા ગયા, અને તેવુ તો પરાણુઓને માટે એક છોદરી અનાજ પાણી હતી તે છોદરીને પોતાની ચુડીઓનો ખડખડાટ થતાં શરમ આવી હતી જેથી તેણે તેની ચુડીઓનો ખડખડાટ પગલા ન આંમળાઈ જઈ તે માટે દરેક હાથે બાંધે ચુડી ગખી બીજી ચુડીઓ કાઢી નાખી, આ બનાવ સ્તાવયજીએ જોયો તે ઉપરથી તેમણે એ ઉપદેશ મદલ્ય હોય કે જ્યાં એ પુરો એક જગ્યાએ એકા રહે છે ત્યાં કાઈ પણ એક દિવસે નેમનામા ખટપટ થયા તર રહેશે નહિ જેથી “एक एव चरेद्दो माम् कुमार्या इव कंकण” અર્થાત્ જુદાંમાને કુમારીના કંકણની માફક એકનાજ રૂપુ વ્યેષ્ટએ ત્યા વધુ મનુઓનો મદવામ લેવ જે ત્યા પર

અપ વૈમનન્ય અને કનહ થયો વ્યાભાવિક છે આ ઉપરથી એ મિત્ર થાય છે કે મ માગ ત્યાની મન્યામીઓએ પણ આત્મ મહાંતે માટે એમનનાં મહેતું ધણુજ જરૂરુ છે.

આમી વિશુદ્ધાનંદે દલાશ્વમેષ પાટ ઉપર એક પર્મશાળામાં નિવાસ કર્યો અને સ્વામી વિશ્વં ક્યાનદજી બીજી જગ્યાએ ગેરુ લાગ્યા, નારાયણ આમી “સૌમદીપાટ” ઉપર અને સ્વામી વિશ્વં શ્રગનંદાશ્રમ, તિપુરાઈરવીની નિકટ લંછને બિરાજતા આ મકારે મર્ફ જુદી જુદી જગ્યાએ રણા ખરા પણ દરરોજ મન્યા વગર રહેતા નહિ ગૌડ આમીજીની પાસે દર્શન કરવાને અને વિદ્યાધ્યામ કરવાને માટે રોજ એકા થતા હતા.

આમી વિશ્વંજી અને વિશુદ્ધાનંદજી, નોંધે ગુરુના અતકાળ સુધી તેમની પાસે લજીતાજ હતા, તથાપિ તેમને આ વખતે એક ઉત્તમ અધ્યાપક માનવામાં આવતા હતા અધ્યાપકની અવસ્થામાં અધ્યયન કરવું, એ જો કે તેમ અને નગરોની રીતિથી પ્રતિકૂળ છે, પરંતુ વિદ્યાપીઠ કાઠીની મર્વમાન્ય પ્રચલિત પ્રથાથી પ્રતિકૂળ નથી.

વિદ્યાર્થી મંડળમાં ને કે આમી વિશુદ્ધાનંદજી જુદાંમા, વિદ્વતા વિગેરે કારણથી મનમાનને પાત્ર થયા હતા, પરંતુ આમી વિશ્વંજીની માફક નાન, પ્રિય લાગી અને મર્ફ પ્રિય થઈ ગયા નહોતા પોતાની વ્યાભાવિક પ્રખરતાને દલાવવામાં તે હાલ સુધી અમમર્થ રણા હતા તેમને કોષ જે કે ક્ષણ વારને માટે હતો, પણ ઘણીવાર ગુરુને થઈ જતા હતા મહાત્મા વિશ્વંજી ખરેખર વિશ્વંજીજી હતા તેમને માનાપમાન લાગતું નહિ એક વખત મહાત્મા વિશ્વંજીને પણ તેમણે ફટકાવ્યો હતા. આ વાન ગૌડઆમીજીના

પ્રાંતજીસમા આવી તેથી તેમનાં ધાર્મિક ખરાબ વાચકુ. તેમણે રામી નિવૃત્તાનદહને પામે બોલાવે તે પૂરુ કે 'હી દરીન કે' જેથી વિનુ-
તાનદહને પોતાના મપરા ૧ મન કર્યો, તેથી તેમણે કહ્યું કે 'આવ કારણથી હું નમને મન્યોમ આપવાને માટે મરજી મળતો; દતો મન્યામની પદેયા માનગ્રમ્ય બાજમ એને માટેજ વરગમે કે કે તેમા ગીતે નમુકુ પુરુ નિરસિ માગતા બન્ધમાગ પી કાં પગુ દાનમા તે આશ્રમને માથા પાળતુ ન દેવાથી મન્યામમા આવીજ વિદ-
પના થાય છે જુઓ ૧ નમારી બિવિગની વાન દમગુજ ત્વેષ શકુ છુ તમે દરેક રીતે લાખ ડા, તો પમુ તપવી વિષપછને મારા જેવાજ માનને તે તમારા ક્રતા જરા પમુ ઉતરે તેમ નથી.' રામીડ ને કે પોતાની મેજેજ પશ્ચતાપ કરતા હતા તોપણ દરેકનુતા મર્મપર્થી ઘડોથી પરાં શરમાઈ ગયા તે પછી ત્યાં મુધી રામી નિષ્કપડ છજ્યા હાં મુધી તે તેમનુ માન માચ પતા હતા

એ પછી રામી વિષકપછને તો ગૌડ્યા-
મીછએ પોતાની પામે અદ્યાઆદની ધર્મશાળામાં બોલાવી લીધા અને રામી વિગદાનદહને તો અદ્યારજ રહેશ દીધા તે આનમ ગીતે ને મધુમી સ્તિથી શરીરનો નિર્વાદ કરવા બાબા

કલિદ માસમા ગૌડ્યામીછને તાવ આવેજ તાચ થયો અને માંચે ખામી પમુ પ્રગટ થઇ થોડા દિનમા પછી મેગ તો દ્યાર્ધ ગયો પમુ સગીર નાગમ્ન થઇમકુ તે પછી તે દર મામસારેજેજ નાચદ દર્શન કરવાને માટે જતા પમુ વિષનાથ-
મુધી નર્મ ગતા નહિ તેમને પોતાનાં લમજેથી મમજનુ ૬ દરેક પ્રેલી અજ્યા છે, તેથી તેમને પોતાના મર્મ ગિઓને પામે પેતાવી લીધા અને બગાસતુ દેરી નર્મ ઉપરેગ આપવે શરૂ કર્યો

રામી વિષ પ અને રામી વિગદાનદહ કિસાય ગૌડ્યામીછને ઘીત એ દિઓ હતા એક વિવેચનદ મને બીજા નદતાનદહ

રામી વિવેચનદન નામ પૂર્વ આશ્રમમા નૈવામા ૧ હવે જે માગદન અપસા ગયાવાય વાલજ હતા દોઝનગય મિધિયાને ત્યા તેમનું પોમન સામકુ દત જેમાથી પોના વિચાર્યો અને

વિદાનાની સંતામા તે જગા કરતા હતા એમ હતા પણ આપન મતાસાની ચિતામા તે કમેગા ગયા કરતા હતા નાના પ્રમગી જમવામથી જડી છુટી લાગીને દનામ, નામે નામાને એ આશાથી પ્રકતા હતા કે તે મર્મ રસાયનની મિદિ થઇ બપ તો પછી લાલજ વિચાર્યોઆના બેરબોપાલની કાઇ ચિતા રહે નહિ પરતુ તેમનો આ વિચાર ગૌડ્યામીછને પમદ નહોતો તેમના વિચારમા એક પ્રકારની એવી વિસેપણા હતી કે જેના ચિતનથી મન્યાસી યા બલ-
ચારીનુ અષ પનન થઇ શકે તેમ હતું જે અપતે ગૌડ્યામીછની યામે અન્ય બલચારિઓની માંચે તે ઉપનિષદ લલજાને માટે જતા હતા ત્યાં અનેક દશનતોથી આ વિચાર મારા નથી એવુ સિદ્ધ કરતા હતા

કન્યાનાન (વિવેચનદ) આ વખતે બ્રહ્મ અપાશ્રમમા હતા તે રસથાવે પ્રમળ, પેદાન્તમા વ્યુત્પન્ન એને પગપકારી હતા કદી કદી પોતાની રમાયન ગીખવાની દેવથી શરમાના પમુ ખરા, પરતુ રામીછ એમ કહેતા કે જે દિસે રમા-
યનની મિદિ થઈ જતે તે દિવમે એ મર્મ ખટપટ મકા દહને મન્યામ લાઇલમિ "કાર્ય વા સાચ-
ચામિ દારોર વા પાત્તચામિ" એ મારી પ્રનિતા છે

એક દિવમ વેદ વ્યામ્રહતા દર્શન કરવાને માટે ગૌડ્યામીછ પોતાના શિષ્યો માંચે રામ નગ ગયા હતા, તે વખતે કન્યાસલ પમુ માંચે હતા માર્મમા એક જડીયુગી તરમ આંગળી કરીને રામીછએ તેમને કહ્યું કે અને ઉખાડીને માંચે રામી મશીમા ચાલો આના મળતાંજ તેમને તેને ઉખેડીને પોતાની માંચે વર્ષ બીધી અને ત્યા જતાને પૂઠ્યુ કે "આ શુ ઉપરોગમા આવે છે" રામીછ બોલ્યા, "એ તમાગા શેગની આપથી હ આપન નીખવાની વાલમા તમને ક્યા દિસથી છે માટે હવે તેને પૂડી કરા" આ માચગી મન્યાવાચકએ મનાજ ઉમળા, તેમજ ખીછ આલુ તામાને તાવી તે અજ્યા તે ના પ્રતિતા ગમે નિવાયતા પોતાની માગેજ તા ચાંચે અત માન મર્મ આ મથ

એજ વખતે પ્રમલતાની માંચે તેમના ગિ નમાં એ વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે જેને માટે તમે

માર્ગી માર્ગી કરતા હતા અને અનેક પ્રકારનું કદ અને અર્થ વ્યય મદન કરવા છતાં પણ જેને મેળવી શકના નહોતા, તેનો ગૌડ વ્યાપીછતી નિકટ કાઢ દિમાખ નથી એજ વખતે સમાર પરથી વિરાગ અને પરમાત્મા પ્રતિ અનુરાગ થયો અને પામે જે દ્રવ્યાદિક હતુ તે મર્ચ આત્મણેને આપી દ્યને પોતે મન્યામી થઈ ગયા આ વાત જેવી માલગી છે તેવી લખી છે પરંતુ એ વાતમાં મ રહે નથી કે ગૌડ વ્યાપીછે આ પ્રકારની સિદ્ધિ એને અતિ તુચ્છ મનજતા હતા ગમે તેમ હો

પણ તેમના પ્રભારને વેતાજ કન્યાલાલ વિરક્ત થયા અને મચિત દ્રવ્ય વડે વિદ્યાર્થીઓને માટે એક મહા બધાઓ કે જે મહા આ પ્રખતે “ગૌડ વ્યાપીનો માર” કહેવાય છે અને જેમા ગલી ગૌડ આલજીના વિદ્યાર્થી વિદ્યોપાજ્ઞને કરે છે બીજી વ્યાપી શકરાનદછ મુજકર નગરની પાસે નાગોરના ગામના રહેનાર એક પનાદજ ગૌડ આલજીના પુત્ર હતા તે સારી રીતે જાણેલા હતા અને મર્ચ પ્રકારની અનુકૂળતા છતાં પણ વિરક્તિને લીધે તે મન્યામી થયા હતા અપૂર્ણ

સતિ સુલોચનાદેવી

(નવનૂપાન ગયા અ કથી)

પ્રકરણ ૮ મું.

નવલકિશોર અને સુલોચનાનો મંથાન, હર્ષ અને શોક.

નવલકિશોર આરે તરફ તપામ કરી પણ પરાવ તસિદ ૬ જલમનો પતો ન લાગ્યો. લાગ્યું કે જલમના માફિતોએ આવી ચળ નમિ હતું ખુન કહ્યું હતો અને જલમને છોડાવી મર્ષકુમારી તથા કુમુદને લઈ નાશી ગયા હશે. તો પણ તેમની તપામ તો કરવીજ એવા દદ નિશ્ચય કરી તે પ્રથમ મન્ય ગહિત મિશ્રાગદમા ગયા અને ત્યા જઈ રાજાને ધીરજ આપી પરાવ નતિહતા ગુમ થયાની વાત પણ માથે માથે તેણે જાણવી રીધી અને ગયમ મર્ષકુમારી તથા કુમુદને લઈ નાશી ગયા છે, માટે હવે તે બહેનકે અહીં આવે તો તેને કદ કરવાની રાજાને સલાહ આપી પોતે જરી તેમની ઓધ નીકળ્યો.

નવન એકથો ફરતો ફરતો રાત્રે પેલા પર્વત ઉપરથી ગુરામા આવ્યો, ત્યા જવા આવેલાની હવે તેને છુટ અપાઈ હતી, તેથી તે ત્યાં ખુદીથી રાત્રે જઈ ગઈયો ત્યા જઈ પ્રથમ પેલા યોગીરાજાને પ્રણામ કરી પછી સુલોચનાને મળ્યો અને બનેલી તર્ક દખીકન કરી મળ્યાવી ગાગાબળી સુલો-

ચના દિવગીર થઈ, પણ મન્ત યોગીરાજાના મુખ ઉપર તો કાંઈ ફેરફાર જાણ્યો નહિ તેમજે થોડી વાર નેજ શીમી રાખી પછી શાન્તિથી કહ્યું, “હીક, ચકરાતનું ખુન ચકુ નથી પણ તે બધનમા છે તે ચાર દિસ પછી આ પહાડ ઉપર આવી એક ગુમ મ્યાનમાં રહેજે માટે તુ ત્યા મુધી અહીં રહેજે” તો પછી તેણે સુલોચનાના મામુ બેઠ ક્યું, “બાણા! હવે તું પણ તારા પતિની સાથે અહીં ગલી પછી તે ત્યાં જાય ત્યા તેને મદદ કરવા જાજે, હું આજેજ અહીંથી ગા મ્યાન ખાલી બીજે મ્યાજે જઈશ તમારું કથાબજ થશે હમેશા તમે જાને રંપતિ, મત્ય માગેજ આપજે. બીજન મનુષ્યોના કુખ દુર કરવા માટે પ્રયત્ન કરજો અને જેમ બને તેમ સ્વાર્થનો ત્યાગ કરીને આત્મ-ભોજ આપજો પ્રથમ તમે યશ્વંતને છોડાવી તમારું વનન જાજે અને ત્યા સ્ત્રી અને પુરુષો સાથે હળીમળી શાન્તિમ્યાન આપન કરી સદિઆરોને ફેલાવજે હું તમને સંકટ વખતે મદદ કરીશ બાધ, નવલકિશોર, હીમનથી પારેલુ કામ પુરું કરજે.

જાને પેશન તમે જાણે છે તે મદદ કરજો. તાના વિચાર તમે, હવ તમને થોડા ર્ષ પછી પાછા મળીશ.”

આટલું કહી યાગીરાજ ઉઘા ચયા, તેમને દર્પિતજ દડવન કર્યાં. તે પછી તે પોતાના ખડમા ગયા ત્યાર પછી બે વ્રજ કનાક સુધી તે બહાર ન નીકળવાથી સુતોચના તથા નરજિગોર અદર જઈ તપાસ કરી તો કોઈ જણાયું નહિ. અંથી તેમણે માન્યુ કે પોતે ચાક્યા ગયા છે સુતોચનાએ કહ્યું કે, આની કીને તે બળીવાર ચાક્યા ગયા હતા અને તેજ પ્રમાણે આજે પણ તેમણે આ સ્થળ છોડ્યું છે.

રાત તે ધ્યાનમાં હવે નરન અને સુતોચના ગેજ રવા બીજા એક બે દારીઓ એવામાં હતી દુન્યો બાત બોલવાનામતો પાર નહોતો સુતોચના અને નરજોની આજે ધણા વંર મયોગ થયો કે હમેશા કોઈ પણ સ્થુતો વિયોગ થાય છે ત્યારે દુખના પાર રહેતો નથી અને ત્યાર ન યોગ થાય છે ત્યાં સુખ અને આનંદનો પણ પાર રહેતો નથી તેમ આજે સુખ અને આનંદ નાગવવાનો સુતોચના અને નરજો પ્રથમ દિવસ હતો. તેમણે થોડીવાર સુખ દુખની વાતો કરી પછી દારી જમવાનું ચાથી બોલાસા આવી બને જણે સાથે બેની ભાનભાતની સુસ્વાદુ રમોઈનું નાજન ક્યુ પછી સુતોચના નરજોના હાથ પકડી આ યજમાની ગર ગોલા અને ચંદ્રા બનાવવા માટે એક એક ખડમા લઈ કરના લાગી એક એક ખડ ખડા અને બોગ રિવામની સામગ્રીથી ઉપરાઈ જતો હતો અનેક પ્રકારના હોરા રત્ન જડીન જાળવણી, અને અન્ય આમગ્રીની ત્યા માટે નહેતી આ ખડુ જાઈ નરજિગોર તો નાજાજ ગતી ગયા અને વચ્ચ વચ્ચે સુતોચનાને પુજા લાગ્યું કે આટલું બધું ક્યુ અને આવા કિમતી પદાર્થો મદારાજે શી કીને મેળવ્યા હશે એક સફરદિ ગમ્તના ગમ્તમદદમા પણ ન મેળે તેજ અમૃત્ય પતંગો અને લગ્ન છે હુ આ તે યાગીરાજ દેતા કે આગીરાજ ! આ બધા પદાર્થો ને માથી વાળ્યા હશે ! આવા ઉગ્માગે કદતો તે સુતોચનાની સાથે મારો કરતો હતો આમજ હવના તે બનેજ એક આગામા પ્રેરત દોષ ત્યા રવેગ જગતી સાથેજ ને અજાજ ગયા થોડીક

આખા ઉઘાડી તો ત્યાની જગાહિરતી દગ્ધ વસ્તુને તેજ એટલું બધું હતું કે તે તેજમાં તેઓ અગ્નિ ગયા હવા. સુતોચનાએ કહ્યું આ આગામો ઉપ બોગ મન્ત યોગીગજ કરના હતા આ ખુરશી ઉપર બેમતા હતા, આ પદજમા સુતા હતા, અર્ધો બેસી મમાધી ચકાનતા હતા, આમ એક પછી એક સ્થાન બતાવા લાગી. ત્યા પતંગ પાસજતાં તે ઉપર પાચનલા જગીયાનતા ગાદ્યા ઉપર એક વચ્ચ મોતીના દાખા જેવા અપરથી લખના પત્ર મત્યો. તે પત્ર સુતોચનાએ લઈ નાન કિંગ રતે આપો તેમા લખેલ હતું કે,

લાઈ નરજિગોર, અને બેના સુતોચના ! તમે દર્પિતને આ ધ્યાનની મધગી મર્પિત મે આજે અર્પણ કરી છે. માટે હવે આ જગ્યાના મર્વ પાર્થોના માલીક તમે થયા છા માટે તેનો તમારે ફાંવે તેવા ઉપનાગ કરવન તમને આ મિવકન જાથી મળી હશે, તેની શકા થાય છે પણ તે નકાલું નિવારણ તમને હુ આ પછી મળીશ તે પહેલાજ ચઈ જો. તેમજ મારા સ્વં બધી તમારે શકા કે તમામ કરવાની જગર નથી. હુ તમારા ઉપર પ્રસન્ન ચઈ આ મિવકન તમને સોપુ છુ. મે તમને દમઝમાં આપેલી મીખામણ પ્રમાણે ચાલજો. હમેશા સગા અને પારિ ઉદય રાખજો મત્યંતો ન્યાગ કરજો નહિ અને બની નિગા હમાશો નહિ તમે આ મમારમ માધારણ મનુષ્ય તરીકે જન્મ લીજો નથી પણ મેદામ કાવની મિહિને માટે ગીવા , તે કાવ ન જ તે તમને તમારા આત્મા જણાવજ મા' તેની મિહિ ચતા સુધી મતન પ્રયત્ન કરવે યોગી

ઉપર પ્રમાણે પા વાચી, આ થાધી મિહિ આપણને મજેલી જાગી સુતોચના અને નરજિગોરના હર્ષને ખડુ રહ્યો નહિ આજે તેમના સયોગનો પ્રથમ દિવસ હતો તેથી આનંદનો પાર નહોતો. તેમા વળી આટલી બધી અમૃત્ય મર્પિત મળતા તેમને કેટલો હર્ષ થયા હશે, તેનો ખ્યાલ વાયજ કરી લેવો.

આ પ્રમાણે આ આતમના ધણે લાગતી મુલાકાત લઈ, બને દર્પિત આનંદમા મન્મજન્યાં, લગ્નજ એક વાગ્યા સુધી નો તેમણે ને જોના માજ રાત માગી ના હી બાવી નહિ. પરજુ

જાન નહ અને વિશ્વામની ખાતર તે રાત્રે તે જાન
રૂપિ તેજ અઝા સુઠ ગયા.

મનાર ત્યાં તેમની આખ ઉપરી ત્યાં
તેમણે રાત્રે વેળેથી એક પજુ વસ્તુ ફીપી નહિ,
જાને જાણે પજુ અવનમાજ જલુ હોય તેમ તે-
મની દષ્ટિ આગળ એક પજુ પદાર્થ ન જણાતા
ગાંઠ અરબજા જણાયુ આ જાતે તેમના આશય
અને શોધનો પર રહ્યો નહિ. “ નહોતું તે મળ્યુ,
અને આવેલુ મળ્યુ ” એ પ્રમાણે હાઈ અને ગોઠ
તેમને થતા લાગ્યો પજુ નવવક્રિશોર તેથી ગલ-
રાઈ જાય તેમ નહોતું નહ જાણતા તેને અ-
ગુલાર થયો હતો અગળ જાદુઈ અમલકરની માફક
તેમને થતા માંડ્યુ ગુલાંચના પજુ આ પ્રમાણે
મિશ્રિત મગસાથી જે હાઈવી મલકાઈ જતી હતી
તેને પજુ પોતાને આમ એક અગળ જેવુ સવાર
થતા જોઈ દુઃખી થઈ અને મળેલુ ક્યા મળ્યુ તેના
ગોઠ કરવા લાગી આમ જાને જણતા મનમાં થતા
લાચુ પજુ કરે તુ ઉપાય નહોતો પોતે ક્યા છે
તેનું પજુ જાન નહોતું. તેથી જાને દષ્ટિ ઉઠ્યા.
અને સામેજ એક નદી વહેતી હતી ત્યા જઈ
હાલજીવાણી કરી ધીરજ રાખી નૈવાર થયા. અને
પથર્મ તો જસવંતમિહની ખાજ કરવા માટે જતુ
જેએ એ વિચારથી ધીરજ લાવી હીમતની આ-
ગળ પ્રમાણુ કર્યુ જગત ઉત્તર હતું જાનક
વાળા ત્યારે એક નાના મરખા ગામમાં ગયા
ત્યા જઈ એક સાક્ષીને ત્યા મુકામ કર્યો, અને
પોતે ક્યા દેશમાં આવ્યા છે તેની તપાસ કરી
સારા લાગે ગુલાંચનાએ રાત્રજા કદાક પ્રજા
પકેરી લીધા હતા તે તેની પાને રહી જ્યાં હતા
તેમાંથી એકાદ વસ્તુ વેચી તેમાંથી જ મારા પા-
ખીનાળા ઘોડા અને પુરપના કદાક કપડાં ખરીદી
લીધાં. વગી જાને જલુ ત્યાંથી બીજે દીકમે નીટળી
ગયા રસ્તામાં એક ધર્મશાળા આવી ત્યા મુજો-
ચનાએ પજુ પુરપના વજ ધારણુ કરી લીધા.
અને જાને જાણે વાદ થઈ આગળ ગાંઠમાં માંડ્યુ

આમ કદાક દિવસ મુમાફરી કરી, પજુ
રાજા, અરબજા, અને ગામડામાં ક્યાં પજુ કદા
મશવંતસિંહ, ગાયમ, નર્મદુમારી કે મુદેના પતો
ન મળ્યા નવતે શાકી પતે જાણે એક રાત્રે એક
મોટા કા” દિવ પાન નાજીતો તોડા એક

મળીયા સાથે બાધ્યા ત્યાં જાને જાણે ત્યાં
ત્યાર ઘોડાની પઘી મલગાવા લાગી, તેથી જાને
ઘોડાએ હણુહણુટ કરી મુક્યો એ માલગી મુલા-
ચના અને નવલ જાને મળી ઉઠ્યા અને તોડા
નૈવાર કરી જાણે મજા ત્યાંથી થોડે દુર ગયા
અને પછી શું થાય છે તે પાસેના આડ જાગ
ચડી જોવા લાગ્યા ઘોડા દુર ન દેખાય એવા
રીતે એક ગ્રાડે બાધી દીધા

જોત જોતામાં તમામ માણસો તે વડ નીચ
આવી પજુઆ અને ધણા આ વિશાળ વડ નીચ
એકા થયા સાથેના ખીચાં જાંઠાએ પોત પોતાના
ગોડ બાધી લીધા અને વડ નીચે એક એક બધા
બેસી ગયા તેમાં મધ્યમ્ય જોડા માણસને ના-
વડે જોળખ્યો, તે વનયમ જેવા સાગતો હતો,
અને તેમની રીનલાત ઉપરથી તે બધા હુડારાનો
ધધો કરતા હોય તેમ જણાયુ તે આજે કાંઈક
શુભ સંકેત કરવાના હેતુથી એકા થયા હોય તેમ
જણાયુ. શોડીગવાંર પાણ તે બધા ઘોડેના-
ચર્ધ એકદમ ત્યાંથી છુટા છાયા વેરાઈ ગયા.

આ જોઈ નવતને લાચુ કે નકી આ ગાંઠ
મજા છે અને કાંઈ જગરી હુટ કરવાનો આ લોકા
એ સંકેત કરેલો હોય તેમ લાગે છે. માટે જાને
આ સ્થળે ને ત્યુ દિવસ વડી ગમ્મય તો જગર આ
લોકાનો પતો લાગે, એથી તે સવાર થતાં મુલા-
ચનાને લઈ પાસેના ગામડામાં ગયો અને ત્યા
એક ધર્મશાળામાં મુકામ કર્યો બીજે દિવસે રાત્રે
નવવક્રિશોર એકેનાર તે વડ આગળ આવી ઉપર
ચડી ગયા અને પાદજાના એકામાં ભરાઈ બેઠા
નિયમસર તે દિવસે પજુ તે હુડારા ત્યાં જાંઠા
થયા. તેમણે વિચાર કર્યો કે “ આજની આદિ
દિવસે આ ગાંઠની કુચરીને રજાવાની છે. માટે
આપણે તેને છુટી લેતાં માટે બધાએ તે દિવસે
અચુડ જગ્યાએ એકા થતુ ”

આ વાત નવવક્રિશોર સાંભળી તે લોકા તો
સોડીવાં વેરાઈ ગયા, અને નવવક્રિશોર જાનાર
જઈ જોડેવાર ચર્ધ નવતજ તે દેશના રાજા પામે
ગયા અને ત્યા જાને તપાન કરી તો હુડારાઓના
ગાસની વાન-માળગામાં આપી અને હુડારાઓ-
ને પકેરી આપનારને લાંબા હનાગ આપવાનું સંભવ
નમ્હી જાણેર થતા તે હામ નવવક્રિશોરે ઉપવ્યું.

તેણે પોતાની મદદમા લાકર માંગ્યું. અને જે દિવસે રાજકુંવરીને વળાવવાની હતી તે દિવસે તેને લાગાવાતુ બધ રાખી, તેજ દિવસે લાકરે અધુક નમુક જગ્યામા ગંધી હુટાગઆ ઉપર સી રીતે જાપો મારવા તેની ગોઠવણુ-કરી લીધી.

ધાર્યા દિવસે નવવહિરાંર એ વાગે લાકરને લાગાવા જગ્યાની આંદ દિશામા ગોઠવી રાખ્યું. અને રાજકુંવરી નવ છે તેવું જણાવા ખાતર એક ખાલી મેના, રથ, પાવખી વિગેરે સાથે ઘોડાક મેનિકા વિગેરે લાથી વાળતે ગાળતે નવ્ય તેવો બદ્ધખત કર્યો તે પ્રમાણે ખાલી કાકમાલવાળી મ્વારી તમા આવી એટલે હુટારાઓએ નાણુ કે ગિઝાર આવી ગયો છે તેથી એક જગ્યાએથી તલુકુ ધકાયુ. જે સાંભળી આંદ તરફથી વાટ બેઠ

એટલા હુટારાઓ તેમના ઉપર તુટી પડ્યા, અને ન્યાં બધા હુટારાઓ એક જગ્યાએ એકઠા થઈ હુટ કરવાની શરૂઆત કરે છે કે તેમને આંદ તરફથી લાકરે ઘેરી લીધા હુટારાઓએ નાણુ કે દ્યો થયો, કે તરતજ તેમણે નાશભાગ કરવા માડી, પણ લાકરનુ જોર વધુ હતુ તેથી તે મર્વને સારણે આવવાની ફરજ પડી, પણ આ કપાકપીમાં નવ્યમે નવનને ઓળખ્યો અને તેણે નાણુ કે આ બધાં નવનનાજ ગરસ્તાન છે માટે તેને તો કાર કરવા એમ ધારી તે નવવના ઉપર તુટી પડ્યો. તેણે ઝીનાય તમા સુધી તો ટકર ઝીવી, પણ આંતે તેને એવો સખત ધા વાગ્યો કે તે તુરતજ મૂર્છા ખો- હને નીચે પડ્યો

અપૂર્ણ.

મગન્દર વીપમ.

(લેખક વૈદ્ય શાન્તિમનત નિ. ઉદાણી)

હરીગીત.

મગદારનો ખાળુએ તસુપર, એક ફાંસી થાય છે,
ફાંસી કુટે ઘણી તણુખ ઉઠે, ભકન્દર કહેવાય છે.

કપાળાસ્થિ બહુ દુખે, વનુર બળવા થાય છે;
પુર્વરૂપ છે એહ તેના, પાચ જન ગણાય છે.

લાવ રંગે શીણુયુક્ત, ઉણુ ધઃ પડે પડે,
બારીક છાદો થાય છે, તેમજાહી તણુખાઓ બળે

કાલાદી તીક્ષ્ણ વસ્તુથી, યુદ્ધમાંને જગમો થાય જે,
દરકાર નહીં કરવા યાદી, મગદાર પર ફેલાય છે.

ભકન્દર સર્વ જનના, દુમાધ્ય તો લેખાય છે

(મુદ્ર) ત્રીય કૃત્રીમા ૧ શ્રાવ થાયે, નચાધ્ય તેહ ગણાય છે.

ભકન્દર ઉપચાર. દોહર.

મખત વીસંતી ગુગળ અને, નારાયણ રંગઅપાય,

કચનાર ગુગળ થકી, ભકન્દર દુર થાય.

તીખ્તન દન સૈધવાદ, તેને ધાવ ભરાય,

લેપ ખીણવા સ્થિતે, કાનાતક દેવાય.

રક્ત સુદ્ધિ ઉપાયને, નણુ ઉપાય કરાય

ધાવ ફાવનારી દવા, ભકન્દર મોખાય

રાધા સ્વામી સમ્પ્રદાય.

રાધા સ્વામી સમ્પ્રદાય સન્ન-મનનું એક પરિપાકવ શક્તિ છે સન્ન-મન ભારતીય જાતિના ગતિવિધિથી પ્રચલિત છે. તેના પ્રધાન પથ-પ્રદર્શક મહાત્મા કૃષ્ણીરદાસજી હતા તેઓ પૂર્ણ જ્ઞાનરત મહાત્મા હતા તેમની પછી જે મત-મહાત્મા થયા તેમાં ગુરુ નાનક, જગજીવન માહેજ, પદ્મ માહેજ, હાથ રમતા તુલસીદાસ, ગરીબદાસ, મુવલદાસ, ચરણદાસ, નાભાજી, દરિયાસાહેબ, ગમદાસ, સુરદાસ, આદિ ધણાજ પ્રસિદ્ધ છે. તેઓ સર્વેના ધાર્મિક નતોનો મૂળ મત સતનામ-સદ્ગુરુ અથવા સતસંગ છે. સતનામ પરમાત્માનું છે સતગુરુથી અભિપ્રાય એવા ગુરુથી હોય કે જે મોક્ષનો સાચો અને સરળ માર્ગ જતાપી આપે એવા ગુરુને પરમાત્માનો અવતાર માનવામાં આવે છે સતસંગનો અર્થ એવા ગુરુની માથે બાજી અને અભ્યંતર મગ કરવો તે છે તેમની માથે રહેવું એ બાજી મગ છે, અને એમની મહાવ્રતાથી આત્મધારાનો શબ્દ સાક્ષ્યવો અને પવિત્ર નામનો માનસિક જપ કરવો તે અભ્યંતર મગ છે. આત્મધારા પરમાત્મા કૃપા કન્દવી નીકળીને મમન્ત સંહિની રચના કરે છે તેના ગળદ ચરાચર જીવોના મર્મ સ્થાનોમાં હુએશા રળા દે છે. જેની શ્રવણ શક્તિ તેજ હોય છે તેજ એ શબ્દને સાક્ષી શકે છે આ આત્મધારાનું નામ રાધા છે અને તેના ઉદ્ગમ સ્થાનનું નામ સ્વામી છે જેથી ગદ્યા સ્વામી નામ પરમાત્માનું છે, નહિ કે થી કૃષ્ણજી. કૃષ્ણીરદાસજીએ પણ એમ જ કહ્યું છે કે—

કૃષ્ણીર ધાગ અગમજી, મનગુરુ દર્દ લખાય,
ઉનટ તાદિ સુમિરન કરે, સ્વામી સમ મિલાય.
એનો એ અર્થ છે કે, ધારા ગળ્દને ઉત્તરી રાધા જનાવા અને તેની માથે સ્વામી શબ્દ મેળવી તેનું અમરજી કરે

ને કે પૂર્વોક્ત વિચાર સંત-મનમાં પ્રથમથી આવ્યો આવ્યો છે, તોપણ તેના વૃદ્ધ આશય અગમર જગજીનામાં નહેતો આવ્યો અને યોગ

સાધનોમાં અનુભવ મુશ્કેલી હતી રાધા સ્વામી સમ્પ્રદાયે આ મર્મ ધાર્મિક તરવાના મહાશયોને પ્રસિદ્ધ કર્યા છે તેમણે યોગ-માધનેને એવી સરળ રીતથી બતાવેલ છે કે, કોઈ પણ શ્રી અથવા પુરૂષ યોગ આદાર-અવધાર મળેથી નિયમો માળવાથી તે જી-શંક છે અને પરમપદ પ્રાપ્તિનો અધિકારી થઈ શકે છે આ સમ્પ્રદાયના પુસ્તકોમાં સમાર-રચનાનું પણ વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે, અને પરમધામની આત્મધારાના શબ્દોના રૂપ અને ઉચ્ચારણ બતાવવામાં આવેલ છે રાધા-સ્વામી મતમાંથી પહેલા આ વિષય આટલી સ્પષ્ટતાથી બતાવવામાં આવ્યો નહેતો.

આ મનના પ્રથમ આચાર્ય બહિક પ્રચારકને આ મતમાંથી લોકો પરમાત્માનો અવતાર માનના હતા. સન ૧૮૧૮ માં બ્રહ્મસામા એક પ્રખ્યાત કૃષ્ણીરદાસ જન્મ પામી સ્વામીજી મહારાજના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા તેઓ જયપુરથી જ ધાર્મિક તરવાના સૂક્ષ્મ જાણેને મમજના હતા. જેઓ તેમને મળતા તેમની પર તેઓની માર્ગિક વૃત્તિનો તુરત પ્રભાવ પડતો હતો તેમણે કાંઈ ગુરુ નથી કહે તેઓ પોતે મત હતા તેમણે જે પુસ્તક બતાવ્યાં છે. સન ૧૮૭૮ માં તેઓ નરસિંયારી થયા તેમની મહાધિ સ્વામી યાગ-આશ્રમો બની હતી, જે આ સમ્પ્રદાયનાનું પવિત્ર નીચનું દકાન માનવામાં આવે છે

તેમની પછી બીજા આચાર્ય હુન્દુર-મહારાજ, રાય શાસત્રામ બહાદુર થયા તેમનો જન્મ સન ૧૮૨૮ માં આશ્રાના એક પ્રખ્યાત કાયસ્તા ઘરમાં થયો મન ૧૮૫૮ માં તેમણે સ્વામીજી મહારાજના સત્સંગ કર્યો તે એમના મુખ્ય શિષ્ય હતા. સન ૧૮૭૮ થી ૧૮૮૮ સુધી એટલે ૨૦ વર્ષ સુધી તેઓ સત્સંગ કરાવતા રહ્યા તેમણે પણ પોતાના મુરુથી એ આપડીઓ જણાવી અને પોતે નીચે પ્રમાણે પુસ્તક રચ્યા—

૧ પ્રેમશાસ્ત્રી, ૪ લાગેમા (દિદો), ૨ પ્રેમશાસ્ત્રી, ૬ લાગેમાં (દિદો), ૩ રાવા સ્વામી-મન પ્રતિષ્ઠા (અંગ્રેજી)

એ મિરાય એમણે ફેટવાય હુસ્તમે દિન્દી-
ઉદ્ધ લાવામા વખેના છે એમના જખતમાં આ
મતની ધણી ઉત્તરિ નધ, અને એમના વિચાર
ચોગ્ર ધણી મર્વ પ્રાન્તોમાં ફેલાઈ ગયા

મન ૧૮૧૮ મા તેઓ અર્ગવમી થયા
આચારી (પીપલમી) માં તેમની મુખાધિ થઈ.
તેમની પત્ની મહારાજ માલેમ પડિત ક્ષત્રચકર
મિથ, એગ એ આચાર્ય પદ્ધિપગ મિરાજ્યા
તેઓ બનારસમા એમ પ્રસિદ્ધ ક્ષાલકુ કુળમા
મન ૧૮૬૧ મા વળ્મ્યા દત્તા તેમણે મન ૧૮૮૫
મા વલુર-મહારાજનો સત્તમ કર્યો, અને તેમના
ગિવ થયા. તેઓ પ્રથમ અધ્યાત્મિક રજા પછી
થાયા, ફિમ કરાવીમા, અને છેવટે બનારસમા સન
૧૮૯૭ મા તેઓ અર્ગવમી થયા તેમનું લખેય
ગ્રામ્ય પુસ્તક 'Discourses on Radha
sattva Faith' અંગ્રેજીમા છે. તેમની મુખાધિ
સ્વામિ ક્ષાગ, બનારસમા છે મહારાજ સાહેબના
પ્રાર્થનામ પત્રી આચાર્ય પદ્ધિપર મહારાજ કામના
પ્રમાદજ છે. તેઓ પંચુ અર્ગવમી થયા છે
ક્ષાલ તે પદ્ધિપર ક્રોધ નથી માલુમ છે કે, પળ
બમા ક્રોધ માલેખ પોતાને તે પડિના અધિમરી
જણાય છે, પુરતુ એ પાત સર્વ પ્રમામના અતુ
પાષીઓને કષ્ટક વલુર નથી.

હવે આ મતના મોટા મોટા મિદ્ધાન્તોનું વર્ણન
કરનામા આવે છે

પરમાત્મા અને સુષ્ટિ વિકાગ.

પરમાત્મા મર્વ શક્તિમાન, સર્વજ, જ્ઞાન
ન્દમય અને ચૈતન્ય-શક્તિ-પ્રકાશ જે આ ચૈતન્ય
શક્તિનો પરમાત્મામા નિરતર વિકાસ થયે જાય છે
બોનિક-શક્તિ-વિકાસ મુજબ આધ્યાત્મિક-શક્તિ-
વિકાસનો પગ નિયમ જે શક્તિનો વિકાસ હોવામા
એ માન કે-એક તો કેન્દ્રમાન કે ત્યાથી શક્તિ
નિષ્કે તેના ઉત્કલન, બીજું શક્તિ-ધારાનો પ્રકાશ
પ્રથમ કેન્દ્રમાનમા શોભ થાય છે અને પછી
તેનાથી શક્તિ-જ્ઞાત અથવા ધારા નીકળે છે આ
પ્રમાણે અવ્યકત શક્તિ વ્યક્ત થઈ જાય છે

જે ઉત્પત્તિ કેન્દ્ર અને ધારા ન હોય તો
શક્તિ અવ્યકત રહે એ બન્નેને કહેને કાર્યની
વ આન વાય છે પરમાત્મા દ્વ ઉપરાંત અધ્યા

ત્મ-શક્તિના લંકાર છે તેજ આ શક્તિના ઉદ્ધ-
ચમગ્ધાન છે ઉદ્ધગમ-સ્થાન હોવાથી તેમા પહેલા
ક્ષેલ થયો અને પછી તેમાથી અધ્યાત્મશક્તિ
નીકળી ત્યાંપુધી તેમાં ક્ષોભોદલન અને ધારા-
નિષ્કાસન એ, એ ન હોય ત્યા પુધી વ્યવસ્થુ જે
પ્રયે કે પરમાત્મા અવ્યકત છે અધ્યાત્મ શક્તિ,
ચુચ્ચક શક્તિના નિયમો મુજબ, નિયમ મુજબ
કામ કરે છે અર્થાત્ જેટલામા તેનો પ્રભા દેવાય
છે, તે ક્ષેત્ર એક વત્તાના રૂપમા ધમ જાય છે આ
વત્તું કેન્દ્ર, શક્તિનું ઉદ્ધગમગ્ધાન છે જે ધારા
ઓ આ કેન્દ્રથી નીકળી તેની ચાગે આવુ દેવાય
છે તે આ વત્તાની પરિધિ છે

આથી સિદ્ધ થાય છે કે, કેન્દ્રથી ધારાઓ
ધણેજ દૂર જાય છે પરતુ આ સર્વ ધારાઓની
આકર્ષણ-શક્તિ કેન્દ્રમાજ રહે છે, અને તેની તરફ
તેનો કુદ્રાવ થાય છે આ કેન્દ્રને પરમાત્મા અને
ધાગઓને તેની શક્તિઓના ફેલાવનાર માનવું.

જ્યારે ઉદ્ધગમ સ્થાનમાં ક્ષેલ થાય છે અને
તેથી ધારાઓ નીકળે છે ત્યારે શબ્દ પણ થાય
છે. ક્ષેલ અને ધારા સંબંધી શબ્દ એક બીજીથી
લિન્ન છે. આદિમ ધારા શબ્દનો ઉચ્ચારણ રાધા
છે અને તેના ઉદ્ધગમ-શબ્દનો ઉચ્ચારણ સ્વામી
છે જેથી રાધા સ્વામી પરમાત્માનું નામ છે એજ
મસારના અધ્યાત્મ તત્ત્વોનું ગુણ છે એ શબ્દ
મમરત્ત સુષ્ટિમાં વિદ્યમાન છે, અને શક્તિમા શક્તિ
મર્મગ્ધાન કે ત્યાં અધ્યાત્મ ધારા કામ કરે છે
ત્યાં થયા કરે છે જેમ સર્વના પ્રયેક કિરણમા
સર્વને બનાવનારી સર્વ ચીજોનો અશ વિદ્યમાન
ક્ષેપ છે, તેમ નાનામાં નાના જીવમા ક્ષેલ અને
ધારાનો પ્રભાવ, જેનાથી સસાર બનેત છે, વિદ્ય
માન છે, તેમ રાધારવામી શબ્દ તેમા હોય છે,
અધ્યાત્મથી જેની શ્રવણ-શક્તિ વિદ્યમાન થઈ ગઈ
છે તેઓ એ નામને અપદ્ધ સાલળી શકે છે એ
નામ રાધાસ્વામીના ગવનારેજ અકટ કર્ણેલ છે

શક્તિ-વિકાસમાં જે ગ્ધાન-સીમાઓ હોય
છે એક મત પ્રધાન-ગ્ધાન અને બીજી મત્તા-
શક્તિ ગ્ધાન ત્યાં શક્તિ નિરતર-રહે છે અને
ત્યાંથી નીકળી બીજી જગ્યા પગ કેનાઇ પાછી
આવે છે તે સત્તા-પ્રધાન ગ્ધાન છે, અને જે

નીચેના બંને ખડેની મહાવતાની જરૂર નથી. નીચેના બંને ખડે પોતાની મેળે કાષ્ટ કરી શકતા નથી. કાષ્ટાઢ મત્સ્યોદ્ધની ચાગે બાલુ ફરી પોતાની આત્મનિકિતની પૂર્તિ કર્યો કરે છે. પિંડ અઢાંડની ચાગે તરફ ફરતી આત્મ-નિકિતને લેતો રહે છે એ બંને ખડે નીચેની તરફ છે એ કારણથી આત્મ-ધારા એમા ઉતરતી રહે છે અને તેની નીચે મુધીના પ્રદેશોને જીવિત રાખે છે એ પ્રદેશોમા એટલું મામર્ય નથી કે આત્મ-ધારાને રાખી શકે એથી તે ફરી ઉપર ચાલી જાય છે, અને ત્યારે ને ઉપર ચાલી જાય છે ત્યારે પિંડના નીચેના ભાગોનો કાષ્ટક જીવ તેની સાથે ઉપર ચડી જાય છે, પરંતુ ચડીશોકથી ઉંચે જઈ નથી શકતો કેમકે ત્યાંથી એ ધારા પાછી ફરે છે અને તેને નીચે લઈ આવે છે તેને ચોરાસીનો ચક્ર કહે છે, કે જેણે યોગાભ્યાસ કરેલો હોય ત્યારે એ બંને ખડે ફરતા ફરતા શિથિલ થઈ જાય છે ત્યારે પ્રલય અને મહાપ્રલય થાય છે. ત્રીજા ખડમા થોડા આયુષ્યવાળા જીવ છે બીજા ખડમા તેથી

વધારે આયુષ્યવાળા જીવ છે આદિ મુધીની તેજુ આયુષ્ય પ્રલય મુધીનું છે ખોડા ખડના જીવ અમર છે. તેજુ મુધુ નથી, પરંતુ આ ખડના જીવ નીચે ઉતરી શકતા નથી, તેમજ ઉપરના દેશમા પણ જઈ નથી શકતા. બીજા ખડવાળાના પશુ એજ દાહ છે, ક્રૂત ત્રીજા ખડના જીવ ઉપર ચડી ગઈ છે એથી મેનુષ્ય દેહ મોક્ષ પ્રાપ્તિને માટે શ્રેષ્ઠ છે બીજા અને ત્રીજા ખડના જીવોના ઉદાર-માટે બહુને અવતાર લેવો પડે છે જેથી સર્વથી ઉચ્ચા પામમા રાક્ષા જ્વામી પણ અવતાર લે છે તેના અંતરાત્મની માથે તે પ્રદેશોના જીવ પણ આ લોકમાં આવે છે, અને મનુષ્ય-દેહ ધારણ કરી મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરે છે હવે એ જાતાવે છે કે, એ ત્રણ ખડોમા જે દેશ છે તે મર્ત્ય એક વ્યક્તિ જીવમાં પણ સદ્ગુણ રૂપથી છે મર્ત્ય જીવોમા મનુષ્ય શ્રેષ્ઠ છે એથી મનુષ્યના ઉદારરૂપથી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે જેમ ત્રીજા ખડમા છ લોક છે તેમજ મનુષ્યમા પણ છ ચક્ર છે, જે તે તે લોકોની માથે મર્ત્યક રાખે છે.

(આપણું)

વિચિત્ર સ્વયંવર.

૬ ગમગ તેરસો વર્ષ પહેલાં અગદેશમા મત્સ્યમેન નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તે રાજા અગ્ર વંશનો હતો તેના પૂર્વ પુરોહોએ ક્ષિત્રુમાથી આપીને અગ દેશમાં રાજ્ય સ્થાપિત કર્યું હતું સત્યમેને યજ્ઞ નગરીમા રાજ્યવાની સ્થાપિત પોતાના રાજ્યને ઉત્તરમાં ગિરિયા તથા મત્સ્ય દેશ મુધી અને દક્ષિણમાં ગંગા નદીના નુંદ નદીથી ક્ષિત્રિગના અંધન વન મુધી વધાર્યું હતું તે વખત પ્રલાવશાળી બાહુ ધર્મ અને નિર્વાણ-મુખ વૈદિક ધર્મના મધર્મજન્યો હતા તે મધર્મજન્ય પ્રભાવથી તે વખતના રાજ્યોને મત્સ્યમા નદી આવતી હતી પ્રજા પ્રતાપી ગમગ મત્સ્યમેન પણ ગંગે જંગલો હતો અને હિન્દુ સુતો હતો જે વખતે સાધારણ જીવો નિદ્રા લે છે તે વખતે સયમી પુરોહો જંગલો રહે છે, રૌદ્રમર્તિ ગમગ ગંગે તાન્ત્રિક વનમા જતા હતા અને મત્સ્ય વરેલા વૈદિક પ્રજાપા મમામ ફરીને

નવ વાગતા પહેલાં તે મુધ જતા હતા કોઈકોઈ કહેના હતા કે તે વખતે આ દેશમાં બૌદ્ધ ધર્મના અભ્યુદયની અસર અરીજુના થેન જેવી થતી હતી રાજાના ફરથી આખી પ્રજા થરથર કંપની હતી સત્યમેનને માત્ર એક યુવતી મિયામ બીજી કંઈ સત્તાન નહોતું તેનું નામ સત્યવતી હતું તે ધનુષ્યમાણુ લઈ થોડા ઉપર ચારી કરતી હતી અને ત્યાં શવે ત્યાં ફરતી હતી વન, પર્વત, જંગલ, મરુ સ્થળ અને અગ્નિના વિશેષ સર્વ રચયોગ તે ફરતી હતી. નિર્ગોન તાકવામા તે એકા હતી પદ્મ, પત્તી, મિદ, વાવ, ચોર, જુટારા વિગેરે સર્વ તેના મારથી કંપના હતા.

મત્સ્યવતીનું શરીર કૃષ્ણ હતું તેના અમર જેવા કાળા કાળા વાળ નિતમ્બથી પણ નીચે લટકતા હતા મોટી અને કાળા આંખોની વચમાં તેની તીક્ષ્ણ દષ્ટિ ચિર રહેતી હતી. થોડાંશોગીની સમાન તે જીવનમોહિની હતી પરંતુ તેના

મુલાવના સમાન કામગીરી હાથ પાંચરથી પણ વધુ હોતી હતી. તે દરમિયાની માફક ચચા અને વા-
યુની માફક શીશગામિની હતી.

સત્યવતીના વ્યવહારની સાત ઘણીવાર કહા-
વામાં આવી હતી, પરંતુ બસે બસે ચોળન
સુધી દરના કાંઈ પણ પીર પુરુષની તેની માથે
પાણિયદમ્બ કરવાની દિશન ન ચાલી.

કેવળ તે કોઈને ખમદ કરતી નહોતી એટલુંજ
નહિ, પણ માથે માથે તે મમળતી હતી કે મર્વ
એક લખાનક, ચોર લંપટ અને હુલ્લારા જે કોઈ
ને તે રાત્રીમાં આવના કે જવાની મનાઈ નહોતી
જમે તે માણસ ત્યાં પુચીથી જઈ આવી શકતું
અને રહી પશું શકતું પરંતુ પિચાહતી વાત યની
નહોતી માત્ર અગ રાત્રીમાં મર્વથી અધિક લખ-
કર એ વાત હતી.

રાત્રી સમયેન પણ સત્યવતીથી કરતો હતો
ખાંજ દેશના રાત્રીઓ અને પ્રભા પણ તેનાથી
લખાની રહેના તો પછી તેના લમની વાત તો
કરીજ કોણ શકે ? જેથી સત્યવતી કુવારી હતી,
અને તેનું હલુ સુધી લમ થયું નહોતું.

સત્યવતીને મા નહોતી માતાના થતું પછી
પિતાના સમગ્ર કામને બોળે તેણે ઉશરી લીધે
હતો. એરી રીતે આ અપૂર્વે કુમારી એ વખતે
રાત્રીકાર્યનો ભાર, ચાનનો ભાર, સુખ દુખની
અનિતો ભાર, જાનનો ભાર અને ધર્મનો ભાર
લઈને પોતાના જીવન માર્ગમાં એકીજ ઉભી હતી.

રાત્રીમાંના વિશાળ ભુવનમાં આજે ઘણા
મંત્રી, મોટા મોટા રાત્રીના અધિકારીઓ અને
મિત્ર રાત્રીના કટવાક રાત્રીકુમારો દાગર હતા.

સત્યવતી મદારાજના મિલ્લમનની પાછળ
બેઠી હતી તેના અદભુત અને અપૂર્વે રૂપને એક
તરફથી કર્ણ મુચ્છનો રાત્રીપુત્ર કુમાર નાયકસિંહ
ઉઘી ગઈને કરીને જોઈ રહી હતો. નાયકસિંહ
મુંદર, સુસજ્જિત અને સુસીર છે. તે મદારાજના
પાણિ મકામની ઇચ્છાથી સમયાનગરીમાં આવ્યો
છે, તે વખતે એક નાચાડીના પછી અમાવાસ્યા
છે, જેથી કાલી પૂજની વ્યવસ્થા અને નિમન્ત્રણ
વિષયે મંબેધી વિચાર ચર્ચા રહી છે.

મરેની એક મંગલ થઈ કે પૂર્વ પદ્મિન અ-
નુભાર અમ દેશમાં કાલી પૂજા જરૂર થયીજ
જોઈએ.

રાત્રી સત્યવતીને બોલ્યા કે, “કુમારી સત્યવતી-
ને પણ પૂજનું જોઈએ.”

સત્યવતી નિષ્કંધ અને ગિરદહિથી જવાન
તરફ જોઈ રહી હતી અને કોઈ ઉડી ચિતામાં
ફેંટી હોય તેમ જણાતું હતું ધીરે ધીરે મર્વની
આંખો કોઈ ખાસ લાગી, રાત્રી, મત્રિ અને
પ્રભા મર્વને તરફ આવવા માંડી.

સત્યવતીના નિદ્રા રહિત નેત્રોને પણ તંદ્રાએ
ઘેરી લીધા, અને ઘણો પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ
તેની આંખો મીચાવા લાગી.

તેજ વખતે આ વિશાળ સભા લવનનાં દ્વાર
ઉપર એક ભિક્ષુક આવીને ઉભો રહ્યો.

૨.

ભિક્ષુકનું માથું મુઠાવેલું નહોતું તેમ તેના
હાથમાં કમડલ પણ નહોતું. એક મોઢું ચાદર
તેના આખા શરીર ઉપર ઝાંટેલી હતી જેથી તે
ખાળક છે કે મુલાન છે, તે પણ જોઈ શકી
તેમ નહોતું.

તેની દષ્ટિ વૈરાગ્ય પૂર્ણ હતી અને આકાર
રહસ્યમય હતો. તેના માથાના વાળે ‘જંટાણું’ રૂપ
ધારણ કર્યું હતું. તેના મોતિના જેવા દતિની
વચમાં મંદમદ દાસ્યની રેખા ઝળકતી હતી. અને
પ્રશસ્ત લગાટમાં ચિતાની કઈક કરચલીઓ પડે-
લી હતી તેના રમ ઉત્તવ અને પ્રકાશમાન હતો.

ભિક્ષુકે ધીરે ધીરે અદર પ્રવેશ કરીને કહ્યું,
“મર્વનું કથાણુ યાવ.”

તે રાત્રી સાંભળનાર આ વિશાળ ભુવનના
હજારો નન્દા પૂર્ણ નેત્રો તેની તરફ જોવા લાગ્યાં
નિદ્રામાં એકાએક વિધ્ન આવી પડતો રાત્રી
સત્યવતીને શુભે ચળે કહ્યું કે, “આ આદમી
ચોર છે.”

ભિક્ષુકે બને હાથ ઉઠા કરીને કહ્યું કે, “આ-
પૂર્વે કથાણુ યાવ.”

ત્યારે સત્યવતીએ પિતાના જાનમાં કોઈક કહીને
પછી સર્વિશ્વની માફક શરમે ચઢીને તે ભિક્ષુ-
કને પૂછ્યું કે, “તમે ક્યા રાત્રીની પ્રભા છે ?”

ભિક્ષુક—વિશ્વરાત્રીની.

સત્યવતી—જણાવ છે કે તમે કોઈ વચધારી
... ..

લિપુક—કથાણુ થાન.

મત્તવની—કથાણુ કાણુ કરો ?

લિપુક—જીવ પોતેનું પોતાનું કથાણુ કરી શકે છે.

મત્તવની—હું તમારી પરામર્શ (મશાદ) રૂપ મણુ લેવા ઇચ્છતી નથી.

લિપુક—હું મણુ આપતો નથી પણ જાન કરું છું.

હું જોઉં છું કે આ વિદ્યાળ રાજ્યમા ગણિત પૂજની તૈયારી થઈ રહી છે કે જે ધણીજ દિમક અને ધૂણિત છે આ સજિતી બાધ્યાવસ્થાની અજાનજન્ય ક્રિયા સિચાય એમા કાષ ધીલું નથી. આપ જાનને પ્રાપ્ત કરીને તેનો ત્યાગ કરો.

પ્રધાન મંત્રી બોલ્યો,—“આ કાષ બૌદ્ધ લિપુક છે.”

મેનાપતિ રૂનારામજો કયું કે—“તેને જાધીને શ્વળી ઉપર ચઢાવી દેવો જોઈએ.”

સત્તવની કોધથી ગુસ્સે થઈ લગ્ન ચઢાવી બોલી—“કાલી પૂજન કરે મરોજ, અને તેમાં મેકો તો થુ પણ દળશે. જીવાનુ બલિદાન આપવામા આવશે. થું તેથી તમને કાષ દાનિ છે ? અને થું તમારા જેવા મુદ્દ પુરોમાં તેને રાકવાની શક્તિ છે ?”

રાજા આ માલગી ધણે જ પ્રમન્ન થઈને દમરા લાગ્યો. લેણા માનના દત્તા કે મત્તવની કાલી પૂજના વિવચમા વિશેષ જાણે કરશે, પરંતુ જોઈએ કે એકાએક આ માણુમના આગ્રાધી તેનો વિચાર બદલાઈ ગયો. કરણ કે એવી રીતે ઉત્તરોગ દુઃખ કરવાનો મત્તવનીના રચણ હશે.

લિપુક ધણેજ અલિમાનની સાથે ઉચુ મન્ન કરીને સત્તવનીના પ્રત્યક્ષિન નેત્રાની તરફ ધિચ્છાનથી જોવા લાગ્યો અને બોલ્યો, “ગજ કુમારી આ વખતે હું નમને જ તમી મમજુ ‘કુ કરો, કેટલા દળજ બળિતોથી નમો તમ યોગ ?”

મત્તવની—“તું દેવ દેવી અને દુરાચારી છે એથી પ્રથમ તો હું પહેલા તારૂં જલિદાન કરી તમ થયે.”

લિપુક—ને આ મુદ્દ જીવના જલિદાનથી તમારા અને તમારી પ્રજાના હલકાઈ કરેલાનો ગચાર થયો હોય તો હું તૈયાર છું તો કે કરું.

મનીષ પ્રતિતીની મદાર ગણિતને રાકવાનુ બળ મા-રામા નથી, તો પણ જે પ્રકૃતિ ચાહે તો તે જાણે તેને મેકીને સસારને આનદમય બનાવી રોકે છે એથી જ હું તેને ઉત્તેજિત ના ઉઠીપન કરાવે માટે તૈયાર છું.

મત્તવની—“કયા ઉપાયથી ?”

લિપુક—કેવળ નિમિત્ત બનીને આશીન સેવા કરી, જાનનો પ્રચાર કરીને અને મયમની શિક્ષા આપીને. કુમારી, આ વિદ્યાળ રાજ્ય પતનોનુબળ થઈ રહ્યું છે. જ્યારે રાજના હલકામા દયા નથી અને તે કોઈને પણ આત્મ ત્યાગ કરવાનું શીખવાડતા નથી ત્યારે તમે નકીજ મમજુને કે એક રાજ્ય મેકીને હજાગે રાજ થઈ જરો અને દેશમા રાષ્ટ્ર વિલસ થઈ જશે. જ્યારે ધર્મની બળતી આગ રાજમિંદાસનથી બ્રહ્મ થઈને અન્ય આધારને પ્રહણુ કરે છે અને આ મહાન વિજયની વખતે, કરુણા, સ્નેહ, પ્રિયતા, મામ્મ, શાંતિ અને પ્રીતિ આદિ સદ્ગુણો, હોના નથી, ત્યારે તેમા મર્-જા થઈ થઈ જાય છે આ મહાન રાજ્યમાં પાપનો પ્રવેશ થઈ ચૂક્યો છે અહીં મદ્ર માસનું શ્રાદ્ધ અને રાતીત ધર્મનું સત્પાનાગ કરવામા આવે છે, તથા નિસદ્ગ્ય અને મર્ગ પ્રાણિઓનું જલિદાન આપીને પાપને ઉત્તેજન આપવામા આવે છે. કુમારી, કાલી પૂજની જેવી રીતે પ્રતિષ્ઠા કરી તે આ મર્લોક વગર સમજે ધોર તામનિઃ વૃત્તિને પોતાની તરફ ખેંચવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે તમારે આ જીવ બલિની જગ્યાએ આત્મજલિની શિક્ષા આપીને પૂજન પ્રતિષ્ઠા કરી જેનુંએ આત્મજલિ એજ માગી કાલી પૂજ છે. આ બૌદ્ધ લિપુક પણ તમારી એ પૂજનો પ્રસાદ લાઈને ખાઈ રહ્યો.

આ વાત માલગતા સાલગતા ધણા લેણા કરી ઉઘવા લાગ્યા. રાજા આજેજનો પણ તેમા પડેલા નબર હતો. સત્તવનીએ કયું,—“આ મા-જીમ ગાંધ છે, તેને દેવદત્ત પુજનીના પરમા કેદ કરીને રાખો.”

૩

જદ્દ દેવદત્ત પુજની ધોર શાંત મનનો હતો તેને એક વામનદાન કરીને પુત્ર હતો તેની ઉમ્મર અમમ ૧૫ વર્ષની હતી. તે એક બીલીના-આ નીચે એમીને પેદ પાડ કરતો હતો. તેની જદ્દ માના

હરિ નામેની મોળાં જમ્યાં કરતી હતી પુનરીના-
ધરમાં આ પ્રશ્ન જણવ્યાર એક સુવક્ષણ નામની
હોઈતી હતી.

સુવક્ષણ દેવદત્તની કન્યા છે, પરંતુ કેવી કન્યા
છે; તેની કાઈને ખબર નથી કેટલાક સોદા એવું
કહે છે કે તે કોઈ દુનિયની કન્યા છે. તે વ્યારે
નાની હતી ત્યારે દેવદત્ત તેને મિથિલાથી લઈ
આવ્યા હતા કોઈ વળી એવું કહેતા કે એક વખતે
દેવદત્ત માથ પૂર્ણિમાના મેળામાં ગયા હતા ત્યારે
તેને ત્યાં ગંગા નદીના કિનારે એકલી પડેલી નોઈ
ઉઘડી લાવ્યા હતા સુવક્ષણની ઉમર તે વખતે
મંતર વર્ષની હતી.

સુવક્ષણ ધણીજ મુંદર છે તેવું મુખ કમળ
મન પ્રકુક્ષિત રહે છે ધરતા કમકામના પણ
તે ધણી ચતુર છે. સેના સુત્રવા કરવી એજ તેવું
મન છે. તે મનમાંજ તેવું કવન અને યૌવન વ-
ર્ણન મને પામિન થયું છે.

સેનાપતિ ૩૨ નારાયણમિંદ હાથમાં ઉઘાડી
તમવાર લઈને દેવદત્તને પેર પહોંચ્યા. સાથે કેદી
તરીકે લિસુક પણ હતો,

દેવદત્ત તેને નોઈને બહાર આંગણમાં આવી
હોયો રહ્યો.

સેનાપતિએ કહ્યું કે, “રાજકુમારી મત્યવની-
એ હુકમ થોો છે કે આ ઘોડા લિસુકને આપને
ત્યાં માન દિવમ સુધી કેદમાં રાખવો.”

દેવદત્ત—“તેને વારતે કોઈ પહેરદાર રાખશે ને?”
સેનાપતિ—“ના”

દેવદત્ત—“તો તો ધણીજ મુરકેલી પડશે કદી
કોઈ નાશી જશે તો ?”

સેનાપતિ—“તે નાશી જશે તો તેની માથે
આપનું આ જંદાધારી મન્ત્રક પૂણ ચાલ્યું જશે.
તેથી તેને કોઈ પણ રીતે આપનાન્ત્ર મંત્ર બવ-
થી બાંધી રાખજો.”

એમ કહીને સેનાપતિ ચાલ્યો ગયો. દેવદત્તે
લિસુકની તરફ જોયું તે દેવદત્ત મુંદર સુવક્ષણી
ચર્ચિત્તે જોઈને તેને વિશ્વાસ એકા કે આ લિ-
સુક નાશી જાય તેવો માણ્યું નેથી. તે પછી તેણે
કોઈક વિચાર કરીને કુમ ખાડી કે, “મુખ-
દાણ”

સુવક્ષણાં જંદાખામાં જોઈ રહી હતી. તે

તુરન્તજ બહાર આવીને માથું નમાવી બોલી, “કહે-
શી આજા છે ?”

દેવદત્ત—“આ ઘોડા લિસુકને રાજકુમારી-
ના હુકમથી સાત દિવસને માટે આપણે ત્યાં કેદ
રાખવામાં આવશે નેથી તેની દેખરેખ રાખવાને
ભાર હું તને મોકલું છું.”

સુવક્ષણાએ હામીને કહ્યું, “સાહે, પણ કદી
નાશી જાય તો ?”

દેવદત્ત—“એ વામનદાસના જેટલું દોડી શ-
કશે નહિ, તેને જરા મારી પાસે બોલાવ.”

પિનાની આંજાથી વામનદાસે રાત્રે પહેલા
રાખવાનું કહ્યુંન કહ્યું, અને દિવસની દેખરેખને
બાર સુવક્ષણા ઉપર રહ્યો.

લોઈ અને બેનને લિસુકની દેખરેખને ભાર
મોળીને દેવદત્ત મંત્ર જપવાને માટે ધરમા ગયો
અને વામનદાસ વેદ ભણ્યા બેઠો સુવક્ષણા હિંમત
રાખીને લિસુકની સામે ઉભી રહી અને બોલી, “હું-
તમને શું કહીને બોલાવું ?”

લિસુક—“કુમારી હું તારો હાથ જોવા
છાહું છું.”

સુવક્ષણાએ આજર પૂર્વક પોનાની હથેળી
તેની આગળ ધરી લિસુક તેને મારી રીતે જોઈને
વિચ્છેદ પામ્યો. જાણે તેને કોઈ જુની વાન, કે
જુની સગાઈ કે કોઈ જુની અંતિ વાદ આની મધ
હોય તેમ જણાયું તેણે જાણુંજ કુખ પૂર્ણ અ-
રથી કહ્યું, “અલિનાપ ?”

સુવક્ષણા—“તમે એ શું કહ્યું ?”

લિસુક—“તમે મને રાજ્ય લેવા, કહીને
બોલાવજો.”

સુવક્ષણાએ આશ્ચર્ય પામીને કહ્યું, “શું તમે
મારા રાજ્ય લેવાને ઝાળખો છો ?”

લિસુક—“કદી જાણતો હોઈ તો શું
આશ્ચર્ય છે ?”

સુવક્ષણા—“હું તેને અમમાં લેવા કહું છું
ગંગા નદીની ઉત્તરે દિવાલથી ઢંકાયેલ એક અ-
રખ છે. સીનુંગો જન્મ ત્યાં થયો હતો. તે વન
ધણું જ સુદામણ છે ત્યાં મેનેરી પડી જ્યાં ત્યાં
શ્લેષ ઉપર ઉડી રહ્યા છે અને રૂપિયેના નેચા
સરવ અભાવનાં મનુષ્યો ત્યાં નિવાસ કરે છે તેમ
નમાં મારો રાજ્ય લેવા રહે છે.”

લિલુક—“નહિ હું તે વનમાં રહેતો નથી તે વન તો વખતે વાધ અને રીંછિથી ભરેલું છે હું એક બૌદ્ધ લિલુક છું અને દેશ દેશમાં ધર્મનો પ્રચાર કરતો કૃપા કરે છું.”

સુવસ્યા—“પણ એ નવાઈ જેવી વાત છે કે તમારું અને મારા લાઇનું નામ એક મળી ગયું છે મારો શરણુ હોવા તો લિલુક નથી પણ ગજા પુત્ર છે.”

લિલુક—“સ્વપ્નાના રાજપુત્ર કરતાં ભ્રષ્ટ્રતા-વસ્થાનો લિલુક સામે કેમકે તમારો આ લાઈ મત્સ્ય છે અને તે સ્વપ્નનો લાઇ મિત્થા છે. સુવસ્યા જ્યારે, તમે સ્વપ્નને છોડીને સત્યનું અન્વેષન કરો.”

સુવસ્યા મન મુગ્ધ મરખી થઈ રહી તેણે એક પ્રશ્ન સ્વરે કહ્યું, “શિક”

રાજ્યના ખગનની લાલા કિશન પ્રસાદે મનમાં તે મનમાં ધાવું કે રાજકુમારી સત્યવતીની આ અકસ્માત આત્મા કાઈ ને કાઈ ગુપ્ત આશય હોવાનું નેહ્યો. એક સુપુરુષ સુવાને સુવસ્યા જેવી મુંદરી મુનનિ થેર કેદ કરવાની ફરતીતિને લાલાસાહેબ જરૂર મમજી ગયા. લાલાસાહેબ ક્ષત્રિય છે. જુના વખતમાં કેટલાક ક્ષત્રિયો મુદબ્બવસાય છોડીને લખવાનું કામ કરતા, લાઆ હતાં તે પછી તે લોકોની તનું નામ કાયમ્ય પડી ગયું એ પ્રમાણે લાલાસાહેબ પણ કાયમ્ય હતા. તેની હિમ્મત આ વખતે ત્રીસ વર્ષની હતી પરંતુ હાલ સુંધી તેનો વિવાહ થયો નહોતો ગકિતની રાજ પૂજા કરે છે તેનો રમ કાળો છે તે સમજતો હતો કે રમ કાળો હોવા છતાં પણ હું સુદરે છું શરીરના કાંક-માક અને કપડાં લત્તા ઉપર તે બાજુના ખાન રાખતો હતો જાનામાના હમ્બુ, ચોરી કરીને શિર નેરી કરવી, વાતોમાં જીભન અને આશમાને મેળવી દેતાં એ પોતાના સ્વાભાવ સિદ્ધ ચલુ હતા. રાજ્યમાં તે એક પ્રસાદી વીર છે એમ તે જ્ઞાનતા હતા.

અને ધનસેવન પણ સર્વ પોતાના હાથમાં રહેતી હતી એથી લોકો તેને સેનાપતિ અને મંત્રીના કરતા પણ વધુ માનતા હતા પોતે રાજકુમારી સત્યવતી મિત્રાવ ખીન કાંઈની ખીક રાખતા નહિ. કેમકે પોતાની ગકિન, લુહિ, આજ્ઞાની આદિ મર્વ તેની આગળ નકામા હતા

લાલા કિશન પ્રસાદ દેવ દત્તની પડોશમાં રહેતો હતા. સુવસ્યાનું અપૂર્વ અને વિમલ ચરિત્ર નેહને પોતાનું મન પોતાના હાથમાં રાખું નહિ. પરંતુ જેના કુલ અને શીશ્વની કાઈ ખજાર નથી એવી મુવતીની સાથે વિવાહ કરેલા એ મારો પ્રતિ જ્ઞાની વિરહ છે એનો વિચાર ન કર્યો. પોતે અને એ નિઃશ્ચય કર્યો કે કોઈ પણ રતે સુવસ્યાનું હરણ કરીને તેની સાથે ગાવડ વિવાહ કરી લેવો

લાલાસાહેબે ઘણી મુશ્કેલીથી સુવસ્યાના હૃદયમાં એક શરદાકાળના વાહજના લુકડાની સૃષ્ટિ રચી છે. સુવસ્યાના ધારની હતો કે કિશન પ્રસાદ મને આલ છે. નેચારે પોતે તેનો એ અલિપ્રાય જનજીવની ધ્વજા કરી, ત્યારે પોતાના ચિત્ત ઉપર એક આશાની રેખા એ ચાઈ ગઈ થોડા દિવસથી એ રેખા એક પ્રકારના આલોકનથી આખા હૃદયમાં વ્યાપી ગઈ અને પછી એટલી પ્રમળ થઈ પડી કે એક દિવસે તેણે સુવસ્યાનું એકલી નેહ ત્યાગે તેણે પોતાના નિઃશ્ચય અને હનારા પ્રેમનો પરિચય દેખાડીને રડતા લાગ્યો અને તેને કહ્યું કે “જે મારું તમારી સાથે લગન નહિ થાય તો આ સસારનો ત્યાગ કરીને કોઈ અત્યંત તીર્થ પર જઈને મરી જઈશ અને પછી ભૂત ચરિત્ર” આ પ્રમાણે ભૂતની ખીકથી અને કરુણાથી અભિભૂત થઈને તે દિવસે સત્યવતીએ કહ્યું કે, “દીક, આપ એ વાન પિનાછને કહેજો”

લાલાસાહેબ પોતાના મનોરથ સિદ્ધ થવાની આશાથી આનંદાલ ખૂબ બણી ધસીને રહે છે. પરંતુ એટલામાં વચમાં આ બખેડો જંગી ઉડ્યો તેમણે જોયું કે બખેડોની સન્મુખ બૌદ્ધ લિલુક અને પાછળ રાજકુમારી સત્યવતી ઉભી છે

અતુર કિશન પ્રસાદે જ્યાં ત્યાં એની ગપ ઉડાડી કે, “બૌદ્ધલિલુક મહાન યોગી છે તેના યોગ બળની પ્રજામાં થઈ શકે તેમ નથી” અને આ વાત દેહાત્તાં ઘણાં ભી અને પુરોગાતાં રાજે યોગી દેવદત્તને-થેર આવવા લાગ્યા. તે ઉપરાંત લાલાસાહેબ કદી કદી તક આવતા મુંદરી કુમારિકાઓને મન્યાસિઓના વેપમાં અને રૂપવતી વેપાઓને શૃદ્ધઓની કન્યાઓના વેપમાં પણ ત્યાં મોકલવા લાગ્યો. તેનો વિચાર એવો હતો કે કોઈ પણ રીતે લિલુકને વિચલિત કરી દઉં, પરંતુ તે

સર્વ મનોરમ વિકલ ચપા, બૌદ્ધ બિહુકના અજેય હૃદય-દુર્ગતો એક આત્મ પણ ત્રિવિલિન ન થયા. લાલાણી લુહી ગપ સાચી યથ ગપ. તેનું અમીગ કેમણામય યુગ જોઈને અને તેની એકેમથી વાણી માલગીને મેંકડો સ્ત્રી પુત્રો બૌદ્ધ ધર્મને અહણુ

કરના લાગ્યા આ વાત ધીરે ધીરે રાગકુમારીના કાન સુધી પહોંચી ગઈ કૃષ્ણ ત્રણેશીની સધા ક્ષણે તેણે સેનાપતિને આજ્ઞા આપી કે, “કિશન પ્રસાદને આ વખતે મારી આગળ લઈ આવો.”

અપૂર્વ.

શાંદિલી અને, સુમના.

ચાંદની અગ્નિશિખાની માથે જ્યોતિર્મયી શાંદિલી બપોરે રત્નગંગા સગી કુળના રત્નગંધાર પર આવી પહોંચી, ત્યારે રત્નગંગાની સર્વ સતીઓ તેની પ્રાર્થના જવાબે માટે તે જગ્યા પર આવી ગૌર, ચેતન, સ્વામ, કૃષ્ણ વર્ણવાળી સ્ત્રીઓએ તેને ઘેરી લીધી ધાગે કે દાસની ચાલની વાચ, તીચી, શ્વેત સ્ત્રીઓએ લટકીને ઘેરી લીધી તે કેવો સુંદર દેખાનહતો ધારા કે ચારે બાજુ અમખ્ય તારા અને વચમા મૂર્તિમતી ચન્દ્ર પ્રભા હતી કોઈ સતીએ કંપ વૃક્ષના ફોલોની માળા લાવી ગળામાં પહેરાવી દીધી, કોઈ મતી માથાના ચોટલામાં ફૂલ લગાડવા લાગી, કોઈ સગી ચદન કેસર આદિ જાતી શરીર પર છાંટવા લાગી, કોઈ મતી અમનનુ પાન લાવી મોઢા સાચું રાખી ગઈ શાંદિલીનીએ સોતેરી પાતળા સહિત પોતાની ચમકથી મતી કુળને પ્રકાશીત કરતા અદર પ્રવેશ કર્યો સતી કુળની અદર હીરા મોતીથી જડેલાં સોનાતુ મિહાસન શાંદિલીને બેગવાને માટે તૈયાર હતું દેરાજા ઈન્દ્રની પટરાણી શમી, કમળાળ વિકારિણી લટકી અને કામ પ્રિયા રતિએ આવી સતીની મુનિ કરી હાથ પકડી તે તૈયાર કરેલ મિહામન પર આદરમાન સાથે બેસાડી શાંદિલી અમાધારણુ પતિવ્રતા, માયા મચ્ચાર વનની દીક્ષિતા અને માચી નિહા પામેલી આદર્શનારી હતી રૂપ, ગુણ, સર્વોવ, વિદ્યા, વિનય, આચાર, અનુચિત, ધર્મ કર્મ અને દયા આદિમા મનુષ્ય માત્રને અનુકરણ કરવા યોગ્ય હતી

સુમના નામની એક દેવગોષ્ઠવાસી મતીએ આવી શાંદિલીના ચરણોમાં માથું નમાવી પ્રણામ કર્યો

શાંદિલીએ સકાચીને પગ બેગી લીંચ અને સુમનાને પોતાની છાતી સાથે ચાપી સુમનાએ પૂછ્યું, હે દેવિ ! તમે સતી કુળમા શિશિમણી છો નેથી જ આજ સતી કુળમા રાણી થયા છો. હું સપ્તીઓની માફક તમારી માથે પ્રેમ રાખીશ, દાસિઓની માફક તમારી સેવા કરીશ, તમારા ઉપદેશથી મારા જીવનને કૃતાર્થ કરીશ સર્વ મતીઓ તમારી આજ્ઞામા ચાલશે, અને તમારી સાથે રહી સર્વ કૃતાર્થ થશે કહેા દેવિ ! શુ પુણ્યથી તમે કર્મફળને કાપી નાખ્યા ? અને ક્યા ધર્મ અને સંઘચારનુ પ્રાલન કરી સર્વ પાપોના નાશ કરેલી મૂર્તિની માફક વિમાનમાં ચડી આકાશ માર્ગને પ્રસારિત કરેના ક્યા ગુણથી તમે સતી કુળની રાણી થયા છો ? તમે શુ તપશ્ચર્યા, શુ દાન, અથવા શું એવું આકર્ષે તપ કરેલા છે તે બતાવો, તે સામળી હું મારા જીવનને કૃતાર્થ કરના ચાહું છું

શાંદિલીએ જગ્યામ દીધા કે પ્રિય સખી ! મને એવું કાંઈ યાદ આવતુ નથી કે મેં એવું કાંઈ વિશેષ પુણ્યકર્મ, અથવા લારે ધર્મ કર્મ અથવા કોઈ આકાશ તપ-ગત્ય કરેલાં હોય. હું કુર્બાન-અથવા તપશ્ચર્યા શું કરી શકું ? દરિદ્ર ગૃહ-મયની સ્ત્રી હતી, નેથી દાન દેવાને ધન ક્યાંથી લાવું ? હું નથી જાણતી કે હું કોઈ પુણ્યથી અથવા કોઈ ગુણથી સ્વર્ગમાં આવી હઉં, હું નથી જાણતી કે, કોના બળથી-હું સતીકુળની રાણી થઈ સુમનાએ કહ્યું—હે દેવિ ! પોતાને મોઢે પોતાના પુણ્યનાં વળણુ ન કરવા એ સત્ય છે ધર્મનુ-ધ્યનનો દોષ ન કરવો એ મયામ છે, પરંતુ શુ આ કંઈગુથી તમે તમારું સ્વર્ગ નહિ બનાવો ? તમે પુણ્ય-કરેલાં છો કે પાપ કરેલ છો, તેનો વિચાર

કરનાતું તમારે પ્રયોજન નથી તમે કુંન એટલુંજ
જાણો છે તમે ક્યા કર્મ કરવા છે, તમારું જીવન કેવી
રીતે પમાર કર્યું છે ? સમાગ્મા કેવી રીતે રહ્યા
છે ? આ છિના નહિ જાણો તો તમારી માર-
દત્ત સંમારની અંતિમો ઉપકાર કેમ થશે ? આ
પુરુષમયી જીવન કયાથી આ આદર્શ ચરિત્ર ગાથાના
પ્રચારથી આપને તો હાનિ-લાભ નથી, પરંતુ
સંસારના અન્ન-પુરુષને થોડા થણા લાભલાભ છે,
અને તમારો પણ હાનિ-લાભ કેમ નથી ? વશને
અમૂળ છે, અને વશજ અવિનાશી છે, વશને
લીધે અન્ન-પુરુષ મળી ગયેલા હોય તો પણ જીવતા
જાણાય છે કીર્તિનું યુક્ત શરીરજ પરિત્ર, અવિ-
નાશી અને સ્વર્ગીય છે જે શુભ, નિર્મળ અને
અવિનાશી વશને નથી ચાહતા, તે ગૌરવજન્ય-સુહૃદ-
હીન, આ દોષની કામ વામનાઓમા સુગ્રી સ્ત્રીપુરુષનું
જીવન તુચ્છ અને નિદાન લાયક છે સાલજો દેવિ !
તમારા ચરિત્રની કયા માંલજવાને આજ સર્વ
સતીઓ ઉત્ક્રાંતિ થઈ રહી છે. ઈશ્વરી, લક્ષ્મી
અને રતિ સુદાં ઉત્ક્રાંતિ છે.

શાંતિનીએ જવાબ દીધો કે, હે પ્રિય વંદની !
નિશ્ચય પ્રિય વચનને લઈનેજ તમે આ અર્ચ-
લોહને છતી લીધેલા છે-આ મતી કુળમા રહ્યાં
છો મારા તુચ્છ જીવનની હકીકત સાલજવા કમળ
છે, તો માંલજો. મેં ભારતવર્ષમા સુગ્રહ, સુક્રત,
મધવજ્ઞ ગીનવ, આર્ચવર્તની ભૂમિમા જન્મ લીધેલો
છે. સમગ્ર કુળનો ઉદ્ધાર કરનાર ભાગીરથી સાથે
બાળકપણું પિતાવેલું છે ભરજીવાનીમા પતિ
દેવતા ચરણકમળમાં મન્ત્રક ગળી નાશના શરીરને
એજ ભાગીરથીએ અશ્વાનમાં ગળેલું છે હું
દરિદ્ર બ્રાહ્મણની સ્ત્રી હતી, જેથી સકળ ધર્મનું
અનુદાન તો ક્યુપીડનું કરી ગયું ? મરીજ દરિ-
દ્રોની સેવા કરવાનું મામરું માગમાં ક્યાંથી હોય ?
ગૃહસ્થના કામધણી અવધરા પણ મળતા નહિ
જેથી ધર્મ-કર્મમા મન ક્યાંથી લગાવું ? એ પ્ર
માણે મેં મારી શક્તિ પ્રમાણે પતિમેવા પણ કરેલી
છે, શરીર-મન અને વાણીથી એમના ચરણમાં મન
ગાળેલું છે એમના ગૃહસ્થને માથા પર રાખી,
એમની સુખ અવજનનાને મારા જીવનની સા-
ધના કરીને તથા એમના ચરણને છટ દેવનું
મિલ્લસન માનીને મેં મારી જીવનયાત્રાનો નિર્વાહ
કરેલો છે.

સુમતાએ કહ્યું કે, હે દેવિ ! નારી જીવનનો
એ તો એટલો ધર્મ છે, સતી અને માટે પતિ એ
તો દેવતા છે પતિ સેવા એ તો તપશ્ચર્યા છે
પતિને સતુષ્ટ રાખવા એ જીવનની સાધના છે.
શરીર-મન અને વાણીથી પતિના ચરણમા ધ્યાન,
રાખીને પતિના ગૃહસ્થાશ્રમનો ભાર પોતાને માથે
લેવો, પતિના સુખ દુઃખમા ભોગ લેવો, એ તો સતીનો
ધર્મ છે બનાવો દેવિ ! તમે ક્યા પ્રકારે પતિની
સેવા કરતાં હતા ? કેવી રીતે સંસારયાત્રાનો
નિર્વાહ કરતા હતા ?

શાંતિનીએ જવાબ દીધો કે, હે માર્ત્તલામિની !
હું માથે જટા રાખી, ભગવાં વસ્ત્ર પહેરી, ભખ-
લવાની તપશ્ચર્યા નહોતી બની. પતિનું ધર એજ
દેવમંદિર હતું પતિનું ચરણ એજ મારા માટે
મોટું તીર્થ હતું, હું અન્ય દેવમંદિરને મોટું મમ-
જતી નહિ, બીજાં તીર્થ આનંદ પર જનારી મને
વધારે ક્યાં નહોતી પતિજ મારા દેવતા હતા,
પતિજ માફ સર્વસ્વ હતું, હું એ પતિશ્રી પર
મેધરોનેજ સગ કરતી હતી. પતિની કમ્પા મારા
માટે સિદ્ધાસન હતું પતિનું રસોડું મારા માટે
યજ્ઞવેદી હતું, પતિનો ગૃહસ્થાશ્રમ એજ મારા માટે
સ્વર્ગ હતું, પતિનું ધરમાઠ કિઝમંદિર, ફરવાનો બ-
ગીચો અને શાન્તિ મળવાનું દેહાણું હતું સ્વ-
મમાં, આહાર-વિહારમા પતિનું ધ્યાન એજ મારી
જળમાળા હતી પતિને સુખ, સંતોષ, મહેત્યા-
વાને માટે મારો દેહ, પ્રિન્દ્રિયો અને પ્રાણ હમેશાં
સાવધાન રહેતાં. પતિના પરિવારને હું પતિથી
લુધ સગજતી નહિ. માત્ર મન હમેશાં પતિના
ચરણકમળમાંજ લાગ્યું રહેતું હતું, પરંતુ બહા-
રથી માફ ધ્યાન પતિદેવતા મમારની ઉપર રહેતું
હતું હું પતિદેવતા ધ્યાન અને આરાધનામા આ-
તરિક દષ્ટિથી હમેશાં સહાય કરતી હતી, જેથી
ગૃહસ્થના પ્રાપ્ત કામમાં બેપરવાઈ અને અમાન-
ધાની દેખતી નહોતી. પતિ મતોષ એજ મારા
જીવનની સાધના હતી. માસ મમરા, દેરાણી જે-
દાણી, નણદ, દિયર, છોકરા આદિને પ્રમત્ર ગ-
ળવા એ પતિને મતુષ્ટ રાખવા બરાબર હતું
પતિના આતા પિતા એજ મારાં આતા પિતા
હતાં પતિના ભાઈ-બહેન એજ મારાં ભાઈ-
બહેન હતાં પતિના ગુરૂ અને એકીજન મારા

શરૂ અને એકીજન હતા હું શાન્તિ અને પ્રેમ
લાગણી બનાવી રાખવાનું પૂર્ણ ધ્યાન રાખી
ગૃહસ્થાશ્રમને નવાવતી હતી એ દિવસે છે કે હું
પતિના માનવી માનવતી, સ્વામીના સેવાઓથી
સેવાઓથી અને પતિ ભક્તિના બળથી ભક્તિ-
સાળી હતી, પરંતુ તેથી હું માનવી તરફ દબા
જતી નહિ, મારા સેવાઓથી ગાંધ કરતી નહિ,
ભક્તિના ગર્વથી હું મદમાં ફરતી નહિ. આથી
મારા પ્રત્યે પ્રેમ ગણતા, સાચુ મનરા અને પો-
તાની દીકરી મમાન આદતા હું પણ તેમને તેમ
જ કેળવી હતી તેઓ સર્વ પણ મારી સાથે
એવોજ વ્યવહાર કરતા હતા નહુદ અને પોતાની
મમ્મી મમાન પ્રેમભરી દૃષ્ટિથી જોતી હતી દિવ
નને જે માગ લાદ્યોથી પણ અમિક્ષ આદતી
હતી તેઓ અને ભાગી ભાગી કહી બોનાતા
અને માતાથી પણ અમિક્ષ મારી ભક્તિ કરતા
બનાઈ શુરાઈ મર્વ મારા ઉપર હતું. પતિનો
પ્રેમ, માસુ મમગતો આદર, નહુ દોનો સોખ્નો
વ્યવહાર, દિવસની ભક્તિ અને દાસ દામિયોની
શ્રદ્ધા એ મર્વ આપણા વ્યવહારને આધિન છે,
સ્પર્શથી મોહુ બેઠાની મમાન છે હું જેની દેખાઉ,
તેનાજ ખીગ દેખે હું જેનો વ્યવહાર કરું તેવોજ
વ્યવહારખીગતથી મમે એ સસારનો નિયમ છે

પતિ મારી પુણની મામમી હતા, ગેવવામા
ખીનવનારા, પ્રેમના મમા, અને નારી જીવનના
માથી હતા એમના મુખે હું સુખી, અને હું તે
હુખી હતી. એમના જીવને મંતોપ એજ માગ
જીવનની શાન્તિ હતી હું મારી સુખ શાન્તિને
કહી પતિની સુખ માતિથી લુદી મમજતી નહિ.
પત્રી માં તાં કયા ? આપણુ વ્યક્તિત્વનો ત્યાગ
કયા વગર પતિના ચરણમાં વાન્નનિક પ્રાણુ મમ
પંજુ પણ થઈ શકતો નથી. ભા સુધી આર્થનો
પુરુષ ત્યાગ ન થાય ત્યા સુધી આ પતિ પ્રે
મની અધિદારી થતી નથી

કુટિલ લાનનો આશ્રય વધ મે ગૃહસ્થ મ
મંતુ પાવન કરેલું નથી હું ગૃહસ્થને અમલ
ધર્મની ખીજ મૂર્તિ મમજતી માતાપિતાની મેવા
અને ભક્તિ કરતી એ મંતાનનો મોગ ધર્મ છે
પતિની થઈ મે તે મહાધર્મનું પાલન કરું હતું
માગ પતિદેવ આજીવિકા ઉપાર્જન કરવામા જ
મથગુન રહેતા હતા ધરડા માતાપિતા, આ, નાના
નાના બાળક, અસદાય નહુદ, અસમર્થ સ્થિર
વગેરેની મલાળ રાખવાનો તેમને વખત નહોતો
તેઓ સર્વની સલાહ રાખવાનો સર્વ ભાર મે
મારા ઉપર લીધો હતો સાસુસસરાને કાંઈ પ્રદા-
રનું કંઈ ન થાય, તેને માટે હમેશા હું આવધાન
રહેતી કાંઈ પ્રકારે તેમનું મન ન હુખાય, તેની
હું હમેશા કાળજી રાખતી

- નજ દોને બહેનો મમાન મમજતી. સખીની
માફક તેમને મનની નાત કરેતી ખુશમિજનથી
દાસીની માફક તેમની સગવડતા માચવતી અતિથિ
આજીવ વગેરેનો આદર સત્કાર કરવામાં મે કહી
આળમ કરેલી નથી. દેવપૂજામા મે કહી ઉદાસી-
ના અથવા અભક્તિ બતાવી નથી. પતિ મારા
પ્રત્યક્ષ જીવતા દેવતા હતા. તેમનાથી જુદા માનીને
હું દેવમૂર્તિઓની પુજા કરતી હતી

પ્રાત કાળમા આમી જમ્યા પહેલા જમતી,
પતિના ચરણની રજ માથે લગાવી શયનગૃહથી
બહાર નીકળતી રત્ના માણસોને હું સ્વામિની
ગહારની જડમૂર્તિ મમજતી હતી તેમની સેવાથી
હું સમગિનીજ સેવા થયાનું સમજતી. ધરના
માણસનું કામ તેજ પતિદેવનું કામ સમજી હું
ઉત્સાહપૂર્વક કરતી. ધરમા કાંઈ જાતની ગરબ
ન થાય, તેની હું બહુ વિચારપૂર્વક સલાહ રા
ખતી જે સીઝો વિચારપૂર્વક ધર ખર્ચ ન કરે,
અને મંલાળ ન રાખે તો ધરના માણસો લક્ષ્મી
વગરના થઈ વળ્ય છે (અપૂર્ણ.)

ઉપદેશ આશાધ્યાત્મ. ટાહુરો.

દર્જ થાય ઉપદેશનો, કરે ન મુખ ઉપાય,
અત્યંત રતી સગથી, મોથ શિક્ષ થર થાય.
ગરીર મામ શિક્ષ ગમે, અગ્નિ બદાગ દેખાય
ક્રમી ઉપદેશ થાય છે, અસાધ્ય તેહ ગણાય

[ભુવે પાન ૨૮]

વિવિધ-વિષય.

તા ૨૦ મીએ દિલ્હીમાં સર જ્યોર્જ લાઉડસના પ્રેમુખપદે વડીધારા સભાની બેઠક તા. ૨૦ મીએ મળી હતી તેમાં સર દીનના વામ્બા, શ્રી મહર્ષદેક, શ્રી સુક્ષ્મીકાર વડી ધારાસભા. અલીખાન, અને મહમુદાબાદના રાજા ખર્ચુ હતા. પછીથી નાણાની ધીમ્ધારને લગતો ખરડો, દિલ્હીથી નિકળ ચતી ગળા ઉપરના વેગનો ખરડો, જે આનાનો નિકલનો સિક્કો દાખલ કરવાનો ખરડો રજુ કરનાના હરાન પમાર થયા હતા તે પછી દારૂની મપૂર્ણ અટકાયતનો ફગવ એ મી ગર્માએ મૂક્યો હતો તેની સમિતિમાં પડિત મદનમોહન માલવિયા સર દીનશાહ વામ્બા વિગેરેએ ટેકા આપ્યો હતો પ્રજા મન લેવાતા હરાન ઉડી ગયો હતો. તે પછી તા ૨-૨-૧૮ ના ગળ ફરી ધારા મહાની બેઠક મળી હતી તેમાં જંગલના કાયદામાં સુધારો કરનારો ખરડો પાસ થયો હતો, તે પછી એકન કોલંદરી ન્યાયનો ખરડો પમાર થયો હતો તે પછી કસકતાની હાઇકોર્ટની લકુમન વધારવાનો હરાન ઉડી ગયો હતો અને જાહેર સરકારી નોકરીમાં દિલ્હીએ નવું જગ્યા આપવાની માગણી કરનારો, અને દિલ્હીમાં મા-માન્ય રીતે મોટે ભાગે લગતી દગાની અમલ દર્શાવનારો કરાવ રજુ થયો હતો, તે પંજુ ઉડી ગયો હતો તે પછી તા ૨૮ મીએ ફરી એ ની નીતીનાશ શાસ્ત્રીએ જાહેર સરકારી નોકરીના કમીશને લવામણ ક્યાં પ્રમાણે દુનરી અને વિજ્ઞાનના ખાતાની નોકરીઓની ભરતી તદ્દન દિલ્હીમાંથી કરવી જોઈએ એવો ફગન રજુ કર્યો હતો પંજુ-તે હરાવ પાછો એવી લેવો પડ્યો હતો.

જનરલ એવનુઆપના ભરકરે જેમલેમ લીધા પછી, ઉત્તરે, પૂર્વે અને પશ્ચિમે વધવા માંડ્યું છે અને જુમ્મપ મમુદથી તે મુલુ સરોવર સુધી સળગ વહેવાર સ્થાપ્યો છે સારાઈ. રેશો-જર્મન તદ્દનાસુ બેસ્ટ લીટિવન્ડ ખાતે જર્મનો, આસ્ટ્રોપનો અને રશીયન વિદ્યાધારોએ તદ્દ કરવા બેગા થયા તેના પરિણામમાં રશીયન ઓલો-વિગે દક્ષિણ રશીયાના યુદ્ધાધનિયનોથી જુદા પડ્યા અને આસ્ટ્રો જર્મનોએ યુદ્ધાધનિયનો-માથે જુદી મથાજ કરી નાખી અને રશીયાએ જર્મનોનું તદ્દનાસુ સ્વિકાર્યું છે રૂમાનિયા અને શાત્રુ વચ્ચે સુલેહના સંદેશ ચાલે છે જળપાનના પરદેશ ખાતાના પ્રધાને જણાવ્યું છે કે જો રંગિયા જર્મની વચ્ચે સુલેહ નક્કી થાય તો ઉપગ્રિયત ચના ખનાવોને પુગી વળવાને પગંસા ભરવામાં આવશે મિત્રરાજ્યોના એવનીઓએ પીટાગ્રાફ હાડી દીધું છે સાઇબીરીયામાં આસ્ટ્રીયન અને જર્મન કેદીઓ છુટા થયેલા હોવાથી તેઓ કાંઈ નુકશાન કરી બેસે નહિ તે માટે જળપાનીમાં તૈયાર થઈ રવા છે વંતીમ શહેર ઉપર જર્મન વિમાનોએ ઘાડ પાડી ધણા મકાનોનો નાશ કરવા માંડ્યો છે છત્રકુનસક સગ કરવાનો જળપાનનો ધરસિ છે સાઇબીરીયામાં જળપાન ચઢાઈ લાઇ જાય તો ચાર ચાઇનીઝ ડીરીક્ટન જેટલું લરકર તેની સાથે સામેજ થશે.

ખેડા જીલ્લામાં અતિશયિતે લીધે પાકતી થયેલી નિર્ફળતા માટે ગુજરાત સભાએ તથા જોનરેશન મી પારેખ અને જોનરેશન શ્રી ખરેલે તપાસ ચનાની હતી તે પછી સર્વિન્ટ એક ઇડિયા મોમાઈડીના તબ્બ પ્રતિનિધિ શ્રી દેવધર, શ્રી અમૃતલાલ કપર અને શ્રી જોશીએ રીપોર્ટ બહાર પાડ્યો છે હાલમાં લો મા મિ. ગાંધી ખેડ જીલ્લાના પોકના સંબંધી તપાસ ચવાવે છે.

તંત્રાટીઓની પરીપદ—ઉપર વિજ્ઞાનના તંત્રાટીઓની પ્રગિયદ તા ૨૬-૩૦ ડીસેમ્બરના રોજ જાણુમર ગામે ભરવામાં આવી હતી, તેમાં તંત્રાટીઓના પગાગમાં વધારો કરવાના હરાવ થયા હતા ગ્રામ મોધાટીના વખતમાં તંત્રાટીઓના પગાગ વધારવાની ખામ જરૂર છે અમંતવાદમાં મીનના મજને પગ પમાર વધારવા માટે હાલમાં જીલ્લા ગળતેથી ત્રાટી ઉપર જતા નથી અને

હો છે કે આ મોદનારીમા હુના પચારમા અમારૂં પૂરું થતું નથી તો એજ મોદનારીમા તનાનીઓનું થી રીતે પૂરું થઈ શકે ? તે લક્ષમા નેહ તેમને મોઝ ન્યામ આપવાની જરૂર છે

અમદાવાદ મીલ મજુરોએ કરાવ કર્યો છે કે, જુલાઈના પચાસ ઉપર ૩૫ રૂકાનો વધારો ન મળે ત્યાં સુધી કામે ન ચડવું

ખેડા જીલ્લાના રજીતા ગુન્હેગર વર્ગના ધારાળા અને વાણી લોકોને હાથેસ મહાનમા આવેલી ધોતુઓની ખાણેના જોન કામખર લઈ જવામા આવેલો એવું જાહેર થયું છે.

ના ગવર્નર લૉર્ડ વિલિંગ્ટનને મુખાર્ધ પામેના માગવ ગામે શિકાર કરવા જતા ધોડાને ઠોકર લાગવાથી ધોડા ઉપરથી ઉધે મસ્તકે ઉઞ્છળી પડવાથી ગભિર અકસ્માત થયો છે તેથી મુખાર્ધ ધવાકાંતી પ્રજા ધણીજ દીનગીર થઈ છે હાલ તેમની તબીબન મુધારા ઉપર આવી છે

હિંદી સાહિત્યે સમેલન—તા ૨૯-૩૦ અને ૩૧ મીએ ઇંદોરમા શ્રીયુત ગાંધીના પ્રમુખપદે મળશે.

સર હજીમ રહીમતુલ્લાની સર મહાદેવ ભાસ્કર આપણને ગ્રાન્થે 'મુખાર્ધના ગવર્નરની એકઝીક્યુટીવ કૉમિશનમા નિમણૂક શ્રીમાન મત્રાટે મજુર કરી છે અને તા ૧ લી માર્ચથી તે રેકાણે નિમણૂક જાહેર થયું છે

તાપકાનાગાઓને શિક્ષા—ફાન્મમા લાકાના ડાંગ માટે પહાડી લોકોની કુદડી ઉભી થવાની ગોઠવણુ થના મણિપુરના જગન્મા કુમી અને નાગા જાતના લોકોએ તોડાના કંઈ હુલુ અને કુમી તાપકાનાગાઓએ નેપાળી સરકારો હુલુવા માગવાથી મી હીંગેસે ઉખાગામ નરક કુચ કરી તેમના ગામડા તથા જગમનો હેટલોક લામ સળગાવી મકા અને આસામ અને અમદોશની સરકાર એકત્ર મળીને તાપકાનાગાઓની મામે જ મચાવતી હોનાથી તાપકાનાગાઓ હવે વડુ ટકાર શ્રીની શકે તેમ નથી, ખચ્ચમ વૈશવ પરિપદ—તા ૧૮-૨૦ અને ૨૧ મી માર્ચ નગરમૃમા મળશે.

રામસ્ત લારત કોંગ્રેસ કમીટી—તા ૨૩ મીએ દિલ્હીમા શ્રીમતી જિસેન્દના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમો મી તિનક તથા મી બિપીનચંદ્ર પાતમામે દિલ્હી અને પવનના મુદ્દામા પેસનાના મમાર્ધ હુકમ મામે વિશેષ દયાનતાગ કરાવ વર્ધા હતો તે પછી મરકાર મળકિય મુધારા દિલ્હમા જાહેર કરે કે તુરતજ એક ખામ કોંગ્રેસની પરિપદ ગાંધીજીના કે નખનોમા ભરવાની સત્તા મેકેટરીને આપાઈ હતી તે કોંગ્રેસ તરફથી એક ઉપ્યોગન ઈગ્વાડ મોમ્પનાનો દાવ થયો હતો

ચેન્નુખાતાના નોકરોની સુશીવતો.

(ગયા અઝીમી આલુ)

હવ આપણે કમચાર ચેન્નુખાતાના નાના નો રથી મોટા નોકરની ભવિષ્યની બીજન ખાતાના તેમા નોકરોની સ્થિતિની સામે મરખામણી મીશુ તો સદજ જણાવે કે દાહ પજુ ખાતાની અન ગણના થતી હોય તો ફક્ત ગાજ ખાતાની ખાસ મીને યાવ છે

હીવાનીખાતાના એક પગવાળાને બેસીક થવાનો દરમત્તે છુનો છે અને બેસીકનો વધારમા વધારે માસીક પચાર x x x નો છે જગન ખાતાનો એક નાનો ખીટ ગાર્ડ આમતે આમતે રાઉન્ડ ગાર્ડ થઈ સમરેહનજરની પદવી પ્રાપ્ત કરી શકે છે પોલીસ ખાતાના છેની ચેડનો કોનસ્ટેબલ હેડ કોનસ્ટેબલ સુધી પધી શકે છે કન્ટેનર ખાતાનો ટેમ્પરરી પીસન મળે મી ભળેયો હોય તો કારકુની મેગરી થઈ છે અને પોન્ટ ખાતાનો ડીલીવરી પીસન હેડ પોન્ટમેન સુધી પહોચી શકે છે ત્યારે ચેન્નુ ખાતાનો પટાવાળો મપુર્વ હાડમારી પચાવનથી માડ વર્ધની ઉમર થતા સુધી

ભોગ્યા છતાં મારીક દમ રૂપીયા મેળવવાને પંચુ ભાગ્યશાળી નીવડતો નથી કારણુ દમની ગળાઓ ગણી ને મારી હોય છે અને તે ઘણું ભાગે તો હજુર ઓશીમના નગદીક મેળનાગ પડાને વાગ્યાઓ મારી જાય છે ત્યારે બીજા બધા ખાનાવાળાઓને પોતપોતાના ખાનાનું જ કાન કરવાનું હોય છે અને પોતાના એક જ અધીકારીને રીઝવવાનો હોય છે ત્યારે મનુષ્ય ખાનાના પડાવાળાને તાનુકામા આવનાં લિન્ન-લિન્ન ખાનાના લિન્ન અધીકારીના અધીકારીઓ અને તેમના માણસોનાં હરકે રીતે મનરજન કરવાં પડે છે. તદુપરાંત આ વ્યવસાયખાનાની લુટી લુટી પ્રયત્નોમાં પ્રમત્ર પ્રમાણે ચોળવુ પડે છે.

આવી સ્થિતિ છતાં આ ખાતાના આ નાના નોગનુ ભાવી કમુ જીવતુ નથી તે એક પ્રમ છે. આમાન્ય-મજુર કરમાં પંચુ તેમની મજુરી કમી છે અને પરંતુના વધારે છે. તત્કારીની સ્થિતિ જોઈએ તો તેમના કામ અને જોખમના પ્રમાણમા તેમને જે દરમાયો મળે છે તે કેટલું દુઃખજનું દર જોવા છે, તેમને મધ્યમ વર્ગની સ્થિતિમા રહેવુ પડે છે. હોદ્દાઓને કેળવણી આપવી પડે છે, આપા મેંવંચારીના વખતમા વ્યવસાયિક ખર્ચો-ઉપચાર પડે છે અને ઘણું ફેંકણું તો તાનુકે અને ગામ ઉપર જે ઘરખટલા નલાવવા પડે છે જના સ્વાસ્થ્ય-વધારે પમાર ૩ ૨૦) એટલે કે એક કઠીપા કે મુનારના મારીક ઉત્પન્ન કરતાં જોખુ મળે છે આવી સ્થિતિમા-તેઓ પ્રમાણીક મહે એ મુલતીન નથી, અને છતાં આપણે તેમને બાલ દુષ્કારમા પ્રમાણીક માનવા પડે છે જે જાનુ તેમને અપ્રમાણીક માને છે એવુ ખુલુ ક્ષુન કર તો તેમનો પમાર ધંધારંબા જોઈએ. ઉચામા ઉંચા પમારનો દર જોવીશના અને ગઈન્ડ ગાઈના દરથી પણ ઓછો છે. એમનો પમારનો દર હોયને દરમા એક દાયકા વીતી ગયા અને તે દરમાન લોકોના વર્તનમાં અને માનમાં ફેરફાર એક પરીવર્તન થઈ ગયું, વડેરીવાની સ્થિતિ મજુરી ચાર ઘણી મેંધી થઈ ગઈ અને તેમનાં કામમા પણ ઘણો વધારો થઈ ગયો છતાં આ મહેમુખી ખાનાના સ્થાનમાં જોખમદાર નોકરોના પમારમા મહેજ પંચુ વધારો થવા પામ્યો નથી એ તેમના ભાગી માટે ફેરફાર આચારજનક છે તે જોવા જોવુ છે.

પ્રમ એ ઉંચો કે આવી સ્થિતિ છે તો તેઓ શા માટે આ નોકરી પસંદ કરે છે. લરણુ માન એટલુંજ છે કે વચના વાળાના ઉચી કામના માણુઓને માટે કાનના, મનોરોમા નોકરી શીવાય બીજી માર્ગ કશો નથી. જો હોત તો આમા માણુએ નર સ્ત્રીવાના નિશ્ચયના માત્ર તરફ નોકરી લેવાને તેવાર થાય નહિ.

કાન્કુનની સ્થિતિ તપાસીએ તો તેમનું ભારી હેવટમા છેવટ ૩ ૪૫) મા ગણાએલું છે ત્યારે ફોર્ગટ પોલીસ અને રીલીસની કલેક્ટર પાંચોમા ઉચામા ઉચા પમારે તેથી ગમતુ ને અડી ધણા છે. જો કાર્ષ નધાવવાર હોય અને ઉપરી પ્રિમા લેવાય તો તેને કંઈ કામ મળી ન પડે. પરંતુ દાસની સ્થિતિમા તો આના પ્રમજો જાહેર જોખુ જનતાનો નબર છે. કારણે ખાતામા વળાઓ ઓછી થાય છે અને એએસવરી ચામચનમાં જેસાયથી ઉંચા કમની ખાલ મળી જતાઓ તેમને ભાગે પડે છે.

ઉપચારના ઉપચાર. દાખલો

રૂઝનાની મુદારાઈને, અન્કરવડી અપાય
 રૂન નખર પગ રસથી, ઉપરો દુર ચાય.
 રંતપુર મોત મારીને, ઉપર દુષ દેવાય.
 રતાન્ક રાન્ક તેડી, રૂન નખ તો ચાય.
 પાટ મેળાની અને, ઓગળ મૂન નીવડ.
 રૂન રૂવાન્ક રીસપ, રૂકરૂક દુર ચાય.

ભારતીય વનસ્પતિની નવી દ્વ મુજબ શોધખોળ કરવાની જરૂરીયાત વિષે.

અનુસંધાન ગતાક્રમી

(લેખક શ્રીયુત અમૃતલાલ મુંદરજી પંડિયાર)

વનસ્પતિનાં તત્વો શોધવાની બાબતોમાં આપણું રસાયણ શાસ્ત્ર હજી અપૂર્ણ છે.

અધુરો, હાલનું સાયન્સ બહુજ આગળ વધેલું છે. અને રસાયણ શાસ્ત્ર નવા ગાંધિજી કરવાના ખીમ થયું શાસ્ત્રો અને માધનો આગળ વધેલા છે. છતાં પણ વનસ્પતિના ચુલ્લ દોષ, જાંબુવાનું તથા તેનાં તત્વો મગજવાની બાબતમાં હાલનું 'યુરોપનું' માધન્ય હજી અપૂર્ણ છે. 'કારણ કે કઈ ઔષધીમાં કેમ સમાવનારા કયા તત્વો છે તે હાલના લોકોને હજી ચોક્કસપણે કહી શકના નથી જેમકે અખરખનો દાખલો લો-અખરખમાં શુ શું તત્વો રહેલા છે તે વાત હાલનું સાયન્સ કંઈ શકે છે પણ એ તત્વો ખાસીને મટાડવામાં કેમ ઉપયોગી થાય છે તે તેઓ પૂર્ણ ખુલાશથી સમજી શકે નહિ. તેમજ થયેલા દરદોમાં સોનીનાં વરખનો ઉપયોગ કરવાથી અગર તુલસીકાંઠામાં આવથી ફાયદો થાય છે પણ તુલસી લેણી ઉપર અને રોગ ઉપર કેવી રીતે અસર કરે છે, તે વાત હજી હાલના ડોક્ટરો સમજી શકના નથી આવી રીતે-ધોળી, ધોળી કાપરોગ મટી શકે છે. અમરવેલથી ખાંડ મોટા થઈ શકે છે. દૂધેલીથી હરમ મટી શકે છે. શીવલીગીથી સંતાનની ઉત્પત્તિ થાય છે. પીપલાની પેપી ખાવાથી તોતડાં બાળકો બોલતાં સારાં થાય છે, અને તેમની જીભ અટકી હોય તે મટે છે. તુલસીના સેવનથી ઘણી જાતનાં રોગ મટી જાય છે. દુધ જેના ભયકર રોગોને મટાડવામાં આવથી ઘણું સારું કામ કરી શકે છે. અને ઝાડો મટાડવા ખીલી થયેલા ફાયરો કરી શકે છે આ બધી વસ્તુઓમાં એ જાતના રોગોને અટકાવનારાં કયા તત્વો છે, અને કયાં તત્વોથી એ રોગો મટે છે એ બધી બારીક વિગતો હજી હાલનું રસાયણ શાસ્ત્ર કહી શકતું નથી. તેઓ તો માત્ર અમુક જાતના કાર, અમુક જાતના એસીડ, અમુક પ્રકારની દવા, અમુક પ્રકારની સાકર, અમુક પ્રકારનો મટાસ, અમુક પ્રકારનાં તેલ અને ખીજાં અમુક અમુક તત્વો છે એટલું જ કહે છે. અને તેવા તત્વો દુનિયાની ઘણી ખરી વસ્તુઓમાં હોય છે. એટલું જ નહિ પણ તુલસીમાં જે તત્વો રહેલા છે તે તત્વો જુદા પાડીને કાંઈ ચોક્કસ રોગ ઉપર આવવામાં આવે અગર તુલસીમાં જે તત્વો રહેલાં છે તેજ તત્વો ખીજા કાંઈ દવામાંથી જડીને આવવામાં આવે તો એથી તુલસી જેટલો ફાયદો થતો નથી. માટે તુલસી ચરીરમાં જાળીને કેવી રીતે કામ કરે છે, તે સંબંધી સંપૂર્ણ ખુલાસો હજી હાલનું રસાયણ શાસ્ત્ર જોઈને નેહ્યું તેવા કરી શકતું નથી તેને લીધે પણ દેહલીક જાતની દવાઓ માટે સારામાં સારા ડોક્ટરો પણ ગદારપદ રવા કરે છે.

માત્ર ઓછો પુરાવો કઈ બસ નથી. હાલના લોકોને એક કરતાં કંઈક વધારે પુરાવા લેઈએ છે.

જાતના લોકો બહુ થકાણુ હતા અને જોળા તથા લવા હતા તેથી વ્યાજે તેને કાંઈ પણ જાના ગુણ વિશે એમ કહેવામાં આવે કે આ જાત ચરકમાં લખેલી છે, સુશ્રુતમાં લખેલી છે, અગર આ પ્રયોગ વાગ્યું નહોતો, લાવપ્રકારનો, સારગધરના કે નાગાર્જુનનો કહેલો છે એટલે તે માટે તેઓ કંઈ નહોતો ગમતા નહિ પણ આજના વનસ્પતિ એમ કહી દેવાથી કંઈ લોકોને મતોપ થાય

નહિ. “એ બાન લાલ કીનામ્ને લીખા હય” એવું કંઈ આજના વખતમા ચાલે નહિ બાળે તો દરેક માણુમની ખાતરી થઈ શકે એવા પુરાવા તેઓને આપવા નેહએ, અને હુદ્દિખળથી તથા દુનરક્ષાના નિયમોથી મમજી શકે તેવા રમ્નાઓ તેમને અનાવવા નેહએ. બ્યારે એમ કરીએ ત્યારેજ લોકોની ખાતરી થાય છે અને એવી ખાતરી થયા પછીજ વનસ્પતિનો પૂરતો લાલ લેવાય છે. માટે જ આપણી ભારતીય વનસ્પતિને જળનમા ફેલાવવી હોય અને તેના મહાન ગુણોનો લાભ અનેક દરદીઓને આપવો હોય તો જેવામાં જેલ્લી હળ પ્રમાણે આપણા દેશની વનસ્પતિની ગોધખોળ કરવી નેહએ, અને પ્રથમ યુરોપ અમેરિકાના વિદ્વાન ડૉક્ટરોની ખાતરી કરી આપવી નેહએ કે દેશી વનસ્પતિની અંદર અમૂલ્ય ગુણો રહેવા છે.

બહુઓ, મોનાને કંઈ એમ કહેવું પડતું નથી કે હું ચોખ્ખું છું, અને મને મહેરબાની કરીને લાવ, એમ કહેવાની મોનાને કંઈ પણ જરૂર નથી જે મોનું ચોખ્ખું હોય અને તેનો પરિક્ષક ગરોબર હોય તો મોનાને તે ગોધાજ કરો. અને પોતાની ખુશીથી તે મોનાની માછળ પાછળ ફરશે. તેમજ પાદ ગમ્બજે કે જે આપણા દેશની વનસ્પતિ માલવાળી હશે, અને તેનું ચોખ્ખું રીતે શોધન થશે તો સારામા મારા ડૉક્ટર એ વનસ્પતિની પાછળ લમશે, અને તેનો જમ અને તેમ વધારેમાં વધારે ઉપયોગ થાય તેમ કરશે. માટે આપણે જે કરવાનું છે તે એજ કે આપણા દેશની ઉત્તમ ઉત્તમ ઔષધીઓના નમુનાઓ યુરોપમા વિદ્વાન ડૉક્ટરોને તથા બાહાર રજામણ શાસ્ત્રીઓને પૂરા પાડવા નેહએ તથા એ માટે આપણા જે જે અનુભવે હોય તે બધી વિગતો તેઓને ગરોબર રીતે જણાવવી નેહએ જે એટલું કામ કરીએ તો એમાંથી પણ આગળ જતા બીજું ઘણું કામ થઈ શકે તેમ છે. માટે બીજું કાંઈ વધારે હાલમા આપણાથી ન બની શકે તો આદલી વાન તો જરૂર કરવી નેહએ.

ભારતીય વનસ્પતિની નવી હળ મુજબ શોધખોળ કરતી વખત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી બાબતો.

આપણી ઘણી જાતની વનસ્પતિની દવાઓને વાટવા માટે પંથરની ખરસ વાપરવાની રીતિ છે. કેટલીક જાતની દવાઓને હાથથી ચોળાને તથા મમળાને તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. કેટલીક જાતની દવાઓને પાણીમાં ભોજીને લાકડાની રાઈથી તેને વડોની તેનું સત્ત કાઢવામાં આવે છે આવા આવા દવા અનાવવાના ઘણા ઉપાયો છે. તે બધી રીતે બદલીને હાલના વખતના મન્યાઓ દ્વારા કામ કરતા તેના ગુણોમાં ફેરફાર થાય છે કે નહિ એ વાત પણ જોવાની છે કારણ કે હાલના મન્યાઓ મારકત ઘણું કામ થઈ જાય છે. બહુ જલદીથી કામ થઈ જાય છે, અને મફાફદાર કામ થાય છે એમાં કંઈ તક નથી. પણ દવાની બાબતમાં કંઈ એટલી બહારની મફાફ માથે નેવાય નહિ. દવાની બાબતમાં કંઈ બહુ જલદી કામ થઈ જાય છે તે, મામે નેવાય નહિ. અને બહુજ ઓછા ખર્ચમાં તથા બહુજ મહેસાઈથી ઘણી દવાઓ બની જાય છે. એટલાથીજ કંઈ ગણ થવાય નહિ. જે કે એ બધી બાબતો પશુ બહુજ જરૂરની છે અને આજના દરિદ્રાઈના કાળમા તો એ બાબતો તરફ ખાસ લગ આપવું નેહએ પણ તેગ છતાં તે બધી બાબતો કરના તે વધારે મદદની ધોખન છે તે કંઈ લુટીજ છે અને તે એકે દવાના ગુણની અંદર કંઈ ફેરફાર કે યાદો ન થવા નેહએ. આ મુજબ નિદાન ખાનમાં રાખીને પડી જ નથી હળ પ્રમાણે દવાઓની ગોધખોળ થવી નેહએ. ભલે મન્યાઓથી દવા કદી બહુ મુંદર હેખાવની બનતી હોય, મૂંઝે બહુ આગીક થના હોય, ગોળાઓ બધી એક સગળી થતી હોય, અને કામ બહુજ ઝડપથી થતું હોય છતાં પણ એમ કરવાથી જે દવાના ગુણમાં ફેરફાર પડી જતો હોય તો એ ગોધ કંઈ બહુ ઉપયોગી થઈ શકતી નથી. માટે નવી હળ મુજબ દવાની શોધખોળ કરવી વખતે તેના ગુણમાં કંઈ ફેરફાર ન થઈ જાય તેની ખાન તનનીજ રાખવી જોઈએ.

ધાતુઓની લાભ બતાવવા વિષે.

સોનુ, તાલુ, જમત, કલ્ક, રૂપ, સીંગુ, લોહું વિગેરે ધાતુઓ તથા પારો, સૌમન, હડતાલ, હાંતિજાક વિગેરે ધાતુઓની લાભ બતાવવાની દેશી વૈદકશાસ્ત્રમાં અનેક રીતો છે તેમાં કેટલીક રીતોમાં ખામ ચાલીને એમ કહેલું હોય છે, કે અમુક પ્રકારની લાભ બતાવના માટે બહારની અગ્નિ આપવી અમુક દવા બતાવવા માટે આર પહેરની અગ્નિ આપવી. અમુક દવા બતાવવા માટે એમાં પહેરની અગ્નિ આપવી અમુક દવા બતાવવા માટે પ્રથમ મદ અગ્નિ આપવો, પછી તીવ્ર અગ્નિ આપવો અને પછી અગ્નિ પાછો ધીમે પાડવો અમુક દવા બતાવવા માટે લખેલું છે કે કાષ્ઠને પીપળાના લાકડાનો અગ્નિ આપવો કાષ્ઠને બોરડીના લાકડાનો અગ્નિ આપવો કાષ્ઠને બાવળના લાકડાનો અગ્નિ આપવો. કાષ્ઠને ખાખરાનો લાકડાનો અગ્નિ આપવો કાષ્ઠને અડધા છાણાનો અગ્નિ આપવો, કાષ્ઠ દવાને યુક્ત ઉપર ગરવીને અગ્નિ આપવો અને કાષ્ઠ દવાને જાળી નવી અદર ખાતે બોલી તેમાં મૂકી અગ્નિ આપવો. એ સિવાય ખાડામાં અગ્નિ આપવામાં આવે છે તેના પણ ઘણા પ્રકાર છે. જેમકે ગજપુટ, મહાગજપુટ વિગેરે ઘણા બેદ છે અને એ બધી વિધિ પ્રમાણે જે દવા બતાવવામાં આવે તે દવા બહુ માટે કામ આપે છે પણ એ બધી વિધિઓને ધાતુઓ રાખી એ દવાઓ આમલેટના મચાથી, આમથી અથવા ધીજળાથી બનાવી લીધી હોય તો તેથી એટલેજ ફાયદો થાય કે નહિ એ એક સવાલ છે તેમજ અન્યરખને સોપુટ હળદરપુટ આપવામાં આવે છે તેને ગદલે અતિશય અગ્નિના બેરવાળા મોટા બોઈલરમાં અન્યરખને થોડા દહાડા મૂકી રાખી હોય તો નાની નાની બહીઓ કરતાં તેને કેટલો બધો અગ્નિ લાગી જાય, અને એથી કઈ અન્યરખના ગુણમાં ફેર પડે કે નહિ, તે પણ વિચારવા જેવી વાત છે.

ઘણી જાતની દવાઓ બતાવવા માટે અમુક પહેર સુધી અન્યરખા ધુંટવાનું કહેલું છે, પણ હાલમાં સંસ્કારી દળદારી ધંડીઓમાં તથા સચાથી ચાલતી મોલોમાં બહુ જલદીથી દવા પીસીદળ જાય છે, પણ એમ કરતા તેમાં અતિશય ગરમી લાગી જાય છે, તેથી દવાના ગુણમાં કષ્ટક ફેર પડી જાય છે, જેમકે હાથે ધંડીથી દળાને જે લોટ બનાવેલો હોય તે લોટના ચ્વાદમાં અને ગુણમાં તથા સચાથી દળાવેલા લોટમાં ને ગુણમાં કષ્ટક તફાવત પડી જાય છે તેમજ હાથે કુટાવેલી દવાઓમાં અને સચાઓથી તૈયાર કરાવેલી દવાઓના ગુણમાં કષ્ટક તફાવત પડી જાય છે માટે નવી દળ મુજબ મચાઓમાં દવા તૈયાર કરવાથી તેના ગુણમાં કેટલો ફેર પડે છે તે પ્રથમ નક્કી કરવું જોઈએ. અને પછી જે જાતનો ફેર પડતો હોય તે ફેર ઘટી નાખવા માટે શુ શુ ઉપાયો લેવા જોઈએ તેની શોધખોળ કરવી જોઈએ. તેની અન્યમાયોગો કરવી જોઈએ, અને તેના પ્રયોગો કરવા જોઈએ. જે એ પ્રમાણે કરીએ અને નવી દળ મુજબ દવા બતાવવાનાં છતાં તેના ગુણદોષ કાયમ રાખી શકીએ તોજ દેશી વૈદકને ઘણે ફાયદો થઈ શકે, અને તેજ દેશી દવાઓ ફિનિયાના બધા ભાગોમાં ફેલાઈ શકે. માટે નવી દળ મુજબ દવાઓ બતાવવાની જરૂર છે. અને તેમ છતાં તેના ગુણમાં ફેરફાર થાય નહિ તે ખાનમાં રાખવાનું છે. જે કે આ કામ બહુ મુશ્કેલ છે છતાં પણ મને આશા છે કે આજના જમાનામાં એવા સારા માધનો છે અને ઘણાએ વૈદકજગતમાં એવી જાગૃતિ આવતી જાય છે કે તેઓ આ બાબતમાં કષ્ટક પણ કામ કર્યા વિના રહેશે નહિ. અને તેમાંથી ધીમે ધીમે ઘણું કામ થઈ શકશે. માટે આવી જાતના પ્રયોગો કરવાની તથા તેના અન્ય માધ્યમો કરવાની શરૂઆત કરવી જોઈએ. અને એ કામ જાણીતા વૈદક મહાશયોએ ઉપાડી લેવાની મહેરબાની કરવી જોઈએ એકજ કારણ કે આવા મોટા કામ કોઈ એકજ માણસથી બની શકે નહીં, પણ લુદા લુદા મોઢકો લુદી લુદી લાકડામાં લુદી લુદી અન્યાઓમાં કર્યા કરે ત્યારેજ તેમાંથી આગળ જતાં કાષ્ટક સારું પરીણામ આવી શકે છે માટે એવી જાતના શોધકોને વૈદ મંડળો તથા ખીંગ ગૃહઓએ સામ હિતજન આપવાની મહેરબાની કરવી જોઈએ. કારણ કે નવી દળ

અંક આળ્યો ને તેના પૃથ રંગ પર હિંદી આપામા “ચૂદ્ધકા ચિત્ર” એ વિષય જોનામા આળ્યો ને તે પૂર્ણ વાચ્યો તો ઉપરના દરદને લગતા દારણો જણાયા ને તેમા તેનું નીદાન નીચે પ્રમાણે દર્શિલું હોનાથી તેપર ધ્યાન ખેંચ્યું.

આહ્વાનઙ્ગોણિતં પાંડુ મળ્દલાનીજ્વરોડ્ધચિઃ ।

લોસહર્ષશ્વદાદશ્વાપ્યા સુદર્પાવિપાદિતે ॥

મૂર્છાડ્ગ્ગશોષ વૈવર્ણ્ય હ્રેદશબ્દાશ્રુતિ જ્વરાઃ ।

શિરો ગુરુત્વં લાલામૂકુન્ઙ્કડિશ્વાસાધ્મપૂષ્કૈઃ ॥

આવાર્થ—ઉદરના વિપથી લોહી શીઘ્ર રંગનું નીકળે, શરીરપર મહત્ત્વ (અકરમા) ઉપર, નાન આવે, ખોરાકપર અંકમી, રૂવાઈ ઉભાં થઈ જાય, શરીરમા દાદ કે દંડમાં દાદ, મૂર્છા, શરીરપર સોળે, શરીરના ચર્બુની વિવર્ણતા એટલે રંગ બદલાઈ જવો, બહેંગપાનું મોઢામાંથી વાળ વીગેરે લખજી થાય છે તેમા મૂર્છા અને જ્વેદપણ એ અસાધ્યના લક્ષણ છે.

એ પ્રમાણે તેની ચિકિત્સા લખલી હતી તેમાં તેના ઉપાય માટે ઉદ્દેશનીનો નસ લખેલો જણાયો ને તે વાપરવાની ઇચ્છા થયાથી રા. રા જમદગ્નુભાઈ ઈંદ્રજીત વનરખતિ શાસ્ત્ર પુસ્તક પાના ૪૯૭ મે એ મળધી એટલે ઉદરની મળધી સાડ ચિંચવન વ્યુ છે અને વિદ્વાન વૈદ્ય ગુણોદ્ભૂત નિધટોના અભિપ્રાય રાખ્યા છે ક્ષિનામા દહુ છે કે, “મારી ચોપડીઓ મોભાય, ને દોખી હૈયુ દરખાય, વાચે પજુ નહિ કરે ચિયાર, તે સમજે નહિ સપજો સાગ” એ દ્વલપતરામના અક્ષરે અક્ષર અર્થ છે એમ જણવાથી ઉદરનીનો ઉપયોગ કરવા ઇચ્છા થઈ ને જે દરદ માત્રક માન્ય હતું તે દરદને ઉદર તપાસ દરનાં તેણે જણાવ્યું કે એ જર્મ પોણાં શરીરના વખતે મને પજે ખગડુ કાઢ પ્રાણી લરી ગયું હતું પજુ તેની દરદાર રાખી હતી નહિ. વાત પજુ મળી ને ઉદરનો દગ સાખીત થયો તો હવે તે દરદને આજ લગલગ પદર દહાડા થયા ઉદરના વિના ઉપાયો ચાલુ કરવા લાગ્યો આખા શરીરે દશાંગયેષ ઉદરનીના રસમા વટાનીને ચોપડવા લાગ્યો ને તેના ઉત્તરો કરી આરોગ્યવર્ધની ગોળા મવારે જે ને રાજાએ મઝાદી કસાધમા ગોગગજ ગુગળ ગડ ધ્યો અપેરની વખતે એ ફીઆભાર રમ મધયુક્તિ આપવા લાગ્યો. તેને પદર દહાડામાં તો આરો લાંબ જણાયો ને અનાજ પર ડમ્પી થવા લાગી, મોઝા ઉતરી ગયા, શરીરમા શક્તિ જણાવા લાગી ને અગ્રા કરમાઈ ગયા ને નીન આમડી જણાવા લાગી છે ને દરદને મારી ઉધ પજુ આવી જાય છે, જોગકમા કક્કા ભાત ને દુધ તે ચિવાય કાઢ નહિ. હવે એને પુરતો આરામ જણાય છે. ક્યારે પજુ ચક્રદાનું નામ નીગાન નથી આ ઉપરથી મને પૂર્ણ ખાતરી થઈ કે આ પ્રયોગને ફાઈક મારા મામીકમા કે પેપરમા જણાવા ઇચ્છા થવાથી મેં ભાગ્યોદયનાં તરી આટણ તરફ મોકલી આપ્યો છે તે અરમાને નહિ જણાય.

અમુક પુતક ચોંચીને મનન કરવાથી ફેટલી જીદગી અચાવનાનો દરદને ખાલ થાઈ છે એ આ ઉપરથી દરદને જણાવે દમ્પ ધણુખેંગ નાટક એટકમા ને બીડી તમાકુમાં ઈસાગ વિનાના નાજા ઉપરી દધ તનનો ને ધનમે વ્યવ દર છે પજુ જેમાં ખડ સુખ મેળવવાના માધમેને તેમાં અધાળી થતો નથી, જે તેના અધાણી થાય તો પોતાનું ને પોતાના દેહનું અવસ્થ ભલું થાય ને નિદાન પુરતો પોતાની ગોધમોળમા આગળ વધવા ઇતિવર રહે તો માર્થક કર્યુ ગણાય.

આપણા શાસ્ત્રમા દરેક વિષ ઉપરિપના મહેત્તા ને ઝટ મળી શકે એવા ઉપાયો પોતાના જાતની ભોજે પગેપદાર અર્થે પ્રમિલ કરેલા છે પજુ તે લક્ષમાં ફાણ લે છે અને જે વચમા લેનાયતો દરદનું ઉત્તમ ધાર્ય કર્યુ ગણાય.

ઉદરનીનાં પ્રયોગો મારા વધારે અજમાવેલા છે. જે તે દીવ્ય આપધી છે ને આપણા રજમા મારિ કુદરતની કૃપારહે જનમેજા બળવવા ભ્યાં ભેદએ ત્યા લાજ છે ને તેને મો કાઢ

જાણે છે એટલે વધારે માહિતી આપવાની જરૂર નથી તેથી દીવ્ય ઔપધ્યાયો આપણી માનુષ્ય મિમા અમુખ છગી નીકળે છે ને તેના અનુભવો આ માસિકના તંત્રી સાહેબ અનુભવના નુકખા-રૂપે લખી જનમેવા યગ્નવે છે તેા તે કાષ્ઠ થોડા ઉપકાર ગણાય નહિ. તેનો અદ્વેષ વાળવા તેા દરેક અસમર્થ છે પણ તેવા માસિકનાં આડકા ચર્ચા તેમાં ઉચ્ચ કોટીના લેખા યા સફાર્થ ચતુ એ પોતાનું, પોતાના ભાઈઓનું એક કચ્છાનું મર્વોત્તમ સાધન છે. ઉદરકનીનો વધારે અનુભવ હવે પછી અજ્ઞાતી મોકલીશ ને ખીજા માગ મુરખી ભાષણો દરેક વનખનિના પ્રયોગો અજ-માવી-અદાર લાગે તેા જનમમુહને મોટા સાક્ષ થશે.

મરકી સામે રક્ષણ મેળવવા માટે શું કરવું ?

(અનુસધાન ગનાકી.)

(કાખનાર—શ્રી લદમણ પુરુષોત્તમ દમર.)

મનમાં લયના વિચારો આવવા દેવા નહિ, એ બાબ જરૂરની બાબત છે. લયના વિચારોથી કોર્ટ ઉપર બહુ ખરાબ અસર થાય છે. વ્યક્તિમાં થાય છે, અન્ય ખરાબર પછી મરકું નથી, કમજબીયત થાયથી લોહી દૂધિત થાય છે મગજ સમતોલ સ્થિતિમાં રહી શકતું નથી, અને હાથે કરીને બાકી મરવા જેવી સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય છે મરકી એવાને જરૂર થાય છે મરકીના કેમકે વધવાનું એક લગ્ન લયના વિચારો છે ને લોકો શાન્તિના વિચાર મેલે, અને મન ઉપર ક્ષી અસર થતા ને નહિ, તેા મરકીના કેસ કેટલેક અંશે પરી ગય, કારણ કે લયના વિચારોથી ઘેરાયેલો માણસ ખરા ઉપાય લઈ શકતો નથી, અને લયને લીધે તેના શરીર ઉપર બહુ ખરાબ અસર થતી હોવાથી તે પટકાષ પડે એમા નવાઈ નથી.

અન્યથી શરીર ઉપર કેવી ખરાબ અસર થાય છે, તે વિશે એક જોડી કોટેથી દંતકથા છે કે, મરકી હોમકોંગમાં જતી હતી, ત્યાં એક વડાજનાણાએ પૂછ્યું કે, "તું કયા જગ છે ?" જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે "હોમકોંગમાં કેટલા મનુષ્યોનો લલક કરીગ ?" એ સવાલના જવાબમાં મરકીએ જણાવ્યું કે પાંચ હજાર માણસોનો લલક કરતાનો છે (હોમકોંગમાં ઇ સ ૧૮૬૪ માં મરકી ચર્ચ હતી, તેથી દગ હજાર મનુષ્યોનો ભોગ લેવાયો હતો.)

હોમકોંગથી મરકી પાછી વળી ત્યાં વડાજનાણાએ પૂછ્યું કે, "હોમકોંગમાં પાંચ હજાર મનુષ્યોનો લલક કરતાનો બાહર કયો, છતાં તે દસ હજાર મનુષ્યોનો બાણ કેમ કાઢયો ?" મરકીએ જણાવ્યું કે મે તો પાંચ હજાર મનુષ્યોનો લલક કરીયો છે, ખાકીના પાંચ હજાર લયને લીધે માર્યા ગયા છે આ ઉપરથી એટલુંજ સમજાવતું છે કે લયથી મનુષ્યની સ્થિતિ લગભગ અર્ધ પેના જેવી થઈ જઈ જતી રાગને રાગણ થાય, એતુ કુદરતી રીતે જ બને, માટે તેવા લયબીન માણસોએ મરકીરાણુ સ્થાન એકદમ છોડી દેવ, અને ગામ બહાર ખુલ્લી હવામાં અગર ખીજા ક્ષતા કે ગામમાં રહેના જવું, નહિ તેા તેઓ વગર મોતે માર્યા જાય, એવો સંભવ છે. લયબીન મનુષ્યોએ જાણવું જોઈએ કે, રહેઠાણ ઉદ્યોગવાળા કે આચરવાળા ચાનાવરણમાં આત્મા ગિવાય મરકી થતી નથી, તેવી તેમણે મગીવાળો વતો તજ નહિ દવામાં વચના જવું, એટલે પછી તેઓ નિર્ભય છે. મોત તેા એક વખત મરવને માટે છે, માટે કાચર ઉપર થકા રાખીને તે ગળણ દગનાર પાસજ છે, એમ માનીને રક્ષણ પૂરતા ઉપાય લઈ દિમત અને આનંદ રાખવા એમાજ મનોઈ છે. હીચકારાપણથી જીંદગી અકુદરતી અને અંત્રાન્ન બતાવ્યાથી તેા હિંદો પેરડા લગ સામે ગતુ થાય છે, અને હાથે કરીને મરકુ માગી લેવા જેવું થાય છે, એ કદી બનવું નહિ.

સેગ ઈમિસનની તપામમાં જળાશુ હટ કે મુળમાં ભાવનળીએ રહેનારના મરણના ક્રોધ વિશેષ થયા પામે છે, તેથી ઉપતા માળમાં જોણ, એથી ઉપતા માળમાં વળી એથી પણ વધુ જોણ-એમ ચોથે પાત્રમે માળે રહેનારને મરણની અસર થઈ નથી, કારણ કે ભાવનળીએ ઉદરોત્તુ પ્રમાણ વધારે હોય છે, અને જેમ જેમ ઉપતા માળમાં જઈએ તેમ તેમ ઉદરોત્તુ પ્રમાણ વધુ જોણ આવતું જાય છે આથી ચોથે પાત્રમે માળે રહેનાર માણસોમાં મરણના કેમ થયા નહિ, તેમાં કશી નવાઈ નથી ઉદરના અતિતત્ત વગર મરણી હોઈ શકે નહિ. ભયના વિચાર કરવા કરતાં સેગના ઉદર વગરના શુદ્ધ વાતાવરણમાં વસવાનો માર્ગ તાદ્રિષ્ટ લેવો, અને પછી પ્રભુ ઉપર શ્રદ્ધા રાખી આનંદી રહેવું, એ અત્યંત મહાદ લક્ષણ છે જો વેળાસર પેગના ઉદરોત્તુ વાતાવરણમાંથી નીકળી જવાનો માર્ગ લેવાય, તો સલામતી મળી જાય છે, એમ ધારવામાં અતિશયોક્તિ નથી પૂરતી હવા ઉગમ વગરના બધીઆર જેવાં ધર્મેજ અનિશય લાયક છે, તેવું મ્યાન તબ્બા પછી અને સેગના ઉદરોત્તુ વાતાવરણ મૂકી દીધા પછી ભયનું કશું ગરજ નથી પૂરતી હવા ઉગમ વગરના બધીઆર જેવા ધર્મેજી મરણની સંખ્યામાં થોડા કે ઘણા વધારા વાય છે, અને મરણના વખતમાં તો પારજ રહેતો નથી.

ખોરાક

ફોનોઆરના મોઢક મિ એડિસન જે છે કે, જેટલું ખાવું જાય, તેટલું જ ખાનાર તો કોઈ કંઈ છે ખાડી રાખના જળથી કેટલાક માણસો દોડું, કેટલાક ગવાસું, એમ જોઈએ તે કરતાં વધારે ખાનારા માણસો ઘણા છે, તેથીજ અદાળ મૃત્યુ થાય છે' ને માણસો પોતાને જેટલા જરૂરનો હોય-પચી શકે તેટલાજ ખોરાક ખાય, તો તે બધો વરસ છતી શકે. મિ. એડિસન પોતે મિનાહારી છે, અને તેથી તેઓ બધો વરસ જીવવાની આશા રાખે છે હાલ તેઓ ગીતેર વર્ષ ઉપરાતના હોના છતાં એક જીવાન માણસ જેટલું જળ ધરાવે છે, અને આખી શરીરમાં-વધુક વખત મદદ તાન તેમને આવ્યો હતો. પરંતુ તેઓ જણાવે છે કે, જરૂર જેટલોજ-પચે તેટલાજ ખોરાક ખાયા માણસો લે, તો દુનિયામાં મરણની મખ્યા અડધો અડધ બંદી જાય. હેલ મૃત્યુ ગણનાનું કારણજ વધુ પડતો ખોરાક છે, એમ તેઓ કહે છે. તેઓ પોતે સારી રીતે ચાવીને પાણી જેવા કરીને અન્નનો દરેક ગ્રામ પેટમાં જવા દે છે, અને પોણોશરથી વધુ ખાના નથી જુખ લાગી હોય, તોજ ખાય છે, નહિ તો કદી ખાતા નથી.

મિ મિકેલેર જણાવે છે કે, કોઈ ઉપાયથી મારો ગંગ ગયો નહિ, પછી મેં બધી જવા છોડી દીધી, અને જાડુ થોડો ખોરાક લેવા માગ્યો આવી રીતે ચાલીને પાણી જેવા કરી જાડુ થોડો ખોરાક ખાવાનું પરિણામ એ આવ્યું કે, ઘણા વરસોથી જે ગંગ જતો નહોતો, તે એકદમ ફર થઈ ગયો, અને મેં મૂર્ખા આગેજ્ય માગ્યો. આ પ્રમાણે કરનારનો કોઈ પણ ગંગ કોઈ મૃત્યુ નહિ.

હાલ મિ એડિસનના કહેવા પ્રમાણે રાદના કારણથી જરૂર હોય તે કરતાં સત્રાય દોડું ખાનારા પુષ્કળ છે, તેથી તેઓને પ્રગટ અને લગમ વાગે કોઈ લાંબ નજાળી નિકળ્યાઓ નારી રમા થયાજ કે છે, અને કાકટરના નકામાંથી જ માથું આવું તેઓ આપેજ જાય છે, જેથી શરીરની નજાળી જાય છે મળ ગળા-ઇ ખોગક નક્કા વગર અને મિતાહારી થયા નિના દસ શુ કહે તાત્કાલિક ગ્રામ લાંબ જેવો જાણામ આખીને પરિણામે ગેરફાયદાજ છે. વધુ ખાય છે, તેથી કેટલાક ખોગક જે પચી શકે નહિ, તે ગરી જઈ લોહીમાં ચુર્મો નજાળી નિકળ્યાઓ થોડા અર્ગ ધણા અશમા આવું થઈ જઈ હોય છે અને અતુરમાં પડે હવા કાઢી લાભનો આભાસ આપીને શરીરવનને પરિણામે નુકસાન કરતી હોય-એમ બેત્રસ નુકસાનથી માણસ લગમજ પચામ રસની ઉમર મરી જાય છે.

તે વિષય ઉપર વધુ નિવચન કરવાનું હાન મુલવી રાખી જેટલુંજ કહીશું કે, મરણ જેવાં ગરોજી લાગે તો ચાલો હોય, ત્યાં તો પચે તેટલોજ ખોરાક ખાવી ગીને ચાલો નાં.

કાળીએ જમવા, અને મ્વાદીઆપણું મૂકી દેતું, કારણક મ્વાદથી મૂનિમ બુખ લાગતું, અને તેથી મે માવમ રીતે મધુજ ખાનાન મારી ગીતે ચારીને પાણી જેવા કરીને તોતો મળીઓ ખાવાનું ધોરણ અગીઝર કર, બહુ મ્વાદીઆપણું ન રાખ, તોજ તે માણમ મિનાહારી થવાની આશા છે

હાન તો બેપાંડું છઠ્ઠીમા કઠોળ, ઘી વગેરે લારે અને કમળે કરે, એના ખાનખાન છૂટથી લેવાય છે, મારવાગ ચેચક દવાઓ તથા બીજી દવાઓના રંગડા પીને આતરડા તથા જરૂરને તુકમાન પહોચાડાય છે ચાહ વગેરે કમળઆત કરનાર અને જરૂર બગાડનાર વ્યસનો આતુ હોય છે હોય-યોમા જઈ ગમે તે વખતે અનિયમિતપણે દેખીતા અમ્યજિત પણુ હાનિગરક મોરાક ખવાય છે, નાટક એટલે પાછળ ઉગમગે કરાય છે, અને એ બધાને લીધે થઈ ગયેલી ચીડીઆ જેવી હાલતથી મારવાગ મોધ પરી મોને ત્રામ અપાય છે આની છઠ્ઠી મતુના મુખમા હાત જઈ પડે, માટે મરનાના અખતમા તો ખામ માવચેની રાખી કુદરતી છઠ્ઠી ગળવાનુ વાળુ ચાત કરવું જોઈએ

મગધી જેવા લમ કરે વખતમા ચીલકા વગેર પેંગમા વાયુ ટરીને કમળે કરનાર પદાર્થને મીધકુન તજ દેના ચીલકા બહુ કમળઆત રીતે માણસને એકદમ નાચથી પકડે છ એવા કમળે કરનાર પદાર્થની સાક પણુ ન ખાવા. કઠોળ બુગ પ્રમાણમા ખાના નાસુ થઈ કમળઆત થવી હોય, તો કઠોળ ખીનકુચ ન ખાના બેળસેળ વગરનુ ગુદ ઘી મમે, તો તે બહુ મિત પ્રમાણમા નાપરવું

ખાસ કરીને મરચુ વગેરે સ્વાદ ઠોડી દેવામ, તો જરૂર અને આનરડાની ગમ્તિ ધળી વર્મે, જેથી ખોરાક પણુ પચી શકે અને મિતાદારી થઈ શકાય ચાહ, વગેરે બા ના જરૂર બગાડીને બુખ ઓઝી કરી નાખે છે, અને ઉધ પણુ ઓઝી રી નાખે છે, માટે તેને તજ દેવાય તો ધાણું સાફ, તમાકુ વગેરે જે જે ખૂનના વગગાડ હાયે ટરીને ચોટાડયા હેાય, તેને એકદમ તજ દેવાની જરૂર છે

મ્વાદીઆપણુ ચાહું રહેગે, લા સુધી જાહે એ તેટલું ખાઈ શકશેજ નહિ. મનાસુ દેતુ ખાવાનુ આતુજ રહેશ, અને વગ મોતે મરી જનાને અધુગમાં પૂરે મરચુ જરૂર અને આતર ડાની ગમ્તિ પરિણામે બહુ ઓઝી ટરી નામ છે, અને અનિયમિતપણે-પેટ જાશે કોની હોય-તેમ જેને ખાનાનુ વારણુ આતુજ હોય છે આના નગર લપનપાટ જેટલો બની શકે તેટલો ખોનાજ પેટમા ભરી દેવાય છે, અને પત્રી રેચક દવાઓ મોધાય છે આના માણુઓ બીકણ, અને અનાન અને કુદરતી આનદ વગરના થઈ જાય છે મરની જેવા વખતમા તેઓને મરનાનો લમ વખાન લાગે, એ અવસાધિક છે, તેના દનાજ દુકાને ટવ-સારી ગીતે ચારીને પાણી જેવા કાળીઓ કરીને પચે તેટલોજ ખોરાક લેવા એ છે, અને મરણી જેવા વખતમા મરણરે મિનાઈન ખાસે રાખી મરકીઓના લાતો તજ દેવા ખામ ટરીને ખમીઆર હવા એ ફાણુ પણુ ન લેવી એટલે તેમનો અચાન થગે

ગુકુદાન નજવ

સિદ્ધિ હિદિ પુજ ચાનાને ૨ છે વાપમ ઉપચારો
કાલી થામે અર તેથી, નથી લેપ ગુણ કરનાગે
અટાદરા ગુરુઆધીયી, મનુષ્ય બહુ પીડાયે છે
શાયે કાલી અર્પણ હાનિ નણુ અથી દખાયે છે
તન્યામા માસ પાકે છે, મહા તે માદી થાય છે
કૃષ્ણ જાન સ્વન કાલીયી, સિદ્ધિ તન્યા ઘેરાયે છે
ઝીદ મા શક્તિઓ ચાતા, પીડાવા તનર આવે છે
દાન વગ વેદના અનીને, રીંગ ઉપન જજારે છે

“વૈદ્યવિજય ગ્રંથાવલી” નામના પુસ્તક ઉપરથી.

(લેખક—વજીવ નરરામ પ્રાગજી નાગેશી)

અનેક ગદ્યદુરી ગુદીકા.

કટકા કુલી નાગરેશજી લાઇ,
અગ આમળાં ત્રીકટક રેક્ટીગા,
લોઝ કાજાલ શીત્રાજન લાઇ,
ઐનના અમ્મી લાવન દીજે,
દંક ભાવન મમ મમ કળાઇ,
ડગજુનપનરમ વેલુડી લાઇ,
પલામ પુપ્પ કામ કે મુલા,
આવળ પુપ્પ અરતી રમ ચાઇ,
વિજયાગમ અઃ દાઃ હવની,

ચનકાળ ગજો મીઠી પેણ,
ત્રીકળાં ડવાત્રી પડામ પીમા
નીકગજ મપ્પીય અગ મમનાઈ
શીર ગુદીકા કુપુગી, સમ કાજે
ગોરીકા ગોચ અનુપાને ખાઈ,
હીરવતી કામોદી કુકડીયાઈ ચાઈ,
ગેવીકા પાટ ઉદળાઈ કુકા,
વામા દમગી મેંદી મરદાઈ
છતના રમમે ચુગન મરદી,

ઉપયોગ.

ગુદીકા જનન દીપ્તિમે ધરે,
ભંખુકા તાગા મીટ જાઇ,
ગુ મમે પેઠ દીન ચારી,
ઐ બીધ વંત કાઇ વામા કરે,
બીકા પ્રકારકા પ્રમેદ વાઈ,
૧૦ તામાગ ૧૧નીકા અનુપાના,
કે વામા અમરવેલી રમે પાઈ,
જીવ અનાવરી બજુનરમ પાના,
બોડી કલ્કા રમ મીચ ખાઈ,
કામોદી કલ્કી રમે પાઈ,
નદર કુટ વીરોટક ટાઈ,
આકોચ હાથ કે ત્રી પખેખાના,
કેમ્પીયાન દંડી મમે પાઈ,

પ્રદર ઉત્તરા પનમાં દરે,
અની આર્નવકા દુખ કટાઈ
પીચે ખાડ હીરવતી-ચાગી
કુતુનાથ ગર્જા કરી ના ધે
ગજો વસંત આમળે ખાઈ
રક્તપીનકા દંદ કટાનાં.
રક્તપીત્ત અર્ધ દરમા વાઈ,
ગજા મરકા રક્તાનીસાર જનના.
ખટ પ્રકારકી રેજાસારીર વાઈ,
ત્રીકોચ રીપ-ગર્જા - પાઈ
ચંબેલી રન રાગ અની નંદાં.
ચાવગ વગમ રીપ કટાના
ઐર કુ ૧૩નાઈ ચાઈ કટાઈ.

પુસ્તક

૬ હું.

અ ક પ મો.

ભાગ્યોદય

લુદાઈ

સને

૧૯૧૮.

પરમાત્મ વિભૂતિ પ્રતિ આરંભક જયધ્વનિ.

જય જય પરમાત્મ વિભૂતિ ! સાધક સૌ આરાધતા;
અગમ્ય પદભાહિ વિરાજી, જગજીવનું હિત સાધતા

ત્યજી બધો, આજ રમતા તત્ત્વમા

સૂર્ય સમા ગગને વિલસી, તિમિર હૃદયનું બાધતા,

આપ રક્તમીરૂપ સૂતનો, ગ્રહી સખલ આધાર,

ઠરીએ આજ નૃહરિ વિષે, મનમતિ એકાકાર,

આપ પ્રભુરૂપ સ્પર્થી પામીએ પ્રભુત્વને,—

મર્યાદિત છે શક્તિઓ, આ અતરની માદા,

અમર્યાદ તેને યવા, ગ્રહીએ આપની સહાય,

દાખીને જીવત્ત આજ, પામીએ વિભુત્વને.

શ્રી. વ.

સ્વરૂપાનુભવ કરનાર સાધકના ઉદ્ગાર.

(પ્રભુએ હાથ ગ્રહો, હું સનાથ થયો,—એ લય.)

પ્રભુએ કરુણા ઠરી, મતિ:સ્વરૂપે ઠરી, શુદ્ધ પદમા શમી રહ્યો આજ

, મુખ શુ શકું ઉચ્ચરી, ઠહી શુ શકે વેખરી, અનુભવમા રમી રહ્યો આજ.

ઉરમા હવે ન હઠતા, વિધ વિધ વિપરીત ભાવ;

સ્થૂલ સૂક્ષ્મ કરણો હવે, રમે ન ખોટા દાવ.

અંતર્મુખતા સજી, બહિર્મુખતા ત્યજી, લક્ષ્યે મન સંયમી રહ્યો આજ.

જે અનુભવ લહેતાં શમે, વાણીના વ્યાપાર,

અવરંધ્રિયો પણ નહિ, દાખવી શકે વિકાર,

એવી રિયતિમાં રહી, સઠથી પાર વહિ, ચિતિતરવે વિરમી રહ્યો આજ.

ભાવાભાવ ન જ્યા રહ્યા, જ્યા ન ગ્રહેણ નવ ત્યાગ,

હું તું તે પણ જ્યાં નહિ, જ્યાં નવ દ્વેષ ન રાગ,

તત્ત્વ મધુ જ્યાં રહ્યું, જાય પિયુષ વહ્યું, આ મન જમર ત્યા જમી રહ્યો આજ.

સ્વરૂપ અમત્કૃતિ રૂપ લહ્યું, જગના સર્વ પ્રસંગ,

ઉપજે અતર અણછતા, સ્વરૂપાનંદ તરંગ,

(એ) કરુણા પ્રભુની લહી, પ્રભુને શરણે રહી, નરહરિને નમી રહ્યો આજ.

શ્રી. વ.

વર્તમાન સ્થિતિમાં ફેરફાર કરવાનો ઉપાય.

કોઈ પણ વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા થવી તે તેને પ્રાપ્ત કરવા તુલ્ય છે. આકાંક્ષા રાખવી તે તેને મેળવવા તુલ્ય છે મનુષ્યની પાશવિક ઇચ્છાઓ પૂર્ણ થાય અને પવિત્ર આકાંક્ષાઓ પૂર્ણ ન થાય એવા વિચાર કરનાર માણસ મત્ય સિદ્ધાંતને સમજી શકતો નથી મનુષ્ય જેની ઇચ્છા કરે છે, જે મેળવવાની તેની ઇચ્છા થાય છે, તે ઇચ્છા જો તિવ્ર ઇચ્છા હોય છે તો તેને તે વસ્તુ મળે જ છે.

આજે જગતમાં જોને જોને જે જે વસ્તુઓ મળેલી હોય છે તેને તેમની ઇચ્છાનુસાર મળેલી હોય છે. કેદાંચ કોઈને કોઈ વસ્તુ ન મળેલી હોય તો તેને મેળવવાની તેજો ઇચ્છાજ કરેલી ન હોવાથી તે તેને મળી નથી. જગતમાં ધણા મનુષ્યોને સુખી અને આનંદી જણાય છે જ્યારે ઘણાને જન્મારા સુધી દુઃખના શેઠાં ગુના જોઈએ છીએ, આમાં તેઓ પોતાને પ્રાપ્ત સ્થિતિને માટે પોતે જ જવાબદાર છે તેમને તે તે સ્થિતિ તેમની ઇચ્છાનુસાર જ મળેલી હોય છે,

કોઈ પણ વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા તથા તે વસ્તુ સંબંધી મનમાં કંપના થાય છે, અને તે કંપનાનુસાર તે વસ્તુ આદ્યરૂપમાં પ્રકટ થાય ત્યા સુધી જો માણસ તે કંપનાને વળગી રહે તો જરૂર તેને તે વસ્તુ મળે જ છે. તમારી બાજુ અવસ્થા તમારા અનુકૂળ ન હોય તો તેથી ગભરાવાની જરૂર નથી, તેના ત્યાગ કરી અનુકૂળ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાટે માટે તમારે એક મહાન ઉદ્દેશને નક્કી કરી તેને પ્રાપ્ત કરવાને માટે તમારે સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ

કોઈ પણ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રથમ તેના ઉદ્દેશ અને કંપનાને મનમાં સ્થિર કરવા જોઈએ જે મનુષ્યો ઉચ્ચ આદર્શને અને નુંદર રૂપને મનમાં સ્થિર રાખે છે, તેઓ એક દિવસે જરૂર તે આદર્શને પ્રાપ્ત કરે છેજ. શુદ્ધ ભગવાને નિઃસ્વર્ગ સૌંદર્ય, પૂર્ણ શાંતિ, અધ્યાય દયા અને

અંકચનીય એમનું જે સ્વપ્ન જોયું હતું તે જ પ્રમાણે તેમને પ્રાપ્ત પણ થયું શકે પૂર્ણાંગન, પૂર્ણ-યોગ, અને પૂર્ણાંનંદુ સ્વપ્ન એમું હતું તેમને પણ તે પ્રાપ્ત થયું.

જો તમારે હિંમતિ કરવી હોય તો તમારા સ્વપ્ન તથા કંપનાને પુટ કરો, તમારી મહાન આકાંક્ષાઓનું પોષણ કરો, તમારા હૃદયની મધુર ઇચ્છાઓની તરફ ધ્યાન આપો, તમારા મનના સૌંદર્યને જોતા રહો, તમારા શુદ્ધ વિચારોમાં પ્રેમના અકુસને સંચિત રહો, જેથી તમને આનંદદાયક બાહ્યકર્મો પ્રાપ્ત પ્રાપ્ત થશે અને તમે સર્વાર્થ સરકારોથી, પવિત્ર ધર્મને નિર્મળ થશો તમે તમારા હૃદયના, જગતની સાથે સંત્ય વ્યવહાર કરો તો ખરી તેમને બાહ્ય જગત પણ સત્ય પ્રતીત થશે.

કંપના કરો, ક્રોધ કંપના કરો જેની કંપના કરશો તેવા બનશો. મનુષ્યોને માટે મોટામાં મોટા અને કઠીન કાર્યો પણ એક દિવસ સ્વપ્નમુલ્ય અને ચોંટ કંપનામય હતા, તેને સિદ્ધ કરતા પહેલાં ઘણા લોકોને શંકા થતી કે તે સિદ્ધ થશે કે કેમ તે જ કાર્યો આજે સિદ્ધ થયેલાં જણાય છે આ પૂર્ણાંકોમાં ઘણી જગ્યાએ દેવોના આશ્ચર્યકારક ચમત્કારો, વિચારોમાં એમી ફરવું, પાતાળમાં જવું, સમુદ્રમાં ફરવું વિગેરે વાતો આપણે બંધારે વ્યવસ્થા ત્યારે તેને ઘણા અતિશયોક્તિ, માનતા અને કહેતા કે એ તો મહત્તર યજ્ઞારાધી. વાતો એમ તે કહી હશે. પરંતુ તેની તે જ વાતો, તે જ વિચારો, સમુદ્ર ઉપર ધન, સમુદ્રના તળાવે ફરવું, તાર અને રેલ્વેલિનથી એક ખમર ખીંચી જગ્યાએ તુરત પહોંચાડવી, વગર બજાર કે વગર ઘોડે રસ્તે કે મોટરો ચલાવવી વિગેરે આજે જગ્યાએ આપણે નજરે જોઈએ અને સાબળાયે છીએ ત્યારે પૂર્વની વાત સત્ય જ હતી એમ માનીએ છીએ. જે વાત એક વખત માનવામાં આવતી નહોતી તે જ કાર્યને આપણે હાલ નજરે જોઈએ છીએ તેવી જ ગતિ મનુષ્ય પોતે જે વસ્તુ મેળવવાની કંપના કરે તેને તે મેળવી શકે છે એ પણ સત્ય જ છે.

વસ્તુ મોટું ઝાડ તેના એક નાના શાંખના દાણા સરખા બીજની અંદરથી ઉગી નીકળે છે. પક્ષી છાતીની અંદર રહે છે, તેની જ રીતે આત્મા રૂપી બીજકમાં વાવેલાં કલ્પનામય બીજકોથી મહાન કાર્યો મિદ્ધ થઈ શકે છે. કાંઈ વસ્તુ મેળવવાની કલ્પના થતી, ઇચ્છા થતી કે સ્વપ્ન જોતું એ એક ઉપરીય પ્રેરણા છે. કલ્પના યાને વિચાર જ આ જગતના બીજ રૂપ છે —

તમારી બાહ્યસ્થા કદાચ તમને કુ ખર સાગતી હોય તો તેને તમે બદલી શકો તેમ છે તમારા વિચાર અને કલ્પનાને બદલો અને અવસ્થા પણ બદલાશે અને તમને અનુકૂળ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે તમારે માત્ર કાંઈ પણ એક મહાન ઉદ્દેશને સમ્મુખ ધારણ કરી રાખવાની જરૂર છે. અને તેને મિદ્ધ કરવાને તમારા તમામ બળો તેમાં ઉપયોગ કરવાનો છે. તમારા મનમા વિચારો ઉદ્ભવ્યાં દરે અને નમે બહારથી પ્રિક્ષુત નિષેષ અને અકર્મણ્ય બની રહો એમ કદાપિ બની શકતું નથી એક મનુષ્ય દીનના અને કુ ખર્માં ફસાતો કાંઈ ધરખાનોમાં કડિન મહેનત કરી રહ્યો હોય, ધુમ્મસીને લીધે અને કલાકોના કંપાકો સતત મહેનત કરવાથી તેનું શરીર બગડી ગયું હોય, તો તે કાંઈ પણ રીતે કાંઈ પણ પ્રયત્નની વિદ્યા કે અભ્યાસને પ્રાપ્ત કરી શકે તે નથી તે સર્વ સુખેથી યો હોવા છતાં પણ તે મનમા સુંદર અને મુદર સ્વપ્ન જોયા કરે છે. તેના વિચારોમાં જ્ઞાન, સર્વવ્યાપ, મહુરતા, અને સૌંદર્યના તરંગો ઉડ્યાં કરે છે. તે પોતાની છુદ્ધિને સત્ય માર્ગે વાગવાને પ્રયત્ન કરે છે, તે પોતાના જીવનને આદર્શ બનાવવા ઇચ્છે છે, વધુ સ્વનંમના અને વિસ્તીર્ણ જગતને માટે પ્રેરેને રહે છે, તે જોયેની તેને કાર્યના નિદાણ માર્ગમાં દોરી લઈ જાય છે, ત્યાં તે પોતાની અવકાશનો સદુપયોગ કરે છે, ત્યાં તે પોતાની ઘોડી સરખા શક્તિનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરે છે. અને થોડા જ દિવસમા તેના વિચાર અને અવકાશ એવા બંધાઈ જાય છે કે તે બંધાનામાં તે ટકી શકે તે નથી તે પોતાની બાહ્ય અવધાને, જેમ સાપ કાચળી ઉતારી દે છે તેમ છોડી દે છે. અને પછી તે પોતાની વધતી શક્તિઓને થોડા પ્રિન્સીપલ જમત અને અધિક અમરોને પ્રાપ્ત કરીને તે નવી બાહ્યવસ્થાઓને ધારણ કરી શકે છે તેજ મનુષ્યને આપણે કેટલાક વર્ષો પછી જોઈએ છીએ તો તેની માનસિક અને આધ્યાત્મિક શક્તિઓ ખોલેલી જણાય છે અને જેના વડે તે સંસારમા અદ્ભુત પ્રભાવ પાડી શકે છે અને અદ્ભુત શક્તિનો પરિચય કરાવી શકે છે તે પોતાના હાથમાં મોટાં મોટાં કાર્યોની લગામ રાખે છે, તે બોલવાને માટે ઉભો થાય છે અને, નેત્ર જોતામા હજારો મનુષ્યોનાં જીવન બદલાઈ જાય છે. અનેક નરનારીશો તેના શબ્દોને ઉપર કરી શકે છે અને એકેક મનુષ્યોનાં જીવન તેના હાથમાંની કાટની પુનઃપ્રાપ્તિ માફક બની રહે છે. આના મનુષ્યોએ પોતાના નાનપણના સ્વપ્નને સત્ય કરી જતાવે છે અને તે તથા તેના આદર્શ એક રૂપ બની જાય છે.

આ વાન સ્વપ્ન તુલ્ય, ન મનુષ્યોનાં વિચારો રાખો કે આ અસરના સત્ય છે ઇતિહાસ તરફ તજર નાખો કે મોટા મોટા મહાત્માઓ અને મહાપુરુષોએ એવા સ્વપ્નો જોયાં હતાં. તમે પણ તમારા વિચારાનુસાર સ્વપ્નને સત્ય બનાવી શકો છો. પછી તે સ્વપ્ન અધમ દરો કે ગમે તો ઉત્તમ દરો તમારા જીવનનો માર્ગ જે તરફ તમારે હેઠળ નજરો તે તરફ દળશે. તમારા વિચારોનું જો મેળવતું એ તમારા જ હાથમાં છે. જેને માટે તેમે થોડા છે તે તમને મળશે. તમારી આ વખતની બાહ્યવસ્થા ગમે તેવી હોય તો પણ તમે તમારા વિચાર, ઉદ્દેશ અને માનસિક સ્વપ્ન અનુસાર વધી શકશો, નિમે પડશો, ચઢશો કે ઉતરશો. તમે તમારા વિચારાનુસાર સકીર્ણ થઈ શકશો અને તમારા સ્વપ્ન-માફક વિસ્તીર્ણ થઈ શકશો.

તમારે તમારી બાહ્ય અવધાને બદલવી હોય, સુખી થવું હોય, પ્રાપ્ત સ્થિતિને મેળવવી હોય તો તમારે તમારા હૃદયમાં હમેશાં તેના જ વિચારો કરવા, તેની જ કલ્પના ધારવી, અને તેથી થોડા જ દિવસમાં તમારા ઉદ્દેશના દરવાજા ખૂલશે અને તેમા તમારા ઉદ્દેશને મિદ્ધ કરવાનો માર્ગ જણાશે, અને તેને શિદ્ધ કરવાને માટે તમારા હૃદય મંદિરમાથી પરમેશ્વરીય પ્રેરણાના ઉદ્ગારો નીકળશે. પછી તમે અને તેવી સ્થિતિમા દરો તેની ચિંતા નહિ. ગમે તો ત્રેપાર દરતા દરો કે નોકરી કરના

છે." અયનાત્મા પરાનંદ પરમેમા રૂપદયન્તઃ ॥
 પચ્ચક્ષી ॥ ઘટ છે, એમાં ઘટ એ નામ છે
 આપ્તિ ઘટનું સ્વરૂપ છે, પરન્તુ જેમ ઘટ એ ના-
 મથી પૃથ્વી, વસ્તુ એ નામથી તણુ ભાસે છે તેમ
 જગત્ એ નામથી બ્રહ્મ ભાસે છે.

“વાચા રમ્ભણં વિસારો નામધેયં મૃતિકે
 ત્યૈવ સત્યમ્ ॥ શ્રુતિ ॥

ભગવાન, ઇશ્વરાદિ નામ એ કલ્પિત જગત્-
 રૂપ નામ અશ્વી વિલક્ષણ છે. જગત્માં ને ને
 પદાર્થક દેશ અને અદેશ છે, તે દેશના વાયક
 વિશેષ્ય શબ્દ ભિન્ન ભિન્ન છે મુખ્યત્વે રહેના
 બે પ્રકાર છે. ગુણવાચક અને વસ્તુવાચક, ગુણ-
 વાયક તે વિશેષ્ય છે. અને વસ્તુવાચક તે વિશે-
 ષ્ય છે. એ ગુણવાચક, અને વસ્તુવાચક શબ્દથી
 એક એક વસ્તુના અનેક નામ અથવા વાયક શબ્દો
 અનુભવમાં આવે છે તેમાં પણ ગુણવાચક શબ્દ
 એટલા પ્રચિદ્ધ થયેલા છે કે તેથી વિશેષ્ય શબ્દનો
 અનુભવ કલ્પિત જે થાય. સપ્રિતઃકાળ ઇશ્વરના
 વાયક શબ્દો ધણાં છે. તેમાં ઇશ્વર ભગવાન
 આદિ નામ ગુણવાચક લક્ષ્ય છે. અને તેના ઉચ્ચા-
 રથી તેનું જ્ઞાન થાય છે જેમ “હસ્તી” ના
 શબ્દ વાચ્યથી “હસ્તી” નામના પશુનું જ્ઞાન થાય છે.

ગુણવાચક પદાર્થના લક્ષણ લક્ષ્ય ભાવથી
 અભ્યાસિ, અતિભ્યાસિ, અને અસંભવ એ ત્રણ
 દોષ રહિત છે. અભ્યાસિ-એ લક્ષણ વ્યક્તિના
 સર્વ ભાગમાં નહીં જણાતા વિરક્ત જણાય તે-
 જેમ કોઈ ગાયનો ઉદેશ કરીને કહે કે—“ગાય
 લાલ રંગની હોય છે” તો તેથી ગાયનો રંગ
 લાલજ હોય છે તેમ નિશ્ચય નથી. પરન્તુ ગાયનો
 રંગ ઘોળો, ઘોળો, પશુ હોય છે. પ્રતિષ્ઠાસિ-
 અમુક વ્યક્તિના લક્ષણ અન્યમાં પણ આરોપા-
 ચેત હોય તે-જેમ કોઈ ગાયનો ઉદેશ કરીને કહે
 કે “ગાયને બે શીંગડાં હોય છે” તો તેથી અન્ય
 પશુમાં શીંગડાંના અભાવ નથી, પરન્તુ બીજા પ-
 શુમાં પણ હોય છે, આ લક્ષણથી ગાયનું જ્ઞાન
 થાય નહીં, મસંભવ-પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ આદિ સદિ-
 ક્રમથી વિરૂદ્ધ લક્ષણમાં નહીં પ્રવર્તક તે-જેમ કોઈ
 ગાયનો ઉદેશ કરીને કહે કે—“ગાયને શું હોય
 છે,” તો તે અમાન્ય છે, પ્રત્યક્ષપણથી વિરૂદ્ધ
 છે, એ પ્રમાણે એ ત્રણ દોષ રહિત ઉદેશ-નામ-
 લક્ષણે અપ્રાપ્તિ અખંડ નિરતિશય વ્યાપક રસ-
 આર્તમ તત્ત્વ છે. તથાસ્તુ

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

શિષ્ય પરીક્ષા.

એક નાનું મરુતું મુદર ઉપવન છે, વસત
 રેતુએ નવીન પુષ્પ પદ્મવરૂપ દિવ્યરૂપ
 દિવ્ય-સ્વામ્યજોની બેટ આપીને તેને તેથી પશુ
 વધુ મનોહર બનાવી દીધું છે. પ્રોતઃપ્રાલંબી મધુર
 અને મંદ સુગંધિત વાયુ વહી રહ્યા છે. આમ
 શક્તિની ડાળીથી પર બેઠેલી કોયલો પોતાના મધુર
 ગાનાજથી શાંતિપાક ભણી રહી છે. અન્યાન્ય પ-
 ક્ષીણશુ આનંદ કથરવ કરતા એક ડાળીયેથી બીજી
 ડાળીએ અને બીજીથી ત્રીજી ડાળી પર સ્વતંત્ર
 ક્રીડા કરી રહ્યા છે.

એક જાણુડાના શક્તિની નીચે ભગવાન બુદ્ધ
 દેવ દયાનારુ યર્ષા રહ્યા છે. તેમની સાત અને

નિર્વિશાર મુદ્રા બેઠેને પરમ નાસ્તિક પુરુષોના
 મગ્તક પણ લક્ષિત ભાવથી નેમ યદ્ય જન્ય છે
 વનના હિસક પશુઓ પણ પોતાની કુરતાને બૂકી
 જઈ, તેમના પવિત્ર શરીરનો સ્પર્શ કરતા ચાલ્યા
 જાય છે, જેમના કોવાદિ વિકારો ક્ષીણ થઈ જાય
 છે, તેમના પ્રભાવથી કુટમા કુટ પ્રાણિયો પેલું
 સુધરી જાય તેમાં નસાઈ નથી.

એક હરિજનું બચ્ચું પદ્માસનસ્થ બુદ્ધ દેવની
 નીચે ઉપર માથું મૂકી આત્મદાનુભવ કરી રહ્યું
 છે. એકએક તેણે પોતાનું માથું ઉઠ્યું કહ્યું અને
 નસ્કોશ કુલાબ્યા મુદ્રાવર્ધા પ્રોદગ પર યદ્યને આ-
 વનાર મનુષ્યોના પગનો ધણસારો જણાવા
 લાગ્યો. થોડી જ વારમાં શક્તિના આયામથી મન-

હુએની એક ટોળી બહાર આવી. તે ટોળીનો ઉપરી એક તરણ મેનુબ્ધ હતો. જેનું મુખ ઉત્તર તથા તેજસ્વી હતું અને જેના શરીર ઉપર મહાવાન વસ્ત્રાભૂષણો સમગ્રી રહ્યાં હતા.

તે યુવક પોતાના સાથિયોને દૂર હિસા રહેવાના હથાણે કર્યો, અને પોતે એકથા શુદ્ધેવની પામે આવ્યો. આ ભવ્ય અને શાંત મૂર્તિના સમીપ જતાંજ તેણે માથાગ નમસ્કાર કર્યા, અને હાથ જોડીને તે એક તરફ ઉભો રહ્યો.

આ વખતે શુદ્ધેવે જે કે પોતાની પૂર્વ સ્થિતિમાંજ સ્થિત હતા, પરંતુ તેમની દષ્ટિ આ યુવકની તરફ હતી.

જ્યુજ સમયે સુધી રહે જોયા ૪૪૧ યુવક બોલ્યો, “ભગવન! મારા પ્રણામ છે.” હું દૂર દેશાન્તરથી આવ્યો છું માટે નામ જૈત્રસિંહ છે. તે, હું ક્યય રાજ્યનો પુર્વરાજ છું અને આખો અનુગ્રહ પ્રાપ્ત કરવાને માટે અહીં આવ્યો છું. જે દિવસથી મેં આપના યશોગાન સાંભળ્યા છે, તેજ દિવસથી માટે હૃદય અસ્થિર થઈ રહ્યું છે. મને વૈભવમાં અપ્રિતી ઉત્પન્ન થઈ છે, વિષય વાસનાઓથી માટે મિત્ર ઉદાસ રહે છે, મારી વ્હાલી સ્ત્રી તથા મિત્રોથી હવે મને આનંદનો લાભ મળતો નથી મને અધ્યાત્મ વિદ્યા પ્રતિ અનુરાગ થઈ ગયો છે, જેથી આપ અનુગ્રહ કરીને મને આધ્યાત્મિક ઉપદેશ આપો.”

ભગવાન શુદ્ધ દેવે રાજકુમારની તરફ કૃપા દર્શિથી-અવગ્રાહન કર્યું, પરંતુ મોદામાંથી એક શબ્દનો પણ ઉચ્ચાર ન કર્યો રાજકુમાર દરી બોલ્યો, “ભગવન! તું આપ મારા મનસ અશાન્ત હૃદયને આપનાં શીતલ વચનોના બેચાર બિન્દુઓથી પણ શાન્ત નહીં કરે? તું હું આપની કૃપાદર્શિને પાત્ર નથી? સ્વામિન! મેં મારું જીવન બાલ્યવસ્થાથી લઈને હાલ સુધી પવિત્રતાની સાથે ગ્યનીત કર્યું છે, ધર્મસાક્ષીની મર્યાદાનું મેં આજ સુધીમાં કદી સ્વપ્નમાં પણ ઉદનધન કર્યું નથી, મેં મારા દેશની રીતિ નીતિનું સારી રીતે પાલન કર્યું છે, તે સિવાય મેં ધર્મ પ્રધાનું પણ અધ્યયન કર્યું છે. એમ છતાં પણ તું હું આપનો શિષ્ય થવાને મોગ્ય નથી?”

“નહીં.”

અમ એટલા જ અક્ષરે શુદ્ધેવના મુનનાથી નીકળ્યા.

“હે પ્રભો, જે તેમજ છે તો આપના શિષ્ય થવાની યોગ્યતા મારામાં ક્યારે આવશે? અને હું શું કરું કે જેથી મારામાં પાત્રતા આવી શકે?”

“શોધ કરો, શોધ કરવાથી તમને પોતાને જ જણાશે કે મારે શું કરવું જોઈએ.” શુદ્ધેવે કહ્યું. રાજકુમારે ખિલ હૃદયે પૂછ્યું, “શાની શોધ કરું?”

શુદ્ધેવ પામેથી જ્યારે આ પ્રશ્નનો જવાબ ન મળ્યો ત્યારે યુવરાજે કહ્યું—“પ્રભુની આજ્ઞા મારે માન્ય છે. હું શોધ કરીશ. મને એમ લાગે છે કે ભગવાન મારી પરીક્ષા કરે છે.”

શુદ્ધેવે કહ્યું—“મંભવ છે-તેમ પણ હોય.”
“હીક, તો હવે હું આપના દર્શનને માટે દરી ક્યારે આવું? શી આજ્ઞા છે?”

“છ મહીના પછી.”

રાજકુમાર શુદ્ધેવના ચરણોમાં સાદાગ નમસ્કાર કરીને જાનોમાનો સાંધી ચાલી નીકળ્યો. તેના સાથીઓની ટોળી સાથે લીધી, સર્વત્ર શાંતિનું સામ્રાજ્ય થઈ રહ્યું. હરિશ્ચ ગિરિ તે દિવ્ય પુરપની નંધાના આશ્રયે દરી વિશ્રામ લેવા લાગ્યું. શુદ્ધેવ દરી ખ્યાનરથ યઈ ગયા.

૨

ઉપરનો બનાવ બન્યે આજે પુરા છ મહિના ગઈ ગયા છે તે જ સ્થાન, તે જ ઉપવન, તે જ જાંજીનું વૃક્ષ અને તે જ વૃક્ષની નીચે પૂર્વની સ્થિતિમાંજ ભગવાન શુદ્ધેવ ખ્યાનરથ થઈ રહ્યા છે. સૂર્ય સ્થેજસાજ હમણા જ આગળી રહ્યો છે. પવન સ્થેજાનુરૂપે વાયાં કરે છે, અને મહાન તોફાન થવાના ચિન્હ જણાવા લાગ્યાં છે જગતી પણ ભયનીન યાદી આ દિવ્યમૂર્તિના આશ્રયમાં આવી રહ્યાં છે. પક્ષી વૃક્ષોમાં છુપાઈને બેસી રહ્યાં છે અને આર્તસ્વરે કોલાહલ કરી રહ્યાં છે.

ચોડીજ વારે મૂશળધાર વરસાદ વરસવા લાગ્યો, પેવન અને વરસાદના ગ્નેરથી ઝાડ ઉખીડી પડવા લાગ્યાં. પરંતુ આ જગત્સુ વૃક્ષના ઉપર આ પવન કે વરસાદનું કંઈ પણ યાદ્યું નહિ. ભગવાન શુદ્ધેવના શરીર ઉપર પાણી એક બિન્દુ પણ પડી શક્યુ નહિ. એવું કાંઈ

કે જે મહાપુરુષોના હૃદ નિશ્ચયની જડને જરા પણ હલાવી શકે ?

આ ભયંકર વાવટોળાયા અને વરસાદની કાંધ પથ્થુ પરના ન કરતા પેલો પૂર્વ પરિચિત રાજકુમાર નક્કી કરેલી તીથિના રોજ તે પવિત્ર યાત્રામાં આજો અને શુદ્ધ મહાત્માને સાધાજ પ્રણામ કરીને બોલ્યો,—

“ભગવન! હું ઘણી જ ઉત્કટાથી આજના દિવસની વાટ જાંઘ રહ્યો હતો. મેં ત્રણેક રાત્રિ અને દિવસની ગણના કરી છે ત્યારે કંઈક ઇચ્છિત સમય મળ્યો છે મને વિશ્વાસ છે કે હું આપની પરીક્ષામાં પાસ થઈ ચૂક્યો હશે આપની કસોટીમાં મારે અરિવ “સો ટયુ સોતુ” સિદ્ધ થઈ ગયું હશે. મેં મારો જીવનકામ ધણો જ પવિત્ર રાખ્યો છે. ઇશ્વર સંખોની પરવા ન કરતાં મેં ચિરકાલ સુધી જ્ઞાન, ધારણા, પ્રણાયામ વિગેરે કર્યું છે વૈભવનો તિરસ્કાર કર્યો છે અને સર્વ પ્રકારનું શારીરિક અને માનસિક કટ સહન કર્યું છે. હવે તો આપ મને આપનો, શિષ્ય બનાવવાની કૃપા કરશો ?”

ઉપર મળ્યો—“નહી.”

આ ઉત્તરથી ખિન્ન થઈને રાજકુમારે પોતાનું મોં કુપટાવડે ઢાંકી દીધું રોકથી તેનું હૃદય ભગવાનને આજીવન નેત્રોમાં આસું આવી ગયાં અને જ્યાં જ્યાં સુધી તેના મુખમાંથી એક રાજક પથ્થુ નિકળ્યો નહિ નિઘન બાબરા કહે તેણે કહ્યું—
“ભગવન! શું આપ આ દાસની સાથે કાંઈ વાતોચાપ કરવાની કૃપા નહિ કરો ? અને શું આપ મેં પથ્થુ નહિ બતાવી શકો કે આપ મને આપનો શિષ્ય કેમ નથી બનાવતા ?

શુદ્ધેવે બ્યાનતું, વિસર્જન કરીને કહ્યું,—તેજસ્વી રાજકુમાર, બાહ્યદેહની પરીક્ષામાં પાસ થવાથી કાંઈ દીક્ષાના અધિકારી થવાનું નથી. મેં તમને જિયોનો તથા બીજા આનંદદાયક સુખોપભોગનો ત્યાગ કરવાને માટે કહ્યું નહોતું. પૂર્વજન્માનુસાર જે પરીક્ષામાં કે જે કસોટીમાં તમારે પામ થવાનું છે, તે તમારા વ્યવસ્થાની પરીક્ષા છે અને તેમાં તમે નિષ્કળ-અનુભવી થયા છો તમે હવે તમારા રાજમહેત્તા પાછા જાવ અને સદ્-ભૂમિ, સદાચારી જીવન વ્યતીન કરતા ચાલિ સુ-

ખનો અનુભવ કરો. શિષ્યતું જીવન ધારણવાની હાલ તમારામાં યોગ્યતા આવી નથી.”

રાજકુમારના મુખ ઉપર કાંઈક દિલ્લોટી થિન્દ જણાવા લાગ્યા તેમણે કરણ સ્વરે કહ્યું—

“જે પ્રસંગોમાં મને નિષ્કળતા મળી છે અને પામ થયો નહિ, તેને કૃપા કરીને આપ બતાવશો. જો કે તે પ્રસંગોને જાણવાથી મારે શરમાવું પડશે, તોપણ તેને સાંભળવાની મને તિવ ઉત્કંઠા છે.”

ભગવાન શુદ્ધદેવે દિવ્યધ્વનિ થયો—“સા-ભગો, હું તે પ્રસંગોનું વર્ણન કંઈ છું. તમારી પ્રથમ પરીક્ષા લોક નિન્દાની સંહન શક્તિ છે. રાજકુમાર, એક વખત તમારા પિતાના દરબારમાં તમારા ઉપર એક એવો અપરાધ ચક્રવાત આવ્યો હતો કે જે ખરી રીતે ભુલો હતો. તે તમને યાદ દશે. ખરી હકીકત શી છે તેનું જ્ઞાન છેવટે લોકોને થાય જ છે, પરંતુ તમારામાં એટલી ધીરજ રહી નહિ. કર્મવશાત્ માનભંગ થવાનો જે ઉક્ત પ્રસંગ તમારા ઉપર આવી પડ્યો હતો. તે તમારે સહન કરવો હતો, પરંતુ દોષ મુંઝા થવાને માટે અને તમારી નિર્દોષતા સિદ્ધ કરવાને માટે તમે બ્યાકુળ થઈ ગયા અને તેને માટે તમે શબ્દ સહા પથ્થુ હાથમાં લીધા એ રીતે એ પ્રથમ પરીક્ષામાં તમે નાપાસ થયા.”

રાજકુમારે કહ્યું—“જો મેં અપરાધ કર્યો હોત તો તેનું પરિણામ સહન કરવાને હું તૈયાર હતો. પરંતુ હું તો નિર્દોષ હતો.”

શુદ્ધ ભગવાને કહ્યું—“જે સંજ્ઞાન અને સદાચારી છે, તે પોતાની નિર્દોષતા સિદ્ધ કરવાને માટે પ્રયત્ન કરે છે અને તેણે તેમ કરવું જોઈએ. પરંતુ જે માગે શિષ્ય થવાને ઇચ્છે છે, જે આત્મસંધાનતા, માર્ગમાં પ્રવેશ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે, અને જે આત્મસ્વરૂપના સંશોધક થવાનું ઇચ્છે છે, તેણે તો લોકનિંદાથી ડરવું નહિ જોઈએ. કદાચ કોઈએ દોષ મૂક્યો હોય તો તેને તેણે ધીરજથી સહન કરવો જોઈએ પોતાના સદાચારની સાચીતિ કરવાને માટે તેણે એક રાજક પથ્થુ બાંધવો ન જોઈએ અને તેણે તો નિંદા નથા સ્તુતિમાં સમભુદિ રાખવી જોઈએ.”

રાજકુમારે સાથે નિયું નમાવ્યું

સુદહેવે ફરી કહેવા માંડ્યું—“ અને અમુકા અર્થાત ઇર્ષ્યાને લીધે તું ખીજ પરીક્ષામાં પછા ના-
પાસ થયો છું. તમારો એક પ્રાણુમિત્ર મિત્ર હતો,
તમારે બંનેને ગાઠ મેંજિ હતી. તમારા પિતાના
દરબારમાં કોઈ એક નવીન પુરુષ આવ્યો અને તે
પોતાનો કાષ્ટક સ્વાર્થ સાધવાને માટે તમારા તે
મિત્રનો પ્રેમ સંપાદન કરવાને પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો;
પરંતુ તેનો તે પ્રયત્ન તમારાથી સહન થઈ શક્યો
નહિ અને તમારા હૃદયમાં ઇર્ષ્યાના અંકુરો ઉત્પન્ન
થયા. તમે તે નવીન પુરુષને પોતાના મિત્રના
પ્રેમના ભાગીદાર ન થવા દેવા માટે જીવ સાટે
પ્રયત્ન કર્યો અને તમારા હૃદયમાં કોઈની ધાગ
-બેગ લાગી.”

રાજકુમાર બોલ્યો—“ ત્યારે મારા નાથુ-
વામાં આવ્યું કે એ નવીન પુરુષને કેવળ પોતાનો
સ્વાર્થજ સાધવો છે, ત્યારે મારા મિત્રને તેના
કષ્ટ પ્રપંચમાં ન શસા દેવાનો પ્રયત્ન કરવા
એ શું મારે કર્તવ્ય નહોતું ?

સુદહેવે કહ્યું—“ તે સ્વાર્થપરાયણ મિત્રતા
શું પાછળથી ખંધિત અને સ્વાર્થહીન બની શકતી
નથી ? તમને શું તે વાતનો પાકિ વિશ્વાસ હતો
કે તે મિત્રના કાંઈ પણ વખતે વિશુદ્ધતામાં ન
ખદશાત ? તે સિવાય સંસારી સત્ત્વન પુરુષો ભણે
પોતાના મિત્રના રક્ષણ અને રાજુના પ્રયત્ન નિષ્ફળ
કરવાને માટે ગમે તે પ્રયત્ન કરે, પરંતુ મારા
શિષ્યે તો તે માર્ગનું અવલંબન કરવું ન જોઈએ
તેણે પોતાના હૃદયમાંથી ઇર્ષ્યા અને અહંતાને દૂર
કરી દેવા જોઈએ. અર્થાત્ પોતાના મિત્રની અને
કષ્ટ પ્રપંચ રચનારાની સાથે પણ ઇર્ષ્યા, ઇતુતા
વિગેરે ન કરવા જોઈએ. રાજકુમાર, તારા પિતાની
સંપત્તિમાં કે વૈભવમાં તને પ્રેમ નથી, દન્દિય સુખ
પણ તને પોતાની તરફ આકર્ષિત કરી શકતા
નથી, એ સર્વ ઠીક છે; પરંતુ ત્યારે સાચી ત્યાગ-
વૃત્તિનો અનુસર આવ્યો, ત્યારે તારાથી પ્રેમ ન
રખાયો અને તારા હૃદયમાંથી પ્રત્યુપકાર કર-
વાની આશા નિ શેષ ન થઈ.”

રાજકુમાર માથું નીચું કરીને હૃતપ્રાપ્ત
થઈને બોલ્યો—“ ભગવાન ! મને સર્વ નરક અં-
પકાર અને અધિકાર જ જણાય છે. મારા હૃદ-
યના અધિકારની આગળ રાત્રિના અધિકારની પણ
કોઈ ગણતરી નથી.

સુદહેવે કહ્યું—ત્રીજી વાત—તમે પ્રેમહીન
અને કરુણાહીન બન્યા છો. તમારી નંદા નામની
ત્રીજી અનીતિનું વર્તન કર્યું, જેથી તમે તેને
રાજકુમારમાંથી બહિષ્કૃત કરી દીધી. તેના અગાન
અને ધૌવનનો તમે વિચાર ન કર્યો, તેના ઉપર
તમને દયા ન આવી.”

રાજકુમારે પૂછ્યું—“ ભગવાન ! આપજી બ-
તાવો કે તેના વખતે મારે શું કરવું જોઈતું હતું ?
મારી અને મારા કુટુંબની માનમર્યાદાનું રક્ષણ
કરવાનો શું મારો ધર્મ નથી ? અપરાધિની અને
ચંચળચિત્તવાળી ત્રિયોના સમાગમમાં રહેવું શું
હિમિત છે ? તેના અપરાધની સિક્ષા કરવામાં જો
મે મોટી ભણી પણ આનાકાની કરી હોત તો શું
મારા ઉપર એ દોષ ન આવત કે આ દેશમાં
આમાર ઉપર જરા પણ ધ્યાન આપવામાં આ-
વતુ નથી ?

સુદહેવે કહ્યું—હિંદાર રાજપુત, તમને મારે
વારંવાર એ વાત કહેતી પડે છે કે સંસાર ચક્રમાં
ફરતારા મર્દિન પુરુષો ભણે પોતાની ઇત્તરત આપજી
અને માન મર્યાદાના રક્ષણને માટે ગમે તે પ્રયત્ન
કરે, ન્યાય કરે, સિક્ષા કરે, કે દેવનિકાલ કરે;
પરંતુ માણ પુરુષોને તેમ કરવાની જરૂર નથી.
તે વસ્તુતરવનું જ નિરીક્ષણ કરે છે અને તેને
લીધે તે પ્રાણીમાત્રને ક્ષમા અર્પે છે. અપરાધની
શોષ કરવા કરતા અપરાધ કેમ થયો છે, તેને
મોઢી દાઢવાનેજ યજ્ઞ પરિત્રમ કરે છે. સમુદતી
દહેરાની ગણતરી થી રહે છે; પરંતુ તેની હૃદય-
તરી દયા-મૃદુતા સાગરના તરંગોની ગણતરી થરી
કુશ્કર છે. કુશ્કેમાંથી દૂર રહેવું એ કાંઈ મહા ભારે
સદાચલ નથી. સાધુ પુરુષો તેને કાંઈ મહત્વનું કાર્ય-
માનતા નથી. તેના વિચારથી કદી કદી એ બાજી
વિશુદ્ધિજ ઉત્તિના માર્ગમાં વિવ્રકર્તા થઈ પડે
છે, કેમકે જે વિશુદ્ધિની સાથે વસ્તુતરવનું જ્ઞાન
ન હોય, અતઃશુદ્ધિ ન હોય. તો નિષ્કૃતતા અને
અભિમાન ઉત્પન્ન થયા વગર રહેતાં નથી અને
અતિ જોશો તો વિશુદ્ધિની જગ્યાએ કેવળ તેની
છાયાજ રહી જાય છે. યુવરાજ, તમે કદી તમારી
સુમોરોમાં સૂર્યાસ્ત વખતે દિશાવશ પર્વતના સિ-
ખરની તરફ નજર નાખી છે ન બરેથી આવજી-
દિન શિખર ઉપર જ્યા કેવળ ગત્યના હિંચો-

જાપાન સાથે વ્યાપાર કરવાને માટે અમેરિકા ખુલ્લું આગર હતું જ્યારે જાપાન-અરકારે અમેરિકાનું માન્ય નહિ, ત્યારે અમેરિકાના પ્રધાને ફ્રિમ સંવત્ર ૧૮૫૯ માં કોમોડર પેરી (Perry) ન જંગી જહાઝના એક ખેડની માથે જાપાન મોકલ્યા તે વખતે જાપાન દુર્બલ-શક્તિ વગરનું હતું જંગી ખેડના મુકાબલે તે કરો સહતું નહિ જેથી અમેરિકાના વ્યાપારિયોને માટે જાપાનની ખેડિયો તુરત ખુલી ગઈ, અને થોડાજ વખત બાદ યુરોપની જાતિયોએ પણ તેવું જ વ્યવસ્થા પ્રાપ્ત કરી લીધું. જાપાની લોકો વિદેશિયોને દબેશથી સંદેહની દૃષ્ટિથી જોતા હતા તેની જરા પણ પરવા ન કરતાં, જાપાનિયોની ધૃત્તિ વિદેશી લોકો, માત્ર પોતાના બાહુબળથી જાપાનમાં આવ્યા, જાપાનિયો પર તેમના જંગી જહાઝોનો બહુજ પ્રભાવ પડ્યો અને કવિવ્યથા સ્વદેશની રક્ષાને માટે તેવું જ જહાઝ બનાવવાનો પૂર્ણ નિશ્ચય તેમણે કરી લીધો.

વિદેશી વ્યાપારિયોને મળવાથી તેઓ યુરોપ અને અમેરિકાના નિવાસિઓથી વિદ્યા તથા કલા-કૌશલમાં કેટલા પાછત છે તે તેમના જાણવામાં આવ્યું હતું. વિદેશિયોની સમ-શક્તિ અને સગ-હને જોઈ તેઓ વિસ્મિત થયા જાપાનિયોમાં આ શુભ સ્વાભાવિક છે કે જ્યારે તેઓ કાંઈ એક કલા, વિદ્યા અથવા વ્યાપાર ક્યાંઈ જુલે છે ત્યારે તુર્ત તે શીખી લે છે, અને તેનો પ્રયોગ પોતાને શિખવાડનારથી પણ સારી રીતે કરે છે જાપાનિયો, આજ સુધી, સંસારની કઈ નવી વિદ્યા સિખેલ નથી તેઓ હમેશા ખીજની માથેથી શીખતા આવ્યા છે ફિલોસોફી અર્થાત દર્શન-શાસ્ત્રમાં કાંઈ નવો વિચાર તેમણે જણાવેલ નથી ધર્મના વિષયમાં તેમણે કાંઈ નવી મલતીનો અનુભવ કરેલ નથી સાહિત્ય, કવિતા, નાટક આદિમાં પણ વિશેષ રચનાઓનો પ્રાદુર્ભાવ તેમણે કરેલ નથી, અને પ્રતિ-તિના નિષ્ક્રિયા વિષયમાં તેમણે કાંઈ નવી શોધ-ખોળ કરેલ નથી. તેમનો વ્યભાસ ઉત્પાદક (Creative) નહિ, પરંતુ પ્રાપ્તક (Receptive) છે બૌદ્ધ સભ્યતાની ચર્ચા જ્યારે સમારમાં થઈ ત્યારે જાપાની બૌદ્ધ ધર્મ ગયા. હવે પશ્ચિમી સભ્યતાનો સ્પર્શ પોતાના પ્રવડ પ્રતાપથી ઝગરી

રચી છે, ત્યારે જાપાની 'Ring out the old ring in the new' એ કહેવત પ્રમાણે અમલ કરી રહ્યા છે પરંતુ તેમાં એક વાત પ્રયત્નનીય એ છે કે જે કાંઈ-પણ તેઓ ખીજની પાસેથી શીખે છે તેનો એવો સાચો ઉપયોગ કરે છે કે શિખવાડનાર પણ કિમ્મત ધાય છે આથી જાપાની લોક આજેના સાથે થોડાપણ મળતા છે. ઈંગ્લેન્ડનું રાજ્ય સંસારના એક 'ધણાજ મોટા' વિભાગ પર છે. સંસારની મૂર્ત જાતિઓના બળથી. ઈંગ્લેન્ડનું દરિયાઈ બળ એક છે. આથી ઈંગ્લેન્ડના સમુદ્રપર પૂર્ણ અધિકાર છે પરંતુ આજ સુધી જહાઝ બનાવવા તથા નવી નવી જાતના હથિયાર તૈયાર કરવા, ટારપીડો તથા સબમેરીન નિર્માણ કરવા આદિમાં જેટલું અત્યુત્સાહ તથા આવિ-ધાર થયેલ છે તેમાંનું એક પણ ઈંગ્લેન્ડે કરેલ નથી. જ્યારે ખીજઓ શોધખોળ કરી નવી નવી શક્તિઓ શોધી કાઢતા ત્યારે ઈંગ્લેન્ડે ચૂપચાપ જોઈ રહેતું, અને જ્યારે કાંઈ હુન્નર ઠીક થતો ત્યારે ઈંગ્લેન્ડ તુરત તેનો પ્રયોગ કરી લેતું અને તેનો પ્રથમ અત્યુત્સાહ કરવાવાળાથી એક પ્રયોગ કરી બતાવતું.

પેરી (Perry) ની જંગી જહાઝોના આગમનથી જાપાનને બહુજ અસર થઈ. તુરંતજ તે બનાવવાની ત્રિષિ શિખવાને માટે જાપાની લોક વિદેશ જવા લાગ્યા. વિદેશ-આત્રાને માટે દરેક યુવક બાકુલ થવા લાગ્યા પોતાની ઢીન, દયાને સંધારવા તથા જાતીય સન્માનની રક્ષાને માટે પુરુષાર્થ, પરાક્રમી અને ચાકરી જાપાની યુદ્ધ યુગપ અને અમેરિકા નરક ગયા જેમ હિમાલ-યની કંદરાઓમાં યોગી લોક આત્મ-સાક્ષાત્કારની પ્રતિજ્ઞા કરે છે, જેમ જુદા માતા લાંબા વખતથી વિદેશ ગયેલ પુત્રની પાછા આવવાની રાત્રિદિવસ પ્રાર્થના કરે છે, તેમ અમેરિકા તથા યુરોપની યાત્રા કરવાને માટે જાપાની યુવકો એવા ઉત્સુક હતા કે ક્યારે વખત મળે અને ક્યારે આપણી અભિપ્રાય પૂર્ણ થાય.

તેમાંના એક યુવકનું નામ થોશિઓ મા-રકીને હતું તે જાપાનની કવિય-જાતી મેમુરાઇ આ ઉત્પન્ન થયો હતો તેનો વશ ગંગીનાસના નામથી પ્રસિદ્ધ હતો. મેમુરાઇઓમાં એ વચન

જલુજ માન હતું. તે ઘણાજ પ્રાચીન વંશ હતો. તેના પૂર્વજો જાપાનના પ્રાચીન સમ્રાટ સૈવસ (Seiwass) ના મતાન માનવામાં આવતા હતા.

યોશિયો મારકીનો એક પહોડી ગામમાં જન્મ્યો હતો. તે ગામની ચારે બાજુ લીલા ઘાસથી જોડેલ ઘાટ જલુજ સુદર દેખાવ આપતો હતો. પરંપરે કોશાદલ કરતા નાનાં નાનાં નાંજા અને પહોડાના શિખર પરથી પડતા પાણીનાં ઝરણાં, આ ઘંટના સૌંદર્યમાં ચારગણે વધારો કરી રહ્યાં હતા. બાલ્યાવસ્થામાં આવા રમણીક સ્થાનોનું દ્રશ્ય રમુનિપટ પર જે અમર કરે છે, તે સસારની ધોર તથા દારણ્ય ઘટનાઓથી પણ કદી બૂસાતું નથી.

જ્યારે મારકીનો હિમર લાવક થયો ત્યારે વિદેશ-માત્રા કરવાને આતુર થયો. એક દિવસ સા કાળે ઘરમાંથી નહોલે મ્હામાન લઇ, માતા-પિતાની આજ્ઞા વચ્ચે ચૂપચાપ આવ્યો ગયો. તેની પાસે પૈસા પણ થોડાજ હતા. જ્યારે તે જ્યાં-જ્યાં ચડવા લાગ્યો ત્યારે વિદેશમાં મોઝવડુ પડતું કષ્ટ તથા આપત્તિઓનું દ્રશ્ય તેની આંખ આગળ તરવરવા લાગ્યું નહિ કાંઈ મિલ, નહિ કાંઈ સ-બધી, નહિ પામે પુરતા પૈસા, નહિ કાંઈની મિહારસ, આ બધુ તે નવ્ય યુવકને નિરાશ કરવાને માટે પુરતું હતું. પરંતુ વંશાભિમાન પણ કાંઈક વસ્તુ છે તે વખતે તેને એક નાની કવિના માદ આવી તેનો આશય એ હતો કે, જ્યારે એક રજપૂત (રેમુરાઇ) યુવકે ઘરથી બાહાર જવાનો નિશ્ચય કર્યો ત્યારે પોતાની મનોકામના સિદ્ધ કર્યા વગર પાછું ફરવું. તે કરતા મરવું બહેતર છે તેને શોક થાનો ? તેનો દેહ કઈ જગ્યાએ પડશે તેની ચિંતા શા માટે ? કેમકે જ્યાં તે જશે ત્યાં કાંઈ ને કાંઈ હરીપહાડી તેને મળી જશે.

આ પ્રયાણે તે મનને સમજાવી અમેરિકા પહોંચ્યો ત્યાં મહેનત કરી થોડાં ધંધા રૂપિયા કમાયો. ત્યાં તેનું કામ રૂકત ખડખડો સાક કરવી, એમાં વાસણ મોંજવા વગેરે હતું. તે કામ કરી તે જલુજ મુશ્કેલીથી રહેતો એક હંચ જાતિના યુવકને માટે આવું કામ નિન્દનીય સમજાવા આવે છે. જેણે પ્રથમ આરામથી દિવસો નિર્ભય કરેલ દેખા છે તેને એકાએક આવું કષ્ટમય જીવન

પસાર કરવું બહુ જ મુશ્કેલ સાબે છે, પરંતુ તેણે તો આવા-કષ્ટ તરફ ચિત્કરૂપ લક્ષ્ય ન આપ્યું.

તેની ઈચ્છા આ પ્રેરણા કવિતા કરવાની અથવા લેખક બનવાની હતી પરંતુ કેટલામ માણસોએ તેને સમજાવ્યો કે, વિદેશી ભાષામાં કવિતા કરવાનો અથવા લેખક બનવાનો હિલોળ કરવો એ માત્ર સમય ગુમાવવા જેવું છે. આથી તેણે ચિત્કર જનવાનું ધાર્યું અને તેનું માન મેળવવા માટે એક સ્કેલમાં દાખલ થયો. દિવસે તો તે મજુરી કરતો અને સામકાળે મૂલત્રા જઈ ચિત્કરને અનુભવ લેતો પરંતુ તેની થોડી સરખી કમાણી સ્કેલની શી ભરવામાં આવી ગઈ બોજનને માટે પેશુ તેની પામે કાઢ ન રચું. જૂબથી વ્યાકુળ થવાથી, સ્કેલમાં ફાટી ગયેલ નકશા તથા ચિત્ર સાધવાને માટે જે 'ફેય થેટી' આપવામાં આવતી હતી, તે છૂટી રીતે ખાધ લાગ્યો, અને ત્યારથી તે હમેશાં તે રોડી પર જ મુજરો કરવા લાગ્યો આ વાત કોઈના જાણવામાં ન આવી નહિતો ટુરત તેને સ્કેલમાંથી કાઢી મુકવામાં આવત.

જે વખતે મારકીનો અમેરિકા પહોંચ્યો તે વખતે અમેરિકાના લોકો જાપાનીઓ સાથે ખરાબ સલાહસપ-પરાવતા નહોતા તેઓ તેમના પ્રત્યે દેવની દ્રષ્ટિથી જોતા હતા. આ બાબત મારકીનોએ જાણે વધુવાર અનુભવ કર્યો હતો. પ્રમુખાડીમાં અમેરિકન ઓરતો તેની તરફ દીકરી દીકરીને જોતી, અને જો તે કદાચ કાંઈ ઓરત પામે એસે તો તે ઓરત કોઇથી લાલ પીળા ધર્મ ત્યાંથી હટી જતી. એક દિવસ તે રસ્તામાં ચાલ્યો જતો હતો. તે વખતે, તેની સાથે સ્કેલમાં બંધની છેકરી કે જેની સાથે તેને સારો સંબંધ હતો તે મેળા. મુશ્કેલીએ ટોપી ઉતારી તેને સલામ કરી. ત્યારે તે છેકરીએ આકું જોઇ સલામ સ્વીકારી નહિ. બીજે દિવસે સ્કેલમાં તે છેકરીએ કહ્યું કે, "લૂઆ કરવો. તમને સામી સલામ ન કરવી એની મારી ઈચ્છા નહોતી, પરંતુ જો હું તેમ કરત તો મારી લોક મારા પ્રત્યે ધી કારની નજરથી જોવા લાગત અને એક જાપાનીને સલામ કરી એમ કહી બધુ

જાણીને એકાએક રજપૂતના રોકાણે પ્રયામ કરવામાં આવે છે, અને તેની રજપૂતથી પણ વધારે સારું બનાવે છે

જ દોષાયમાન થાત.” ન્યારે મારકીનો રસ્તામાં ગળીયામાં થઈ નીકળતો ત્યારે લોકો તેના ઉપર ઈટ, પથ્થર, અને કાઠરા ફેંદનાં ધણીસર ફેટ્યામ લોકો તેના પર યુક્તા. બીજાઓમાં તથા બીજા રમણીય સ્થાનોમાં તે બીજને લીધે જતો નહોતો. કેમકે ત્યાંના લોકો જાપાનીઓ પ્રત્યે બહુજ દ્વેષ-હુદ્દિ રાખતા હતા એક દિવસે મારકીનોએ અ-ચાવેલા રૂપીયામાંથી ચિત્રકારનો થોડો ધણો સા-માન—રંગની ડબીઓ, શલાકા, ચિત્રપટ ઇત્યાદિ—ખરીદી, અને સમુદ્રના કિનારા પર એકાત સ્થાનમાં બેસી ચિત્ર આલેખવા લાગ્યો તે વખતે આર-પાંચ અમેરિકન છોકરાઓ તે તરફ નીકળ્યા. તેઓએ તેને એકાએક અને જાપાની બાણી પકડી લીધી. એક જણે ડબીના રંગથી તેનું મોઢું રંગી દીધું. બીજાએ ચિત્ર પટને ઉઘાડી લઈ દરીઆમાં ફેંકી દીધું. ત્રીજાએ શલાકા લાગી નાખી અને ડબી-ઓને પણ પાણીમાં ફેંકી દીધી આ પ્રમાણે કરી તેઓ નાસી ગયા. બિચારો ચોરિયો એકાએક શું કરે ? તેની ફેટલામ મામની કમાણી અને પરિશ્ર-મનું ફળ એક ક્ષણમાં નષ્ટ થઈ ગયું ધણીસર સુધી તે રહ્યો, પરંતુ રડવાથી શું વળે ? રડતો રડતો ઘર તરફ આવ્યો તેણે અમેરિકન છોકરી નો નિશ્ચય કર્યો, પરંતુ જાપાન તરફ પાછો નીકળ્યો હજી પણ તેના મનમાં ઉદ્ભ-વ્યો નહિ.

એક ચિત્ર-તરફી ક્રાંતિના એક બોદાગરના નામનો પણ લઈ તે અમેરિકનથી રવાના થયો. ન્યારે તે રવાના થયો ત્યારે તેની પાસે—એક બેગ, ત્રણ કોંવર, એક ખીસ, એક ને-કાઈ, બે જોડ મોજા, આઈમસ, બોલ્ડર્મનું એક પુસ્તક અને ૨૪ રૂપીયા હતા તે રહેલે લોકો તથા સ્ટીમની ટીપીટીપી જૂઝું હતા પરંતુ, જુઓ, ન્યારે તે ક્રાંતિ પહોંચ્યો, અને તે મોદા-ગરની તપાસ કરી ત્યારે માત્રમ પડ્યું કે તે સોદાગર ક્રાંતિથી ક્યાં બીજે ગામ ગયો છે. મારકીનો ક્રાંતિથી લાપા જાગૃતો નહોતો, જેથી તુરત જ તે ક્રાંતિથી ઇન્સેડ જવા રવાના થયો.

તે વખતે ઈન્સેડમાં જાપાન-સરકારના એક અમલદાર જાપાન માટે એક જગી જહાજ જનાવરાવતા હતા તેમની ઓફીસમાં જાપાની

લેખકાની આવડકના હતી. ન્યારે મારકીનો તેમને મળવા ગયો ત્યારે મારકીનોને તેમણે નોકરીમાં રાખી લીધો, પરંતુ મારકીનો પોતાના જીવનના આદર્શને જૂલ્યો નહિ. તે નોકરી પર સાવધાન સંધી કામ કરતો અને રાત્રે સ્વેચ્છા જઈ ચિત્રકારનું કામ ગીખતો. આખા દિવસના પચિત્રમને લઈ ધણીસર પેનમીટી કાગળ પર ચિત્ર આલેખનાં આલેખના ચોશિઓ નિત-રવિને સ્થાપિત થઈ જતો હતો તોપણ તેણે પરિશ્રમ ઉઘાડવાનું છોડી દીધું નહિ. તેની બાબત મહેનત જેણે તેના માસ્તર તેના પર બહુજ પ્રમત્ર થયા.

થોડા વખત બાદ જહાજ જનાવરાનું કામ સમાપ્ત થવા આવ્યું, જાપાની ઓફીસર જાપાન તરફ પાછો જતા લાગ્યા તેમણે મારકીનોને પોતાની સાથે આવવા સમજાવ્યું, અને ત્યાં આવતા સુધીનું તમામ ખર્ચ આપના કહ્યું. લડન જેવા શહેરમાં ફક્ત ચિત્રકારીના બરોસા પર રહેવું એ મુખ્યતા છે. તેમણે મારકીનોને તે જાપાન વિચારે કરી જેવા માટે એક અડગાડીવાની મુદત આપી. મારકીનોને માટે બા વખત બહુજ કાંચુ હતો. જો તે આ અમલદાર સાથે ઘર તરફ પાછો ફરત તો નિસરેહ તેનું જીવન આરામથી વ્યતીત થાત, પરંતુ ગતકામના પૂર્ણ કર્યા વગર પાછું ફરવું, એ તેને અપમાન—પ્રચ્ચ જણાયું તેણે પોતાના માસ્તર તથા અન્ય વિદ્યાર્થીઓને પોતાની રામ-ક્યાણી જણાવી સચાંદ પુત્રી સર્વે કહેવા લાગ્યા કે, ચિત્રકારીના બરોસા પર રહેવું યોગ્ય નથી. આથી તેનું મન બહુજ ચચગ બની ગયું. વિચારોની ધારા ચાલવા લાગી, આખી રાત્રિ એજ વિચારમાં મગ્ન રહેતો. ન્યારે સહ જતો ત્યારે સ્વપ્ન પણ તેવું જ જોતો—કદી તે જાપાન પહોંચી જતો અને કદી લડનની ગલીઓમાં ઠોકર ખાતો ફરતો. ન્યારે ઉંઠો દિવસ આવ્યો ત્યારે તે અમલદારે ફરી તેને બોલાવ્યો અને કહ્યું કે, જો, લડનમાં ૧૦,૦૦૦ થી પણ વધારે ચિત્ર-કાર જીવન-રૂતિને માટે કોડકામ કરે છે. વિચારે કર કે, અહિં રહેવાથી તારી શું મળે થશે. મારકીનોએ જવાબ આપ્યો કે, જો માત્રમ મજારાઈ થાય તો કોઈપણ કાર્યમાં સંકળવા મેળવી શકે નહિ આપની મારાપર દૂષા છે, જેથી

હું ઘણેજ આભારી છું, પરંતુ હું મારા નિશ્ચય ફેરવી શકતો નથી. તે દિવસથી, મારડીનો પર ફુ.પ., કલેશ, અને મુસ્કેનીઓનો પહાડ દૂરી પડ્યો. ત્યારથી પૂરા આઠ વર્ષ સુધી તેનો અહેસા કદી ખુશમીનજ બેવામાં આવ્યો નહિ.

તેનું સ્વતંત્ર જીવન પ્રથમ - અમેરિકાથી શરૂ થયું. રૂપિયા બચાવવાને માટે તેણે સસ્તાભાગના મકાનમાં રહેવા ઇચ્છ્યું, પરંતુ નવા મકાનમાં સામાન લઈ જવાને માટે ગારી આદિના ભાગ્યનું ખર્ચ કરવાને આહતો નહિ. તેની નાનીસી બેઠે પશુ દૂડી ગઈ હતી તોપણ તેણે બિસ્તરાની આદરમાં બેઠું સહિત થોડા સામાનની એકગાસી બાંધી, ને તે ગામડી પોતાની પીઠપર લઈ નવા મકાનપર ગયો. સન્ડની ગસિઓના લોકોએ બાએજ આવો દેખાવ કરી બોલ્યો હશે. પરંતુ મારડીનોએ તે લોકોના અચંપા તથા ઉપહાસ તરફ જરા પણ લક્ષ આપ્યું નહિ.

તેના માસ્તરે તેને સારા સારા ગૃહશોપર ચિટ્ટીઓ લખી આપેન, પરંતુ કયાપણે તેને કામ મળ્યું નહિ. તેણે જૂદા જૂદા માસિક તથા સાપ્તાહિક પત્રો માટે નાના પ્રકારની તસવીરો બનાવી. ગરમીના દિવસોમાં તે ખાત મળે ચાર પાંચ વાગે છી રીકાર્તો આરંભ કરતો. પત્રો દેખી વાળ્યા બાદ તેને લેખવાને માટે લખનારો જગ્યાએ જગ્યાએ ધૂમતો, પરંતુ આખો દિવસ ફરવાથી પશુ કંઈ મળતું નહિ. છેવટે યાર્ડને ઘર તરફ પાછા ફરતું પડ્યું. આ પ્રમાણે તે હંમેશાં કરતો. ધીમે ધીમે જે રૂપિયા આજ સુધી તેણે ગણ્યાબંધતા તે સર્વ વપરાઈ ગયા.

જે ઘરમાં તે રહેતો હતો તે ઘરની માલિક ખુબુ પવિત્ર હતી મારડીનો પામે મકાનલગ્નકુ આપના જેટલા પૈસા નહોતા તોપણ તેને ઘરથી બહાર કાઢ્યો નહિ. સપાદકા, દુકાનદારો તથા છાપખાનાવાળાઓ પાસે તે જુતો ત્યારે તેની તસવીરો જોઈ તેઓ મરફરી કરતા અને કહેતા કે, "ધન્યવાદ, પરંતુ અમને તેની જરૂર નથી" આ દિવસોમાં, આખા દિવસની રખડપટ્ટી બાદ, તે બૂખ્યો સૂઈ જતો. પરંતુ બૂખ્યા માણસથી નિદ્રા-દેવી પશુ રિસાઈ જાય છે. મારડીનોને રાત્રિ-દિવસ દુઃખદાયી થઈ ગયા. એવી અવસ્થામાં

મનની ગતિ વિચિત્ર થઈ જાય છે. રસ્તાપર ઝાડુ કાઢવાવાળા પશુ તેનાથી સારા હતા, કેમકે તેમની પાસે કાંઈક કામ તો હતું.

મારડીનોને સિગારેટ પીવાનો બહુ જ શોખ હતો. પશુ હાથ કેટલાય મહિનાથી સિગારેટ પશુ તેના નશીયમાં નહોતી એક દિવસ ને હાઇડ-પાર્ક (Hyde-Park) પામે થઈ ચાલ્યો જતો હતો તે વખતે એક મથા માણસે અડધી સિગારેટ પી ને ફેંકી દીધી તે અડધી સિગારેટ જોઈ મારડીનોનું મન લગચાઈ ગયું તે સિગારેટ લેવાને જ્યારે વાકો વાળ્યો કે તુરત જ એક રૂકક અનાજ આવ્યો - "એક રજપૂત મુલક થઈ આવું નીચ કાર્મી" આ અવાજથી તે સિગારેટને ઉઠાયા વગર ત્યાંથી એકદમ પસાર થઈ ગયો.

આરી રીતે કષ્ટ ઉઠાવના ઉઠાવના મકીના પર મકીના પસાર થઈ ગયા, પશુ કદી મફતના ખાસ થઈ નહિ. આથી એટલી બધી નિરાશા ઉત્પન્ન થઈ કે, છેવટે તેણે આત્મધાત કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. આવા ઇરાદાથી તે ટેમ્સ નદી તરફ જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં જતા જતા વિચાર થયો કે, આત્મધાત કરવો એ મહાપાપ છે, વળી તે ધર્મ વિરુદ્ધ નહિ પરંતુ કાપલ વિરુદ્ધ છે ત્યારે આપુ દુઃખમય જીવન કેમ પસાર કરવું? તેના મનમાં બારે ભેગથી આવા વિચારોની લકરીઓ ઉઠવા લાગી. તેણે વિચાર્યું - "આત્મધાત પાપ નથી, પણ આત્મધાત આવા દારૂણ દુઃખમય જીવનથી બચવાનો ઇલાજ છે; નિરાશા અને નિષ્ફલતાની સર્વથી ઉત્તમ ઔષધિ છે. કદી કોઈ કેકણે ધર્મમાં મન્યુ પ્રાણ-ત્યાગને માટે આદા છે જાતિ માન પાપી પ્રાણીથી પણ ઉચ્ચતર છે"

- આ પ્રમાણે અનેકાનેક વિચાર કરતો કરતો તે આશ્વે જાય છે. જતા જતા રસ્તામાં એક સાપ્તાહિક પત્રની ઓફીસ નજરે પડી. તરત જ તેના મનમાં આગાની ઝતક ઉત્પન્ન થઈ, અને છેવટના વખતે ત્યાં પશુ જઈ આવવા ધાર્યું. કદાચ સફળતા નહિ મળે તો 'ટેમ્સ નદી તો ક્યાંક મળે નથી' એમ વિચાર્યું. તે પોતાની તસવીરોનું જંડવ હાથમાં લઈ તે ઓફીસમાં ગયો, અને સંપાદકને મનવાની છજા જણાવી. પ્રથમ કચાક આવ્યો અને તે તેની તસવીરો સંપાદક

પાત્રે લઈ ગયો. થોડીવાર પછી સંપાદક જતો તેની પામે આળખા સંપાદકની 'હા' અથવા 'ના' પર મારજાનોનું જીવન અવકાશી રહ્યું હતું. તે કાજુ તેને એક યુગ મમાન જણાઈ. તેનું હૃદય 'અન્નિન્' માફક ધડકી રહ્યું હતું. અમી રિયલિટીમાં તે પોતાના કિરમતનો ફેસલો સાંભળવાને માટે રાહ જોવા લાગ્યો. સંપાદકે પ્રથમ તેના હાટા તુટ્યા કપડા પર દષ્ટિ ફેંકી. તેના છુટા બિલકુલ ધસાર્ધ ગયા હતા. તેનો ચહેરો શીકા અને તેજદિન ચર્ધ ગયો હતો. જાળગરાથી આંખો ઉઘાડીનતા અને નિરાશાની પ્રતિ બની રહી હતી. થોડો વખત આ અરબુત દસ્ય તરફ નજર કર્યા બાદ સંપાદકે તેની તસ્વીરો ખરીદ કરવાનો વિચાર કર્યો. આથી મારજાનોનું હૃદય દર્પથી ઉભરાઈ ગયું, આરાધ્વી લનામા નવા નવા અકુરો ઉત્પન્ન થયા. ઉન્નતિ અને સંકળના રૂપી કળિયો બિયતી જણાવા લાગી. નવા ઉત્સાહના મિશનથી જીવનમાં એક જનનો નવો રસ ઉત્પન્ન ચર્ધ જાય છે.

મારજાનોનું લાગ્ય રહ્યું. તે દિવસથી તેને કંઈ ને કંઈ કામ મળવા લાગ્યું, અને ધીમે ધીમે ઉન્નતિ કરવા લાગ્યું. પરંતુ હજુ કુખ્યને અંત નહોતો. ઈંગ્લેંડમાં કંડી બહુજ પડતી હતી. તેની પામે ધરમાં તાપ કરવાને માટે કાલમા નહોતા. દિવસમાં ધણી વખત હાથ ઝરમ કરવાને માટે તેને પથારીમાં જતું પડતું, કેમકે કામ કરતાં કરતાં તેના હાથ કંડાગાર થઈ જતા તે વખતે એક યુવની સાથે તેને પ્રેમ બંધાયો. તે તેને ગિર-જામાં લઈ જવા ચાહતી હતી. પરંતુ મારજાનોને વખત નહોતો, અને તે પોતાની પ્રિયનમાને ના પાડી નારાજ કરવા ચાહતો નહોતો. જેથી તેણે એક નરી યુક્તિ શોધી કાઢી બાઈબલની મોટી ગિરદા લઈ તેણે ઉખારી. ફરી ચિત્ર ખેંચવાની પોતાની કાપી તેમાં રાખી અને તે યુક્તિ માથે તે ગિરને ચાલ્યો ગયો. જ્યારે સર્વ લોક પ્રાર્થના આદિમાં મગ્ન રહેતા ત્યારે તે ધીરે ધીરે પોતાનું કામ કરતો. બાઈબલની ગિરદા દોવાથી કાઈએ તેના પર મદદ રાખ્યો નહિ. પરંતુ એક દિવસ તેની પ્રિયનમાએ કાપી જોઈ. તે દિવસથી તેની ચિત્રના દૃઢી ગઈ.

મારજાનો એક પત્થરવાળાને ત્યાં નોકર રહ્યો. લ્હાં ઈંગ્લેંડના પત્થરો પર ફિરસ્તાનાં ચિત્ર બનાવવાનું કામ કરતો. પરંતુ પ્રેમના રંગમાં તે રમાઈ ગયો હતો, જેથી જ્યારે તે ફિરસ્તાનાં ચિત્ર બનાવવા બેસતો ત્યારે પોતાની પ્રિયતમા જેવી શિલ્પ બની જતી. તેને એક બે વખત બેતાવવામાં આવ્યું કે, ફિરસ્તા પુરવાકાર હોય છે, પરંતુ ત્યારે જ્યારે તે પુરવાકાર ફિરસ્તા બનાવવા બેસતો ત્યારે ત્યારે તેના મનમાં વસી રહેલ પ્રિયનમા જેવો જ ચહેરો બતાવતો. પરિણામ એ આવ્યું કે, મારજાનોને તુરતજ તે કામ છોડી દેવું પડ્યું. આ પ્રમાણે તેની જીંદગીમાં ધણી ફેરફાર થયા વખતે વખતે તે જુદા-મર્મ પર બાપજી આપતો. તેના પિતા ચીની લાખા તથા બીજા-લાખા સારા પડિત હતા. બચપણમાં મારજાનોએ તેના પીતા પાસેથી થોડું ઘણું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. તેની બીજા-ધર્મનું તેને સાફ જ્ઞાન હતું. વખતે તે જાપાની નાટ્યો જાણવામાં કંપનીઓની મદદ કરતા વખતે, તે જાપાનના વિષયમાં પત્ર-પત્રિકાઓમાં નિર્ણય લખતો, પરંતુ પોતાના ચિત્રકારીના કામમાં બરાબર રસપૂર્વક પરિશ્રમ લેતો. તેનો પરિશ્રમ કેવો હતો, તેનો એક દાખલો સાંભળો—

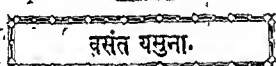
જાપાની મિત્રાએ તેને જાપાની શરામતી લ બાટલે બેટ કરી રાત્રે જોજન ઉપરાંત તે ચોડી શરામ પી લેતો. પરંતુ એમ કરવાથી તેને જલ્દી નિદ્રા આવી જતી જેથી રાત્રે તે થયેટ કામ કરી શકતો નહિ. કેટલાય વર્ષો તેને શરામ મળતી. એવી અણબોલ વસ્તુને તે કેંકડી છંદ શકતો નહિ, તેમ પી પછું શકતો નહોતો. એક રાત્રે જ્ઞાન બાટલો વધી હતી તે બધી એકા સાથે પ જવાનો નિશ્ચય કર્યો. પી લીધા બાદ શરીર કે પવા લાગ્યું જન વખતે નીચે આવે, વખતે ઉપ જાય. પ્રથમ એક લેમ્પ દેતો પણ હવે એકે લેમ્પ જળાવા લાગ્યા. અમુદની લહેરોમાં તે ગોથા આવવા લાગ્યો બીજા દિવસે જ્યારે જાડુ કાદનારી તેનું મગ્ધન સાફ કરવા આવી ત્યારે મિત્રના ઉપર જુદા-લીપર અને પાંચ જ આલો બાટલે સાથે મારજાનોને બેસાડ પડેલો જોયો. પરંતુ તેણીએ મારજાનોને પ્રતિ દિવસના નાશ થવાના મમયમાંથી બચાવી લીધા.

કરેલે એક કદી નિષ્ફળ જતા. નથી. કાંઈ ન કાંઈ વખત તેનું કળ અવધ્ય મળે છે જ. આ પ્રમાણે કંઈ મહત્ત્વ કરવાથી અને પુરુષાર્થ કરવાથી પરિણામ એ આવ્યું કે, મારાનો તે વખતે ચિત્રકર્તામાં મર્યાદા કોઈ ગણવા લાગ્યો. તેના ઉત્તમ કાર્યની લોકો ખુબજ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા તેને ધનની પુરુષા પ્રાપ્તિ થવા લાગી છેવટેથી તે ફરી ક્લાન્ત ગયો ત્યાં પ્રજા તેણે સારી નામના મેળવી. ક્લાન્ત થયેલ વખત રહી તે ઇલાલી ગયો અને થોડા માસ રોગમાં રહ્યો. કેમકે રોગ ગંભીર દર્પ પોતાના ધર્મામાં પ્રવીણ કહેવાતો તથા આ પ્રમાણે આ દેશમાં કીર્તિ મેળવી મારાનો સુખે દિનમ નિર્ગમન કરવા લાગ્યો તેનું નામ પ્રખ્યાત થઈ ગયું, અને જે પ્રમાણે તેણે ધાર્યું હતું તે પ્રમાણે કરી બતાવ્યું.

મારાનોનો આદર્શ લક્ષે નાનો હોય કે મોટા હોય, પરંતુ જે પ્રમાણે તેણે પોતાના

અદર્શની પુર્તિને માટે પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો, તે વિના મહદે પાર ઉતાર્યો પરદેશમાં—સામાન, ધન, મિત્ર તથા વિશેષ વિદ્યા વિના, અને હમણે ચિત્રકર્તા હોવા છતાં ન ગણરાવું, કેટલાય મહિના સુધી પેટભરી ભોજન ન મળવું. કેટલાય વર્ષો સુધી નિરાશા મળવા છતાં હિમ્મત ન હારવી; આપત્તિ અને મુશ્કેલીઓથી ઘેરાઈ રહેવા છતાં, નિર્મલ અને નિષ્કેષ ન થવું, અને ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ લીધા છતાં અધાગ પરિશ્રમ લેવો—આ બધા મુશ્કેલીઓ તેને ઉત્તમ બનાવ્યો. જે જાતિના બધા ક્રિયાઓને પોતાની જાતપર ભરેલો છે, જેનામાં ઉત્સાહ છે, ભુગમના બળ છે અને મનમાં જાતીય અભિમાન છે, તે જાતિના અવિષ્ણની સિદ્ધિ મિત્તા નહિ, અને તે જાતિના ગૌરવ તથા સન્માનની રક્ષાને માટે કાંઈ જાનના આડંબરની પણ જરૂર નથી.

[વલ્લભ સ્વરૂપ એમ. એ. ના દ્વારે લે. ઉપરથી].

(અનુસધાન ગતીકથી.)

વસંતે આનંદિન યદને તાકામાંથી જરા સંરખા આવના પ્રકરણના આધારે ઘણી જ મુશ્કેલીને કોમળ લખ્યો, અને પછી કહ્યું,— ભદ્રે, પ્રનિતા કહે કે આ ચિત્રી તમારે વાચની નહિ અને યમુનાને પણ બતાવવી નહિ જે દયા વાળીને તમે તેને અવનિત રાજ્યના મંત્રીની પાસે મોકલી આપ્યો તો હું આ કારાચકમાંથી સહેલથી મુક્ત થઈ શકીશ.

સુભદ્રાએ કહ્યું, હું સોમનસી કે કહું છું કે તમારી આજ્ઞાનું હું અક્ષરગત પાલન કરીશ.

તેજ રાત્રે એકે દિન ચિત્રી લખને અવનિત રાજ્યના ચક્ર ગયો.

દિવસે અવનિત જઈને પાછા આવવામાં જે વિનય લાગે તેનું વસંતે મનમાં ને મનમાં જ અનુમાન કરી લીધું અને તેના સુભદ્રાને પૂછી, પૂછીને દિવસો ગયુંના લાગ્યો.

એક દિવસ સુભદ્રાએ આવીને કહ્યું કે, વસંતે આજે અવનિત રાજ્યના મંત્રી મેના સાથે આવી પહોંચ્યા છે પણ તે તો તમારો હિત્તર કરવાનો કાંઈ પણ પ્રયત્ન કરતા નથી.

વસંતે હસીને પૂછ્યું, તો તે શા માટે આવેલો છે?

“તે તો વિવાહનો મનંધ બાધવાને માટે આવેલો છે!”

“કોનો?”

“રાજકુમારી યમુનાની સાથે અવનિતના મહારાજના લાલનો અને મહારાજની સાથે ...”

સુભદ્રાએ તે પછી કાંઈ કહ્યું નહિ પણ રામચી તેના મોહમાંથી બહાર હોડામાં અટકી પડી.

સુભદ્રાને શરમાઈ ગયેલી જાણી વસંતે હસીને પૂછ્યું કે, અને અવનિતના મહારાજની સાથે કોનો વિવાહ કરવાનો છે?

સ તિ સુ લો ચ ના દે વી.

(અનુસધાન ગતાંકી.)

પ્રકરણ ૧૧ મું.

હુંદારાઓનો ધરાજ્ય અને સુખ.

૨૧. શહેરમાં સર્વત્ર શાંતિ પ્રસરી રહી હતી. ધણી જગ્યાએથી પુરના હુંદારાની વાતો ફરતા હતાં. માનસિદહજી આજે મોડું થતા સુધી રાજકર્મમાં ગુઘાયા હતા તેઓ ક્રમક્રમ કરવા પશુ જન કેમણે નહોતા. માનસિદહજી પોતાના રાજકર્મમાંથી મોડી રાતે પરનારી યાતાના અંત-પુરમાં જતા હતા ત્યાં એકએક એક ઘોડે-સ્વાર જોડતા જ નો તેમને જણાયો તેને આવતો એક પોતે હિલા રહ્યા ઘોડીવારમાં ઘોડેસ્વાર આવી પહોંચ્યા. તેને તુરત જ રાત્રીએ યોગના લીધા રાત્રીએ કહ્યું યશવત્સિદહજી યુ સમાચાર લાવ્યા હો !

યશવત્સિદહજી-આજે જ હુંદારાઓને પકડવાના સમાચાર લાવ્યો છું આપણા સેનાપતિને એકદમ બોલાવો.

રાત્રીએ કહ્યું-કેમ ? યુ કરવું છે ?

યશવત્-તે પછી, પશુ તમે હમણાં જ તમારે મૈત્ર્ય એકઠું કરો. નહિ તો આજી બમડી નંશે.

આ સાંભળી સેનાએ તુરત જ પોતાના સેનાપતિને બોલાવી મૈત્ર્ય એકઠું કર્યું.

યશવત્સિદહજી-હુંદારાઓએ આજે આપણા શહેરમાં હુલ્લ અને લાલ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. તે સર્વે જનમની આગેવાનો નીચે આવી આવવા નીકળી પડ્યા છે. આમે તેમનું રક્ષણ ગોંધી કંદાર્યું છે નવલ ત્યાં છે અને હું બીજે સંઘે રાખે આપને ખબર આપતા અને હુંદારાઓના નામથી શહેરને બચાવવા અહીં આવી છું રાત્રી-એમ ! તો હવે આપણે શું કરવું ?

યશવત્-અધો દરવાજામાંથી માત્ર એક દર-

વાને પશ્ચિમ લાશીના ઉધાડા રાખી અધો બંધ કરવા અને દરેક દરવાજાએ યુધ્ધ યોગી પહેરા નોડેના ધરાની અંદર-હુધાવી રાખવા.

આપણું કેટલુંક મૈત્ર્ય પશ્ચિમ લાશીના દરવાજા સામેની ઝાડીમાં સતાડી રાખવું અને જેવા હુંદારાઓ શહેરમાં પ્રવેશ કરે કે તરત જ દરવાજા બંધ કરી તેમની પુક પકડવી દરવાજામાં જેવા હુંદારા પેસે તેવો જ ઓડ અવગળા નહીં શકે નહિ તે માટે અધો રસ્તા બંધ કરવા અને દરવાજા સામેના માત્ર એક જ માર્ગ હિંદાડા રાખવો અને તે માર્ગ એક યોગાનમાં પડે તેમ રાખવું તે યોગાનમાં હુંદારાઓ આવે કે તરત જ ચારે બાજુ રાખવા સૈન્યે તેમને ઘેરી લઈ પકડી લેવા પશુ તે લોકો અદર પ્રવેશ કરે ત્યારથી એક કલાક સુધી બેસાવે રાત્રી જનની રાખની.

સેના આમ પ્રત્યક્ષ રસ્તાઓના તરફ પ્રજા યુધ્ધ રીતે સૈનિકોને તૈયાર રાખવા કે તે લોકો આવે કે તરત જ પકડી લેવા

રાત્રી-ડીક, ધણેજ સુગમ હિંદાડા હુંદારાઓને આમ સમુજાગો બંધો

રાત્રીએ યશવત્સિદહજી કહેવો પ્રમાણે તમારે યોગના કરી અને પશ્ચિમનો દરવાજો હિંદાડા રખાવો સૈનિકોની પશુ તેજ પ્રકારે બંધવગ્યા રખાવી યશવત્-કેટલાક સૈનિકો લાગેને પશ્ચિમ લાશીના દરવાજા તરફની ઝાડીમાં મંત્રાઈ ગયા.

તે પછી સર્વત્ર શાંતિ પ્રસરી રહી જાણે આખું શહેર ભર નિદ્રામાં પડ્યું હોય એવો મામ થવા લાગ્યો. અધારી રાત્રીની મંદિત શબ્દો કાર જાણું હતું

રાતના બાર વાગ્યા પશુ કોઇ જાણી નહિ. આ તરફ સૈનિકો ગુપ્તગુપ્તે હુડારાઓને આવવાની સહ જોતા હતા. રાજા માનસિંહજી પશુ શી ખબર આવે છે તે સાબળવાતી ઈતેમ્બરી રાખતા હતા. જોતજોતામાં એક વાગ્યો. હુડારાઓ પશુ તૈયાર થઇ ચારે દરવાજા તપાસી વળ્યા. એક દરવાજાને ઉઘાડી જોયો ત્યાં ચોડીવાળા લશ્કર-નિંદ્રામાં પડેલા હોય તેમ જણાયો. તે દરવાજા થઇ પ્રથમ એક માણસ દાખલ થયો તે થોડેક દુર ગયો હશે તેવામાં તે બીજા ચાર જણ દાખલ થયા એમ એક પછી એક તમામ હુડારાઓ અંદર દાખલ થયા બીજા પશુ અંદર જ હતો.

આજે હુડારાઓએ રાજદરવાજામાં વાલ લ ગાડવાની અને રાજના જમાનખાનામાં હુટ કરવાની ઈચ્છા રાખી હતી જેથી જેવા દરવાજામાં પેઠા કે તરતજ ગુપ્તગુપ્ત, ગુપ્તગુપ્ત સર્વે રાજમહેલ તરફ વાળ્યા.

આ તરફથી યગવતસિંહની ટોળાએ પશુ તેમની પાછળ તેજ દરવાજામાં પ્રવેશ કરી દરવાજાને બંધ કર્યો અને પુરતા ચોર્ડા પેરા ગાંઠવી દીધા અને હુડારાઓને ઘેરી લેતા તેમની પાછળ કેટલેક દુરે રહી જમા લાગ્યો.

હુડારાઓએ ઝડપે જતાં ચાર રસ્તા આગળ ઉભા રહી કાંઈક સંકેત કરી ચારે દીશામાં થોડા થોડા વહેંચાઇ ગયા આજે તેમને સવળે શુન જણાયું કાંઈ માણસ કે સૈનિક તેમને જાગતા જણાયો નહિ તેથી તેમને લાગ્યું કે આજે સારો લાજ આપ્યો છે. તેમને ક્યાંથી ખબર કે આજનો દિવસ તેજ હોતો છેનો દિવસ છે.

તેમાંના એક જણે એક દિશામાં જઇ અમિ મંજીવાવવાની શરૂઆત કરી અને જ્યાં એક ઘરમાં ત્યાં સળગાવી પોતે નાસવા લાગ્યા કે તુરંતજ પાછળથી આવી તેમને સૈનિકોએ પકડી લીધા અને તુરંતજ લાલ દેહલવી નાખી.

બીજા બાજુ પશુ તેણે જ રંગ જાગ્યો. એક જણે જઇ રાજમહેલમાં અમિ સળગાવ્યો અને તેની ખબર પડતા તેને દેહલવી તેમને તરતજ પકડી લીધા.

હવે સીધે મોઢે જ હુડારા જતા હતા તે આગતા યોગાનમાં જઇ પહોંચ્યા અને ત્યાંથી દબે શુ કરવું તેના વિચારમાં હતા તેમાંના ચારે

બાજુના સૈનિકોએ તેમને ઘેરા અને પકડી લીધા. આ જોઇ યગવત અને બીજા એક જોએ પાઠા નાસવા માંડ્યું પશુ તે યગવતસિંહની ટોળાના પંજામાં સપડાઇ ગયા.

આ પછી તમામ દરવાજા ઉઘાડી નાંખ્યા અને તેમાંથી નાસતા માણસને પકડવાની ગાંઠવેણી કરી એટલે થોડા ઘણા રહ્યા હતા તે પશુ પકડાઇ ગયા. માત્ર એક જણ બચી ગયો અને તે ત્યાંથી બધાની નજર ચુકરી છત લઇને નાઠો.

નવમ વિગેરે તમારા હુડારાઓને પકડી એક અંધારા ભોવરામાં કેદ કરી રાજાને પુરતી મંલાજી રાખવાનું જણાવી પોતે નવવનું શુ થયું તે જોવા માટે પેલા વડ પાસે ગયો. સાચે થોડાક સૈનિકો પશુ રાખ્યા હતા.

હુડારામાંના નાઠેલા માણસ દોડતો દોડતો વડ પાસે પહોંચ્યો તેવામાં પાછળથી યગવત તેને જોઇ ગાળી છોડી એટલે નીચે પડ્યો, અને બીજા એ તેને પકડી લીધો. યગવત તેને વડનો બેઠ જુદો કરવાને કહ્યું પશુ તેણે કંઈ માન્યું નહિ. જેથી તેને બહાર રાખી એએક સૈનિકોને તેની સંભાળ રાખવાનું કહી તે વડના પોતાજામાં જીતરી પડ્યો. હવે તે જોઈપ બન્યો હતો. તેને કાઢવા લખ રહ્યો નહોતો. તે અંદર જઈ નીચેની નળીમાં આગળ વધ્યો તો ત્યાં એક યોગાન અને ખડેર જણાયું. તે તે ખડેરમાં ગયો તો ત્યાં સર્વજ સુનું હતું અને બારણાં જેવું કાંઈ જણાયું નહિ જેથી તેણે એક બાજુ ખુટી જેવું જણાયું તેમાં લાત મારી કે તરત લાંતમાં ત્યારાડો પડ્યો. અંદરથી પાંચ દસ માણસો હથીવારનવ આવી તેના ઉપર છુટી પડ્યા. પશુ યગવત તેમને એક પછી એક ગાળાથી મુઠાડી દીધા. આવો બનાવ જાણ્યાની અંદરમાં ખડમા ખમર પડતાં બે સુવતિઓ એકદમ અંદરના ખડમાથી બહાર આવી. યગવતસિંહે તેમને ઝોળખી કુશળ સમાચાર મૂક્યા. અને નવસ ક્યાં છે એવો પ્રશ્ન કર્યો.

આ સુવતિઓ સુયોચના અને સર્વકુમારી હતા. સુયોચનાએ કહ્યું—તમારા બાકીને તો આ કુટલ લોકોએ આ ખડમાં કેદ કર્યા છે. તરતજ યગવત તે ખડમાં ઉઘાડી નવસને બહાર કાઢ્યો, અને પછી કુશળ સમાચાર કહી હુડારાને પૂછ

મુધરે, અને તેમના શૃંગધાઓમાં તેમને સ્વર્ગીય સુખનો અનુભવ થાય તે માટે ધણી જગ્યાએ શાળાઓ સ્થાપી અને ઉચ્ચ શિક્ષણનો પ્રચાર કર્યો.

યશવંતસિંહ અને નવલે પણ પોતાના દેશમાં દુનનર ઉદ્યોગના માનનો વધુ ફેલાવો સાચ તે માટે પોતાના ખર્ચે ઘણા વિદ્યાર્થીઓની વિદેશ મોકલી ત્યાંની વિદ્યાનો અહિં પ્રચાર કરવા સાર ધણી કહેલેલે સ્થાપી અને પોતાના દેશમાં ઘણા હુન્નર ઉદ્યોગના કરખાના ખોલ્યા.

નવલેકોણે ધર્માંદ્ર કર્યોમાં ધણી સખાવતો કરી તેથી સરકારે પણ તેને ઘણા કલકાઓ અને માન આપ્યો અને મુરતમાં તો શુ પણ આખા દેશમાં તેનું નામ ઘેરે ઘેર ગવાવા લાગ્યું.

આ પ્રમાણે તેમણે પોતાની પાછળની છદ્મી લોક સેનામાં ગાળી અને પોતાના જીવનને સાર્થક કર્યું તત્કાલ અને તેના સાગ્રીતો જગન્નારા મુધી દેદમાં જામડયા કર્યા અને તેમના કાર્યનો બદલો તેમને પ્રજા પુરેપુરે મળી ચૂક્યો.

મંત્રબલની એક અદ્ભુત શક્તિનું દ્રશ્યનું.

(દેસાઇ મોતીલાલ મધુરભાઈ મહાધાવાળા)

મા રવાડમાં ઘુણી નદિના કિનારા ઉપર ખેરગઢ નામનું એક ગામ આવેલું છે જે ગોહીય લોકોનું જીવન સ્થાન કહેવાય છે, અને ત્યાંથી મેન્કરજી ગોહીય સૌરાષ્ટ્રમાં આવ્યા હતાં તે ખેરગઢ (કેટલાએક તેને ખેડગઢ કહે છે) માં એક, શ્રી શંકરનું અને ધીનુ શ્રી આદિનાથનું ત્રીયે દેવાલય હતા. શ્રી શંકરના દેવાલયના ઇશ્વરો અને શ્રી આદિનાથના દેવાલયના ચતુર્ભુજી હતાં. સદરુ બને દેવોને ખેરગઢની અકષય ત્રિપાત્રી જગત્ત્રી તમામ દેવતાઓ પાસેના પવત ઉપર સ્થાપવામાં આવ્યા હતા તે વિશે નીચે પ્રમાણે દંતકથા ચાલે છે.

“એકવાર શક્તિઓ અને ગોસાંધઓ વચ્ચે “પોતપોતાના મંત્રજાળની શક્તિ માટે વાલ્મીકીય “ચાલ્યો, અને એવું કર્યું કે ખેરગઢમાંનું જૈન “મંદીર તથા શીશાકવ્ય એક રાત્રીની અંદર, “મંત્ર શક્તિવડે ઉપાડીને અરણ્યેલ પહેલાં નાર “લાઇ લાવે અને તેમાં જે પહેલો લખેને પહેલો “તે પોતાના દેવગનું શીખર ઉપર સ્થાપન કરે; “અને જે મોડો પહેલો તે, મંદીરનું સ્થાપન “નિચે કરે. એવી સરત કરારી પતીઓ આદિ “નાથનું દેવગ અને ગુસાધઓ મહાદેવનું દેવગ “મંત્ર શક્તિવડે ઉપાડીને નારલાઇ લાવ્યા. પણ “ગુસાધઓ પ્રથમ આવી પહેલ્યા. તેથી તેમણે

“શંકરના દેવગની, પદ્મડના શીખર ઉપર તાર “કાળ સ્થાપના કરી અને ગોરજીઓ આદિના “યનુ દેવગ લઇ પરિત ઉપર અંદર આવતા “હતા એટલામાં ગુસાધઓએ કુકડાના સંરેખો “અચાજ કર્યો, તેથી ગોરજીઓ સમન્સા કે. વ- “હાલું વાયુ માટે હરે આપણને ત્યાં શીખર “ઉપર સ્થાપન કરતાં ગુસાધઓ અટકાવે એમ “ધારી (આદિનાથ) દેવની સ્થાપના નીચે કરી.” “એ દંતકથાના અર્થનોમાં એક દોહરો ચાલે છે કે—

સવત દસ દાવોતરો, પદીયા ચોરાશી વાદ,
ખેડ નગરથી લાવીયા, નારલાઇ પ્રસાદ
આ બાબતનો લેખ—(નારલાઇનો લેખ)
નારલાઇ ગામના પશ્ચિમ પાદમાં શ્રી આદિનાથનું નેન મંદિર છે તેમાં છે. તે લેખમાં લખે છે કે—

સંવત ૧૬૪ (૯૬૪) ચશોભદ્ર સૂરી મંત્ર શક્તિ સમાનીતાયા”

ઉપરના દોહામાં બતાવેલ સવત ૧૦૧૦ અને લેખનો સવત ૧૬૪ છે તેથી ૪૬ વર્ષનો ફેર છે. તેનું કારણ એ છે હોય પણ ઉપરની દોહાકત તાલુખી પ્રમાણમાં છે. તેથી અત્રે જણાવી છે. આ દોહાકત ભાવનગર પ્રચિત ગ્રાંથ ભાગ ૧ માં બતાવી છે.

વર્ષાદત્તી આગાહી.

(સંપાદક - દેસાઈ મોતીલાલ મથુરલાલ - મહુધાવાળા.)

ગુજરાતના સુવર્ણન મહમદ બેગમ (ઇ. સ ૧૪૫૮-૧૫૧૧) એ પોતાના અમલદારમ્યાન જંગલ (દારકાં) ઉપર-હીજરી સન ૮૭૭ (ઇ. સ ૧૪૭૨) ના ઝીલકર્ડે મહીનાની સતરમી તારીખે ચલાઈ કરી તેની હકીકત મિરાતે સીકંદરીમાં આપી છે. દારકાંના વર્ષન માટે થોડી હકીકત લખ્યા પછી દારકાંની નવાઈ લખતાં લખે છે કે —

“ જે જગ્યાએ સુવર્ણના તથા નાખતમાં આળ્યા હતા તે સ્થળે માપો એટલા ઉભરાતા હતા કે કામની હીમત, સુધ જવા, ચાલી નહીં. એવો એક પણ તંત્ર નહી હશે કે જેમાં સાપો દાખલ થયા નહીં હોય. રાતના ખુદ સુવર્ણના તથા તથા સાતસે માપ મારી નાખવામાં આળ્યા હતા.”

વર્ષાદ આવવાની આગાહી માટે ત્યાંના લોકો એક પ્રકારે ઉપરથી નક્કી કરતા કે વર્ષાદ કેટલો થશે તે વિષે તે લખે છે કે —

“ વર્ષાદ રૂતુનો આરંભ થતા અપાક માસની અગીઆરસથી પુનેમ સુધીના દિવસોમાં એક વિચિત્ર પક્ષી દરીયા તરફથી આવે છે તે એવું તો વિચીત્ર હોય છે કે તેના જેવું બીજું કાંઈ પક્ષી કદી કાઢના જેવામાં આવેલું નથી. આ પક્ષી માંગલોર પ્રમણના ગામ મોજે માધુપુરના એક મુક્તિના દહેરા ઉપર આવીને બેસે છે ત્યાંથી લોકો તેને સાવચેતીથી પકડી આણે છે, અને તેના શરીરના રંગ ઉપરથી વર્ષાદના શુકન (વરસાદ કેટલો આવશે તે) જોવામાં આવતા.

જો સદરહુ પક્ષીની પૂઝડી અને માથુ વધારે કાળુ હોય છે અને મધ્ય ભાગ સફેદ હોય છે તો તો તેઓ એમ અટકળ કરે છે કે વર્ષા રૂતુની શરૂઆતમાં અને આખરના ભાગમાં વરસાદ વધારે પડશે, અને મધ્યમાં ઓછો પડશે. જો તેના મધ્ય ભાગનો રંગ કાળો હોય અને બંને બાજુ સફેદ હોય તો તે એમ કહેવું છે કે મધ્ય ભાગમાં વર્ષાદ સારો થશે, અને શરૂઆતમાં નથા આખરમાં ઓછો થશે. વળી બંને બાજુએ કાળાશ વધારે હોય તો વર્ષાદ વધારે થશે એમ અનુમાન કરેલા. અને બંને બાજુએ ઘોળાશનો ભાગ વધારે હશે તો વર્ષાદ ઓછો થશે. જો તમામ રંગ કાળો હશે તો આખી વર્ષા રૂતુમાં વરસાદ થશે અને તમામ રંગ સફેદ હશે તો વર્ષાદ પડશે નહીં. સદર પક્ષી દરેક વર્ષમાં વર્ષા રૂતુમાં આવતાં આ પક્ષીઓ બે ત્રણ ધરીથી વધારે જાતનાં નહીં. જે સાલમાં મીરાતે સીકંદરી લખાઈ તે સાલમાં પણ સદર પક્ષીઓ પાટણ, દોર અને દારકાંના મંદીરા ઉપર આવી બેસતાં હતા.

સંતાન પ્રાપ્તિ કરવા ઉપચાર.

(લેખક - ડીરચંદ કે મોદી)

શ્રી રંગસ્વયં ચાપ ત્યારે ત્રણ દીવસ નીચેની દવા પીવે તો ગર્ભાસ્થાન ખુદલું થયા વિના કદી રહેશે નહિ.

૧. શુંદ ખાવેળનો ઓખ્ખો શેર ૦ તેને રાત્રે ગાયના ઓખા દુધ શેર ૧ મા પલાળવો. તેને સવારે હલાવી એકરસ કરી નાખવો. તેમાં સાકર શેર ૦૧ ખાંડીને તથા ઘી ઓખ્ખુ ગાયતુ. શેર ૦૧ પાશેર મેળવી મીઠકચર કરી રેલું, પછી ઓંચે અટકાવતા દિવસમાં પી જવું અને જે દીવસે ઓંચ નહાય તે દિવસે રાત્રે પોતાના પુરુષનો સગ કરે તો દલાડો રહી જાય. કદાચ આશ્ચર્ય ન રહી તો બીજી વખત તેજ દવા પીવાથી (અટકાવના દિવસોમાં) કદી સંતાન પ્રાપ્તિ થયા વિના રહે જ નહિ હતા જેટલા દીવસ લેવામાં આવે તેટલો દિવસ પરજેજ બરાબર પાળેતો

તેવ, મરચુ, ખટાચ, આખલી તથા નીમક ખાવું નહિ. નીમકને બદલે સીંધાલુણ અગર ખારો ઉપયોગમાં લેવો.

રહે નહિ, અને એ આત્માનો વિકાસ અસુક યાચે, યાય, એવું પ્રગતિના ઉપાસકો તથા કુદરત તીવ્રપણે ઇચ્છે છે. કોષ, સ્ત્રીડીઆપણું મનુષ્યને પ્રગતિના પથમાંથી ધણો પાછળ હાકાવે છે કારણ કે નખળા શરીરથી ઘણી બૂલો અને દોષો થાય છે. જઠર, આતરડા, મગજ વગેરેની શક્તિઓમાં એથી હારે ન્યૂનતા આવે છે કોષ, શોક વગેરેથી સંપત્ત કમજીઆત થાય છે, અને પાચનક્રિયા ખગડે છે, વળી મગજ પણ ખડુ નખળો પડે છે એથી પ્રગતિને ડેઝાણે લારે અવનતિ થાય છે, અને નખળામા નખળા તરવનું લાથું બધાય છે આથી પ્રગતિના ઉપાસકો કોષ, શોક વગેરે અકુદરતી દુર્ગુણોથી દૂર હોય છે, તેઓ આનદી અને શાંત રહેવા પ્રયત્ન કરે છે, છતાં બે તેઓ ઉરેકરાઈ જતા માલમ પડે, તો ચાહ અને ખાવામાં આવતાં ભારે, નહિ માફક આવના પદાર્થો, અગર કષ્ટક વધુ પ્રમાણમાં પૂરે ચાઆ વગર લીધેલા આહાર અગર કમજીઆત અગર વીર્ય પાતળું કરનાર ગરમ પદાર્થોનું અતિ સેવન—એ વગેરે કારણોના તેઓ ભોગ ધર્ષ પડ્યા હોય છે ઇન્સાફની ખાતર કહેવું જોઈએ કે સૂરકારી માથુઓ ઉરેકરાયા પછી ન્યારે ડેઝાણે આવે છે, ત્યારે ખતાય છે, અને એ પ્રગતિમાંથી પાછળ હાકાવનારા ખડુ નામોસરીલાયક એ દુર્ગુણોથી દૂર રહેવા પ્રયત્ન કરે છે મગજનું સમતોલપણું અને આનંદ એ કુદરતી ગુણોને કારણ કરના તે ખડુ પ્રયત્ન કરે છે, પણ હમેશાના ખોરાકમાં ખામી હોય તો તે તેની આશા પાર પડતી નથી મવારમાં દસ્ત સોજ ન ઉતરે તો ખોરાકમાં ખામી સમજવી ધાતુક્ષય હોય, અગર કમજીઆત હોય, આનરડામાં ગરમ પદાર્થોના પરિણામે તર્જગરમી થવાથી છાંઈ પડ્યા હોય, તોપણ ખરાબર દાખમે સાફ દસ્ત ઉતરતો નથી. શાંતિ અને આનંદનાં મૂળ માફક આવે તેટલો આહાર ઈક્ત બેજ વાર લે, અને વિષયમાં પરિમિત રહે એ મુખ્ય છે. ઈક્ત બેજ વાર જેઓ સારી રીતે ચાવીને પચે તેટલો માફકસર ખોરાક લે છે, બે કાળાઆ બોજા જમે છે, તેને કમજીઆત રહી શક્તી નથી, હાલ તો કેટલાક માથુસ પાચનક્રિયા અને બંધોસ પેદા કરનારા ચાહ જેવાં વ્યસનો કારણ કરી સ્વાદને યોગે વધુ ખાય છે, વધુ પ્રમાણમાં ઘી, કઠોળ, વગેરે ખાય છે, એથી નકામી ગરમ દવા તેમને પીની પડે છે. તેમનો સ્વભાવ સારો કેની રીતે રહે ?

અભાવ ખગડવાથી નકામ તેઓ કેટલા દુઃખી થાય છે ? પ્રગતિથી કેટલા પાછળ હડે છે ? અનારોગ્ય શરીરથી ભારે દોષો જાણે અનપચે મનુષ્યથી યદિ જાય છે, તેથી પ્રગતિને ડેઝાણે અવનતિ જ તેને મળે છે, કમજીઆત હોય, પાચનક્રિયા નખળી હોય, પેટમાં ખરાબ વાયુ પેદા થતો હોય, તો અસુક મુદત વાધ્યા પદાર્થો ખીલકુલ તજ દેવા એ ઘણું સાફ છે. નહિ તો ગમે તેવો સન્જન પણ ઉરેકરાશે, વાયુપ્રક્રિતિ હોય, અને વાધ્યા પદાર્થ ખાય, તેથી મગજ ઉપર ઘણી નખળી અસર કરે, એવો ઝેરી વાયુ પેદા થાય છે, તેથી અમજ પોતોનું સમતોલપણું જાળવી શકે નહિ.

હાલના બધકર યુદ્ધનું એક કારણ તામરી ખોરાક છે દાઢ, માંસ, વગેરેથી જઠર અને આતરડા ઉપર ખડુ સોજ દખાણુ થાય છે, એથી મગજ ઉરેકરાયેલો રહે છે. હાલ જાણે એક મામાન્ય ધંધા જેવી હોય, એમ માની હાલ જર્મની તરફથી હાલ ઉત્થાન કરી ચલાવવામાં આવે છે. મિતરાઓ માનભરેલી સુલેહ મેળવવા દેવે દાણોનો પણ વિવિધ લગાડે એમ નથી. પ્રેસિડેન્ટ વીલ્સન અને મિ લોહક જ્યોર્જના લાપણોથી એ ખુદનું જણાય છે, જતા જર્મનીએ મનુષ્યોને મરવાનું કલકખાનું ચાલુ રાખી કુદરત વિરુદ્ધ હાલ મેળવવા પ્રાયો છે. દાઢ-માંસ જેવા તામરી ખોરાક સ્વાર્થપણુ, ઝનુનીપણુ, નિર્દયપણુ વગેરે ઉત્પન્ન કરે છે તે હાલની જર્મનીની જંગવી હાલનું એક કારણ છે

તંદુરસ્તી માટે સુલક્ષાંતીના કાયદાઓ.

(અખબાર—૩૧૦ એફ. એમ. શેઠના, F. F. F. F. F.)

હવે હું છાંટી લાંબી કરવા માટે શુ શુ ઉપાયો યોજવા તે ખ્યાનથી મગજમાં ઉતારવાની તસ્દી લેશો. ૧ માથુસની છાંટી લાંબી થવાનો પાયો તેની હોઝરી ને પાચનશક્તીના આધાર સંચો નેરાવર ને તંદુરસ્ત હોવા ઉપર આધાર રાખે છે. સારા પાચન થવા માટે મજબુત દંતિની ખાસ જરૂર છે.

૨ લાંબી છાંટી માટેના બીજા પાયો સારા વાધાની છાતી અને મજબુત કેદસા ઉપર આધાર રાખે છે જેના ફેફસાં અચ્છી રીતે તદ્દમગ્ન હોય તેને લાંબી છાંટી ગુજારવાને વધુ હક રહે છે. કારણ કે જે રસ્તે મોત પળાપેસારો કરે છે તેજ માર્ગ અચ્છી રીતે સચવાયલો રહે છે.

૩ છાંટી લાંબી કરવાનો ત્રીજો વધારે મજબુત પાયો પોતાનું હાર્ટ અથવા હૃદય છે. લોહી શરીરમાં ફરફર કરવાથી આપણા શરીરમાં ચાલુ ફેરફાર તથા પુરણીને ખપ મામ છે. એક ધીમી અને ચાત ચાલતી નાહી લાંબી છાંટીની મજબુત નીશાની છે.

૪ લાંબી છાંટીના ચોથા મુળ પાયો સાસ કામો તથા સારો ને-કરો મીનમ હોવો જોઈએ.

૫ કરણીની ચક્તી પરવરદેવારે કુદરતી રીતે દરકને નેરાવરજ બક્ષી છે કે જેથી દરરોજ તેમજ ખપ જલ્દી પુરાઈ શકાય એટલું જ નહીં પણ તે પુરતી રીતે કુદરતજ બનાવી શકે છે એનો આધાર પાચનશક્તી ને લોહીના ફરવા ઉપર રહે છે. એ સાથે વળતે જે રસ્તેથી આખા બદનમા ખોરાક સહેજાંધથી પ્રવેશ થાય છે. (The Lymysbatic system) અને જે લાગે-ભાથી તરેહવાર રસો ઉત્પન્ન કરે છે તેઓ મજબુત અને સારી હાલતમાં હોવા જોઈએ એટલે કે શરીરને સંભાળીને તેનો સહઉપયોગ નેસની રહે ને કરવામાં આવે ને ખપ વધુ થવા પામે તો પણ તેની પુરણી તેટલીજ વધુ સારી હાલતમાં પુરતજ કરવામાં આવ્યાથી શરીર સારી તદ્દરસ્તીમાં રહી શકે છે.

૬ આખા શરીરનો આધાર એકમરખો ને ખામી વગરનો હોવો જોઈએ. જો શરીરનો બાંધો એક સરખો રહેતો નહીં હોય તો બળને ચક્તી એકમરખો રહેતી નથી અને તે વગર લાંબી છાંટી બોર્જવરી અંશક્ય છે.

૭ શરીરના કોઈપણ અવયવ (લાગે) નળજા રહેવા નહીં જોઈએ, નહીંતો દરદ તેપર જલ્દી ગલ્લો કરે છે અને નમત્રા અવયવને લીધેજ દરદોના બીજ શેપાય છે.

૮ હંમેશાં આપણા શરીરની છીંટીએને આપણા કાણમાં રાખવી.

છાંટી કેને બ્હાલી નથી? હજુ કેને નથી ગંમત, આ દુનીયામાં પોતાની છાંટી લાંબી કરવામાં કેટલાકો શુ, શુ સુક્તીથી મડયા હશે. કેટલાકો પોતાની ભુગી મનજી પાર પાડવા ફાર્મા મારી શક્યા હશે, તો કેટલાકો પારકાના પદ્મમાં પચાવી પકવાના બુરા ખ્યાલમાં પોતાની આરા સફસ થવા હજુવા ઇચ્છતા હશે, તો કોઈ જુદાજુદી ક્ષેત્ર પર તેમજુને તાકિા લડી કાઢી પોતે તે દોલત મેળવવાના હવાઈ ખ્યાલોમાં પોતાની છાંટી લાંબી ગુજારવા ઇચ્છા રાખતા હશે, તો કોઈ પાક પરવરદેવારપર શુકાના કરી તેનીજ આપેલી ખાસોમોનો આધાર માની સતોપ પકડી પોતાની છાંટીનીયેમીત ગુજરી છાંટી લાંબી કરવાને કારણ કરી રહ્યા હશે.

છાંટી લાંબી ગુજારવા માટે તરેહવાર સુક્તીઓ કામે લગાડવામાં આવે છે. કેટલાક વહેમી લોકો તાનીજ કે દેરા વગેરેથી પોતાની છાંટી લાંબી રાખવાની નગ્ગીજ કરતા મંડયા છે ને માટે છે. એ ચેટક અત્યાન ને ગરીમ વર્ગમાં બહુ જોવામાં આવે છે જે લોપી પાલણી એમ બીજાની છાંટી ગચાવતાજ હોય તો તેઓ કામ મેરી જનમ છે. એ ચેટકો હજુ પારમી-

ઓર્મા પશુ બહુ જોવામાં આવે છે. તે જો મુશી કે તો કીક કારણ તેનેથી કાંઈ દુખ દરદો સારા થતાં નથી તેમજ તમારા ધણી કે ધણીઆણી તમારા ગુલામ અધીને રહેવાના નથી. એ ટોંગ-હવે છોડી દઈ પોતાની કળવણીને ન ખરાબ લગાડતાં એવી વહેમી ચેટકા જે લગાડે તેને હમી કાઢી ખાલી પધિસાની ખરખાદી તેમજ હાંડગીની ખુચરી કરતાં અટકા તો તમારા સસાર મુખી રાખવાનું તમારા પોતાનાજ હાથમાં છે. હાંડગી ચાર જુદી જુદી રીતે લાંબી થઈ શકે છે. તે દુકમાં હવે આપણે જોઈએ.

૧-જીવનશક્તી વધારવાથી, ૨-બદનના ભાગોને મજબુત કીધાથી, ૩ જીવનશક્તીના ખર્ચનો અટકાવ કરવાથી, ૪ સ્વચ્છ ને તાજે તથા દર્શ્ય યાચ એવા ખોરાકની પુરણી કીધાથી.

૧-જીવનશક્તિ શા શા ઉપાયોથી વધારવી-એજ એક મોટામાં મોટા સવાલ છે. ડેટલીકો મોતી, માણેક, હીરા, પ્રવાલ વગેરેના ખાંધ ખાઈને જીવનશક્તિ વધારવાની કાશીશ કરે છે ત્યારે ડેટલીકો આખે હઈયાત (Elixir of Life) અથવા કીમીઆ અકબર (Philosopher's Stone) વાપરી જીવનશક્તિ વધારવાની કાશીશ કરે છે. ડેટલીકોનું એવું મત છે કે એ ખાંડોને ચોક્કસ મેલવણીથી ધાતુનું બનાવે સોનું બને છે ત્યારે શું આપણા શરીરને એનો વપરાશ કરવાથી નથી હાંડગીનું અમરત શું કહી મેલવી શકાય? પણ જો એવું ખારના હોય તો તેઓનું એ ધારણ ધાંજળ બુલબુલું છે કારણ શું આપણે આપણા શરીરના વધારણ કરતા પશુ હાંડગીનાર તાકાત કે જીવનશક્તિ લઈ શકીશું કે? નહીં. જો આપણે ઉપાયો ઉપર આધાર રાખના હોય તેઓ ખરેખર કામગીરી છે. એવી દવાઓ દમેશા ગરમ હોય છે ને આપણા શરીર કરતા વધારે ખાવરની હોવાથી તે જીવનશક્તિ મેળવવા કરતા ઉલટાં ઉલટરે છે ત્યારે જીવનશક્તિ ઉલટરાય છે ત્યારે તેઓ એમજ બાળે છે કે હા હવે તો અમારા આગમાં તાકાત જેવું ધણું માંડે લાગે છે. પરંતુ તેઓ એમ નથી સમજતા કે જીવનશક્તિને ચાલુ ઉરેખાં કરવાથી હાંડગીની પુરણી જાહેવાઈ-ધરી નય છે અને તેજ કારણથી હાંડગી ટુંકી થાય છે. ડેટલીક તાકાતની દવા-ઓર્મા મરતો ભાગ વિગેષ જોવામાં આવે છે અને ડેટલીક શક્તિની દવાઓમાં તો અશીષ, કાકન કે એરકોલાસ વગેરે વગેરે એરી દવાઓ આવે છે તેથી કરી શરીરની ગતી વધે છે, બધારે ગતી વધે છે ત્યારે ખપ પશુ વધારે યાચ છે તેથી કરીને બદનના ભાગોને જનતી કમતાકાત બનાવી દે છે. ડેટલીકોનું એવું માનવું છે કે વીજવી, લોકચુંબક ને ચોક્કસીજન જેસ હાંડગીને વધારનારા છે પણ તે પણ તેઓનો વિચાર બુલબુલો છે, કારણ પેહેલું ચોક્કસીજન જેસ જુસ્સાથી આંદોળોના દમમાં નય તો જીવનશક્તિને ઉરેકરે છે તેથી તેઓની ગતી જલ્દી ખપી હાંડગી ટુંકી થાય છે, ધારે કે એવી એવી શક્તિની દવાથી જીવનશક્તિ ધણી વધતીથી હોય તો તેઓને ધરજીવાત વધુ મોજમનમાં કે બીજી બાંધોમાં તેનો ખપ વધારે કરવોજ પડે છે તેથી પણ હાંડગી ટુંકી થાય છે કારણ કે ગરમ દવાઓથી બદનના નાળુક ભાગો સુકાઈ તેવાઈને નાંદાના બની ગય છે અને પાછળથી કામ કરવાને અશક્ત થાય છે. ઉપસા બધાને છોડી દઈ જો જીવનશક્તિ તમે તમારા બદનમાં વધારના માગતાજ હો તો તે વ્યર પૈએ આપણને મળી શકે એમ છે. તે શામાંથી મેળવી શકાય? સમજો, ભાઈ બહેનો, જે ખોરાક આપણે ખાઈએ છીએ, જે દવા આપણે દમમાં લઈએ છીએ, તથા જે પાણી આપણે પીએ છીએ એ ત્રણેમાંથી જ આપણે શક્તિ લઈ શકીએ અને એ સર્વે દુદરત પોતે આપણે પામવાન છે તો તેને છોડી શું કામ આપણે બીજા લાડુતી રસ્તા લેના જોઈએ?

હાંડગીનો મુખ્ય આધાર યા યાથી બદનના સધળા ભાગોને છુટથી હાલન આલન કરી શકે તેવા જોઈએ તથા સધળા રસ કરી શકે તેમ હોવું જોઈએ મચ્છી જેવું મામ નરમ હોય છે તેને માટે જોવામાં આવે છે કે તેની હાંડગી બીજા જનનવગેના માંસ ધટ હોય છે તેનાં કરતા લાંબી હોય છે.

આ દુનિયામાં આપણને કાંઈ ખાલી ખાંવાપીવાને ઉપચાર માટે સરખા નથી. આપણને આ દુનિયામાં મારા કામોમાં એકબીજાને બનતી મદદ કરવાને માટે સરખાવેલા છે, કે જેથી આ દુનિયામાં આપણી દરજ્જી દરજ્જા અદા કરી સારી કીર્તિ ને અમર નામ મુખી જવા માટે સરખાવેલા છે, કે જેથી કાષ્ઠપણ આપણને મરણ પામેલા ન ધારણે સુસ્તી કે આળસાઈમાં વખત ગુમરવાથી જીંદગી વધવા કેરતા જીંદગી ફેરી ચાલે છે ને તેથી ઉત્કૃષ્ટ મહેનત અને કસરતથી આપણે સારી તત્ત્વરસી તથા લાખી જીંદગી ગુમરવાને શક્તિવાન થઈએ સુસ્તી એ એક બનવું ધીમું ઝેર છે. જો આપણને જીંદગી લાંબી કરવી જોય તો અપમાન ધરાય ને પુરણીમાં વધારો થશે જોઈએ. તે માટે બદનમાં પેવણ થયેલી નકામી સ્ત્રી નીકલી જવી જોઈએ ને તે માટે મહેનત ને કસરતની ખાસ જરૂર છે અને કુદરતી રીતેજ આપણું શરીર એક મોટી મીમ માફક રાત ને દીવસ ચાલુ જ રહે છે તેથી તેને અપભ્રંશ ને પેપણ માટે કાલસા રૂપી ખોરાકની પુરણી કરવી પડે છે. પણ જો આળસ રહેવામાં આવે તો પુરણી મનમાનની કરી શકાતી નથી તેથી જ આપણને હંમેશાં આપણા શરીરને કાષ્ઠપણ કામકાજનાં રોકાવણ રાખવાથી અપને ક્યારે કાઢી નાખી નવો ખોરાક પોપણ માટે પુરવો જરૂરનો છે.

આપણા શરીર માટેના જીવનશક્તીના બહાર હંમેશાં પુરવો હોવો જોઈએ તે વધારે હોવો ન જોઈએ પણ અપભ્રંશ હોવો જોઈએ કે જેથી બદનના અદરના તેમજ બાહેરના ભાગોને સહેલાઈથી કલિવન આપી ટકાવી રાખી શકવાને શક્તિવાન હોવા જોઈએ, તે નીચલી બાજુએપર આધાર રાખે છે.

૧ તાકાતવાલી પેદાશનો શરીરમાં ઉમેરો કરવો.

૨ ચોખા હવા, ચોખું પાણી ને સારો ને હજમ થાય તેવો ખોરાક.

૩ ફેફસાં, હોજરી ને મામડીને હંમેશાં તદ્દરસ્ત ને સારી હાલતમાં રાખવા કે જેથી જેની સ્ત્રીજ બાહેરની કે અદરની બદનમાં જાય તો તેઓ બરાબર રીતે તેને ધનિસાર આપી શકે યાને બરોબર સંચાલ્યો કામ કરી હજમ કરી શકે.

૪ શરીરના દરેક ભાગમાં અને દરેક કણમાં એવી જીવનશક્તી હોવી જોઈએ કે જેથી તેઓ પોતાનું કામ બરોબર કરી જાય જો વધુ યા ઓછાં હોય તો શરીરને મોટી તુકશાલી યા માદગીમાં લાવી મુકે, તે માટે હંમેશાં એ શક્તી શરીરમાં પુરતી ને સમયવાર લાવવા માટે બદનના દરેક ભાગ અને દરેક કણને કસરત આપવી જોઈએ અને એ કસરત આપવાથી (ફરવાથી) બદનને માલીસ કાઢવાથી કે તરવાથી મલી શકે છે.

૫ બદનના ભાગો હંમેશાં મજબુત ને ચીવટ રાખવા જોઈએ. એ મજબુતાઈ તથા ચીવટ બદનને કસરત આપવાથી થાય છે. તે ઉપરાંત પોપણ કરતા ખોરાકથી હોજરી ને આંતરડામાં તાકાત આવે છે. પરંતુ એ કસરત ને ખોરાકમાં હંમેશા નીચીત રહેવું.

૬ જેમ બને તેમ પુષ્કળ પાણીવાલા ખોરાકથી તથા દારૂ તેમજ બીજી બદી તથા ગુસ્તાથી નીરાળા રહેવું.

૭ દીવસરોજ ને તથા લોહિને કઠી પણ નરમ ખોરાક તથા દારૂ તેમજ બીજી બદી તથા ગુસ્તાથી ઉશ્કેરવા નહીં.

૮ યાદ રાખવું કે જેમ તાવ આવવાથી નાકી ઝાપટી (ઉતાવળથી) ચાલે છે તેમ ગુસ્તાવાળ તથા દારૂડીવાની પણ નાકી ઉતાવળથી ચાલે છે. જેથી કરી બદનના ભાગોને જલદીથી નખાણ પાડી નાખે છે.

૯ ધણો વિચાર કરવાથી કે મગજપર બાર લામવાથી તખીવતમાં ધણેજ બગાડ થાય છે તે ઉપરાંત મનના ખોળાથી આપણી હોજરી કામ કરી શકતી નથી જેથી કરીને શરીરમાં ખોરાક રૂપી કામચો હોજરીમાં જરા છતા પોપણ ન મલવાથી અજીજ મલ શરીર બગડે છે.

૧૦ ચામુંજ સખત યાને બગ ઉપરાંત વધારે કદાકો કામચળ કરવાથી તખીયતને નુક-
શાની પહેલિ છે.

૧૧ હમેશાં ચાલુ પગીના રહ્યાથી તખીયત બગડે છે.

૧૨ કમજબાતીએ ચાલુ રહે તો તખીયત બગડે છે.

૧૩ ચાલુ જુવાબ લેવાથી પણ તખીયત બગડે છે.

૧૪ ચાલુ સજોખમ રહેવાથી પણ તખીયત બગડે છે.

૧૫ ચાલું તાવ રહ્યાથી વધુ તખીયત બગડે છે.

૧૬ ચાલુ ખાંસી રહ્યાથી તખીયત બગડી ટાવ (ખડી) થવાનો સંભવ રહે છે.

૧૭ ઘણુંજ દરનાન તથા લોહી જવાથી પણ યા વારંવાર બધું જવાથી પણ તખીયતમાં
બગાડો થાય છે. (જીદગી દુકી થાય છે.)

૧૮ હદયદાર મર્યાની કે મશાલદાર ચીખે ખાવી નહી.

૧૯ જે ખોરાક શરીરને ચાલુ ઉત્કર્ષા કરે તેનાથી દુર રહેવું.

૨૦ જે ખાજમ મગજને હમેશા ઉશ્કેર્યા કરે તેથી પણ દુર રહેવું.

૨૧ મનને હમેશાં ખુશાલ તથા શાંત રાખી હમેશા મગજની લગામ તમારાં કાણુમાં રાખજો.

૨૨ ચાલુ ને મખત ગરમીની રૂતમાં રહેવાથી તખીયત બગડે છે.

૨૩ બચપણમાં જો ચાલુ બદનને ઘણુંજ ગરમ રાખનામા આવેતો આગળ ચાલતાં ખુદીને
રોગ થવાનો સંભવ છે.

૨૪ આપણા બદનનાં ભાગોને હમેશાં તંદરેસ્ત, કઠિનતમંદ, તે ચાલક રાખવા નોંધજો.
કે જ્યો પુરણી જોવી થાય કે શરીર લાંબા વખત ટકી રહે યાને લાખી જીદગી થાય.

૨૫ આપણે ખોરાક ને પાણી લઈએ છીએ કે જેમાંથી શરીરનું પોષણ થાય છે તે
ચોખ્ખા હોવા નોંધજો.

૨૬ ખોરાક પીણીક ને થોડો ગરમ હોવો નોંધજો કે જ્યો પાચનશક્તિમાં ઉમેશ થાય.

૨૭ જે હવા તમે દમમા લ્યો તે હમેશાં ચોખ્ખીજ હોવી નોંધજો.

અપૂર્ણ

વૈદ્યક દુચકા સંગ્રહ.

ગર્ભધારણ ઉપાય—રૂત વખતે સ્ત્રીએ કાળા નાગેસરને જૂકા તોલો ૦૫ લીમાં મેળવી
ચાટવો અને ગાયના દુધનો ખોરાક ખાવો એ પ્રમાણે પાય દીવસ કરવાથી ગર્ભધાન થાય છે.

નામુર—કંગના મૂળનો જૂકા કરી સવર સર્જ અર્ધો અર્ધો તોનો જૂકા અઢક તોલો
માકર સાથે ખાવાથી ૧ મહીનામા નામુર રૂઝાય છે.

વાચ્યાનો ધા રૂઝવો—લીમા કપુર મેળવી પામા પુરવું અને મગજનું પાટો ખાંધી ૧૨નો
ઝેટલે પર કે પાક થયા સિવાય ધા રૂઝાઈ જશે.

છાપવાનું કામ—સાંઈ અને મુદતસર

ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

અમદાવાદ

માંગ થાય છે. મરફત, લીંદી, ગુજરાતી, અંગ્રેજી તમામ ભાષાના પુસ્તકો, નોટરબગરો, કાંડ
કવર, નોટબેપર તેમજ રંગીન નેબર્ડ ઉત્તમ કરી આપવામાં આવે છે. એક વખત કામ પાડી
ખાતી કરેા, ભાવ ઘણા મરતા અને કામ મુદતસર થયે.

પુસ્તક

ક્ર. ક્ર.

અંક ક્ર. ઠા.

ભાગ્યોદય

અંગક

સને

૧૯૧૮.

સંકલ્પ વિકલ્પથી રહિત રહેવા મનને ઉપદેશ.

કરે મન ! શાને કરે રે,
વિવિધ સંકલ્પ વિકલ્પો અરે ! (૨)
કરી હાથે કરી તું મરે;

કરે.

આ જગતનાં બધન તે સઘળાં, છે સંકલ્પાધીન,
ખીજ રૂપ સંકલ્પ ન ત્યા છે, ખાલી જગત જમીન;
બાંસે બાળના હાલર મહોરા, પણ ન ચલાવણુ દાર,
તો પછી કાના કયા મહોરા, પામે જય છે હાર,
બાંસે ઇંદિ માટીનું સાધન, પણ નથી જો અણનાર,
વિવિધ પ્રકારે ક્રિયા થઈને, ઘર શી રીતે ઘનાર;
થતાં એક સંકલ્પ પ્રકૃતિભાંડિ પ્રકંપ થાય,
જે પ્રકંપ પરિણામે કરીને, સ્થૂતરૂપે દેખાય;
જેમ જેમ વધતા સંકલ્પો, તેમ વધે ઉપાધિ અનેક,
ઉપાધી વધતા ઉપભવે છે, વિધ વિધ દુઃખો દ્રેક;
આ વિચારે દુઃખનું કારણ, તુંને તુજ સંકલ્પ,
તે ન છુટયા, ત્યાં લગી તું ન છુટીય, બાંસે જય ગત કલ્પ;
હો મન ! જો તું શુરુકળ પામી, સ્વરૂપ વિષે જ શમાય,
તથા નિત્ય નિર્દોષ રહે તો, આ બધનથી છુટાય;
તારાપણું તું ગમાવી સ્વરૂપે, યદ્ય રહે નિ સંકલ્પ,
અનુભવિશ જીવનમાં સહેજે, સમાધિ નિર્વિકલ્પ;

કરે.

કરે.

કરે.

કરે.

કરે.

કરે. ધી.

વિચારને અનુરૂપ જીવન ઉપર થતી અસર.

“મુજ જીવન છે દુઃખરૂપ”

જ્યાં આણું તમથી કહેવાતું, ત્યાં જીવન દુઃખ કિશુણ થાતું,
દુઃખ વધે જેમ જેમ જોવાતું; “મુજ.—”

તમ જીવન જેની સાથે ભળે, તે પણ દુઃખેથી સદા પ્રજળે,
તમે આવી કહો જવ દુઃખતળે; “મુજ.—”

તમે એવાં આદોલન કરતા, જેથી મુખ ભરમીજીત થતાં,
થતું જીવન શુષ્ક યદા વદતા; “મુજ.—”

દુઃખનો વિચાર જ્યાં ત્યાં કરીને, દુઃખ ગાઠાં લાવે ભરી ભરીને,
જ્યાં જોવા-તમે કરી કરીને; “મુજ.—”

હુઃખ ગમે તેટલું છો હોયે, નવ શબ્દ વહો હુઃખનો-તોયે,
 કહો શબ્દ મહા તમે એનો એ, “મુજ જીવન છે મુખરૂપ.”
 મોજાં મુખનાં વહેતાં વહેતાં, આવી તમને તનમય કરતા,
 તમે એવું વચનજ ન્યા કહેતા; “મુજ.—”
 જેના મંઠાંધ વિષે આવો, તેનામા પણ મુખ પ્રકટાવો;
 જો મુખથી તમે કહેતા જાઓ, આ જીવન છે મુખ રૂપ,
 દુર્બળતા હુઃખરૂપતાના, ધોડી વીચાર છાના મોના,
 કહો કરી વીચાર ઉત્તમતાના, “મુજ.—”
 આ વિચારજેમ જેમ પ્રસારસો, જગજનના કંઈ કંઈ હુઃખ હરશે;
 જો ઉપેન્દ્ર વચન થવણુ ધરશે. “મુજ.—”

શ્રી-

અનેક સિદ્ધિનો એક માર્ગ.

(જીવ સમુદાય, મુખને સ્થાય, એ લય.)

સદ્ગુરુ રાય ! તમને મળાય, ધાર્યું પમાય, ટાળ્યું ટળાય,
 એનો ઉપાય, પામી શકાય ? “હા, શમતાં નિજ અભ્યંતર માંદા
 અભ્યંતર માંદા, અભ્યંતર માંદા, હા શમતાં નિજ.

ગિરિની શુદ્ધામા ઓ એકલા સિદ્ધ ! પૂછું છું તમને તે કરજો પ્રસિદ્ધ,
 શાંતિ આત્મા કેરી અપરિમિત, હંવિ પ્રસાદ જે ઉપજાવે ચિત્ત,
 એવી શાંતિ ક્યાંહિ તમને જણાય ? હા શમતાં નિજ અભ્યંતર માંદા”
 અભ્યંતર માંદા, અભ્યંતર માંદા, હા શમતાં નિજ.

સ્વર્ગ સદનમાં વિહરતા ઓ દેવ ! પૂછું તમે મને કહો તરખેવ,
 જીવત્વ બ્રાતિની કૃત્રી કુટેવ, અંતરથી છુટે અવશ્ય મેવ,
 માર્ગ એવો કહો ક્યાંહિ દેખાય ? “હા, શમતાં નિજ.
 અભ્યંતર માંદા, અભ્યંતર માંદા, હા શમતાં નિજ.

સઘળે પ્રસરેલા ઓ સૂર્ય પ્રકાશ, ! વિશ્વ સકલમા છે તારો નિવાસ,
 મારે કાળે જરી કરતું તપાસ, રથાન એવું ન્યાં ન કંઈ ભય ત્રામ,
 જાણે તું ત્યાં કેવી રીતે જવાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતર માંદા”
 અભ્યંતર માંદા, અભ્યંતર માંદા, હા શમતાં નિજ.

ગંગાના તટવાસિ ઓ યોગિરાજ ! નિત્ય તૃપ્તિનું પરમ સામ્રાજ્ય,
 મહાજમાં પામી શકાય તે આજ, તેને માટે કોઈ સરળ ઇલાજ,
 છે શું જે મુજ સંરખાથી સધાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતર માંદા”

અભ્યંતર માંદા, અભ્યંતર માંદા હા શમતા નિજ.
 સર્વત્ર વ્યાપેલા છે મુજ ઇદ ૧. આપનું સર્વ ઐશ્વર્ય વિશિષ્ટ,
 દર્શન થાય મહા અભિષ્ટ, અજપાટે મર્વ પ્રકારે અરિષ્ટ.
 મુજથી એવું શું અનુભવાય ? “હા શમતાં નિજ અભ્યંતર માંદા”

અભ્યંતર માંદા, અભ્યંતર માંદા, હા શમતાં નિજ.

શ્રી-૩.

દિવ્ય શક્તિ યાને સંકલ્પ શક્તિ.

૧

મનુષ્ય માત્રમા દિવ્ય શક્તિ રહેલી છે અને તે દિવ્ય શક્તિ વડે તે ધારે તે કરી શકે તેમ છે. આ દિવ્ય શક્તિ ત્યારે મનુષ્ય માત્રમાં રહેલી છે ત્યારે તે દરેક મનુષ્યનાં જોવામાં કેમ આવતી નથી એવો પ્રશ્ન થશે. તેનું કારણ એટલું જ છે કે તે શક્તિ તેનામાં છે તેવું તેને જ્ઞાન હોતું નથી, અને તેથી તેનો ઉપયોગ કરી શકતો નથી. જેમ એક ગરીબ માણસ ઝુપડામાં રહેતો હોય અને તેજ ઝુપડા તળેના ભોંયરામાં અખટ દ્રવ્ય દારૂં છોરા છતાં પણ તે માણસ તે દ્રવ્યના જ્ઞાન વગર, બિખાતી જ રહ્યા કરે છે, અને દ્રવ્ય વગર વસ્તુમાં માયા કરે છે, પણ ત્યારે તે દ્રવ્યનો જાણકાર કોઇ તેને કહે છે કે, “ભાઈ તારા જ ઝુપડામાં અમુક જગ્યાએ ધન દારૂં છે તે કહાડ અને તેનો ઉપયોગ કરી મુખી થા.” ત્યારે તેને તેનું જ્ઞાન માપ છે અને પછી પ્રયત્ન કરી તે દ્રવ્યને તે મેળવે છે. એવી રીતે મનુષ્ય માત્રમા આ શક્તિ તો રહેલી જ છે, પણ તે શક્તિ ક્યા રહેલી છે, અને તેને ફરી રીતે પ્રકટ કરવી તેવું ધણા માણસોને જ્ઞાન હોતું નથી અને તેથી જ તે દુઃખનાં વસ્તુમાં માયા કરે છે. માટે પ્રથમ મનુષ્યે પોતાનામાં તેવી શક્તિ રહેલી છે એમ માની તેના સામર્થ્યને મેળવવા શુ કરવું, તે જાણવું જોઈએ.

મનુષ્ય માત્રને મગજ હોય છે અને તે મગજ વિજ્ઞાની પેદા કરનાર એક માધારણુ પ્રયત્નો- (ગતિજન્ય મિષ્ટુ ત્વત્ર) ની મારફતે વિચાર પેદા કરે છે. વિચાર કેવી રીતે પેદા થાય છે, તેના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે તમારે સર્વ વિચારોનો ત્યાગ કરી માત્ર જરૂરના એકજ વિષય ઉપર મનને એકાગ્ર કરતાં શીખવાની જરૂર છે ત્યાં સુધી તમે બે મિનીટ સુધી મનને એકાગ્ર કરી શકો નહિ ત્યાં સુધી તમારે અર્ધા કપાક સુધી મનને એકાગ્ર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો ન જોઈએ.

જેમકે તમને દોડવાનો અભ્યાસ ન હોય અને પછી પીસ માધ્યમ દોડવા ઈચ્છા તે કહી જની શકે નહિ. પણ થોડે થોડે દોડતા અભ્યાસ થતાં તમે તમારા વેગને વધારી શકો છો. એક નાના બાળકને વા-ચતાં શીખવાડતી વખતે પ્રથમ જ એક કઠિન પૈદાનિક પ્રયત્નકરો અભ્યાસ કરાવવામાં આવતો નથી, પણ પ્રથમ વાળપોથીથી સરળતા કરવી પડે છે તેવી રીતે ધણા માણસો અભ્યાસ વગર કઠિન કાર્યો કરવા મચી પડે છે અને તેમાં પછી તેને નિષ્ફળતા જ મળે છે.

કોઈ પણ કામનો આરંભ કરવાને માટે પ્રથમ તમે કલ્પનામય ચિત્રને તમારા માનસિક નેત્રાની આગળ ખડુ કરો અને તેને કલ્પનામાં જોવાનો યત્ન કરો. જો તમને તેમાં સફળતા ન મળે તો પાછા થોડીવાર રહીને ફરી પાછો યત્ન કરો. આમ તે ચિત્ર કલ્પનામાં જણાતાં સુધી યત્ન કરવાથી તમારા મગજનું બળ વધતું જશે. નિરંતરના અભ્યાસથી મગજ પણ વિસ્તૃત કરી શકાય છે. અને તે વડે અસહ્યવિન અને કઠિન કાર્યો પણ મિક્ક કરી શકાય છે.

વિચારની ઉત્પત્તિમાં મગજ શું કામ કરે છે તેનું પણ જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ મગજના લુદા લુદા ભાગ લુદા લુદા કામ કરે છે. જો મગજને નકામું ગણી છોડી દેવામાં આવે તો પછી તેમાં નકામી ક્રિયાઓ થાય છે અને તેનાં વધુ ભાગ તરફ ધ્યાન ન આપવામાં આવે તો તે નિર્જળ અને નકામો ચર્ચ બન્ય છે.

મોઝું મગજ બે ગોળાધીનું બનેલું છે એ બેની વચ્ચે પોવાણુ હોય છે મોટા મગજના ધોળા તનુમય પદાર્થ-મગજની આંતર તરફ એક દ્રવ્યનું અન્તર હોય છે. તે દ્રવ્ય ગાંઠો જેવું હોય છે, તે નાડીઓ અને રક્તવાહિની નાડીઓની બનેલી એક સૂક્ષ્મ કાચળીમાં દોડેલું છે. તે કાચળી દોડસમુદ્ધ ઉપર રહેલી હોય છે.

મગજનો આ ભાગ અનુભવ, ઈચ્છા, શુદ્ધિ, અને આવેગોનું સ્થાન છે. મગજના આ ભાગને

વિચારનું પદાર્થ તરવ આજ- સુધી પૂરું રીતે હજી પણ પ્રકટ કરવામાં આવ્યું નથી અને વિચારની ઉત્પત્તિ પરમાણુમાંથી છે એ તેમ ન હોત તો પ્રકૃતિના નિર્માતાનુસાર તે અતરિક્ષમાં એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ ફરી રીતે વર્તી શકે ?

આકાશ (ઇથર) મા વિચારની ક્રિયાનો ખાસ કરતી વખતે આપણે આકાશને આપણાથી બહારની વસ્તુ સમજવી નહિએ આકાશ આપણા આખા શરીરમાં વ્યાપ છે એ અદ્ભુત અને અદ્વય માધ્યમ દ્વારા વિચાર, સુષુપ્ત શક્તિ, અને એજ પ્રકારની અન્ય જ્ઞાત વસ્તુઓ વિષય બહારનાંથી દ્રવ્યોને આપણી પામે આકર્ષણ કરી શકે છે.

જેટલી શક્તિ વિચારમાં છે તેટલી બીજા કક્ષામાં નથી. સંસારનો કોઇ પણ પદાર્થ તેના આકર્ષણને શક્તિ ચક્રોમાં નથી તેનું કારણ એક શબ્દમાં જતાની શકાય છે. તે શબ્દ યાદ્યર છે. તે પ્રકાશ તરંગોને બેઠાને માટે કેન્દ્રસ્થાનનું કામ કરે છે જે અત્યંત દૂરના લોકો સિંચર તારા ગણામાંથી નીકળે છે તે લોક એટલા દુર છે કે ત્યાંથી આપણી પૃથ્વી સુધી પહોંચવાને માટે પ્રકાશને દસ વરસ લાગે છે તેજ આકાશ આપણા વિચારને ચતાવનાર કેન્દ્ર છે. તેના વડે આપણે વિચારને ગમે તો પૃથ્વીની બીજી તરફ, આદે અગ્નિના પ્રદેશના કોઇ અતિ દુર સ્થાનમાં, ગમે તો ચિરકાળના ભૂવેશ ભૂતમાં પાછળની તરફ અને ગમે તો એના વિષ્ણુ ભવિષ્યમાં આગળની તરફ બનાવે શો મોકલી શકીએ છીએ.

આકાશ યાદ્યર એક અદ્વય માધ્યમ છે તેના વડે આપણે અતરિક્ષ-ભૂગર્ભ છે અતરિક્ષમાંથી પ્રકાશના આવાગમનને માટે વિદ્યાર્થિઓએ તેને, એક જગ્યાની વસ્તુ માની છે કેમકે ત્યાં પવન વિગેરે દાહ બીજી સાધારણ માધ્યમ હોય નથી.

વૈજ્ઞાનિકો તેને એક સાદું અને સાદારમ જેવો પદાર્થ જતાવે છે. શેલ્કસ્થન લોકો તેને એક સજીવ અગ્નિ શિખા મઝાને છે શેલ્કસ્થન એ તરવેતાઓનો એક સુખ સપ્રદાય છે. તે લોક પોતાને પ્રકૃતિના રહસ્યોના જ્ઞાતા અને અસાધારણ શક્તિઓવાળા જતાવે છે.

જે તેનેમય ઇથર કહેવામાં આવે છે તેના વૈજ્ઞાનિક મૂળ યા નિર્દેષે સ્થાનની સાથે આપણે સંબંધ છે નાન્ય દેશને ભરવાને માટે કોઈ વસ્તુનું હોય પરમાવસ્થક છે. નહીં તો સર્પ, ચર, અને દૂરના તારાઓનો પ્રકાશ આપણા સુધી પહોંચી શકે નહિ.

પ્રકાશ ઇથર (આકાશ) માંથી લહેરોદ્ધારા આવે છે. નાના નાના પરમાણુ, યા કણ, અન્ય દેશમાં એકજ કેન્દ્ર વાળી તરંગમાળામાં આવે છે. દરેક કણ પોતાની પાસેના કણને ગતિ આપે છે. અને જહી તે પોતાની સાથેના કણને ગતિ આપે છે. એ પણ માદ રાખતું જોઇએ કે પ્રત્યેક કણ, યા પરમાણુ, પોતાની હદમાં હોયતું એક કેન્દ્ર બનીને લહેરો પેદા કરવા લાગે છે. એ લહેરોની લંબાઈ અત્યંત નાની હોય છે અને તે અગ્નિ વેગથી આવે છે. જેમ જગમાં પન્દર નાપવાથી તરંગો ઉત્પન્ન થાય છે તેવીજ રીતે આ લહેરો વડે પ્રકાશ આવી શકે છે.

પ્રકાશઇથરમાંથી લહેરો યા તરંગદ્વારા આવે છે. એ લહેરો બહારની તરફ નિરંતર ફેલાતી રહે છે પ્રકાશનાં ફરણો એ વાસ્તવમાં કાંઈ વસ્તુ નથી પ્રકાશ અતી મુદ્દમકણોમાં એક રચાનમાંથી બીજા રચાનમાં જાય છે. વિચાર પણ પ્રકાશની ગાંઠજ ઇથર અને અન્ય દેશમાંથી મોકલવામાં આવે છે

મગજને એક ડાયનમો જેવું છે તેમાં બેઠ એટલે છે કે મગજ બીજા સર્વ જ્ઞાનયત્રોથી વંતુ શક્તિ મચ્છત અને વધુ સૂક્ષ્મ રચનાવાળું છે. મનુષ્ય ભૂતિ રૂપથીજ હમેશા આ ક્રિયાની શક્તિનો યોગ્ય ધણો અદાજ કહાડી શકે છે કારણ કે તે એવી પ્રયત્ન શક્તિને કસપનામાં પણ લાવી શકતો નથી

મગજના કેન્દ્રસ્થાનમાં ગતિ બહુજ પ્રયત્ન છે. પરંતુ ત્યાં તે ગિર અરખું જણાય છે. તે કેન્દ્રથી વિચાર એવી ગતિ બહારની તરફ નીકળે છે કે જેમ આપણી શક્તિના કેન્દ્રસ્થાન સુધીમાંથી પ્રકાશ વિન્ધાર પામે છે

મગજ વિચારને પેદા કરનાર વસ્તુ વર્ણન કર્યું છે. પહી તે માધ્યમને દર્શાવ્યું છે, જેમાંથી વિચાર જૂમડાળના એક રચાનમાંથી બીજા રચાન સુધી જઈ શકે છે.

પર પહોંચ્યાં છે કે ત્યાં બારના દાર્શનિક વિદ્વાન તને અન્ય વિષયોના બહુ પડિન પહોંચ્યા હતા, એ પણ કારણ છે મત્સ્ય હજી અન્ય ભિચારી ન હોત-જાનતું હતું એકજ રૂપ ન હોત-તો એ વાત કદાપિ ન બનત. બારનીય વિદ્વાનોને મિદ્ધાન્ત છે કે આકાશ અનન્ત છે. તે નિર્માથ મત્સ્ય છે. એથી ભિન્ન ભિન્ન દેશોના સત્ત્વ ગોષ્ઠક વિદ્વાનો પણ એ પરિણામ પર પહોંચ્યા છે. પદાર્થોના દૃશ્ય આધાર ભિન્ન ભિન્ન છે તો પણ તેની ઉત્પત્તિ, ધ્રિયતિ અને સંકલિતો નિયમ એકજ પ્રકારનાં મત્સ્ય-સ્વરૂપી અનુસૂચન છે આથી પિતાનાચાર્ય સર જમદગ્નીયજન વસુ જેઓ વનસ્પતિદાત્ર સુગંધી ગોષ્ઠઓળ કરતા લાગ્યા તો તેઓ પ્રાણીશાસ્ત્ર, મરીરશાસ્ત્ર અને માનસશાસ્ત્ર મંથનમાં પણ જાણીતા થયા ત્યાં તેઓએ જળવૃં ત્યાં પરીણાહાર સર્વને બતાવ્યું કે, મર્વ જરૂર એકજ મત્સ્ય વિદ્યમાન છે. મર્વના નિયમન અને સંદર્શણ એકજ પ્રકારના નિયમો ૧૧ થાય છે, જો ત્યાં તપાસ કરો, સત્ત્વ જ્ઞાન એક સરખુંજ મળી આવશે.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં જે જ્ઞાનનું નિરૂપણ છે તે બંને શ્રીકૃષ્ણનું, ભયે વ્યામનું, અથવા ખીજા કોઇનું કલેસ હોય, તેનું નિરૂપણ કરતાં જો કે પૂર્ણ જ્ઞાની નહીં, તો ભાદે મમય જ્ઞાની અવસ્થા હતા. તેમણે ગીતામાં પોતાના વચનના જાણીતા, તે મર્વ માર્ગોના નિર્દેશ કૃત્વ છે અને બતાવેન છે કે, માર્ગ ભિન્ન હોય પણ માધ્યમ સર્વનું એકજ છે માર્ગ-તેદ કકન આપકારમેદનો મુચક છે. અર્જુનને ગીતાકાર નિર્દેશ કરના અધિકારી મમન્યા, તેથી તેમણે અર્જુનને તે માર્ગથી પોતાની છાત્ર-સિદ્ધિ કરાવે બજા આપ્યું. પણ માર્ગે તેમણે અન્ય માર્ગોનું પણ નિરૂપણ કરી દીધું એટલા માટે કે, મલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ-જોને ખીજા શબ્દમાં મુકિત અથવા મોક્ષ પણ કહી શકે છે-ખીજા માર્ગથી પણ શક્ય મહે છે પણ ઉપચિત અનમર અને પાત્ર-નિર્ણયત્વના વિચારથી અર્જુનને માટે તેમણે અન્ય માર્ગોના અવયમનની જગા મારી નાંધે. તેને માટે કમ-યોગ નામના માર્ગથી પોતાનું માધ્યમ સિદ્ધ કરવાનું તેમણે યોગ્ય માર્ગ.

ઉપનિષદ, ન્યાય, મીમાંસા, વેદાન્ત અને શાસ્ત્રે ની માલોચના, અને ગીતા નિરૂપિત ન્તોષા તે શાસ્ત્રોના મિદ્ધાન્તોનો જુવના કદવાથી મિદ્ધા આપ છે કે સર્વનું સાધ્ય એકજ છે, ન્યુ નાધિક માર્ગોના સત્ત્વ જ્ઞાનની ઉપચિત્ત સર્વને એક સરખીજ છે. જો એમ ન હોય તો તે તે શાસ્ત્રોના પ્રતિપાદિત મિદ્ધાન્ત ગીતાના સિદ્ધાન્તો માથે એટલા ન મળેન. પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો દ્વારા નિર્માત શાસ્ત્રોના મિદ્ધાન્તોના મળવાથી પણ આ વાત ઘણે ભાગે પ્રગણિત થાય છે. ભિન્ન ભિન્ન દેશોના, ભિન્ન ભિન્ન સમયમાં, ભિન્ન ભિન્ન દશિએ પણ એ શાસ્ત્રકાર, અનેકંદમાં તે પરિણામ પર પહોંચે છે કે જે પરિણામ ગીતા તથા અન્ય બારનીય શાસ્ત્રોની સંપદા છે જો સત્ત્વ ઉમેશા અનાધન હોત તો આ વાત કદાપિ મમ્ભવિન નહોતી.

પરદર્શન, ઉપનિષદ, અને પાશ્ચાત્ય શાસ્ત્રોના સિદ્ધાન્તોમાં ગીતાના સિદ્ધાન્તોથી કાંઈ ફાલ કેઠાણે જે બેદ મળી આવે છે તેનું કારણ છે. જ્ઞાનની માત્રા સર્વમાં એક મરણી નથી હેતી. જ્ઞાનોંચની ધ્યક્ષાને અનુસાર જ મલની ગોષ્ઠઓળમાં મનુષ્ય કૃતકાર્ય છે શકે છે આ દશામાં ત્યાં ત્યાં બેદભાવ થ મલવિત છે. જ્ઞાના મિદ્ધાન્તોમાં કેટલો અને કેટલા જામ અથવા પ્રમાદ છે, એ બતાવવાનું વિજનાયાર્થોનું જ કામ છે મમ્ભવિન છે કે આશ્વ મનુષ્યોની ભિન્ન ભિન્ન રૂચિ, અવસ્થા, સિદ્ધિ અને મન્દકારનાં વિચારથી રચાયેન હોત, જે દલે જે બેદ અને વિરોધાગ્રાસ જોવામાં આવે છે તે વાસ્તવમાં અધિકારી-મેદનો મુચક થાત.

ગીતામાં પ્રાપ્ત સર્વ શાસ્ત્રોના જ્ઞાનનું મરણ્ય જોઈ દહેતુ પડે છે કે, જ્ઞાના-વેધિયેન પરિચીતનને માટે તેની અધિક ઉપયોગી મત્સ્ય ખીને નથી. શ્રીકૃષ્ણે કહેત છે કે—

સર્વધર્માન્ પરિત્યજ્ય માધેકં શરણં વ્રજ ।

જનમમુદાયતે અમાર્ગી પ્રાર્થના છે કે—

અન્ય જ્ઞાનં પરિત્યજ્ય ગીતાજ્ઞાનં ત્વમાપ્સ્યસિ

પુષ્કરજી અને ત્યાંનો મેઝો

૨ જાણનાનામાં અજમેરથી ૭ મોઈલ દૂર વાવ્ય ખૂણામાં પોપ્પર યા પુષ્કર નામનો એક નાનો સરખો કુમ્બો છે. ત્યાં દર વર્ષે એક મોટો મેઝો ભરાય છે. તે એક રમણીય સ્થાન છે અને ઉત્તમ નિર્થ ગણાય છે. ત્યાં બહાણની મૂર્તિ છે. સાંભળવા પ્રમાણે બહાણની મૂર્તિ આખા હિંદુસ્તાનમાં આ એક જ છે, બીજો કોઈ જગ્યાએ નથી. અને હિંદુઓની દૃષ્ટિમાં આ બહુજ પવિત્ર સ્થાન છે, તેની પુરાણિક કથા આ પ્રમાણે છે—

બહાણએ વેદવિહિન યજ્ઞ કરવાનો વિચાર કર્યો. પણ ક્યાં યજ્ઞ કરવો તેનો તે નિશ્ચય કરી શક્યા નહિ. કેમકે કોણ જગ્યાએ તેમની મૂર્તિ નહોતી તેમજ કોઈ તોઈ કે મંદિર પણ તેમના નામનું નહોતું ત્યારે તેમણે વિચાર કર્યો કે ત્યાં મારા હાથમાંનું કમળપુષ્પ પ્રકે ત્યાં યજ્ઞ કરવો. પછી તેમણે કમળ પૃથ્વિ ઉપર નાખ્યું. તે જમીન ઉપર પડીને ત્રણ વાર ઉછર્યું. ત્યાં ત્યાં તે પડ્યું ત્યાં ત્યાં એકેક તળાવ યા મંડિરવર બની ગયું અને બહાણએ તે ત્રણેનાં નામ અનુક્રમે જેઠ, પુષ્કર, મધ્ય પુષ્કર અને કનિઠ પુષ્કર એવા રાખ્યાં. તેમાંથી પ્રથમ મંડિરવર 'હાલમાં' 'મોટું પુષ્કર' કહેવાય છે અને નીચું - 'જડ પુષ્કર' કહેવાય છે. પાછળથી મોટા પુષ્કરમાં બહાણએ મંદિર બાંધ્યું કેમકે તેમણે ત્યાં યજ્ઞ કર્યો. કનિઠ પુષ્કર એકાદશીને રોજ યજ્ઞ કરવાનો પ્રારંભ થયો.

સર્વ દેવતા અને રૂપિ ત્યાં હાજર થયા દરેકને લુહું લુહું દાન સોંપ્યું. બહાણ જાતે અમૃતનો ધડો પોતાને માથે લઈને ઉભા થયા. પરંતુ યજ્ઞકર્તાની પત્ની પણ યજ્ઞ કરતી વખતે જરૂર હાજર રહેતી જોઈએ, એ જાણીને વચન છે, પણ કરવું શું? સાંચીત્રીજી તો ગેરહાજર હતાં. તેમને બોલાવા નોંધ્યું પણ તેમણે તો આવવાને માટે માફ નોં પાડી. તેથી બહાણના દોષની મીમા રહી નહિ. અંદાં તો નર્મ માથા ઉપર અમૃતના ધડાના બોરથી દર્બાઈ જતા હતા. અને આ તરફ મનમાં વિદ્વા પાતું નહતું સર્વ અકરાઈ ગયા. અતે બહાણએ આજ્ઞા આપી કે મારે માટે

એક કન્યા ગોધી લાવો, હું તેની સાથે વિચક કરીશ- તે આજ્ઞા તેમણે દેવતા અધિપતિ ઇન્દ્રને આપી. આજ્ઞાસાર મુરપતિ કન્યાની ગોધમાં નિકળ્યા. બહુ જ મોઢવા તેમને એક મુઠ્ઠા રની કન્યા મળી. તેને તેમણે ગાયના સંમંથથી પવિત્ર કરી અને બહાણની પાસે લાવીને સર્વ દુષ્ટીકત કરી મંલગાની. તે સાંભળી વિભુ ભગવાન બોલ્યા કે, "આત્મજી અને ગાય એક જ છે. જેથી તેને ગાયના પેટમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી મમજવી જોઈએ" શિવજી બોલ્યા— "તે ગાયથી પેટ થયેલી છે, જેથી તેને ગાયની કહેતી જોઈએ ખમ, પછી બાકી શું? આત્માજીની પાસે ગાયની- અને બેસારી દીધાં.

યજ્ઞનો પ્રારંભ થયો. પરંતુ એક દિગબર મનુષ્ય યજ્ઞમાં ખોપરીથી નાંખવા લાગ્યો. યજ્ઞમાં પાછું ફરી વિદ્ય આપ્યું આખી યજ્ઞ શાળાએ પરિચોથી ભરાઈ ગઈ, જેથી શિવજી મહારાજ બોલ્યા કે હું આ વિદ્યને હાથ મારવા દૂર કરી શકું છું. સરત એ કે એક મંદિર માફ પણ પુષ્કરજીમાં બનાવવું. ખરી દુષ્ટીકત એ હતી કે હવે કરાવનારા પડિતોએ મર્વ દેવના નામની આહુનિયો તો આપી, પણ મહાદેવજીને તે ધૂંધી ગયા હતા જેથી બેરવનાથનો કેવ અસિની માફક સગમી ઉડ્યો અને ત્યાં જુને ત્યાં ખોપરીથી જળાવા લાગી. તે પછી બહાણએ એક શીવજીનું મંદિર પુષ્કરમાં બનાવી દીધું એટલું જ નહીં, પણ તેમણે આજ્ઞા આપી કે આ ખોપરીયોના વર્ષાહની યાદ ઘસ્ટીમાં હવે પછી જેટલા યજ્ઞ થાય તે સર્વમાં માટીની એકેક ખોપરી યજ્ઞમાં હોમવી. યજ્ઞ વખતે અનેક કોદના રોગવાળા અને બીજા રોગીથી પણ ત્યાં આવ્યા હતા. તેમણે ત્યાં-પુષ્કર મંડિરવરમાં સ્નાન કર્યું કે ત્યાંજ તેઓ નિરાગી બની ગયા. તેમના રૂપ રંગ પરમ સુંદર અને દર્શનીય થઈ ગયાં. તે પછી બહાણએ વરદાન આપ્યું કે જે કોઈ અર્ધા સ્નાન કરશે તે સગળા શારીરિક રોગથી તેમજ મરણાપોથી પણ મુક્ત થઈ જશે. આ વરદાનની યાદ

ગીરીમાં ત્યાં એક ખામ ધાટ છે જેને “રૂપ-
તીર્થ-ધાટ” કહે છે અને જે હાલ “ચુરુધાટ”
ના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

આગળના રોજ મરાઠામાં યજ્ઞ કરનારા બ્રા-
હ્મણે બ્રહ્માજીની પાસે આવીને ઉભા રહ્યા અને
તેમને પૂછ્યું કે અમારે ક્યા સ્નાન કરવું ? બ્રહ્મા-
જીએ કહ્યું કે:—“પ્રાચીન સરસ્વતી” નામની ન-
દીમાં એ નદી પુષ્કરજીથી ૧ માઇલ દુર છે.
બ્રાહ્મણે ત્યાં પહોંચ્યા તો ત્યાં તેમને મક્ષુ ના-
મના રૂપિ મળ્યા. રૂપિરાજ ધણી તપસ્વી હતા.
દર્શ તોડતાં તેમની એક આયળી જરા કપાઇ
ગઇ, પણ તેમણી કોલી નીકળ્યું નહિ. પણ પાણી
નીકળ્યું આ અદ્ભૂત બનાવને જોઇને રૂપિશ્વર
આનંદમત્ત થઇને નાયવા લાગ્યા. આનાર્થે ગ-
મેલા બ્રાહ્મણે પણ તેમને નાયવા જોઇ નાયવા
લાગ્યા, અને પાછા પુષ્કરજી જવાનું બુધી ગયા.
ત્યારે ધણીવાર થઈ અને તે પાછા ન આવ્યા
ત્યારે બ્રહ્માજીએ એક દુન ત્યાં મોકલ્યો. તે પણ
ત્યાં નાયવા મામેલ થઇ ગયો આ નાયવો પ્રભાવ
જ દાઇ એવો હતો કે જે કોઈ ત્યાં જતું તે ના-
ચના લાગતું. આ બખર બ્રહ્માજીને મળી ત્યારે
તેમણે આ નાયવે રોકવાની ઇચ્છા કરી. તેથી
તેમણે શિવજીને ત્યાં મોકલ્યા શિવજીએ ત્યાં જઈને
મક્ષુ રૂપિને બતાવી આપ્યું કે તેમની તપશ્ચર્યા
રૂપિના કરતાં વધુ છે. ત્યારે રૂપિના હોય કેહણે
આવ્યા અને તે નાય સદાને માટે બધ થઇ ગયો
રૂપિએ શકરની ધણી સ્તુતિ કરી, જેથી તે ખુશ
થવા અને આ બનાવની વાદગરીમાં રૂપિું એક
મંદિર ત્યાં બનાવ્યું. તે હાલ મક્ષુશ્વરના ના-
મથી પ્રખ્યાત છે.

પ્રાચીન સરસ્વતીમાંથી બ્રાહ્મણે પાછા આવ્યા
પછી યતનું શમ થવા લાગ્યું પરંતુ વચમાં એક
બીજું વિધન ઉપસ્થિત થયું અહીં નામના એક
બ્રાહ્મણે ભુગુરૂપિના પુત્રને સાપ આપ્યો હતો કે
તુ સાપ થશે. તે બદલે આ તખતે બ્રાહ્મણની
વચમાં એક સાપને નાખ્યો. તે ભુગુના રાજીરમાં
લપેટાઇ ગયો. ત્યારે બદલે બ્રહ્માજીએ કહ્યું કે
આપ માફ કરો. આ સર્પ બૂજગોની નવી, ગ્રેણી
ઉત્પન્ન કરનાર થશે ત્યારે તેમણે તેને ‘નાગ
પદ્મ’ ઉપર જવાની આજ્ઞા કરી તે ત્યાં ‘નાગ-

કુન્ડ” નામના ધ્યાનેમાં રહેલા બાગ્યો, ત્યાં આ-
વળ્યું મુન પચમીના રોજ પૂજા થાય છે. આ
ઉત્સવને લોકો હાલ ‘નાગપંચમી’ કહે છે

ત્રયોદશીના રોજ બ્રાહ્મણોને, ‘નંદાસરસ્વતી’
માં સ્નાન કરવું પડ્યું તે દિવસે સ્નાન અને યજ્ઞ-
નિર્વિધતાથી મમામ થયું

ચતુર્દશીના રોજ બ્રહ્માની આનાનુમાર બ્રા-
હ્મણોએ અગ્નિધમા આન અને પૂજા કરી. તે
પુષ્કરજીથી ૧૧ માઇલ દુર છે

પૂનમના રોજ પૂર્વોક્ત ત્રણે સરોવરની પરિ-
ક્રમા અને અમાકૃપમાં સ્નાન કરવાની આજ્ઞા બ્રાહ્મ-
ણોને મળી. ગધામાં સ્નાન કરવાથી જે ફળ મળે
છે તે ગધાકૃપમાં સ્નાન કરવાથી મળે છે, તેથી
તેનું નામ ગયાકૃપ પડ્યું છે

પૂનમના રોજ સાવિત્રીજી કોધથી ધુવા પુવા
થઈ ત્યાં બ્રહ્માજીની પાસે આવ્યાં. તેમને પોતાનું
અપમાન અસહ્ય થઈ પડ્યું બ્રહ્માજીએ તેમને
કોધ શાંત કરના માટે ધણી રીતે તેમને સમજા-
વ્યાં પણ તે સર્વ વ્યર્થ ગયું અંતે સ્ત્રી ઝગ-
ડીને સાવિત્રીજી સાગરની ઉત્તરની પહાડી ઉપર
પંથારી ગયા, ત્યાં તેમનું મંદિર હજી પણ છે.

છેત્રે દિવસે બ્રહ્માજીએ અવબચ સ્નાન કરીને
યજ્ઞની પૂર્ણાહુતી કરી તે દિવસે બીડ ઘણીજ
હતી જેથી તેમણે હંદ્રેતે હાથી ઉપર બેળીને
આ બીડમાં મૃગચર્મ બંધે યજ્ઞનો પવિત્ર જળને
છર્તવાની આજ્ઞા આપી. આ રીત હાલ પણ ત્યાં
આલે છે આ સ્નાનને મૃગચર્મ સ્નાન કહે છે.

બ્રહ્માજીના પ્રભાવને લીધે પુષ્કર એટલું બધું
પવિત્ર થઈ ગયું કે મહાન પાપીયો પણ ત્યાં સ્નાન
કરીને સ્વર્ગમાં જવા લાગ્યા, અને વૈકુંઠ ભરાઈ
ગયું ત્યારે દેવોએ બ્રહ્માજીને ફરિયાદ કરી કે
મહારાજ, મૃત્યુ લોકના સર્વ મનુષ્યોને સ્વર્ગમાં
મોકલવા એ કીટ નહિ. જેથી બ્રહ્માજી જોલ્યા
“કીટ, તો આ તીર્થ કાર્તિક શુદ્ધ એકાદશીથી
પૂનમ સુધીમાં પૃથ્વી ઉપર રહે, અને બીજા વખ-
તમાં તે અતરિશમાં રહ્યાં કરે” ત્યારથી પુષ્કર-
જીનું મહાત્મ્ય માત્ર પાંચ દિવસને માટેજ રહ્યું,
અને સ્વર્ગમાંની બીડ બોધી થઈ

પુષ્કરમાં બ્રહ્માજી, સાવિત્રીજી, બદરીનારા-
યજીજી, વરાહજી અને અટમશ્વરજીનાં મંદિર છે.

એ સર્વ દાહાં તો નવાં છે. સુના મંદિરો તો મુગલ બાદશાહેની દૃષ્ટાંથી જમીનદોસ્ત થઈ ગયા છે. ત્યાં દેશવરાવનું પણ એક મંદિર છે. તેને તોડીને તેની જગ્યાએ ઔરંગઝેબની એક મસ્જિદ બનાવવામાં આવી છે જે હતું 'સુધી' ત્યાં વિદ્યમાન છે.

બહાઈજીનું મંદિર આશિયરના એક એસ-વાળ વાણીયાએ બંધાવ્યું છે. તેના પુત્રની પુત્રી નામના ગોસાઈ છે આવિશીજીનું મંદિર પુષ્કર-જીથી ઉત્તરમાં છે. મારવાડ નરેશ મહારાજ અજી-તસિંહના પ્રગલ્ભિતે તે બંધાવ્યું છે. ઈશ્વર મા-હેબે ખારવા અને બદગીનારાયણજીનું મંદિર કાઠિયાવડું છે. તેને લગભગ ૧૦૦ વર્ષ થયાં હશે. વરાહજીનું મંદિર જહાંગીર હતું ન હતું કરી દીધું હતું. તેમનું હાલનું મંદિર જોધપુર નરેશ શીમાન બખ્તરસિંહજીએ તૈયાર કરાવ્યું હતું. મરાઠાના મુળેદાર, ગોમાચાવે અટમદેશ્વરના મંદિરને ફરી બંધાવ્યું હતું.

આ મંદિરો-ઉપરાત ત્યાં શિવજી અને વિષ્ણુ જામવાનુંનાં મંદિરો પણ છે જેને રજપૂતાનાના મહીશો અને શેઠ શાહુકારોએ બંધાવ્યા છે. તેમાં શ્રી રંગજીનું મંદિર ધણુજ પ્રસિદ્ધ છે. એ મંદિર નગરની નજીક આવેલ છે અને ઘણીજ જગ્યા શોધી છે.

નગરે ત્રણે તરફ પહાડીયોથી ઘેરાયેલું છે. સરોવરના તટ ઉપર પાકા ઘાટ બંધાવેલા છે અને રજપૂતાનાના હેટલાંક રાજાઓ અને શેઠ શાહુકારોના મોટાં મોટા મકાનો પણ છે. ત્યાં જયપુરના મહારાજા માનસિંહજી, મહારાણી અદબ્યાબાઈ, ભરતપુરના રાજા જવાહિરમહજી અને મારવાડ નરેશ મહારાજા વિજયસિંહજીના મહેલો ઘણા મોટા અને જોવા સાચક છે.

પ્રાચીન મનદો અનુસાર પુષ્કરજીની હદમાં કોઈપણ પ્રકારની જીવહિસા થતી નથી. પુષ્કર-જીને મેળા ગાંધોગ્યર થા નેવ જરમા ભરાય છે.

ધર્મ સંબંધી અને મેળા વખતે વલુજ વ્યાપાર ત્યાં ઘણો આવે છે. મેળા વખતે ખજરમા ઉભા રહેવાની પણ જગ્યા મળતી નથી રાતદિવસ ખેલે તમોસા સાય છે. સેંકડો દુકાનો ધણે દુરથી ત્યાં આવે છે-અંગરેજીની પોલીસ ત્યાં સારો બંદોબસ્ત રાખે છે.

નગરની બહાર થોડેક વેગળે હાથી, - ઘોડા, ઉંટ, બળદ, ખચ્ચર વિગેરે વેચવાને માટે ત્યાં આવે છે. સરકાર સારા સારા ઉંટા અને ઘોડાઓને ત્યાં દોડાવે છે અને ધનામ પણ આપે છે. ખેતીવાડીનું પ્રદર્શન પણ ત્યાં ભરાય છે. ત્યો મેળા વખતે લગભગ એક લાખ માણસો ભરાય છે.

સને ૧૯૧૧ ના મેળામાં ૧૪૫૪૩ બળદ, ૪૬૦૭ ઉંટ, અને ૧૭૪ ઘોડા ગાંધ્યા હતા. તેમાંથી ૬૨૪૩ બળદ, ૨૬૪૬ ઉંટ અને ૪૬૨ ઘોડા વેચાયા હતા.

મેળાના દિવસે રાતદિવસ રેલતામાં માણસો ચાલ્યાં કરે છે. અંગરેજીની પોલીસ ત્યાં બંદોબસ્ત ધણે સારો રાખે છે ચોરી બીકુલ થતી નથી. પછી ભલેને યાત્રાળુઓ સોનું હિંગળના જાંવ તોપણ તેમને બીક રહેતી નથી.

સાધુઓની મંડળીયો પણ મેળામાં આવે છે અને દરેક ઘાટે ઘાટે પોતાનો ઝંડા-શાપીને રાખનામ જખ્યાં કરે છે.

પુષ્કરજીની વચમાં એક સુંદર છત્રી બનાવેલી છે ત્યાં મોટા મોટા મગરમજી વિગેરે જળચર પ્રાણી પડી રહે છે. યાત્રાળુઓએ ન્હાતી વખતે ઘણી સાવધાની રાખવી પડે છે. કારણકે તે જાંતુઓ જળની અંદર છતાંસાના આવીને અનુપયા સ્નાન કરનારાને નષ્ટ કરી લઈ જાય છે. તે જળચર પ્રાણીયો રાત્રે બહાર ધાડતી ઉપર પણ આવતીને પડી રહે છે. આ પ્રમાણે પુષ્કરજીના મેળાનું મહાત્મ્ય છે, અને તેથી લાખો લોકો ત્યાં જવા કરવા માટે દર વર્ષે જાય છે.

[ગંગાધર શર્માના હાંદી લેખ ઉપરથી].

થર કયું. તેણે કુમારીની માન કહ્યું, “તમે કુમારીના મોમાં મોં અડકાડીને જોઈશો છું કે માગ, અને હું હાથ ઉંચા નીચા કરું છું.”

માએ રડતાં રડતાં કહ્યું, “હું ગભરાઈ ગઈ છું અને આખોમા આંસુ વહા-કરે છે તેથી મને નહિ કાવે.”

તે પછી ધણુને એ કામ કરવાને માટે તેણે કહ્યું, પણ જોને કહ્યું તેણે મેંતે મો અડકાડીને કુક મારવા માટે ના પાડી. તે સંજોએ નક્કી ધાર્યું હતું કે કુમારી મરી ગઈ છે, જેથી મરેલા માણસના મોમાં મોં અડકાડીને ફરી રીતે કુક મરાય એથી એ કામ કરવા કાષ્ટએ હા ન પાડી.

એકે-કહ્યું, “મોમાં કુક મારતાં તો મને નહિ કાવે પણ બીજું જે કાષ્ટ કરવાનું કહો તે હું, કરીશ.”

મનોહરલાલે વારંવાર તેમ કરવાને ધણુને સમજાવ્યું પણ સંજોએ નાજ પાડી. ત્યારે મનોહરલાલે એક યુવતિને કહ્યું, “તમે ધીર ધીરે કુમારીના બે હાથ ઉપર ઉંચા કરો અને હું કુક મારું છું, પછી એવીજ રીતે બને હાથ નીચા મૂકો.”

જે સ્ત્રી તેના હાથ ઉંચા નીચા કરવાને માટે તૈયાર થઈ હતી તે એક યુવતિ હતી, અને તેનું નામ તરલા હતું. તરલા કુમારીના કાકાની છોકરી બહેન થતી હતી.

તરલાએ સાવધાનીથી કુમારીના બંને હાથ પકડ્યા અને મનોહરલાલે તે સુતેલી સગાઈન દેવચંપાના મોં આમળ પોતાનું મો રાખીને જોઈશો છું કે મારી, તરલાએ ધીમે ધીમે બંને હાથને નીચે કર્યા અને પાછા તેવીજ રીતે ઉપર લીધા. મનોહરલાલે ફરી કુક મારી, તરલાએ ફરી હાથ ઉંચા કર્યા, મનોહરલાલે ફરી કુક મારી, ફરી નીચા કર્યા, પાછા ઉંચા કર્યા અને મનોહર ફરી કુક મારી. આમ બે કલાક સુધી કર્યા કરતાથી આમ ચાલ્યો શરૂ થયો. કુમારીએ ધીરે ધીરે આખો ઉઘાડી, ધીરે ધીરે કાષ્ટક બાન આપવા લાગ્યું. જોયું તો મનોહરલાલે મનોહર ફરી પણ એકવાર મોં માથે મો અડકાડીને જોઈશો છું કે મારી. તે તે હેખા સંજો નહિ, બને આખો બંધ કરી.

આ વખતે ઝકટર, કુમારીનો બાપ રામચરણ, અને એક પાલખી લઈને ચાર બ્રોઈ આવી પહોંચ્યા. ઝકટરે આવીને ધરમાજેટરથી કુમારીના શરીરની ગરમી માપી, અને પોતાની, જોગમાંથી કાષ્ટક દવા કહાડીને તેને આપી દવા એક વાર, ફરી બીજી વાર, એમ ત્રણ ચાર વાર આપી. ધીરે ધીરે કુમારીના શરીરની ગરમી વધવા લાગી. પ્રથમ કરતાં કોઈક વધુ બાન આપ્યું ત્યારે મનોહરલાલે કહ્યું, “આની ખુશ્કી જગ્યા અને પાણીના કિનારે તેને બહુ વાર સુધી રાખવાની જરૂર નથી હવે ઘેર લઈ જાવ.”

ઝકટરે પણ તેવીજ મલાહ આપી ત્યારે સંજોએ કંતાને પાલખીમા સુવાડી અને ધીમ ધીમે તેને ઘેર લઈ ગયા અને બીજા લોકો પોતપોતાને ઘેર આસ્વા ગયા.

તૃતીય પરિચ્છેદ.

પ્રેમા-માદ.

સત પડે એકાદ કલાક થયો હતો, આજે મૂખ્યપક્ષની તૃતીયા છે ચંદ્રમા પોતાના સંદેહ-કિરણોથી સસારને સંદેહ ચાદર પહેરાવતો પૂર્વ દિશામા જગ્યો છે. ચંદ્રમા ઉગતાજ અધકાર શરમાળ વહુની માફક શરમાઈને ઝાડો અને મકાનના આથે પેસી ગયો છે.

કંતાના બાપ રામચરણ મિથિની હાલન કાષ્ટ બહુ સારી નથી ચારેક કાચા મકાનો છે તેને બેએક ખેતર છે, ત્રણ ચાર માણુમો ખેતીને માટે નોકર રાખેલા છે કટનીક ગાયો, બેંમો, બળદ વિગેરે છે તેના મકાનની માથેજ ગામના છટ દેવના દરદેન રાખતો ચોતરા છે. તે ચોતરા ઉપર દીવા મળ્યાનીને રામચરણ કાષ્ટક કાપ્યા કરે છે. તેની પાસે બેકુતોઆથી એક બે સુપ રહેલા છે અને ઘાંઘ વાંતો કર્યા કરે છે.

આ વખતે ત્યાં મનોહરલાલ આવી પહોંચ્યો. માથે એક નોકર હતો, તેના હાથમા એક લાકડી હતી. તેનું મકાન ત્રણ માણનું હતું ગામમાં મનોહરની અનાજ વિગેરેની આડન પણ હતી, વળી તેની પાસે મેક નાણું પણ વધુ હતું. તેને બાપ નહોતો પણ માતા હયાત છે. બે લાઈ અને બે

મોનો છે તેમાંથી એક બહુ વિપવા છે, અને પીછ કુલીનને ત્યાં પરચારી છે પણ તે સધવા જતાં વિધવા જેવી છે. મનોહરના ઉત્તમ શુભાચી પામમા તેની આખર પણ સારી છે.

મનોહરને જોઈને રામચરણ ઉભો થયો અને શુભાજી માનવી તેને બિજાના ઉપર બેસાડી બોલ્યો કે, “તે નમે આટલી મહેનત અને ઉપાસ ન કર્યા હોત તો આજે જરૂર કુમારી જન્મ નહિ.”

મનોહરશાહે વિનયપૂર્વે કાંઈક હસીને કહ્યું કે, “તેમાં આભારની કાંઈ વાત નથી. એવા મોતના વખતમાં શું કાંઈ જોઈ રહે એમ હતું? એક મનુષ્ય તરીકે ફરજ છે તે ફરજ બજાવ્યા મિત્રાપ મેં કાંઈ બીજું કર્યું નથી. હું કુમારીને હવે કેમ છે તે જોવાને માટે આવ્યો છું.”

રામચરણ—“અદર જઈને જુઓ, હાથ તો ધણુ સાફ છે.”

મનોહર—“હા જહી; મેં વેચક પુસ્તકોમાં ‘જોઈ’ છે કે ‘પાણીમાં ડુબેલા’ માણસની ગરમી જોઈ ન થતી જોઈએ, અને ગરમી વધે તેવા ઉપાસ કરવા જોઈએ.”

રામચરણ—હા ખરી વાત છે આપ અદર જઈને જોઈ આવો. હું જરા કામ કરું છું, નીક તો સાથે આવત. તમારા પેલા શુદ્ધમાનું શું થયું? તેની કાંઈ ખબર ન મળી, તેની અમે તો અર્થ રાહ જોઈએ છીએ?

મનોહર—હાલમાં તો કાંઈ જાણાયું નથી, પણ ફોજદાર માહેએ કહ્યું છે કે એક હજાર રૂપિયા પહેાંચાડનાથી સર્વ કાંઈ કંઈ પડી જશે તે રૂપિયા પણ કેટલાક નોકરોને, કેટલાક બીજાને અને કેટલાક પોતે લેશે.

રામચરણ—“તમે તેને માટે ગા વિચાર કર્યો?”

મનોહર—“વિચાર ગા કરવો છે, પણ આપવાં પડશે.”

રામચરણ—“જીવો કાની આફત કાને માથે આવે છે.”

મનોહર—“એ કાંઈ કોઈથી અજાણ્ય છે?”
મનોહરશાહ પ્રથમથીજ અનાજ વિગેરેનો વેપાર કરે છે. થોડા નિવસ. પહેલાં એક માણસે

સો મણુ અનાજ તેને વેચ્યું હતું; બિચારા મનોહરને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો કે એ ચોરીના માલ હશે? તેણે તે શહેરમાં વેચવાને માટે મોકલી દીધો, શહેરમાં તે માલ તેના ધણીને ત્યાં ગયો કે કાંઈ બન્યું શું થયું, પણ પોલીસ દ્વારા સર્વને ખબર પડી કે તે અમાજ બીજો ગામના જમીનદારની ચોરોતું છે તેની સર્વ જવાબદારી મનોહરશાહને માથે આવી પડી. તેને માટે હવે થ કરવું તેની મનાવ લેવા મનોહર બીજો ગામ ગયો હતો અને આવતી વખતે થાક ખાવા માટે રથામસુંદરના બગીચામાં બેઠો હતો. અને તેવામાંજ કુમારીના કુખવાતો બનાવ બન્યો હતો.

રામચરણે કહ્યું—“તો આપ એકવાર અદર જઈને કુમારીને જોઈ આવો.”

મનોહર ઉઠીને જઈ ગયો, તેનો નોકર હાથમાં લકુ લઈને મહાદેવ રામના ચોતરા ઉપરજ બેસી રહ્યો.

મનોહરને જોઈને કુમારીની માં બણીજ પ્રમન્ન થઈ.

જે ધરમાં કુમારી સુઈ રહી હતી તે ધરને ખતારીને કુમારીની માથે મનોહરને અદર, જવાતું કહ્યું.

એક સાદ અને નરમ બિજાના ઉપર સાંત અને શળ ઉપરથી દુટેલા પુલની માયક કુમારી પડી છે, કુમારી સુઈ ગઈ છે. તરલા તેના માથા આગળ બેઠી છે એક દીવો બળા રહ્યો છે. એ મકાનમાં મનોહરશાહ પેઠો. તરલા કાંઈક શરમાઈને એક બાજુ ખમી ગઈ. મનોહર પણ કાણુ જાણે કે કેમ ત્યાંજ અચ્છી ગયો. બોલવાને માટે સાદ ન નીકળ્યો, અને ગણુ ભરાઈ ગયું. થોડી વાતે તેણે કહ્યું “કુમારીને કેમ છે?” કુમારી સુઈ રહી હતી, તરલાએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો. પા તેનાથી પણ ઉત્તર આપી શકાયો નહિ.

મનોહરે ધીમેથી કુમારીના શરીરે હાથ અડાઈને જોયું તો શરીર ગરમ છે, તાવ આવ્યો છે. તેણે કહ્યું—“કુમારી.”

કુમારીએ ધીમેથી આંખ ઉઘાડ્યા વગરજ કહ્યું—“હા.”

મનોહરે કહ્યું—“જો, એકવાર આંખ ઉઘાડ.”

જોઈએજ. પૈના દસ વચ્ચે બાઈજીયા બાઈજીયા
રાખે નહિ, રસ્તેમાં સેકન્ડ કે ક્વર્ટર્સ સાથે ભે-
સવા ચારધણા દામ નોંધાએ. જેથી તેણે હવે
ધીમે ધીમે દેવુ કરવા માંડ્યું. બાપતી આખરે હતી
જેથી લોકોએ થોડાક દિવસ તો વ્યાજ નાણા
આપ્યાં, પણ મુદતસર પાછાં ન મળવાથી મરેને
તેમના ગુણની ખજાર પડી ગઈ. દહે પૈમે મેળ-
વવાની એક પજુ બાગી પોતાને માટે રવી નહિ
છેવટે તેમણે ધીમે ધીમે ચોરીઓ કરવા માંડી.
પ્રથમ તો તે સગા બ્રાહ્મણે ત્યાં ભાષ અને સહો
મારી આવે. સગા બિચારા ચારની મા કોડીમા મ્હો
પાલીને રડે તેમ થતું. તેને તો કાઠ કહેવાય નહિ
એટલે ધીમે ધીમે તેમને આવના અટકાવ્યા.

જવેરીનાતની પામે પૈસા ખૂટ્યા એટલે બાઈ-
જીયા દાસ્તદારે કમી થઈ ગયા. તેમના પુખ્તરી-
ઓએ તેમને ત્યાં કમી એટલે બાઈ પડ્યા
એકલા એટલે ચોરાની ભાઈમ પી કરી અને ચોરી
કરવાનો ધંધો લાઈ બેઠા. એક વખત મામમા
ચોરી થઈ અને તેનો મુદ્દા માલ તેમને ત્યાં પક-
ડાયો જે કેસમાં તેમને ગળુ વર્ષની મજા થઈ.

જવેરીલાસ જેઠાંધી છુડીને ઘેર ન આવ્યો.
આખરેદાર આજસનો પુત્ર, પૈમે દો માલખી બેઠ-
વેલી તે દહે મામમા આવીને યુ મ્હો બનાવે ?
કોણ જાણે કે તે જેઠાંધી છુડીને ક્યાં જતો
રહ્યો કે તેનો પત્તોજ ન મળ્યો.

મામના મરે માણસો તેથી ખુશ થયા અને
જવણ કે મુલો ગયો તો એક દુખ થયું.
પરંતુ તેની માને તેથી પછુજ દુખ થયું. પુત્ર
અમે તેવો દોષ છતાં પણ માને તો તે બહુજી
લાગે છે. અને એ સીજ રોને જવેરીલાસનો પત્તો
ન આવવાથી માત્ર તેની માનેજ દુખ થવા માંડ્યું
અને તેને માટે તે રાત્રિવચ મરવા લાગી.

આ વખતે આખા પરતો ભાર કાંતિલાસને
માથે પડ્યો તેની ઉમ્મર દાસ થવીજ નાની હતી.
તે સંસાર અવદારના કામલાગેને યુ સમજાયું કે
મે વખત આવવાની હતી તો જાણુ ઉપર રવી
પજુ તેને જ મુખને ઉઘાડેવાની પજુ ત્યાં
જવ્યા ન્દોની તેથી તેને રહે નોકરી મોખવની
જરૂર પડી. જો તેણે કાંઈ એટલે કે કાંઈનહી
પરીણ તો પદ્ય કરી ન્દોની તેથી તેને સમજી

નોકરી તો મળી શકે તેમ ન્દોતું. તો પજુ તેને
પોતામા મામથી ધણે દુઃખ આવેલા એક મામમાં
નોકરી મળી તે પોતાની મા અને બ્દેનને ત્યાં
મુખને નોકરીને માટે ચાલ્યો ગયો. જતી વખતે
તેની માએ તેને કહ્યું કે, “બેટા, મોટા ભાઈનો
પત્તો ગમે તેમ કરીને પજુ મેળવવાનું બુધ્ધતો
નહિ લાખ ! માથે વ્હાલો પુત્ર ક્યાં ગયો દંડે ?”
એટલું કહેતા કહેતા તો તેની આંખોમાંથી આં-
સુની ધારા વ્હોવા લાગી કાંતિલાસે તેને શાંત પાડી
કહ્યું—“મા, ચિન્તા ન કરીશ. હું બાઈને જરૂર
ખાણી કહાડીશ, અને અર્ધો તેડી લાવીશ.”

કાંતિલાસે તે વખતે તો પોતાની માને તેવું કહી
શાંત પાડી, પરંતુ બાઈનો પત્તો મળવો મુશ્કેલ
હતો. કારણ કે તેની નોકરી એવી હતી કે તેને
આખો દિવસ દામકાનમા મોકલિ રહેતું પડતું,
જગી ભાઈથી પોતાના ભાઈની રોષ કરે ? ધળી-
વાર તેને કોઈ કોઈ વખત પોતાની માના મોક્ષથી
મનમાં ગિતા થતી હતી, પરંતુ દર યુ નિરૂપાય
હતો પરીવાર તેને વિચાર થતો કે, જો હાથર
એવો દિવસ લાવે અને કહી ખીજની નોકરી ન
કરી પડે તો જરૂર બાઈનો પત્તો મેળવીને, માગી
માને મુખી કરે, નહીં તો આ જન્મમાં તો કાંઈ
જતી શકે નહિ.

કાંતિલાસનો મો પોતા ઉપર ખરા અંતઃકરણ-
થી પ્રિતિ રાખતો હતો. એક સારા કુટુંબનો છો-
ટો દુ.ખમાં આવી પડના પોતાને ત્યાં નોકરી
કરવા આવ્યો છે, એવો વિચાર મોના મનમાં
થતા તેના ઉપર તેને દયા આવતી, અને મર-
ગીતે તેનો ઉપર ચેરજાની રાખતો, ધળીવાર તો
તે તેની કામગિરી ઉપરાંત જે બીજું કામ કરતો
તેનું તેને જુદું મ્દેનનાણુ આપતો. તે ઉપરાંત
પજુ વિનાહાલિ સારા પ્રસંગે તેને બીજા નોકરો
કરતાં કાંઈક વધુ ઇનામ મળતું. એવી રીતે તેની
આવકમાં વધારો થતાં તે પોતાની મા અને
બ્દેનને ખાવા પીવાના અર્થ જેટલી રકમ મોકલી
જાકીની રકમ બચાવ્યાં કરતો.

કાંતિલાસે વિચાર મળીને તેનું તો—એક દ-
નર ફિયામાં તેની રહેવાની જગ્યા અને મહાન
મીનામાંથી છુડી શકે તેમ હતું અને તેટલી રકમ
એકાદ થવા જતી નોકરી કરી નહિ પડે. પો-

તોની જમીનની આવકથી જ તે પોતાનું યુગ્મચન સારી રીતે ચલાવી શકે અને પોતાના ભાઈને પત્ની પણ મેળવી શકે તેમ હતું તેણે ધાર્યું કે જો હું મારી જમીન, ઘર અને ભાઈને પાંચ મેળવી મકું તો ખીજી શું જોઈએ ? મારી સર્વ અભિલાષાઓ પૂર્ણ થાય.

એ હજાર રૂપિયા કપાર અને કેટલા દિવસે એકઠા થઈ શકે તેના તે રાત દિવસ વિચાર કરતો આવકદાની વધુ નહોતી, જેથી થોડી થોડી રકમ ખચાવીને ધણી દિવસ સુધી એકઠી કરતી પડે એની જગ્યાએ જો કાંઈ ખીજો માણસ હોત તો જરૂર તેને અસંભવિત માનીને છોડી દેત, પણ તે તો કહેતો કે ટીપે ટીપે મરાવેર ભરાય છે કાલિદાસ ધૈર્યથી એ અસાધ્ય વાતને પણ માધ્ય કરવા માટે મોંઝો રહ્યો, તેને તેમ ક્યાં વગર છુટકાજ નહોતો.

ધણી દિવસ સુધી એવી રીતે મંમક કરવા માડ્યો અને તે યુગ્મ દિવસ આવી પહોંચ્યો. તેણે હિસાબ ગણ્યો, તો ખસ આ મહિનાનો પગાર, મળતાંજ તેના હજાર રૂપિયા પુરા થઈ જશે. કાલિદાસના આનંદની આજે સીમા ન રહી કારણકે તેના જીવનની સઘળી ઇચ્છાઓ પુરી થવા આવી છે.

કાલિદાસ જે કાંઈ બચાવતો તે તેના શેકને ત્યાજ જમાં મૂકતો. જે દિવસે એક હજાર રૂપિયા પુરા થયા તેજ દિવસે તે પોતાના શેકની પાસે રજા લેવાને માટે ગયો. તે તેની સર્વ હકીકત સાલણીને પૂછી થયો. કાલિદાસના દાસત્વના દિવસે પુરા થયા જાણી ઠાડ પણ પૂછી થયો.

કાલિદાસ હવે ત્યાં વધુવાર રહી શકે તેમ નહોતું આટલા દિવસ ધીરજ રાખી પણ હવે તેને જરાપણ ધીરજ રહી નહિ. તેજ વખતે તેણે રૂપિયા લઈને પોતાને ઘેર જવાની ઇચ્છા બતાવી. તેના મોં કહ્યું, “હીક, તમારે જવું હોય તો ભલે જાવ; પરંતુ આટલા બધા રૂપિયા તમે એકલા સાથે ન લઈ જશો કારણ કે રસ્તા સારો નથી. ચોર અને હુદારાઓની રસ્તામાં ખીક છે. આજ થોડા ધણી રૂપિયા સાથે લેતા જાન અને ફરી આવતી પાંચ થોડા-લઈ જાવો. એમ થોડે થોડે કરીને બધા રૂપિયા લઈ જાવ.”

કાલિદાસ હવે જરાવાર પણ રોકાઈ શકે તેમ નહોતું. આટલા બધા દિવસ રોકાઈને હવે શી રીતે રોકાય ? તેણે કહ્યું; “કામા કરો, કાંઈ ખીક નથી હું ધણી જ સાવધાનીથી રૂપિયા લઈ જાઉં.” શેકે ફરી પણ એકવાર સમજાવવાનો વાત કરી. કાલિદાસ પહેલાં કદિપણ તેના શેકના બોલ લેવામતો નહોતો; તે જાણતો હતો કે તે જ કાંઈ કહે છે તે મારા લવાને માટેજ કહે છે, પરંતુ આજે તો તે પોતાની અધીરતાને કાંઈ શક્યો નહિ. જેથી તેના શેકે તેને મર્મ રૂપિયા આપી દીધા. રૂપિયાને હાથમાં લેતાજ જાણે તેના પૂર્વપરિચિત ભાઈ હોય તેવું તેને લાગ્યું. તે રૂપિયા મળતાંજ જેમ ધણી દિવસના વિચોગના અંતે પોતાના બહાલા ભાઈને મળવાથી જેવે આનંદ થાય તેવો તેને રૂપિયાને જોઈને આનંદ થયો તે રૂપિયાને બરાબર સાવધાનીથી પોટલીમાં ખાંધી તે રાત્રેજ તે પોતાના ઘર તરફ જવા તૈયાર થયો. સવાર પૂરું રાહ જોવાતું તેને અસહ્ય થઈ પડ્યું. જતી વખતે, તેના શેકે તેને કહ્યું:—“ભાઈ ! તું તારી સાથે એક હથિયાર રાખજે, કારણ કે કાંઈ જાણે છે કે આજ ત્યાં વરો કે નહિ. એમ કહી શેકે એક મારી તત્વાર આપીને તેને આપી.

કાલિદાસ તેજ રાત્રે ઘેરથી નીકળ્યો. જતાં રસ્તામાં પોતાના ઝાળખાણનાળા જે મળતાં તેની રજા લેતા લેતા તેણે રસ્તા કાપવા માડ્યો.

કાલિદાસ ઘેર જતા જતા વિચાર કરવા લાગ્યો કે, હું ઘેર જઈને મારી માને શું કહીશ ? તે કાંઈ રૂપિયાની આચા રાખીને તો બેડી નથી. મને જોઈને પૂછશે કે લાખને બોળી લાવ્યો ? તે તો તેનીજ વાત જોઈને બેડી છે ! કાંઈક આગળ જતાં વળી વિચાર આવ્યો કે—ખેર ! આટલા દિવસ વળી વધારે, ઘેર જઈને તરતજ લાખની ગોધ કરી લાવીશ.

આમ મનમંત્રિ મનમાં વિચાર કરતો કરતો તે ચાંચ્યો જાય છે, ગામ પાછળ રહી ગયું આગળ એક મોટું ભવાનક જંગલ આવે છે, ત્યાં આવ્યો. જંગલની વચ્ચેથી એક રસ્તો છે, તે રસ્તે ચાંચને તે જાય છે. જંગલમાં અર્ધી રાત વાની

ગણ. અધિકાર વધવા લાગ્યા, કંઈ પણ પ્રકારનું ચિન્ત જણાવા ન શક્યું. તે પોતાના શરીરને પણ નોંધ રાખતો નહોતો. પરંતુ ક્રાંતિશાસ્ત્રને ધેર જવાની એટલી ગંધી ઉનાવણ હતી કે તેને જરાપણ બીક લાગતી નહોતી. તે અધારામાં ને અધારામાં ખપાતામધ ચાલવા માણ્યો.

અચીર, અધારામાં ચાલતા ચાલતાં કપારે રમ્ભો બૂઝી ગયો તેની તેને ખબર ન રહી. અતે બપોરે ઝાઝી ટાળીયો તેના શરીર અધઘર્ષ ત્યારે તે એકદમ ઉભો રહ્યો અને રસ્તો ગોધવા માટે ચારે તરફ લમવા લાગ્યો પણ રમ્ભો જણ્યો નહિ. ખાળગતા ખાળગતા તે ઘણો યાકી ગયો. અને આમ તેમ ફરતા તે ક્યાથી આવ્યો હતો અને કંઈ તરફ જવાનું છે તે પણ બૂરી ગયો કદી કોઈ રસ્તો જણાય અને તે રમ્ભે નવ, તો આગળ જતા આંધુ જગજગ આવતુ. આવી રીતે ભટકતાં ભટકતાં તેને અચાનક કોઈ માણસના આવવાનો ધક્કાસારો જણાયો. જોયું તો કોઈ અધિકારને ચી-મ્તો તેની પાછળ પાછળ આવે છે. પાસે આવના જ ક્રાંતિશાસ્ત્રે જોયું તો તે કોઈ જંગલી સિંહારી જણાયો.

તેને જોતાં જ ક્રાંતિશાસ્ત્રના છવમાં છવ આવ્યો તેણે પૂછ્યું કે-માઈ, તું મને રસ્તો બતાવે છે ? શિકારીએ તેના પગથી તે શિષ્ય સુધી નજર ફેરડીને પૂછ્યું કે-તમારે ક્યાં જવું છે ?

ક્રાંતિશાસ્ત્રે પોતાના નામનું નામ કહ્યું શિકારીએ તેની માથે થોડેક દુર જઈ અને પછી તેને એક રસ્તે ચઢાવી કહ્યું કે “આ સામે ને મામે ખંડાખર ઉતરની તરફ ચાલ્યા જા.”

ક્રાંતિશાસ્ત્રે તે રસ્તે ચાલવા માંડ્યું. ધીમે ધીમે યાકથી તેનું શરીર શિથિલ થઈ ગયું. પણ લખ-લખવા લાગ્યા. એટલામાં ત્યાંથી થોડેજ વેળે એક હુંપડીમાંના દીવામાંથી મંદ પ્રકાશ જણાવા લાગ્યો. ક્રાંતિશાસ્ત્ર ધીમે ધીમે તે હુંપડીની તરફ ગયાં જાય તો ત્યાં એક સ્ત્રી બેઠી બેઠી કપડાં ગાંધે છે. આટલી રાતે પણ તેને સુવાની કાંઈ ધનજ થતી હોય એમ જણાતુ નથી તે નમ્રવ ચક્રોને કામ કરે છે.

ક્રાંતિશાસ્ત્રે તેને કહ્યું—“તુ યાકેનો મુસાફર ન. આજની રાત મને ખદાં મુઠા દેશો ?”

તે સ્ત્રી થોડીકવાર તેના સામું જોઈ રહી, પછી થળી જ વિસ્મયતાથી બોલી—“આટલી માંડી રાતે તમે આ રસ્તે કેવી રીતે આવ્યા ?”

ક્રાંતિશાસ્ત્ર—“હું જંગલમાં બૂલો પડ્યો હતો. લામ્બવશાત એક શિકારીએ મને આ રસ્તો બતાવ્યો. તેથી અહીં આવ્યો છું” એટલું કહેતાં જ તે, ખેસી ગયો. તેનાથી ઉભું રહી, શક્ય નહિ.

દેટકીકવાર સુધી તો તે રમણી જાનીમાની કોણ જાણે કે કંઈક વિચાર, કરવા લાગી, અને કાંઈક આમ તેમ કંઈકારા મારવા લાગી. તે પછી તેણે ચારે તરફ જોઈને ધીમેથી કહ્યું કે—“જાણે છે, કે-તમે અહીં ક્યાં આવ્યા છો ?”

ક્રાંતિશાસ્ત્ર સ્ત્રીના મોં સામું જોઈને બોલ્યો—“ના, આ કાંતું ઘર છે ?”

રમણી—“આ હુંદારાનું ઘર છે. જે. ગિકારીએ તંમને રસ્તો બતાવ્યો તે હુંદારો છે. અને આ તેનું જ ઘર છે.”

ક્રાંતિશાસ્ત્ર ગભરાતો ગભરાતો બોલ્યો—“તો હવે શું કરું ?”

રમણી—“હિપાય તો હવે કાંઈ રહ્યો નથી. તે તમારી પાછળ પાછળ આવતો જ હતો.”

એટલું કહેતાં જ, બહારથી કોઈના આવવાને ધક્કાસારો જણાયો. સ્ત્રીએ ગભરાઈને ક્રાંતિશાસ્ત્રને કહ્યું કે—“હોં હોં, વાર ન કરો” એમ કહીને જલ્દીથી તેને એક અધારી જગ્યામાં સંતાડી દીધો.

શિકારીએ ધરમાં પેસનાં જ તે સ્ત્રીને પૂછ્યું, કે—“શિકાર ક્યાં છે ?”

સ્ત્રીએ કાંઈ ઉત્તર ન આપ્યો. તે માત્ર વિસ્મયજનક દષ્ટિથી-તેના મોં સામું જ, જોઈ, રહી. શિકારીએ ફરી ગરજતે કહ્યું કે—“શિકાર ક્યાં ગયો ?”

રમણી જાણે કશું જ જાણતી ન હોય તેવો લાવ જનાવીને કહેવા લાગી કે—“શિકાર.”

શિકારી—“હા, હા, શિકાર.”

રમણી (વિસ્મયથી)—“કેવો શિકાર ?”

શિકારી અપીરાધથી બોલ્યો—“મે ખરાખર તેને અહીં આવતાં જોયો છે, રસ્તામાં પડ્યું નથી, ઘેર પડ્યું નથી તો શું તે ઉડી ગયો ?”

રમણી—“શું ખબર !”

શિકારી, ગુસ્તાથી ખોલ્યો, “ જાણું છું કે આ બધા તારા જ કારસ્તાન છે. હજી સુધી તારી એ દેવ ગણ નહિ. બોલ ક્યા મતાંએ છે ? ” એવું કહી ને તેણે તે સ્ત્રીને જોરથી એક ભાત મારો. સ્ત્રી ધડમ લાંબને જમીન ઉપર ચમડી પડી, પણ તેણે કંઈ વાતે જણાવી નહિ. “ સ્ત્રીને સુખ નોંધી તેના ક્રોધ વધી ગયો, મારતા મારતા તેણે તેને અધમુરી કરી નાખી, તે પણ તેણે મોંમાંથી એક અક્ષર પણ ન કહ્યો. પડી પડી માન માર જ આવ્યા મંડી.

આ જોઈ કપિલાસથી રહેવાયું નહિ, તેણે ધમ્યું કે હવે સંતાઈ રહેવાયું કામ નથી. મારે માટે આ બિચારી સ્ત્રી મરી જવા જેડી ! આમ વિચાર કરતો-તે ઘરતજ બહાર આવતો ખોલ્યો- “ આ બિચારીને તું નાહક શા માટે મારે છે ? હું આ છોડો ”

તેને જોતાંજ શિકારી સ્ત્રીને છોડીને એકદમ વાઘની માફક તેના ઉપર દુડી પડ્યો.

અપૂર્ણ.

શ્રી મહાકવિ કાલિદાસ વિરચિત

મેઘદૂતનું

મૂલસાહિત ગુજરાતી ભાષાન્તર.

(લેખક-શ્રીયુત હરિલાલ તુલસિ હરામ-)

પૂર્વમેઘ.

કથિત્કાન્તાવિરહગુરુણા^૩ સ્વાધિકારાત્મમત્તઃ^૨શાપેનાસ્તંગમિતમહિમા^૬ વર્ષમોગ્યેષ^૪ ભર્તુઃ^૫ ।૬-૧૪ યસ્ય^{૧૦}કે જનકતનયાસ્નાનપુણ્યોદયે^{૧૦}સ્નિગ્ધચ્છાયાતરુણ^{૧૧} વસતિ^{૧૨} રામગિર્યાશ્રમે^{૧૨} ॥ ૧ ॥ ૧ ॥

અન્યપૂર્વક- પંડો- ૧ સ્વાધિકારાત્ ૨ મત્તઃ ૩ કાન્તાવિરહગુરુણા ૪ વર્ષમોગ્યેષ ૫ ભર્તુઃ ૬ શાપેન ૭ અસ્તંગમિતમહિમા ૮ કથિત્ ૯ યસ્ય ૧૦ જનકતનયાસ્નાનપુણ્યો- વકેષુ ૧૧ સ્નિગ્ધચ્છાયાતરુણ ૧૨ રામગિર્યાશ્રમેષુ ૧૩ વસતિ ૧૪ ચક્રે ॥

અર્થ- ૧ પોતાના, અધિકારથી (માન આદિમાં છે) ૨ પ્રમત્ત- બનેલો, ૩ કાન્તાના વિયોગને ક્ષીણ અવસ્થા તારે યદિ પડેલા, ૪ એક વર્ષ સુધી ભોગવાતા, ૫ સ્વામિના (રામના) ૬ શાપ વડે, ૭ અસ્ત-પામેલા (નાશ પામેલા) મહિમા (સામર્થ્ય) વાળો, ૮ કોઈ એક, ૯ યમ, ૧૦ જનક તનયાના (મીતાના) સ્નાન કરવાથી પવિત્ર યજ્ઞેમાં પાણીનાળા, ૧૧ સન્નિ- સન્નિ હાથાનક (નમેશ, વક્ષો) વાળો, ૧૨ રામગિરિનાં (ચિત્રકૂટના) આશ્રમેમાં, ૧૩ વાસ, ૧૪ કરતો-હવો.

અર્થાન્- કાન્તાના આરંભમાં આશીર્વાદ, નમસ્કાર, કે વસ્તુતો- નિર્દેશ હોયો જોઈએ. એ સાલાધાર પ્રમાણે કવિ આ કાવ્યના આરંભમાં વસ્તુતો નિર્દેશ કરતા નીચે પ્રમાણે કથાનો આરંભ

કરે છે. હિમાલયની અલકાપુરીના યજ્ઞરાજ કુબેરના હાથ નીચે મોટા અધિકાર ઉપર એક અંશે હતો, તેણે પોતાની સ્ત્રીના મોહમાં પડીને પોતાના અધિકાર ઉપર (પોતાના કામમાં) ધ્યાન આપ્યું નહિ. જેથી અત્યંત ક્રોધી બનેલા કુબેરે તે યજ્ઞને સ્ત્રી વગર એક વર્ષ સુધી દેશપાર કર્યો. જેથી તે પોતાની કાન્તાનો વિયોગી બની, જે પર્વત ઉપર ઘણા મર્મયે રાગ અને સીના રજા હતાં અને સીતાએ પ્રતિદિવસ સ્નાન કરી જે પર્વતના જળાશયોને પવિત્ર કર્યા હતાં, તથા જે પર્વત ઉપર ઘણી છાયાવાળાં નમેકે ઘસો સમઝ સમઝ ઉમેલાં હતાં તે રામચરિત-ચિત્રકૂટ પર્વત ઉપર આવીને આશ્રમેશ્વરે એક વર્ષ સુધી રહ્યો હતો. આમા ચિત્રકૂટ ઉપરના પાણીને રામના સ્નાન કરવાથી પવિત્ર થયેલા ન જણાવતાં મીતાના સ્નાન કરવાથી પવિત્ર થયેલા જણાવ્યા છે, તેમાં આ યજ્ઞની પેઠે રામ જે કે દેશપાર થઈને આ ચિત્રકૂટ ઉપર રહ્યા હતા તોપણ તે મીતા સાથે (પોતાની કાન્તા સાથે) હતા, જેથી યજ્ઞ રામથી પણ અત્યંત દુઃખી હતો એમ જણાવવાનો કવિનો હેતુ હોય એમ જણાય છે, અને તેથી રામે હનુમાન સાથે સીતાને મોકલેલો સંદેશો ધ્યાનમાં લઈ કવિએ આ મેધમંદેશો કર્યો છે, એમ કેટલાક કહે છે.

આમા “ વિપ્રવલ ” નામનો ધૃગાર રસ છે. અને તેમાં પણ નાપકની ઉન્માદવસ્થા છે. આ કાવ્યમાં આદિથી અંત સુધી મહાકાન્તા થત છે તેના પ્રત્યેક અરણ્યમા મ, મ, ન, ત, ત, ગ, ગ, એ રીતે ૧૭ અક્ષર આવે છે. ૧.

તસ્મિન્નદ્રો કાતિચિદવલાવિપ્રયુક્તઃ સ કામી

નીત્વા માસાન્કનકવલપન્નંશરિક્તમકોષ્ઠઃ ।

આપાદસ્ય પ્રયમંદિવસે મેયમાશ્લિષ્ટસાનું

વપક્રીઢાપરિણતગજમેક્ષણીયં દદર્શ ॥ ૨ ॥

અન્યથાપૂર્વક પઠો—૧ તસ્મિન્ ૨ અદ્રો ૩ અવલાવિપ્રયુક્તઃ ૪ કનકવલપન્નંશરિક્તમકોષ્ઠઃ ૫ કામી ૬ સ, ૭ કાતિચિત્ ૮ માસાન્ ૯ નીત્વા, ૧૦ આપાદસ્ય ૧૧ પ્રયમંદિવસે, ૧૨ આશ્લિષ્ટસાનું ૧૩ વપક્રીઢાપરિણતગજમેક્ષણીયં ૧૪ મેયમ ૧૫ દદર્શ.

અર્થ—૧ તે (ચિત્રકૂટ), ૨ પર્વત ઉપર, ૩ કાન્તાના વિયોગવાળો (અને તેથી અત્યંત દુઃખી થવાને લીધે), ૪ કનકવલ (સોનાનું કંકણ-કડું) નીકળી પડવાથી ખાલી-શૂન્ય દેખાતા હાથના કાંઠાવાળો, ૫ કામી, ૬ તે-યજ્ઞ, ૭ કેટલાક ૮ માસ, ૯ વીનાડી (પીત્વા પછી), ૧૦ આપાદ માસના, ૧૧ પડેલા દિવસે, ૧૨ પર્વતના ચિખરને ઢાગી દેના (અને તેથી), ૧૩ દત્ત-ચળે મારીને પશ્ચમે ઉમેડી નાખવાની ક્રીડા કરવામા આગવ્યવગા દંત્રશળોના પ્રહાર કરતા શ્યામીના જેવા શેલના, ૧૪ મેધને, ૧૫ દેખતો હતો.

૧ જાગૃત રસપ્ર કરવામા (નવરામની કલ્પના પ્રમાણે) ૨ જાદે નાસ એક જ આશ્રમમા ન રહેતા થોડો સમય એક આશ્રમમાં, થોડો સમય બીજા આશ્રમમાં એમ તુડા તુડા આશ્રમમા રહ્યો હતો કાશ્મિર કે કાન્તાના વિયોગ દુઃખને લીધે તેનું ચિત્ત અસ્વસ્થ હતું ૩ કવિ વિવશાદ થનેશ્વર “ આ ચિત્રકૂટ પર્વત નાશિલ ત્રણ આશ્રમ-ગોદાવરીના ત્રણ આશ્રમ છે ” એમ કહે છે ૪ આઠ માસ કાશ્મિર આશ્રમ હતર મેધમાં ૫ કોઈ જગ મામા “ શેવામ્માસાનામયચતુર- ” એટલેવાકીના થાર માસ મીનાડ, એમ કહેડું છે ૫ આ કાવ્યે ઉપમાદર્શક રૂપ યજ્ઞ હનુ દેવાથી સુસેવમા છે.

અર્થાત્—તે ચિત્રકટ પર્વત ઉપર હોતો તે યશ ક્રામી એટલે કાન્તામાં જ ચિત્રકટિવાળો હતો તેથી કાન્તા વિયોગના અત્યંત દુઃખ હોયેથી તે ધણો કૃશ-દુઃખી પડી ગયો હતો, અને તેથી તેના કડિ પહેરેલું સોનાનું કડું નીકળી પડ્યું હતું. એવી સ્થિતિમાં તેણે લગલગ આઠ માસ કાટયા પંત્રી આપાદનુંદી પાંચાને^૧ દિવસે તે પર્વતના શિખરને ઢાંરી દેતો મેધ ચઢી આવેતો દોઢો. તે મેધ પર્વતને દંત્રથળે મારવાની કોણ કરતા હાથી જેવો શ્વેતો હતો. ૨

તસ્ય સ્થિત્વા કયમપિ પુરઃ કૌતુકાધાનરેતો—

રન્તર્વોપાશ્વરમનુચરો રાજરાજસ્ય દધ્યૌ ।

મેયાલોકે મવતિ સુખિનાડ્વન્યમાટ્તિ ચૈતઃ

કળાશ્લેષવળયિનિ જને કિં પુનઃસંસ્યે ॥ ૨ ॥

અન્યપૂર્વક પદો—૧ રાજરાજસ્ય ૨ અનુચરઃ ૩ અન્તર્વોપઃ ૪ કૌતુકાધાનરેતોઃ ૫ તસ્ય ૬ પુરઃ ૭ કયમપિ ૮ સ્થિત્વા ૯ ચિરમ્ ૧૦ દધ્યૌ. ૧૧ મેયાલોકે ૧૨ સુ-
ખિનઃ ૧૩ આપે ૧૪ ચૈતઃ ૧૫ અન્યમાટ્તિ ૧૬ મવતિ ૧૭ કળાશ્લેષવળયિનિ ૧૮
જને ૧૯ દૂરસંસ્યે ૨૦ કિં ૨૧ પુનઃ

અર્થ—૧ રાજના રાજનો (રાજ-મથના રાજ ધનાધિપતિ-કુનેરનો), ૨ અનુચર-સેવક (તે યક્ષ), ૩ અંતરમાં અંદરથી રાખેલા અશુભાળો^૨, ૪ કૌતુકને-અભિપ્રાયને ઉત્પન્ન કરવાના કારણે, ૫ તે (મે) ની, ૬ આગળ-સામે, ૭ ધણુ મોટા પ્રયત્નથી (પરાણે પરાણે), ૮ ઊંચો રહેતો, ૯ ધણુ વખત સુધી (મનોવિકાર શાન્ત થતા સુધી), ૧૦ વિચાર કરવા સામ્યો (મનોવિકારનો હેતુ જણાવતાં કહે છે કે) ૧૧ મેધના દર્શન થતા, ૧૨ સુખી (પ્રિયજ્ઞાદિના સંયોગવાળો) માણસના, ૧૩ પશુ, ૧૪ ચિત્ત, ૧૫ બીજી વૃત્તિવાળા (વિદ્યારાળો), ૧૬ થાય છે (સૂતા પંત્રી) ૧૭ પ્રિયાના કંઈનું આદિગન કરવાની ઇચ્છાવાળો, ૧૮ માણસ, ૧૯ (પ્રિયાથી) દૂર રહેશે હોય (તેવે તેમ થાય) તેમાં, ૨૦ કહેવું શું ?

અર્થાત્—મેધને જોઈને સુખી માણસનો કામ શક્તિ પામે છે, તો આ યક્ષ તો ધણુ વખતથી પોતાની સ્ત્રીથી વિયોગી બની દૂર પડેલો હોવાથી ધણો જ ક્રામી બને જ બને. અને તેથી તેના અંતરમાં પોતાની સ્ત્રી સંગથી અનેક વિચારો ઉપરાઉપરી આવે, અને તેથી ગળગળા થઈ જાય, અને તેથી તે મેધના સામે ઊંચો પશુ પરાણે-રહે. એ બધું બનવા જોગ છે. ભાવાર્થ કે વિયોગીઓનો કામ મેધદર્શનથી ધણુ શક્તિ પામે છે.

આમાં અર્થાન્તરન્યાસ છે, પ્રથમ સહેજ પ્રસ્તુત વસ્તુ જનુવાનિ પંત્રી સામાન્ય વસ્તુથી વિશેષતઃ સમર્થન કરવામાં આવે, ત્યાં અર્થાન્તરન્યાસ કહેવાય. ૩
હવે મનોવિકાર શાન્ત થવા પંત્રી તેણે શું કંઈ તથા તેને શો મનોવિકાર થયો તે જણાવનાં કહે છે કે—

પ્રત્યામલ્લે નમસિ દયિતાઝીવિચારલંઘનાર્થા ।

જીમૂતેન સ્વકુશલમર્પા હારવિર્બન્ધવ્રાત્તિમ્ ॥

૧ પુનઃપ્રિયા અહિના હોયે ગત્યાં આપાદનો પડેલો દિવસ તે નેડે વડી પડેલો અવાય. ૨ ધીરશાન નાયક દોષથી આવના અશુભને અગ્રાવતા.

કરી શકે ? લુધમાં ક્યાથી પહેરાવે અને છોકરાને લલ્લાની પશુ શી રીતે શકે ? આ લોકોને ૧૨, ૧૪, ૧૭ અને ધરડો થાય ત્યારે ૨૦ રૂપિયા પગાર મળે છે તે ઘણાજ ઓછા છે. જવાબદારી ધણી, ૨૪ દલાકની નોકરી, ૨૫નાજ પશુ રબ નહિ છતાં નાણાં ઉધરાવી સરકારને આપે તેવી નોકરી છતાં પગાર લુજ. આશા છે કે નામદાર મરકાર આ લોકોને પગાર વધારી આપશે. તેમના પગાર ઓછામાં ઓછો ૨૦, ૨૫, ૩૦, ૩૫ અને ૪૦ નો તો હોવો જોઈએ તોજ કાંઈ તેમનું પુરું થાય. આ બાબત જલ્દીથી સમાધાનીથી કામ લેવાની જરૂર છે. અને સરકારની ત્રીજેરી હાતાના વખતમાં નર કરનાર આવા નીમકહલાક કમાઉં દોડારાઓ તરફ મગ્ન ઉદાર દષ્ટિથી જોશે

x

x

x

x

નામદાર-ની-જે-પોચ-વાઈમરોયની ધારામજામાં જવાથી તેમની જગ્યાએ અમદાવાદના પંચીક રા. સા. હરિલાલ દેશાઈભાઈ બી. એ એલ. એલ. બીની રા. સા. હરિલાલભાઈ સુટણી થઈ છે. તેઓ અમદાવાદની મ્યુનિસિપાલીટીમાં પ્રેમ આંતરેખસ થયા. તરફથી ધણુ ઉત્તમ કામ કરે છે તેઓની સુટણી થવાથી પ્રગ્નમાં હવે ફેલાયો છે. અમે તે નામદારને અભિનંદન આપીએ છીએ. અને આન. પોચની ખાલી પડેલી જગ્યા તેમના જેવી બાહોશીથી આન મી. દેશાઈ પુરી રાકરો એવી આશા છે.

x

x

x

x

હોમરૂલ લીગ ફોર ઇન્ડિયાના પ્રમુખ ડૉ. સુબલ્લન્ય આપર, માથ હાઈકોર્ટ જડજે મદ્રાસથી અમેરીકાના પ્રધાન ઉપર ફિડુઆનને સ્વરાજ્ય અપાવવા મંજૂરી એક પત્ર લખ્યો હતો તે લાંબી સુદતે પ્રકટ થયો છે. તે પત્રી હીંદી પ્રધાન ના. મોન્ડેશ હીંદમાં આવી દરેક રચણની અને પ્રગ્નના આગેવાનોની સુવકાત લઈ પાછા વિસાવત ગયા અને

રાજકિય સુધારાની
ચોજના.

ત્યાંથી હાલમાં હીંદી રાજકિય સુધારાની ચોજના બહાર પડી છે. જેમાં હોમરૂલ લીગે ધડેલી ચોજનાનો અસ્વિકાર કરેલો છે. આ ચોજનાનો માર એ છે કે—હીંદી વજરનો પગાર ઈન્ડિયની તીજેરીમાંથી આપવો, હીંદ માટે પ્રીવી કાઉન્સીલ સ્થાપવી, ગવર્નર જનરલની હાલની ધારાસભાને બદલે ‘કાઉન્સીલ ઓફ સ્ટેટ’ સ્થાપવી તેમાં સભ્યો ૫૦ રાખવા તેમાંથી ૨૧ ની સુટણી થાય અને ૨૯ ની નીમલુક ગવર્નર જનરલ કરે તેમાં ૪ બીન અમલદારો રહેશે તેના પ્રમુખ ગવર્નર જનરલ રહેશે. આ કાઉન્સીલની સુદત ૫ વર્ષની રહેશે. બીજી ધારાસભા ૧૦૦ સભ્યોની બનાવવી તેમાં બે તૃતીયાસ સુટાયલા અને એક તૃતીયાસ નીમાયલા જોઈએ નીમાયલામાં ત્રીજ બાગના બીન અમલદાર હોવા જોઈએ. પ્રમુખની નિમલુક ગવર્નરજનરલે કરવી મરકારી ખરડાં-ઓ ધારાસભામાં દાખલ કરવા અને તેમાં પસાર કરવા, અને પસાર કરેલા ખરડાં કાઉન્સીલ ઓફ સ્ટેટ એટલે રાજ્યદારી મંડળને મોકલવા, ખાનગી ખરડાંઓ મેમ્બરો રલુ કરી શકશે અને તે ધારાસભામાંથી પસાર થયા પછી બીજા મંડળને મોકલી આપવા. તેમાં મંત્રેદ પડે તો સંપુક્ત મજાએ નીકાલ કરેલો. હાલો માત્ર બકામજો તર્કે લેખામે ગવર્નરજનરલ અને તાજના હાથમાં મલુગી, મોકુશી કે બરતરશીની મત્તા રહેશે.

પ્રાંતિકમદારાગારીઓ—એક ક્ષત્રાણની સરકાર, કાગેબારી મડળ, ધારામજાના સુટાયલા સભ્યોમાંથી ગવર્નર નીમે તેણે વજર અને એક વધારાનો મળ્ય એટલાની બનશે કાગેબારી મડળ બે સભ્યોનું બનશે તેમાં એક હીંદી રહેશે. ધારાસભા દરેક પ્રાંતમાં સંગીન સુટાયલી બહુગની માથે વધારેલા વિચારવાળી ધારાસભા સ્થાપવી.

દેવી રાજ્યોની એક મંત્ર મંડળી મધ્યપરી, હોદી સનંદી નોકરીઓમાં ઉંચા અધિકારવાળી વ્યવસ્થાઓમાં ૩૩ ટકા જેટલો ભાગ હોદીઓને આપવો કમીશન તપાસ ચલાવે તે સુધીમાં દર વર્ષે દોઢ ટકાનો તેમાં વધારો કરવો. કમીશન બાર વર્ષે નીમવું. ધારાસભાનો પ્રમુખ ગવર્નર ડેલે, કમીશનરી, સભા સાથે મળી ધરાવનારા પ્રધાનોને, ગવર્નર ધારાસભામાંથી ચુંટાયતા મહામંદોમાંથી નીમશે.

આ યોજનાને મરબુએન્દનાયમાસુ, મર સત્યેન્દ્રમંત્રસિદ્ધિ વિગેરેએ સારી ગણેલી છે ત્યારે મીસીસ બીસેન્ટ વિગેરેને તે અપુરી લાગે છે

x x x x

રાજકીય સુધારાની યોજના—તા. ૨૦ અગસ્ટ ૧૯૧૭ ના રોજ આપવામાં આવેલા વચન અનુસાર હિંદુસ્તાનની રાજ્યસભા પદ્ધતિમાં સુધારા કરવાની યોજના ગઠાર પડી છે. તે યોજનાને કોઈ પણ પણ તરફથી સમુર્ણ અનુમોદન મળ્યું નથી. સ્વરાજ્યવાદી પક્ષને તેમાં લોકશાસન પદ્ધતિ જણાતી નથી માધ્યમીક પક્ષે તેમાં કેટલાક સુધારા વધારા સાથે તે પદ્ધતિ સ્વીકારવા ઇચ્છા બતાવી છે. અમારા માનવા પ્રમાણે તા. ૨૩ મીના વચનથી સામાન્ય જન મસુદમાં જે આગા બંધાઈ હતી તેને આ યોજના સતોષ આપી શકતી નથી. વળી લોકશાસન પદ્ધતિની જે રીતી દાખવ કરવામાં આવી છે તેથી બ્યુરોક્રસીની સત્તાઓમાં ઘટાડો ચલાવે બદલે વધારો થાય છે અને જે નાપકા 'મીનીસ્ટર' મંત્રે તેમને નવા કર નાખવા પડે એવા ખાતાં તેમને સોંપાય તેથી તેઓ પ્રગતિમાં ધણા અજબામણા થશે, અને કઠાય પ્રગ આલું સ્વરાજ્ય નથી બંધકું એવો પોતાને મોટો નોકો પાડશે અને બાર વરસે પારલામેન્ટની રીવીઝન કમીટી ભરાશે ત્યારે સદરહુ ખાતા પાછા બ્યુરોક્રસીના સ્વાધીન થશે. હિંદુસ્તાન સ્વરાજ્યને માટે લાયક છેજ નહીં એવું આપણી પામે કબુલ કરાવવાની આ ગાથ હોય એવું અમને તો લાગે છે.

x x x x

કેપેરીઅસ કોન્ગ્રેસ—આ બાબતપર હિંદુસ્તાનના સમગ્ર રાજ્યધારીઓના મત કેવા છે અને લોકનાયકો તથા જનમહાજનો મત કેવો છે તે, સમજવા તથા તે અનુસાર કાર્ય કરવાની ખાસ જરૂર હોવાથી આલુ મામમાં કોન્ગ્રેસની ખાસ બેઠક મુખાધ ખાતે મળશે. તેના પ્રમુખ કોણુ મશે એ હલુ નક્કી નથી પણ કોઈ મુસલમાન બેઠકસરના પ્રમુખપણા નીચે કોન્ગ્રેસ ભરાય તો મણુ સાડ એમ બમાર માનવું છે

x x x x

લશ્કરી સનંદી નોકરીઓ—આખરે નામદર સરકાર કંઈક જાણી અને કાળા લોકને માટે લશ્કરી સનંદી નોકરીઓના દરવાજા જરાક ઉઘાડ્યા. પણ દાર ધણું મોટું ઉધડ્યું છે. હિંદુસ્તાનના સંનકિએ પોતાની વીરતા હાલના પ્રયંત્ર સુદમાં દાખવી અને તે સરકાર તથા જર્મન વીગેરે દુરમનેને પણ કબુલ કરવી પડી, જના તેની તુલના બ્રીટીશ સરકારની ન્યાયી-દાયે ધણી જુગ થઈ છે તે હીકમીર ચલા જેવું છે, મચાલ એ છે કે આમાં આજાર કોનો માનવો ? જહાલ કે મવાન પહોનો ? કે બ્રીટીશ ન્યાય જતીનો કે દુરમનની દુઃખનાવટનો ? હિંદુસ્તાનની બ્યુરોક્રસીનો કે મેટ્રીટનની પાર કેપીનેટનો ?

x x x x

મહાત્મા ગાંધી તથા સત્યાગ્રહ—જાઘ માલ ખેડ છલામો અતિ જટીલી પણી યોડો પાઠ થયે તેથી મહેસુલ મુલતરી રાખના પ્રગએ નામદર સરકારને ધણી અરજીઓ કરી. પણ તે સર્વે ઉપરથી નામંજુર થઈ ત્યાં પ્રગને આત્મશાન કરાવવા તથા સરકારની પણ કાંઈક દષ્ટિ ઉઘાડવા માટે મહાત્મા ગાંધીએ ખેડ છલાની પ્રગ પામે સત્યાગ્રહની શરુઆત કરાવી. સરકાર પણ હરેક પ્રકારે હપતો વસુલ લેવા નજવીજ કરી બેઠાં છેવટે પ્રગનાં સત્યાગ્રહનો વીજય થયો

છે અને મરકારને પ્રગતી માગણી વ્યાજની માત્રની પડી છે. મતી સાવિત્રી સત્યાગ્રહથી પોતાના પતીને માક્ષાત્ યમદેવના પામેથી છોડાવી લાવી હતી તો હિંદુસ્તાનની પ્રગતના સત્યાગ્રહ આગળ ન્યાય સાક્ષાત્ હાજર થાયજ. પણ આ હયાંઆર મલું લખાંદર છે તથા તેનો સચોટ ઉપયોગ કરતાં અને નાળી લેના આવડતુ જોઈએ. મહાત્મા ગાંધીને આ વિગત માટે એને ધન્યવાદ આપીએ છીએ, અને પ્રગતને સત્યાગ્રહ તથા સ્વમાન ગીખના સાથે સાથે લક્ષમણ કરીએ છીએ.

+ + + x + + + +

મહાત્મા ગાંધી અને કેદુર્દોગ—મત્યાગ્રહી કર્મવીર મહાત્મા ગાંધી ગુજરાત પ્રત્યે કેદુર્દોગ માટે અખીન બદાર પાડે એ મુદ્દા દષ્ટીએ સરકારને મળી ગયા જેનું જજ્ઞાપ. પણ સુદમ દષ્ટીથી વીચાર કરતા સ્વરાજ્યનો રસ્તો વીરપુરોના અતીતવથી થવો મુશ્કેલ થાય છે. પાય કે દસ શાખનું લરકર તંવાર હોય તો આપણી વ્યાજની માગણીઓ બાબત દોષથી ના પાડી શકાયજ નહીં. તેમજ સ્વરાજ્ય મળ્યા પછી તે ટકારી રાખવાની મોટી પતીજ હરજ પ્રજા પર આવી પડે છે, તે અદા કરવા માટે પણ લરકરની જરૂર છે. અને આધુનીક સુદકગા કે જેથી આપણે ધણા વરસોથી અમાણુ છીએ, તે શીખવાનો આ પ્રસંગ અનાયાસે આવ્યો છે તે સર્વેએ અખીનદનથી સ્વીકારી લેવો જોઈએ અને માતૃભુમીના સાચા સેવક હોય તેમણે હવે સુદકગા શીખવીજ જોઈએ. અંગ્રેજ સરકાર આ પ્રસંગે સુદકગા શીખવશે. ફરી આવો પ્રસંગ આવશે નહીં.

કેટલાક કહે છે કે ખીન મરતે ગા માટે લરકરમા જવું જ અમારો જવાબ એવો છે કે જે વિદ્યાથી આપણે અમાણુ હોઈએ તે શીખવવાનુંગીના પ્રમાણે સેવાજીતીથી પણ શીખીએ તે સાફ છે અને આવા મહત્વના પ્રશ્ન બાબત સરતો કરવા બેમીએ તો આપણને શીખવનારાઓને અશક્ત કે મંશય થાય, અને કદાચ આપણને તે વિદ્યા ન પણ શીખવે. માટે

તદિદિ પ્રાણિપાતેન પરિમથેન સેવ્યા.

આ બાબત મહાત્મા ગાંધીના મત પ્રમાણે પ્રગત તથા સુચનવર્ગ ગાયશે તો ધણો જ ફાયદો થશે.

x x x x

ગામેગામ સ્વયંસેવક મંડળની જરૂર—હવની પરીતીની તથા મોધવારીની લીધે જન-માત્ર તથા સ્ત્રીઓની લગત જનશવવાનું કામ થવું મુશ્કેલ છે. અને સરકારથી પણ સુદમાં તે મેકાવવી હોનાથી આનરીક વ્યવસ્થા પર જરાજર લક્ષ ન આપી શકાય એ સ્વાભાવીક છે. થાય સ્વયંસેવક મંડળની તથા હક ઉપરાત જુને યવાની હકીકતો કબુલિયર થાય છે તેથી ગામે ગવર્નર જનરાજ મંડળની જાન જરૂર છે. દરેક ગામે યોજનામાં યોજના સો મુદ્દો કવાવન વીગેરે બનાવવી તોર થાય અને દાવમના તથા પોલીસની મરજીથી રાત્રે પોતપોતાનાં ગામેની રક્ષા કરે બામના ખીનાઈ. આનું એ માણસનું મંડળ દરેક ગામે ગામ તંવાર છે એમ જજ્ઞાપે તો ધાડ એ દારાર હામનજ અમી જગે, અને પ્રવલ અગતના પ્રસંગ ધણા થોડા આવશે.

એક રેડ

તે ધારાસભાગ સાચી—ખી. ડ. ૧) સ્ત્રીઓના પ્રદેન અને લોદીયા મટાની સક્તિ આપે છે તે અમાએ નીકાલ થી મોલન માનમગજ હારાજ પખ છે કે —જેદની માધી ધણી સારી છે તે ખી. મોડી બીજ નજ ખાટથી મોકવર્મ.

ધારાથી જનજનારામ બગવાનરામ—નુદરીસાધીની દવાની ખાટથીઓ બે નખત મંગાવી જાને આરામ થશે છે માટે બીજા પણ ખાટથી મોકવર્મ.

ની ડી. ૧. ૧). ત્રણની ડી. ૨-૧૦-૦. દવે કેમીકલ વર્કગ—અમદાવાદ.

ગ્રંથ-સત્કાર

ફ્રાન્સનો વ્યાપાર અને વૃત્તાંત—અંધવા પુરોષિણનો તો પૂર્વ પ્રદેશ આદિ સાથે વ્યાપાર—
ભાગ ૫ મો. રમી પ્રસિદ્ધ કરતાર દિવાન બહાદુર રજીસ્ટ્રારાઈ ઉદયરામ ન્યુ ગામ દેવી, માંજ
ગાંધી રોડ મુખાઈ, મુલ્ય રૂ. ૫-૦-૦ પૃષ્ઠ ૬૨૨. એક કાગળી, ભાષા ગુજરાતી, લીપી બાળબોધ
આ પુસ્તકનો આભાર સાથે સ્વિકાર કરવામાં આવે છે.

આ પુસ્તકમાં ફ્રાન્સના પૂર્વ પ્રદેશ સાથે વ્યાપારનું સારી રીતે વિવેચન કરામાં આવ્યું છે.
ફ્રાન્સમાં ઘણી રાજકીય ઉચ્ચગાંધીય થયેલી છે, અને તેના ઇતિહાસનો સંખેષ આખા પુરોષીય
દેશ સાથે જોડાયેલો છે તેનો ઇતિહાસ વિશેષ કરીને આ ભાગમાં દાખલ કરેલો છે ફ્રાન્સ જેવા
દેશમાં રાજ્ય અને અંગતવિષયક નાના પ્રકારના ફેરફારો કરી રીતે થયા અને દાલમાં ચાલતું પ્રજા-
સત્તાક રાજ્ય દેવી રીતે અમલમાં આવ્યું તેમજ સિવિલ હિંદ માથે ફ્રાન્સનો વ્યાપાર વિગેરે
વિષયો મનન કરવા યોગ્ય હોવાનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. દાક્ષિણ રાજકીય ચળવળના
વખતમાં દરેક સંબંધે આ પુસ્તક વાંચી જવાની ખાસ જરૂર છે દિવાન બહાદુર રજીસ્ટ્રારાઈ
પોતાની ઉચ્ચાવસ્થામાં પોતાના સમયને આવી રીતે નોકીને રાત આપનારા પુસ્તકો લખવામાં
વિતાલે છે તે બધી ખરેખર આનંદ થાય છે આશા છે કે આ પુસ્તકનો સારો ફેલાવો થશે.

દેવી માગવત—શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાનર—પ્રસિદ્ધકર્તા સરતુ વાંચન પ્રચારક સભા. અમ-
દાવાદ. આ પુસ્તક અમદાવાદના પ્રસિદ્ધ છુકમેવર મહાદેવ રામચંદ્ર જાગૃતના પુત્ર રા. ગોવિંદ-
રાવે ભાષાંતર કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે પૃષ્ઠ ૮૮૮ કદ રાવન આકે પેટ પાકુ પુકું. એક કાગળી
છતાં કીમત માત્ર રૂ. ૨-૮-૦ સસ્તા સાહિત્યે સસ્તી કીમતે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યા પછી તેનું અનુ-
કરણ ઘણું માણ્યોએ કરવા માંડ્યું છે. તેમજ મોટા પુસ્તકો સસ્તી કીમતે પુરા પાડવાની પ્લેક્ષ
ના. ગોવિંદરાવે કરવા માડી છે તે બધી આનંદ થાય છે. પુસ્તક વાંચવા નેતું અને હિતમ છે
દરેક ભાવી દેવી ભાતે અવસ્ય આ પુસ્તક ધરમા રાખજી જોઈએ. આવીજ રીતે ઉપયોગી
પુસ્તકો સસ્તી કીમતે પુરા પાડવા એ જનસમાજની સેવાજ છે અને તે માર્ગ રા. ગોવિંદરાવે
મહાદેવ કરેલો જોઈ આનંદ થાય છે. આશા છે કે લોકો તરફથી આ પુસ્તકનો સારો સત્કાર થશે.

શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ—તેમનું વિસ્તૃત સચિત્ર જીવન ચરિત્ર ૭૫૦ ઉપદેશામૃત સાથે.
લેખક રા. રા. ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા. સપાક સસ્તી વાર્તામાળા. દાહ્યાપીઠા નવે વાસ
અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૭૮૪ એક કાગળી કદ મુપરોયલ ૧૬ પેટ, પાકુ પુકું મુલ્ય રૂ. ૨-૮-૦ આ
પુસ્તક મંગાવનારને શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાનું પુસ્તક ભેટ આપે છે આ પુસ્તક પ્રકટ કરવા માટે
આલેખક નિવામી રા. જનનાથભાઈએ કે. ઉવાસરામ નગેતમદાસ ભટ્ટના પ્રેયાર્થે એક હામર, રૂપિ-
યાની સહાય આપી છે અને તે ઉપરાંત તેમના ઉપદેશામૃત છપાવવા વિગેરેનું ખર્ચ પણ
તેમણે આપેલું છે.

આ પુસ્તકમાં શ્રી રામકૃષ્ણ પરમહંસ કે જે પ્રસિદ્ધ ગામી વિવેકાનંદના ગુરુ થતા હતા તેમ-
નું વિસ્તૃત જીવન ચરિત્ર આપેલું છે. મહાપુરોષોનાં જીવનચરિત્ર વાંચવાથી મનુષ્યની જીંદગી સુધરી
જાય છે. આ પુસ્તકથી સાહિત્યમાં એક અમૂલ્ય વધારો થયો છે. આ પુસ્તક કેટલોક ખર્ચાળા
પુસ્તકોનાં વ્યાપાર લખનામાં રા. ડાહ્યાભાઈએ ઘણો શ્રમ લીધેલો જણાય છે, આ પુસ્તક વાંચ-
વામાં મન તત્કીન થઈ જાય છે અને વારંવાર વાંચવાનું મન થઈ જાય છે. આશા છે કે જન-
સમાજ તેનો મારી રીતે લાભ લઈ લેખકના કાર્યને ઉત્તેજન આપશે.

સરના સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યોલ્લેખ તરફથી ગોળા પુસ્તકો, -ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને ભવિષ્ય-
અથવા સરના સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યોલ્લેખની મ. ૧૯૭૨ સુધીના દસ વર્ષોના અહેવાલ અને હિસાબ-
એક ભગવાં વજ્ર ધારી સંસ્કારી સંસ્કારનો ત્યાગ કર્યો છતાં પણ જનમમાગ ઉપર કેટલો બધો
ઉપકાર કરી શકે છે તે આ પુસ્તકથી સદા સમજી શકાય તેમ છે. આ મસ્થાના મત્રિ બિહુ
અખંડાનંદજીએ ગુજરાતીમા સમ્પત્તિ કિમતે ઉપભોક્તમ પુસ્તકો પુરાં પાડવાની પ્રેયમ શરૂઆત કરો
છે. અને તેમાં તેમણે દસ વર્ષ સુધીના શું શું કાર્ય કર્યું છે, ક્યાં ક્યાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કર્યા, તે
પુસ્તકોના ખર્ચ અને મૂલ્ય, તેમજ અત્યાર સુધીમાં શું શીલીક છે તેનું સચિત્તર વર્ણન આ
પુસ્તકમાં કરવામાં આવ્યું છે. દરેક અંચ પ્રકારકને આ પુસ્તક વારંવાર મનન કરવા જેવું છે.
આજે ઘેરઘેર સરના સાહિત્ય અને હિમુ અખંડાનંદજીનું નામ જાણીતું થઈ ગયું છે. તેમણે
ભાગવત, યોગવસિષ્ઠ જેવા અથિતો નહીં કીમતે પ્રજામાં ફેલાવો કર્યો છે. સ્વાર્થથી તો સર્વ
કાંઈ કાર્ય કરી શકે, પણ નિસ્વાર્થપણે જનમમાગની સેવા શી રીતે કરી શકાય છે તેનું ખરે-
ખર વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે. મૂલ્ય ૧૦ પાન ૩૭૨.

રામકૃષ્ણ કથામૃત—આગ પહેલો પાન ૫૮૭ મૂલ્ય ૧૧૧. પ્રકાશક હિમુ અખંડાનંદ સરના
સાહિત્ય વર્ષિક કાર્યોલ્લેખ અમદાવાદ વિવિધ અયમાગના ૮ મા વર્ષનું આ પુસ્તક છે. રામકૃષ્ણ
પરમહંમના શિષ્ય શ્રી મહેન્દ્રનાથ ગુપ્તે બંગાળી લખેલા પુસ્તકનું આ ભાષાનર છે. તેમાં શ્રી
રામકૃષ્ણ પરમહંમનું મહિમ જનનચરિત્ર આપવામાં આવ્યું છે અને તે પછી તેમણે આપેલા
ઉપદેશોનો ૫૮૬ પાનમાં સમાવેશ કર્યું છે. અખાતમજાનથી ભરપુર આ પુસ્તકનો દરેક માણસે
લાભ લેવા જોઈએ.

રઘુવેણા રજપૂતો પાને મતીઓનું ગુરાતન—જેમક મજલોલ જાદવજી-દાસ, પ્રકાશક
પટેલ કચરાભાઈ વનમાળીદાસ પટેલ અમદાવાદ પૂર્વ ૦૩ મૂલ્ય ૧-૮-૦ આ નવલકથા સુપ્રસિદ્ધ
અંચ યોગરાજચાવનમાંથી એક સામાન્ય રમિક ધટનાને અનુસરી લખાયેલી છે. તેમાં બહુદુર રજ-
પૂતોનું શૌર્ય અને રજપૂતશૂણીઓના ગુરાતનનું વર્ણન કરેલું છે. વાર્તા રમિક અને વાંચના યોગ્ય છે.

હરસના ઉપાયો.

(જેમક—વૈદ્ય જોષ્ઠારામ વિ. પ્રાગજી ત્રિવેદી.)

અસરની જટિલગદી નાગ કરનાર તત્ત્વ.

૧. અરીજુનો લેપ અર્થની આમપાસ કરી, કાનકડીઆની દવારની ધુણી દેવા તેથી
અર્થ જાય.

૨. કમગરસ ટાં. ૯, ગંગા ટાં. ૬, દિવમમા જે વળન પાત્રું, દિન સાન. તેથી અર્થ મટે છે.

૩. જેડાની છાકતી ધુણી દિન સાત દેવી, અને એત્તનીનાં ફેનરા ફેનરામ વાડી ચોપડનું.

૪. કાળી મુસગી ગાંધુમમા દિન સાન પીત્તાથી અર્થ નાશુદ થાય છે.

૫. તાંબી વિચ્છાનો અર્થની આમપાસ લેપ કરી ગીંગળીના બી, પાનનો કંદ, તેની ધુણી
માસ એક દેવાથી અર્થ નાશુદ થાય છે.

૬. આખાના પંદડાં પીગા ખાંડી દોઢામાં દિન સાન પાવાં, અને કાંકડીનાં બી, ફેરકાચાં,
મોરધુધુ, મોરસ આમવીઆ વાડી અર્થ ઉપર ચોપડવા.

૭. દેવગંગી વનરુપિના યોડાં તોયે ૧, ચાવના ઘીંગળના યોડાં તોયે ૧. દાંડનો ચીડા
તોયે ૧, સંદેતો તોયે ૧, લંબિડાના પાન તોયે ૧, લીલગર તોયે ૧, તેને ખાંડી ધુમકી
દેવાથી તમામ પ્રકારના અર્થ મટે છે.

વૈદ્યક દ્રવ્યકા સંગ્રહ.

ઉદરસ—પા પા તોલો બેઘાનું, ચુર્ણ મદ સાથે ચાટવાથી શ્વાસ અને ઉદરસ મટે છે.

ઝાડ, મટાડવા—કુસુમી વડવડને ગાખની છાસમાં નાટીને પાવાથી તરતજ આઘ બંધ થાય છે.

શુળ—સંચળ, હિંગ, મુંક સર્વે સરખા જાએ લઈ ખાડી તેમાંથી છ આવી ભાર શેકે દશ ભાસા પાણીમાં ઉઘાળી પીવાથી કમરનું, વાંસાનું અને હૃદયનું શુળ મટે છે.

શરદીનો તાવ—ચુક, જવાસો, અરુડસી અને મોચ સર્વેનો મરખે ભાગે ઉઘાળી કરીને પાવાથી શરીરનો તાવ મટે છે.

આંખનાં પડળ અને કમળો—દુખાના પાન ચોખાના ધોવણુમાં વાટી કપડે ગાળી નાકમાં પા નોખવાથી પડળ ઉતરી જાય છે તેવજ તે રમ આંખમાં આજવાથી કમળો મટે છે.

કાનના રોગો—ખાકના આકાનાં પાન ૪ લેવા તેના ઉપર ઘી ચોપડી દેવતા ઉપર તપાવાં પછી તેનો રમ કાઢી કાનમાં નાખવાથી બધી જાતનાં કાનનાં દરદ મટે છે.

પેગાળે જતી ધાતુ અટકાવવી—કવચાનાં બી ૪ તોલા અને તાલીમખાના ૪ તોલા નેતે વાટી કપડે આળી તેમાંથી ૧ તોલો ચુરણ ના તોલા સાકર સાથે મેળવી રોજ સવારમાં પાક જવું અને ઉપર શીંગરાળું બધો શર દુધ પીવું તેથી પેગાળે જતી ધાતુનો અટકાવ થશે. ૫ દીવસ દવા કરવી. તેનું મરચું ને ખટાશ ખાવી નહિ.

બંધકોશ અને પેઠા નળી સુઝ જવાથી ખવાય નહિ તેનો ઇલાજ—૪ તોલા કકુડ ૪ ભાસા પીપરીમળ, ૪ તોલા ગરમાળાનો ગોળ, ૪ તોલા મોચ અને ૪ તોલા હરડેળ (ખીયા લી નાખવા, પછી તેના ગર્જનું ચુર્ણ કરવું) એ મર્ચેને ખોખરાં કરી તેની ભૂકીના ત્રણ ભાગ રવા તેમાંથી ૧ ભાગને-૧ શર પાણીમાં ઉઘાળી ના શર પાણી રહે ત્યારે ઉતારી ગોળી લઈ દવામાં ૩ વખત પીવું. એથી એક બે ગ્રામ થશે એ પ્રમાણે ત્રણ દીવસ દવા ચાલશે ચોગ ૧ વખતમાં નળી ખુલે ત્યારે, ભૂખ ઉઠશે ને ખાધું પચશે.

માને લીન સાંધા દુખવો—૨ તોલા શુળ, ૧ તોલા સીંધાલુણ, ૧ તોલો બંગડી ખાર, ૧ તોલો વડાગર મીઠું, ૧ તોલો સંચળ અને ૪ તોલા આમલીની ઉપરનાં છાતરાંની રાખ-એ નેતે વાટી લીધુના રસમાં ૧ દીવસ ઘુટી, રાખી મજા બીજે દીવસે કપડે ગાળી રસ કાઢી નાંખી. મૂંઝમાં ૧ તોલો શેકેલી હીંગ મેળવીને ખલમાં ઘુટવું પછી તેમાં ૧ તોલો મરી, ૧ તોલો પીપરીમળ અને ના તોલો શુદ્ધ કરેલો મધક સર્વેને વાટી કપડે આળી પેશા ભૂકામાં નાંખી ટુટું ને તેમાં આદાનો રસ નાખતા જવું ને ઘુટતા જવું એ પ્રમાણે આખો દહાડો ઘુટી વાસ પાલની ગોળાઓ વાળવી અને તે ગોળા રોજ ૧ સારે અને ૧ માંજે પાન સાથે ખાવાથી વાને ધિે સાધામાં કે શરીરે થતું કઠાર મટે છે.

વાળો—નીકળવો-દરદીને જણાવ્યા વગર ખોટલામાંથી ૩ માફજુ લઈ ના તોલા ગોળમાં મેળવી ગોળા વાળી દરદીને તે ગોળા ચાખ્યા વગર ગળાવી દેવી, પછી બીજે દીવસે ગોળમાં ચાર માફજુ મેળવવા બીજે દહાડે ચાર એમ પાંચ દીવસ ખવરાવ્યાથી વાળો બેસી જાય છે.

(૨) સાક કરેલો નનસાર માને વિલામતી એમેનીયા કોરોઈડની ભૂકા એક છીંકણીની ચપડી પેટલી લઈ વાળાના મોં ઉપર રોજ મૂકવા કરવાથી વાળો બહાર નીકળી જાય છે.

વીછીનો ડાખ—પપીતા (જે ૧ મ વખતે હાથે ખાંધવા કામ આવે છે તે) ધસીને ખ ઉપર ચોપડાથી તરત પીછી ઉતરી જાય છે.

હીસ્ટીરીયા—પીપળાના ઝાડની કુમળી તાજી વડવડા ૨ તોલા લઈ તેના ઝીણા દટકા કરી ઘુટી નાખી તેમાં ૧ તોલો જાવંત્રી નાંખી ખલમાં ઘુટી-પછી તેમાં ૨ આનીસાર કરતુરી મેળવી ત્રણેને ખરાબર ખલમાં ઘુટી પછી મગના દાણા જેવડી ગોળાઓ કરવી. તેમાંથી રોજ ત્રણ વખત અઢી ગોળા હડા પાણી માથે ગળાવવી ને ગોળા ખાધા પછી અર્ધો કલાકે ચોક દુધ પીવું એ પ્રમાણે ત્રણ ચાર દહાડા દવા કરવાથી હીસ્ટીરીયા મટે છે.

અપરિચીત વનસ્પતિ.

સ્વરસુંદ.

(લેન્ડેઇ ઉમીયાગાંકર આપુભાઈ મહેતા.)

અરખુંદ એ અપરિચિત વનસ્પતિ છે. સૂક, મગી, પાષર વીગેરે ખીજ પડી; વનસ્પતિઓ દરેક માણસને ઉપયોગી છે, અને તેને આપણા તમામ લોકો તેમજ બાળકો સરખાં પણ જાણી ઉપયોગ કરે છે, તેથી જાણીતી વનસ્પતિ અરખુંદ નથી એટલુંજ નહિ પણ વૈજ્ઞાનિકો અમુક ભાગના માત્ર તેને જાણીતા હોય. આજકાલ આપણા માર્ગદર્શિકામાં જાણીતી વનસ્પતિના વર્ણન વખતે આપે છે, તેને બદલે હું આ એક અજાણી વનસ્પતિ માટે લખું છું. જે ઉપર વિદ્વાન વૈજ્ઞાનિકો અને અનુભવી સંદર્ભકર્તા પ્રકાશ પાડશે તો આપણા આયુર્વેદ ઉપર અજાણ્યા પાંચુ ગણાશે.

વર્ણન—આ અરખુંદના છોડના આકારે એક ટૂટ ઉચાઇના થાય છે, તેને ઝડી (ધડ) કહેવાય નથી પણ પાંદડાંના ગુચ્છો હોય છે. પાન દરથી પદર સુધી થાય છે. પાનનો આકાર ચોરનાં પાન જેવો હોય છે, અને ચોરના પાન તોડતા દૃષ્ટી નીચે છે, તેમ આમાંથી પણ દૃષ્ટી નીચે છે ચોરનાં પાન કરતાં આ પાન મોટા હોય છે. મૂળ (કદ) એક યુટ કે તેથી સહેજ મોટાં હોય છે. પાનથી સવા અગર દોઢગણ મૂળ લગાઇમા હોય છે. મૂળને કાપતાં અંદર દૃષ્ટી નીચે છે અને અંદરનો કદ પોચો હોય છે. મૂળની ઉપરનો ભાગ જુખરો પણ અંદરથી લગ્ન મોકે છે. હાથના કાંડા જેટલું મૂળ લંબુ હોય છે આ છોડના મૂળ અગર પાનને ગરુવાથી મળી ઉપલ્પ થાય છે તે જાત સાવચેતી રાખવી જોઈએ.

ઉપયોગ—મૂળ (કદ) ને પાણીમાં થોડા માપ માથે વાટી ખદબદાવી કાઢી જમી જવની આંધ્ર ઉપર લેપ કરવાથી આગમ થાય છે. પ્લેગ, જદ વીગેરની ગંદાં ઉપર આ મૂળ ધાળું ઉપયોગી છે. આ કદનો ધણા મામડીઆ લોકોએ ધણા જોશોમાં ઉપયોગ કર્યો છે, અને પ્લેગ તેમજ એક દમ ધર્મ આવનારી માઇ પણ જવની ગાંઠોના રામગણુ ઉપાધ છે.

મ્થાગ વર્ણન—આ છોડ મેં દેવાદામ એજન્સીના દેવગઢવારીઆ જેટલા માગદાદા મા-દાદાના ગામડામાં પુષ્કળ જોયા છે, અને ત્યાંના મામડીઆ લોકો જેઓ વનસ્પતિ મંજીથી ખપ મુરતુ થોડું પણ ખર્ચ જાન જાણે છે, તે લોકો પાનથી ગુરુદોષ મેં જાણી લીધા છે. હું કહીશ કે આપણા જેવા તે “રત્ન ગજ” અને “કાજનો વાપ” જનાવે તેવા નથી, તેમ તેથી રીન પણ તે જાણતા નથી. કુંકમા હું હવે પડી થોડું થોડું કાર્ક અપરિચિત વનસ્પતિ વિશે લખીશ અને તે મેં મદરદુ દેવગઢવારીઆ જેટલા પ્રવક્તા જાણે તેમજ કેટલીક મેં અનુભવેથી તેથી વનસ્પતિનું વર્ણન લખીશ કે જેના ગુરુદોષ સંમતી રાખવાનું ખર્ચ માન અને વનસ્પતિનાં નામ માત્ર પણ સાચી રાખ્યાનું માન સદરદુ મામડીઆ બધાઓનેજ પડશે.

આ અને આનીજ ખીજ કેટલીક ઝીંપનીઓ જેનાં માત્ર પ્રતીક નામ હું જાણી થકું છું, તેનાં શાખીય નામ શું હશે તે જાણતો નથી, પરંતુ જે ગુરુદોષ લખવામાં આવશે તે ખરેખર હોય તેટલુંજ લખાશે. આ વનસ્પતિ ચોમાસાની મેઘમઠમાં થાય છે અને બાદરવા આસોમાં મળી શકે છે. આ જાણત વૈજ્ઞાનિકો અગર અનુભવી માર્ગદર્શિકા પોતાનો અનુભવ આ મામડીકારા જાણેમાં મળશે તો આપણને જોડેને પછે લાભ મળે એવી મારી વિનતી છે.

જીવન—માટે જોરમદના મેં. રેશીડ-૨૪ ૬૧. માઇસ્ટ્રે. માટે મેં. નારાયણમુખ ૧૮. મેં. જી. એ. હમે છે કે,—આપનો જીવનનો ૬૦૧ માળો જીવન મારક આપ્યું છે. અને જીવન તે કેવળ જીવન જ છે. તે ઉપયોગી અને રસાધિષ્ટ વાટજ છે. તેનાં સજ નહિ. ખાવામાં મેં મધાર છે અને કમજીવત ઉપર મોટા કાચુ રાખે છે,

જીવનની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ મજૂની રૂ. ૪-૦-૦ હવે કેમીકલ વર્કસ-અમદાવાદ,

પુસ્તક

૬૬૦

અંક ૭ મે.

ભાગ્યોદય

સપ્ટેમ્બર

સને

૧૯૧૮.

હૃદયમાં જઈ વિવિધ અનુભવ લેવા મનને ઉપદેશ.

(ગાન મધુરું કંઈ ગા, એ લય.)

હૃદયસરે જઈ ન્હા, પ્રિયમનવા ! હૃદયે સરે જઈ ન્હા,
એ સરવરનાં જલ અતિ સીધા, તેમાં રમખમ થા.—
કમલ સુકોમલ ત્યાં કંઈ ખીલ્યાં, જળે ગંધ ગ્રહેવા,—
ચિંતાકષ્ટ ગાન યતું ત્યા, ધર તું તન્મયતા,—
દ્રઢ આલિંગન દે જે પ્રીતે, સુન્દર સ્વરૂપ છે ત્યાં;—
વિષય ભોગિ ! તુજને ત્યો મળશે, ભોગો ભોગવવા,—
ભોગ રહિત પરિણામે થઈશ એ, હૃદયે ધરીશ રિયરતા,—
સન્નિધન પ્રભુ ત્યાં છે તે થું, એક રૂપ યથે ના;—

શ્રી. ડ.

આંતર જ્યોતિના રશ્મિ દ્વીલવા નિમંત્રણ.

(ભારી કથારીમાં મ્હેંક મ્હેંક મ્હેંકે, એ લય.)

ભારા અંતરમાં જ્યોતિ એક નાગી, સુભાગી કોઇ,
રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.
જેની હીસિથી માયા દુર ભાગી, સુહાગી કોઇ,
રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.
રશ્મિ એ અલૌકિક, જીવનને ઉજાગવી,
અંતરના તિમિરને તે સહજમાં ટાળવી,
પૂર્ણ પદ્મે તેમાં અનુરાગી, મહાભાગી કોઇ,
રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.

જે કાંઈ જોઈ છે તેહું બતાવવી,
ભાતને ટાળીને સ્વરૂપને જણાવવી.
અન્ય મર્વ આસક્તિ ત્યાગી, વિરાગી કોઇ,
રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.
પૂર્ણ અભિમુખતા એ રશ્મિને ઝીલાવે,
તન્મયતા યાતા હૃદય જ્યોતી તે જગાવે
સિદ્ધિ સંધાવે મોં માગી, બડભાગી કોઇ,
રશ્મિ ઝીલો—રશ્મિ ઝીલો.

શ્રી ડ.

શ્રી મહાકવિ કાલિદાસ વિરચિત

મેઘદૂતનું

મૂલસાહિત ગુજરાતી ભાષાન્તર.

(અનુસધાન ગતિક્રી.)

(લેખક—શ્રીયુત હરિલાલ નૃસિંહરામ.)

એ તો ખડું, પથુ ચૈતન્યથી બની શકે તેનું સંદેશાનું કાર્ય^૧ અચૈતન્ય દ્વારે કરાવના એ
યશ કેમ પ્રવૃત્ત થયો ? એ પ્રશ્નના નિરાકરણમા કવિ કહે છે કે—

ધૂમજ્યોતિઃ સલિલ મરુતાં સંનિપાતઃ ૧ ક મેઘઃ^૨

સંદેશાર્યાઃ ૩ ક પટુકરણૈઃ ૪ પ્રાણિભિઃ ૫ પ્રાપ્તનીયાઃ ૬

૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫
સ્તૃપ્તકયાદપરિગણયન્ગુલકસ્તં ૧૬ યયાચે

૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦
કામાર્તો ૨૧ પ્રકૃતિ કૃપણાચેતનાચેતને ૨૨ પુ ॥ ૬ ॥

અન્યક પૂર્વક ૫ પદો—ધૂમજ્યોતિઃ સલિલ મરુતાં ૨ સંનિપાતઃ ૩ મેઘઃ ૪ ક
૫ પટુકરણૈઃ ૬ પ્રાણિભિ ૭ પ્રાપ્તનીયાઃ ૮ સંદેશાર્યાઃ ૯ ક; ૧૦ ક્તિ ૧૧ ઔસ્તુકયાત્
૧૨ અપરિગણયન્ ૧૩ ગુલકઃ ૧૪ સ્તં ૧૫ યયાચે ૧૬ ક્તિ ૧૭ કામાર્તો ૧૮ ચૈતના
ચેતને પુ ૧૯ પ્રકૃતિ કૃપણાઃ—

અર્થ—૧ ધૂમ, જ્યોતિ—તેજ સલિલુ—પાણી, અને વાયુનો ૨ સમૂહ ૩ મેઘ ૪ કયા (એ
સર્વે અચેતન હોવાથી સદેશો લઈ જવાને યોગ્ય જ નથી, અને ૫ સમર્થ હિન્દ્રિયો વાળા ૬
ત્રોણીઓ વડે, પહોંચાડી શકતા, ૮ સદેશો રૂપી અર્થો ૯ કયા, ૧૦ એ, ૧૧ ઉત્સુકતાને લીધે
(સદેશો મોકલવાની મોટી આતુરતાને લીધે, ૧૨ ન વિચારતો, ૧૩ ગુલક—યક્ષ, ૧૪ તેને (તે
મેઘને), ૧૫ યાચતો હોય, ૧૬ તેજ રીતે, ૧૭ કામાર્તો—મદનાતુરો, ૧૮ ચેતન અચેતનના
સમઘમા, ૧૯ પ્રકૃતિથી કૃપણ—મદ હોય છે.

અર્થાત્—પોતાની પ્રિયાનું જીવન ટકાવી રાખનારો સદેશો પ્રિયાને મોકલવાની આતુરતામા
અચેતન મેઘની યોગ્યતાઅનાનો વિચાર ન કરતાં તે મેઘને વિનંતિ કરવા લાગ્યો. તેના નિરા-
કરણમાં એટલુંજ કહેવાનું કે તે મદનાતુર હતો. મદનાતુરોને તો ચેતન અચેતનનું જાન હોતુંજ નથી.

આમાં મેઘ સાથે મદેશો મોકલવા રૂપ વિરૂપ ઘટના હોવાથી વિપમાલકાર છે, તેને માટે
કહ્યું છે કે “વિરુદ્ધ કાર્યસ્યોત્પત્તિર્ચિન્નતર્પણસ્ય વા મયેત્ । વિમાપઘટતાં ચાસૌ વિપરુલંકૃતિ-
સ્ત્રિષ્ઠા ॥ એટલે જ્યાં વિરુદ્ધ કાર્યોત્પત્તિ હોય ત્યાં, જ્યાં અનર્થ થતો હોય ત્યાં, અને જ્યાં વિરુદ્ધ
ઘટના હોય ત્યાં, એ ત્રણ પ્રકારનો વિપમાલકાર છે ” વળી આમાં અર્થાન્તરન્યાસ પણ છે. ૫
કવે મેઘ પ્રત્યે કેવા પ્રકારની તેજી માયના કરી તે જણાવે છે

૧ અનર્થ થયા પછી તેને પ્રતિકાર-અટકાવ કરવો તેના કરતા અનર્થને યતો જ અટકાવવો એ ગાંધી
એમ સમજી, પ્રથમથીજ પ્રિયાને જીવ ટકાવી રાખવાનો ઉપાય થાયતો ૨ નિરિમિદિદાના, ૩ તમારું આગમન

જાતે વંશે સુવનવિદિતે પુષ્કરાવર્તકાનાં

જાનામિ ત્વાં પ્રકૃતિપુરુષ કામરૂપ મધોનઃ ।

તેનાર્થિત્વં ત્વાયિ-વિધિવશા દૂરવન્ધુગેતોઽહં

યાજ્ઞા મોઘા વરમધિગુણે ના ધમ લગ્નકામા ॥ ૬ ॥

અનવય પૂર્વેક મેદો—૧ ત્વાં ૨ સુવનવિદિત ૩ પુષ્કરાવર્તકાનાં ૪ વંશે
૫ જાતે ૬ કામરૂપ ૭ મધોનઃ ૮ પ્રકૃતિપુરુષ ૯ જાનામિ ૧૦ તેન ૧૧ વિધિવશાત્
૧૨ દૂરવન્ધુ ૧૩ અહં ૧૪ ત્વાયિ ૧૫ અર્થિત્વં ૧૬ ગતઃ ૧૭ અધિગુણે ૧૮ યાજ્ઞા
૧૯ મોઘા ૨૦ વરમ્ ૨૧ અધમે ૨૨ લગ્નકામા ૨૩ ન.

અર્થ—હે મેઘ, ૧ તેને, ૨ સુવનોમા પ્રસિદ્ધિ પામેલા, ૩ પુષ્કરાવર્તકાની, ૪ વંશમા, ૫ જન્મેલા, ૬ ધરણ પ્રમાણે રૂપ-સારીર ધારણ કરનારા, ૭ ઉદ્યોગ, ૮ પ્રધાન પુરુષ. ૯ હું બળુ છું ૧૦ તે કારણથી, ૧૧ વિધિવશાત્-દેવેન્દ્રએ, ૧૨ જેનો બધું ભાગો દૂર છે એનો, ૧૩ હું ૧૪ તારે વિશે, ૧૫ અર્થાપણ, ૧૬ પામ્યો છું (આપનો અર્થો બન્યો છું.) ૧૭ અધિક ગુણ-વાળાં (પુરુષ) ના સબધમાં (કરેલી), ૧૮ યાચના, ૧૯ નિષ્ફળ (બને તોપણુ તે) ૨૦ ફીક છે, (પણુ) ૨૧ નિર્ગુણ (પુરુષ) ના સબધમાં (કરેલી) યાચના, ૨૨ સફળ થાય તોપણુ તે ૨૩ (ફીક) નથી.

અર્થાત્—પ્રથમ મેવને કહે છે કે-હે મેઘ, તું ત્રણે જૂવનોમા પ્રસિદ્ધિ પામેલા, સર્વ મેયોમાં શ્રેષ્ઠ ગણાતા પુષ્કરાવર્ત નામના મેધના વરમા ઉત્પન્ન થયેલો (મહા કુળવાન) છે, અને વળી ધન્વનો પ્રધાન પુરુષ-માનીતો છે, એ હું બળુ છું તેથીજ મારા કુલોએ મારી પ્રિયાનો વિયોગી બની દૂર દેશમાં પડેલો હું તમારી પામે યાચના કરું છું. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે તમે શ્રેષ્ઠ ગુણોવાળા હોવાથી વખતે મારી યાચના નિષ્ફળ નજે તોપણુ તેથી મને મોમાની જાન પાણીમાં નાખ્યા જેવી હલકાર આવવાની નથી, કારણ કે અધિક ગુણોવાળા પુરુષની પાસે કરેલી યાચના ઘણું કરીને સફળજ થાય છે, અને વખતે અરજ થાય તોપણુ સારી છે એટલે યાચકને બહુ કલેશકારક નથી અને અધમન્નીય પુરુષની પાસે કરેલી યાચના વખતે સફળ થાય તોપણુ ખોટી કારણ કે, ન્યાયથી યાચકને અધમની પાસે યાચના કરવાનો (સોનાની જાન પાણીમાં નાખવાનો) વખત આવ્યો ત્યારથીજ યાચકને ચોતાના અધમપણાનો ખેદ થયા કરે છે, અને તેવી કરેલી યાચના નિષ્ફળ થવાનો સભવ વધારે હોવા છતાં વખતે સફળ થાય તોપણુ તે ખેદ તો મટતો નથીજ. સારાંશ-કે યેવ્ય પુરુષને કરેલી યાચના સફળ થાય કે અરજ થાય પણ તે સારીજ છે, અને અયોગ્યને કરેલી યાચના બેઉ પ્રકારે ખોટીજ છે.

આમાં અર્થાન્તરન્યાસ યુક્ત પ્રેમ નામનો અલકાર છે તેને માટે દાર્દ્રિ કવિએ કહ્યું છે કે—
“પ્રેયઃ પ્રિયતરાર્થવાનમ્ । એટલે ન્યાં ઘણુજ પ્રિય આખ્યાન હોય ત્યાં પ્રેય અલકાર થાય છે.” તે આ શ્લોકમાં પડેલા ત્રણ શ્લોકોમાં છે, તેઓમાં ચરણમાં અર્થાન્તરન્યાસ છે.

સંતમાનાં ત્વમસિ શર્ણ તત્પયોદ મિયાયાઃ

સંદેશે મે હર ધનપતિક્રોધાવિશ્લેપિતસ્ય ।

ગન્ત્યો તે વસતિરલકા નામ યસ્યેશ્વરાણાં

ધાવોદ્યાનસ્થિતહરશિરશ્ચન્દ્રિકાપૌતહમ્પા ॥ ૭ ॥

અન્ય પૂર્વક પદો—૧ (હે) પયોદ ૨ ત્વમ્ ૩ સંતપ્તાનાં ૪ શરણં ૫ અસિ
૬ તત્ ૭ ધનપતિક્રોધવિશ્લેષિતશ્ચ ૮ મે ૯ સંદેશં ૧૦ પ્રિયાયા: ૧૧ હર ૧૨ વાહ્યો
ધ્યાનસ્થિતહરશિરધંદ્રિકાપૌતહર્મ્યા ૧૩ અલકા ૧૪ નામ ૧૫ યક્ષેશ્વરાણાં ૧૬ વસન્તિ:
૧૭ તે ૧૮ ગન્તવ્યા.

અર્થ—૧ હે પયોદ-જળદ, ૨ તું ૩ સંતાપનાળાનો (તાપથી ધણું તપેલાનો, અથવા
પ્રવાસ વિયોગથી થતા સંતાપનાળાનો) ૪ શરણુ-રક્ષક ૫ છે ૬ તેટલા માટે ૭ ધનપતિના-
કુબેરના ક્રોધથી પ્રિયા વિયોગી બનેલાનો ૮ મારો ૯ મંદેશો ૧૦ પ્રિયાની ખાસે ૧૧ લઈ જા.
(તે પ્રિયા ક્યે ઠેકાણે છે, તથા તે ઠેકાણે પણ ક્યાં છે તે જણાવતા કહે છે કે) ૧૨ બહાર
ઉઘાનમાં-વાડીમાં રહેલા હરના-ચિત્રના શિર ઉપરના ચંદ્રી, ચંદ્રિકાથી ઘોળા દેખાતી હવેલીઓવાળી
૧૩ અલકા ૧૪ નામે (પ્રસિદ્ધ) ૧૫ યક્ષેશ્વરોનું ૧૬ સ્થાન (અલકાપુરી) ૧૭ તારે ૧૮ જવા ચોગ્ય છે,

અર્થ—પદ્ય કહે છે કે, હે જલદ, તમે તાપથી નષ્ટાને શાન્ત કરનારા-ટાલ પાડનારા
હોવાથી તથા પ્રવાસ વિયોગીઓને તમે સ્વસ્થાન પ્રતિ જવાની પ્રેરણા કરનાર તમના પણ
વિયોગ સંતાપને દૂર કરનારા હોવાથી પ્રત્યેક સંતાપવાળાનું રક્ષણ કરનારા છો તે કારણથી,
કુબેર બાંધારીનાં ક્રોધથી પ્રાપ્ત થએલા પ્રિયાના વિયોગ ક્ષી તાપથી તપેલાનો-મારો સંદેશો મારી
પ્રિયાને કહો. એટલે સંદેશો લઈ જઈ અમારો પણ સંતાપ દૂર કરો. મંદેશો લઈ જનારને
બરાબર ઠેકાણે બતાવવું જોઈએ, તે પ્રમાણે ઠેકાણું જણાવતા કહે છે કે-મારી પ્રિયા યક્ષેશ્વરની
કુબેરની અલકા નામની નગરીમાં રહે છે. તે નગરીની હવેલીઓ બહારના ઉઘાનમાં રહેલા ચિત્રના
માથા ઉપરના ચંદ્રનાં સ્વેત કિરણોથી અત્યંત સ્વેત દેખાય છે, સાં તમારે જવાનું છે, ૭.

વળી મારે માટે જતા તને પ્રવાસીઓની સ્ત્રીઓને આશ્વાસન મળવાથી જોડે ખીન્ને લાભ
પણ થશે એમ જણાવતા કહે છે કે—

શ્રીસદ્ગુરુ શરણ પ્રયત્નના માર્ગને સુગમ કરનાર છે.

પ્રયત્નના પયેરે, નિરાશાના ખડક ઘણાં,

દૂરથી દેખાયેરે, ડુંગર એતો રળીયામણા.

ઉપરથી દેખાય સરલ પણ, એતો વસમીવાટ,

આગળ વધતા કહીં કહીં તો દે-ખાય ન-ધર કે ઘાટ,

આસપાસ ત્યાં જોતો રે, દુઃખમાં રહે નાં મણા,

પ્રયત્નનાં

“હમણા સિદ્ધ કરીશ આ યતન હું,” પહેલાં લાગે એમ,

પણ ડંગલા જેમ જેમ આગળ ભરીએ, સમજાયે તેમ તેમ,

કામ ન સહેલું એ તોરે, ચાવવાના લોહના ચણા,

પ્રયત્નનાં

દેખાયે કંઠપના નેત્રથી, મધળી વાતો રહેલ,

પરંતુ વાસ્તવ યતન નથી એ, મન રંજનના ખેલ,

એતો દળવાના રે, ભીના ઘઉંનાં દળણા;

પ્રયત્નનાં

મેળવવા ધારેથી સિદ્ધિ, પ્રથમ જણાય નહક,

પણ કટિ કસીને જેમ જેમ યાયે, પ્રયત્ન અધિકાધિક,

તેમ તેમ દૂર ભાસે રે. સિદ્ધિ મંદિર આંગણા,

પ્રયત્નનાં

સદ્ગુરુ અનુગ્રહને સદ્ગુરુકળ, પણ જો-હોયે પ્રાપ્ત,

સહજ પ્રયત્ને સિદ્ધિ મળતી, ઠા હોય કષ્ટ બ્યાસ;

માટે અનન્ય ભાવેરે, રહેવું શરણે નૃકરિ તણા,

પ્રયત્નનાં

શ્રી. ર.

ઉત્તતિ પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગો

દિવ્ય ઇન્દ્રિય

મનુષ્ય માનને મહાન યવાની ઇચ્છા હોય છે 'ગરીબને મનની જેટલી ઇચ્છા થયા કરે છે, તેથી પણ વધુ ઇચ્છા ધનવાનને તેની યાય છે મનુષ્ય માનને પોતે જો-સ્થિતિમાં હોય છે તે કરતા ઠાંઈકે, ઉચી સ્થિતિ મેળવવાની અભિલાષા હોય છે, આ અભિલાષા સિદ્ધ કરવાને માટે તે રાત દિવસ પ્રયત્ન કરે છે જોને જો રમ્ભો સુખો તે રસ્તે તે યત્ન કરે છે. મનુષ્યના રનભાવ જ એવો છે કે જ્યાં સુધી તેના પૂર્ણ વિકાસ થતો નથી ત્યાં સુધી તેને ઉચ્ચ અને ઉચ્ચે જવાની આશા રહ્યાં જ કરે છે.

આવી અભિલાષા તે પોતાની મેળે કરે છે એમ નહિ પણ તેનામાં એક એવી શક્તિ રહેલી છે કે જ્યાં સુધી તે શક્તિનો સાક્ષાત્કાર તે કરી શકતો નથી ત્યાં સુધી તેને આગળ અને આગળ જવાનો વેગ પ્રકટે જ છે. આ વેગ અનુસાર તેની અભિલાષાઓ વધતી જાય છે અને તેને પોતાની સ્થિતિમાંથી, ઉચી સ્થિતિમાં જવાનું મન યાય છે તેના હૃદયમાં આ પ્રમાણે જે આશાનાં અંકુરો જાગ ઉઠતાં હોય છે તે સર્વ કાષ્ઠ મુગજ્જવત મિથ્યા હોતા નથી. તે અંકુરોના પ્રતાપ-ચીજ તેને હાસની પર્વમાન મિથિ પ્રાપ્ત થએલી હોય છે. તે અંકુરો જીવનપ્રદ છે, સત્ય છે, પ્રબળ છે, પ્રભાવને ઉત્પન્ન કરનાર છે, આપણી ધારેલી ઇચ્છાને સિદ્ધ કરાવનાર છે, મુજબત હંડા છે, અને આપણા ઉદ્દેશની ઉચ્ચતાને સુધાવનાર છે.

આપણા હૃદયમાં જેની ઇચ્છા થયા કરે છે, આપણને જે કાર્યમાં સિદ્ધિ મેળવવાની ઇચ્છા થયા કરે છે, જે વસ્તુને મેળવવાની આપણે અતઃકરણપૂર્વક ઇચ્છા રાખીએ છીએ તે જરૂર આપણને પ્રાપ્ત યાય જ છે. જે પહેલાં આપણા મનમાં, વિચારમાં અને આશામાં હતું તે આજે આપણને મળ્યું છે, અને હાલમાં આપણે જે વસ્તુને શુદ્ધ અંતઃકરણપૂર્વક ઇચ્છીશું, મન, વચન, અને કર્મને એકાગ્ર કરીને જોને સિદ્ધ કરવાની અભિલાષા રાખીશું તે હવે પછી જરૂર આપણી આગળ સંવરૂપે પ્રકટ મળશે જ.

આપણે જ્યારથી જે પદાર્થની અભિલાષા કરીએ, અને જ્યારથી આપણે મન, વચન અને કર્મથી તેની પ્રાપ્તિને માટે પ્રયત્ન કરવાનો વિચાર કરીએ છીએ તેજ વખતથી આપણે તે વસ્તુની સાથે આપણે સબધ બાંધીએ છીએ તે વસ્તુની સિદ્ધિને માટે આપણા અંતઃકરણમાં જે પ્રમાણમાં તિન ઇચ્છા પ્રકટેલી હશે અને જે પ્રમાણમાં આપણી આત્મિક લાવનાઓ સુદૃઢ હશે તેજ પ્રમાણમાં આપણે તેની સાથે સબધ ગાટ યતો જશે.

આપણી ઇચ્છા જે પદાર્થને મેળવવાની હોય છે, તે પદાર્થો વર્ણવાર આપણને મળતા નથી તેનું કારણ એ છે કે, આપણે જે વસ્તુને મેળવવી હોય છે તેના ખર્ચ સ્વરૂપનું આપણને જ્ઞાન હોતું નથી. તે વસ્તુને મેળવવા માટે ખર્ચ અંતઃકરણથી મન એકાગ્ર કરીને ધ્યાન આપવામાં આવતું નથી. પણ જો આપણે મન વચન અને કર્મને તે વસ્તુની સાથે એકાગ્ર કરીને તેની મિદ્ધિ કરવા યત્ન કરીએ છીએ તો જરૂર તે વસ્તુ આપણને મળે જ છે.

કાષ્ઠપણું વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાને માટે પ્રથમ તેનું ચિત્ર મનમાં કલ્પવું જોઈએ. અને તે કલ્પિત ચિત્ર-આપણને ખર્ચ રૂપે ન મળે ત્યાં સુધી તેને મેળવવાને એકાગ્રતા પૂર્વક યત્ન કરવો જોઈએ જેમ કાષ્ઠ મકાન બનાવવાનું હોય છે તો પ્રથમ તે મકાન કેવું અને કેવા ધાર્ટનું, કેટલા- માપનું ને કેવી જાગી આરીઓવાળું બનાવવું છે તેનું એક ચિત્ર આપણી કલ્પનામાં બાંધી કરી-તે અનુસાર

નકશા બનાવવો પડે છે. અને તે પછી તે નકશાને ધ્યાનમાં રાખીને મનના પાયા વિગેરે બાદી તે મકાન નકશા અનુસાર જ થાય તે પ્રમાણે બધાવવામાં આવે છે તેની રીતે પ્રથમ દરેક મનુષ્યે જેવા યવું હોય કે જેવી સ્થિતિને મેળવવી હોય તેવું પ્રથમ દરેક પનામાં એક ચિત્ર દર્શાવે અને તે પછી તે સિદ્ધ થાય તેવો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

જો આપણને એવી ઈચ્છા થાય કે આપણે સુંદર બનવું તો પ્રથમ મુખમંડલ પર સુખ સૌંદર્યના દિવ્ય પ્રકાશ ઝલક્યા કરે તે માટે આપણા આત્માના સૌંદર્યના મીઠા સરોવરમાં મુખેથી સ્નાન કરવું જોઈએ. તેથી જ રીતે-જો આપણે વૃદ્ધ હોઈએ અને યૌવન જેવા બનવું હોય તો આપણા મનને યૌવનના સુખદ વિચારોના આનંદ મયુદ્ધમાં દહેરો ખવરાવી જોઈએ. આવી રીતે આપણે જેવા યવું હોય તેના ચરિત્રને મનમાં અક્ષિત કરી તે અનુસાર વર્તન કરવું જોઈએ.

આત્મામાં રમણ કરવાથી શારીરિક, માનસિક અને ભૌતિક અપૂર્ણતાઓ નષ્ટ થાય છે. મનો-રથ યદિમા દરેક વસ્તુ સુંદર અને પૂર્ણ હોય છે. ખવિત્તા અને પૂર્ણતા પ્રતિ તે આપણી શ્રદ્ધાને વધારે છે. આજે જેના જેવા આપણે થવાની ઈચ્છા રાખતા હોઈએ તેના ચિત્રને હંમેશાં આપણી સન્મુખ રાખવું જોઈએ ઇજ્ઞાનુસંધાન કરતી વખતે ઇષ્ટદેવની ભૂતિ આપણી માંમે રાખવાનું તેજ કારણ છે કારણ કે આપણે જેનું ધ્યાન કરીએ છીએ તેના જેવા થવાની ઈચ્છા રાખીએ છીએ અને તેથી ધ્યાનમાં ઇજ્ઞાની ભૂતિ જતા તેમના મામથોઈ અને શુભેના પણ સાથે સાથે આપણામાં પ્રાકુર્ભાવ થાય છે આપણે બ્યવહારમાં પણ જો સિદ્ધિ મેળવવાની ઈચ્છા રાખતા હોઈએ તો તેમાં પણ આપણે જેના જેવા થવાની ઈચ્છા રાખતા હોઈએ તેના ચિત્રને મનમાં સ્થિર કરવું જોઈએ સાથે સાથે આપણામાં પૂર્ણતા અને કાર્ય કરવાની અમેદ શક્તિ છે તેમ માની તેમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ. મનમાંથી કાષ્ટ વાતની અશકયતા અને ન્યૂનતાના વિચારોને દેશનિમ્મલ કરવા જોઈએ. કાષ્ટપણ વખતે આપણા મનના દારમાં નિર્બળતા, ન્યૂનતા અને અવિજ્ઞાનના વિચારોને પ્રવેશ કરવા ન દેવા જોઈએ તે પછી આપણે આપણા કલ્પેના ચિત્રમય સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને એકાગ્રતાપૂર્વક પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, આથી જરૂર આપણા કાર્યમાં વિજય મળવાનો જ.

આશાજનક વિચારોમાં વિવશણ શક્તિ વરેલી છે. તમારે હમેશા તેવાજ વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ. બુલેયુકે નિરાશાજનક વિચારમાં યુ યાઇ જવું ન જોઈએ મનુષ્યને આશાજનક વિચારો, અને ઉત્સાહજ આગળ વધારનાર છે. તેની સર્વ અભિલાષો તેથી સિદ્ધ થાય છે તેનાં મુખરૂપ આશાના સ્વપ્ના સહ થાય છે કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. નિષ્ફળતા આપણી પાસે આવી શકતી નથી આપણે માટે જે કાર્ય બનશે તે સાઈજ બનશે.

આ પ્રકારના દિવ્ય અને આશાજનક વિચારોનો આપણી શારીરિક, માનસિક, આધ્યાત્મિક અને સામાજિક ઉન્નતિ પર દિવ્ય પ્રભાવ પડે છે આ વિચારોનું સેવન કરવાની ટેવ પાડી દેવાથી આપણી જેવી સરળતાથી ઉન્નતિ થઇ શકે છે તેવી બીજી દશાથી થતી નથી.

મનુષ્યે પ્રથમ તો પોતાના અત કરણમાં એવી શ્રદ્ધાને દઢ કરવી કે જે કાર્યને માટે ઇચ્છે પોતાને ઉત્પન્ન કર્યો છે તે કાર્યને અવશ્ય હુ પૂર્ણ કરીશ જ. અને તેને માટે પોતાના અંતકરણમાં જરા પણ સંદેહ ન રાખવો કલ્પ્ય જો સશય ઉત્પન્ન થાય તો તેનો ભાગ કરવો. માત્ર જે હિતકર હોય તેના જ વિચારોનું સેવન કરવું અને જેવી સ્થિતિને તમારે પ્રાપ્ત કરવી હોય કે જે કાર્યને સિદ્ધ કરવું હોય તેને જ તમારી કલ્પનામાં સ્થિત રાખો. આ હિત કર્મો, સશયો, નિરાશા-જનક અને ઉત્સાહથી વિરુદ્ધ કરનાર વિચારોને અતકરણમાંથી ત્યાગ કરી દો નિષ્ફળતા જણાવનાર કે દુર્બળી સચના આપનાર પદાર્થોના પણ ત્યાગ કરવો જોઈએ.

તમે ગમે તે કામ કરો તે દરેક કામમાં તમારે આશાપૂર્ણ અને શુભ ભાવના રાખવી જોઈએ. એમ કરવાથી તમારી કાર્યશક્તિ વધશે અને સાથે સાથે તમારામાં ફેરફાર થશે. પણ જ્યારે તમે જ્યાં તમારા મનોમદિરમાં આનંદી, સૌભાગ્યવાદી, અને શુભ વિચારોત્પાદક ચિત્રો જોનારી ટેવ પાડી દેશો કે તે પછી તેથી વિરૂદ્ધ વિચારો તરફ તમારું મન દોડી શકશે નહિ અને બાળકોને નાનપણથી જ આ આવા શુભ વિચારોનું મેવન કરવાની ટેવ પાડવામાં આવે તો તે લવિષ્યમાં કહિનમાં કહિન કાર્યો પણ સાધી શકે તેવાં ધર્મ શકે છે.

આપણા મનને આપણે જ્યાં આવી રીતે ઉચ્ચ વિચારોનું સેવન કરવાની ટેવ પાડી દઈશું તો પછી આપણી શાંતિ, સુખ અને શક્તિને નષ્ટ કરનાર હજારો શત્રુઓ ઉપર પણ વિજય મેળવી શકીશું. મનુષ્ય માત્ર ગૃહસ્થાશ્રમની સરજાત કરતા પહેલાં મન, વચન અને કર્મથી એવી દૃઢ ઈચ્છા રાખવી કે, “મારું લવિષ્ય પ્રકાશમાન થશે, હું ઉન્નતિશાળી થઈશ. અને સર્વ પ્રકારની આત્મદમય સામગ્રી મને મળશે.” આવા ઉત્તમ વિચારોને મનમાં સ્થિર કરી પત્રી સંસારમાં પ્રવેશ કરવાથી તેનો વિજય જ થાય છે.

ધણા મનુષ્યો પોતાની ઈચ્છાઓ યાતો પોતાના આશામય તરંગોને દૃઢ રાખવાને બદલે શિથિલ કરી નાંખે છે. તે એમ સમજતા નથી કે આપણી અભિલાષાઓની સિદ્ધિને માટે જે પ્રમાણમાં આપણે દૃઢ ભાવ, અને અવિચલ નિશ્ચય રાખીશું તે જ પ્રમાણમાં આપણે તેને સિદ્ધ કરી શકીશું આપણી આશાઓને કાયમ રાખવાનો મતલ પ્રયત્ન કરતા રહેવાથીજ આપણે તેને પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિને મેળવી શકીએ છીએ.

ઉચ્ચ અભિલાષાઓ ભણેને આપણને કહિન જણાવી હોય સોપણ જે આપણે એકાગ્રતાથી, તેને પ્રત્યક્ષ કરવાને પ્રયત્ન કરતા રહીએ છીએ તો જરૂર તે ધીમે ધીમે આપણને પ્રત્યક્ષ થાય છે જ. પણ માત્ર મનમાં ને મનમાં વિચારોના ઘોડા દોડાવવાથી, સંકલ્પ વિકલ્પ કરવાથી, અને આત્મ માનસિક અભિલાષાઓનું મેવન કરવાથી તે અભિલાષાઓ સિદ્ધ થતી નથી. અભિલાષાનુસાર મન, વચન અને કર્મને એકાગ્ર કરી ઉત્સાહથી તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરવા જો, આપણે સતત પ્રયત્ન કરીશું તોજ તે સિદ્ધ થશે, પણ વગર પ્રયત્ન કરવાથી જે આપણે મનમાં ને મનમાં જ સંકલ્પ વિકલ્પો કર્યાં કરીશું તો તે અભિલાષાઓ મનમાં જ રહી જાય છે.

જ્યારે વિચારાનુસાર કાર્ય કરવામાં આવે છે ત્યારે જ તેનું ફળ પ્રત્યક્ષ મળી શકે છે અભિલાષાઓ પ્રમાણે કાર્ય કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય થવો જોઈએ. જ્યારે અભિલાષા પ્રમાણે દૃઢ નિશ્ચય કરીને કાર્ય કરવામાં આવે છે ત્યારે તે સિદ્ધ થાય છે.

આપણે હમેશા આપણા વિચારની મનોભાવનાની તરફ ધારેલા કાર્યના શુભ પ્રકૃતિ અનુમાર આપણી કાર્યોત્પાદક શક્તિને વધારી ઘટાડી શકીએ છીએ જે આપણે હમેશા પૂર્ણતાનું ચિત્ર આપણા મનમાં રાખ્યા કરીએ અને આપણે સર્વ શક્તિમાન પરમાત્માના અંશ રૂપ હોવાથી આપણે પૂર્ણ છીએ એવા દૃઢ નિશ્ચયને સ્થિર રાખી શકીએ તો આપણને આશ્ચર્ય અર્પનાર શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે અને જેથી આપણા મનમાંથી રોગ સખધી વિચારોનો નાશ થાય છે.

જે સત્ય હોય તેનો જ વિચાર કરો અને તેનું જ સેવન કરો ધણા માણસો કામ કરતાં કરતાં કહે છે કે ભાઈ! હવે તો હું યાત્રી ગયો, હેરાન ચર્મ ગયો હવે તો પરમાત્મા આ દુષ્પ્રમાણી બન્યાવે તો સાચું વળી તે ધણીવાર રડના રડતાં કહે છે-કે હું તો અભાગીયો છું. કમનસીબ છું. મારું ભાગ્ય કુટી ગયું છે. દેવ મારી વિરૂદ્ધ છે, હું દીન છું, ગરીબ છું. મેં ઘણી મહેનત કરી પણ મારો દહાડો ન પડ્યો, મારું ભાગ્ય જ એવું છે કે મને જેને તે કામમાં નિષ્ફળતા જ મળે છે. આ અને આવા પ્રકારના અધિકારમય, નિરાશાજનક વિચારો રાખવાથી અને આ પ્રમાણે-મેદડા રડવાથી આપણે આપણો દાંધો જ દાંધ નરક ધણામાં જાયો છીએ અને અભિલાષા

ચનાર ઉત્પત્તિને શાસ્ત્રીએ જીએ તે એમ નથી. જાણના કે આ પ્રકારના અશુભ વિચારો આપણી શાંતિ, સુખ અને વિજયના ઘોર શત્રુ છે આવા વિચારોને તો આપણા મનમાંથી દેશનિ-ક્ષલ કરી દેવા જોઈએ આવા વિચારોથી મનુષ્ય પોતે જ પોતાના પત્ર ઉપર કુદાડી મારી પોતાની પડતી કંઠે છે કાંઈ પણ વખતે તમારે તમારા મનમાં એક પણ પણ આપણે અશક્ત જીએ, મારાથી આ નહિ બને, આ કામ અશક્ય છે ને એવા વિચારોનું સેવન ન કરવું. આવા વિચારો કબાઈથી આપણે આપણી મેળેજ નિષ્કર્ષ થઈએ જીએ.

મનુષ્યને જો પોતાની ઉત્પત્તિ કરવી હોય, પ્રાપ્તિ સ્થિતિમાંથી ઉચ્ચ સ્થિતિમાં સ્થિત થવું હોય તો ઉચ્ચતાના, મહાનતાના, પવિત્રતાના, સત્યના, ઉત્સાહના અને એવા જ શુભ વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ એવા વિચારોથી જ આત્મચઢા પ્રાપ્ત થઈ શકે છે એવા વિચારોથી જ આપણને સંકાપતા કરનાર અને ઉચ્ચ સ્થિતિમાં લઈ જનાર સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, અને ઉચ્ચ સ્થાન પ્રતિગમન કરી શકાય છે.

મનુષ્ય માત્ર પોતાના કરતા ઉચ્ચ સ્થિતિના મનુષ્યોનું અનુકરણ કરે છે. તેના જેવું જ પોતાનું ચરિત્ર થાય તેની રીતે તેના વર્તનનું, વિચારનું અને સ્વભાવનું અનુકરણ કરે છે તમારે જેના જેવા થવું હોય તેના ચરિત્રનું પ્રથમ મનન કરવું જોઈએ, તે હાથ લેણું તો તેના સ્વભાવની પરિક્ષા કરવી જોઈએ અને જેમ બને તેમ તેના સહવાસમાં વધુ આવવું જોઈએ. જેના જેવા થવાની આપણને હચ્છ થાય છે, જેવો આપણો હૃદયનો ભાવ હોય છે, જેની આપણી માનસિક અભિલાષાઓ હોય છે, તે અનુસાર જ આપણા મુખમંડલ ઉપર ભાવ જણાય છે. જેવા વિચાર તેવું વર્તન એ અનુસાર મનુષ્ય જે પ્રકારના વિચારને સેવનારો હોય છે તે વિચારાનુસાર તેના મુખમંડલ ઉપર ભાવ જણાય છે. યોગ્ય પરીક્ષા કાંઈ પણ મનુષ્યના મુખ સાથું જોઈને તેના મનમાં તે શું વિચાર કરે છે તે જાણી શકે છે. દાખલા તરીકે જો તમે આનંદમાં હશો તો તમારા મુખ ઉપર મંદ સ્મિત અને આનંદ અલગાઈ આવશે જો તમે ઉદ્વેગના ક્રોધના કે દુઃખના વિચારોનું સેવન કરનારા હશો તો તમારું મુખ દીકું, ઉતરી ગયેલું અને નિરાશાજનક જણાઈ આવશે. જેથી આપણે હમેશા આપણા મનોભાવને, આપણા વિચાર પ્રવૃત્તિને એટલા, અને દિવ્યતાની તરફ ધ્યાનથી રાખવા જોઈએ આપણે મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કરી ગાખવો જોઈએ કે નિદૃશતા દીનતા, નિર્જયતા, દુઃખ, દરિદ્રતા અને અજ્ઞાન એ આપણને દુઃખમય સ્થિતિમાં લઈ જનાર છે. માટે તેનું કદાપી પણ સેવન કરવું ન જોઈએ વળી સાથે સાથે એ નક્કી કરી રાખવું જોઈએ કે આપણે હાથે હમેશાં માફ જ કામ થવું જોઈએ કદાપિ પણ ખરાબ કામ નજ થવું જોઈએ.

જે આપણા આત્માને વાસ્તવ રીતે ઉચ્ચ સ્થિતિએ લઈ જાય છે, જે આત્મસંજ્ઞાના પવિત્ર માર્ગે ચલાવે છે અને જે ઉચ્ચ પ્રદેશમાં પહોંચાડી શકે છે તે કઈ વસ્તુ છે? તેના જ પ્રભાવથી આપણામાં દિવ્ય આદર્શ ઉત્પન્ન થાય છે, તે તેજ જોઈતો છે કે જે આપણા નિર્મળ અત કરણ-માથી નીકળીને આપણા જીવનને પ્રકાશિત કરી શકે છે તેજ આપણને દરેક કાર્યમાં મદદ કરી શકે છે આપણાં સર્વાં કાર્યં સિદ્ધ કરનાર તે જ શક્તિ છે આ દિવ્ય જોઈતો જ આપણને હ-મેશાં આગળ અને આગળ વધવાનું આવાદન આપે છે અને નિરંતર આપણી અભિલાષાઓને ઉચ્ચ અને ઉચ્ચ માર્ગે વહન કરાવે છે.

મનુષ્યને હમેશાં ઉચ્ચ સ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવનાર, વારંવાર અનેકે અનેક વસ્તુઓને પ્રાપ્ત કરાવનાર આજ શક્તિ છે. તેનું મનુષ્ય માત્રે અસંખ્યન કરવું જોઈએ અને પોતાના નિર્મળ અને પવિત્ર હૃદયમાંથી ઉત્પત્તિ ઉચ્ચ અભિલાષાઓને પૂર્ણ કરવાને માટે અડગ શ્રદ્ધા, ધૈર્ય અને ઉત્સાહથી ગાળને શોળ આગળ વધવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ.

યજ્ઞોપવિતનું રહસ્ય.

(લખનાર—હરજીવન દાસીદાસ મહેતા.)

પ્રાચીન કાલમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય અને વૈશ્ય એ વર્ણો યજ્ઞોપવિત (જનોપ) પહેરતા હતા અને ગ્રામવેદી-સીત્તપત્તા સઘળા દિને આવશ્યી પુર્ણિમાને દીવસે યજ્ઞોપવીત બદલાવતા હતા. આજે પણ સઘળી જાતીના બ્રાહ્મણો અને કેટલાક ક્ષત્રીયો અને વૈશ્યો તેમજ કરે છે. પરંતુ તેનું રહસ્ય મનજનાર અને સમજાવનાર આજે બહુજ થોડા મળે છે. તેથી લોકોની યજ્ઞોપવીત પરની શ્રદ્ધા બહુ ઓછી થતી જાય છે. કેટલાક લોકો તો તેનો ઉપયોગ માત્ર ચાંચી બાધવા પુરતો જ કરે છે અને કેટલાક તો તેને આવશ્યી પુર્ણિમાએ બદલાવવાની કશી જરૂર જોતાં જ નથી. આવે પ્રસંગે યજ્ઞોપવીત એટલે શું ? તે કેમ બને છે ? તેનો અર્થ શું છે ? તેનો ઉપયોગ કેમ કરવો અને તેને આવશ્યી પુર્ણિમાએ બદલાવવામાં શું રહસ્ય રહેલું છે તેના યથાશક્તિ વિચાર કરવાની ખાસ આવશ્યકતા છે.

યજ્ઞોપવીત એટલે શું ?

સંસ્કૃતમાં “ય” શબ્દનો અર્થ “જનુ” થાય છે. “યત” એટલે ગયેલો, અને “વીત” એટલે વધારે મળેલો “ઉપવીત” એટલે વધારે પાસે મળેલો અને યજ્ઞોપવીત એટલે યજ્ઞની યજ્ઞરૂપ પ્રજ્ઞની વધારે પાસે મળેલો એવો અર્થ થાય છે. પણ બીજો તેનો રહ અર્થ એવો થઈ ગયો કે મરતી પાસે લઈ જવાની ક્રિયા કરતી વખતે જે સૂત્ર આપવામાં આવે છે તે “યજ્ઞોપવીત” આ ક્રિયા થવા પછી અને આ સૂત્ર મળ્યા પછી બાક “હીજ દહેનાય છે-તેનો બીજ વખત જન્મ થયો દહેનાય છે. પહેલો જન્મ તે શરીરનો અને દેવે વેદમંત્ર અને ધર્મક્રિયાથી થયો તે જન્મ આત્મનો. એટલેકે આ સૂત્ર ધારણ કર્યા પછી માણસે દેહભાવે નહીં પણ આત્મભાવે રહેવાનું છે.

યજ્ઞોપવીત કેમ બને છે ?

યજ્ઞોપવીત સૂત્રનું બને છે જમણી હાથની આમળીઓના મુળની જીવસર લખાઈના ત્રણ સૂત્રને ધોઈ તેને ડાબી બાજુનો વળ દેવામાં

આવે છે, પછી તેને ત્રણે જમણી બાજુનો વળ દેવામાં આવે છે પછી પ્રથમ યંથી પાડી બ્રહ્મ-યંથીથી યજ્ઞોપવીતને પુર્ણ કરવામાં આવે છે. યજ્ઞોપવીત આ રીતે બનાવવામાં પણ આપણા પ્રાચીન રૂઢીચુનીઓએ કંઈ ગુઢ અર્થ રાખેલો હોય એમ જણાય છે.

યજ્ઞોપવીતને સૂત્રનું બનાવવા માટે એક ઉપવીત પદ કહે છે કે—

“સુત એ પરબ્રહ્મનું નામ છે, અને યજ્ઞોપવીત સૂત્રદારા જે માણસ વ્યાપક સુત તે પરબ્રહ્મ છે પ્રથમનો ત્રેવડ અને ડાબી બાજુનો વળ તે પરબ્રહ્મની મુળ પ્રકૃતિ અને તેના સત્ત્વ રજ્જસ અને તમસ એ ત્રણ શુણ્ણો સૂચન કરે છે. પછીનો ત્રેવડ અને જમણો વળ તે પરબ્રહ્મના પુરુષત્વ અને તેના ત્રણ શુણ્ણો સત, ચિત, આનંદનો બોધ કરે છે. પછીની ત્રણસોરેને પુરુષ અને પ્રકૃતીથી ઉત્પન્ન થયેલી જગતની સઘળી ત્રીપુટીઓ, ત્રણેયક વગેરે રૂપ છે. પ્રદરોધી ક્રમા રૂપીદારા, બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર થાય તે જણી શકાય છે અને છેવટની બ્રહ્મયંથી અનંત અણબાવ, બ્રહ્મ સાક્ષાત્કારની બ્રહ્મક છે દુંકમાં યજ્ઞોપવીતની બતાવટમાં રૂપીઓએ વિશ્વનો આખો વીકાસક્રમ ચીત્રેલો છે જગતની ઉત્પત્તિ વખતે પરબ્રહ્મમાંથી પુરુષ અને પ્રકૃતિ એવી ત્રણ મુખ્યતાઓ જે રૂકરીઓ પ્રગટ થાય છે તેઓના સાથે મળવાથી ત્રીશુણ્ણાત્મક જગત ઉત્પન્ન થાય છે અને જ્યારે કોઈ માણસ પોતાના ગુરુ દ્વારા જ્ઞાન પામી જગતની ત્રીપુટીઓનીપર વિજય મેળવે છે, ત્યારે બ્રહ્મચર્ય-સદાચર્ય ધર્મ જન્ય દ અને પોતાનો વિકાસક્રમ પૂર્ણ કરે છે. યજ્ઞોપવીત આ વીકાસક્રમ સમજાવનાર સફેદ સૂત્ર છે.

ડાબે ખભે શા માટે ?

યજ્ઞોપવીત જમણે ખભે નહીં પણ ડાબે ખં રાખવામાં આવે છે એનો અર્થ એ છે કે યજ્ઞોપવીતદ્વારા જે બ્રહ્મનો સાક્ષાત્કાર કરાવ્યો છે : પ્રાણી માત્રના-હૃદયમાં છે અને હૃદય ડાબે બાજુએ આવેલું છે. બે ડાબે ખભે યજ્ઞોપવી

રખાય તોજ તે હલ્ય ઉપર રહી શકે અને ત્યાં હમેશાં રાત્રીદિવસ રહી પ્રભુચપ્ત જીવન ગુળરવાનું, પહેરનારને યાદ આપી શકે.

જમણે કાને ચઢાવવાનો હેતુ શું ?

કુદરતી દાગજતે જાતી વખતે યજ્ઞોપવીતને જમણે કાને ચઢાવવાનું કહેલું છે. તે એમ સૂચવે છે કે ન્યારે માણસ પોતાના ગુણ જગો ભુલે ત્યારે તેણે કોઈ પણ જાનનો અપવિત્ર વિચાર કરવાનો નથી પણ પોતે દેહ નહીં પણ આત્મા છે અને જમણી ખાણ સૂચક પુરૂષનો દૈવી સ્વભાવ ખીલતી ખરા દિગ્ગજ બનવાનું છે.

યજ્ઞોપવીત તુટી જાય તો ?

યજ્ઞોપવીત તુટી જાય તો નહીં પહેર્યાં વીના આગળ પગલું ભરવું નહીં એમ જે આચાર કરવામાં આવે છે તેનો અર્થ એવો છે કે યજ્ઞોપવીત લેતી વખતે બાદમ બાદમ બોલી જે પ્રતીજ્ઞાઓ લીધેલી છે, તેમાંથી એક પણ પ્રતીજ્ઞાનો ભંગ થાય તો તેને માટે ખરા દીક્ષી પશ્ચાત્તાપ કરી તેનો ફરીથી ભંગ નહીં કરવાની પ્રતીજ્ઞા લીધા પછીજ આગળ વધવું—પછીજ ખીન્નું કામ કરવું. માત્ર સૂત્ર તુટયાપછીજ યજ્ઞોપવીત તુટી જાય છે એટલુંજ નહીં પણ ઉચ જીવનની કોઈ પણ પ્રતીજ્ઞાનો ભંગ થતાંની સાથે પણ તે તુટેલું ગણાય છે. આ જગાનામાં તો ઘણાં લોકો કમલેને પગલે, શરીરથી, વાણીથી અને મનથી પવિત્ર જીવનની પ્રતીજ્ઞારૂપ યજ્ઞોપવીતનો ભંગ કરે છે યજ્ઞોપવીત તુટી જાય તો તે બદલાવવું એ જરૂરનું છે પણ તે સાથે જ કોઈ લીધેલી પ્રતીજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન થઈ જાય તો તે પાછી તુરતજ પુરી કરી લેવાની પણ તેટલીજ બુદ્ધિ તેથી પણ વધારે જરૂર છે.

બ્રહ્મચારીએ એક યજ્ઞોપવીત પહેરવું.

અમુક અમુક કામનાવાળાએ એકથી વધારે યજ્ઞોપવીત પહેરવાનું વચન છે. પરંતુ સામાન્ય રીતે બ્રહ્મચારીએ એક યજ્ઞોપવીત પહેરવું, એમ કહેલું છે. એટલે કે બ્રહ્મચારી અવસ્થામાં માણસે પોતાનાં શરીર, વાણી અને મનને શુદ્ધ કરી એ ત્રણેનું ચારિત્ર પ્રાપ્ત કરવાનું છે. શરીર, વાણી અને મનનું તપ એ તેના યજ્ઞોપવીતની ત્રણ મેરઠા છે—

શુદ્ધરથે એ પહેરવાનાં છે.

મહરથે ખીન્ન યજ્ઞોપવીત તેની અને બા પહેરવાનું છે એમ કહેવામાં આવે છે તે ત્વ ખોટી વાત છે આગળના સમયમાં દીગ્ગજીએ પણ યજ્ઞોપવીત પહેરતી હતી અને વેદાભ્યાસ કરતી. શુદ્ધરથે પોતાના શરીર, વાણી અને મન તો બ્રહ્મચારીની માફક શુદ્ધ રાખવાનું પણ ઉપરાંત તેણે શરીરથી લોક સેવા, પ્રભુસેવા, વૃદ્ધી પ્રબુદ્ધિકૃતિ અને મનથી પ્રભુનું શા હમેશાં પ્રાપ્ત કરતા રહેવું એ તેના બે યજ્ઞોપવીતનો અર્થ છે.

વાનપ્રસ્થે ત્રણ પહેરવાનાં.

વાનપ્રસ્થે, બ્રહ્મચારીની ત્રણ શુદ્ધિ અને પ્રસ્થની કર્મ, જ્ઞાન અને ભક્તી ઉપરાંત જીવનમાં ત્રણ રક્તીઓ જ્ઞાન, ઇચ્છા અને ક્રોધા ખીવવાની છે. અને તે એકાંતવાસમાં ખીલતી તેનાદ આખા જગતની સેવા કરવા માટે “સ્વયં સેવક” નો સંન્યાસ લેવાનો છે એમ ત્રણ યજ્ઞોપવીત સૂચવે છે.

સંન્યાસીએ ચાર પહેરવાનાં.

આગમક સધળાજ સંન્યાસીઓ યજ્ઞોપવી અને દડનો લાગ કરીને ફરતા જોવામાં આવે. પરંતુ ખરી રીતે તેમનથી કુટીચક, બહુદક આદસ એ ત્રણ દીક્ષા સુધીના ‘સંન્યાસીઓ’એ ચાર યજ્ઞોપવીત પહેરવાનાં છે. સંન્યાસીએ બ્રહ્મચારી શરીર, વાણી અને મનનો નીમદ અને શુદ્ધિ રાખવાનાં છે. શુદ્ધરથનાં પ્રભુની સેવા, ભક્તી આદસને ચાલુ જાળવવાના છે વાનપ્રસ્થની જ્ઞાન ઇચ્છા અને ક્રિયાશક્તિને ધારણ કરી રાખવાનું છે, અને તે ઉપરાંત આત્માના સ્વભાવ રૂપ મત ચિત્ત અને આનંદનું સ્થાન કરી તે રૂપે રહેવાનું છે.

પરમહંસે યજ્ઞોપવીતનો ત્યાગ કરવો.

માણસ વિકાસક્રમમાં આગળ વધી જાય પરમહંસની ચોથી દીક્ષા લે ત્યારે તેણે બહારન યજ્ઞોપવીતનો ત્યાગ કરવાનો છે કારણ કે આ વખતે તેનું આજી જીવન યજ્ઞોપવીત રૂપ એટલે કે બ્રહ્મની વોગેષ પામે ગયેલું—બ્રહ્મભુત થઈ જાય છે. જ્યાં સુધી આજી જીવન ઇશ્વર પરમપ્રભુ થાય ત્યાં સુધી યજ્ઞોપવીતની આવશ્યકતા છે. પછી

તે જરૂર નથી. તારફ પારીવશ્વકાપતીપદમાં કહ્યું છે કે—

“યોગને જાણનાર તત્ત્વદર્શી યોગી, માણના મણકામાં જેમ એકજ સુત્ર વ્યાપી રહેલ છે, તેમ આખા વિશ્વમાં જે સુત્રાત્મા એતપ્રેત રહ્યો છે, તે વ્યાપક જ્ઞાનેન્વ્યાપક સુત્રને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરે છે.” આ હિતમ પ્રકારના જ્ઞાનયોગમાં ગિયર થયેલો વિદ્વાન પુરૂષ બહારના યજોપવીતનો ત્યાગ કરે છે અને જે આ જ્ઞાન ભાવરૂપ સુત્રને ધારણ કરે છે તેજ ખરો એતન છે—અશ્વત છે, માંદી છે, અને યાની છે.

આવણી પુર્ણિમા.

અત્યાર સુધી આપણે યજોપવીત પહેરવાની અને છેતરનો ત્યાગ કરવાની વાત કરી. હવે આપણે તેના વાર્ષિક-અર્ચ ઉત્તમનો વીચાર કરીએ. રૂઝ, યજુર અને અર્થર્ચવેદના હોળે પોતાનું યજોપવીત મોટે ભાગે આવણી પુર્ણિમાને દીવસે શ્રવણ નક્ષત્રમાં બદલાવે છે. આખો શ્રાવણ માસ—મહાદેવના પુર્જન માટેનો છે તેથી શ્રાવણી પુર્ણિમાને આ કામને માટે પસંદ કરી—જણાવે છે. આગળના વખતમાં ઉપર જણાવેલા હોળે આ દીવસે પોતાના શરૂ પામે જતા, શરૂપૂર્જન, રૂપીપૂર્જન અને ઇષ્ટ પૂર્જન કરતા. આખા વર્ષમાં પોતે તોડેલી પ્રતિજ્ઞાઓ પશ્ચાતાપ સાથે શરૂ પાસે કહી દેતા અને શ્રાવણી પુર્ણિમાથી શરૂ થતા નવીન વર્ષમાં તે પ્રતિજ્ઞાઓનો લગ્ન નહીં કરવાનો દંડ નિશ્ચય કરતા આમ દરવર્ષ કરી, થોડા વર્ષમાં પોતાની આસુરી પ્રકૃતિ બદલાવી દેતા. અને એટલાજ માટે યજોપ-

વીત બદલાવો વાર્ષિક દીવસ રાખેલો હતો આજે પણ જે આ પ્રેમાણે સાચા શરૂ ન મળે તો પોતાના અંતરત્માની માથે દરેક શ્રાવણી પુર્ણિમાએ પોતાનું યજોપવીત આપણે બદલાવના રીતે તો ખરેખર મોટા કામદો થાય અને આપણે ખરા યજોપવીતી થઈએ.

યજોપવીત ધારણ કરી જે આપણે ખરા હોળ થવા ચાલુ પ્રયત્ન ન કરીએ તો યજોપવીત પહેરનાર અને નહીં પહેરનાર વચ્ચે કામો તફાવત રહે નહીં. પોતાનું હોળત્વ યાદ કરી માણસ પવિત્ર જીવન ગુમરે અને પ્રભુપરાયણ થાય એ યજોપવીતનો હેતુ છે જે તેમ ન થાય તે યજોપવીત ધારણ કરનાર માણસ પ્રભુ પાસે ખરેખર હોળ નથી, અને યજોપવીત વીનાનો પરતુ પોતાના શરીર, વાણી અને વીચારનો નીમક કરી તેને શુદ્ધ બનાવનાર અને ત્રણેને લોકસેવા અને પ્રભુસેવામાં વાપરનાર માણસ પ્રભુના દરબારમાં અદિજ નથી. કારણકે પ્રભુ બહારની કીયા અને બહારના વેપથી કંઈ છેતરાઈ જતા નથી. પણ અંતરના જીવનનેજ જીવે છે અને તેવા પવિત્ર જીવનવાળાને જ તે “હોળ”નો માનવ તો ઇલાખ આપે છે. એક સ્થળે કહ્યું છે કે—

“મનુષ્ય જન્મથી તો માત્ર શુદ્ધ સમાન છે. ઉપનયન સરકાર થયા પછી તે દિગ્દેવતાય છે. વેદના પઠન પાઠનથી તે નિદ્ધાને પામે છે, અને જ્યારે જ્ઞાનેનો સાક્ષાત્કાર કરે છે ત્યારે તે—જ્ઞાતાય થાય છે.”

જીવન—માટે જોરમદના મે રેસીડેન્ટ ફા. ફા. આઈરેલેન્ડ સાહેબ મે. નારાયણમાધજ મહેતા, ખી. એ. લખે છે કે—આપનો જીવનનો કમો વાપરો જીવન માટેક આગ્ય છે. અને જીવન તે કેવળ જીવન જ છે. તે ઉપયોગી અને સ્વાસ્થિ ચાટણ છે. તેમાં ચક્ર નહિ. ખાવાની રૂચી વધારે છે અને કમજબત ઉપર સારો કાણુ ગમે છે.

જીવનની હીમત રૂ. ૧-૮-૦ પ્રજાની રૂ. ૪-૦-૦. દરે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

दिव्य शक्ति याने संकल्प शक्ति.

અનુસધાન ગતાકથી.

દરેક મનુષ્યના મનમાં અનેક પ્રકારના વિચારોના તરંગો ચર્ચા કરે છે જે વખત અનેક પ્રકારના વિચારોના તરંગો ઉત્પન્ન થાય છે તે વખતે વિચાર ક્ષેત્રની શક્તિ ઓછા પ્રમાણમાં થઈ શકતી નથી કારણ કે જે ક્ષેત્રમાં તે કેલાય છે તે અધિક વિસ્તૃત થાય છે વિચારક્ષેત્ર વિદ્યુત્ શક્તિઓના પરિચિત સુગ્રામ્ય ક્ષેત્રની સાથે ધણુંજ મળતું હોય છે પરંતુ સુગ્રામ્ય પરિચિત માનસિક ક્રિયાના પ્રભાવથી તેની પ્રત્યેક રેખા લઘુ સ્થાન સુધી પહોંચી શકે છે.

જે વખતે મનુષ્ય સાધારણ ધ્યાનમાં બેસે છે અને તેના મનમાં કોઈ એવા શુભ પદાર્થને મેળવવાની કામના મા આશા હોય છે કે જે તેને 'મનુષ્યદ્વારા કે પ્રકૃતિ સમષ્ટિ રૂપથી તેને મળી શકે તેવો હોય છે પરંતુ તે પદાર્થના તરફ તેનું ધ્યાન ખરેખર હોતું નથી. કારણ કે જેમ સૂર્યાગ્રાંથી કિરણો સીધા નીકળાને પૃથ્વી ઉપર પડે છે તેવી રીતે તે મનુષ્યે પોતાના ધારણા પદાર્થને મેળવવા માટે વિચારને તેના પ્રતિ સીધો એકાગ્ર કરવો જોઈએ વિચાર જે પદાર્થ ઉપર જામીને ચોટે છે તેને વિલક્ષણ જણાતા ચોગ્રાંથી તે કેન્દ્ર શક્તિની પાસે બેઠી લાવે છે. વિચાર ગમે તો વ્યવહારની સિદ્ધિનો હોય કે પરમાર્થની પ્રાપ્તિને માટેનો હોય તોપણ તેને એકાગ્ર કરવાથી ફળ મળી શકે છે.

ધાણા માણસોને માનસિક અને આધ્યાત્મિક શાન્તિના અધ્યયનથી અચવા તો દેવપૂજા કે માળા ફેરવ્યા કરતા છતાં પણ કાંઈ ફાયદો થયેલો જણાતો નથી. ધાણા માણસો બાહ્યાડ બરતું સેવન કરી રાત્રી પાંદરુપ જરૂર છે જાણતી વિગેરે મંત્રોતો જપ્ત કર્યા કરે છે, ધાણા દેવસેવા કરી બારતી પુષ્પાજલી કરે છે છતાં પણ તેમના ધણાની સ્થિતિ હોય છે તેવીને તેવીજ હોય છે કારણ કે તેમની તે કિયા-ઓ વિચારને વસ્તુ સાથે એકાગ્ર કર્યા વગરની હોય છે. મોટા મંત્ર બજાવ્યા કરી માળા મણકા ફેરવે

છે અને ધ્યાન તો યુગ્મ, સ્ત્રી, વેપાર કે ધનમાંજ
રોચ છે. અને તેથીજ તેમને ચોચ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત
યજ્ઞ શક્તી નથી

ગતિમાં ક્રિયા અને પ્રતિક્રિયા એ બે પ્રકારનાં
બળ હોય છે જેમ રબ્બરનો દડો ભાતિ અણ-
વાથી સામે ઉછળી તે નાખનારના તરફ પાછો
આવે છે, તેને જટલાળ જોરથી નાંખ્યો હશે
તેટલાજ જોરથી તે પાછો આવે છે. તેની રીતે
આ નિયમ દરેક પદાર્થને લાગુ પડે છે. જેવા
બળથી પ્રકૃતિ કે તમે તેને મોકલો-છો તેવાજ
બળની સાથે તે પદાર્થ તમારી પાસે પાછો આવે છે.

વિચારોને જ્યારે આકાશમા સીધા બળપૂર્વક મોકલવામા આવે છે ત્યારે તે જેવા, બળપૂર્વક બહાર મોકલ્યા હોય છે તેવાજ બળપૂર્વક પાછા પોતાના કેન્દ્રસ્થાન (મગજ) તરફ આવે છે. એ નિયમાનુસાર વિચાર પોતાના કર્તવ્યને લઈને બહાર નીકળે છે, અને ને તે સંજિન યા તો એકાગ્ર ચિત્તે મોકલવામા આવે છે તો પોતાનું દામ કરીને તે મૂળસ્થાન પ્રતિ પાછો આવે છે. વિચાર દામ કરવાની ઇચ્છાથી બહાર નીકળે છે, અને જે વસ્તુની ઇચ્છાથી તમે તેને બહાર મોકલો છો તે વસ્તુને લઈને તે તમારી પાસે આવે છે. વિચાર એ તમારો સેવક છે ને તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તો તેને જે વસ્તુને માટે તમે મોકલ્યો છો તેને જરૂર તે તમારી પાસે લાવી શકે છે

તંત્રવિધાના ક્ષેત્રમાં જે માનસિક શક્તિઓનો મુખ્ય પ્રયોગ કરે છે તે ધણે ભાગે એ નિપમાનું ચલસરણ કરે છે કે જેને આધિન પ્રાકૃતિક યા અંશતઃ ભૌતિક જગત છે ધણા માણસો આ મહત્વના રહસ્યને ન સમજતાં આ નિષ્કોને તે બહાર શોધ્યાં કરે છે ગુપ્ત વિદ્યા એટલી સરળ છે કે ગર્ભીના સાધારણ મુખ્ય પણ તેને તુરંત સમજી છોડી દે છે. તે આ રહસ્યને તે ન્યાં નથી તેવી જગ્યામાં ગિયે છે જીવનના સર્વ રૂપ સાદા-

છે. ને એક જીવન, એક નિયમ, અને એક ગણને અધીન છે વિષય જટિલ નથી પણ તેના માર્ગો જટિલ છે. એથી તેના માર્ગોને સરળ બનાવવાને માટે ને કાંઈ પણ કામ કરી શકાય તે કષ્ટોજ્જ્વલ્યદો યંચાને સંભવ છે.

“આ ચિન્હથી તારો વિજય થશે” આ એક પંક્તિ પ્રાચીન અને ઉત્તમ વાંચ્ય છે ક્રીમેશન અને બીજા વાર્ષિક અને તાંત્રિક સપ્રદાયવાળા તેના પ્રયોગ કરે છે શુભ મલાઓમાં અને ક્રીમેશનની સમાજોમાં કંઈ આ વાક્યનો અભિપ્રાય કસાઈઓની અલીલ (સ્ત્રી) સમજવામાં આવે છે પણ તે સ્ત્રી આપણને વિજયી શી રીતે જાતીરી શકે ? તેના વાસ્તવિક અર્થ એ છે કે સ્ત્રી નહિ પણ ઇષ્ટ આપણને મદદ કરી શકે છે. આપણા હૃદયમાં જ તે સામર્થ્ય છે પરંતુ જ્યાં સુધી આપણે આપણા હૃદયમાં વેગેલી આ મહાન શક્તિનો અનુભવ કરીશું નહિ ત્યાં સુધી આપણે કદી પણ વિજય મેળવી શકીશું નહિ જે મુત્તવ્ય ધારિક વિદ્યાઓને સિદ્ધ કરીને કાર્યની સિદ્ધિ કરવાની ઇચ્છા રાખે છે તેમને માનસિક રીતે પ્રહણ કરવાથી તે આપણા મુખ્ય કર્તવ્યથી આપણને જાણ કરે છે. તે આપણને અદર રહેલી મહાન શક્તિનો અનુભવ કરવામાં બધી અડચણ કરી શકે છે માટે સત્ય માર્ગે દિવ્ય શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છાવાળાઓએ તે તે તરફ જતુ ન જોઈએ. તેમણે સમજવું નોંધ્યું કે આપણામાં રહેલી આત્મ શક્તિમાં કાંઈ વાતની કમી નથી.

શારીરિક જડતા માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉત્થાનના માર્ગમાં વિન નાંખી ગઈ છે ને કે શરીરની ખાસ જરૂર છે. પણ અતિશય માત્ર શરીર તરફ જ વધુ ધ્યાન રાખવા અને તેની જાળવણી રાખવાનું આપણે મુખ્ય કર્તવ્ય નથી તમારે હમેશા તમારામાં રહેલી મહાન આત્મશક્તિનો અનુભવ કરવા માટે તમારા વિચારને તેમાં એકાગ્ર કરવો. અને તે માટે તમારે “હું પ્રેમ સ્વરૂપ છું” આ શક્તિ સ્વરૂપ છું.” એમત્ત બાવનાનું મેન જીવું નોંધ્યું. આ ચુદ આશયને સમજી શકવાથી તમને જ્ઞાન થશે કે “તમારા આખા શરીરમાં એવા આકાશ તરંગ વ્યાપ્ત છે કે જે અનંતમાર્થી સર્વ

વસ્તુઓને માટે કેન્દ્રસ્થાન તરીકે કામ કરી શકે છે. તમેજ પ્રેમ સ્વરૂપ છો આ શક્તિ સ્વરૂપ છો. એ વિચારને જે તમે બેચેન સમજી શકશો તે પ્રેમ અને પ્રેમજ સધળે વ્યાપ્ત બેવાથી કાંઈ પણ વસ્તુ તમને હાનિ કરી શકશે નહિ. તમારે શરીર એ એક સચેતન યુગ્મક છે અને જે સ્થાન આ વાયુમંડળ ઘેરી શકે છે તે પણ તેની જ રીતે મહાન આકર્ષણ કેન્દ્ર બની શકે છે

“હુંજ શક્તિ સ્વરૂપ છું, હુંજ જીવનનો નિયામક છું. મારામાં સર્વશક્તિ છે તેનો હું જ્યારે કાંઈ ત્યારે થયેજ ઉપયોગ કરી શકું તેમ છું.” આવી બાવના દિવસમાં પચાસ-સો વાર કર્યા કરો, અને તેના સામર્થ્યનો વિચાર કરી કરી તેમાં એકાગ્ર યાવ. પરિણામે તમે તમારામાં દિવ્ય શક્તિ ઉત્પન્ન થયેલી જોશો

શબ્દમાં મહાન બળ છે. એનો અર્થ એવો નથી કે શબ્દમાં કાંઈ બળ છે. જ્યારે તમે વિશેષ રીતે શબ્દોમાં તમારે ધ્યાન નેડો છે, ત્યારે તે શબ્દ તમારા મગજ રૂપી મંત્રને સમજાવે છે તમે જ્યારે હું પ્રેમ સ્વરૂપ છું.” એવી બાવના કરો. છે ત્યારે તે શબ્દ તરતજ એક વિશેષ વિચારને પેદા કરે છે. અને જ્યાં તમે તેના વિચાર કરો છે કે તરતજ કેપ પેદા થતા માટે છે, એ કેપ-યા મોજા હમેશા બહારની તરફ દેશાય છે અને તમારે માટે સસારમાં જે સર્વોત્તમ પદાર્થ છે-તેની માંચે નમારે માનસિક સંસર્ગ પેદા કરી દે છે-તે સર્વોત્તમ પદાર્થ ગમે તે સ્ત્રીઓ અને પુરોનો સર્વોત્તમ ભાગ હોય કે ગમે તે ઉત્તમ ખનિજ પદાર્થ, પ્રકૃત કે વનસ્પતિ હોય, કે ગમે તે તે આધ્યાત્મિક જગત અને તમારા વ્યક્તિત્વની સર્વોત્તમ વસ્તુ હોય, તોપણ તેની સાથે તમારો માનસિક સંસર્ગ થાય છે

તમે પોતેજ તમને પોતાને પ્રેમસ્વરૂપ બનાવી શકો છો, અને અંતે તમે પ્રેમરૂપ બની જાવ છો. જે પ્રકારે સુર્યે તોપ કે અગ્નિ પોતાનાં અપ્રતિરિણે આરે તરફ દેવાની શકે છે તેવી રીતે તમે પણ તમારા પ્રેમના કિરણો તમારી આરે તરફ દેવાની શકો છો. એને માટે તમારી ચુદ ખનિ અને સુસ્થિતિને માટે તમારો મોકલિક શબ્દ “હું

પ્રેમ છુ માફ આપું શરીર પ્રેમથી પરિપૂર્ણ થઈ રહ્યું છે " એવો હોવો જોઈએ આથી કદાચ તમને કોઈ ભૌતિક લાભ ન પણ થાય તોપણ આ પ્રકારની ભાવનાનો અનુભવ તમારે કરવાની જરૂર છે. આથી તમે જે મનુષ્યને મળશો તે તમારા પ્રેમના બદલામાં તમારી સાથે ધણો પ્રેમ રાખશો જે ઉદ્દેશ્યના પ્રેમ શબ્દથી થાય છે તે તમારા માનસિક શરીર તરફનો માત્ર પ્રત્યુત્તર જ છે, પછી માનસિકમાંથી ભૌતિક શરીર સુધી જતું એ માત્ર એક પગથીયું જ છે આ પ્રકારે તમે એક

નાનામાં નાના શબ્દોના અર્થને માનસિક રીતે તો શુ પણ ભૌતિક રીતે પણ પ્રવ્યક્ત કરી શકાશે. આમાં વિચાર કેવી રીતે ચાલી શકે છે અને શું કરી શકે છે તે જાતાવવામાં આપ્યું છે. વિચારને એ મનુષ્યનો સાચો સેવક છે. માત્ર તેને યોગ્ય કેળવણી અને તાલીમ આપતી સંસારમાં ખરેખર મદદગાર શક્તિ શકે છે મનુષ્ય માનને પોતાનામાં રહેલી દિવ્ય શક્તિ સાથે વિચારને એકાગ્ર કરી અને પંચી દશ નિશ્ચયપૂર્વક જે કામ કરવાની ઈચ્છા થાય તે કરવામાં સાહસ અને ધૈર્ય રાખી પ્રવર્તન કરવાની જરૂર છે-

શ્રી રામાવતાર રહસ્ય.

[અનુવાદક:—વાડીલાલ કાકુભાઇ સઘવી—અમદાવાદ.]

ભગવાનના દશ અવતારમાં સાનમે અવતાર તે શ્રી શમયદ્રજ્ઞો છે. પરશુરામના અવતાર પછી બ્રહ્માંડ પ્રકૃતિમાં આ તારને પ્રકટ થવાની ઘણી જરૂર હતી. જેથી માનવાત્મા દ્વારા જગતમાં જે આદર્શ જીવનનું દર્શાવેલું થયું છે તેથી મનુષ્યોને અનતકાલ સુધી તેક પ્રકારનો ફાયદો થશે

રામાવતારમાં શ્રી ભગવાન વિષ્ણુ કેવી રીતે ચાર ભાગમાં પ્રકટ થયા હતા તેનું આ પ્રમાણે વર્ણન છે

સુમેધાશ્વ પતિ મહારાજાનું દશમ પ્રાણે ત્રણ સ્ત્રીઓ તોપણ તેને એકાગ્ર કરવાથી કેળ મળી શકે છે ધણી માણસોને માનસિક અને આધ્યાત્મિક પ્રાપ્તિના અભ્યસનથી અથવા તો દેવપૂજા કે માળા રચના કરવા છતાં પણ કાંઈ ફાયદો થયેલો જણાતો નથી ધણી માણસો બાહ્યાંબરનું મેલન કરી શકે નહિ પણ કરે છે આપની વિગેરે મત્રિનો અભ્યસન કરે છે, ધણી દેવસેવા કરી આરતી પુખ્તાવલી રે છે છતાં પણ તેમના ધણીની સ્થિતિ હોય છે રીને તેવીજ હોય છે કામળું કે તેમની તે ક્રિયા-વિચારને વસ્તુ સાથે એકાગ્ર કર્યા વગરની હોય મોટે મન બાળકા કરી માળા મણકા ફેરવે

સંસારમાં પ્રકટ કરવાને માટે શ્રી ભગવાન રામ અદ્રજ્ઞના અર્થગના બની અવતાર ધારણ કર્યો.

પરમાત્માશ્રી શ્રીરામના સાન્નિધ્યથી જગદોધારણ સૃષ્ટિ સ્થિતિ પ્રવચકારિણી મૂલપ્રકૃતિરૂપ શ્રી સીતાદેવી છે રામાવતારમાં નરદેવશ્રવણી ભગવાનને અવતાર આદર્શ માનવ જીવન બતાવવાને માટે, અને નરદેવીશ્રવણી પ્રકૃતિ માતાનો સીતાશ્રવણ અવતાર આદર્શ નારી જીવનનું દર્શાવતું મંસારમાં રચાવન કરવાને માટે ધણે હતા જેથી સમસ્ત અશક્તારોમાં રામાવતાર મુખ્ય છે અને તેથીજ સંસારમાં રામાવતાર વધારે પૂજનીય ગણાય છે. જે વખતે શ્રી ભગવાન રામ કો પ્રકટ થયા હતાં તે વખતે જોઈતી રૂપરંગ પર વિચાર કરવાથી રામાવતારના સ્વરૂપ પ્રતિપાદિત થાય છે મનુષ્ય પ્રયોગ કરે છે તેથી સંસારમાં લગ્નિય શક્તિ અનુસરણ કરે છે કે જેને આ ગણે હતા. સંસારમાં અસંત ભૌતિક જગત છે જે લગ્નિય શક્તિની વચમાં મહત્વના રહસ્યને ન સમજતાં ત્યાં સુધી ધર્મની બહાર શોધ્યાં કરે છે શ્રેષ્ઠ વિદ્યા નેપમન બંધન રહી છે કે ગલીનો સાધારણ મનુષ્ય પણ જાણે, દાવજકિતા સમજી છે કે છે. તે આ રહસ્યને જ મધુ હતું, જેથી તેની જગ્યામાં જોઈ છે જીવનના સંસારશક્તિ નિવ-

કરી, તે વખતને માટે બન્ને શક્તિઓની વચ્ચે સામગ્ર્ય વિધાન કરવું પડ્યું. પરંતુ જો કે તે પ્રમાણે ક્ષાત્રશક્તિ નારા યવાળી તે ક્ષત્રને માટે આદ્યશત્રિય બન્ને શક્તિઓમાં સમતા સ્થાપિત થઈ, તોપણ પુરવર્તી કાલમાં ક્ષત્રિયના નાશના કારણે ક્ષાત્રશક્તિ ધીમે ધીમે બળહીન થવા લાગી જેથી મસારમાં ધર્મરક્ષા કાર્યમાં બહુજ હરકત થવાથી યુગાનુકૂલ ધર્મનો હાસ યથો. અન્ય પક્ષમાં ધર્મરક્ષક ક્ષાત્રશક્તિના નાશથી આદ્યશક્તિ બહુજ અધ્યાપરથી વૃધવા લાગી, જેથી આદ્યજ વશમાં પણ રાવણ જેવા અસાધ્યારી પાપ પરાયણ દુર્જન રાક્ષસ ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા આ કારણથી ત્રેતા-યુગના તે કાળમાં અઘાપડ પ્રકૃતિ તરફથી એવી પ્રેરણા ઉત્પન્ન થઈ કે, એવી કોઈ અસૌકીક ભગવત શક્તિ અવતાર રૂપે પ્રગટ થાય કે જે બલહીન ક્ષત્રિય શક્તિને પુનરુજ્જીવિત કરી ક્ષત્રિય રૂપમાં એક આદર્શ માનવચરિત્ર સ્થાપન કરી શકે અને અન્ય પક્ષમાં અસુર તથા રાક્ષસીભાવન બ્રાહ્મણ શક્તિને નષ્ટ કરી ક્ષાત્રશક્તિની સાથે બ્રાહ્મણશક્તિના ધર્માનુકૂલ સામગ્ર્ય વિધાન કરી શકે. આ બન્ને ઉદ્દેશોની પૂર્તિને માટે શ્રી ભગવાન રામરૂપે ક્ષત્રિય વશમાં પ્રકટ થયા મહા માયાનું પણ સીતા રૂપમાં અવતરી જોવાનું કારણ બની ગયાનું છે. દુર્જન કામક રાવણના અસાધ્યારથી અનેક સતી સ્ત્રીઓ બેઠ યઇ રહી હતી, પાતિ-વ્રત્યનો પરમ આદર્શ સસારમાં પ્રાય લુપ્ત થઈ ગયો હતો, સતી સ્ત્રીઓના મર્મબેદી આર્ચનાદયો ગગન મંડળ ગોળ રહ્યું હતું જેથી તે વખતે બ્રહ્મા પ્રકૃતિમાં એ અવસ્થામાં ઉત્પન્ન થઈ કે, એવી એક આદર્શ સતી ઉત્પન્ન થાય કે જેના આદર્શ-જોઈ મંત્રીઓના ચિત્તમાં બળનો સચાર થાય, સતી ધર્મનો આદર્શ સ્થાપન થાય, સતીત્વના પ્રતાપનો નિર્દર્શન સ્થાપન થાય, કે જેના પ્રતાપથી રાવણ જેવો પ્રતાપી રાક્ષસ પણ અગિમાં પનગતી માફક જસ્ટીબૂત થઈ શકે, અને રમણીય પાતિવ્રત્યનો આદર્શ ભવિષ્ય કાળમાં પણ સમારની નરનારિ-ઓને માટે કલ્યાણકારી થઈ નથ. બ્રહ્મા પ્રકૃતિના અત કરણમાં ઉદય થયેલી આવી પ્રેરણાને ચરિ-તાર્ય કરવાને માટે-મહા માયાનો સીતારૂપે અવતાર

થયો હતો. દુર્જન રાવણદ્વારા સતી સ્ત્રીઓ પર ક્રોધ ક્રોધો અત્યાચાર થયો હતો તેનું વર્ણન રામાયણના ઉત્તરકાંડમાં છે.

દિગ્વિજય કરી પાછા ફરતી વખતે દુરાત્મા રાવણ રસ્તામાં દેવકન્યા, અષિકન્યા, દાનવકન્યા અને રાજકન્યાઓને જોઈ હરણ કરવા લાગ્યો. કન્યા અથવા સ્ત્રી જે સુંદર જણાય તેના કુકુખી-ઓને મારી સ્ત્રીઓને પુષ્પક વિમાનમાં અવરૂદ કરવા લાગ્યો આ પ્રમાણે રાક્ષસ, અસુર, મનુષ્ય, પન્નગ તથા દાનવ કન્યાઓને પોતાના વિમાનમાં રાખતાં લાગ્યો. અપહતા સ્ત્રીઓ દુઃખથી મર્મ-બેદી આતનાદ તથા અશુધારાઓને વિસર્જન કરવા લાગી. તે રોદનન અને ભયમચ્છૂત નેવજળ અગ્નિજળની માફક ઉષ્ણ હતું સ્ત્રીઓએ વિદાય કરતા કહ્યું કે, “અણે! તે દુર્જન પરદારાવ મર્ષણરૂપ પાપકર્મ કરતો થકો મણુ. પોતાના આત્માને નિન્દિત સમજતો નથી. કેમકે તે રાક્ષસ-ધમ પારકી સ્ત્રીઓમાં યથેચ્છ રમણ કરે છે, જેથી આ દુર્મતિ, સ્ત્રીઓના કારણેજ વિનાશને પ્રાપ્ત થશે” આ પ્રમાણે અપહતા સ્ત્રીઓએ અભિસમ્પાત કથો. એટલુંજ તદિ પણ જે શરીર-મા મહામાયાનો અશ લઇ સીતાદેવીનો અવતાર થયો હતો, તેના વેદવતી નામના પૂર્વ શરીરની સાથે પણ બળકારોલોગ હોવાથી વેદવતીએ પણ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે, “આગળના જન્મમાં હું તમને વધના કારણરૂપ બનીશ.” સીતાદેવી પૂર્વ-જન્મમાં વેદવતી નામના સ્ત્રી હતા તેમણે નારા-યણની પતિરૂપમાં પ્રાપ્તિ થયાને માટે ધોર તપશ્ચર્યા કરી હતી કોઈ વખત પૃથ્વીમાં ફરતા ફરતા દ્વિભાવ્ય પ્રદેશના અરવલમાં રાવણે વેદવતીને જોઈ વેને કહેલ કે, “હું લકષ્મીપતિ દયાનન છું તમે મારી સ્ત્રી બની યથેચ્છ ભોગ ભોગવો.” ત્યારે વેદવતીએ કહ્યું કે—

“નારાયણ મારા પતિ છે તેમના મિવાય ક્ષમ મારા પતિ થઈ શકે તેમ નથી. તેમને પતિ રૂપે મેળવવાને માટેજ હું ધોર તપશ્ચર્યા કરી રહી છું”

વેદવતીનું આ પ્રમાણે કહેવું સાભળી રાવણે વેદવતીના કેસનો સ્પર્શ કર્યો. આથી વેદવતીએ ક્રોધથી પોતાને દાષે કેશવું છેવન કંઈ પાતિવ્રત્ય

અને તપોબળથી તેના હાથ પંજે આગની માફક બની ગયા જેથી રાવણ પણ દેશપાલ છિન્ન થઈ ગયો વેદવતીએ અગ્નિમા શરીર ત્યાગ કરવાને માટે અગ્નિમાં પ્રવેશ કર્યો, અને ક્રોધાશિધી રાવણને દબ્ધ કરવી કહેવા લાગી કે, “હે અનાર્ધ ! તેં મને સ્પર્શ કર્યો જેથી હું આ શરીરને તારી સમક્ષ અગ્નિમાં જલવન્ત કરી ચાલી જઉં છું કેમકે તે પાપલુદિધી મારો સ્પર્શ કરેલ છે, જેથી હું તારા વધને માટે ફરી જન્મ ધારણ કરીશ ને મેં કાષ્ઠ પણ દાન, તપ કરેલ હજો તો તેના ફળ તરીકે ક્રોધધાર્મિક મહાત્માની કન્યા બનીશ” આટલું કહી વેદવતીએ અગ્નિમા પ્રવેશ કર્યો અને સ્વર્ગમાથી પુષ્પદષ્ટિ થવા લાગી તે વેદવતી જનક રાજની દીકરી તરીકે સીતારૂપે મહામાયાની સાક્ષાત્ સ્થિતિને લઈ પ્રકટ થઈ અને સાક્ષાત્ સન્નાતન વિષ્ણુરૂપી રામચન્દ્ર તેના પૈત્ર થયા આની પૂર્વ જન્મની યદનાતુસાર સીતા રાવણની નાશકારિણી બની અને સતીત્વના પ્રભાવથી સસારને આલો કિત કરી દીધું. શ્રી ભગવાનને રામાદિરૂપે અને મહામાયાને સીતારૂપે અવતાર ધારણ કરવાનું આજ કારણ છે.

રામાવતાર ચરિત્ર શિશુનો જન્મ છે વિષ્ણુ જાનના અશોભન રામ, લક્ષ્મણ, ભરત અને શત્રુઘ્ન એ ચારે ભાઈઓએ પોતપોતાના ચરિત્રાથી સત્તારમા અપૂર્વ આદર્શ સ્થાપન કરેલ છે રામચન્દ્રના ચરિત્રમા પૂર્ણ માનવનો આદર્શ અને માતા સીતાજીના ચરિત્રમા પૂર્ણ નારીનો આદર્શ પ્રકટ થયેલ છે જેથી કેમકે તે ચરિત્રોની સમાલોચના કરવામાં આવે છે પૂર્ણ માનવ કોણ છે કે જેના આદર્શને જોઈ દરેક ગૃહસ્થ પોતાના જીવનને પૂર્ણ જીવન બનાવી શકે છે તથા દરેક ક્ષત્રિય નરપતિ પોતાના રાજધર્મનાં પૂર્ણગુણ દ્વારા આ લોક અને પરલોકમા કૃત્યકૃત્ય થઈ શકે છે, આથી મહાસુનિ વાલ્મીકિદ્વારા ગિર્યાસુ બની દેવર્ષિ નારદે શ્રીભગવાન રામચન્દ્રનું છંદસા-પૂર્ણ માનવનો આદર્શ રૂપથી વર્ણન કર્યું હતું

છંદવાક્ય વંશમા જગત્ પ્રસિદ્ધ શ્રીરામચન્દ્ર જન્મ્ય થયા હતા. તેમનામાં પૂર્ણ માનવ સુવળ સમસ્ત ગુણ વિદ્યમાન હતાં તેઓ મહાવીર્યવાન, ક્ષાન્તિમાન, પ્રતિમાન, શુદ્ધિમાન, રાજનીતિ આદિ

સમ્યક્ જ્ઞાતા, શત્રુઓના નાશકર્તા, - મહાબ્રાહ્મ, મહાપતુર્દિ, શત્રુદમનકારો, પ્રતાપવાન, લક્ષ્મીવાન શુભ લક્ષણ, ધર્મજ, સસ પ્રતિભા, પ્રગાહિતપરાયણ, કર્તિ મગ્ધન, શૌચ મગ્ધન, બાહ્યાભ્યન્તર શુદ્ધ, વિનયશીલ, અર્થર્થવાન, પ્રભાષણી સામર્થ્ય યુક્ત, જીવેના રક્ષક, સ્વધર્મના રક્ષક, સ્વજનોનાં રક્ષક, ધનુર્વેદોના સામ્યજ્ઞાતા, - શ્રુતિ, સ્મૃતિ આદિ સકળ શાસ્ત્રોના તત્ત્વજ્ઞાતા, સંયુક્તની પેઠે માબીર્થ-યુક્ત, વિષ્ણુગુરુ, વૌર્યયુક્ત, ધનદાનમા કુમેરગુરુ, અને સસ પાણચાર્યા સાક્ષાત્ ધર્મરાજ ગુરુ હતા. એટલાં શુભ એકાધારમા હોવાના કારણે જ શ્રીરામ-ચન્દ્ર સમસ્ત મનુષ્ય, સમસ્ત ક્ષત્રિય સમસ્ત વૃષતિ તથા ગૃહસ્થ માનવા પૂર્ણદર્શ સ્વરૂપ હતા. ક્ષત્રિય, રાજાનું જીવન સાર્યક ત્યારે થાય છે, કે બ્યારે તેમના સાસનમાં પ્રભા સર્વ પ્રકારે સુખી હોય. શ્રીરામચન્દ્રના રાજ્યમા આ આદર્શનો પૂર્ણ વિદ્યાસુ થયો હતો. રામરાજ્યમા પ્રભા જેવી સુખી હતી, તેવી કોઈ વખત નહોતી, અને કોઈ વખત હોવાની આશા પણ નથી. રામરાજ્યના વિષયમાં દેવર્ષિ નારદે મહર્ષિ વાલ્મીકિને ‘રામાયણ’ રચતા પહેલાં જ લવિષ્ય સૂચના કરી દીધી હતી.

શ્રીરામચન્દ્રના રાજ્યકાલમાં પ્રભા સંતુષ્ટ, પુષ્ટ અને સુધાર્મિક થશે. સર્વ આધિ બાધિ, દુર્લોક લભચર્જાત અને નિરામય રહેશે. કોઈ પિતા પુત્રનું મૃત્યુ જોઈ શકશે નહિ. કોઈ સ્ત્રીને વૈધવ્ય દુઃખ જોવું નહિ પડે. દરેક સ્ત્રી પતિવ્રતા બનશે. અગ્નિ, જળ, વાયુ, જ્વર, ક્ષુધા અને ચારનો ભય કોઈને રહેશે નહિ. સમસ્ત રાજ્ય અને નગર ધન ધાન્યથી પૂર્ણ બનશે સમસ્ત મનુષ્ય સસયુગની માફક નિસ્તાનદર્માં મગ્ન રહેશે શનશત અયથેય થઈ કરીને તથા વિદ્વાન બ્રાહ્મણને બદ્ધ સ્વર્ણ, કોટિ કોટિ ગાય અને વિપુલ ધન દહને શ્રીભગવાન રામચન્દ્ર રાજ્યશોની શત્રુઓ શુદ્ધિ કરશે. બ્રાહ્મણાદિ ચાર વર્ણને પોતપોતાના ધર્મમાં નિયુક્ત કરશે અને એ પ્રમાણે એકાદશ સદસ્ય વર્ષ પર્વન્ત રાજ્ય કરી બ્રહ્મધામને પ્રસ્થાન કરશે દેવર્ષિ નારદજીની આ લવિષ્ય વાણી રામરાજ્યમાં અદ્વરશ ખરી પડી અને તે પ્રમાણે રામાયણના મુદકકંઠમાં છેવટના ભાગમાં બતાવવામાં આવેલ છે.

[અપૂર્ણ.]

કાંતિલાલની કારકિર્દી.

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

હું ટારાએ કાંતિલાલને ગડદા પાદે મારવા માંડ્યા. કાંતિલાલ એટલો બધો યાદથી લોચપોચ થઇ ગયો હતો કે તે હું ટારાની સામે ટક્કર ઝીલી શકે તેમ નહોતું. હું ટારાએ તેના સર્વ રૂપિયા લઈ લીધા તેના કપડાંવસ્ત્રા હનારી લીધા અને એક ફારેહું કપડું “હેરપાનું” આપીને તેને -બહાર- કાઢી મૂક્યો. કાંતિલાલે કાંઈ પણ આનાકાની વગર તેને સર્વ સોંપી દીધું જેથી તેને જીવતો જન્મ દીધો.

કાંતિલાલ નિ સહાય અને સર્વસ્વ હીન થઇને વસ્તામાં હોય છે, તેની તસવાર પણ હું ટારાએ લઇ લીધી. રસ્તો ભય કર અને જ ગલી પશુઓનો ભય હોવાથી કાંતિલાલે હિંમત લાવી તે હું ટારાને નરમાસથી કહ્યું કે, “મારી સર્વ વસ્તુઓ આપે છીનવી લીધી છે પણ મારી તરવાર તો ન જ લેશો. આ વિકટ જગતમાં જ ગલી પ્રાણીયા અને મારી નાખશે. મારે અને મારી તરવાર પાછી આપવા કૃપા કરો.”

આ સાંભળી હું ટારાને કાંઈક દયા આવી જેથી તરવાર તેને પાછી આપવા મોકી, પણ અધારામાં તરવાર કાંઈક ચમકવા લાગી તે જોઇ તેણે કહ્યું કે, “વાહ ! આતો ખિંદકુસ નવી જ-ણાય છે. ઠીક,” ઉભો રહે, હું તને એક ખીજ તરવાર આપું છું.” એમ કહીને ધરમાંથી એક જુની તરવાર લાવીને તેણે કાંતિલાલને આપી.

ખીજે દિવસે સવારે કાંતિલાલ ઉદાસ ચિત્ત અને મહિન મુખે પોતાના રોડને ત્યાં જઈ ઉભો રહ્યો શરમનો માંથી તે અંદર જઈ શક્યો નહિ. ધણી દિવસના દહિન પરિશ્રમથી ખાત કરેલા રૂપિયા જવાથી જો કે તેને ધણું જ દુઃખ થતું હતું; પરંતુ પોતાના રોકડું કહ્યું ન માનવાથી પોતાની આ દુર્દશા થઇ છે એ વાત તેના હૃદયમાં તેના કરતાં પણ વધુ દુઃખ આપતી હતી. રોડને મો

ળતાવતા પણ તે હવે શરમાવા લાગ્યો. કેટલીક વારે રોડ મકાનમાંથી બહાર આવ્યા અને જોયું તો કાંતિલાલ ઉતરી ગયેલા મોટા નીચુ ધાલીને ઉભો છે તેને જોઇ રોડને ઘણું આશ્ચર્ય થયું. તેને એમ થયું કે, કાંતિલાલ તો કાલે મારી રંગ લઇને દેશમાં ગયો છે અને બહી ક્યાથી ? તેની અવસ્થા જોઇને રોડને દયા આવી અને તેના હાથ પકડીને અંદર લઈ ગયા.

કાંતિલાલે રાત્રે બનેલી સર્વ હકીકત રોડને કહી સંભળાવી તે સર્વ ગેડે સાંભળી તેના જરા પણ તેમણે તિરસ્કાર ન કર્યો. કાંતિલાલ જેવી રીતે આગણે દિવસે જે કામ કરતો હતો તે જ કામ આજે પણ તેણે કરવા માંડ્યું. રાત્રે બનેલી વાત તેને મારે એક સ્વપ્ના જેવી થઇ પ્રગટી.

હું ટારાએ જે જુની તરવાર કાંતિલાલને આપી હતી, તેને તેણે પોતાના સુધના ખંડમાં એક બીંતે લટકાવી દીધી હતી. તેને જેતાં જ ગઈ ચા-તની સંવળી હકીકત તેની આંખો આગળ પ્રત્યક્ષ જણાવા લાગી. આખો દિવસ કામ કરીને રાત્રે જ્યારે તે ઘેર આવતો હતો, ત્યારે રૂપિયાનો શોક તેને સાંભળી આવતો અને નિરુત્સાહ બનાવી દેતો. તે હિસાર કરતો કે, “હું હવે નીકી મૂકેલી જ-મીન છોડવી ચકારો ? હવે શું લાખતો પતો મેળ-વીને માના રોકડને મટાડી ચકારો ?” તેની સંવળી આશાઓ માટીમાં મળી ગઈ. તે રાત્રે બનેલા બનાવને બૂજાને મારે તો ધણું પ્રયત્ન કરતો હતો પરંતુ પેલી તરવાર તેને બૂજવા દેતી નહોતી.

હું ટારાના ઘરની સ્ત્રીની વાત જે વખતે તેને યાદ આવતી ત્યારે તેણે મન કૃતગતાથી બરાબ આપતું. તે મિચારી અમળાએ માર્કે રક્ષણ કરવાને મારે કેટલું દુઃખ સહન કર્યું હતું. શું તેના અશુભે હું આ જન્મમાં નહિ ચૂકવી શકું ? નિર્દય હું ટારાને ત્યાં પણ આવી જવામથી દેવી ક્યાંથી હશે ? મારે બૂજાવ કરવા તેણે કેટલો માર આપી પણ

એક અક્ષર ન કહો ! આ સ્ત્રી દેવા સચેત્રામા ત્યાં સપડાઈ ગઈ હશે ! ખરેખર તેનો ભેદ તો ઉકેલવો જ જોઈએ

અ તે તેને તે તરવારને પોતાની પાસે રાખવી અમલ થઈ પડી. પ્રથમ તેણે વિચાર કર્યો કે આ તરવારનો મારે શો ઉપયોગ કરવો, પરંતુ ખાજ-ખાજી તેને વિચાર સૂઝ્યો કે તેને જુની વસ્તુઓની દુકાને વેચી દેવી જોઈએ ગામમાં થોડેક દૂર એક જુની સ્ત્રીઓની દુકાન હતી એક દિવસ તે ત્યાં તે તરવારને લઈને ગયો. દુકાનનાર વૃદ્ધ હતો, તેની આંખે થોડું દેખાતું હતું જેથી તે તરવારને પોતાની આખ પામે રાખીને બરોબર જોવા લા-ગ્યો. જોતા જોતાં તેની નજર તરવારે એક જગ્યા પર પડી ત્યારે તે ચમક્યો અને બોલ્યો કે, “આ વસ્તુ તો ખરું કામતી છે !”

કાલિદાસ કાંઈ બોલ્યો નહિ. દુકાનનારે ફરી કહ્યું કે, “આના પર બાદશાહની છાપ છે-આ કામતી તરવાર છે !”

કાલિદાસે પૂછ્યું, “દેવશા રૂપિયાની છે ?”
“દોઢ હજારની”

દોઢ હજાર ! કાલિદાસ તો ચમકી જ ગયો જો એમ હોય તો તેવું સઘળું કામ જતું રહ્યું. દોઢ હજાર રૂપિયા મેળવીને કાલિદાસના મનમાં અનેક તરેહના તરંગ ઉઠવા લાગ્યા તેમનમાં ને મનમાં વિચાર કરતો હતો કે વખત આવે હુદયારાની સ્ત્રીનું દેવું ચુકાવી દેઈશ. આ વખતે તે કહેવા લાગ્યો કે આજ સમય છે મારે તો એક હજાર રૂપિયાની જરૂર છે બાકીના પાંચમો રૂપિયા તો સદગતમાં તેનું દેવું વળી જશે અને આ પાંચમો રૂપિયાને મેળવીને તે પણ તે હુદયારાના હાથમાંથી હાથેશને માટે છુટી શકશે તે જરૂર જોઈ તેની મેચાતી રાખેલી દાસી હશે. આ વાતોનો તે જમ જમ વિચાર કરવા લાગ્યો તેમ તેમ તેની દેવું ચુકવી આપવાની ઇચ્છા પ્રગળ થવા લાગી એ વાત તેના મનમાં વારંવાર આવવા લાગી કે જો હું તે સ્ત્રીનું દેવું ન વાળું તો મારા જોવા બીજો કોઈ પાપી નહિ.

તેણે પોતાના રોકને લઈ એક હજાર રૂપિયા જમાં મૂક્યા અને પછી સાથે પાંચસે રૂપિયા લઈને

તે આલી નીકળ્યો. તેણે નિશ્ચય કર્યો હતો કે આ રૂપિયા તે સ્ત્રીને આપીને ઘેર જઈ જાવું અને રસ્તામાં જો ગામ મળશે ત્યાં મારા ભાઈની પથ્ર ખમર દહાડીશ. તેને વિશ્વાસ હતો કે, મારો ભાઈ અહીં આટલામાં જ કોઈ ગામમાં છુપી રીતે રહેતો હશે અને શરમતો માર્યો પોતાના ગામમાં પાછો નહિ આવતો હોય

કાલિદાસ ધારતો કે હવે મારું કુખ ગયું છે અને મુખના દહાડા આવ્યા છે માત્ર એક જ કુખ છે અને તે એ કે મારા ભાઈનો પત્તો મેળવ્યા વગર જો હું મારી માતી પાસે જઈશ તો શું જવાબ આપીશ ?

૪

આ વખતે તે ઘેરથી એવા વખતે નીકળ્યો હતો કે સૂર્ય આથમ્યા પહેલાંજ પેલા જંગલને તે પંડાવી નેત્ર પરંતુ જો વખતે તે પેલા હુદયારાને ત્યાં પહોંચ્યો, તે વખતે સૂર્ય આથમ્યા આવ્યો હતો. કાલિદાસ તે હુદયારાના ઘર આગળ આવી પહોંચ્યો તેને હુદયારાની સ્ત્રીને છાત્રમાં રૂપિયા આપવાની ઇચ્છા હતી. કેમકે જો હુદયારાને તેની ખાખર પડશે તો, તે તેની પાસેથી રૂપિયા લઈ લેશે. એવો વિચાર કરીને તે કાંઈ દંભાક્યા વગરજ એક તરફ જોતો ચાલીને તે સ્ત્રીને બોલાવવાની વાટ જોવા લાગ્યો દિવસનો પ્રકાશ ધીમે ધીમે મદ પડવા લાગ્યો અને અધકારનો વંધાગ થવા લાગ્યો, એટલામાં તે હુદયારાના ઘરમાં એક દીવો જળતો જોવાયો વધુ સહ ન જોતાં તે તરતજ તે ઘરની અંદર આવ્યો જોયું તો એક બાજુએકા જાટલામાં હુદયારા નિચરપણે પડેલો છે અને તે સ્ત્રી તેના માથા આગળ દીવો સળગાવીને બેઠેલી છે. તેને જોતાજ તે સ્ત્રી વિચિત્રત યાદને ઉઘી ચઈ કાલિદાસે તરતજ તેના પગ પાસે રૂપિયાની થેલી મૂકી અને કહ્યું, “આ દીવો, તે સત્રે તમે મારે માટે જો કાંઈ કુખને સહન કર્યું હશે તેનો જલ્દો હું કાંઈ રીતે વાળી શકું તેમ નથી.”

રૂપિયાને જોઈને તે સ્ત્રીના મોંઠા ઉપર જો ઉદાસી છવાઈ ગઈ હતી તે એકાએક દૂર થઈ ગઈ, તે ગદગદ કે કે બોલી - “આજ આપે અમને

પ્રાણુદાન આપ્યું છે, જામે બૂખે મરવા પડ્યાં છીએ.”
રૂપિયાની વાત માણ્યાને હુંદારો પણ બેઠો
થઈ ગયો. ક્રાંતિવાદ જતો હતો પણ હુંદારો તેને
પાછો ખેંચાવ્યો. તે ધીરે ધીરે તેના ખાટલા આ-
ગળ જઈને ઉભો રહ્યો.

હુંદારાનું હૃદય કૃતજ્ઞતાથી ભરાઈ આવ્યું. તે
એક તો રોગથી પીડાતો હતો અને તેમા વળી
બૂખે મરવા પડ્યો હતો આ નિર્જન વનમા તેને
કોઈપણ આશાનું ચિન્હ જણાતું નહોતું પણ આ
શું? એક દિવસ તે જોને મારી નાખવાને તૈયાર
થઈ ગયો હતો, તેજ માણસ આજે તેને જીવન-
દાન આપવાને માટે આવ્યો છે. તેની આંખોમાંથી
આંસુ જવા માંડ્યાં ક્રાંતિવાદના અને દાયને
પોતાના હાથગે પકડી અને તેને પોતાના હૃદયે
આંખવાને તે તૈયાર થયો પણ તેમ ન થઈ શક્ય
તે શિથિલ થઈને પથારીમા અમડી પડ્યો.

ક્રાંતિવાદ સ્થિર થિતે તેના હૃદયોઆસને જોઈ
રહ્યો હતો. તેનું હૃદય પણ દ્રવિત થઈ ગયું તે
હુંદારાના ખાટલા ઉપર ખેંચી ગયો હુંદારાએ
કરી તેના હાથ પોતાના હાથમાં લીધા. તેના મ-
નમા અનેક વાતો ઘોળાવા લાગી, પણ તેનાથી
ખેંચી શકાય નહિ.

તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે,—જે સોફાને માટે
મે મારા દુખને ગપ્પુ નહોતું, જેનો પ્રાણ
પચાવવાને માટે મેં મારા પ્રાણને મૃત્યુના મોમાં
નાખતા જશે પણ આનાકાની કરી નહોતી, તેજ
મારા મનુષ્યરોએ આજે મારી આવી દુખમય
અનુક્રામાં માંડે મર્વસ્વ હાથ જઈને મને મૃત્યુના
મોમાં હસેલી દીધો છે, અને જોને હું જીવથી
મારી નાખવાને માટે તૈયાર થઈ ગયો હતો, તેણે
આંખીને આજે મારા પ્રાણનું રક્ત છૂંદે છે આમ
વિચાર કરતા કરતા તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું.
“હાય હાય કરવા લાગ્યો તેણે કપના અગળ
રહ્યું—” હામ! હું મહાન પાપી છું.”

આ પછી કેટલીક વારે તે હુંદારો જાતો ગયો.
પછી ક્રાંતિવાદના મોં માથુ જોઈને તે ધીમે ધીમે
જોલ્યો. “મારા જેવો પાપી આ સસારમા જીવે
લાગેજ દશે. મેં મારા બાપની મિલકત મોજ-
મોજમા અને લાછપ ઘેરોસ્તદારોની સાથે વેન-
માછ ઉડાવામા ઉડાવી નાખી, મા અને લાછને
રક્તગતા મૂક્યા, ચોરી કરી છતા પૂરું ન થયું તો
ગરીબ અને નિરપરાધિ મનુષ્યોને છુટવાનો ધધો
કાપ બેઠો. તેનાજ પાપ મને લાખ્યાં અને આ દશા
આવી છે હું નરાધમ છું” તે પછી તેણે તેની
પોતાની જુની મર્વ હાથેન કદી મનુષ્યોની ક્રાંતિ-

લાય તે મર્વ સાંભળી લોગ્યો જેમ જેમ રાત વિતવા
લાગી તેમ તેમ ધરમાં અધકાર વધવા લાગ્યો.
હુંદારો પોતાનું જીવન દહેતો હતો અને ક્રાંતિવાદ
એકાગ્ર ચિત્તે તે માણસો હતો.

તેનું હૃદય વિદીર્ષુ થઈ રહ્યું હતું જે વખતે
હુંદારો પોતાના નાના ભાઈ અને માની વાત
કહેતાં કહેતા રહી પડ્યો તે વખતે ક્રાંતિવાદ એક-
દમ ચમડી ઉડ્યો અને હુંદારાની જાતી મરમો
વળગી પડી તે રડના રડતાં બેઠો ઉડ્યો—

“ભાઈ! મોટા ભાઈ.” હુંદારો પ્રથમ તો ચિ-
સ્મિત થઈને ક્રાંતિવાદના મોં સામું તિલ્લુ નજ-
રથી ભેલા લાગ્યો, પરંતુ તત્કાલજ આકુળ થઈને
તેણે પોતાના અને હાથ તેને ગળે નાંખીને તેને
પોતાના હૃદયે આંખી. એક બીજાનું આંખખાણ પડ્યું.

ક્રાંતિવાદે રહ્યું, ભાઈ, મોટા ભાઈ! તમારી
આ ગિયતિ! મા તો તમારે માટે મોંમાં છંબ
લાગી નથી, અને રાતદિવસ રડ્યાં કરે છે ધીર
તમને સરજુદિ આપો, અને હવે અમને સુખી કરો.

આ હુંદારો તે બીજો દાઈજ નહિ પણ
જીવાનીના હકમા જાડી ગયેલો આપણો જવેરી-
લાલજ હતો. કેદમાંથી છુટ્યા પછી બીજાં કેદો-
આના યોગ સાથે તેણે અહીં આવી હુંદારાનો
ધધો કરવો શરૂ કર્યો આ સ્ત્રી તે બીજી કોઈ
નહિ પણ તેની સ્ત્રી હતી તેણે તેને સુધારવા
ધણા વાતો કર્યાં પણ તે મર્વ વર્થે ગયા હતા.
ધણી વખત તો ક્રાંતિવાદની માફક વિચારો ગ-
રીબ મુસાફરો તેની જળમાં મપાયા નહિ તે માટે
તેમને તે હુંદારાની ગેરલાજરીમાં આગવવાળા
કવાડી મૂકી તે પતિવ્રતા અને દયાલાળી હતી
પણ કુદ હુંદારાના પગે પડવાથી હીરો કાલ-
માની ખાણમાં દહાઈ ગયો હતો.

તે પછી ક્રાંતિવાદે ચોડા દિવસ ત્યાં રહી
પોતાના ભાઈની આકરી કરી તેને સાંભળે કર્યો.
ત્યાર પછી પોતાના શેઠને ત્યાંથી હમર રૂપિયા
હાથ આવી તે પોતાના મોટા ભાઈ જવેરીલાલ
તથા તેની બહેન લખને પોતાને ગામ ગયો. ત્યાં
તેની મા પોતાના શુભ થયેલા મોટા પુત્ર જવેરી-
લાલને જોઈ સુખી થઈ.

ક્રાંતિશોમે પોતાની જમીન તથા ધર મૂકાવ્યું
અને જવેરીલાલને પણ સારા ધધે વળગાડી ચેડે
દસરે બે પંચા કમાઈ સર્વે સુખી થયા.

મ નો હ સ્-કુ માં રી.

(અનુસંધાન વર્તાકથી.)

ચતુર્થ પરિચ્છેદ.

લગ્નની વાતચિત.

તરલાના વિચારે મનોહરના મનમાં પણ ધ્રુમવા લાગ્યા રમતામાં જતા જતા પણ તેના મનમાં તરલાનાજ વિચારો આવવા લાગ્યા હૃદયમાં અનેક પ્રકારના ભાવ ઉત્પન્ન થવા લાગ્યા. ઘેર જઈ અને શય્યામાં સુવા છતાં પણ તેને વિચારોએ ઉલ્લાસ ન દીધો ધણી વિચારના અતે મનોહરે નક્કી કર્યું કે તરલાના પાશમાં સંપડાવું નહિ. કેમકે તે પરણેલી છે તેની સાથે પ્રેમ રાખવો એ પાપમાં ફાળવા જેવું છે સમારમાં ક્લકડી પાને છત્તવું તેના કરતાં મરવું માફ છે. આ ગતમાં મનુષ્યનો જન્મ પોતાના કોપના કારણે સાધવા માટે છે. નહિ કે વ્યભિચારાદિ દુર્ગુણોમાં ફગી પાપમાં ફાળવા માટે. દુનિયામાં વ્યભિચાર એ મોટામાં મોટું પાપ છે. સ્ત્રીઓના રૂપ અને લાવણ્યને જોઈ પુરુષો તેના પ્રતિ આકર્ષાય છે અને વ્યભિચારાદિ દુષ્કર્મોમાં રસાદ્ય અતે મહો દુઃખના બોક્ષા યામ છે અનુચિત પ્રેમથી કદી પણ હૃદયમાં સતોષ થતો નથી. તેના અતે દુઃખજ પડે છે. પણ મન તેના પ્રતિ આકર્ષાય છે કેમ ? કારણકે મનનો સ્વભાવજ એવો છે. સારી જાણની વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાને તેને મોહ થાય છે અને તેથીજ તે દુષ્કર્મો કરવા આકર્ષાય છે તેને વધ રાખવું એ આપણુ કામ છે. જેણે મન છત્તવું તેણે સર્વ છત્તુ છે આમ પડ્યો પડ્યો મનોહર વિચાર કરવા લાગ્યો. તરલાની તરફ જતા મનને હવેથી હુ રોકીશ. તેના સામું પણ નહિ જોઉં તે જાહેરે મને પત્થર જેવો કઠોર માને, પણ હવેથી માટે સાવચેત રહેવુંજ જોઈશે, જો હું તેની તરફ

પ્રેમી નજરથી જોઉં છતાં તે આગની ચીણગારીની માફક ફરી પાછો પ્રેમાગ્નિ મેળગી ઉઠવાનો. તેના મારા પ્રતિ પ્રેમ છે એવી જો તેના સ્વામિને ખબર પડશે તો તેને તે જન્મારા સુધી બિલાવશે નહિ, કેમકે પ્રેમના બંધનને તોડનાર માત્ર સંદેહ થાને જ્ઞેમજ તિલકુ હથિયાર છે. જો તેમ જોને તો પ્રજી તેના દુઃખની સીમાજ ન રહે, તેની આખી જીંદગી દુઃખમાં જાય, તો પછી પ્રેમનું શું પરિણામ ? જેની સાથે પ્રેમ કરવામાં આવે તેની ઉન્નતિ ન થાય, તેને સુખી ન કરાય તો પછી તે નકામોજ છે. પ્રેમ એ જોઈ જુદોજ વસ્તુ છે, અને આ તો છદ્ધિયોને તૃપ્ત કરવાની માત્ર લાલસાજ છે.

—હા, કુમારી સ્વરૂપના છે, તેનું સુખ કેવું સુંદર છે. જાણે વગર ખામેલી કમલિની હોય નહિ, તેવું તેવું રૂપ છે. તેનો વિચાર હજી થયો નથી જો રામચરણ મિત્ર કુમારીનો વિવાહ મ્હારી સાથે કરી શકે તો પ્રેમના ખરા રહસ્યનું રૂપ મળી શકે. આમ વિચાર કરતાં કરતાં ધણી રાત વિતી ગઈ. અતે તેને ઉઘાડીવી ગઈ.

—આ પ્રસંગને વિષે એક અકવાડીયુ યથાગયું છતાં મનોહર તરલાના ધર-તરફ ન ગયો. તેનું મન ઘણું આકુળ વ્યાકુળ થવા લાગ્યું. એકવાર ગમે તેમ કરીને પણ તરલાને મળી આવવાની ઇચ્છા યદ્ય. પણ ફરી પાછી તેને જોતા પ્રેમની ચેષ્ટામાં ફસાઈ ન જવાય તેની તેને ચિંતા થતી. છતાં પણ તેને ત્યાં જવાની ઇચ્છા પ્રમળ વેગમાં થવા લાગી. એક દિવસે તે દાયમાં મોટી લાઇ

અપોરનો રામચરણમિત્રને ત્યાં ગયો. તે વખતે રામચરણ ઘેર નહોતો તેથી અહાર ન હોતો રહેતા તે કેક ઘરમાંજ ગયો.

હિમરા ઉપર પણ મુક્તાજ મનોહરે સામે-નેયુ તો તરલા ઉભી છે. મનોહર તેજ સ્થળે એચક્યો, તરલા પછી બ્યા ઉભી હતી ત્યાંજ સ્થિરમાવથી ઉભી રહી. થોડીવાર પછી કંઈક સ્વસ્થ થઈને મનોહરે પૂછ્યું કે, “કેમ કુમારીને મર્યું?”

તરલાતું મોં લાલ થઇ ગયું. તેણે જરા મોં ફરવી કપિત સ્વરે કહ્યું, “હા, હીક છે. રસો-ડામાં છે.”

મનોહરનો સાદ સાંભળી કુમારીની મા અદરથી તરત બહાર આવી, અને મનોહરને બેસાડી કુમારીને છુમ મારી કુમારી હંસતી હસતી ત્યાં આવી પહેામી તેની સાથે એક દશ અગીયાર વર્ણની આલિષ્ઠા હતી તેનું નામ સુધીલા હતું.

મનોહરને નોંધને સુશીમાએ હસતા હસતા કહ્યું, “મનોહર કાકા, તે દહાડે તમે કુમારીના મોમાં બી-ધાઈયું હતું ખરે કે? કેમ છે?”

કુમારી પણ હસવા લાગી તેના શરીરમા ચૌવનની નવીન મધુર છટા જણાતી હતી. તેના ઉપર સુરોદ્ય વખતે ખાલેલાં કમળના જેવી લા-લાસ જણાતી હતી. કુમારી મદ હાસ્ય કરતી સરસ લાવધી અને સરસ મનથી મનોહરલાલની તરફ નિહાળી રહી હતી. આલિષ્ઠાના હૃદયને ગ્રેમ મનોહરલાલ તરફ દળતો હતો.

તેની માએ પૂછ્યું, “કુમારી?”

કુમારીએ જવાબ આપ્યો, “હા.”

તેની માએ કહ્યું, “મનોહર બાઈ તારી અમર પૂજના-આટ્યા છે કે હવે તને કેમ છે?”

કુમારી—“હીક છે, હવે મરી ગયું છે.”

આ વખતે એક ઝગા લા આવી તે ડેશીનું ઘર-મનોહરની પ્રેરણામા જ હતું. મનોહરની તે નાત રીતે કાઢી યતી હતી. પણ સાધારણ રીતે તેને આપું ગામ કાઢી કહેતું હતું. ડેશીએ મનોહરને ત્યાં નેઈ હસીને કહ્યું, “કેમ બાઈ, તારી રીત વિચાર ન કરી મર્યા આટ્યા છે કે?”

કુમારીએ હસીને ડેશીના બને હાથ પકડીને કહ્યું, “કેમ કાઢી, કોની સાથે?”

ગામના લોકો આ ડેશીનું માન રાખતા હતા, તેનું કહેવું સર્વ કોઈ માનતું હતું. ડેશી સર્વને કાયદાની વાત જણાવી રાજ કરતી હતી. સાથે મરંકરી કરવામાં પણ તે એકા જ હતી. તેની વાતો કરવાની ટેવ અને વાલાકાથી સર્વ કોઈ દીંગ થઇ જતાં. વિશેષ કરીને જુવાન વકુઆ તો તેનાં વચ્ચેને એકરુદનના ભાવજુના જેવા રસથી સાંભળતી હતી.

કુમારીની વાત સાંભળીને તે ડેશીએ મંબીર હાસ્ય સાથે કહ્યું કે, “કોની તે, વળી તારી સાથે?”

કુમારી આ સાંભળી ચુપ જ થઇ ગઇ.

તરલાએ કહ્યું, “કોની સાથે કાઢી?”

ડેશી—“કેમ વળી આ આવે છે તેની સાથે.”

તેણે કહ્યું, “કેમ, ના કેમ થઈ શકે? કુમારીના વિવાહ પણ થયો નથી અને મનોહરલાલ પણ કુવારો જ છે. અને થોડ્ય છે ને તેમ થઈ જાય તો કુમારીના પણ ધનભાગ્ય?”

કુમારી આ વાત સાંભળી શરમખાંતે ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

મનોહરે વિચાર કર્યો, “હીક, વાત તો યાદ, નેઈએ કે તેનું શું પરિણામ આવે છે?”

છેતર કુમારીની માએ તે ડેશીને બેસાડીને કહ્યું કે, “કાઢી! અમારું એવું ભાગ્ય કયાથી કે મનોહર સાથે કુમારીના વિવાહ થાય?”

ડેશીએ કહ્યું, “આ તમારી કુમારીનું રૂખ એવું છે કે તેને નેઈ તેની સાથે લગ્ન કરવાનું તેને મનજ થયાતું.”

મનોહરલાલ હવે ત્યાં વધુ વખત ન બેસતા જવાને માટે હોતો થયો. જતી વખતે તેણે તરલા માથું નેયુ, તરલા પછી તેની માએ બાડી આંખે નેઈ જ રહી હતી.

પંચમ પરિચ્છેદ.

કાકી સાથે મસ્લત.

સ્ત્રીએ રામચરણ મિથ ઘેર આવ્યો. કુમારીની માએ તેને એકાંતમાં બોલાવોને દિવસે બનેલી સર્વાં વાત કહી સંભળાવી, અને અંતે કહ્યું કે, “મનો-હરલાલની સાથે કુમારીનો વિવાહ કરીએ તો કેમ?”

રામચરણે કહ્યું, “એમ થાય તો ઘણી જ મારી વાત પણ તેમને આપણે એટલી બધી પહેરામણીના રૂપિયા ક્યારી આપીએ? એના વરને કન્યા આપવી હોય તો એાછમાં એાછ બે હજાર રૂપિયા તો બેઠએ જ.”

આ સાંભળી તેની સ્ત્રી ચુપ ચર્ચગઇ તેના મોં ઉપર ચિંતા છવાઇ ગઇ અને આ વાત લાંચી જ પડતી મૂકી.

આ તરફ મનોહરલાલના હૃદયમાં કુમારીની પ્રજ્ઞા મતિમાં શુદ્ધ સુદરતાની ચર્તિ મારફત રહી રહી તેને રાત દિવસ કુમારીના જ વિચાર આવવા લાગ્યા, તે વિચાર કરવા લાગ્યો કે જે રામચરણ મિથ કુમારીનો વિવાહ મારી સાથે કરે તો મારો સંસાર સ્વર્ગ પ્રુદ્ય થઇ જાય. પરંપરા કુમારી એ સંસારમાં સ્ત્રીઓની રાણી પ્રુદ્ય જ જાય છે.

એક દિવસે ફરતો ફરતો મનોહરલાલ પોતાની કાકીના ઘર તરફ ગયો તેનું ઘર ઘણું જ સાદું હતું. તેમાં માત્ર એક જ ખડ હતો અને સામે પ્રુદસીચારો હતો. તે વખતે કાકી એક બોદડીને મઠે બેસીયું શીવતી હતી, હસતા હસતા મનોહરલાલે કહ્યું, “કેમ કાકી? શું લુગડું ધરી ગયું છે કે શું?”

કાકીએ પ્રેમથી તેના મોં સામું બેઠ હસીને કહ્યું, “હું જદ્દ છું બેટો, હવે તો કાંઈ લુગડું પણ મારે તો ધણા કામનું છે.”

મનોહરે હસીને કહ્યું, “વાહ! આપની સીંધાઇ એટલી ઝીણી છે કે જે નજરે પણ પડતી નથી.”

કાકી હસતા લાગી, અને હસતા હસતા બોલી, “મારી સીંધાઇ કેમ ન જાય રે ધણુ જરાબ, તને સીંધાઇ પણ બેચાને ન મળી. મારી સીંધાઇ પણ ઘણી વાર ધણા માણસો બેચાની પેચિજ કરતા હતા.

મનોહરે હસીને કહ્યું, “કામ! આ વખતે મેં જ નહિ પણ તમારી સીંધા તો ધણાએ જ બેચાડ્યો.”

કાકીએ પ્રેમથી મસ્કરી કરીને કહ્યું, “મારી વહુંની સીંધાઈ કાંઈ ન બેઠ જાય તે સરત નાખજે મારે તો શું છે હું તો ઘરડી થઇ છું.”

આ વખતે જળથી ઢાંક્યે કહ્યું, “ગંગા યાત્રા કરવા છતાં પણ કાકીની કામુંમસ્કરીની દેવ ન ગઇ કે શું?”

કાકીના મકાનની પાસે થઇને તળાવ ઉપર જવાનો રસ્તો હતો સ્ત્રીઓનું એક ટોળું તળાવનું પાણી ભરીને પાણુ આવતું હતું મનોહરે પાછળ ફરીને જોયું તો તેમાં તરલા, કુમારી, કુમારીની મા અને બીજાં ઘણી સ્ત્રીઓ હતી કાકીની ઉપરની વાતનો ઉત્તર એક પ્રીત્યેએ આવ્યો. કાકીએ તેના ઉત્તરમાં કાંઈપણ જવાબ ન આપતાં સર્વને લાજ ટાળીને ઉભી રાખી. સર્વે ઉભી રહી તેમાં તરલા ને કુમારી પણ ઉભી રહી નરવા એકી નજરથી મનોહરના સામે તાકી રહી મનોહરલાલે પણ એકવાર તરલાના માથું જોયું તરતજ મનોહરે પોતાની નજર પાછી ખેંચી લઇ મનને શાંત કર્યું પછી કુમારી ઉપર તેની નજર પડી, તેના સરલ, અપ્રિમ અને પ્રવિત્ર પ્રેમથી ભરેલા મોને તેણે જોયું. મનોહરના ચિત્તામાં લાગ્યું કે તરલામાં પાપ અને આમાં પુણ્ય છે. વાહ! શું મારો કુમારીની માથે વિવાદ થશે? શું તેના પિતા તે કણુ કરશે?

ચોડીવારે તે ટોળું ચાલ્યું ગયું ડાહીએ મનોહરને કહ્યું “એસ લાઇ, જવાય છે.”

મનોહર પણ કાંઈ આનાકાની વગર તરતજ નીચે બેસી ગયો જદ્દાએ કહ્યું—“કેમ બેટા, લમને માટે શું વિચાર છે?”

મનોહર—“શું કરવું છે વળી, આપણે તો પરણવું જ નથી.”

ડાહી—“તો શું કાશીએ જશે.”

મનોહર—“હા.”

ડાહી—“કાને લઇ કાશી જશે.”

મનોહર—“કાશીએ જવામાં તો મારો સંગત તમારો છે.”

ડાહી—“એક બીજાનો પણ સંગત કરવા પડશે.”

મનોહર—“કાનો.”

ડાહી—કુમારીનો (અપ્રેમી)

તંદુરસ્તી માટે સુલશાંતીની કાયદાઓ.

(લખનાર—ડૉ. એફ. એમ. ચોડના, F. R. C. P. B.)

(ગતિકથી શરૂ.)

- ૨૮ હંમેશાં જે હવા તમે દમમાં લ્યો તે નાઝ વાટેજ લેજો. કદીથી મોં વાટે લેશો નહીં
- ૨૯ ઘણી ગરમ હવા દમમાં લેવાથી શક્તી કમ-થાય છે
- ૩૦ ઘણી ઠંડી હવા દમમાં લેવાથી શરીરની નસો જડ થાય છે
- ૩૧ મનધારણ હવા દમમાં લેવાથી જીંદગી લાંબી થાય છે
- ૩૨ જે ભાગમાંથી ગંધીની દુર થાય છે તે ભાગોની હાલત હંમેશા તંદુરસ્ત બને છે વા થાય છે.
- ૩૩ મગજને હંમેશાં ફક્ત ૫ બનાવવાની કોળેષ કરજો.
- ૩૪ આશા, શરૂ ને પ્યારને બે પવિત્ર રીતે વાપરવામાં આવે તો તંદુરસ્તી ઘણી સારી હાલતમાં રહે છે.
- ૩૫ બુવાનીમા બદનને હદ બહાર મહેનત નહીં આપવી.
- ૩૬ બચપણમાં બચ્ચાને હંમેશાં સારી હાલતમાં તે તદરોમ્ત ઉછારવા માટે મહેનત લેજો.
- ૩૭ બચ્ચાઓ માટે માતાના દુધ ભવિષ્ય દરેક સીજ બાકુતી છે.
- ૩૮ જે માતાને દુધ ન હોય તો યજુ બચ્ચાને માતાની છાતીએ આપશો તો દુધ આવશે
- ૩૯ બચ્ચાને ક્યારે ક્યારે ધવાડવું તે નીચે મુજબ છે —
 - ૧ થી ૩ મહીના સુધી દરેક ૨ કલાકે ધવાડવું
 - ૩ થી ૪ મહીના સુધી દરેક ૨૧ કલાકે ધવાડવું.
 - ૪ થી ૫ મહીના સુધી દરેક ૩ કલાકે ધવાડવું
 - ૫ થી ૬ મહીના સુધી દરેક ૩ કલાકે ધવાડવું.
 - ૬ થી ૭ મહીના સુધી દરેક ૪ કલાકે ધવાડવું
- ૪૦ જેમ જેમ વધુ કલાકોના આંતરે ધવાડો તેમ તેમ વધુ વખત ધવાડશો તથા ઉધમાં હોય તો કદીથી ઉકારો નહીં.
- ૪૧ જે માતાને દુધ નજ હોય તો ગાયના દુધના બે ચમચા, ૧ ચમચો ગરમ પાણી ને થોડી સુગર ઓફ મીલ્ક મીડાસ માટે નાખવી, ઉપલો ખોરાક જે નહીજ પચે તો ગમેદા ને સુગર ઓફ મીલ્ક આપવું
- ૪૨ અવારનવાર રોજ બચ્ચાને લાઇમ વોટર તથા રીનવોટર ઉપરના દુધમાં નાંખી પાશો.
- ૪૩ બચ્ચાના ઝાડા હંમેશાં સાફ રહે તેમ કરશો.
- ૪૪ બચ્ચાને માટે જે ધવાડનારી રાખો તો હંમેશા ઝાકટર પાસે બરાબર તપાસારીને પછી જ રાખશો
- ૪૫ દેટલાંબો બચ્ચાને ગધેડીનું કે બકરીનું - દુધ આપે છે તે જુવુ બર્ધુ છે. હંમેશાં ગાયનું જ આપશો.
- ૪૬ બચ્ચાને કદી બી ઉધવા માટે અરીથ આપશો નહીં
- ૪૭ દાંત આવતાં જે બચ્ચું હેરાન થાય તો ઝાકટર પાસે પાશ ચીરાવશો કે જેથી બચ્ચું હેરાન ન થાય
- ૪૮ બચ્ચાને ત્રણ મહીના પછી કરમળી બીચારી લાગુ પડે છે માટે બહુ સંભાળવું. તેને કદી ઉપશ્ય વગેરે થાય છે. માટે સેનતોનીન આપી લુહાજી આપી દેશો. એ પડીકાં તમારા ઝાકટર પાસેથી જ લાવશો
- ૪૯ બચ્ચાને દાંત ઉપર તથા નીચેના બર્ધુ કમી નરમે માસે દેખાવ દે છે. તે દાંત આવ્યા પછીજ બચ્ચાને ખીસ્ટીટ આપવી નહીં તો જરૂરત થશે નહીં
- ૫૦ બચ્ચાને ૧૮ મે મામે વા ૧૮ માસ પછી ખાવાનો ખોરાક થોડો થોડો શરૂ કરવો.

૫૧ બચ્ચાને ખોરાક ફક્ત ૧ જ વાર આપવો.

૫૨ બચ્ચું બે વરસનું થાય નહીં ત્યાં લીલી તરકારી તથા ફ્રુટ આપવું નહીં.

૫૩ બચ્ચાને પેટની કબજામાં માટે એરંડ તેલ કે રૂબાઈનો લુગાળ કરી આપવો નહીં કારણકે લુગાળથી આડા આવી ગયા પછી પાશુ વધુ કપાળ થાય છે. એવી વખતે સ્વીટ એમ્-સનો નહીં તો એક્ટ્રેક્ટ કાસકારા એગરેદાનો લુગાળ આપવો.

૫૪ બચ્ચાઓને ઘુર્ખાંગ-કે (કુકીયા કે હીલી ખાસી) ખવડાવવાને બદલે દવા કાઢાથી બી મયક નથી આપતો તેનો સહેલો ઇલાજ સ્ત્રીયા સાધડ હવા માટે હવા ફેરફાર કરવા લાઇ જવો.

૫૫ ઘણા ખરાં બચ્ચાઓ આંતરડાં તથા હોઝરીના અગાડથી મચ્ચુ પામે છે માટે સાવ-ચેત રહેવું તે જ્યારે બચ્ચા પગ લેવા (વાળી) રાખ્યા કરે ત્યારે તુરત દવા યા ઇલાજ કરાવવો.

૫૬ બચ્ચાઓને કોઈ પણ દીવસ કાન પર કે ગાલ પર તમાચા મારવા નહીં તથા કોઈ-પણ વખત માથાં પર લાકડી કે કશાથી મારવું નહીં તેથી 'બચ્ચું' કોઈ વાર જન્મનું દુ.ખી યદ્દ જાય છે.

૫૭ બચ્ચાને ઝાડો છુટી જવાનો મરજ ધણેજ સાધારણ છે માટે તુરત સલાળ-લેશો

૫૮ બચ્ચાને સર્પથી શોભે તે દરદ વગર થાય એવો લુગાળ આપવો તે નીચે મુજબ છે આ લુગાળનું ૧ પડીકું પાંચ વરસના બાલક માટે છે.

કેસોમેલ ઝેન ૨, જેતપ ઝેન ૪ થી ૬

૫૯ બચ્ચાનો કોઈપણ ભાગ દાઝી ગયો હોય તો તુરત અક્ષતીનું તેંબ ને લાઇમ વોટર સરખે ભાગે મેળવી હલાવી ચોપડવું.

૬૦ હમેશાં બચ્ચાઓથી ઝેરી દવાઓ કે બીજી દવાઓની શીશીઓ દુરજ રાખવી.

૬૧ નખળાં બચ્ચાઓને આંખમાં અવારનવાર આજણી થાય છે તે માટે શકોનો સાદો ને શોભે ખોરાક આપવો તથા કાઠલીવર ઓછાનું ઇમ્બ્રેશન આપવો તો મટી જશે.

૬૨ બચ્ચાઓને ગળામાં ગાક થાય છે જો યથા હોય તો કઢાવી નાંખવો નહીં તો ગળામાં બહેરાપણું લાગુ પડશે.

૬૩ પ્રખ્યાત ડો. જોન હંટર કહી ગયા છે કે જો તદુરસ્ત બચ્ચું પેલા કરવું હોય તો પેટ પુરતું દુધ, પેટ પુરતી લેઈ, ને ફાનેલના ગરમ કપડાં એ ત્રણ ચીજો જો નીચમિત કરશે તો બચ્ચું તદુરસ્ત થશે.

૬૪ કોઈ પણ દરદ પાય તો ચકાવવું નહીં. તુરત ઇલાજ કરવો.

૬૫ ખરાબ હવા કઢાવી દમમાં લેવી નહીં કે તેરી જગ્યા પર કઢાવી રહેવું નહીં.

૬૬ હદબદાર ચાને ભુખ ઉપરાંત ખાવું નહીં.

૬૭ દાઢ કઢાવી પીવો નહીં. અગલ જણાય તો તેનો દવા તરીકેજ ઉપયોગ કરશો તથા ઘણો ચોડોજ પીશો.

૬૮ મનનાં જુસ્સા ને બદ વીચારે દમેશા મગજમાંથી કાઢી નાખશો.

૬૯ કોઈ પણ નેક કામમાં આળસાઈ કઢાવી કરવી નહીં.

૭૦ ઝેરી ચીજોથી હમેશાં દુર રહેવું.

૭૧ કિડતા રોગો માટે હમેશાં સાવચેત રહેવું.

૭૨ જુવાનીનો સદ ઉપયોગ કરવો.

૭૩ ચરીરને હમેશાં ચલાક ને મહેનતું રાખવું.

૭૪ મોટી ઉમ્મર સુધી કુવારા નહીં રહેવું.

૭૫ ગામડાંમાં રહેવાથી તખીયત ઠીક રહે છે.

૭૬ વરમમાં એક વખતથી દવા ફેરફાર કરવા જવું કે જેથી તદુરસ્તી સારી રહે.

૭૭ રોગીખોની પાસેના સાથે કઢાવી મુકવું નહીં.

૭૮ એક રક્ષાબીમા રોગીજ સાથે ખાવું નહીં.

૭૯ દાત હમેશાં સાફ રાખવો એવો તદુરસ્તીનો બોમોયો છે.

વિવિધ નોંધ

શ્રી. મા બાલગંગાધર તીલકને ડીફેન્સ ઓફ ઈડિઆ એક્ટ મુજબ કોમ્પેલ્ડ જગ્યાએ બાવણ કરવાની સરકારે મનાઈ કરી છે માત્ર આ ઈજિસમાં બોલવાની તીલકનું મોં બંધ છુટ આપાઈ હતી.

ખેડા જિલ્લાની સત્યાગ્રહથી લડતમાં સરકારે ન બરે તેવા ખેડૂતોની બાકી મુદતની રાખવાનો ફરાવ કર્યો પણી હાલમાં લડાઈ માટે રેક્રૂટની બરતી કરવાનું કામ પુર ખેડા જિલ્લાની જામમાં ચાલે છે આ કામમાં સતત પ્રયત્ન કરવાથી મહાત્મા મોદનદાસ ગાંધી હાલ મંદવાડ ભોગવે છે હાલ જો કે ગિરિની સુધારવા ઉપર છે. ધર તેમને જલ્દી આરામ કરો એવી આશા છે ત્યાં ખેડા જિલ્લામાં

આ સાથે કોઈ વખતે ન સાંભળેથી કુંદકાટ અને ધાડો પુલકા ગાલે છે. કેટલાક નાના ગામે કુંદા-યાની વાત જાણી છે એક ગામથી બીજા ગામ જતાં રસ્તામાં કુંદી લે છે આ પ્રમાણે કુંદારા અને ચોર લોકોના કપડાંને કાળના ભપમાં વધારો કર્યો છે. મરકાડે પણ વધુ પોલીસ બોલાવી બદોબસ્ત કરવા માંડ્યો છે અને ગામ અંકમાં સચતા કર્યા પ્રમાણે ગામે ગામ સ્વયંમેવક મડળ કબૂ કરવું જોઈએ. મરકાડે છુટથી હથીઆરોના પરવાના સ્વરક્ષણે માટે આપવા જોઈએ અને ગુન્દેગારોને પકડવા અને પુરતી શિક્ષા કરાવવા ખાસ કક્ષ આપવું જોઈએ તેમજ મહાત્મા ગાંધી જેવાઓએ હવે આ કુંદકાટ બંધ કરવા જોઈએ બદોબસ્ત કરી લોકોને જાગવવા જોઈએ.

ઉત્તર ભાગના તલાટીઓએ પગાર વધારવા માટે હડતાલ પાડી હતી તેઓ હવે નોકરી ઉપર જોડાઈ ગયા છે. તેમને ૫૦ ટકા વૉર એલાઉન્સ આપવાનું સરકારે ફરાવ્યું છે અને પગારમાં ફોનો વધારો કરી આપવા બચામણુ કરી છે. અને તે મંજૂર થઈ છે એવું સાંભળવામાં આવ્યું છે

દિલ્લી હોમરથ લીમિત્ડ સેક્રેટરી મી. અસદઅલી બેરીસ્ટર અને નેશીરામ ચર્મા ઉપર મનાઈ છતાં જાહેર સભામાં બાવણ કરવા માટે ડીફેન્સ ઓફ ઈડિઆ એક્ટ પ્રમાણે કામ ચલાવ્યું હતું તે કામમાં તેમને છોડી મુકવામાં આવ્યા છે.

હાલમાં ઇન્કમેટેક્સના નવા કાયદા પ્રમાણે વેપારીઓને તેનાં શરમો ભરી મોકલવા માટે આપવામાં આવ્યા છે. આ શરમો ભરી ન ચકાસ તેનાં વેપારીઓ ધારે ઇન્કમેટેક્સનાં શરમો છે અને તેથી તે કાયદામાં સુધારા કરી આ શરમો ભરવાનો કાયદો રદ કરવા મુજબ, અમલવાદ વીગેરે ચલેરોના વેપારીઓએ પ્રોટેસ્ટ ઉઠાવ્યો છે.

લડાઈની બાજી અમેરીકાની મદદ આવી પડેલતાં ધણીજ સુધરી ગઈ છે આપણે દુશ્મનો ઉપર વજીતા હુમલા કરી તેમને પાછા હડાવવા માંડ્યા છે તેમના લશ્કરીઓને રોક કરવા માંડ્યા છે. અને વલણ આપણા લાભમાં ફેરવાયવું જોઈ

જર્મનોને જલ્દી હાર આપી લડાઈનો જલ્દી અંત આવે તેમ જણાય છે અહમદનગર જિલ્લાના આકોલા ગામે તા. ૧૦ મીએ ત્યાંના મામલતદાર મી. પીંગ્લાને કોણી લોકોએ ફુર રીતે મારી નાખ્યો હતો. આ બનાવનું કારણ રેકર્ડોમાં મામલતદારનું ખુન ગતે લગતું હતું. એક બીબ બીજાને સ્વેચ્છા સૈનિક તરીકે મામલતદાર પાસે લઈ જતો હતો તેવામાં બીબ કેટલાક બીલોએ આવી મારા મારી કરવા માંડી જેને પરિણામે આ બનાવ બન્યો હતો પોલીસ અધિભારીઓ તપાસ કરવા ત્યાં જઈ ચડ્યા હતા.

તા. ૨૬ મી જુલાઈના રોજ પુનામાં ધારા સભા બરાઈ હતી તેમાં ડો. મી. જેડમજે મેસુરમાથી કાનરાજીશાખાના હા. જો માટે પુરેલા પ્રશ્નના જવાબો ન - સુબંધ હલાકાની ધારે જણાવ્યું કે ૫૦ થી ૬૦ લાથીઓ ત્યાં છે તેને નકકાની ન નટે તપાસ ચાલે છે. ડો. મી. બૂરગુરીના સલાહના જવાબના તાતુ ૧ લોકો બોર્ડો માટે બીબ અમલદારી ઉપપ્રમુખો અને તેટલા નીમાય તે ૧૮૨૦ રખામ છે. દાહોદની બોર્ડો બીબ અમલદાર ઉપપ્રમુખની સચના પાછી વાળી છે મન્દ પામેની મુસલમાન ઓઓની લાસ મદ ડાહરો ચારે છે તેથી તે કામની ધાર્મિક લાગણી કુખાય છે એવી અરજીઓ મળી નથી. જ્યાં સુધી બી ડાહરોની સંખ્યા થયી મોટી વધે નહીં ત્યાં સુધી

રહિમાં ફેરફાર કરવો મુશ્કેલ છે. મુખ્ય ધલાકામાં નજર કેદીઓ કેટલા છે તેની માહિતી પ્રકટ કરવી લોકહિત ખાતર યોગ્ય નથી, ઓ. મી. ગોઝળદાસ પારેખના સલાહના જવાબમાં એક જણામાં મોસમ પુરી થયા પછીની ચરૂઆતમાં ૮૪૧ મહુડાં રાખનારા ઉપરકામ ચલાવ્યાં હતાં તેમાં ૮૩૬ ને સિક્કા થઇ હતી, ગોવા લોટરીઓ માટે મરકાગ તથામ ચલાવરો. કઠવાલ ગામે મુખીએ ગામના એક હજમને કુંભાર સાથે વેઠ કરાવવા માટે - ગેરવર્તન - ચલાવવાની સરકારને ખબર નથી. ભાડશૂતના મેળા વખતે નર્મદા નદીમાં યજ્ઞેલી બોટોની હોનારત શરીયા ન બને તે માટે સરકાર તપાસ ચલાવે છે તથાટીઓની હડતાલ સંબંધી ચોક્કસ માહિતી આપી શકાય તેમ નથી. ઓ. મી. ઉપાસનીના સલાહના જવાબમાં રેવન્યુ ખાતામાં ૧૦ થી ૧૨ વર્ષની નોકરી કરનારા ટ્રેન્યુએટોને હજુ મામલતદારની પરિએ ચલાવ્યા નથી. પરંતુ તેથી દરેકજથ્થુ મામલતદાર માટે લાયક છે તેમ શંકિત થતું નથી.

રજીસ્ટર્ડ વાચનાલયોમાંથી-મરાઠા, મેમેજ, મગ છંડિયા, આર્યપ્રકાશ, ગુજરાતી, હિંદવિજય, વડોદરા વર્તમાન, દિનુસ્થાન, કેસરી, સુમુક્ષુ, પ્રકાશ, સદેશ, હિંદવાસી, લારકાના ગેઝેટ, સિંધ પત્રિકા, ન્યુટાઇમ્સ, હોમકવર, સિધીએડ, અને હાંદુ એ પત્રો રજીસ્ટર લાયબ્રેરીઓમાંથી ગ્રંથ કરતા કમ્પોનો કાઢ્યા છે.

તે પછી ૧ લી અગષ્ટના રોજ કરી ધારાસભા મળી હતી તેમાં ૧૦૦૦ માણસોની વસ્તીવાળા ગામોમાં પ્રાથમિક શિક્ષણની શાળા ખોલવાનો સિદ્ધાંત મ્વિકરારો હતા. અને ધર્મી ધોમે ૫૦૦ની વસ્તીવાળા ગામોમાં સરકાર કરવામાં આવશે ને તે પછી નાના મોટા દરેક ગામમાં શાળા ખોલવાનો ધારો જાહેર થયો હતો હાલમાં ૧ હજારની વસ્તીવાળાં ૧૧૦૪ ગામોમાં ખીલકલ શાળા નથી તેમજ ૫૦૦ થી ૧૦૦૦ ની વસ્તીવાળા ૩૪૦૦ ગામોમાં પણ શાળા નથી. સરકાર આ ગામોને મદદ કરવાની પોતાની રાજનીતિ રાખી છે.

ઓ. મી. કામરે વૈદ્યકીય શાળામાં-કેટલાક નાના વર્ગો ખોલવાની અને વૈદ્યકર્તુ જ્ઞાન માટે બાપા દ્વારા આપવાની માગણી કરી હતી. પણ તેમાં છેવટની માંગણી વાળા બાગ પાછો ખેંચી લીધો હતો ઓ. મી. ઉપાસનીએ ધલાકાના દરેક પ્રાંતમાં ખેતીવાડીની-ઓછામાં ઓછી એક શાળા સ્થાપવાની બલામજબૂ કરી હતી સરકાર તરફથી મી. કર્ડીએ જણાવ્યું કે હાલમાં ચાર શાળાઓ છે ને ચાર વધુ ખોલવાની ગોઠવણ કરી છે દરેક પ્રાંતમાં અંકેક શાળા ખોલાય તે માટે દર વર્ષે એક બે શાળા ખોલવાનું પોરણ સરકારે રાખ્યું છે, મી. કારમીસેસે ટેકા આપ્યા પછી આ ઠરાવ પાસ થયો હતો.

તા. ૨૮ મી જુલાઈએ હાંદી વજર મી. મોન્ડેગુએ કેમ્પીજની લીબરલ એસોસિએશન સમક્ષ બાપજ આપ્યું હતું તેમાં જણાવ્યું હતું કે આપણો હેતુ એ છે કે ના મોન્ડેગુનું વિ-હાંદને જોખમદાર રાજતંત્રની દિશામાં કમચ આગળ લઇ જવું અને એક લાયકતામાં લાપણ વખતે તેને સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા અર્પી ખીટીયા સામાજિકના સરખા હક્કો આપવા. એજ માટે હું હિંદુસ્તાન ગયો હતો.

દામોના એક વૈધ ઉપર આસવો વેચવા માટે કોર્ટમાં સરકાર તરફથી ફરીઆદ થઇ હતી. પણ તેમાં પાછળથી સરકારે તે શરીઆદ પાછી ખેંચી લીધી હતી - અને આયુર્વેદીય દવા ત્યાંની સરકારે-આયુર્વેદીય દવાઓને આપકારી એક્ટમાં આવી હોય તે બોનો ઝગડો તેમાંથી ખાતલ કરી તે કાપદો લગાડવો નહિ એવો સુધારો કર્યો છે.

પાલમેન્ટમાં મી. રામ્મેકેટોનરે હાંદી પ્રધાનને એક જણાને લગતા પહેલા સલાહના જવાબ-મ જણાવ્યું કે બનેલા બનાવ વિષે મારી પાસે આવેલી પ્રેસ નોટની નકલ હું તમને પુરી પાડીશ. મારી જાણ મુજબ તેનો છેલો આવ્યો છે હાંદી સરકારને પ્રાંતીક સેજન્ટસેડીવ કાઉન્સિલોની સુટણીમાં જ. ગેરરીતી વાપરવામાં આવે છે તેને અટકાવનાર ખીલ હાંદી

સરકાર તરફથી ક્યારે લાવવામાં આવશે એવા કરનલયેટના સલાહના જવાબમાં હાંદી પ્રધાને જણાવ્યું કે પ્રાંતીક સરકારો પાસે તે વિષેના વિચારો જણવા માંડ્યા છે.

કરનલ વેન્ટે હાંદી પ્રધાનને પૂછ્યું કે હાંદી ઉપરનો પરદેશી બળ વધતો જતો હોવાથી હયાયાર બધીનો કાયદો કાઢી નાખવાપર વિચાર ચલાવવા માટે તે તૈયાર છે કે નહિ તે સંબધમાં મી. મોન્ડેગુએ કહ્યું કે જાત પરજાતનો તરાવત દુર કરવા માટે હયાયાર બધી કાયદાના શીક્યુલમાં સુધારો કરવા હાંદી સરકાર વિચાર ચલાવે છે.

મુંવાઈમાં ચાલુ માસમાં ભરાયલી ૩૩ મી સ્પેશ્યલ હિંદી નેશનલ કોંગ્રેસ.

મોડરેટો જીલ્લા પઠયા—હિંદી પ્રધાન હોર્ડ મોન્ટ્યુએ અને ના. વાઇસરોય હોર્ડ ચેમ્સ-ફોર્ડ હોર્ડને માટે ધરેલી હિંદી રાજકીય સુધારાની યોજના ઉપર મત દર્શાવવાને સ્પેશ્યલ કોંગ્રેસ મુંબઈ ખાતે ભરવાનું નક્કી થયું હતું તે કોંગ્રેસ-આ યોજનાને સ્વીકારશે નહિ, અથવા બેઠકમાં જાન. સર. ફિનશાફ એક્સલેન્ડ વાચ્છા, સર ચંદ્રવરકર, મી મમર્યા, આ મી મુરેન્દ્રનાથ બેનરજી અને જોન. મી. શ્રીનિવાસચાક્ષી-વિગેરેએ યોજનાની જીલ્લા મોડરેટ કોન્ફરન્સ ભરવી અને આ કોંગ્રેસમાં જવું નહિ એવો નિશ્ચય કરી તેઓ કોંગ્રેસથી જીલ્લા પડયા છે અને આ યોજના સબધી યોજાનો મત બહાર કરવા અક્ટોબર માસમાં મોડરેટ કોન્ફરન્સ ભરનાર છે

હાલુસ્તાનમાં કુસંપ યવાથી જ પડતી આવી છે એ સર્વના જાણવામાં છે. આવા વખતે એક સપની અને એકવ મર્તાની ખાસ જરૂર તે વખતે આ. સર દિનશાહ વાચ્છા, અને જોન મી મુરેન્દ્રનાથ જેના કોંગ્રેસના ચુરત ભક્તોએ કોંગ્રેસથી જીલ્લા પડવાનો નિશ્ચય કર્યો એ એક પ્રકારની તેમની ગેર સમજુતીનું અમને તો જણાય છે. આ. મી મદનમોહન માલવીયાએ મોડરેટોને એક કરવા ધણું કર્યું, એક દિવસ કોંગ્રેસનો દિવસ મુસ્તવી રાખ્યો પણ તેઓ એક ન જ થયા અને છેવટે તા. ૨૬-૮-૧૮

ના રાજ મુખામ માચંગેટ રોડના પાસેના કોંગ્રેસના આસ મંડપમાં ૧ વાગે કોંગ્રેસ ભરાઈ હતી તેમાં મોડરેટોમાંના પણ ધણા જેવામાં આવતા હતા. તેમાં આ મી લખુભાઈ સામળદાસ, આ. મી ચુનીલાલ મહેતા, તેમજ સર દીનશાહ માણેજી પીટી બેરોનેટ પણ આવ્યા હતા તે ઉપરાંત મી. દસરી, આ. મી. કમ્બ, મોતીલાલ ઘોસ, આ. પંડીત મદનમોહન માલવીયા, ડો. અનભારી, પંડીત મોતીલાલ ન્હેરુ, આ. મી ભરગુરી, વિગેરે મુદરેયા હાજર હતા મંડપમાં કોંગ્રેસના પ્રમુખ મી હસન ઉમામ બેરીસ્ટર એટ્યો, મીસીસ જોનીનીસેન્ટ, મીસીસ સરોજની નાયકુ આવી પહેલવા તાક્ષીઓના મેડાલાટ વચ્ચે વધારી લેવામાં આવ્યા હતાં ચરઆતમાં ગાંધી મહા વિદ્યાલયના પડિતની આગેવાની હેઠળ યુજરાતી, દક્ષીણી, પારસી, બંગાળી ને પંજાબી શ્રાતુઓએ હારમોનિયમ સાથે વહેમાતરમ અને હોલ અમારા દેશ હપ એ ગીત ગાઈ હતા. મંડપમાં ૮ થી ૧૦ હજાર માણસ જણાઈ હતું જેમાં લગભગ ચારેક હજાર ડેલીગેટ હતા—

ચરઆતમાં રીસેપ્શન કમીટીના પ્રેસીડેન્ટ આ. મી. વીઠ્ઠલભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલ—યોજાનું બાપજી શરૂ કર્યું હતું તેમણે જણાવ્યું કે ડેલીગેટ બધાએ, અને બહેનો હું તમને સ્વાગત કરું છું તરફથી દીયોજની મયો આવકાર આપુ છું આજે આપણે હિંદુસ્તાનના વૌરસરાય અને હીંદી પ્રધાને હાલુસ્તાનના રાજકારોગ્યના સુધારા માટે ને રીપોર્ટ કર્યો છે તેના ગુણ દોષની તપાસ કરી સુકોદો આપનાર ન્યાયાધીશ તરીકે એકા યથા છીએ. અને આપણી આમગ ને મોટો સલાહ રજુ થયો છે તેની ગભીરાઈ અને અગત્યતા સમજીશું તો આપણે આપણા હો કો તરફની દરજ અલ કરીશું યોગ આગેવાનો અને કોંગ્રેસમેનોએ આજની કોંગ્રેસથી અલગ રહેવાનો કરાવ કરવાથી આપણે દીલગીર છીએ તેઓએ માની લીધું છે કે “આજની ખાસ કોંગ્રેસની બેક રાજકીય સુધારાની યોજના ભાગી પાડવા માટે બોલાવવામાં આવી છે.” તમે હાંસી સુસારી કરીને આ યોજનાનો નાશ કરવા આવ્યા નથી સુધારાની યોજના જમ છે તેમજ સ્વિકારી લેવી, કે તે પૂર્ણ છે એવું કેઈ એ હજી કહ્યું નથી. તે યોજના ઉપર દીકા કરવાની અને તેમાં સુધારો કરવાની યોજના ધડન-રાજોએ પણ છુટ આપી છે. આથી કોંગ્રેસ એ યોજના માટે શુ સુધારા સચવરો તે પ્રયત્નથી માની લેવું ન જોઈએ હવે ને યોગ માણ્યોએ યોજાની પીક ઉપરનો બોલે ઉચકવા ના પાડી છે તો હવે આપણે વધારાનો બોલે ઉપાડી લેવો જોઈએ. અને સહેનશાહતમાં રહીને સપૂર્ણ (પ્રખને) જોખમદાર રાજ્યશાસન મળે તે રસ્તે કૃય કરવી જોઈએ. આજે આપણે ને બેક ભરી છે તે કાઇ ઓચીતી ભરવામાં આવી નથી. કારણ કે જ્યારે હીંદી પ્રધાન અને હોર્ડ ચેમ્સફોર્ડ હાલુસ્તાનના સધળા વર્ગના પ્રતીનિધીઓની મુલાકાત લેતા હતા તે વેળાએ બહાર કરવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ ને રીપોર્ટ કરે તે ઉપર વિચાર ચલાવવા માટે કોંગ્રેસની ખાસ બેક

ગોલાવવામાં આવશે તે વખતે સ્વ એક મત હતા અને કોષને ખાલ પશુ નહોતો કે તેજ રીપોર્ટ આપણા વચે મનસે ઉત્પન્ન કરી આપણામાં તડ પડાવશે.

મેન્ડેનુ-એમ્મરૂડની યોજનાની ઉત્પત્તિ કોંગ્રેસ-લીગની યોજનામાંથી ઉત્પન્ન થયું છે. તે યોજનામાં આમાં દેશનું મત સમાવેલું છે. રીપોર્ટમાં સાતમા પ્રકરણમાં કોંગ્રેસ લીગની યોજનાની તપાસ લેવામાં આવી છે તેમાંના દેટલાક નિયમે આ યોજનામાં સ્વિકાર્યા છે અને બાકીના ૨૬ ક્યાં છે. તેમાં જે અગત્યના બાગે છે. તે ૨૬ કરવામાં આગ્યા છે ને બીજા અગત્યનાને કશુંય રાખવામાં આવ્યા છે. જે વખતે હીદી વછર અને વાયસરોયની તપાસ ચાલતી હતી તે વખતે આ. સર. દીનશાહ વાહા અને બીજા નવ ગૃહસ્થોએ કોંગ્રેસ લીગની યોજનાની પ્રુટીમાં પાદી રજુ કરી હતી કોંગ્રેસને લીગની યોજના સાથે મળતો યાચ તેવો રીપોર્ટ હને તો આખો દેશ તેને સ્વિકારત પશુ તેવો તે નથી પણ આપણી સમુખ જે યોજના છે તેમાં મોટા અને ધરખમદરકાર કરવા જેવું છે આ યોજનાએ દેશને સતોપ આપ્યો નથી. પ્રજાને જોખમદાર રહે એવા શાસનની શરૂઆત માટે પહેલી સરત એ છે કે પ્રજાને જગાતતુ છુટાપણું મળવું જોઈએ.

વળી પ્રજાને જોખમદાર રહે એવા કારોબાર માટે પ્રતિબંધ પસંદ કીધા છે તેમાં હાંદુસ્તાન ની સરકારની પાલમેન્ટ તરફની જોખમદારીના સુધારો પ્રતોમાં અને વડી સરકારમાં એક બીજાની સાથે અને એકીજ વેળાએ થવો જોઈએ.

પ્રતિબંધ ધારાસભાએ ગ્રાહ્ય કમીટીની ગોઠવણથી સંધળી ખરી સત્તા ખોલ ખેંચશે જે ગ્રાહ્ય કમીટીમાં સરકારની બહુ મતી રહેશે અને બેવાર રીતે હીદી સરકારની કાઉન્સિલ એક રહેતના જેવી તેની સત્તા રહેશે.

આ યોજનામાં આગળ વધેલા પ્રતિબંધ સંપૂર્ણ જોખમદાર કારોબાર સોંપવો જોઈએ અને બીજા પ્રતોમાં સરકારને હસ્તકમાં રીઝર્વ ખાતાં જોડા રાખવાં જોઈએ.

હાંદુસ્તાનની સરકારમાં જોખમદાર કારોબારની એક ધરખમ શરૂઆત ટુગ્ત ન થવી જોઈએ અને ૬૫ વર્ષથી જોડી નહીં એટલી મુદતે પાલમેન્ટે પસંદ કરેલા કમીટીને આ કારોબારની તપાસ કરવી જોઈએ. હાંદુસ્તાનને સંપૂર્ણ પ્રબંધીય કારોબાર માટે વખતની હદ બાધવી જોઈએ તે મુદત ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ કરતાં વધારે ન જોઈએ આ અને બીજા જે દરકાર કોંગ્રેસ તરફથી સુચવવામાં આવે તે સરકાર કશુંય રાખે તો પ્રજાને જોખમદાર રહે એવો કારોબાર સ્થાપવા સંબંધમાં એક ધરખમ પગલું ભરેલું કહેવાશે આ લીગેરે કહી તેમજ પ્રમુખની સુટણી કરવાની બકાલી આપી હતી.

આ માં પટેલના બાપણ પછી મીસીસ એનીમીસેટ પ્રમુખ મેં હસન ધમામને કોંગ્રેસનું પ્રમુખપદ લેવાની દરખાસ્ત મુકી હતી તેને મેસ્ટ્રેમલીગના પ્રેસીડેન્ટ મહમુદાબાદના રાંજ સાહેબ આ. પંડિત મદનમોહન માલવીયા, ડી. બા. હરચંદ્રાવ વીરનદાસ, મી. ચક્રવર્તી, મી. ગોવીંદરાધવ આઃ મગ, એ. મી. છનાહ, અને એ. મી. ખાપરડેએ તેમાં આપ્યો હતો પછી પ્રુટાધીના બારે પો-કાંગે વચ્ચે મી. હસન ધમામે પ્રમુખપદ સ્વિકારી ચાતાનું બાપણ શરૂ કર્યું હતું. તેનો સારાંશ આ પ્રમાણે છે

ટેલીગ્રેટ બંધુઓ, બાનુઓ અને ગૃહસ્થો.

કોંગ્રેસની આ ખાસ બેઠક અસાધારણ અગત્યની છે એક વાઈસરોય અને હીદી વછર તરફથી બહાર પાડવામાં આવેલા રાજ બધારણના સુધારા પર આપણે ચર્ચા ચલાવવાની છે. એટલે આપણું કામ જોખમ ભરેલું છે, બીજી બીટીશ શહેનશાહતના જેવા જ શહેરીપણાના હક હાંદુસ્તાનને પશુ મળવા જોઈએ એમ તે કમુચ કરે છે. તેમજ આપણી માંગણીઓને વજન આપ્યું છે. આપણી માંગણી ૧૯૧૭ ના - જાહેરનામાંથી ખરી ઠરાવવામાં આવી છે આપણી માંગણી ખરી છે એમ જાહેર કરવાથી સતોપ યાચ નહિ, આપણે આશા રાખવા જેવી ખરેખરી સુધારાની યોજના તેઓએ ધડી નથી. તોપણ આપણે ઉતાવળથી યોજના તરછોડી કાઢવી નહીં જોઈએ, આપણી માંગણીએ એક જ હીદની માંગણી છે

હીદી ધારાસભાને બદલે (૧) આશરે ૧૦૦ મેમ્બરોની ધારાસભા (૨) આશરે ૫૦ મેમ્બરોની ગ્રેટ કોસિલ રચવામાં આવશે. ધારાસભામાં કે સુરાવલા સમામહેની વધુમતી રહેશે પણ તેને કંઈ સત્તા નહીં રહે અને કારોબાર ઉપર ફક્ત "અસર" કરવાથી તેને સતોપ પકડવો પડશે તેને બંધ અ-રકાગક કરવાને રેટ કાસિવ રચવામાં આવી છે તેમાં સરકારીને સરકારે નીમવા મેમ્બરોની બહુમતી રહેશે તે સર્વોપરી ધારા બાધનારી સત્તા ગણાશે ત કાસિવ ધારાસભાને હાવી રાકશે તેથી તે ગોઠવણ વાંધા ખરી છે. પ્રજાની ભરજીને પ્રાતિક ને વડી સરકારો અનુસરે

એવી આપણી માગણી છે પણ તેને બદલે આપણને આગમ કરતાં પણ વધુ આપણને સત્તાવાળી વડી સરકાર આપવામા આવી છે રીપોર્ટમા નવમા પ્રકરણમાં હોદી સરકાર અગાઉ લોકપર ધણી આપણુદીને જુદામાટનું કારણ હતી એમ તેમણે જણાવ્યું છે કોંગ્રેસલીગની યોજના અનુસાર જણાવી તરછોડી કાઢી છે. પણ તેના મુળ મુદ્દાએ રવીકારી રીપોર્ટમા હોમરીને કાઉન્સિલ ઓફ રટેડ ઉપરાંત રાજકર્તાઓની ક્ષીટીશ દિ'હની પ્રવ્રતા કામમા વચ્ચે પડવાની સત્તા આપવાની પણ હું વીરદ છું નાણાની સત્તા સબધી બજેટ ધાગમબામાં ચર્ચા સાર રહુ યશે પણ ધારાસભા તેમાં મત આપશે નહિ. પણ તે સામે આપણે પ્રેટિસ્ટ છે

ગવર્નર જનરલની એકઝીક્યુટીવ કૌસિલમા ફક્ત એ જ હોદીઓની કરવામા આવેલી નીમ લુંકથી અવીશાસમા વધારો થાય છે. આપણી માગણી એ છે કે એકઝીક્યુટીવ કૌસિલમાં અર્ધો અર્ધ સંભાસદો હોદી જોઇએ.

હોદી સરકારના બધારણ કરતાં પ્રાંતીક સરકારોના કારોબારમાં કંઈક અંશે વધારે લાભ લાયક ફેરફાર કરવામા આવ્યા છે પ્રાંતીક સરકારી કારોબારને બે ભાગમાં વહેચી નાંખ્યા છે જે ચોક્કસ ભાગ પ્રવ્ર માટે ને ચોક્કસ ભાગ અમલદારો માટે એકસીકપુટીવ સરકાર પણ ઉપર પ્રમાણે બે ભાગોની બનશે માફ માનવુ છે કે પ્રાંતીક સરકારોના કારોબારમાં ચોજના વડે ધણે સંગીન ધુધારો કરવામાં આવ્યા છે કે જે અમલમા આવતાં ધીમે ધીમે પ્રતિ સ્વરાજ્ય ભાગ વર્તાં યથ શકરો. પ્રાંતીક સરકારની બે ગાખાઓ સબધમાં નાણા સબધી જે ગોડવણ કરવામાં આવી છે તે મદને પુરેપુરી અસતોષ ઉપગમવાની જણાય છે તેમાં ધણી સંગીન ફેરફારોની જરૂર છે. પ્રધાનોની નિમલુંકના સબધમા ધારાસભાના ચુટી કહડાયલા સભાસદોમાંથી પસંદગી કરવાની સત્તા ગવર્નરને છે. કારોબારી સરકારના હોદી ગભાઓની ચુટણી કૌસીરે કરવી એવી આપણે ભક્ષામણ કરીએ છીએ. હું એવી સૂચના કરું છું કે પ્રધાનોની નીમલુંક ધતી વખતે ફરીથી ચુટી કહડાવવાની તેને માથે ફગ્ગ નાંખવી જોઇએ. અને પ્રધાને ધારાસભાને વિશ્વાસ મેળવી રહ્યું જોઇએ અને જે ધારાસભા પોતાનો અવિશ્વાસ જાહેર કરે તો તેણે પોતાના ઓઢાનુ રાજનામું આપવું એ સરના હોવી જોઇએ પ્રધાનોને કારોબારી સભામાંથી બાતલ રાખવાના સબધમા હોડા તરફથી નાપસંદગી જણાઇ આવે છે નેથી તેમને કારોબારી સભામા દાખલ કરવા જોઇએ. જે ગવર્નરની મરજી હોય તો કારોબારી સભામાં આસ સલાસદો નિમચાને મને વધી જણાવેતા નથી હાંદુરતાનની આર્થિક ચિત્તિને મજબુતી આપવા માટે તેમજ નવા હડો જોખોને માટે હોડાને વધારે લાયક બનાવવા માટે હાંદુરતાનની ઓલોગીક ખીલવણી આગળ વધારવાની અસત જરૂર છે

જાહેર તોફારીમા નાત જાતને અકુચ કપાડી નાખવો ને હાથમાં જે તોફારીઓની ઇગ્લડમાં ભરતી કરવામાં આવે છે તેની હાંદમા ને ઇગ્લડમાં ભરતી કરવી અને તેમાં હાંદમાંથી ડડ ટકા નેટલી ભરતી કરવી. અને તેમા દર વર્ષે હોદ ટકા નેટલી વધારો કરવો. આ રૂઢી જોયી ચડાવનારી છે. હું પોતે આ સૂચવેલા ફેરફારોને આવકાર આપું છું. લરકરી તોફારીઓમા હાંદીઓને દાખલ કરવાની સૂચનાની નોધ લેતા સતોષ ઉપજે છે

ઉવટમાં હું ચારા દેશી ભાઈઓને જણાવીશ કે તમારે તમારી માગણીઓ આણુ રાખવી જોઇએ અને તે માગણીઓ વાજની હોવાથી તેના સ્વિકાર યશે જ. એ પ્રમાણે પોતાનું બાપણ પુરું કર્યું હતું.

તે દિવસે સજ્જેક્ટ કમીટી નીમાઇ ફોર્મિસ બીજા દિવસ ઉપર મુક્તવી રહી હતી.

તા ૩૦-૮-૧૮

જોજ સજ્જેક્ટ કમીટીનું કામ પુરું થતા ફરી ૩ વારે ફોર્મિસ મળી હતી તેમાં ચર્ચા તમા પ્રમુખે જણાવ્યું કે સજ્જેક્ટ કમીટીએ મુસલમાન લીગની કોમિશ સાથે મળીને ૩ ફરાવો પસંદ કીધા છે જે નીચે મુજબ છે, પહેલી ફરાવ હું મહેલું છું તે એ છે કે,—

“ના રાહનશાહ તરફ ફોર્મિસ વધારી જાહેર કરે છે અને બીટન અને મિત્ર રાજ્યોની ફતેહ ફાંટે છે કે જે લાહરમાં તે સુરેહ-શાંતિ અને પ્રજાકીય હકની લડતમાં લિટર્યું છે.”

બીજા ફરાવ એ છે કે,—કોંગ્રેસ લીગની હોમરફની યાજના આ કોંગ્રેસ પસંદ કરે છે અને હાંદ સ્વરાજ્યમાં હાંદ પણ ઓઢાધી, સતોષ પામશે નહિ એમ જાહેર કરે છે.

આ બેદિ ફરાવો પસંદ થયા હતા.

ખેલાવવામાં આવશે તે વખતે મન એક મત હતા અને કોઈને ખાસ પણ નહોતો કે તેને રીપોર્ટ આપણા વચે મનભેદ ઉત્પન્ન કરી આપણામાં તક પડાવશે.

મેનેન્ટુ-એમ્મફર્ડની યોજનાની ઉત્પત્તિ કોંગ્રેસ-લીગની યોજનામાંથી ઉત્પન્ન થઈ છે. તે યોજનામાં આખા દેશનું મત મનાવેલું છે રીપોર્ટમાં સાતમા પ્રકરણમાં કોંગ્રેસ લીગની યોજનાની તપાસ સેવામાં આવી છે તેમાંના કટલાક નિયમો આ યોજનામાં સ્વિકાર્યા છે. અને બાકીના રદ કર્યા છે. તેમાં જે અગત્યના ભાગો છે તે રદ કરવામાં આગ્યા છે તે ખીન અગત્યતાને કણુધ. રાખવામાં આવ્યા છે. જે વખતે હીદી વજીર અને વાયસરોયની તપાસ ચાલતી હતી તે વખતે આ. સર. દીનદાસ વાછા અને ખીજ નવ મુદરોએ કોંગ્રેસ લીગની યોજનાની પ્રુટીમાં પાદી રજુ કરી હતી. કોંગ્રેસને લીગની યોજના સાથે મળતો થાય તેવો રીપોર્ટ હતો તો આખો દેશ તેને સ્વિકારતું પણ તેવો તે નથી પણ આપણી સન્મુખ જે યોજના છે તેમાં મોટા અને ધરખમ ફેરફારો કરવા જોઈશે.

આ યોજનાએ ફેશન સંતોષ આપ્યો નથી. પ્રજાને જોખમદાર રહે એવા શાસનની શરૂઆત માટે પહેલી સરત એ છે કે પ્રજાને જાગૃતાતું છુટાપણું મળવું જોઈએ.

વળી પ્રજાને જોખમદાર રહે એવા કારોબાર માટે પ્રાંતોને પસંદ કીધા છે તેમાં હાઈકુસ્તાન ની સરકારની પાલમેન્ટ તરફની જોખમદારીનો સુધારો પ્રાંતોમાં અને વડી સરકારમાં એક ખીજની સાથે અને એકીજ વેળાએ થવો જોઈએ.

પ્રાંતોની ધારાસભાઓ માડ કમીટીની ગોઠવણની સંખ્યા ખરી સત્તા જોઈ જોઈને જે માડ કમીટીમાં સરકારની બહુ મતી રહેશે અને બેઠવાર રીતે હીદી સરકારની કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટના જેવી તેની સત્તા રહેશે.

આ યોજનામાં આગળ વધેલા પ્રાંતોને સંપૂર્ણ જોખમદાર કારોબાર સોંપવો જોઈએ અને ખીજ પ્રાંતોમાં સરકારને હસ્તકનાં રીઝર્વ ખાતાં જોઈને રાખવાં જોઈએ.

હીકુસ્તાનની સરકારમાં જોખમદાર કારોબારની એક ધરખમ શરૂઆત તુરત જ થવી જોઈએ અને દશ વર્ષથી જોઈ નહીં એટલી મુદતે પાર્લામેન્ટ પસંદ કરેલા કમીટીને આ કારોબારની તપાસ કરવી જોઈએ. હીકુસ્તાનને સંપૂર્ણ પ્રત્યક્ષ કારોબાર માટે વખતની હદ બાંધવી જોઈએ તે મુદત ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ કરતા વધારે ન જોઈએ. આ અને ખીજ જે ફેરફારો કોંગ્રેસ તરફથી સુચવવામાં આવે તે સરકાર કણુધ રાખે તો પ્રજાને જોખમદાર રહે એવો કારોબાર સ્થાપવા સબખમાં એક ધરખમ પગલું ભરેલું છેવારી આ વીગેરે કહી તેમણે પ્રમુખની સુટણી કરવાની બહાલી આપી હતી.

જો મી પટેલના બાપણ પછી મીસીસ એનિમીસેટ પ્રમુખ મી. હસન છામાને કોંગ્રેસનું પ્રમુખપદ સેવાની દરખાસ્ત મુકી હતી તેને મેસેમ્બલીના પ્રેસીડેન્ટ મહમુદાખાનના રાજ સાહેબ. આ. પંડિત મદનમોહન માલવીયા, દી. બા હરચંદ્રાવ વીચનદાસ, મી ચક્રવર્તી, મી. ગોવીંદરાધવ આઃ પર, જો. મી. જીનાદ, અને જો. મી. ખાપડેએ ટેકા આપ્યો હતો. પછી ખુલાસીના બારે યો. કાગે વચ્ચે મી. હસન છામાને પ્રમુખપદ સ્વિકારી ચોતાનું બાપણ રાજ થઈ હતું. -તેનો સારાંશ આ પ્રમાણે છે.

રેલીગેટ જાહુએ, ખાનુએ અને મુહરો.

કોંગ્રેસની આ ખાસ બેઠક અસાધારણ અગત્યની છે એક વાકસરોપ અને હીદી વજીર તરફથી બહાર પાડવામાં આવેલા રાજ બધારણના સુધારા પર આપણે ચર્ચો ચલાવવાની છે. એટલે આપણું કામ જોખમ ભરેલું છે. ખીજ લીટીય ટહેનચાહતના જેવા જ રહેરીપણના હક હીકુસ્તાનને પણ મળવા જોઈએ એમ તે કણુધ કરે છે, તેમણે આપણી માગણીઓને વજન આપ્યું છે, આપણી માગણી ૧૯૧૭ ના -જહેરનામાંથી ખરી કરાવવામાં આવી છે આપણી માગણી ખરી છે એમ જાહેર કરવાથી સતોપ થાય નહિ, આપણે આશા રાખવા જેવી ખરેખરી સુધારાની યોજના તેઓએ ધડી નથી તોપણ આપણે ઉતાવળથી યોજના તરછોડી કાઢવી નહીં જોઈએ, આપણી માગણી એ જોખમ હીદની માગણી છે.

હીદી ધારાસભાને બદલે (૧) આશરે ૧૦૦ મેમ્બરોની ધારાસભા (૨) આશરે ૫૦ મેમ્બરોની સ્ટેટ કોર્સિય રચવામાં આવશે. ધારાસભામાં કે સુદાયલા સમાસદોની વધુમતી રહેશે પણ તેને ક.ધ સત્તા નહીં રહે અને કારોબાર ઉપર ફક્ત "અસર" કરવાથી તેને મંતોપ પકડવો પડશે તેને બંધન અ-રકાક કવવાને સ્ટેટ કાસિય રચવામાં આવી છે તેમાં સરકારીને સરકારે નીમેલા મેમ્બરોની બહુમતી રહેશે તે સર્વોપરી ધારા બાંધનારી સત્તા ગણાશે ત કાસિય ધારાસભાને ઉદ્ધાવી રાકશે-તેથી તે ગોઠવણ બાંધી ખરી છે. પ્રજાની ખરજીને પ્રાંતીક ને વડી સરકારે અનુસરે

એવી આપણી માગણી છે પણ તેને બદલે આપણને આગળ કરતા પણ વધુ આપણને સત્તાવાળી વડી સરકાર આપવામાં આવી છે રીપોર્ટમાં નવમાં પ્રકરણમાં હીંદી સરકાર અગાઉ લોકપર ધણી આપણુદીને જુદામાં જુદા કારણ હતી એમાં તેમણે જણાવ્યું છે. કોંગ્રેસની યોજના અંગ્રેજોના જણાવી તરછેડી કાઢી છે. પણ તેના મુખ મુદ્દાઓ સ્વીકારી રીપોર્ટમાં ઉમેરીને કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ ઉપરાંત રાજકર્તાઓની ક્ષીટીગ દિવની પ્રજાના કામમાં વચ્ચે પડવાની સત્તા આપવાની પણ હું વીરહ છું. નાણાની સત્તા સંબધી બજેટ ધાગમમાં ચર્ચા સારું રજુ થશે પણ ધારાસભા તેમાં મત આપશે નહિ. પણ તે સામે આપણે પ્રેટરેટ છે.

ગવર્નર જનરલની એકઠીકયુટીવ કૌન્સિલમાં હકત એ જ હીંદીઓની કરવામાં આવેલી નીમ લુકથી અવિશ્વાસમાં વધારો થાય છે. આપણી માગણી એ છે કે એકઠીકયુટીવ કૌન્સિલમાં અધો અર્ધ સભાસદો હીંદી ભેગાં.

હીંદી સરકારના બધારણ કરતાં પ્રાંતિક સરકારોના કારોબારમાં કંઈક અંશે વધારે કાબ-દાયક ફેરફારો કરવામાં આવ્યા છે. પ્રાંતિક સરકારી કારોબારને એ બાગમાં વહેચી નાંખ્યા છે જે ચોક્કસ ભાગ પ્રજા માટે ને ચોક્કસ ભાગ અમલદારો માટે એકઠીકયુટીવ સરકાર પણ ઉપર પ્રમાણે એ બાગોની બનશે માફ માનવું છે કે પ્રાંતિક સરકારોના કારોબારમાં યોજના વડે ધણો સગીન મુદ્દાઓ ફરવામાં આવ્યા છે કે જે અમલમાં આવતાં ધીમે ધીમે પ્રાંતો સ્વરાજ્ય ભાગ-વત્તાં થઈ શકશે. પ્રાંતિક સરકારની એ સાખાઓ સંબધમાં નાણા સંબધી જે ગોઠવણ કરવામાં આવી છે તે બદલે પુરેપુરી અસંતોષ ઉપજવાની જણાવે છે તેમાં ધણા સગીન ફેરફારોની જરૂર છે. પ્રધાનોની નિમલુકના સંબધમાં ધારાસભાના ચુટી કહડાવતા સભાસદોમાંથી પસંદગી કરવાની સત્તા ગવર્નરને છે. કારોબારી સરકારના હીંદી ગભામદોની ચુટણી કૌન્સિલ કરવી એવી આપણે ભયામણ કરીએ છીએ હું એવી સૂચના કરું છું કે પ્રધાનોની નીમલુક થતી વખતે ફરીથી ચુટી કહડાવવાની તેને માથે દરજ્જા નાંખવી જોઈએ. અને પ્રધાને ધારાસભાને વિશ્વાસ મેળવી રહ્યું જોઈએ અને જો ધારાસભા પોતાનો અવિશ્વાસ જાહેર કરે તો તેણે પોતાના ઓફિસ રાજનામાં આપણું એ સરને હોવી જોઈએ. પ્રધાનોને કારોબારી સભામાંથી ખાતલ રાખવાના સંબધમાં લોકો તરફથી નાપસંદગી જણાવે આવે છે જ્યાં તેમને કારોબારી સભામાં દાખલ કરવાં જોઈએ. જે ગવર્નરની મરજ હોય તો કારોબારી સભામાં ખાસ સભાસદો નિમત્રાને મને વધી જણાવો નથી હોંડરતાનની આર્થિક ચિંતિને મળજીથી આપણે માટે તેમજ નવા હકો જોખમોને માટે લોકોને વધારે સાધક બનાવવા માટે હોંડરતાનની બોલોગીક ખીલવણી આગળ વધારવાની અસત જરૂર છે.

જાહેર તોફારોમાં તાત્કાલિક અંકુશ કહાડી નાખવો ને હાલમાં જે તોફારોની ઉગ્ગડમાં ભરતી કરવામાં આવે છે તેની હોંડમાં ને ઉગ્ગડમાં ભરતી કરવી અને તેમાં હોંડમાંથી ડાક ટકા જેટલી ભરતી કરવી. અને તેમાં દર વર્ષે દોઢ ટકા જેટલો વધારો કરવો આ રૂઢી ઉંચી ચડાવનારી છે. હું પોતે આ સુચવેલા ફેરફારોને આવકાર આપુ છું. લશ્કરી તોફારોમાં હોંડમાંને દાખલ કરવાની સૂચનાની તેમ સેતા સંતોષ ઉપજે છે.

ઉવરમાં હું માગે દેશી ભાઈઓને જણાવીશ કે તમારે તમારી માગણીઓ આજ રાખવી જોઈએ અને તે માગણીઓ વાજની હોવાથી તેનો સ્વિકાર થશે જ. એ પ્રમાણે પોતાનું આપણું પૂરું કર્યું હતું.

તે દિવસે સજ્જેટ કમીટી નીમાઈ કૌન્સિલ બીજા દિવસ ઉપર મુક્તવી રહી હતી.

તા. ૩૦-૮-૧૮

ઓને સજ્જેટ કમીટીનું કામ પુરું થતા ફરી ૩ વાગે કૌન્સિલ મળી હતી તેમાં સરખા-તમા પ્રશ્નોને જણાવ્યું કે સજ્જેટ કમીટીએ મુસલમાની લીગની કૌન્સિલમાંથી મળીને ૩ ફરોવો પસંદ કીધા છે જે નીચે મુજબ છે, પહેલો- હાવ હું, મહેલુ હું તે એ છે કે:-

"ના શહેનશાહ તરફ કૌન્સિલ વશદારી જાહેર કરે છે અને કોટન અને મિન-રાજ્યોની ફતેહ ઈસ્લેમ છે કે જે લડાઈમાં તે સ્વેદ-શાંતિ અને પ્રજાકીય હકની લડતમાં ઉતર્યું છે."

બીજા હાવ-એ છે કે, કૌન્સિલ લીગની હોમરૂની યોજના આ કૌન્સિલ પસંદ કરે છે અને હોંડ સ્વરાજ્યથી કાંઈ પણ ઓછાથી, સંતોષ પામશે નહિ એમ જાહેર કરે છે.

આ બેઉ ફરોવો પસાર થયા હતા.

હીંદી સરકારના બધારણમાં થવા બેઠતા સુધારા—(૧) પ્રાંતીક સરકાર માટે સુચઆ પ્રમાણે રીઝર્વ અને ટ્રાન્સફર્ડ બાબતોની સીસ્ટમવડે સરકાર માટે અખતાર કરવી. (૨) રીઝર્વ તરીકે પરદેશખાતાને લગતા હીંદી રાજકર્તાઓ સાથેના સંબંધી, લશ્કર, દરિયાઈ કાફલા ને આ દેશની મુલેહશાંતિ તથા બચાવ માથે સીધી સંબંધ ધરાવતી બાબતોને ગણવી. બન્યારે બીજી બાબતોને ટ્રાન્સફર્ડ બાબતો ગણવી. (૩) રીઝર્વ બાબતો માટે બેઠતા એલોટમેન્ટને મહેસુલ ઉપર પ્રથમ કાબુ આપવો. (૪) પ્રતિ માટે જે ધોરણ મુકરર કરવામાં આવ્યું છે તેમ ધોરણ ઉપર બજેટ બહાલ રાખવા માટે ફેદી અખતાર કરવી. (૫) સંધળા કમવાના બીજા લેજસ્લેટીવ એસેમ્બલીમાં દાખલ કરવા (૬) કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ આપતી નહિ ને જે રચાવવામાં આવે તો અર્ધા મેમ્બરો સુદી કલાયકા તેમા રાખવા. (૭) રીઝર્વ બાબતોને માટે એક્ટ્રીક્યુટીવ કાઉન્સિલગતી અર્ધા સંખ્યા હીંદીની રાખવી. (૮) તે લેજસ્લેટીવ એસેમ્બલીમાં મેમ્બરો ૧૫૦ રાખવા તેમાં ૬૦ મેમ્બર સુદાયકા રાખવા (૯) તેમાં પ્રેસિડેન્ટને વાઇસ પ્રેસિડેન્ટને એસેમ્બલીએ સુદી કાલવા. (૧૦) લેજસ્લેટીવ એસેમ્બલીને કામકાજ ચલાવવાના પોતાના કાનુને કલવાની ને સુધારવાની સત્તા આપવી. (૧૧) કાઉન્સિલને એસેમ્બલીની સલાહો આતરે આતરે બોલાવવી. (૧૨) કાયદો પમાર કરી એવી ગરદી આપવી કે સંપૂર્ણ બેજમદાર સરકાર આખા બ્રીટીશ હીંદુસ્તાનમાં ૧૫ વરસની મુદતની અદર આપતી.

પ્રાંતીક સુધારા—એક્ટ્રીક્યુટીવ ગવર્નમેન્ટના કાષ્ટપણ વધારાના મેમ્બરને પોટ ફેલીયો વગર રાખવો નહિ. (૨) કોમિટીને સહઆતથી જ મીનીસ્ટરોની બેજમદારી પણ ચાલુ થવી બેઠએ. (૩) મીનીસ્ટરોના દરબને અને પમાર એક્ટ્રીક્યુટીવ કાઉન્સિલના મેમ્બરોના જેવા જ રાખવા (૪) રીઝર્વ બાબતોમાં એક્ટ્રીક્યુટીવ કાઉન્સિલગતી બોલમાં બોલી અર્ધા સંખ્યા હીંદી રીવાજની રાખવી. (૫) બજેટ ઉપર ધારા બાધનારોનો કાબુ રાખવો. નના કરો નાંખવાની જરૂર પડે તો ટ્રાન્સફર્ડ ને રીઝર્વ બને બાબતો માટે સામગ્રી પ્રાંતીક સરકાર તરફથી તે કરો નાંખવા બેઠએ.

પ્રાંતીક સ્વરાજ્ય—આ કેમિસ્ટ એવો અભિપ્રાય ધરાવે છે કે સંપૂર્ણ પ્રાંતીક સ્વરાજ્ય ચલાવવા લોકો તૈયાર છે. તો પણ કેમિસ્ટ સુધારા અમલમાં મેલવાની ખાતર ન્યાય ને પોલીસ ખાતા ૬ વરસની મુદત માટે સંધળા પ્રતિમાં એક્ટ્રીક્યુટીવ ગવર્નમેન્ટના હાથમાં મેલવાને તૈયાર છે. કારોબારી ને ન્યાયખાતાં પુરત જુદા પાડા. (૨) પ્રેસિડેન્ટને વાઇસ પ્રેસિડેન્ટને કાઉન્સિલ સુદી કાલવા (૩) ગ્રાંડ કમીટી નીમવાની સુચના પડતી મુકવી બે ગ્રાંડ કમીટી નીમવામાં આવે તો તેમાં અર્ધા સંખ્યા લેજસ્લેટીવ કોસિલે સુદી કાલવી. (૪) લેજસ્લેટીવ કોસિલમાં સુદી કલાયકા મેમ્બરોનું પ્રમાણ ૬૦ નું રાખવું. (૫) લેજસ્લેટીવ એસેમ્બલી કે કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ કે લેજસ્લેટીવ કોમિલ બરખાસ્ત કરવામાં આવે ત્યારે ગવર્નર જનરલે કે ગવર્નર જનરલેગી સુદાયીમાટે હુકમો બહાર પાડવાનું ને જણ મહીનાની અદર તેમને ફરી બોલાવવાનું ફરજખાત રહેશે.

પાર્લામેન્ટ ઈડિયા ઓફીસ—કાઉન્સિલ ઓફ ઈડિયા કહાડી નાખવી અને હિંદી વેંચરને મદદ કરવા બે નાયબ વજરો નીમવા તેમા ૧ હીંદીવાન હોવો બેઠએ (૨) ઈડિયા ઓફીસનો ખચ બ્રીટીશ આવક જલવકના અડમટામાં દાખલ કરવા (૩) રીઝર્વ બાબત સંબંધ ધરાવતી નાણાં સંબંધ કે કારોબારી સત્તાઓ પ્રાંતીક સરકારને ટ્રાન્સફર કરવી. (૪) ઈડિયા કાઉન્સિલનું હાલનું બધારણ તપામવાને નીમવામાં આવનારી કમીટીમાં પુરતું હીંદી તરવ રાખવું.

આ હરાવના ટેકામાં ઓ. મી. પડીતે કહ્યું કે આ હરાવ પમાર કરવો બેઠએ હીંદી સરકારનું ધોરણ બોક્સ રીતે ગોઠવવાની બાબત ઉપર સંધળા પણ ને પાટી એકમત થઇ છે. તે હરાવને સરદીનશાહ પીટીટ, મી. બમનજી, મી. તીલક, મી. અબાસ તૈયબજી, મી. બીપીન ચંદ્રપાલ અને મીસીમ બેસંટ ટેકા આપ્યા પછી હરાવ પાસ થયો હતો.

સાર પછી લેજસ્લેટીવ કોસિલને એસેમ્બલીમાં મેલુમેન્ટનું પ્રમાણ જળવી રાખવાનો પ્રયત્ને હરાવ મુક્યો હતો તે પછી મીસીમ સરોજની નાવકુએ “આયોજનામાં મરદો માટે ને લાયકાતો દરમીચવામાં આવી છે ત્યાં તે લાયકાતો સી જાનીને સખબે બીનલાયક જાહેર કરવી નહિ; તેને થીઅનુસુયા સારાલાઈ, મીસીમ રમીયાઈ કામદાર વીગેરેએ ટેકા આપ્યો હતો પડીત મદન મોહન માલવીયાએ વીગદ મત આપ્યો હતો જ્યાં પાછળથી વધુ મતે હરાવ પાસ થયો હતો તે પછી “અનબેર, મેનાડને દીલ્હીને એક પ્રાંત બનાવવાનો હરાવ” પાસ થયો હતો તે

પછી હીદીવાનોને લરકરમાં ૨૫ ટકા કમીઝન આપીને ૧૫ વર્ગમા ૫૦ ટકાની સખ્યા કરવી તે કરાવ પામ થયો હતો પછી રોનેટ કમીઝીની લગામળો વખોડી કઢાડનાનો તે પછી સેજ્ઝીટર એસેમ્બલીમા ૧ સમાસદ કોમે, ૧ ને મોઝેમ લીંગે ચુંડી કઢાડનાનો હંગવ પાસ થયો હતો તે પછી પ્રમુખનો ઉપકાર માની કોમેમ બરખાન ૨૫ હતી

આવતી કોમેસ માટે બોમ્બે ગ્રાવીન્સન કોમેસ કમીઝીએ લો. મા. બાલગંગાધર તીલકને ચુંડી કાઢ્યા છે.

મુઆલિમા તા. ૩૧ અને ૧ લી સપ્ટેમ્બરના રોજ મહમુદખાદના રાજ્ય એ સર મહમદખાદી મહમદખાન ખાદરના પ્રમુખવક્તા નીચે ઓસ ઇડિયા મોસ્લેમ લીગ મળી મોસ્લેમલીગ હતી તેના રીસેપ્શન કમીઝીના પ્રમુખ એ સર ફાજલસાહ કરીમખાદએ આવકાર આપનારે ક્યાં પછી પ્રમુખે લાપચુ કહ્યું હતું તે પછી હીદી પ્રધાન અને ના. વેપસંગે વડેની યોજનાના મંજૂરમા કરાવે ક્યાં હતા. તેમા કોઈને સ્વરાજ્ય બસવાનો, નાથાં સંગથી ને હથિયાર સમથી છુટપાડું આપવાનો, અને કોમેસ લીગની યોજનામાં સેજ્ઝીટર એસેમ્બલીને કાઉન્સીલો મંજૂર મોહમદેનોનું પ્રમાણ નળવી રાખવાના વીગેરે કરાવે થયા હતા. આ કરાવેમા કેટલાક કોમેસે ઘડેલા કરાવેના જેવીજ મતજમના હતા.

વૈદ્યક ઉચ્ચકા.

સાધનો ઉપાય—અમરેલીથી એક જગ્યા લખે છે કે અત્રેની કબુલખુને સાપ કરડવાથી ફળના રસમાથી દોઢ મેર પાણી પાષ શરીર ઉપર યાદ પાણીનો દોઢ કલાક છટકાવ કરી ખેસાડી ગળી દત્તી જ્યાં તે ખેશુદ ને મરજખાવ સ્થિતિમા છતાં અચી ગઇ છે

કોલેરાનો ઉપાય—ખાતથી ડો. ચક્રલાલ ગુજરાતીને જણાવે છે કે, કોલેરા ઉપર *Inque Hydrogen Poroxido* (oxygenated water) લાપર લોખંડોજન પર ઓક્સાઈડ ઓડો ઉલટી પતાં જ દદ, રીપાં અધીજ પાણીમાં દરદીને દર કલાકે પાવાનો પ્રયોગ કરવાથી એ કે તબ્બ રોગ આપના જ કોલેરા મટે છે ખોરાક આપવો નહિ, જરૂર હોય તો દૂધની કાશી થોડી આપવી નાનાં બચ્ચાને રૂપીઆભાર પાણીમાં તબ્બ રીપાં આપવા.

ચામડી ઉપરના મસા અને તલ માટે સ્લીમરાધન ૧ ઓસને લેકીક એસીડ ૧ ઓસ, ૬ ઓસ શુલાળજળમા મેળવી લગાવવાથી મટે છે.

પીયુષધારા—અજનાનાં કુલ, પીપરમોટ ને દેલી કપૂર મુખે ભાશે તથા એક બાટલીમાં ૧ કલાક રહેવા દેવાથી અક યરો તે અજર્જ, પિત્તવિકાર, ઉરસ, મુખપાક, કોલેરા, ગિરે મટાડે છે.

ફાય—લીડીપીપરને બારીક ઘુટી નાગવેવના પાનની સાત અર્ધવા તો એકત્રીસ આવના આપી તે ચુર્ચ ૧ મામે અરકુસોના પાનના રસ અને મદમાં મેળવી સાંજે ૧ માસે ૬૧ દિવસ રોજ આટવાથી ફાય મટે છે

સંપ્રહણી—દ્ય તોલા શુદ્ધ ગંધકને બે તોલા શુદ્ધ પારાની કન્જલી કરી તેમાં સાત તોલા કોડીઆનાં બમ્બ, શુદ્ધ વળનાગ ૧ તોલા, સુંઠ, મરી, પીપર એ ત્રણ ત્રણ તોલા, બે તોલા કઠાની હાલ, ૨ તોલા કુલાવેલો ટકળખાર, પાય તોલા શખમખ એ સર્વ ઓધધો બારીક વાડી સુલ્ફે કરી અને કન્જલીમા મેળવી ઘુટવાં પછી તેમા ચાર તોલા અરીજ્ય મેળવી ઘુટવું પછી તે સર્વ આપધીના વજન નેટલું જ પતરાના પીની ચીએ મેળવી બારીક ઘુટી આદાના રમમાં આઠ પડોર પનાળી રાખી પછી આઠ પડોર તે રસમા ઘુટી તેની મગના દાણા જેવડી ગોળાઓ બનાવવી તેમાથી મવાર, અપોર ને સાજે ત્રણ ત્રણ ગોળાઓ હામનો સાચે ખાવી. તરસ લાગે તો પચ્છ હાસ પારી, જૂખ લાગે તોપચ્છ હાસ પારી, કાંઠ વરતુ કે અનાજ ખાતુ નહિ, આ પ્રમાણે ૩૧ દિવસ રવા કરવાથી સચ્ચકા રોગ મટે ઝ. ૩૧ દિવસ પછી દલકા પદાર્થ, દાળ, ખાત વિગેરે ચોડું ચોડું ખાવું

વિષમજર—ધંતરાના મૂળની હાલ ૧ રતી, કાળા મરી ૧ રતી અને તુલકીનાં પાન ૧ રતી સર્વેને બારીક ઘુટી તુલકીનાં પાનના ગમ્મા ઘુટી મગ જેવડી ગોળાઓ બનાવવી તે તાવ આવતા પહેલાં અક ગોળા ખારાથી તાવ મટે છે

પુસ્તક

૬૬

અંક ૬૩

ભાગ્યોદય

નવેમ્બર

સને

૧૯૧૮

આંતર પ્રદેશનો ઉદ્યાન.

(મારો બહાલો કલ્યાણો નિધુ, એ લય.)

કેવો અઘ્યતર^૧ ઉદ્યાન^૨ ખીલ્યો,
કરી અતદ્વંદિ તે નિરખી લો
પેલા સરોવર માહિ પથ ઢેવા,
આર દશ ગાર પાખલી ખીલેલા
તેમા જીવ આ જો જમર બની બોતો,
હી જીવ પહેથી શિવ પદે સોહાતો.
જીઓ ખીલ્યાંનું પેલું બરણ^૩ કેલું,
યર્થ સાવધ એ અમૃત પી લેલું.
જીઓ કેવી વીંટાલ પેલી વેલી,^૪
જેના શિખર ઉપર એક ઠળી^૫ ખીલેલી.
મન એહ વેલી મૂળમાંથી પેલી,
અટ ઉપર (તો) પ્રભુમાં રૂ^૬ પ્રવેશી.
કેલું પદ પેલું બાજુનું ઉગેલું,
મધ્ય કલિમાં-કંઈ રૂપ અલગેલું.
કહે આકાશ પુરૂષ વાત મિથ્યા,
પણ અર્ધિ^૭ આં તે વાત ઘીસે સત્યા.
મુહોકાશ માહિ દિન્ય પદ બાળો,
વસે જેમા ગ્રાણિ માત્ર તણો વહાલો.
આવા હૈવી, ઉદ્યાનમાહિ મહાલો,
આ સમાન અન્ય દેશ ના રસાળો.
શુર સાધનથી મુગમ માર્ગ આખો,
શુર અનુગ્રહથી મુરત તેનો આખો.
ત્યાં પ્રવેશી કરી સાર્થક જન્મારો,
રમરી સતત જ્યંતીધર ઉપકારો,

શ્રી. જ. દેવી.

૧ આંતરના ઉડા પ્રદેશનો. ૨ બાગ ૩ અનુગ્રહ, દશદશ, હાસ્યલયનો. ૪ ખડકીમાંનું અમૃત. ૫ કુંડલિની શક્તિ, ૬ મદનમંદનપદ્મ. ૭ હાસ્યકમળ.

નૂતન વર્ષાભિનંદન.

૧૯૨૨-૨૩

તોલકું.

અભિનંદન નૂતન વર્ષ તણું,
અતિ પ્રેમ યશી તમને અરુણ,
‘મન વાછિત ઇચ્છિત કાર્ય’ રહે,
સુખ શાંતિયો આપ સદાપ રહે.
શુભ આશીસ્ આશીરવાદ મહો,
“ચીર આયુ રહે!” “ચીર આયુ રહે!”
અતિ પ્રેમથી આત્મ સુમિત ખરે,
આલિન દન રનેલથી આ અરપે

હાલરો—પત્ર પાઠવુ પ્રેમથી, રહે મુગાંક આપ,
અરજ ઈશને એટલી, સદુને સુખમાં રાખ,

મનુષ્યનું ગ્રહરૂપ મહાસાગર મળી પ્રયાણ ને તેને તેની પ્રાપ્તિ.

લેખ નિવૃત્તિ મદરાસ શ્રીમદ્ધરુણ શર્મા

પ્રકાર સુખધન મધુર ને શીતલ મદા-
મારથી બહુ દૂર રહેલો કોઈ મસારાંક
દુષ્પર્ય જાણતો વિચાર રેતાળ પ્રદેશ છે તે
રેતાળ પ્રદેશમાં વસનારા મનુષ્યો ને ત્રિવિધ દુષ્કર્ય
અસલ પ્રખર તાપ નિરંતર તપાવ્યા કરે છે તે
રેતાળ પ્રદેશમાં ત્રિવિધ દુષ્કર્ય તીખા તાપથી
નિરંતર તપના કામ સુખાગી મનુષ્યના પૂર્વના
અનેક જન્મોના શુભ ક્રોધો પાપોક યથાથી તેના
અંત મરણમાં આવી શુભેષ્ઠ ઉત્તમ યજ્ઞ કે * દે
મદામાર્ગ યજ્ઞને આ દુષ્કર્ય પ્રદેશમાં કેમ પડી
રહો છું? દરે દે અવશ્ય કષ્ટકે ચેત્સુ પુરુષ
પ્રેયત્ન કરે, ને આ ત્રિવિધ દુષ્કર્ય પ્રખર તાપથી
નિરંતર તપના સંમારક પ્રદેશમાંથી નીકળી શા-
સ્ત્રદાર ને મનુષ્યોદ્ધાર સંભવકામાં આવતા
ક્ષત્રક સુખધન મધુર ને શીતલ મદામગર જાણી
કામ તે જ્યોત્સિક મદામાગરના મગને વધારે

જાણનારા અનુભવી ને દયાળુ પુરુષને મળી, તેમને
વિનયપૂર્વક તે અતૈકિક મદામાગરનો માર્ગ પૂરી,
તેમજ જાણવેલો માર્ગ મારી ગીતે અમરજમાં રાખી,
તથા માર્ગમાં કોઈપણ સ્થલે નિરર્થક નહિ અટકી,
પરમાદરપૂર્વક જીતાવળે આસવા માર્ગે ** એવો
આવો શુભ વિચાર કરી, તથા આવો શુભ વિચાર
વડે પોતાના અંત કરજને કાષ્ટક અંગે તાપરદિન
શયેષુ અનુભવી, તે મનુષ્ય ક્ષત્રક સુખધન, મધુર
ને શીતલ મદામાગરમાં રહેવાથી અતિ શીતલ
અત અજીવળા યજ્ઞને, ને તે સુખધન, મધુર,
શીતલ મદામાગર જાણી જાણના મરત, દુષ્ક,
અહનારને નિરર્થક બહુ અમ ન પડે એવા, ને
રમણીય માર્ગને મારી ગીતે જાણનારા મદાપુરુષને
યજ્ઞોદ્ય કષ્ટ કરીને પત્તાન તેમની મળીપ યથા-
રમિત એટલું ને વિનયપૂર્વક મોટા પડી તેમની
માગગ વિનાયક-મરે જાણેની નેટ પૂરી, તથા

* અતકરણની આવી રિધિને જ્ઞાતથી સાર જુમિમખાના શુભેષ્ઠ નાનનો પદેલી જુમિમ પ્રદેશમાં

આવે છે

તેઓશ્રીને સર્વ પ્રકારના ગર્વની નિષ્ક્રિય કરવા માટે સા. ૧૫. ૧૩૨ નમસ્કાર કરી, તેમની તે પ રમણીનિતી નીચે પ્રમાણે મુલિ કન્યા લાગ્યો —

“હે પ્રભો ! હું આ દુઃખમય પ્રદેશમા-ત્રિવિધ દુઃખમય અસહ્ય પ્રયત્ન તાપથી નિરતર બધું તથા હું આ દુઃખમય પ્રદેશમાથી નીકળી પરમ સુખમય શીતલ પ્રદેશમ્ મહાસાગર ભણી જવા ઇચ્છું છું હે સર્વ ! આપ મને તે સુખમય, મધુર ને શીતલ મહાસાગરની શીત ને સુખપૂર્વક પ્રાપ્તિ થાય એવો મગ્ગ માર્ગ બતાવવાની, આપના આકારમ્ દયા કરવાના હિદાય સ્વભાવને અનુમતી દયા કરો.”

ત્રિવિધ દુઃખમય પ્રખર તાપથી તપેલા ને પરમસુખમય શીતલ મહાસાગર ભણી જવાની તીવ્ર ઇચ્છાનાળા તે દુઃખી ને વિનયી પુરુષમા વિનયવાળા વચ્ચેના સીબળી પોતાના અંત કરજની શક્તિએ નિરતર તે પરમાન્દર શીતલ મહાસાગરમા રહેનારા ને આ મનુષ્યના મહાપુણ્યથી તેને પ્રીતિ થયેલા તે પ્રતિષ્ઠામય પૂજ્ય મહાપુરુષ દયાથી બીજીએલાં હૃદય એ તેન નીચેના વચ્ચેના કલા —

“હે સુખમંડો ! તેમ લોકે શીતલ મગ્ગથી દૂર રહેના કાંઈ હૃદયપ્રદેશમા રહેનારા માણુમ પોતાના શરીરને લાગતો તાપ ચામવવા માટે શીતલ સાગર પવના પવનની શીતલ હાદરીઓને અનુભવ લેવા શીતલ સાગરને માર્ગે જાણનારા પુરુષથી પાસે જઈ, તેમને સાગરને માર્ગે જુદી તે પુરુષના વચ્ચેના સારી રીતે સમજ, તેને પોતાના અતઃકરણમાં મારી રીતે ધારણ કરી, માર્ગમા કાંઈપણ વધે નિરર્થક નહિ રોકાતાં જો તે શીતલ સાગરનથી આદર રાખીને નહીંઓ, કેરાઓ ને કાંટાનાળા ઝાડીઓથી કંટાળ્યા વિના સતત ચાલ્યા કરે તો તે શીતલ સાગરના તટપર પહોંચી, ન્યાના શીતલ વામુની હાદરીઓએ તાપના અનુભવની શક્તિપૂર્વક પોતાના શરીરને શીતલનાન્ન્ય સુખને અનુભવ કરાવવા આગ્રહાળી થાય છે. તેમ આદિ ત્રિવિધ તાપમય પ્રખર તાપથી તપના તમારે ને પરમાન્દર, મધુર ને શીતલ મહાસાગરની પ્રાપ્તિ કરવાની દૃઢ શુભેચ્છા હોવા તો તમે પણ દવે પછી કહેવાનાં મારાં વચ્ચેના પ્રીતિપૂર્વક, મારી રીતે સમજ, તમારા હૃદયમાં તેને આદરપૂર્વક સુસ્થિર

કરી, પછી માર્ગમાંના કાંઈપણ સ્થળમાં કાંઈપણ સમયે-રમણવડે કે ભવવડે નહિ રોકાઈ, આદરપૂર્વક તમારે ચમત્ નિરતર લેણ પણ કંટાળો નહિ લાવતા સતત ચાલ્યા કરશો તો તમે પણ તે પરમાન્દર, મધુર ને શીતલ મહાસાગરની પરમ-રમણીય-તટપર પહોંચી પરમાન્દરને અનુભવ કરવા મહામાનસાળી થશો એટલું જ નહિ પણ તમે તે મહાસાગરમાં પ્રવેશ કરી, આગળ વધતાં તે રમણ વધ જશો.

પરમાન્દર, નિર્મલ, મધુર ને શીતલ જગતી ભરેલા એ આગાધ ને અવિનાશી મહાસાગરને પ્રાપ્ત કરવાની શુભેચ્છાને તમારે તમારા અતઃકરણમાં સર્વદા વેગવળી રાખી, કાંઈપણ કારણથી ક્યારેય તમારા અતઃકરણમા તે વેગને લેણ પણ મદ પડ્યા દેવો નહિ તમારે નિત્ય આદરપૂર્વક તે મહાસાગરનથી ચાલ્ય કરવું માર્ગમાં કાંઈપણ સ્થળે અસાધરણ કરચુકિના તમારે લેણ પણ અટકવું નહિ. તમે તમારા અતઃકરણને સર્વદા પ્રીતિપૂર્વક તે શીતલ મહાસાગરમા અભિમુખ રાખ્યા કરશો, તે કાંઈપણ પ્રકારના રાગદ્વેષ કે વા મચાવ એ તેનાથી વિમુખ થવા નજા દેશો, એ પરમાન્દર પરમશીતલ મહાસાગર ભણી દરો દિશામાથી જે અધિકારી પુન્યને જન્મ હોવા તેનાથી જઈ શકાય છે, ને જેમ જેમ તેની વધારે સમીપ જવાનું જાય છે તેમ તેમ તે જનારને વધારે શીતલતાનો ને તનનન્ય વધારે સુખનો અનુભવ થતો જાય છે. પરમાન્દર પરમશીતલ મહાસાગરને પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છનારને ચાલવાના દિવ્ય માર્ગના લોકપ્રમિદ પગા ચાલી શકતા નથી, પણ માત્ર તેનું પવિત્ર એકાગ્ર ને સદ્ધમ ચયેલું અતઃકરણ જ ચાલી શકે છે જો અનીકિ મહાસાગરને પ્રાપ્ત કરવાની તમારી વિચેકતાળી અડગ ઇચ્છા હોવા તો તમે દવે લેણ પણ વિનમન કરતાં તે અલોકિક મહાસાગરપ્રતિ પહોંચાડનારા એ તમારા કનમા કહેતા દિવ્ય માર્ગે પોતાના અતઃકરણને નિર્મલ ને પ્રસન્ન રાખીને જતી શકે તેટલા ઉનાવળા ચાલો.”

પરમાન્દર પરમશીતલ મહાસાગરના સ્વરૂપનો, તથા તેને પ્રાપ્ત કરવાના દિવ્ય માર્ગનો અને તે દિવ્ય માર્ગે ચાલતા રાખતી નેહતી

સાવધાનતાનો માત્ર દેવા વડે તે અસૌકિક મહા-
સાગરના માર્ગને પૂજનાર તે ત્રિવિધનાપથી પી-
ડિત મનુષ્યને ઉપદેશ કરી જે સુસાગી મનુષ્યોનાં
શુભ પ્રારબ્ધકર્મોથી તેમના ભણી ગતી પામેલા
શરીરવાળા તે મહાપુરુષ તે સુભાગ્યવાળા મનુ-
ષ્યોનાં નિવાસસ્થાનો ભણી ચાલવા લાગ્યો, પછી
તે ભાગ્યલાલી મનુષ્ય તે મહાપુરુષને પરમપ્રેમથી
સાદાંગ પ્રણામ કરી, તથા પોતાને સુસાગી માની
પોતાના અતઃકરણને અગ્ર સાત્ત્વિકી શ્રદ્ધા ને
દૃઢ ઉત્સાહથી અંકુશ કરી તે ઉપદિષ્ટ માર્ગને
સ્મરણમાં રાખી, પરમાનંદરૂપ પરમશીતલ અસૌ-
કિક મહાસાગરભણી ચાલવા લાગ્યો, ચાલનાં
ચાલના તે અસૌકિક મહાસાગરના સ્વરૂપનો, ચાલ-
વાના માર્ગનો, ને માર્ગમાં રાખતી જોઈતી અ-
ગત્યની સાવધાનતાનો તે વારંવાર આદરપૂર્વક
વિચાર કર્યા કરતો હતો *

જેમ સૌકિક સમુદ્રભણી ચાલનાર મનુષ્યને
ચાલનાં ચાલનાં જેમ જેમ મનુષ્યનું દરપણું દૂર
યઇ તેનું મનીષપણું પ્રાપ્ત થતું જાય છે તેમ તેમ
તેના શરીરની ત્વચાને તે સમુદ્રપરથી પોતાના
શરીરભણી આવના શીતલ વાયુના સ્પર્શવડે કાંઈક
ડોળાવાનો ને તન્નન્ય સુખનો અનુભવ થવા
પડે છે, તેમ પરમાત્માનંદરૂપ પરમશીતલ અસૌ-
કિક મહાસાગરભણી ચાલના આ મહા ભાગ્યશાળી
પ્રવાસીના અંતઃકરણમાં કાંઈક શાંતિરૂપ શીતન
તાનો ને તન્નન્ય વિપરિત સુખનો અનુભવ
થવા માંડ્યો આવા અનુભવથી તેના અતઃકર-
ણમાં સાત્ત્વિકીશ્રદ્ધાને ને ઉત્સાહનો વેગ વંચ્યો,
તે તે પોતાના અતઃકરણને બીજા નિરર્થક વેગોથી
મોહ્યું હતી નધા બીજા વાસનાઓના વેગોને
દબારી, એક તે પરમાનંદરૂપ પરમશીતલ અસૌ-
કિક મહાસાગરના વિચારમાં ને તેને વેગવાળું કરી,
તે વડે તેની સ્થુલના ને સંચયનાને નિવૃત્ત કરીને
તે તેની મુક્તમાર્ગ ને એકાગ્રતામાં ઉત્તરોત્તર
વધાવે કરવા લાગ્યો x જેમ સૌકિક સાગરની
ત્વચે વધારે સમીપ આવવાથી તે વધારે સમીપ
આવતાગ મનુષ્યને તાપની ન્યુનતાનો ને વધારે

શીતલતાનો તથા તન્નન્ય વધારે સુખનો અનુભવ
થાય છે, તેમ આ પરમાનંદરૂપ પરમશીતલ અ-
સૌકિક મહાસાગરની વધારે સમીપ આવવાથી તે
વધારે સમીપ આવેલા મનુષ્યને તેના અંતઃકર-
ણમાં રજોગુણ ને તમેગુણ બસલીન થઈ જઈને
તેની અગ્રેય સંચયના ને મરતા દૂર યઇ જવાથી
તે તેના અંતઃકરણમાં મત્તગુણનું બસ વધવાથી તેનું
અતઃકરણ દુઃખની ન્યુનતાનો ને શાંતિનો તથા
તન્નન્ય નિરુપાધિક ને સ્વાભાવિક સુખનો વધારે
અનુભવ કરવા ભાગ્યલાલી થયું.

જેમ સૌકિક સાગરના મનોહર તટપર પહોં-
ચવાથી તે પહોંચનાર મનુષ્યની તાપજન્ય પીડા
ત્યાંના શીતલ વાયુ વડે દૂર થાય છે, ને તેને બહુ
શીતલતાનો ને તન્નન્ય બહુ સુખનો અનુભવ
થાય છે, તથા તે મનુષ્ય ન્યારે સૌકિક વિશાલ
સાગર ભણી પોતાની દિષ્ટ કરે છે ત્યારે તેને
અંધાર અગાધ જલથી ભરેલા શીતલ સમુદ્રનું
માત્ર દર્શન થાય છે, ભુમિપરની અન્ય વસ્તુ
ઓનું દર્શન થતું નથી, ને ન્યારે તે ભુમિભણી
પોતાની દિષ્ટ કરે છે ત્યારે તેને નજર પડત ને
જોઈદિ દેખાય છે, તેમ પરમાનંદરૂપ ને પરમશી-
તલ અસૌકિક મહાસાગરની સમીપ શીતલ અસૌકિક
મહાસાગરની સમીપ ન્યારે તે મનુષ્યના પવિત્ર
એકાગ્ર, ચૂંદ્રમ, અતર્મૂખ, પોતાના મનમાં સદૃશ-
રૂપી કૃપાને પ્રાપ્ત થએલા, ને વેદાંતના સંસ્કાર-
વાળા અતઃકરણની જ્ઞાતિ ન્યારે બ્રહ્માભિમુખ
હોય ત્યારે તે માત્ર અસ્થિતાનંદાદિ સ્વભાવવાળા
અવસ્થાસ શબ્દોનોજ નિરાવરણ અનુભવ કરવા
લાગી, અને પ્રારબ્ધના વેગને વશ થઈ ન્યારે
તે જ્ઞાતિ દમ્યભણી વેગવાળી થાય ત્યારે તે જ્ઞાતિ
નામ, રૂપ ને ક્રિયાવાળા દમ્યરૂપ સંસારનો તેના
મિથ્યાપણના નિષ્પમહિન અનુભવ કરવા લાગી,
અર્થાત્ તેના અંતઃકરણની જ્ઞાતિ દમ્યરૂપ સંમા-
રને પૂર્વની પેઠે મત્તરૂપે ન જોવા લાગી, પણ
અતઃકરણના ને વાસનાના લેશવડે પ્રતીત
થવા દમ્યને બદલા શરિપનરૂપે-મિથ્યારૂપે જોવા
લાગી. દવે તેનું અંતઃકરણ પોતાના અધિગ્રાહકરૂપ

* જ્ઞાનની સાત ભુમિમાંની બ્રહ્મજ્ઞાન વિચારના પ્રથમ ધોરણ મનની નીચારણા નામની
બીજી ભુમિમાં આ સ્વરૂપ છે x જ્ઞાનની સાત ભુમિમાંની મનની મુક્તમાર્ગના તનુમાનસા
નામની ત્રીજી ભુમિમાં આ સ્વરૂપ છે

અસંખ્ય આત્મામાં ત્રણ પ્રકારનો તાપમાના કોષ પણ પ્રકારના તાપનો લેશ પણ અનુભવ કરતું ન જણાયું, પણ તે મુદતા ને ચંચલતાથી રહિત પરમ શાંત ને પરમશાંતિથી અનુભવાતા નિષ્કાલિક ને સ્વાભાવિક પરમાનંદનો અનુભવ કરવા લાગ્યું. x x જેમ લૌકિક સમુદ્રના તટપર પહોંચવાથી સમુદ્રના તટપર પહોંચવાની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યનું સમુદ્રની પ્રાપ્તિ માટે સમુદ્રભણી આલસનું કર્તવ્ય સમાપ્ત થાય છે. તેમ આ અલૌકિક મહાસાગરની પ્રાપ્તિ થવાથી તે પ્રાપ્ત કરનારને પોતાના સર્વ દુઃખોની અત્યંત નિવૃત્તિ થયેલી તે પરમાનંદની નિત્ય પ્રાપ્તિ થયેલી અનુભવાઈ, તેથી તેને કંઈપણ કર્તવ્ય અવશેષ રહેલું ન જણાય, કમ્પે તેને છેલ્લામાં છેલ્લું પ્રાપ્ત થયેલું ને છેલ્લામાં છેલ્લું જાણવાયેલું સ્પષ્ટ રીતે જાણેલું જણાય.

જેમ લૌકિક સાગરના તટપર રહેલો માણસ ને કુતૂહલને વશ થઈ વધારે શીતલતા અનુભવવા કેડ સામા પાણી સુધી તે સાગરમા ભરેલા જતનું, તે જતની શીતલતાનું ને તત્કાલે મનુષ્ય વધારે જાન થાય છે, અને ભૂમિપર રહેતો નગરો પર્વતો ને વૃક્ષાદિનું, તાપનું તથા તત્કાલે મનુષ્યનું તેને નહિ જેવું જાન થાય છે, તેમ અલૌકિક મહાસાગરરૂપ આત્માથી અભિન્ન ધ્વજની સમીપ આવી તેનો સ્પષ્ટ અનુભવ કરનારી મહાપુરુષના અંતઃકરણની વૃત્તિ પ્રારબ્ધવડે વેગ પામી જીવન્મુક્તિનો વિશ્વસ્ય આનંદ અનુભવવાના વેગવાળી થઈ, ને તે અલૌકિક મહાસાગરમાં કેટલીક મર્યાદા સુધી પ્રવેશ કરી અંતઃકરણની મુદતા ને ચંચલતાનો તથા દસ્યની ધાસનાઓનો વિશીષ્ણ નાશ કરે તો તે મહાપુરુષના અંતઃકરણની વૃત્તિને પરમાનંદ સ્વભાવવાળા પરમશીતલ આત્મરૂપ અલૌકિક મહાસાગરનો અનુભવ વધારે રહે છે, ને દસ્યનો, અશાંતિનો ને અશાંતિથી ઊપજતા સર્વ દુઃખોનો તે વૃત્તિને નહિ જેવો અનુભવ બાંધ પામીને થાય છે. આવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયે તેમનું અંતઃકરણ પોતાના અધિષ્ઠાનરૂપ ધ્વજથી

અભિન્ન આત્મામાં ગાળવા માંડે છે જેમનું અંતઃકરણ આત્મામાં 'જેટલે અંશે જણેલું હોય' તેટલે અંશે તેઓ સર્વ પ્રકારના દુઃખોથી અત્યંત રહિત શાંતપ્રકાશસમ ચેતનરૂપ, અદ્વિતીય, પરમાનંદરૂપ, રમેણુશુદ્ધી તથા તમેણુશુદ્ધી રહિત, આકાશ ને આવાથી પણ બહુ સૂક્ષ્મ, વ્યાપક સ્વરૂપમાં અનંદ લાવે વસે છે, જેમના અંતઃકરણની આવી સ્થિતિ થઈ હોય તેમને આ લોકના વિષયમા તથા પરલોકના વિષયોમાં દૃઢ તૃષ્ણા રહેતી નથી * આ અલૌકિક મહાસાગરના તટપર પહોંચેલા મહાપુરુષે પણ આ અલૌકિક મહાસાગરમાં પ્રવેશ કરી ઉપર જણાવેલો સર્વ અનુભવ કર્યો.

જેમ લૌકિક સાગરમા પેટેલો મનુષ્ય જ્યારે કેસામા પાણીથી ગળાસામા પાણીમાં જાય છે ત્યારે તેને સર્વ બાજુએ જલની પ્રતીતિ થાય છે, ને ક્યારેક કોઈ અસાધારણ નિમિષથી ભૂમિપર તેની દૃષ્ટિ જાય છે ત્યારે તેને નગરોનો ને પર્વતાદિનો જાણો દેખાવ અહ્ય સમય દૃષ્ટિએ પડે છે, તેના તાપનું લમન ધણું વધારે થાય છે, ને તેને શીતલતાનો તથા તત્કાલે મનુષ્યનું મુખનો ધણો વધારે અનુભવ થાય છે, તેમ પરમાનંદરૂપ પરમશીતલ અલૌકિક મહાસાગરમા જેમના અંતઃકરણની વૃત્તિએ વિશેષ પ્રવેશ કરેલો છે તેમના અંતઃકરણની વૃત્તિ ને તે અલૌકિક મહાસાગરનું દર્શન ધણું વધારે રહે છે, ક્યારેક તેમના કે અન્ય મનુષ્યના પ્રારબ્ધના વેગથી પ્રેરાયલા કોઈ મનુષ્ય તેમના અંતઃકરણની વૃત્તિને યતની બહિર્મુખ કરી જ્યારે દસ્યમા જોડે છે ત્યારે તેમના અંતઃકરણની વૃત્તિ અલ્પકાલ દસ્યનો જાણો અનુભવ કરે છે, ને પુનઃ તે વૃત્તિ ને અલૌકિક મહાસાગરમા પીલીન જેવી થઈ જાય છે. જે મનુષ્યના અંતઃકરણની આવી નિયતિ થાય છે તે મનુષ્યના અંતઃકરણને ત્રિવિધનાપનો લગભરે અનુભવ થતો નથી, ને અખડ શાંતિથી તથા પરમાનંદથી તેમનું અંતઃકરણ ભરેલું રહે છે કોઈ પણ મહાપુરુષના અંતઃકરણની જ્યારે આવી સ્થિતિ

x x આ સત્વાપની નામની જ્ઞાનની ચોથી સત્વની એટલે સત્વપણાની (આત્માની તથા આ જુમીકાને સત્વાપત્તી કહેવામાં આવે છે,

જુમીકા જ્ઞાણની. આ જુમીકામાં અંતઃકરણને શુદ્ધ-સંતવણુની) પ્રાપ્તિ થયેલી હોય છે તેવી * આ નીકપણું અસંસકતીકા નામની જ્ઞાનની

થાય છે ત્યારે તે મહાપુરુષના અંત કરજીની વૃત્તિને પોતાની મેળે દૃષ્ય પદાર્થોનું જ્ઞાન થતું નથી, પણ દૃષ્ય પદાર્થોના અભાવવાળા અર્થેત જ્ઞાનુ જ તેના સતત સ્પર્શથી થવા કરે છે x આ અસૌકીક મહા-સાગરમાં વધારે હુએના આગળ કરેલા મહાપુરુષને પણ આપોજી અનુભવ થયો.

જેમ સૌકીક સાગરમાં પ્રવેશ કરી જે મનુષ્ય મસ્તાકપર્યંત હુએ છે તેને દરી દિશામાં એક સા-ગરના જલનુંજ જ્ઞાન થાય છે, ભૂમિપરના નગ-રાદિનું તેને દરે પોતાની મેળે કે અન્ય મનુષ્યના પ્રવલ્નથી જ્ઞાન થતું નથી, તેના તાપમન્ય હુએનું સંપૂર્ણ કમન થાય છે, ને તેને પરમશીતપતાનું ને તત્ત્વન્ય ધણા વધારે મુખનું જ્ઞાન થાય છે, તેમ પરમાનંદરૂપ પરમશીતન અસૌકીક મહામ ગ-રમાં જે મહાપુરુષના અંત કરજીની વૃત્તિ મર્ચશે નિમગ્ન થઈ જાય છે, તેમના અંત કરજીની વૃત્તિ સર્વત્ર પરમાનંદરૂપ અર્થેત જ્ઞાનનો અનુભવ કરે છે. તેમના અંત કરજીની વૃત્તિને પોતાની મેળે કે અન્યના જગત પ્રવલ્નથી પણ દૈતરૂપ દૃષ્યનું મેલ પણ દર્શન થતું નથી. એ વૃત્તિ પોતે પણ જ્ઞાન થને જ્ઞાનરૂપ ધર્મ જાય છે. અર્થાત તે વૃત્તિ શા-શ્વતિ જ્ઞાન તત્ત્વન્ય શાશ્વત મુખમાં અમેદ જાવે વિલીન થઈ જાય છે, મુન વ્યુત્થાનને પ્રાપ્ત થતા

નથી વ્યૂન થઈ, મુદ્ધાગરી ને કાન્ધાગરીઓ જિન્ન વા અંત કરજીની મગ્ન, દરિય - તારીમ એ ત્રણ અવસ્થાઓથી લઈ આત્મા પુર્ણ તા, પુ-રીય કહેવાય છે કાર્કષણ મહાપુરુષના અંત કરજીને ઉપર જજીવેલી રિથિતિની પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તે મહાપુરુષના અંત કરજીની પરમપવિત્ર, પરમએકાગ્ર ને પરમશુદ્ધ વૃત્તિ મર્ચતોમાને પુર્ણરૂપ આત્માથી અભિન્ન જ્ઞાનમાત્ર કરીતે ઉત્થાન ન પામે એવી રીતે વસિન ધર્મ જાય છે. x x ઉપર જજીવેના મહા ભાગવાન પુરૂષને પણ આ અસૌકીક મહા-સાગરમાં સંપૂર્ણ કુળી જગ્યાથી એવેજ અનુભવ થયો.

નિષ્કામા ગોચ્ય અંત કરજીવાળા મર્ચ પ્રાણી-ઓ પોતપોતાના સંબંધ કરેલાં પુણ્ય વડે પરિન અંત કરજીવાળા, સંતિસકી શ્રદ્ધાવાળા, ને અરખ-સિન ઉત્પાદકુળ હાવવામાં થઈ આ પરમાનંદરૂપ, પરમશીત, મહાવિશામ ને પરમશીત નથી કેક મહામગરભણી માસવાના નિષ્કવચામાં થાઓ, અ-રૂપ ઉત્પાદકુર્થ તે અસૌકીક મહાસ ગરભણી નેજો, ચલક લાગે, માર્ગમાં વિપત્તિવાળાઓ, સંકેદ, વિપરીત ભાવતાઓ ને ગિરિભાલમાન તેમને ન રોકે. તે મો મુખ વડે તે મહાસાગરના તટપર પહોંચે, તેમાં પ્રવેશ કરે, ને પરમમુ મરૂપ થઈ કર્તવ્યના અધિને પામે હનિ છે x

નૂતન વર્ષાભિનંદન

બધું!

આપની આ નવિન વર્ષમાં વધુ ઉત્તતિ થા, વ્ય-હાર અને પરમાર્થનાં હિસામુખે પ્રાપ્ત થાય અને દિવસે દિવસે ઉત્તતિ થાય.

પ્રધારણ રીતે ચોમાસામાં મેળવે ઉત્તર વધુ હોય છે અને તેની રસજ થાય તે મારે મારજ મુદ્ધાગરીમાં રોજ રસાગમનવાને રાખડી ખાવવાનો રીવાજ છે. આમો માસની વિગ્યા-દશમીના રોજ રોગચાસામાંથી અન્યાની ખુલાસીમાં તે રાખડી સમીપજન કરી ત્થા ચલાવવા આવે છે

અને આમો વદ અમામ કોટસે રીવાજો પડી મેળવે ઉત્તર થાય થાય છે જેથી નિષ્કમ્પ નામ વર્ષમાં જેજે પ્રેસ કર્યો તે નહીં હોગી પાન્યો એમ મનાય છે અને તેના ખુલાસીમાં આજે જેમના રીતે દિસે અક્રીતવે અત્ત-નદન આપણની અભિનંદન પત્રાગા લખાયે

x આ વર્જન જ્ઞાનની છડી જુમીશ જે પદાર્થોની કહેવાય છે તે, છે. x x જ્ઞાનના મુર્ચના નામની સાતમી મુર્ચમુદ્ધા આ વર્જન છે જીવસા સડી ઉપરથી.

તેમા નવા વર્ષમાં પોતપોતાના મિત્રો અને સગા સંજોગીનું દીર્ઘાવૃથ્ય. ઇચ્છી તેને પણ, સુખ અને વ્યવસ્થાર તથા પરમાર્થ સંર્જીતમપણે સંચાલ તેના સુભાશિપ અર્ચવામાં આવે છે.

આ નિયમાનુસાર જ્યારે પણ આપનું દીર્ઘ સુખ ઇચ્છીએ અને આપને આ નવા વર્ષમાં સ્ત્રીકુત્રાદિ સંજોગી વર્ગની ઉન્નતિ થાય, આપના વ્યવહાર અને પરમાર્થ ઉલ્લસ સંર્જીતમ પણે સંચાલ અને આપની દીર્ઘ દીર્ઘ ઉન્નતિના માગ મા પ્રેરણા થાય એવી શુભેચ્છા રાખીએ તો તેમા કંઈ નવાં નથી.

આ નવીન વર્ષના આરંભમા અમારા ઉપર અનેક અભિનંદન પત્રકાઓ આવે છે તે સર્વને જુદી જુદી પત્રિકાઓથી અભિનંદન આપવાને બદલે જ્યારે અમારા આકર્ષકપુષ્પોની આ માસિક દ્વારા ઉન્નતિ ઇચ્છીએ છીએ અને દીર્ઘાગીમા ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરાવનાર લેખોથી ભરપુર વચન પુક પાડીએ છીએ.

અભિનંદનની સંખ્યા આ નવીન વર્ષે કાંઈક અમે અમારા આકર્ષકપુષ્પો પામે માંગણી કરીએ તો તેના કાંઈ નવાં નથી અને એ માંગણી દરેક આકર્ષકપુષ્પ સ્વિકારી શકે તેમ છે અને એવંતા વર્ષ તેવી ના પણ પાડી શકે તેમ નથી.

જ્યારે દરેક માસીકનું સવાજમ વધ્યું છે ત્યારે ભાગ્યોદયનું વધુ નથી અને કામગીરી સખ્ત મેલવરીમાં તેના, બહોળા ખર્ચને પોથી વળતા માટે દરેક માહત્તે એક જ્યારે માહત્તે આ નવીન વર્ષે વધારી આપવાની જ્યારે સલામત્ય કરીએ છીએ અને આશા છે કે આ બલામત્ય નો આપ સ્વિકાર કરશોજ.

ધુધર આપને અને આપના રતેહી સંજોગીને આ નવીન વર્ષમા મન, માન્ય, ધન, પરિવાર અને વ્યવસ્થાર તથા પરમાર્થનાં સર્વ સુખો પ્રાપ્ત કરાવો એજ શુભેચ્છાપૂર્વક વિરમાવ છે.

આંતરિક ઇચ્છાશક્તિનો ઉન્નતિમાં ઉપયોગ.

મનુષ્ય માત્રના મનમા અનેક ઇચ્છાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. ઇચ્છા યા વિચારનર મ ચાકના ન હોય તેજો એક પણ માણસ મળી શકશે નહિ. તે ઇચ્છા યા વિચાર જેના મનમાં અનેક ઉત્પન્ન થતા હોય છે તેનાથી કાર્ષ કાર્ય વ્યવસ્થારીતે સાધી શકાતું નથી તેથી મનુષ્યે પોતાની ઉન્નતિ કરવાને માટે જેમ બને તેમ પોતાના મનમાં ઓછા અને મહત્વતા વિચારો ઉત્પન્ન થાય તેમ કરવું તથા વિચાર પ્રત્યક્ષને નીકળા માટે કોઈ એક લક્ષ્યમાં વિચારને ઓછા કરવા.

માણસ માત્રને પોતાની ઉન્નતિ કરવાની ઇચ્છા થયાં કે છે કાલને આર્થિક ઉન્નતિ થાય તેની ઇચ્છા હોય કે તે કે હને પરમાર્થિક ઉન્નતિ કરવાની ઇચ્છા હોય કે તેથી પ્રથમ પોતાને કેમ પ્રકરની રીતિ પ્રત્યક્ષ થાય તેલ વિચાર કરવાના પોતાના મનને જેમ અને તેમ પગેવેનું રાખવું. જેમ જેમ અનેક વિચારો ઓછા થઈ

એક વિચારનેજ વળગી રહેવાની ટેવ પડશે તેમ તેમ કાર્ષ મિદ્ધ કરવાનું બળ વધતું જશે જે મનુષ્યના વિચાર શુદ્ધ અને પવિત્ર હોય છે તે મનુષ્ય બ્યવહારિક અને પારમાર્થિક કાર્યો સત્વર સાધી શકે છે જે મિધ્યાતરંગો ઉત્પન્ન થાય છે તે નશામા છે પણ જે સ્થિર વિચારો અને અભિલાષા ધરૂણીતર મનુષ્યના મનમા પેદા થાય છે તે આપણા જીવનને દિન્ય અને મહાર્ત્ત બનાવી શકે છે તે આપણને ખરાખ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર કઢીને આપણા કલ્પનામય સ્વેદ આદર્શોને પ્રત્યક્ષ કરાવી શકે છે.

આપણી અભિલાષાઓની પાછળ અર્થ સંખ્પન્ન ઇચ્છાતર રહેલું છે અને તેજ આપણામાં વરંસર ઉચ્ચ અભિલાષાઓને ઉત્પન્ન કરે છે. આ અભિલાષાઓમાંથી જે આપણને ઉચ્ચ અને ઉન્નતિ કરેજ જગુર તેના સ્વિકાર કરેજો જુદાં જુદાં જે અભિલાષા આપણને પુરૂષતાએ પહોંચાડી શકે અને આત્માવિશ્વાસ કરવામાં મદદગાર થઈ શકે તેની

અભિલાષાઓની મિશ્રિતે માટે પ્રયત્ન કરવા લેખકે, આપણી માનસિક શક્તિ, આપણી હૃદયની અભિલાષાઓ એ આપણી હૃદયની પ્રાર્થના છે, એ પ્રાર્થનાને પ્રકૃતિદેવી સાંભળે છે અને તેનો મધાયોગ્ય ઉત્તર આપી શકે છે જેની મુજબ આપણે આંતરાત્મા દરે છે તેજ મેગરવાની ઈચ્છા આપણી પ્રકૃતિદેવી રાખે છે આપણી અભિલાષાઓ આપણી નિલગ્ની પ્રાર્થના છે તેને ધણા માણસો ભણતા નથી, એ પ્રાર્થના નકલી નથી પણ આપણા શુદ્ધ હૃદયમાંથી નીકળેલી આત્મિક કે જેથી પરમાત્મા તેનું ફળ આપણને જરૂર આપશે. આપણામાં એક દૈવી ઉપદેશક આત્મા રહેલો છે અને તેજ ધણી વખતે આપણે રજા કરે છે અને, આપણને સારા રસ્તા બતાવે છે અને આપણા દરેક પ્રશ્નો ઉત્તર આપે છે જે મનુષ્ય પોતાના માનસિક ભાવને ઠીક કરીને ઉત્સાહ અને પ્રમોલિષ્ઠતાથી પોતાના ઉદ્દેશ ઉપર પહોંચવા ઈચ્છે છે, તે જરૂર સ્વસ્થાને પહોંચે છે. આપણી અત્તરજીવી અભિલાષાઓ આપણી ઉત્પાદક અંતર્જાતે ઉત્તેજિત કરે છે તે આપણી શક્તિપોતા બળને વધારે છે અને આપણી યોગ્યતાને વધારે છે આપણા વિચારના મૂળ શક્તિથી અનંત માગરમાં ફેલાયલા છે કે જ્યાંથી ગતિ અને બળ મેળવીને આપણી આકાંક્ષા યા અભિલાષાઓ આકર્ષણ કરી શકે છે. જગતની પ્રત્યેક વસ્તુ, દ્રવ્ય, હુકમ કે વનસ્પતિ પોતાના યોગ્ય મધ્યસ્થ ફળે છે ફળે છે અને પાકે છે જ્યાં સુધી તે પુરા ખીલ્યા હોતાં નથી ત્યાં સુધી તેજ ઉપર આકર્ષક કે ડાકી પડી તેને નાશ કરતી નથી અને જ્યાં તે બગાડવા પડે છે ત્યાર પછી જ તે ઝડપથી ગરવા મળે છે જે અવશ્ય ગરે તો તેમાં કોઈ શુદ્ધ યા છે એમ માની શકાય વળી બરફ પડ્યા પછી તેજ પડેલા પાછા નવપ્રસરિત થાય છે અને ફળ ફલ ખીલી નીકળે છે એવી જ રીતે જ્યારે ધણા માણસોમાંથી કોઈ થોડા વિચાર પૂર્ણ અવસ્થાએ પહોંચે છે અને તેજ મનુષ્યે તો પૂર્ણ અવસ્થાએ પહોંચતા પ્રેક્ષકો મળતા મેંમા જુદા પડે છે તો તેમાં પણ કોઈ તેમની બન મધ્ય ગણેલી કોઈ છે. આપણામાં ઈશ્વરસદગ મુખ્ય અને અનન્ય શક્તિ પ્રાપ્ત કરવાની યોગ્યતા હોય છતાં પણ સાધી આપણે જીવન પ્રદે ખીલ્યા વગર કળને આનંદ

માથે છે તે જરૂર થોડી કાલકુ લેખકે, તે જરૂર કોઈક આમી હોય છે મનુષ્ય જન્મમાં, પોતાના જીવનની પૂર્ણતાને માટે આત્મવિકાસકરની મંજૂરી યોગ્યતા છે જે આપણે કિન્નરકરમય વિન પ્રમાણે થવાને માટે દરરોજ યોગાધરે પાત્ર દીધું તો જરૂર આપણી અભિલાષાઓ સિંચવાની મનુષ્ય માનમાં એવી શક્તિ રહેલી છે જે તેને તે પીવડે તો તે તેને પૂર્ણ અને આશ્ચર્ય બનાવી શકે છે.

જો આપણે આપણા ઉચ્ચ ઉદ્દેશની મિશ્રિ માટે, સંસારિક વિધાયી ન કંટાળતાં, મન, વચ અને કર્મથી મત્ત પ્રવત્ન કરીએ તો, આપણે માનસિક શક્તિપોતા આધિવાસ જરૂર થવાનો આપણો ઉદ્દેશ સિદ્ધ થવાનો જીવનની એ આગા કે મનુષ્ય માટે મારા જીવાન પૂર્ણ થી લેખકે અને પોતાના આત્મમાગ્યનો વિકાસ કરે લેખકે.

કોઈ પણ મનુષ્યને ઉચ્ચ મુખો મેળવવાનું યોગ્યતા નથી કે અધિકાર નથી એમ નથી, તે જીવાચરીમાં દરિદ્રતામાં, નિર્ધનતામાં કે સૂચિતાનું દાસ્યતા પડ્યા રહેતું એવું કોઈ નથી. પોતાના આંતરાત્મા તેને વાર વાર કહી દરે છે કે તારી પરિસ્થિતિમાંથી હમેશાં આગળ વધવું મનુષ્ય માટેનું ધર્મ છે કે તેણે પોતે સમ્માન પૂર્ણ, સ્વતંત્રતાનું મધુર મુગધિન વિચિત્રે પ્રાપ્ત કરવી લેખકે. જ્યાં રહીને તે આકર્ષિક વિપત્તિ વખતે પોતાના મિત્રોને જોગ રૂપ રાષ્ટ્ર ન પડે અને તેને કોઈ રીતનું કષ્ટ ન પડે.

જો આપ અમેરિકાના કોઈ ધનવાન પુરુષ પૂછશો તો તે કહેશે કે જ્યાં હું દરિદ્રતાના પાશમાંથી નીકળી અમુકિના આનંદ બચનમાં પ્રવેશ કરી રહ્યો હતો, જ્યાં હું અપ્રેમ્યતા અને દીનતામાંથી નીકળી પૂર્ણતાના કારમાં પ્રવેશ કરતો હતો અને જ્યારે મને એમ જણાયું કે, દરિદ્રતામાંથી નીકળીને અમુકિના વિશાળ પ્રવાહની તરફ હું જઈ છું અને વચ્ચે કોઈ વિધન આવતું નથી તે દિવસે મારે માટે વસ્ત્ર સતોષ જનક અને આનંદમય જીવનના દત્તા મનુષ્ય માત્ર જ્યાં સ્વપ્રવર્તે પોતાનું ઉન્નતિ કરે છે ત્યારે તેના આનંદનો, પાર રહેને નથી જ્યાં કોઈ વસ્તુ વગર પ્રવર્તે અને છે ત્યારે તેની પ્રાપ્તિ માટે કોઈ આનંદ જીવનનો નથી પણ જ્યારે પ્રવત્ન કરવાથી કોઈ પદાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે આનંદની ગીમા રહેતી નથી. પ્રવર્ત્યથી સંજ્ઞના મેળવનાર મનુષ્ય જ પોતાના આત્મ સામર્થ્યનો વિપ્રામ કરી શકે છે. અને કિયે કિયે પોતાની ઉન્નતિ કરતો ગમે છે. અર્જુન.

આનન્દનો માર્ગ.

(લેખક - જયતિજ્ઞાન મંગળજી એસ. બી. એ)

ઓ ગણિતમાં શતાબ્દિમાં શુદ્ધ ગણિત પ્રસિદ્ધ રાજનીતિમાં બિઝનેસમાં એક વખત કહ્યું હતું કે મને મારા આખા જીવનમાં એક દિવસ પણ આનન્દ મળ્યો નથી. ૫૦ વર્ષ સુધી ધનધાન્ય, આદર માન, બળ, લક્ષ્મી, કીર્તિ, વૈભવ વિગેરે સર્વ પ્રકારનું સુખ હોવા છતાં એક દિવસ પણ બિઝનેસમાં ખરા આનન્દનો અનુભવ થયો નહોતો.

આનન્દ ખરેખર પ્રવૃત્તિની એક વિશિષ્ટતા જ છે. તેને માટે કોઈ એક આનન્દ મુકરર કરવામાં આવ્યું નથી બધાં સ્થાનોમાં અને બધી સ્થિતિમાં આનન્દ મેળવી શકાય છે. ફેટલીક વખત તો એવી જગ્યાઓથી તેની પ્રાપ્તિ થાય છે કે જ્યાંથી આપણે તેને મેળવવાની જરા પણ આશા રાખી ન હોઈ; અને ફેટલીક વખત જ્યાંથી આપણે આનન્દ મેળવવાની સંપૂર્ણ આશા રાખી હોય ત્યાંથી પણ એ મળતો નથી. ફેટલીક વાર જ્યાં ઉપર ચડતા માણસને એ આનન્દનો અનુભવ થાય છે કે જે મ્હોટા મ્હોટા રાજમહારાજોમાં પણ અનુભવી શકતા નથી એવો વિચાર કરતાં માણસ પડે છે કે આનન્દ બહારની વસ્તુઓ પર આધાર રાખતો નથી. હૃદયની આંતરિક ગતિ પર તેનો આધાર છે, અને તેથીજ બહારની સ્થિતિ પ્રતિબિંબિત થવા છતાં આનન્દ મેળવવો હોય તો મેળવી શકાય છે. આનન્દની ઉત્પત્તિ હૃદયમાં છે, અને હૃદય તેનું મળ સ્થાન છે જેની રીતે સર્વજ્ઞ પ્રકાર બધા પદાર્થો ઉપર પડે છે તેથીજ રીતે આનન્દનો પ્રભાવ પણ બહારના પદાર્થો પર પોતાની મેળેજ પડે છે. બધાં માણસો આનન્દની શોધમાં હોય છે, પણ આનન્દ એવી વસ્તુ નથી કે જે અચાનક મળી જાય. મનુષ્યોની મ્હોટો ભાગ જે વસ્તુઓમાં આનન્દનો અભાવ છે તેમજ તેની શોધ કરે છે મનુષ્યના ધારે છે કે ધન મપ-

તિમાં આનન્દ છે, અમુક વસ્તુ મળવાથી આનન્દ મળશે પરંતુ આ તેમનો ભ્રમ છે જાતેજમા આનન્દ કોઈ પણ બીજાની પ્રાપ્તિ અથવા અપ્રાપ્તિ પર આધાર રાખતો નથી. પણ હૃદયની શાંતિ પરજ તેનો આધાર છે. આનન્દ ભોગવવા માટે કોઈ પણ પ્રકારના આહારની જરૂર નથી. ચિત્તની શાંતિ અને એકાગ્રતાનું નામજ આનન્દ છે આ ઉપરથી માણસ પડે છે દરેક મનુષ્ય આનન્દનો અધિકારી છે માણસ જે વસ્તુઓ એકઠી કરે છે તેની સાથે આનન્દને બિનકુશ સંબંધ નથી. મનુષ્યના આત્માની ઉન્નતિ અને અવનતિ પર સુખદુઃખનો આધાર છે.

ફેટલીક અવસ્થાઓ એવી છે કે જે સ્વચ્છ દૃષ્ટિએ જોતાં આનન્દ જેવી લાગે છે, પણ ખરી રીતે એ આનન્દ નથી. એક એવી અવસ્થા છે કે જેમાં મનુષ્યને પોતાની ઇચ્છાસાર પદાર્થો મળી જાય છે, અને માણસ તેને આનન્દ સમજવા લાગે છે. પણ આ આનન્દ અપૂર્ણ છે. શોડો ધણો આનન્દ તેમાં આવી જાય છે ખરા, પણ આપણે તેને પૂર્ણ આનન્દ કહી શકીએ નહીં ખીજ અવસ્થા એવી છે કે જેમાં આપણી ઇચ્છાઓ અને આપણો ઇચ્છિત પદાર્થ લગભગ એક જોવા બની જાય છે આ અવસ્થાને પણ પૂર્ણ આનન્દની અવસ્થા કહી શકાય નહીં જ્યાં સુધી એ જગ્યામાં પૂર્ણ એકતા રહે છે ત્યાં સુધીજ આ અવસ્થા દૃષ્ટી શકે છે. મનુષ્યની ઇચ્છાઓમાં હંમેશાં પરિવર્તન થવા દે છે. એક વસ્તુ મેળવ્યા પછી બીજી વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા થાય છે. હજી એક ઇચ્છા પૂરી થઈ નથી ત્યાં તો બીજી નવી ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે, પણ ઇચ્છા પૂરી પડવામાં જરાયે વખત લાગે છે આનન્દને બહુલે અશાન્તિનો અનુભવ થાય છે, પદાર્થોનું મળવું તો દૂર રહ્યું, પણ સંસારના બધા પદાર્થો આપણી પાસે હોવા

છતાં, આપણે આનન્દથી વચિત રહીએ છીએ. તેનું કારણ માત્ર એટલુંજ કે આનન્દ આર્થિક-મુખ્ય નામ છે માનાનક અને શારીરિક સુખોથી એ આનન્દ હજારો ગાઉ દૂર છે.

સાધારણ રીતે માણસો સંતોષને આનન્દ ગણે છે, પણ સંતોષનું સ્વરૂપ આપણે જેનું ધારીએ છીએ તેવું નથી. સંતોષમાં થોડીધણી નિરાશા અવશ્ય અતિતત્વ ધરાવે છે. સંતોષ રાખવાથી મનુષ્યોને અસહને બદલે નકલમાજ સંતોષ માનવો પડે છે. સંતોષથી મનુષ્યને દુખને બદલે અશ આપણો તો તે છાશ પીને દૂધ પીધું હોય તેવો પ્રસન્ન દેખાશે બુદ્ધિમાની આનન્દશયક વસ્તુનું સ્મરણ કરીનેજ સંતોષી મનુષ્ય પોતાને પ્રસન્ન માને છે સંતોષથી મનુષ્યની માનસિક અને નૈતિક શક્તિઓ નિર્બળ બને છે અને તેથી માણસ ઉપેક્ષાના પ્રધાન કરતો નથી. સંતોષ એ અદ્ભુત ઉત્તમ શુદ્ધ છે તેની મનુષ્ય માત્રમાં આવશ્યકતા છે, પણ એ આપણી ઉન્નતિનો બાધક બનવો નહીંએ તબી માણસે પ્રતિદિન આગળ વધવું નહીંએ એક વસ્તુ સ્વીકારે કે તરત તે વખતે અવશ્ય સંતોષ થઈ જવો નહીંએ, પરંતુ તેથી એમ નથી માનવાનું કે હમેશને માટે સંતોષ રાખવો અને સફાને માટે એકજ અવસ્થામાં પડવું રહેવું જે વખતે આપણી પાસે જે હોય તેમાં આપણે સંતોષ માની લેવો એ ખરૂં પણ દુરદોશ તેમાં વધારો કરવાનો પ્રયત્ન કરવો ધન ધાન્યતા સખધમાં સંતોષ ધારણ કરવો એ ઠીક છે, પણ શુદ્ધપ્રાપ્તિ અને આત્માન્નનિના સખધમાં કદી પણ સંતોષ ધારણ કરવો નહીં. પ્રત્યેક મનુષ્યે હમેશાં પોતાના રજોમા હમેશાં કરવાનો પ્રયત્ન કરવો નહીંએ અને તે એટલે સુધી કે માણસ અનન્ત પ્રકારના શુદ્ધને ધારણ કરે.

આ ઉપરથી સમજાશે કે સંતોષને અધર્મ પ્રસન્નતાને આનન્દનું નામ આપી શકાય નહીં. પ્રસન્નતા થોડો વખત ટકી શકે છે, જ્યારે આનન્દ હમેશને માટે રહેનારો છે.

બધા જગેમા મનુષ્યજ એવો જીવ છે કે જે આનન્દ મેળવી શકે છે આપણા જીવધારીઓ ઉપર જજીવેલી અવરથઓમા રહે છે ખરેખર આનન્દ એ છે કે જેમાં જીવન અને જીવનના ઉત્તરોમાં સંપૂર્ણ સમતા હોય. સ્વાર્થચિત્તવાળા માણસ આ આનન્દ મેળવી શકતો નથી કોઈ અકિત મમતા રહિત થઈ પરમાર્થી કાર્યોમાં પોતાનું જીવન બચીત, કરનાં લાગે છે કે તરતજ તેને આનન્દની પ્રાપ્તિ આપોઆપ થઈ જાય છે આનન્દ એ આત્માનો શુદ્ધ છે પરંતુ કોઈ પણ મનુષ્ય કેવળ પોતાના આનન્દનેજ પોતાના જીવનનું લક્ષ્ય સ્થાન બનાવે તો તેને આનન્દની પ્રાપ્તિ થતી નથી. જેને વાસ્તવિક આનન્દ મેળવવાની ઈચ્છા હોય તેણે પોતાના ઉદ્દેશોને, ઈચ્છા બનાવવા નોંધે, બીજાના આનન્દને પોતાના આનન્દ કરતાં અગ્રસ્થાન દેવું નોંધે, પરંતુ તેને માટે તેણે પોતાના સ્વાર્થની આદિતિ દેવી નોંધે ધનની મદદથી પ્રસન્નતા મેળવી શકાય છે, સંતોષ પણ મેળવી શકાય છે પણ આનન્દ એવી વસ્તુ નથી કે જે ખરીદી શકાય શુદ્ધ જીવન ગાળવાથીજ આનન્દની પ્રાપ્તિ થાય છે આનન્દ શાંતિનો લગાર છે અને નિરાશાયુક્ત પ્રવૃત્તિથી દૂર નહીં છે. આનન્દનો આધાર એવી વસ્તુઓનાં પ્રેમની ઉપર છે કે જે વસ્તુઓ સ્વાર્થની સીમાની બહાર છે આનન્દનું, અને તે ઉપરથી જો, અને તેનું પ્રયત્ન કરવું તેમાં માલસ પડે કે તેમાં સદા પ્રેમનું તત્ત્વ અસ્તિત્વ ધરાવે છે, પછી તે પ્રેમ માતાપિતાનો બાળક પ્રત્યેનો પ્રેમ 'હોય', અસ્પર્શ સ્પર્શનો પ્રેમ હોય, કે પછી માનવ-જાતિ પ્રત્યેનો પ્રેમ હોય.

જે મનુષ્યને આશા છે, વિશ્વાસ છે, જે મનુષ્યમાં નિસ્વાર્થી દૃઢ પ્રેમ છે તેજ મનુષ્ય આનન્દ મેળવી શકે છે નિરાશાવાદી અથવા નીચ વિચારનાળો મનુષ્ય કદી આનન્દનો ભોક્તા થઈ શકતો નથી 'તે' તો હમેશાં પોતાની નીચતા તરફ જોઈ શકે છે અને એમ સમજે છે કે આખા જગતમાં નીચતાજ જરી છે.

ત્યાં વિશ્વાસનો અભાવ છે ત્યાં પણ આનન્દનો અભાવ છે, જે માણસ બીજા પર વિશ્વાસ નથી રાખતો તે બીજાને જુદા સમજે છે અને પોતાનેજ સાચો જાણે છે. ઔરંગજેબ મહાપ્રતાપી મોગલ સમ્રાટ હતો, પણ તેને કોઈનો જરા જેટલો વિશ્વાસ હતો નહીં બીજાની વાત તો એક બાજુ રહી પણ પોતાના પુત્રોનો પણ વિશ્વાસ કરતો

નહિ । આ અવિશ્વાસને લઈને તેને આખી જીવન-
ગીમાં જરા પણ આનન્દ મળ્યો નહિ । જેમજેમ
મરણ નજીક આવતું ગયું તેમ તેમ તેને યમદૂતોનો
ભય લાગતો ગયો । આ અવગુણને લઈને તેનું
જીવન પણ નિરાનન્દ હતું.

આનન્દ પ્રાપ્તિ માટે કઈ યોજનાની આવ-
શ્યકતા છે ?

પ્રથમ તો આનન્દલક્ષણો મનુષ્યે પોતાના
જીવનનો ઉદ્દેશ્ય ધણો ઉચ્ચો રાખવો અને તેને
નિઃસ્વાય લાવથી લોકમેવા અને પરાપકારમાં
યોજવો જીવન, એવી યોજના નથી કે તેનો ગમે
તેવો દુરપયોગ કરી શકાય. દરેક મનુષ્ય જો ધારે
તો પોતાની જીવનમાં પોતાના ઉદ્દેશ્યની પ્રાપ્તિ
કરી શકે છે. મનુષ્યદેહ આપણને શિક્ષા પરીક
આપવામાં આવતો નથી કે જેમ તેમ કરીને તેને
છેડા આણીએ. એમ સમજવું જોઈએ કે આ તો
આપણને અત્યુત્તમ તક મળી છે, તેનો નોટલો
ખેને તેટલો સારો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. મનુષ્ય
જન્મ ચિતામણિ રત્નના જેવો દુર્લભ છે. જો
તેને બ્યર્થ જવા દેશે તો હાથમાં આવેલો હિર
ગુમાર્યા જેવું યશ પેસે એકઠો કરવો એ જીવ-
નનો ઉદ્દેશ્ય નથી. જે મનુષ્યમાં સ્વાર્થની ગધ
નથી જેનું અતઃકરણ પ્રેમભીરું છે, જે પારકાનું
દુખ દૂર કરવા તન, મન અને ધનની આકૃતિ
આપવા તૈયાર છે તેજ માણસ આનન્દના માર્ગ
પર છે એ માર્ગ પર ચાલનાર પંચક આનન્દી
ઉત્સાહી અને સાહસિક હોય છે, અને કરી પણ
બીક વિના પોતાના ઉદ્દેશ્યને અનુકૂળ કાર્ય કર્યા
કરે છે.

આનન્દની ઉપલબ્ધિ માટે મનની એકાગ્રતાની
પણ જરૂર છે તેની મદદથી મનમાંથી નકામી અને
ખોટી વાતો નીકળી જાય છે આપણા મનમાંથી
આપણે ચિંતા, લાચ અને પશ્ચાત્તાપને એકદમ રજ
આપવી જોઈએ કારણ તેઓ શારીરિક, માનસિક
અને નૈતિક બળનો નાશ કરે છે. જીવનનો એવો
ઉદ્દેશ્ય શોધી શકવો જોઈએ કે જેની પૂર્વિને માટે
આપણી બધી શક્તિઓ એકત્રિત થઈ જાય અને
તેમાં મન એટલું મજબૂત થઈ જાય કે સુખ દુઃખ
બધું બાંધી જવાય. આમ કરવાથી મનને એકાગ્ર
કરવામાં બહુ સહાયતા મળે છે. જેમ યુદ્ધમાં યો-

દાને શરીર પર થયેલા જીપમનું જાન રહેતું નથી
તેમ માણસ પણ પોતાના ઉદ્દેશ્યમાં એટલું મજબૂત
થઈ જઈ શકે છે કે બીજા બધી વાત બૂલી
જવાય છે.

એક બીજા ગુણની પણ આવશ્યકતા છે જો
કોઈ ખરાબ દેવ પડી હોય તો તેના પર વિજય
મેળવવો જોઈએ. સસારમાં માયા એટલે કે લ-
લેખીની સાહના માણસને બહુ સતાવે છે જ્યારે
માણસ જીવે છે કે દુનિયામાં સાચા માણસો દુઃખી
છે, નિર્ધન છે અને ધુતારાઓ આનન્દ કરે છે
ત્યારે તેનું મન કમમગ થવા ગડે, જે, પણ આ
તેની પરીણ છે જો એ વખતે પડ્યો તો પછી
તેના ઉઠવાની આશાજ નથી પણ જો એ વખતે
બહારના લાભની પરવા ન કરે અને સત્યની ખાત-
રજનમદ્ધ કરે તો આગ્રહ તેને આનન્દની પ્રાપ્તિ
થાય છે. માણસોનો મોટો ભાગ "દુનિયા હો
મકરસે ઔર શાદી ખાવે શકરશે" એ દેહલતને
માનનારો છે પણ તેનું નામ આત્મનિર્બળતા છે.
દુનિયા પર વિજય મેળવવો હોય તો પહેલા પો-
તાની જાત પર વિજય મેળવવો જોઈએ. પો-
તાની ઈન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવો અને પોતા-
ની ઈચ્છાઓનો નિરોધ કરવો તેનુંજ નામ ખરો
વિજય છે. પ્રવાહની સાથે તો ગિર્જા પણ તણાઈ
જાય છે, તેમાં કઈ બહાદુરીની જરૂર નથી. ખરી
બહાદુરી તો પ્રવાહની પ્રતિકૂળ જગ્યામાં છે સંસાર-
ના અગાધો મનુષ્યને બહુ સતાવે છે, જ્યાં
જીવે ત્યાં છર્પા, દેય આદિ નિરસ્કાર કરવાપોત્ય
મનોવ્રતિઓ જીવામાં આવે છે, પણ આપણે
આવી મહિન વ્રતિઓને તામે થઈ આપણા જીવ-
નનો નાશ કરવો ન જોઈએ એવી રિયલિટ પ્રાપ્ત
કરવી જોઈએ કે જ્યાં છર્પા, દેય આદિકની આ-
પણી ઉપર મુદ્દસ અસર ન થાય આ ખરો વિજ-
ય છે. અન્યાયથી, અનીતિથી અથવા જીવકપટથી
ધનની, યશની અને મજાનતાની પ્રાપ્તિ થતી હોય
તો પણ તેને લાલ મારો. લાખને ખાખ સમજો,
લોખને તાસે ન આવેલા દો અને તમારા સિદ્ધા-
ન્તો દટા સહિત પાળો.

વિવેક શક્તિ પણ આનન્દ પ્રાપ્તિમાં સહાયક
છે. જ્યારે મનુષ્ય કોઈ અનુચિત કાર્ય કરવાને
તૈયાર થાય છે ત્યારે તેનું હૃદય કપે છે, તેનો

અંતરાત્મા તેને એ કામ કરવાની ના કહે છે. અંતરાત્મા સદા માણસને સત્ય માર્ગપર જ લઈ જાય છે.

ક્રમ્બ આ મનુષ્યને દુઃખ તરફ ધસડે છે. જ્યારે માણસને કોઈ વસ્તુ મેળવવાની ઇચ્છા થાય છે ત્યારે તરતજ માણસ તે વખતે આનંદરહિત થઈ જાય છે. ઇચ્છાઓના પણ બે પ્રકાર છે, — એક સેવાની ઇચ્છા, બીજી દેવાની ઇચ્છા. પહેલા પ્રકારની ઇચ્છામાં આનંદનો અભાવ છે પણ બીજા પ્રકારની ઇચ્છામાં આનંદનું અસ્તિત્વ છે. જ્યારે માણસ આનંદવરણને પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તેનામાં દુઃખનો અંશ પણ રહેતો નથી મનુષ્યને જે વારતવિક આનંદનો ભોગ કરવો હોય તો

તેણે બીજાને આનંદિત કરવાનો, બીજાનું દુઃખ દૂર કરવાનો અને બીજાના હૃદયને પ્રસૂક્તિ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

જે મનુષ્યને ખરા આનંદની અભિલાષા હોય તેણે હમેશાં નવીન શક્તિ અને ઉત્સાહ સહિત આનંદિત કરવાનો વિચાર અને પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. બીજાનું લાલ્લું કરવાની શક્તિ અને વૃત્તિને હમેશાં સતેજ રાખવી જોઈએ. જે દેહની વિવિધ સંસ્થાઓ આ ઉદ્દેશ્યથી કામ કરે, સ્વાર્થપરતાનો ત્યાગ કરે તો જરૂર ઘેર ઘેર આનંદની બેરી વાગવા મટે અને આખી દુનિયા આનંદ મેળવવાના ઉલોગમાં લાગી જાય.

ૐ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ

દીવાળી.

(લેખક - દક્ષતરી નદલાલ વનેચંદ.)

દીવાળી એ આનંદસ્થાન શબ્દ છે અને દીવાળીના પ્રમંગલા આનંદ અનુભવવાનું મન થાય એમાં કોઈ નવાઈ છે. ધનતેરસથી કાર્તિક સુદ પડવા સુધીના દિવસો દીવાળીમાં ગણાય છે દીવાળીના તહેવારમાં મિત્રો સાથે નગરચર્યા જોવાની ઉત્ક્રાંતિ થતાં દિવસ તેમજ રાત્રીએ ગામમાં ફરવા મંડિયું પ્રથમ તો ફટકાવાળીની દુકાને જઈ ફટકા, કાઠીઓ (લબોદીયા) બપોરીયા, કુલકણી ટેટા, વિગેરે મળી ચાર રૂપિયાનું દારૂખાનું લીધું આટલા બધા દારૂખાનાને શું કરશે એમ મદારા મિત્રે જાણે પુછ્યું, ત્યાં ફટકા વેચનાર મીયા બોલી ઉઠ્યો “અરે જાઓ રે સાહેબ ? આ બધું છે કે ! ફટકા વેચી વેચીને ઘરડો થયો. શીવાઓને ત્યાં ત્રીમ ત્રીમ આગાસ રૂપીયાનું ને તમારા જવાને ત્યાં દસ દસ રૂપીયાનું દારૂખાનું મહે આપ્યું છે. ચાર રૂપીયાનો તો અમારે હીસાબ નહીં સાહેબ આપને પોતાને માટે વિધાયતી તેજ, સાણ, જોડામાં વ-

રસો દહાડે પંદર પંદર વીસ વીસ રૂપીયા ખરચો પણ જમ્યાને માટે ચાર રૂપીયા ખરચતાં વિચાર કરો છો ? આ જવાબથી મદારા મિત્ર સુખ ચર્ચાઓ અને અમે ચાલવા માડ્યું. એક એક લુમ ફટકાની અને બધે કુલકણી આપીએ ફટકામાં ન દામા પૈસા નાખી દેવા કે છોકરાં તો રહમજે નહીં મદારા મિત્રના આ શબ્દોના ઉત્તરમાં જે એટલું જ કહ્યું કે — અર્થશાસ્ત્રના આધારે આ પૈસો અનુપાદક માનતા હશે પરંતુ હું તેને ઉપાદક માનું છું આલોકને ન્દાનપણથી ગભીર બનાવવાથી શરીર તથા મન વિકાસ પામતાં નથી માટે આનંદ રમન ગમતની જરૂર છે તદ્દમને, જેવી સંગીત પાર્ટી, નાટક, લહેજળ ખાળોને દારૂખાનું ને રમતો એ દ્વારા એમના શરીર અને મન વિકાસ પામે છે અને જીવન બચ્ચાર સારી રીતે ચલાવવા સક્ષમ થાય છે સ્થિતિ અનુસાર આવો આનંદ આપવો એ પ્રત્યેક માણસની ફરજ છે. આમ વાતો કરતા જતા હતા ત્યાં એક ખાયાગાથી ઘાં-

ઈક લડવા મંડળાઈ, ખાંચો નહાતો હતો અને રસ્તા ઉપર અવર જવર નહોતી. લડાઈ માંડળવાનું મન થના જરા ઉભા રહ્યા.

“હાલે તો બાકે દહાડા મગખાં, આજ દીવાળીને દહાડે પશુ ધરમા ન રહેવું.”

“તું રહમજે જ નહિ. દીવાળી નિમિત્તે આજ પાર્સી છે ગમત છે” તે જવુપે પડે રાતના બાર એક થયો.

“હમે ત્યાં ગમત કરો ને અમે અહીં ગાંધારી રહીએ. દીવાળીના દીવસોમાં ઘેર ગમત હોય કે બહાર ? પછી કહેશે કે બાપડીઓ કેમ મુખી રહેતી નથી. હમણે જવું હોય તો જવો અમારું શુ ચાલે ?”

આ લડાઈમાં કાર્ક અર્થ હતો. દીવાળી જેવા શૂંભ અવસરે રત્નેદાળ પત્ની પતિના સહવાસની મુખી હોય, પતિ સાથે આનંદલાપ કરવા ઉત્સુક હોય, એમાં શું આશ્ચર્ય ? પતિ પત્નીનો હિપ્પ સ્થિતિ કલક માળખી મ્હારો મિત્ર હસ્યો અને બોલ્યો “શી ફુનિયા છે, અહિ પતિને રાખવા આજીવ સાથે છે. ત્યાં મ્હારા પડોશમાં કદમચદને ત્યાં ઉધું જ છે દીવાળી આવી છે તેથી ધરમાં રાજ લાંકારી થાય છે. અને કંકાસથી તે મુખર્ષી જતો રહેવા ધારે છે ને બાપડીના મનમાં કે નાવનો મુખે રહીએ નિરતિ ઉધાર લાવી ખાઈરા પીઈસ. પરવાયા છે તે કંજાચે રૂપીઆ અપડો, આપડો નહિ તો ક્યાં જશે ?”

ખીજે દીવસે અમે પાંચ સંજના નીકળ્યા ગમત ધરતી બહાર ચઢ્યું છે. ત્યાં બે વાણીયાઓ ચોપડા લઈ એક ગૃહસ્થને ત્યાં ભુમાભુમ કરના હતા, લોક ભેગા થયા હતા પુછતા ખજ પડી કે એક કોપડીયાનો ગુમારતો હતો અને બીજા દાણાવાળો હતો. અને દીવાળીને લીધે રૂપીઆની ઉવરાણી કરતો હતો. પેલો ગૃહસ્થ જેમ જેમ ધીર ધીરે સમજાવતો હતો તેમ તેમ આ વાણીયામાં નેર આવતું હતું અને પેલા ગૃહસ્થને કાઈક ઓળખના હતા તેથી તેમની પાસે ગયા ને પૂછ્યા જવાબ મળ્યો કે લાઈ ! આ બે જણા રૂપીઆ માર્ગે છે તે વાત ખરી મહિના ઉપર મારા એક મીત્રની સાથે એમની દુકાને ગયો હતો. ત્યારે કેટલો કેટલો આનંદ કરી, “બાદેમ. રૂપીયાને મેળ

પુછે છે. ચારે વર્ષે આવડેને ? કોણ તમારે ત્યાં ઉવરાણીએ આવે છે.” એવા મીઠા મીઠા રાખેદા દુધી માલ આપ્યો ને દબે બુઝ્યો. આપણે રહ્યા સંરક્ષરી નોકર પેલો પાંચ તારીખે રાજ ને લાંમાં સવડ નથી મારે આવતે મહિને આવડે એમ કહ્યું એટલે ન ગોઝવાવું બોલે છે માંડ માંડ લાઈ પતી અને આ લાઈમાથી સાર એટલો જ લીધો કે બને કુખ મોગવડું એ વાત ખરી, પશુ મગા લાઈને ત્યાંથી પશુ ઉધાર ન લેવું.

આજ દીવાળી હોવાથી સર્વે આનંદમાં હતા માત્ર અમારા પડોશમાં એક ડોશી માંદી હતી તેથી તેના કુટુંબના માણસો દિલગીર હતા ડોશીના મંરણ કરતાં દીવાળીની મોજશોખ નાથ એ બીકે વધારે દીલગીર હતાં બપોરે ખાઈ અમે બહાર નીકળ્યા રસ્તામાં સ્વદેશી પત્રની કોપી મગતાં સ્વદેશી વસ્તુ અને બોધકોટની વાતો આવી એટલામાં મ્હામેથી પાચ ઓઝાનું રોળું લાલકર કર્પા પહેરીને આવતું, દેખાયુ આ બેતાં જ મ્હારા મીત્રે કહ્યું કે “નેયું કે ? તે દિવસ બંગલોની મીટીંગમાં છાનલાલ શેઠે સ્વદેશી માલ વાપરવા ના યોગન આપ્યા હતા. તેમની પત્ની પેલાં વચ આ છે તેમણે દરીઆઈ મોગની સાડી પહેરી છે. ને સાપકત્તી બંગેરીયો પહેરી છે સ્વદેશી માલનો પ્રચાર દિનમાં કરવો હોયવો પુરેમાં કરતાં સ્ત્રીઓએ માથે લેવું નોઈએ. ન્યા મુધી ઓઝા ફગવાએલી નથી અને સ્વદેશી વસ્તુનું રહસ્ય સમજી નથી ત્યાં મુધી તમે કલ્પી દેશી ઉત્તલી કરી ચકવાના નથી મારા મીત્રનું આ કહેવું વચાર્થ લાગ્યું કારણ અમને રસ્તામાં જેટલી, ઓઝા-કન્યાઓ મળી તેમના દરેકના શરીર ઉપર વિશાળની વસ્તુ યિરાય કાઈ નહોતું માત્ર ધરેણા દેશી મોનીએ ઘરેલા હતા સંખ્યાગ્રજનો સમય થતો ગયો તેમ નનનુઓના રોળા સાસરે જતાં દેખાવા માંડ્યાં અમે પશુ ઘેર આવી ચોપડા પુજન કરવાની તૈયારી કરી ચોપડો તો રાખના નથી કારણકે હા મારો હીદ દેશ એટલો તુવગર છે કે એ નોધવાની કોણ માયાકુટ કરે. આજને મારે એક પેસાનો ચોપડો લાવી અમદાવાદી ક્રમજ ઉપર વિલાયતી રહી, વિલાયતી દોહર અને વિલાયતી સ્ત્રીન પેનથી ચોપડામાં જ્યે આત્મ ૨૧. ૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦

લખ્યા ને કે ચોપડી લાવવાને જેમ મારા મીત્ર
પાસેથી લીધો હતો તેમ લક્ષ્મી પૂજન કર્યું
મેરમેરેયા થયાં કીકાએ ફરાકા ફોડયા મારો મીત્ર
ને હું કીકાને લઈ દીવા જોવા ગયા મીઠાઈવાળાની
દુકાને દીવાઓ ક્યાં હતા. રગડા મુક્યાં હતાં ર-
સ્તામાં ફોતોઆમ-આમેફોન ચાલતા હતાં અને
એક ઠેકાણે નાટકના મુખર્ષિના ગામમાં હામોનીયમ
તબલા સાથે રામકથા પણ ચાલતી હતી મીઠાઈ-
વાળાની દુકાન કરતાં બીડી સીગારેટ, ચાઈગરમ,
વાળાની દુકાને સારી રોશની કરી હતી એટલું જ
નહી પરંતુ લોકોને જમાવ પણ સારો હતો અતું
કારણ પુછતાં મારા મીત્રે જવાબ આપ્યો કે હિ-
દના લોકોને તેમાં જુવાનીઓએ પરદેશી ખાંડની
મીઠાઈ ખાઈ વિલાયતી માલને કિતોજન આપવા
કરતાં દેશી બાહણીયા બીડી, દેશી તમાકુ, ગંગા-
સ્વદેશી સીગારેટ, વાપરી છાતો બાળવાતું વધારે
પસંદ કરે છે એ પણ અત્યભોગ છે. કીટસન
લાઈટના દીવા હતા એથી લાઈટ સારે પડતું પ-
રંતુ હાડીયો કોડીયા કે ગ્રાસના દિવાને સાન્ત
રમ્ય દેખાવ નજરે પડતો નહીં દેશી ત્રણશેનું
તેલ વાપરે એના કરતાં વિદેશી ગ્રાસતેલ શુ ખોટું.

બીજો દીસે એટલે બીજના દીવસની રત્ન
હતી દીવાળી ગઈ ને હું તો મીત્ર સાથે માતાએ
ગયો ત્યાં આવળ લાખ ? માતાના અનકુટમાં નામ
લખાવો ? હુમ આવી એટલામાં એક ગાંઠીઆ-
જાડી વૃદ્ધ માણસ દર્શન કરાંને નીકળ્યો ને અન્ન-
કુટ ખાતે નામ લખવાતું જેઠેનાં તે ચાકડી ઉઠ્યો
દમણાતો હવન ખતે ઉધરાણું કર્યું હતું ને પાછો
અનકુટ શોને ? અમે તો આવ્યા મોટા થયા પણ
માતા-મહાદેવનો અનકુટ તો મોંઘલ્યો નથી. વૈ-
ષ્ણવ મંદીરોમાં અનકુટ હોય પૂજાને ભેગા ચર્ચ
પૈસા ખાવા, આમજ માણસની શ્રદ્ધા જતી રહે
છે. આ બે.લની સાથેજ ટીપ કરનાર બોલી ઉઠ્યો,
જવ લાઈ જવ ? માતાજી વસે તો આપતું છે.
અમે વાતો માલગયા હિના હતા વાન પુરી
ચર્ચાને છુટ પેહેરના ગયા ત્યાં અમારા બંનેના
છુટ ગેપ ? ગઈ કાલ સવારના પહેરમા અમારા
પકોશીની પુકિત જરા પસંદ પડી. તેના અંદામાં
અઢી રૂપીયાની હિંદી અને ઘેર આવ્યા મોઝી નવા
છુટ તૈયાર કરી આપે ત્યાં સુધી હમ રૂપીયાની
પાંધરી સાથે ઉઘાડે પગે ફરવાતું નહીં થયું. અ-
મારી દીરાણીને ચર્ચ.

મ નો હ ર : કુ મારી.

અલસંધાન ગતાંત્રી.

મ મોહરલાલના ઉપર જે ચોરીનો માલ રાખ્યા
બાબતનો આરોપ મૂક્યો હતો તે લાલમાં
નવો માછરોટ આવતા પાછો ફરી નીકળ્યો હતો.
જે માણસે લાંચ લીધી હતી તેની બદલી ચર્ચ ગઈ
હતી. આ કેસની તપાસ નવા મેજસ્ટ્રેટ કરવા
ખાટે મનોહરના ઉપર વોરંટ કાઢ્યું હતું અને તે
વોરંટની રૂએ મનોહરને પકડી લઈ ગયા હતા.

આ બાબતુ કુમારીએ પેતાના પતિને પકડી
લઈ જવા માડ્યો કે તરતજ બેમાન ચર્ચ છતા
પાટ પડી ગઈ અને રહેતા માણસ મનોહરની મા
અને તેની બેને પણ આ તોઈ રાત્ર માંડ્યું.
મનોહરની બેને હતું કે, બે મા ! આ રહેતા

પગલોજ સારા નથી એ આવી કે લોકોને કેદમાં
જતું પડ્યું તેમી માએ પણ કુમારીનોજ દોષ
કાઢ્યો. આમ સર્વેએ કુમારીનોજ નાક કલાડ્યો.

મનોહરને પકડી ચર્ચ જવા માડ્યો તે વખતે
તેણે પોલીસવાળાને કહ્યું કે હું જામીન આપું છું
મટે અને છૂટા કરો પણ પોલીસવાળાએ કંઈ
માન્યું નહિ અને કચેરીમાં લઈ ગયા. ત્યાં
માછરોટ પાસે મનોહરના વગેલે તેને જામીન
ઉપર છોડવા અરજ કરી જેવી મનોહરને જામીન
ઉપર છૂટા કર્યો. અને કેસની મુદત પડી.

મનોહર ચોરાજ વખતમાં પાછો ઘર આવ્યો
જેવી લોકોને સતોષ થયો. પસ કુમારીના મનમાં

તો પોતાની પીઠ સાથે ખતિતું દુઃખ ભોજાં વળગી જાયું હતું. હવે મનોહરે ઘેર આવી ફેશની કુદત પડ્યાની અને પોતે ગમીન ઉપર છૂટી થયાંની વાત કહી.

હવે પ્ર મ કર ૧: પશુ કુમારી ઉપર તેની સાસુની વધુ કરડી નજર થઈ. તેણે જાણ્યું કે નક્કી આ વહુના પગારીના મારા હોદ્દાના ઉપર નિક્ષેપ આવી. તેણે તથા કુમારીની નજરે દેખે ત્યાં ત્યાં આ વાત ફેલાયી અને કુમારીના દોષની કુપલી જાહેરાતોમાં મોટી પશુ કરવા માંડી આવી રીતે ઘણી બહેનોએ પોતાના બાઈ બોના ધરમ સારને ધૂળમાં ઘટી દીધા છે. વહુ એટલે તેને જણે સારની આકર, તેની સાસુ તાબેદારી કરવે તે બુંદી, નજરોને પણ કૂક પડે તો બોગ મજા બાવી રીતે ધગા કૂકુંને આ વહુઓ ઉપર જીવમ થાય છે. તેના તે નામ ૧ જાની જામ છે. માં અને બેનના કઠગાટ તથા વહુના ફેશ સાબળી ખરેખરાનો વિચાર કર્યા વગર ધણી પુરુષો પોતાના પતિનું દુઃખ આપે છે અને ગૃહ સંસારનું ધૂળમાં મેળવી દે છે.

એક દિવસ રાત્રે કુમારી તથા મનોહર બંને પોતાના મેડીના વાતો કરતા હતા. તે વખતે કુમારીને રડવું આવ્યું તે બંધ મનોહરે કહ્યું, કેમ તું રડે છે ?

કુમારીએ આંસુ સોઢી નાખ્યાં અને કહ્યું, સુ કરે. આજ મને ઘણું બોલુ આવી ગયું આપના ફેરતું. સુ થશે તેની મને ચિંતા થાય છે. તેમાં તે કેરા જાણે મારે લીવેજ ઉત્પત્ત થયો હોય તેમ બેન અને બા બધાં મને કનડે છે અને કહે છે કે તારાં પગારીના મારા હોદ્દા ઉપર નિક્ષેપ આવી છે. અને મારું મા-બાપને પણ ગાળો બાંડે છે. આજે તેમ વાતમાં મને બંને બેનોએ આડી પાડીને માર માથે. સું કંઈ હવે મારાથી સહન થતું નથી. હું આ વાત આપને ન જણાવું એમ થાય પણ ન ચાહે કહેવાઈ ગયું છે. હવે સુ કરતું તે પણ કંઈ સુઝ પડતી નથી.

મનોહરે—અરે! આટલો બધો જીવમ મેં તને તે વખતેજ કહ્યું હતું કે, બાનો ઉપાય કરીએ, પણ તે માન્યું નહિ. તો આટલું મહન

કરતું પડ્યું ખેર! હું કાલે સવારેજ મારી બંને બેનો ને કહી દઉં છું કે, આમ કરતું હોય તો તમે તમારે ઘેર જાવ, તેમને અહીં રહી મફત ખાઈ માઈ ઘર ધૂળમાં મેળવતું છે. બ્યારે ઘેર જમે ત્યારેજ ખપ્પર પડશે કે ઘર કેમ ચલાવાય છે? આમ કહી તેણે કુમારીને છાતી સરમી ચોપી અને છાતી રાખી.

કુમારીએ ઉઠી મેં ધોઈ નાંખ્યું અને કહ્યું, “ના, પ્રભો હવે પશુ હું સહન કરીશ. મને તેમની દયા આવે છે. તે ત્યાં જઈ શુ ખાશે? અને ક્યા રહેશે? માટે તેમને મોકલવાનો વિચાર ન કરશો તેથી મારે માંથે પડશે અને મને નિસાસો નાખશે, જેમ આપના બાપતું આ ઘર છે તેમ તેમના બાપતું પણ છે. તેમને ત્યાં કેકણું નહિ ત્યારેજ અહીં રહેને? હરો, મારા લાગ્યા હું બોગરીશ, પણ તમે તેમને રંગ ન આપશો વળી તેમના જગાથી માને પણ બોલું. મારે માટે એ વિચારતો માંડીજ વાળો.

કુમારીની હતું પણ આવી વાત સાબળી મનોહરને તેના ઉપર ધણેજ પ્રેમ ઉત્પત્ત થયો અને આટલું દુઃખ છતાં પણ સાસુ નજર ઉપર તે કેવો પ્રેમાળ બાવ રાખે છે તે જાણી તેને હર્ષ થયો તેણે કુમારીના ગાલ ઉપર હાથ રાખી મો પોતાના સામે ફેરવી કહ્યું, “તો તને દુઃખ ચાલુ રહેશે. હું તારું દુઃખ શી રીતે ટાળી શકાય ?

કુમારી—બાનો એક ઉપાય છે.

મનોહરે—શો ?

કુમારી—આ કેયતું પતી જાય તે પછી તમે બહાર જામ જઈ કાંઈ ઉલોગ કરો.

મનોહર—તેથી તારું દુઃખ કેવી રીતે બોલું થશે ?

કુમારી—માં આપણે બંને સાથે રહીશું. બ્યારે હું તમારી સાથે આપીશ ત્યારે તે મને કેવી રીતે દુઃખ રહે ?

ચોટીર વિચાર કરી મનોહરે કહ્યું—આ કેયતું પતી જશે કે તરત એ પ્રમાણેજ કરીશું. તારી મહાક મને કીક લાગે છે તે પછી કેટલીક આનંદવાનો કરી અતે બંને જણ બાંવળની આશા બાંધી નિદ્રાવશ થયા.

પરિચ્છેદ નવમો.

મનોહરના કેશ કોટે.

આજે મનોહરના કેશની મુદત છે આખા ગામમાં આજે આ કેશનીજ વાતો ચાલી રહી છે. આ મુકદ્દમો નવા મેજસ્ટ્રેટ પાસે ચાલવાનો હતો, તે ધણો કડક હતો. આજે શુ થશે, તેની મનોહરને ચિંતા થમા કરતી હતી કુમારીને પણ ચિંતા સનાવતી હતી તેણે જે દિવસથી આ કેશ ફરી નીકળ્યાની વાત બાણી ત્યારથી તે ચિંતામાંની ચિંતામાં મુકાઈ અર્ધી અર્ધ ગઈ હતી, આજે મનોહરને 'કોર્ટમાં જવાનું' હતું તેથી તે રડ્યાં કરતી હતી. તેને જોઈ મનોહરે કહ્યું, "આમ ગભરાય છે કેમ? આંસુ લુછી કુમારી બોલી—"મિત્રતમ! મને આ કેશમાં શુ થશે તેની ચિંતા થાય છે લોકો કહે છે કે મેજસ્ટ્રેટ કડક છે અને કોર્ટને છોડતો નથી નેથી ગદાઈ હાથ અધીર બની ગયું છે" એમ કહેતા તે આંસુ બેધમા માંડ્યાં.

મનોહરે તેને છાતી સરસીમાંથી રાખી કહ્યું "બાલી, શામારે ગભરાય છે? શું ઈશ્વર આપણી લાજનહિ રાખે. સાચું હોત તો તો હર હશે. પણ તો કોઈ દુઃખમનોની સળાથી ભુકો કેસ ઉભો કર્યો છે એટલે બીક રાખવાની જરૂર નથી. તારે ગભરાવું નહિ. આપણે બે હોશિયાર હાથકોર્ટ વડીલ રોક્યા છે. તેમને શી પણ વધુ આપી છે તે કહે છે કે આ કેસમાં કોઈ નથી સાક્ષીઓ પણ આપણા સારા ઉત્તરો પછી ગભરાવાની શી જરૂર છે? જરૂર આ કેશમાંથી હું છુટી જઈશ."

કુમારીએ કહ્યું—આપ છુટી જાવ એવુંજ હું ઈચ્છુ છું. ઈશ્વર આપણી લાજ રાખશે. પણ આતો કોર્ટના કામ, બેધારી નકારા જેવું, જતા એ વહેરે અને આવનાંએ વહેરે. સાચા ભુકાનું શું રહ્યું? સાક્ષીઓ ઉપર આખા કેશનો આધાર કેશ સાચો હોય અને સાક્ષીઓ ફરી જાય, તો તે ભુકો કે અને કેશ ભુકો હોય અને સાક્ષીઓ કહે કે સાચી વાત છે તો સાચો હર, એ તો સાક્ષી ઉપર આધાર! હશે ઈશ્વરે ધાર્યું હશે તે થશે. પણ કદી કોઈ અવળું થાય તો મારે શું કરવું?" એમ કહી પાછી કુમારી રડી પડી

મનોહર—ગભરાવાની જરૂર નથી સંસારમાં મનુષ્યને 'દુઃખ'તો હોવાજ છે રામચંદ્ર, જેવા ઈશ્વરાવતારને અને સતિ મિતા જેવી દેવીને પણ દુઃખ જોણું પડ્યું છે? પાડવો અને દ્રીપદિતા દુઃખનો કોઈ પાર રહ્યો હતો? તો આપણે તો પામરજીવ છીએ. દુઃખ આવે તો ધીરજથી સહન કરનારીજ તે કહે છે પણ ગભરાઈ જવાથી તેમાં વધારો થાય છે. મારે તારે ગભરાવું નહિ એમ છે, શું? હવે છુટીને પાછો આવીશ ત્યાં સુધી તારે ધીરજ રાખવી

આ સાંભળી કુમારીથી ન રહેવાયું તે વળી રડવા લાગી, તેણે કહ્યું! હાથ ત્યાં. દુઃખ આપનાથી શી રીતે રહેવાશે! ને સાંભળ્યું છે, કે જે લમાં તો થયું દુઃખ છે 'હે પરમાત્મા! અમને દુઃખમાંથી બચાવો!'. એમ કહી મુસકે ને મુસકે તે નાથી રડી જવાયું

મનોહરે તેને ધીરજ આપી અને છાતી રાખી કોર્ટમાં જવાનો વખત થયો. મનોહરના સાક્ષીઓ પણ તૈયાર થઈ તેની પાસે આવ્યા. બીજા તેના મગાવ્યાલાપણ તેના સાથે કોર્ટમાં આવ્યા મારે તૈયાર થઈ તેની પાસે આવ્યા. મનોહર, પણ તૈયાર થયો અને પોતાના ઘરમાં દેવસેવાની ઓરડીમાં જઈ એક ચિત્રો આ વિપતિમાંથી છુટવા, બચવાનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો

તે પછી મનોહર અને તેના બીજા સાક્ષીઓ બિગેરે કોર્ટમાં ગયા. માથે તેના બે લાઇ તેનો સમ્રો રામચંદ્ર પણ ગાયે પેર કુમારી તથા મનોહરની મા અને બેનો રહી આ વખતે કુમારીને રડવું આવ્યું. તેણે રડતાં રડતાં કહ્યું, "હે દેવાળી! દિવસસહ એમો! આ જગતમાં તમારા વગર મારું દુઃખ જાણનાર બીજું કોઈ નથી મારું. ક-સ્વાણુ ઠરનાર પણ તમે જ છો હે પ્રેમો! અમને આ દુઃખમાંથી બચાવો! બચાવો!"

આમ ગહેતા, કહેતાં તે બેલાન થઈ છતા યાદ પડી.

પરિચ્છેદ દશમો.

મનોહરને કેટલી મળ

એક વાચાનો સમય છે કચેરી ભરાઈ ગઈ છે. તમામ વડીલ મુખત્યારો આવ્યા છે. મેજસ્ટ્રેટ

કાક મિનમમા ખૂરશી ઉપર બેઠો છે. મનોહરને કેશ નીકળ્યો. મનોહરનો પોઠાર યંગજ તે હાજર થયો, અને પાંજરામાં ઉભો રહ્યો. મનોહરના બે વડીલો પણ ત્યાં હાજર છે વડીલો હાઈકોર્ટમાંથી આવ્યા છે જેથી મેજસ્ટ્રેટના રીપર્થી દબાતા નહોતા. અને વારંવાર તે મેજસ્ટ્રેટની માથે બોલતા હતા મેજસ્ટ્રેટ ધારતો કે હું તો આ ગામનો મેડોટો અમલદાર છું, બંધિયા ધાડે તો બાંધું ને છોડ્યા ધાડે તો છોડું, અને ધાર તે કહ. અત્યારે ન્યાય આપવો એ આરં કામ છે. તહોમતદારને છોડી મૂકવો કે સજા કરવી એ મારી મરજી ઉપર છે. અત્યારે તો પ્રજાનો રાજા જે હું છું વડીલો લલેને ગમે તેવા હોય તેની મુદને શું પરવા છે ગમે તેટલા વકીલ હોશિયાર હશે પણ કરવું માય મનનું ધારું છે ને? જેહ હું કે હાઈકોર્ટના હોશિયાર વકીલો તહોમતદારને શી રીતે છોડવે છે? આવો વિચાર કરીને તે ન્યાયાધિશની ઉંચી ખૂરશી ઉપર બેઠો છે. અને પોતાના મનના ધાર્યા પ્રમાણે કેશ ચલાવે છે.

હાઈકોર્ટમાંથી આવેલા વકીલો ધારતા કે અને તો હાઈકોર્ટમાં પ્રેક્ટીસ કરનારા છીએ અને આતો એક સાધારણ મેજસ્ટ્રેટ છે. એટલે તેનો હિસાબ શા, નોંધજો છીએ કે તે કેવી સજા કરે છે? એ વિચારથી તે મેજસ્ટ્રેટનું સન્માન કરતા નહિ અને વકીલો મેજસ્ટ્રેટને પણ ધમકાવવા જેવો રાજ કરતા. કેશ ચાલતા તેઓ પોતાની પદ્ધતિને ખ્યાલ રાખીને બોલતા હતા. અને મેજસ્ટ્રેટનું ખરેખર માન સાચવતા નહિ આમ વકીલ અને મેજસ્ટ્રેટ બેની ખટપટમાં બિચારા મનોહરને કુખ લોગવવા વખત આવ્યો.

પાછળથી થયું કહેતા કે જો અહીંની કોર્ટનો વકીલ ક્યો હોત તો જરૂર મનોહર છુટી જત પણ આતો મોટા વિદ્વાન એલ એલ. બી. વકીલોએ આવીને મેજસ્ટ્રેટના સામ્ય યજ્ઞને મનોહરનું ખગાડ્યું. જે વકીલ વારંવાર મેજસ્ટ્રેટને "માય લોર્ડ? જી હજુર" વિગેરે વાક્યો કહી તેની મરજી પ્રમાણે ચાલતો તે જીતતો હતો પણ આતો હાઈકોર્ટના વકીલો એટલે તેને આ સાધારણ મેજસ્ટ્રેટનો હિસાબ શા હોય કે તે પ્રુશામત કરે? મેજસ્ટ્રેટ ધારું કે વકીલ ગમેતેવો તોપણ મારી

સામે આવીને ઉભો રહે છે. સત્તાતો મારા હાથમાં છે ને? જેહ કે કેવું કેશ છુટી જાય છે? આમ બેની ખટપટમાં મનોહરને જેલમાં જમાનો વખત અગવ્યો.

બે વાગે કેશ પુરો થયો. મેજસ્ટ્રેટ દુક્રમ ક્યો કે યુંદો સાખીત થાય છે માટે હોમનદારને જ મહીનાની સખત મજુરીની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવે છે.

આ સાંજળી સર્વ લોક આજ્ઞા બની ગયા. કેશમાં તહોમતદારને મળ થાય કે છુટી જાય તેની વકીલોને શી પરવાહ? તેતો મનમાની શી પ્રથમ-થીજ લઈને પછીજ કોર્ટમાં લડવા આવે છે. મનોહરને મળ થઈ તેથી વકીલોને ક્યું? તેતો કાયદા અને ફેસલા બતાવી શકે. જૂન થતી હોય તેતો ન થવા દે. સાક્ષીઓની ઉલટ પાલટ જુ-બાનીઓ લેવડાવે. બીજી શું કરે? પણ મેજસ્ટ્રેટ જે ફેસલો આપે તેમાં કાંઈ તે આધુણિક કરી શકે નહિ. અને જરેતો એ કે તહોમતદારને કહે કે "નકલ લઈ અપીલ કરો." અમનદાર ગમેતેવો તોપણ જેલમાં મોકલનાર કે છોડી મૂકનાર તો તેજને?

મેજસ્ટ્રેટ દુક્રમ કરતાંજ બે પોલીસવાળાઓ આવી મનોહરને પકડી લીધો અને જેલમાં જઈ કપડાં ઉતરાવી ચરદી પહેરાવી હાઈ કોર્ટમાં પુરી દીધો. આ નોંધ તેના બે જાકોઓ અને રામચરણ તો રડવા લાગ્યા. વકીલોએ તેમને આપીલ કરવાની સલાહ આપી અને તરતજ ચાલતા થયા.

મનોહરને જેલમાં મોકલ્યો કેટલો બધાનક દેખાવ! તે કેવું બધાનક રથાન હતું. ત્યાં મનોહરના જેવા થયું કેદીઓ હતા, કોઈ માટી ખોદતા હતા, કોઈ દળતા હતા અને કોઈ પાણી ભરતા હતા. આ સર્વ જેહ મનોહરના અતરાત્માની અતંતર્યામી સજાગવા લાગી.

ધીરે ધીરે સાંજ પડી મનોહરતો લોદાની જળણવાળી ચોરડીની અંદર બેસીને માથે હાથ મૂકી ચિંતામાં પડ્યો. આકાશ, પાતાળ અને તમામ વિશ્વજાતા તેની નજરમાં કાળબેરવ બનીને ખડું થઈ ગયું ને મનમાં મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે હાય! મારે શું થઈ ગયું! હે જગદીશ્વર, મેં શું પાપ કર્યું હતું કે તેનું આ ફળ મળ્યું?

ધામે ધામે ચિનાની તીક્ષ્ણ છરી મનોહરના હૃદય-
પર આધાન કરના સાગી અર્થ રહિતા વિપાદમયી,
કુમારીનું સરગ મુખ, તેનાં આંસુ, રહી રહીને
અડકાં બરવાં, એ મર્વ તેની નગ્ન આગળ જ-
ણાઈ હોળીની માફક બાળવા સાચ્યાં. કુમારીની
શી વડે થશે ? મિચારી ગરીબ ગાય જેવી કુમા-
રીના કુખનો પાર રહેશે નહિ ! હે લગન !
આ શું થયું ! આવા વિચારમાં તેના કુખનો
પાર રહ્યો નહિ.

સવારે ત્યારે મનોહર ઘેરથી આવ્યો હતો ત્યારે
કહ્યું હતું કે, કેટલા નિઃશ્વસ થયે ઘેર જઈશ ત્યારે
તેને અપાર આનંદ થશે. તે નિર્દોષ બાલિકા
આખી રાત રડરડ કરતી હતી. હે પરમેશ્વર !
આજે તેની શી દશા થશે ? આજે તેને કાણ
ધીરજ આપશે ? આજે તેનાં આંસુ કાણ લુછશે
હાય ! તેના હૃદયની વેદનાને કાણ મમજી શકશે ?
આમ મલાળનાં મલાળતા તેને રડવું આવી
ગયું. તેનું હૃદય ચિંતા અને શોકથી બરાઈ ગયું.

આ વખતે જેલના પેરાવાળાએ આવી કહ્યું,
બાણ ! અંદર જાવ ! દરવાજે બંધ કરવો પડશે."

સીપાર્થએ કાર્થક સંવ્યતાથી કહ્યું તેનું કારણ
કે રામચંદ્રે તેનું મન પતવ્યું હતું અને જેલમાં
મનોહરને કુખ ન પડે તેની કાળજી ગણવાનો
બંદોબસ્ત કર્યો હતો.

મનોહર ખીન્નુ થી કરે, તેવીલા મુખે અંદર
ગયો. ત્યા ખીન ધણી કેદી હતા, તેમની ભેગો

તે પણ એક કેદી તરીકે જઈ બેઠો. જેલનાં
ખાસખા બંધ થયા. મનોહર નરમગારના એક
ખૂણમાં જઈ આસુ પાડતો બીંત સાથે માથું
દઈ બેઠો.

આ તરફ મનોહરની સાથે આવેલા માણસો
દ્વિગીર થઈ ઘેર ગયાં. મનોહરને, તેમની સાથે
આવેલા ન જાણીને તેની મા છાતીકાટ રડવા
લાગી. રામચંદ્ર મિત્ર તેને ધણી-સમજતી. અને
કહ્યું કે મનોહરને ત્યાં કંઈ કુખ નથી, અંધીસ
કરીશ તમાં છુટી જશે. વળી જેલમાં તેને
કુખ ન પડે તે માટે મેં સર્વ બંદોબસ્ત કર્યો
છે. માટે જાના રહો અને ધીરજ રાખો. તે પણ
તેતો રડતી જાની રહીજ નહિ. તે જોઈ કુમારી
રડવા લાગી અને ઘરમાં શોકજન થયા લાગી
મનોહરનું મકાને આ વખતે શોકમાર જેવું બની
ગયું. એમ શોકજન કરતા રાત પડી અને કાઠએ
ખાંધ પીધ પણ નહિ.

ત્યાં ઘરમાં સોતું સન્માન હોવું નથી અને
સાસુ, વડુ અને નણદોના રાજ કકગાટ થયા
હરે છે ત્યાં આવી અમાનક આફતો આવી પડે
છે. પણ અંદાન સીએ સમજતી નથી અને
નજીવી વાતોને માટે આનંદની જગ્યાએ કલેશનાં
મૂળ વાવી દે છે અને પછી તેનાં કુખમય રજને
બાગવે છે-તેવીજ રીતે મનોહરના આનંદી ઘરમાં
પણ સાસુ, વડુ અને નણદો તકરારો અને
કલેશથી આજે શોકમારજી થઈ પડ્યું. અપૂર્ણ.

પ્રમુને હૃદય મંદિર પધારવાં પ્રાર્થના.

(દેસાઈ મોતીલાલ મયુરગાઈ મહુધાવાળા.)

(ગંગ-મહેમાન થયાં તમે માદરા ..)

પ્રમુ રૂઢ્ય વિરાજે મારા, પરી કૃપા દર્શાવિ,
આનંદ અતિ હિર લાવી, પરી કૃપા દર્શાવી."

૨૬

રૂઢ કમે હૃદય મુધારું,

થદા ભક્તિથી રાગુમારું,

ને છે પ્રમુ મન ખારું,

પરી કૃપા દર્શાવિ

આનંદ પ્રમુ.

નમ વિના નહી સાર જજાયે,

તવ દ્રષ્ટે અર્થ સમાયે,

તે આનંદ ના વજાયે,

પરી કૃપા દર્શાવિ.

આનંદ પ્રમુ

શ્રુ ગોવિંદસિંહ.

(અનુસંધાન ગતીકથા.)

પ્રકરણ બીજું.

શુર તેજબહાદુરના પુત્ર.

બીજાર પાછા શુર સાહેબને દરબારમાં બોલાવી અને ઔરંગઝેબે 'મિયા ધર્મ' તો ત્યાગ કરીને 'સત્યધર્મ' ઇસ્લામ 'ને' પ્રવેશ કરવાનું કહ્યું એથી શુરે યદને ધર્મોભા' દીવાન શ્રી ભતિરામે કહ્યું કે, — "મુસલમાન ધર્મ મિથ્યા છે, સિખ ધર્મ મિથ્યા નથી. ને પરમાત્મા ઇસ્લામને. ઉત્તમ સમજત તો મનુષ્યને મુસલમાની કરીને પછીજ જન્મ આપત." આથી નારાજ થઈને ઔરંગઝેબે સત્યવાદી ભતિરામના દુકડે દુકડા કરાવી નાખ્યા તે જોઈ માનનિ શ્રી દયાળુ દેવથી રહેવાય નહિ તેથી તેમણે 'ઔરંગઝેબને' કહ્યું; અત્યાચારી અને નિર્દયી કહીને આપ આપો કે "હે કુલ, તારા રાત્મ અને કુળનો સત્તર નાશ થશે." આથી ઔરંગઝેબના ગુસ્સાનો પાર રહ્યો નહિ 'જેથી તેમને પણ કહડતી તેલની છાઈમાં નાંખાવી મારી નાંખાવ્યા. અને શુરમહારાજને વિચાર કરવાને માટે ત્રીજવારનો સમય આપ્યો અને કહ્યું કે 'ને તમે મુહમ્મદી ધર્મનો સ્વીકાર નહિ કરો, તો જે દશા આ' બેની યઈ તેજ તમારી પણ થશે.

શુરેવ તેના હાથમાંના અત્યાચારથી પૂર્ણ ખડગને જોઈ મત્સ્યની વાટ, જોતા ઇશ્વરાધન કરવા લાગ્યા એક દિવસ શુરમહારાજના હિપર એવો મિથ્યા ઓરાપ મૂક્યો કે તે બાદશાહના અંતપુરની તરફ જોવા કરે છે. શુરે ઉત્તર આપ્યો કે "જે વાત ભુકી છે પણ હું દક્ષિણ દિશા તરફ જોઈ છું કે જ્યાંથી મસૂદ પાર થઈને સફેદ રંગના માણસો આવીને, મુગનોની

ગાદી ઉપર અધિકાર મેળવીને રાજકીય અંત પુરતું અંબિયાન દૂર કરશે," આ ભવિષ્ય વાણીથી શુરે યદને કહ્યું ઔરંગઝેબે શુરમાહેબને 'આદની ચોકમાં ઉભા કરીને તેમનું માથું કપાવી નાંખ્યું માથું ત્યાં દૂર જઈને પડ્યું કે તેને સાદસીબાઈ જોઈને હાલીને આનંદપુર મોકલી દીધું અને ત્યાં દહન ક્રિયા કરાવી અને ધડને સાપકાને સિખલોકોએ ઉઠાવી જઈ ત્યાંજ અશિશુરદાર કંઈ સંવત ૧૭૩૨ ના માગસર મુદ' પાંચમતા રોજ શુરમહારાજની મરણતિથિ બારતના ઇતિહાસમાં ચિત્રકાંડ સુધી રક્તાક્ષરોથી અંકિત થઈ રહેશે.

શુર તેજબહાદુરના ઉપર જે અત્યાચાર થતા તેની ખબર આનંદપુર પહોંચતી હતી. શુરેવ તથા બે વીર ધાર્મિક શિષ્યોની આહુતિના સમાચાર જ્ઞાને માતાશ્રી નાનકાદેવીને મળ્યા ત્યારે તે પુત્રનેકથી વિષ્ણુ યથા પણ આપણા ચારિત્ર નાયકે પોતાની દાદીને સમજાવ્યું કે આપને તો ઉદ્ધે સંતોષ થવો જોઈએ કે આપના પુત્ર મત્સ્યથી ઉત્તમ ઉત્પત્તિને પામ્યા છે. આથી વાચકો સમજશે કે આપણા ચારિત્ર નાયક કેવા ઉત્તમ હતા એકતો પવિત્ર, વિરાત્મ, વળી શુર તેજ બહાદુરના પુત્ર અને યવનોના અસાચાર પૂર્ણ સમયમાં ઉત્પન્ન થએલ વીરગોવિંદજી પોતાના પીતાની સાથે અસાચાર કરનારાઓનો જલ્દી લેવાને માટે વધુ ઉત્સુક થઈને સવત ૧૭૩૩ ના વૈશાખ વદ પડવાને રોજ સિંહાસના રહ થયા.

પ્રકરણ ત્રીજું.

શિષ્યોની પરીક્ષા.

શુક્રમહારાજ ધણીજ સમજી હતા પોતે સમજતા હતા કે હું બાળક છું અને બદ્ધો લેવાનું કામ પ્રણીત કરીને છે. માટે ઉતાવળ કરવી ન જોઈએ પોતે વિદ્યાભ્યાસને આરંભ કરી દીધો તેમને વિદ્યાને ઉપર પ્રેમ હતો. વીસવિદ્યાન દરબારમાં રહેતા હતા અને બીજા અનેક કવિઓ શુક્રના દરબારની શોભામાં શ્રદ્ધિ કરતા હતા. ધણી સરકૂત મથોતું તેમણે ભાષાતર કરાવ્યું શુક્રગોવિંદ સવારમાં જાગ, પાઠ અને કથિરો પાસન કર્યા પછી આવેલા લોકોને મળતા તેમને બોજન કરાવતા અને તે પછી ધરમાં જતા.

તેમણે શુક્ર દરગોવિંદના વખતના વીરોને બોલાવ્યા અને દરબારમાં ઉચ્ચસ્થાન આપ્યું તેમણે પછી દરબારમાં મોટા મોટા કામ કર્યા. સાપકાલે પશુ શુક્રગોવિંદ શુક્રદારે જતા અને બીજા દિવસે કરવાના કામ નક્કી કરતા અને માંડી શત સુધી ત્યાં રહેતા શુક્રગોવિંદ સાચા રાષ્ટ્ર નિમીતા હતા. તેમની કવિતા ધણી જોજી-ત્રિવનો, ભાવપૂર્ણ, અને પ્રતિભાવાળી હતી. તેમની વાણી શ્રોતાઓને ઉત્તેજિત કરતી એટલુંજ નહિ પણ તેમનામાં ઉચ્ચ વિચારોનો સંચાર કરતી હતી.

વૈશાખના અઠક ઉત્સવ ઉપર જુખારા અને કદહારના શિષ્યોએ કુનીચંદની મારફતે એક ઉનનો શામીયાનો મોકલ્યો જેની તુલના કરી શકાય નહિ તેવો તે કિમતી હતો કામરૂપના ગગન રતનરાય, રાજા રામરાય, શુક્રતેજબહાદુરના શિષ્યના પુત્ર દીપમાલિકાને દીવસે શુરને બેટ આપવા જતે આશ્રમમાં આવ્યા હતા કહે છે કે શુક્રસાહેબના આશિરવાદથીજ રાજારામરાયને ત્યાં જન્મ્યા હતા તેમણે શુરને એક ધોળા માયાનો મોટો દાથી બેટ આપ્યો જેનું નામ પરશાદી હતું.

શુક્રગોવિંદના વખતમાં મહોની દલા બગીચી ગઈ હતી. મહાના ત્રાપીઓ કે જેમની શુક્રના પ્રતાપથી સર્વજન પુજા થતી હતી, તેમણે સુખમાં ગરક થઈને પોતાની ફરતાથી પ્રજામાં અગ્રિયતા રેળવી હતી પરંતુ તે દલીલત કાઈપણ માણસ

શુક્રેવની આગળ કહેવાની હિંમત ધરતું નહિ. એકવાર દરબારમાં ભવાઇઆ આવ્યા અને તેમણે વખત જોઈને મદમાં પેટેલા બગાડાનું ચિત્ર શુક્રની સામે ખસી કરી દીધું. એક મહારાજી પોતાની વેષ્યાને લઈને શિષ્યને ત્યાં ગયો અને લાંઘણીજ નિર્લેખણે વ્યવહાર કર્યો આની નકલ તેમણે ભવાઈમાં ઉતારી જે સાંભળી શુક્રગોવિંદનું વીર, ધાર્મિક અને ન્યાયશીલ હૃદય કંપી ઉઠ્યું. શુરતજ તેમણે સલા બરખાસ્ત કરી અને માણસ મોકલી તે મહારાજીને બોલાવી મગાવ્યા, અને જેઓ દુરાચારી હતા તેમને સજા કરી અને નિર્દોષને છોડી મૂક્યા.

આ વખતે લોકોમાં ધર્મને નાંમે ધર્તિંગ ચાલતું હતું જેમ ઇસાખોનો પોપને ધન આપી વૈકુંઠ ખરીદવાનો વિશ્વાસ હતો તેમ અહીં આલણુ વિગેરેને સર્વસ્વ આપી વૈકુંઠ મળે છે એવી માન્યતા હતી. બીજી તરફ મુસલમાનો હિંદુઓને વટલાવવા કરતા અને મંદિર બધાં-વધુ, તિલક કરવું અને પૂજા પાક કરવા તે તેમને અન્યાયી જણાતું. મુગલોએ એવી ઝંક પકડી હતી કે તલવારના બેરથી હિંદુઓને મુસલમાન બનાવીને જખરદસ્તી સ્વર્ગમાં પહોંચાડવા એ જ અગ્રાઈ કર્તવ્ય છે.

આ વખતે શિખ લોહિના. સિદ્ધિતોને એક પ્રકારે હિંદુઓથી ભુદ સમજવામાં આવતા હતા પણ સિખ હિંદુજ છે.

એક દિવસ મહોલારતમાં હવન કરવાનું થઈ મહાત્મ્ય છે એમ વાંચ્યું. પંડિત કેશવદાસ કયા વાચતા હતા અને તેથી તેમણે મીકું મરચું લાજરાવીને કંઈ કે કાળી માતાને હવનદારા પ્રસન્ન કરી આવાહન કરે તો કાલીના સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે. અને તેના અનુગ્રહથી સર્વ મનારથ સંકળ થઈ શકે છે. આથી શ્રોતાઓએ શુક્રસાહેબને હવન કરવાનો આગ્રહ કર્યો શુક્રસાહેબ આવી વાતોને માનતા નહોતા, છતાં શિષ્યોને ખરા શિષ્ય બનાવવાને માટે હવનની ધણી મોટી તૈયારી કરાવી. અને ધણી ધામધૂમથી હવન કરાવા માંડ્યો. પંડિત કેશવદેવ મુખ્ય પુરોહિત બન્યા અઠવાડીયા સુધી હવન ચાલ્યો પણ કાઈ કાલિદાસનાં પ્રત્યક્ષ દર્શન ન થયાં ત્યાંજે શુક્ર સાહેબે પુરોહિ-

તને કહ્યું કે કેમ ? તમે કહેતા હતા કે કાલી દેવી પ્રત્યક્ષ થશે પણ કેમ ન જણાયા ? પુરોહિતે કહ્યું કે, ધાર્મિક પુરુષોત્તુ બસિદાન થાય તો કાલી જરૂર પ્રકટ થાય. ગુરૂ મહારાજ આ છળ પ્રપચને સમજી ગયા અને કહેવા લાગ્યા કે પુરોહિતજી ! તમારાથી ખીન્ને કોણ વધુ ધાર્મિક રહેને મળવાનો છે ? જેથી આપતુંજ બસિદાન આપવાનો મારો વિચાર છે.

ગુરૂગોવિંદજી આ વાક્ય સાંભળી પુરોહિતજી તો ગભરાઈ ગયા અને રાત્રેજ છનામાના ચાલી ગયા. ગુરૂગોવિંદે ખીન્ને દિવસે તેની શોધ કરાવી પણ પતો ન મળ્યો. તે પછી તેમણે પોતાના શિષ્યોને આવા લોકોની વાતોમાં વિશ્વાસ ન રાખવાનું જણાવ્યું અને સંજ્ઞે હવન કરતાં જે સામગ્રી બચી હતી તે સર્વે કુડમાં હોમાવી પૂજાં દુતી કરાવી. આથી એકદમ ઘી અગ્નિમાં પડવાથી અગ્નિની જ્વાળાઓ નીકળવા માડી, જેથી પહાડી ગોમોવાળા સમજ્યા કે કાળોદેવી આવી તેના આ પ્રકાર છે જેથી સર્વ કાર્ધ ગુરૂદેવની પાસે હોડી આવ્યા. ખીન્ને દિવસે હજારો શિષ્યો અને હિંદુઓ એકઠા થયા તેમને ગુરૂદેવે કહ્યું કે એતો હવનનો પ્રકાર હતો કાલીદેવી કાંઈ આવ્યાં નથી.

આ પછી ગુરૂદેવ ઉદાસ રહેવા લાગ્યા અને સર્વ કામ છોડી ઈશ્વરપ્રાર્થના કરવા લાગ્યા એક દિવસ ગુરૂદેવના મનમાં એક એવી ઈશ્વરી યેરણા થઈ કે પોતે ઉઘાડી તલ્લવાર બહાર નીકળ્યા અને જ્યાં લોકો એકઠા થયા હતા ત્યાં આવી બોલ્યા કે “હવે જીવે સાચી કાલી આવી છે તે બતાવુ તમારામાંથી કોણ ગુરૂદેવ નિમિત્તે, ભક્તિના ઉત્કર્ષે ને માટે અને દેશ ધર્મને માટે પોતાના પ્રાણતું બલિદાન આપે છે ? આ સાંભળી આજો શિષ્ય સમુદાય અચાક થઈ ગયો. સર્વના મોં ઉતરી મળ્યાં શાસની સુધ જતી રહી. આથી ફરી ગુરૂએ ખીજ વાર પ્રશ્ન પૂછ્યો એ વખતે વીર દયારામ ક્ષત્રીએ ઉઠીને પોતાનું માથું આપવાનું કહ્યું. ગુરૂ દેવે તેને લઈ જઈને તલુમાં બેસાડ્યો અને એક બકરાને જોરથી તલ્લવાર મારી જેથી બહાર નાણુ કે તેનું માથું ઉડાવી દીધું. તે પછી બહાર નીકળી તેજ પ્રશ્ન પૂછ્યો આ વખતે ધર્મોન્નત તૈવાર થયો અને તેની પણ દયારામ જેવી ગતિ

થઈ અને લોકોની ધારા તંબુની બહાર નીકળી. આ તરફ પદભટ મળેલા મહાધિરો દોડીને ગુરૂદેવની માના પાને ગયા અને કહ્યું કે ગુરૂદેવ તો ગોંડા થઈ ગયા છે. એ મનુષ્યોના માર્યા કાપી નાંખ્યા અને હવે કેટલાંના કાપણે તે સમગ્રતું નથી. જ્યાં સુધી માતાજીને હત આવે તેટલામાં ત્યાં ખીજન ત્રણ જણની પણ એજ દશા થઈ.

દશ મિનિટ પછી પાંચે વીર નવાં વસ્ત્ર ધારણ કરીને તંબુમાંથી બહાર નીકળ્યા તે જોઈને સર્વ લોક દીગ થઈ ગયા કે આ શું ? ગુરૂએ કહ્યું કે જીવો, ગુરૂને તો આવાં શિષ્યોની આવશ્યકતા છે આ પાચ શિષ્યો ધનિદાસના બ્રૂપણરૂપ થયા છે. તે પછી તેઓ ગુરૂની બરાબર જમણા પાણે બેસતા હતા ગુરૂદેવ સમજતા હતા કે મારા શિષ્યોમાં આવા અતેક વીર છે કે, જે ધર્મને માટે પ્રાણ આપવો તેને રમત સમજે છે. સુતરામે જ્યારે ગુરૂને ફરી પૂછ્યું કે “અમારી સાથે શું અમારા સિધ્ધ છે.” સમુદાયે ઉત્તરમાં “સતથી અખિલ” નો ધોર ખનિ ચુંજ વહો. આવી રીતે શિષ્યોનો અભિનવ થી ગુરૂગોવિંદદેવના હાથે થયો જેમણે ઇતિહાસમાં પોતાનું નામ અમર કર્યું છે. હિંદુ ધર્મની રક્ષા ને માટે તેમણે ધણું કામ કર્યું છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

શિષ્ય ધર્મનું નડું રૂપ.

સંવત ૧૭૫૬ ના વૈશાખ માસમાં ગુરૂદેવે એક દરબાર બંધો તેમાં ધણી શીખ લોકો એકઠા થયા. ગુરૂદેવ ધોળાં વસ્ત્ર પહેરીને ગાદી ઉપર બિરાજ્યા અને પોતાના પાંચે લાડિલા શિષ્યોને બોલાવીને આગા કરી કે, પરમાત્માપ્રતિ મન એકાગ્ર કરીને ત્રણ વાર “વાહ ગુરુ, વાહ ગુરુ, વાહ ગુરુ” કહો તે પછી એક લોકોના વાકામાં સરખત બનાવીને મંગાવ્યું ગુરૂદેવે પોતાના કાળા હાથમાં પાલો રાખીને જમણા હાથથી મરખત હથાળી ધધરની સ્તુતિ કરી એવી રીતે ચરખતનું અમૃત તૈવાર કરી પાંચે શિષ્યોને પીવડાવ્યું. તે શિષ્યોએ “વાહ ગુરૂજીની ખાલમા” ની ખાનિની માથે “શ્રી વાહ ગુરૂજીની ફતેહ” બોલ્યા. તે પછી ભજન ગાવાં અને પ્રસાદ લીધો. આ અમૃત

પીવામાં ને પ્રસાદ લેવામાં કાઈ જાતનો પરિત્રેદ રાખ્યો નહોતો એવી રીતે ગુરુગોવિંદ પોંચે શિષ્યો મારફતે શિખ સંપ્રદાયનું પવિત્ર નામ ચલાવ્યું અને નાતજાતનો ભેદ તોડી સાચો કાઈ ચારે પ્રધાર્યો એવી રીતે જે લોકોએ શિખ ધર્મના અગ્રીકાર કર્યો તેમને અમૃત પીવરાવી શિખ બનાવ્યા. આ રિવાજ હજુ પણ શિખોમાં ચાલે છે.

ગુરુગોવિંદસિંહની ધાર્મિક શિક્ષા આ પ્રકારની હતી. પરમાત્માનીજ ઉપાસના કરવી અનાદિ અનંત, દયાળુ, ન્યાયી, સર્વશક્તિમાન, સર્વવ્યાપી અને સર્વ સુહૃદ પરમાત્માજ છે તે અજન્મા છે અવતારી નથી. ગુરુસાહેબે પોતાના શબ્દોમાં નિચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે

મિત્ર કરેતાર ન કૃત્રિમ માનો,

આદિ અયોનિ અનામય માનો.

કહો ભયો જે આન જગતમે દશક અસુર હરધાયે,
બહુત પ્રપચ લખાય સમનદો આપવી ક્ષલ ક્ષલે.

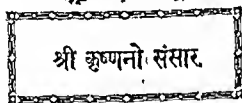
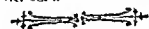
જડ કૈસે તોહિ તારિ હૈ આપ હૈ ભવસાગર,
કાલરામસે છુટન આહો જન શરણુ જગતામર.

ગુરુગોવિંદદેવના મહેલ છદો બહુજ છે. તેમાં તેમણે પોતાનો એક સાચો ધર્મપ્રેમજ બતાવ્યો છે. તેમણે સન્યાસી યજ્ઞ આજ્ઞા બેસી રહેનારની ધણી નિંદા કરી છે. પોતે જેવા કર્મચોગી, વીર અને સાચા ધર્મનિષ્ઠ હતા તેવુંજ જગતને બતાવવાને માટે શિક્ષા આપતા.

શ્રી ભગવાન કૃષ્ણચંદ્રની એકજ શબ્દની આગાહીનાર ગુરુનાનક અને ગુરુગોવિંદજીની એકજ શિક્ષા આ પ્રમાણે છે.

“કર્મના ફળની વાસના છોડીને સંસારમાં પોતાની સ્થિતિ અનુમાર કરાવ્યું કર્મને કરતા ધર્મરાધન કરવું એજ ધર્મનો મર્મ છે.”

અપૂર્ણ.

લેખક - અલેક્ષ સવરામભાઈ દેમાઈ

ગી તાનો પાક વાંચના જેવું અત્યંત કરણ તત્ત્વર હોય તેણે ગૃહસ્થનું કર્મ અસમજનું અનિષ્ટ નથી બચાડી શકે એ શિક્ષણ લેવું જરૂર છે. “સંસારના તાપથી હું બહુ તરપો છું.” એવું સર્વ લોક કહે છે, પરંતુ એકવાર પણ કોઈ વિચાર કરી જોવું નથી કે “એવું આપણે શા માટે કહીએ છીએ, અને એવું થાય છે કેમ? આપણા એટલે હિન્દુના સંસાર સરખો કર્મિજ અને સર્વવ્યાપી સંસાર જગતમાં કાઈ પણ ટેકણે નથી અને તેથીજ આ સંસારનું પતન કર્ણાતરે પણ થવું અશક્ય છે. એ અસખ્ય વિપતિઓના વાહ-લોખા પણ અચળ રહેશે ત્યારે આપણે એમ કં-શળાએ છીએ કેમ? એનો ઉત્તર એવો અપાય છે કે “જે મહદંથ સંસારમાં નિર્બળ હોય છે તેના મુખમાંથી ઉપર પ્રમાણેના નિરાશાના

ઉદ્ગાર નીકળે છે” તેને સંસાર, સજ્જતાં આત્મકંતુ નથી, એમજ કહેવું પડે છે વ્યાસ વાસ્તિમી, આદિ આર્ય ઋષિઓએ જે પદ્ધતિએ સંસાર રચનાનો યજ્ઞ કર્યો છે, તે પદ્ધતિ છોડી દેવાથી આજનો હિન્દુ સંસાર દુઃખમય બને છે હિન્દુ સંસારમાં જે કાઈ શિક્ષણ મળે છે તેવું વિશ્વ વિદ્યાનયમાં પણ સપાદન કરી શકાય નથી. અને તેથીજ હિન્દુ સંસાર એક વિશ્વ વિદ્યાનય રૂપ મનાય છે કારણ એ વિશ્વ વિદ્યાનયની સ્થાપના કરનાર આર્ય ઋષિમુનિઓ હોવાની તેમાં જે કાઈ ચિંતાઓ મળે છે તે ધર્મના મૂળનુંજ હોય છે. એ વિશ્વ વિદ્યાનય પ્રથમથીજ મનુષ્યને મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરાવે છે. અને તેવું ગુરુત્ર બાહ્યો કને છે. આજ બાહ્યો પોતાપોતાનો ધર્મ અને પોતાનો ધર્મ છોડી નાનાવિશ્વ પન્થો ગ્રહણ કરે છે, અને યોગ્યવિન સિવાય બાહ્યત્વનું કંઈ પણ ચિન્હ

તેમની પામે રહેલું નથી તો પણ તે આપે જ-
પિઓના વચન છે. જે પ્રવેશક ધર્માગિનિ લગ્નક
બળતો હતો, તે આજ મંદ ગતિથી ક્ષીણ થવા
માડ્યો છે, અને જ્ઞાન ક્રમ તેની લગ્નજ સિદ્ધક
રહેલી છે, પણ એજ જન્મ લાજ પ્રભાવે બ્રહ્મ
તેજને પ્રવલિત કરશે. અને તેજ જ્ઞાનજી ક્ષયિ-
ત્વ મેળવશે. ધમધમાટ સુખિગ્ધ ધર્મપ્રનાદ વહેવા
મહિશે. તેની રીતે વેશિષ્ટ અને અગ્નિની જેવા
પણ ઉત્પન્ન થશે. અને જેઓ લિલિત લિનન કાર-
ણથી ઉચ્છૃંખમ થઈ, ધર્મ કર્મ નિસરી આડે
માર્ગે જાય છે, તે જ્ઞાનજીઓ શુદ્ધ આવશે અને
ધર્મ પામશે. પ્રદર્શક શ્રી કૃષ્ણ જન્મતા
અવતરશે.

શ્રીકૃષ્ણ આદર્શ કૌટુંબિક હતા તે આશિ-
તોના આધાર, અનાયના નાય, અને પ્રગ્નના પા-
લક હોવાથી 'શુદ્ધસ્થાત્રમનાં સર્વ' કર્તવ્ય સમ્પા-
દન કરી પોતાની ઉમ્મરના ૧૨૫ માં વર્ષો નિજ
ધ્યામમાં ગયા. તેમણે પોતાના મિત્ર માટે હાથમાં
વસ્ત્ર ન ધારણ કરવાની પ્રતિજ્ઞા તેડી હતી. પો-
તાના આશિન માટે ઉપવાસ પણ કર્યા હતા, ન
કરવાનાં કામો કર્યાં, કુટુંબનો ભાર વહો, વડી-
લની ઓછા ન તોડતાં તેમને જે કંઈ લાગુ તે
કયું. સમુદ્રના અને વલસવાના રિવાજ એ તેના
હાથથી થયેલું કાર્ય અનુકરણીય નથી એવું કોણ
કહેશે? તે એક આદર્શ શુદ્ધસ્થાત્રમી હતા એટ-
લું જ નહીં પણ તેમની પત્ની રૂકિમણી પતિઅકિન-
ના પ્રભાવે શુદ્ધચત્રી પત્નીનાં કર્તવ્યને જાણના
હતાં. કૃષ્ણે પુષ્કળ સ્ત્રીઓ સાથે લગ્ન કર્યા
પણ પટ્ટગામીનું માન એક રૂકિમણીનેજ મળતું હતું.
શ્રી કૃષ્ણ પરિપૂર્ણ શુદ્ધ થતા. શુદ્ધાગાના નય
મુઠી તાન્દુલથી સંતુષ્ટ થઈ તેમણે તેને પોતાના
સુખથી શ્રીમત બનાવ્યો વિદ્યાથી જ્ઞાનમાના ગ-
રીજ મીત્રની સંભાળ લેનાર કેલ્યા ધનિકો નીક-
ળશે? શ્રી કૃષ્ણનું કુટુંબ આખા જન્મતામાં પ્રસ-
રેલું હતું તેમના ઉદાર સ્વભાવથી તેમના અનેક
ભક્ત અથવા શિષ્ય થયા હતા. અને તે સર્વમાં
નારદને શિષ્યોત્તમની પદ્મી આપનામાં આવી હતી.
શ્રી કૃષ્ણ કર્મયોગી હતા. તેમણે ચતુરે પૂર્વ પામે
વરા કર્યા હતા પરમાર્થી જોનાથી તેમણે કોઈ દિવસ
ઉદ્ધારીનતા ધારણ કરી નહોતી તેમનું સામર્થ્ય પણ

અત્યંત હતું, તેમણે જરાસંધ સરખા વીર પુરુષને
યુક્તિથી માર્યા હતા. હરીષ્મ, દ્રોણાચાર્ય સરખા
ધનુષ્યધારીને કપટનીતિથી સ્વર્ગમાં મોકલ્યા હતા.
કસને તો પોતેજ પમયોકમાં મોકલ્યો હતો. સલ-
ના તે પક્ષકાર હતા. સત્યની તેમને અત્યંત કદર
હતી અતિથિને તેમણે કદી પણ વિમુખ કાઢ્યો
નથી એવા સર્વ શુભોદીજ આજ સર્વ લોક તેમના
દાંસ બન્યા છે એટલે શુદ્ધસ્થાત્રમનાં કર્તવ્યો
કરીનેજ તેમણે લોકોને પોતાના તરફ આકર્ષ્યા છે;
સમારમ્મા રહીને પરમાર્થના લાલ મેળવ્યો. તેઓ
મંસારથી કંટાળ્યા નહોતા. એટલે "સસારના
તાપથી તપ્યા નહોતા." તેમને અનેક અડચણો
આવી અનેક માથે તેમને કપટ નીતિના દાવો
બેઠવા પડ્યા. તેમને સત્ય માટે લડાઈઓ કરવી
પડી અને તેથીજ સર્વ લોક આજ તેમને માટે
માન ધરાવે છે, તેમણે મનુષ્ય ધર્મ દેવત આપ
કયું આજ તેમની ધેર ધેર પૂજા થાય છે તેના
સ્મરણથી અનેક લોક તરી જાય છે તેના
આદર્શથી.....

“યુગાયતં નિમિષેનચક્ષુસા માવૃણાયિતમ્
જન્યાયિતં જગત્સર્વં ગોવિન્દ વિરહેનમે ॥”

એવી સ્થિતિ હતી. ગોપિકાને તેનું ગાંડપણ
જ લાગેલું હતું તેઓ તેની શોધ કરતાં કરતા
કુરુક્ષેત્રમાં આવી પહોંચ્યા અને તે ઠેકાણે તેનું
દર્શન થતાં જ તે ખોલી-

“આદ્યુષ્ઠે નલિનનામપદારવિદં
યોગધરૈહૃદિ વિચિત્રવમાગધૈઃ ॥

સંસારરૂપપતિતોત્તરણાવલમ્બં
મેઘ જુષામપિ મનસ્યુદિયાત્ સદા નઃ ॥”

ભાગવત ૧૦-૮૨-૪૯

અગ્નિ સંસાર કેમ ચલાવશે અને તેનાથી
કરી રીતે નરુંબું એ તે સાગી રીતે જાણતા હતા
તે યોગી હતા. કર્મ વીર હતા, કારસ્યમી હતા,
નિવાસી હતા, બદ્ધાર હતા, કર્તવ્યને જાણનારા
હતા, સમય સચકતા જાણનારા હતા, બહાદુર
હતા, મુક્તદો હતા...તે સર્વ કોઈ હતા, અને
શુદ્ધ પણ તેવાજ હતા.

રૂકિમણી સરખી મુન્દર, ચતુર, સુશીલ,
પતિપર નિસ્તીર પ્રેમ કરનારીશુદ્ધિ શ્રીકૃષ્ણને

મળવાથી તેમનો ગૃહસ્થાશ્રમ યોગ્ય વૈભવથી અને સુખાનંદથી ચાલુ થયો. ઉત્તમ ગૃહસ્થાશ્રમ કેવી રીતે ચલાવવો તેનું ઉદાહરણ હેવા માટે શ્રીકૃષ્ણનું આયુષ્ય છે. બાલપણ કેવી રીતે ગાળવું, અને સર્વને કેવી રીતે પ્રિય થવું. શરીર-શક્તિ કેવી મેળવવી તેનું ઉદાહરણ હેવાને શ્રીકૃષ્ણનું ઝોડુખ-માંલું બાળ ચરિત્ર છે, યુવાન વય એટલે ૧૬ થી ૨૪ વર્ષ પર્વત મનુષ્યે વિદ્યા સપાદન કરી, પોતાનું પગક્રમ, નિર્બોધનું સાધન, અને જ્વાલ-ત્રય કેવી રીતે સંપાદન કરવા તેનું હિંદુદર્શન તેમનાં મથુરામાંનાં ચરિત્રથી માલુમ પડે છે. તેજ પ્ર-માણે ૨૫ થી આગળની વયમા ગૃહસ્થાશ્રમનો

ઉપભોગ મનુષ્યે કેવી રીતે લેવો એ દાખવનારે તેમનું દ્વારિકામાંનું ચરિત્ર રમણીય છે. તેમનું લગ્ન પચ્ચીસમે વર્ષે થયું હતું. રૂઢિમણી લગ્ન વખતે ૧૮ વર્ષની હતી ભારતનાં મહાયુદ્ધ વખતે શ્રી કૃષ્ણની ઉંમર-૮૭ વર્ષની હતી. અને અર્જુનની ૬૫ વર્ષની હતી.

શ્રીકૃષ્ણે જન્મ લઈ અર્જુનને ગીતા સં-ભળાંતી મનુષ્ય, જાતિનું કાટી કલ્યાણ કર્યું છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં સંસાર ચલાવતાં પરમાર્થ કેવી રીતે સાધવો એ તેમણે શીખવાડ્યું છે અર્થાત મમરનાં સુખદુઃખનું કરણ મનુષ્યાપિન નથી એવું ટાણું કહેશે.

તમે જેવો આચાર રાખશો તેવુંજ તમારાં છોકરાં શીખશે.

(લેખક-દેસાઈ મોતીલાલ મથુરાભાઈ મહુષાવાળા.)

એક બીડી પીનાર બાપને ચલમ પીનાર ને ચલમ પીતાં વારવાનો શો હક છે ? એક નિષિત ગ્રંથ વાચનાર સ્ત્રીને પોતાની પૂત્રીને ઘર-માં પડેલાં પુસ્તકો વાચવા નેવા નથી, તું મોટી થાઉ ત્યારે વાંચજે ” એમ કહેવાનો શો હક છે ?

“ જેવું દેખે તેવું શીખે ” એ યથાર્થ સૂત્ર છે. બાળકોનો સ્વભાવ અનુકરણ કરવાનો હોય છે. જો માબાપ સદાચારી હોય તો બાળકો સદાચરણી થાય છે જો તમે તમારાં બાળકોને સદાચરણી કરવા માગતા હો તો તમે સદાચરણી યાઓ જો તમે તેમને નીતિમાન કરવા માગતા હો તો તમે નીતિવાળું વર્તન રાખો, જો તમે તેમને આસ્તિક કરવા માગતા હો તો તમે આત્મીક ચર્ચ તેમને તેનું દર્શન કરાવો, અને તમે આસ્તા રાખો.

જો તમે પ્રભુ કિર્તન કરશો તો તે પ્રભુ કિર્તન કરશે, તમે નાટકના નકામા રામકા ગંગા તો તે તેવું ગ્રીખશે. “ પોતે સુધરવું એ છોકરાંને સુધારવાની કુંચી છે. ” છોકરાં કેટલા ચપલ

અને અપ્રજવાળાં હોય છે. કેટલું જલદીથી એ નુકરણ કરે છે તેને માટે એકજ દ્રષ્ટાંત અં-આપવા જેવું છે.

મી. હેરનના સંગમાંનીચેનું દ્રષ્ટાંત આપેલું છે “ એક કુટુંબ પ્રૈય પોતાના વૃદ્ધ પિતાને ઝો. અને સડેલું માંસ ખાવા આપતો, અને ગદ અને ગલીય ઝોરડામાં તેને રાખતો. ગુણ પાટનાં જર્મ કપડાં પહેરવા આવતો, અને પોતે તથ પોતાની સ્ત્રી અને પોતાનાં છોકરા મોજ શોખર્થ રહેતા સારૂ માડૂ ખાતાં, સાગ સારાં કપડાં પહેરતા. વૃદ્ધ ડોસો સમજી હતો. તે પોતાના કુટીલ પૂત્રનું વર્તન સમજતો પણ સમજતે ઝોળ ખી શાન્તીથી મર્વ સહન કરતો હતો.

એક વખત ડોસાને પહેરવાનાં બદન કરવ તે જાણ ગુણપાટનો કટકો લાગ્યો તેમાંથી બદન કરનાં. એક કટકો વળ્યો તે પેલા યુવાન પુરુષનો દીકરો ઉપાડી ગયો અને સંતાડી રાખ્યો. થોડા દિવસ પછી તેના બાપે પૂછ્યું કે, કટકો તું લઈ

મળે છે? છેકરે ઉત્તર આખો હા, તેના બાપે પુછ્યું તું એ કટકનેયું કરશે? છેકરે ઉત્તર આખો છે. "તમે વૃદ્ધ થશો અને ધરડા બાપા જેવા થશો-સાકડીના ટેકાથી આવશો. ત્યારે એ કપડું તમારા ઉપયોગમાં આવે તે માટે મેં સા-

ચરી રાખ્યું છે" તે યુવાનને ઠેકથો લાવવા આટલા શબ્દો બસ થયા. તેણે પોતાના પાપક-મંત્રો પચાતાપ કર્યો અને તે પછી પોતાના વૃદ્ધ પિતા પ્રતિ અતિ નમ્ર અને પ્રેમભર્યું વર્તન રાખતાં લાગ્યો.

ઈન્ડિયન-ગ્રામીણ ઝેરી તાવ.

(અનુસંધાન મતાંકથી.)

આ ચાલુ ઝેરી તાવે તો ગળ્ગળ કરવા માંડ્યો છે. એક એક શહેરમાં અને ગામડામાં પણ તેનો પ્રવેશ થઈ ચૂક્યો છે. ઉદરસ અને તાવ આવી તેમાં મજારો થઈ જતાં વાર લાગતી નથી અને તરત બીજે ત્રીજે દીવસે માણસ મરી જાય છે. દર વર્ષે કર્તા મરણ પ્રમાણે પણ આ સાલ વધતુંજ નાવ્યું છે આ રોગચાળો અટકવવાને વૈદ્ય કે ડોક્ટરો હજુ કાંઈ શબ્દો નથી. જેને જે ઉપાયો શકે તે ચોક્કસ છે, તો પણ સાધારણરીતે દરદીને દસ્તનો ખુલાસો રહેલો જોઈએ તેને કાંઈ પણ કામ કરવા ન દેતાં પચારીમાં સુવાડી રાખ-વો. પણ તાવમાં માથે બરફ મૂકવો અને છાતી-એ તથા બરડે અરડકીના રસ કે બીજી દવા ચોપડી શેક કરવો.

દરદીને બીઠકુલ ખાવા આપવું નહિ દુધ આપવાને હરકત નથી અથવા તો સાણ ચોખાની દુધમાં કાંઈ થોડી થોડી આપવી. જરા પણ અનાજ ખવરાવવું નહિ અને ઉપચારો ને અમે ગયા અંકમાં આપ્યા હતા તથા આ અંકમાં આપીએ છીએ તે કરવા.

શહેરમાં તો ડોક્ટર ને વૈદ્યની તાત્કાલિક મદદ મળી શકે છે પણ ગામડામાં જ્યાં ડોક્ટર કે વૈદ્ય કાંઈ હોતુંજ નથી ત્યાં તેને મટાડવા માટે આવા ઉપાયોની ખાસ અગત્ય છે. હવે કેટલાંક ગામડા એવાં હોય છે કે જ્યાં ગામીની દુકાન પણ હોતી નથી તેમનાથી પણ બની શકે તેવી દવાઓ આ નીચે બતાવીએ છીએ તેના ઉપયોગ કરવો.

આ તાવમાં તાવ આવે કે તરત દરદીને સુ-વાડી રાખવો ને ખાવાનું બંધ કરી સાણ ચોખા-ની કાંઈ રૂચી પ્રમાણે આપવી. છાતીએ શેક કરવો

અને બરફ ન મળે તો હંડા પાણીનાં પોતાં માથે મૂકવાં.

આ દરદમાં કરીયાતુ, કહું, દર્દિજવ. લીમ-ડાની છાલ મળો વીગેરે દવાઓ, ઉત્તમ છે. વળી દરદીને લીમડાની છાલ, અતરવેલ, કરીયાતુ ને દર્દિ-જવ થોડા પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીના નાસ (વરાગ) લેવાવવો. જેથી પરસેવો વળી તાવ ઉતરી જશે અને તાવ ચડવા દેશે નહિ. ખાંભીને માટે જેઠી-મહુનું લાકડું મોમાં રાખી રસ ઉતારવો જેથી ખાંભી નરમ પડશે ને શ્વાસનળીનો સોળો મટશે.

આ દરદ ઉપર આયુર્વેદની-દેશી દવામાં મહા સુદર્શન ચૂર્ણ પણ ચુલ્કાકારી નીવડતું છે. તેની બનાવટ નીચે પ્રમાણે છે

મંદા સુદર્શન ચૂર્ણ—હરડે, જહેડાં, આં-બળી, હળદર, દારૂદળદર, ઉભીને ખેડી બોયરી-ગણી, ખડસચીથો, ચોચ, ત્રાયમાલુ, નેત્રવાળો, લીંબડાની છાલ, પુકરમળ, જેઠીમદ, કાઝાલ, અળખોદ, દર્દિજવ, ભારંગમૂળ, સરગવાનાં બી, કુલાવેલ કટકડી, વગ, તમ, પદ્મક, વાળો, સુખડ, અતિવિપ, બલા, સાલ્વણ, પીડવણ, તગર, વાવ-ડીંગ, ચિત્રક, પટોલ, ચવડ, દેવદાર, લરીંગ, રુષ-લક છવક, પોણું ઠમળ, વાસંકપુર, જાવંત્રી, ત-માલપત્ર, કાઝાલી, પી પર, સુંક, મરી, તાલીસપત્ર, ધમાસો, ગળો, પીંપરીમૂળ, મોરવેલ, ક્યોરો અને કહું એ સર્વેને સરખો વજનને લઈ તેનું બારીક ચૂર્ણ કરી વઝથી માળા નાંખવું તેનું જેટલું વજન થાય તેનાથી અર્ધો વજન, કરીયાતુ લઈ તેનું ચૂર્ણ કરી ઉપરના ચૂર્ણમાં ઉમેરવું તે તમામ ચૂર્ણને છુરડે માળા કીલું બારીક કરી તેમાંથી ૦૧ તોલો હંડા પાણી સાથે દર બને કલાક આપવાથી ગમે તે

પ્રકારનો તાવ મટે છે મુઝારો મટે છે, ઈન્દ્રિય એન્ડા મટે છે. આ ચુર્ચુ તાવ ઉપર પશુ ગુણ-કારી છે.

આ ચુર્ચુ તાલું હમણાં જાને સર્વ વન-સ્થિતિઓ નોંધ ખત્રી કરી અત્યે બનાવ્યું છે. સા-ધારણ માણસને આટલી બધી વસ્તુઓ મેળવના અડચણ પડે તેમ છે તેથી હાલ આ ઝેરી તાવને માટે અમે ખામ પાતર જોટલી ઝોટી છીમતે આ ચુર્ચુ મોકલી રાખીયું. ૧ ડબીના ૩ ૦-૮-૦ ને ત્રણના ૩ ૧-૦-૦ પ્રમાણે લેવાશે. મામટી ડહન બંધ લેનાર કે ધર્માદ્ય આપના લેનારને સ્પેશ્યલ ભાવે આપાશે.

આ ચુર્ચુમાંથી અપોગ ચુર્ચુ ૧ શેર પાણી-માં ઉકાળી નવટાંક પાણી રડે ત્યાં ગાળી લઈ તેમાંથી દીવસમાં ત્રણ ચાર વખત પીવાથી તાવ મટે છે તાવ હોય તો પશુ આ દવા લેવાય, ન હોય તો પશુ તાવ અટકાવના લેવાય ને તુકયાન કાંઈ પણ ચલું નથી.

આણુ ઝેરી તાવમાં આ ચુર્ચુ અમે અગ્રભાવવાથી ફેલેટ મળી છે. ગામડામાં કે ત્યાં વૈદ ડાક્ટરની મદદ મળે તેમ નથી ત્યાં જરૂર આ દવા દરેક ધરમા રાખી મૂકવી જોઈએ તેથી ઉદરસને તાવ મટે છે. સાળ માણસ સવારમાં રોજ પાવલીશ્વર કાંઈ તો આ રોગ તેને લાગુ પડતો નથી.

અમે ચાલુ ઈન્દ્રિય એન્ડા માટે ઉપરના સુદર્શન ચુર્ચુ ઉપરાંત કેટલીક અનુભવસિદ્ધ ઔષધીઓનું ચાલુ રોગ અનુસાર મિશ્રણ કરી તેના અત્વમાંથી ઈન્દ્રિય એન્ડા મીક્ચર નામની પ્રવાહી દવા તૈયાર કરી છે તે બાટલીથી ઈન્દ્રિય એન્ડા નાન મટી ગયાનો અમને અનુભવ થયો છે મુઝારો તેનાથી મટે છે અને તાવ આવ્યો કે તરત આ દવા આપવાથી મુઝારો થવા દેતી નથી. સાધારણ રીતે સવારમાં આ દવા ચોડા પાણીમાં નાખી ધરનાં સાળ માણસને થોડી થોડી પાનથી કોઈને આ ઝેરી તાવની બીક રહેતી નથી કારણ કે તાવ આવતો નથી.

આ તાવે તો દહ દરી છે મનુષ્યને દહું ન દહું કરી મૂકનાં તેને વાર લાગતી નથી. માટે આ વખતમાં ખાવાપીણની દરેક માણસે સંભાળ રાખવી.

આ તાવમાં અમારી અમૃતજીવન ની દવા છાતીએ તથા જરૂર ચોપડી શેક કરવો અને વચ-મા ત્રણ વખત તે દવા બમે ટીપાં પાણી સાથે પાની તેથી ઉદરસ અને ૧ મ મટશે, અને દર બમે કલાકે અમારે ઈન્દ્રિય એન્ડા મીક્ચર પાણી સાથે પાનથી તાવમાં બીક રહેશે નહીં. અત્યાર મુધી તો સોએ સો કેશ સુપર્વા છે. આ દવાઓ ધર્માદ્ય વહેંચવા માટે જ્યાંખંધ મંગાવનારને ઝોટી છી-મતે મળશે. તે ઉપરાંત તાવ હોય તો દીવસમાં ત્રણ વખત અમારી જવરહર ગુટીકામાંથી બમે ગોળા પાણી સાથે આપવી એથી જરૂર તાવ મટશે. અને મુઝારો થવાની કે રોગ વધી જવાની ધારણી રહેશે નહિ.

અમે અમારા ધરમાં ધણા સબંધીઓને ઈન્દ્રિય એન્ડા લાગુ પડતાં આ દવા આપી હતી તેમને બમે ત્રણ ત્રણ દિવસમાં આરામ થઈ ગયો હતો તે પંડી અમારા બહારનાં માહકોને, પણ આપી અને અત્યારે અમદાવાદના ને બહાર ગામના સેક્ટો દરદીઓમાં અજન્મની જોઈ છે તેમાં તે ખાતીભરેલી નીવડી છે.

ભાગ્યોદયના માહકોને માટે આ દવાઓ સ્પે-શ્યલ ભાવે આપીશું તેમને ત્રણ બાટલી ઈન્દ્રિય એન્ડા મીક્ચર, ત્રણ અમૃતજીવન, અને ત્રણ બા-ટલી જવરહર ગુટીકાની મળી ૫ બાટલીના ૩ ૮ ચાપ છંનાં ૩ ૬-૦-૦ માંજ આપીશું પણ પો-રેજ અર્થ ૩. ૧ તેમણે આપવો પડશે આ લાલ માત્ર આ ઈન્દ્રિય એન્ડા મટે ત્યાં સુધીજ મળશે. હજેશને માટે નથી. અને દરેકની અંકે બાટલી મં-ગાવશે તો ત્રણ બાટલી માત્ર ૩. ૨-૪-૦ માં મળશે. પોરેજ ૦-૮-૦ થશે.

ચાલુ તાવમાંથી બચવા માટે ને પોતાના સં-બંધીઓને બચાવવા માટે દરેક ધરમાં આ ત્રણે દવા રાખવાની જરૂર છે. આ ભાવે અમારા એ-જેન્ડા આપી શકશે નહિ. કારણ માત્ર ભાગ્યોદય ના માહકોને અમારી ઝોરીસ મારકતેજ આ લાલ મળશે.

આ ઉપરાંત ઈન્દ્રિય એન્ડા માટે બીજા દેશી અને વિદેશી ઉપાયો આ નીચે આપ્યા છે.

ધર આ કાળરૂપ રોગના પંડામાંથી જન તને બચાવો એજ પ્રાર્થના છે.

ઇન્ફલ્યુએન્સા તાવના ઉપાયો.

મુખ્ય યુનિસીપાલીટી તરફથી મફત વાઇન 'આસ મીક્ચર-સુબર્બા આરોગ્ય આર્તા' તરફથી તૈયાર કરવામાં આવેલી દવા અને મીક્ચર-શૈનાં ત્રણ પ્રીરપીપાટો (એક ભાગ માટે દિવસમાં ત્રણ વખત) નીચે મુજબ છે -

નં ૧. જનરલ-સામાન્ય-પેટ. નાઇટ્રસ ઝેન ૫, પેટ. કલોરસ ઝેન ૫. કુબનન, સલ્ફ ઝેન ૩, એસીડ નાઇટ્રો હાઇડ્રોક્લોરીક ગ્રાઇન્યુટ દીપા ૧૦, મેગ સલ્ફ ગ્રામ ૧. સીરપ સીમપ્લેક્સ ગ્રામ ૧. એકવા સીમેગોનીઅડ ઓસ ૧.

એક લાગ માટે દિવસમાં ત્રણ વખત આપવું.

નં ૨ સ્ટીપુલન્ટ એક્સપેક્ટોરન્ટ એમ કાર્બ ઝેન ૩, દીઠ રશીયા દીપા ૧૦, લીક એમ. એ. મેટ, ગ્રાઇન્યુટ ગ્રામ ૧. દીઠ ડીજેલીસ દીપા ૫ દીઠ ન્યુસીસવોમીઝર્ક, દીપા ૫ સ્પીરીટ કેમ્ફર દીપા ૧૦. એકવા સીમેગોનીઅડ ઓસ ૧

એક ભાગ માટે દિવસમાં ત્રણ વખત આપવું.

નં ૩. સ્ટીમયુલન્ટ સ્પીરીટ એમ એરોમેટ દીપા ૨૦, દીઠ ડીજેલીસ દીપા ૫ દીઠ ન્યુસીસ

વોમીઝર્ક દીપા ૫ સ્પીરીટ કેમ્ફર દીપા ૧૦ એકવા સીમેગોનીઅડ ઓસ ૧.

એક લાગ માટે દિવસમાં ત્રણ વખત આપવું.

વાપરવાની સૂચના-છિપલી ત્રણ દવાઓનાં પ્રીરકીપરનો તખીયોની ત્રણ માટે આપવામાં આવ્યાં છે દરદીઓ કે ખીજાં અસહ્યોઓએ તે પેતાની સમજ પ્રમાણે બનાવતા કે છિપોગમાં લેવા નહીં. નં ૨ અને નં ૩ મા ફેટલીક ઝેરી દવાઓ છે માટે તે તખીયોની સલાહ પ્રમાણે લેવી જોઈએ નં ૧ મીક્ચર એક સામાન્ય દવા છે, તેમાં કવીનાઈન પરસેવો લાવવાની અને નરમ જીભાબની દવાઓ છે, અને માત્ર તાવ માટે જ છે. નં ૨ જલગમ (કફ) છૂટા પાડનારી અને કે-કમાને કાપદો કરવારી દવા છે, તે દીલને મજબુતી આપે છે. તે તાવ અને ખાંસમાં આપવામાં આવે છે જે થલું ખર્ફે ન્યુમેનીયા (મુઝારાના) ના ચિહ્નો બતાવે છે, નં ૩ ફૂંશીમારી આપનારી દવા છે. જ્યાં તાવ અને ન્યુમેનીયા હોય છે ત્યાં ચારાફરતી નં ૧ અને નં ૨ દવાઓ ફેટલીક વખતે આપવામાં આવે છે

ઇન્ફલ્યુએન્સા-તાવના જુદા જુદા ઉપાયો.

જાગ ગુલામખમ્લી ચાંદુભાઈ આ રોગ સંબંધમાં જણાવે છે કે

મુખ્ય રહેર તથા દેશવરોમાં હાલ હાદીની-હોલો નેવો બપોલીત રોગ દહાડે દહાડે એક જાતનો ત્રાસ વર્તાવી રહ્યો છે. દરરોજ સેંકડો માણસોનાં મર્થ્ય નોષાધ છે અને ખુદ મુજબ શહેરનું મર્થ્ય પ્રમાણ હેરત છિપજવનારું થઈ પડ્યું છે, તે વેળાએ મારા અનુભવમાં આવેલી થોડીક સચનાઓ છિપોગી, થઈ પડી અને જે જે મારા ઘરોમાં અને હોસ્તો તે પ્રમાણે ચાલેલા છે, તેઓ અને તેઓનાં કુટુંબો ઈશ્વરકૃપાથી હજી સુધી તાવથી મોહ્યાં રહ્યાં છે અને આવા ઈલાજોની પૂરતી ખાતરી પલાથી લોકોનાં લાભ માટે જાહેરમાં સુધારાનું મુનાશીબ સમજી હું.

રોગની શરૂઆત-થઈ લોકો તેમાં કેટલાક

ઝાકરો પશુ એમ માને છે જે ઈન્ફલ્યુએન્સા અને ન્યુમેનીયા એકીજ વખતે અને એક સપાટે લાગી પડે છે. પશુ તેમ મુદ્દલ નથી. જે પૂરતી કુનેહ અને કાળજીથી તપાસ કરનામાં આવે તો તેઓને માલમ પડશે કે દહીં બિહાને પડ્યો તેની પાંચ સાત દહાડા આગમનથી તેની તખીયત નરમગરમ હતી. એટલે કે ઈન્ફલ્યુએન્સા તો આગમનથી લાગી પડી સુક્યો હતો પશુ તે એટલે નરમ પ્રકારનો હતો કે દહીંએ તેને સાધારણ તાવ સમજી તેની ઈર્ષિ પશુ પરવા કાઢી નહિ. દરેક માણસ આજ કાલ પેતાના કામખંધામાં એટલો ગુમાવ્યો રહે છે જે તે આવા થોડા થોડા તાવની મુદ્દલ પરવા કરતો નથી અને જ્યાં સુધી બસડાય ત્યાં સુધી

ખસડી અચકત બની ખાટલે પડે છે ત્યારેજ તેની માંદગી શરૂ થયેલી સમજે છે. અને ઘણાઓ તેમાં ખાસ કરી ગરીબ વર્ગના લોકો ન્યુમોનીયા થાય ત્યારેજ ખાટલે પડે છે, અને થોડાજ વખતમાં મરું પામે છે એવા કારણને લીધે ઘણાઓ એમજ સમજે છે, કે ઈન્ફલુએન્ઝા તથા ન્યુમોનીયા એકજ વખતે થયો અને દર્દી એક બે દિવસમાં જ મરી ગયો.

હુમલો કેમ થાય છે?—આ રોગ કેમ ઘુમસો કરે છે તેની સમજ-પહેલાં માણસને જરા સુસ્તી જેવું દેખાઈ આંતરમાં લજ્જાશુ અથવા ઠંડી ભરાઈને તાવ આવે છે. કેટલાકને બહુ જોરમાં આવે છે અને ઘણાઓને નરમ પ્રકારમાં દેખાવ દે છે અને તે એક બે કલાકમાંજ જરા પસીનો થઈ પોતાનીજ મેજ ઉતરી જાય છે અને કાંઈ બન્યું જ નહીં હોય તેમ તે માણસ કામધેલાગી જાય છે. વળતો દિવસ મળતો જાય છે, વળી ત્રીજે ચોથે દિવસે ફરી તાવ આવી જાય છે અને તે વખતે દર્દીને જરા થાક અથવા નબળાઈ જેવું માલમ પડે છે પણ તેનામાં પૂરતી શક્તિ હોવાથી ધારા પ્રમાણે પોતાનું કામકાજ કર્યો જાય છે. આવા માણસને આવા પીવાની રૂચિ લાગતી નથી અને અનેકવાર ઠંડુ પાણી પીવાનું મન થાય છે, જેથી ઘડી થવાનો સંભવ વધે છે. આવા કંઠા-જેલી અને નંખાઈ ગયેલી દાહતમાં ત્યારે તાવનો પાછો સપાટો (જેને આપણા લોકો “ઉપરો” કહે છે) લાગે છે ત્યારે દર્દીમાં તે સપાટો મઢન કરવાની સુલ્લ શક્તિ રહેલી ન હોવાથી ન્યુમોનીયા સહેલાઈથી લાગુ પડે છે અને દર્દી ખાટલે પડે છે અને તે વખતથી તે અને તેનાં સર્ગાવદાલાઓ તેની માંદગીની શરૂઆત થયેલી સમજે છે. દર્દીમાં રોગની ટકર છલવાની શક્તિ એકદમ ઓછી થવાથી તાવ પહેલેજ દરેક ૧૦૫ અથવા ૧૦૬ સુધી જાય છે, જેથી અશક્તિમાં બહુજ વધારો લાગે છે અને નબળું થઈ ગયેલું હૃદય આ બધું કામ કરવાને શક્તિશાન ન હોવાથી બંધ પડી જાય છે અને માણસ જલદીથી મરું પામે છે.

જો દરેક માણસ આ બીના યાદ રાખે કે ઈન્ફલુએન્ઝા લાગુ પડ્યા. પછી બેદરકાર રહ્યાથી ન્યુમોનીયા (મુઝરો) લાગુ પડવાનો સંભવ છે અને

શરૂઆતના તબક્કામાં પુરતી સલાહ અને આસાથેજ નહીં હોવાથી આવા ગંભીર પરિણામ આવે છે, તો મારી ખાતરી છે જે આ જુરો રોગ બહુજ ઓછો પ્રાણધાતક નીવડે. જે ન્યુમોનીયાથી તથા ડાકટરો આ મારા વિચારોની પૂરી માહિતી પોતાના ઘરોમાં તથા લોકોમાં ફેલાવશે તો આ દર્દ જલદીથી નાશુદ થશે એટલુંજ નહીં પણ લોકો “ઉપાય કરતાં અટકાવ ભલો” ની કહેવત પ્રમાણે હમેશાં બીજા રોગો સામે પણ સાવચેતીના ઈલાજો પહેલેથીજ લેતાં રીખશે અને પોતાને તથા દેશને કામદો કરશે.

ઈન્ફલુએન્ઝાથી બચવાના ઉપાયો.—૧ કરીનાઈન ચિપે-ડાલના ઉપદ્રવમાં તદુરસ્ત માણસે અટકાવ તરીકે રોજ સવારના બે મેન કરીનાઈન અથવા ટીકચર કરીનાઈન કે એમોનાઈટ ૩૦ ટીપાં, થોડા પાણીમાં નાખીને નાસ્તા પછી લઈ લેવું. અથવા તો કરીઆનું તોલા ૦૧, ઘુલ્લેલી પાન તોલા ૦૧, દાહચીની વામ ૧; પાણી તોલા ૪ માં ઉમળા પાણી ૩ તોલા રહે ત્યારે ઠંડું કરી સવારના નવણે કાઠે પી જવું. બે મેન કરતાં વધારે કરીનાઈન લેવું કું પસંદ કરતો નથી, કારણ કે કેટલાકને તે ગરમ લાગે છે, ચક્રર આવે છે અને એક જાતનું ધુન્દાપણ માલમ પડે છે.

૨ પેટ સાફ.—બની શકે ત્યાં સુધી પેટ સાફ આવે તેમ કરવું. ક્લેન્ડું જરાખર કામ કરવું ફરી તોજ પાચનશક્તિ સારી રહેશે અને પેટ પોતાની મેજ સાફ આવશે. એમોનીયા ક્લોરાઈડ મેન ૧૫ થોડા પાણીમાં નાખી તે દિવસમાં કાંઈ પણ વખતે એકાદ વખત લઈ લેવું.

૩ આરામ-શરૂઆતના તાવ ઉતરી ગયા પછી ત્યારે શરીરમાં નબળાઈ જેવું વધારે લાગે કે તરતજ બીજાને પડી રહી બે ત્રણ દિવસ આરામ લેવાની અવસ્થા જરૂર છે કે જેથી શરીરના બધાં અવયવો તથા હૃદય પોતાનું અસલ કોવત મેજથી પાછાં ઉચેલો મારનાં તાવ સામે ટકી શકવાને શક્તિશાન થાય. અલગત કું સમજું છું જે આવી દટાકડી અને દરીકાર્નના વખતમાં બે ત્રણ દિવસ ઘેર રહેવાનું બહુ સુરામીત છે. પણ તે વગર છુટકો નથી. મરવા કરતાં ઓછું કમાવું બહુ

૪. સ્ત્રીઓ વિષે-હાલમાં થતાં સેકેડા મહોર્માં આપણે જાણીએ છીએ કે સ્ત્રીઓ મોટા પ્રમાણમાં મરે છે. તેનું મૂળ કારણ એ છે જે તેઓ અને તેમાં ખાસ કરીને વગર કળવાયલી હિન્દુ અને મુસલમાની સ્ત્રીઓ આપણા દેશી રીવાજ પ્રમાણેના સાજ અને શરમના કારણે સાજ, નજુદ તથા ધણી આગળ પોતાની નરમ કે ગરમ તખી-વતની વાત કરતી નથી અને જેમ તેમ કરીને રસોઇ કરેલી; પાણી કારણે, લુગડાં ધોવાં કરી પાણીએ નહાવું વગેરે આલુજ રાખે છે અને જ્યારે નથીજ, ચર્ચ સકતું ત્યારેજ સખત તાવ અથવા તો ન્યુમોનીયાને સાથે લઈનેજ ખાટલે પડે છે અને એકાદ બે દિવસમાં મોતને આધીન થાય છે. હવે આ જુનો રીવાજ કાઢી એક દહાડામાં સુધરે તેમ નથી. પણ આવી સ્ત્રીઓના ધણીની દરજ્જા છે કે ધરતી સ્ત્રીઓપર ખ્યાન રાખી તખી-વત નરમ લાગે કે જરા તેઓને આશાયસ આપવાની તજનીજ કરે.

૫. શરીરથી બચો:-અંગ ઉપર પરસેવો હોય ત્યારે શરીરપર સીધો પવન લાગે નહિ તેની સંભાળ લેવી, વારંવાર એ કંડા પાણી પીવાથી દૂર રહેવું; વિજળાક પાખા નીચે બની શકે તેટલું ઓછું બેસવું; તખીવત સારી નહિ હોય તો કંડા પાણીથી નહાવું નહિ, કાઈ પણ નતનું કુટ ખાધા પછી તરતજ પાણી પીવું નહિ, અને સી-તારણ તથા લીલી દ્રાવ્ય મુદ્દસ ખાવી નહિ.

૬. સાદો ખોરાક લેવો-સરખાતે તાવ આબા પછી અને શરીરમાં નબળાઈ જેવું લાગતું હોય તો વખતે ખોરાક હલકો અને સાદો લેવાની અગત્ય છે, એમાં વાંકે દહીંના નથી, પણ ધરતા માણસે અણુષ્ટતા પ્રેમને લીધે પોતાના વહાલાંઓને તાકાત જલદી આપશે, એમ મમજ-ને સેરવો, બદમ, પીસ્તાની. કાંઈ, હડ કરતાં વધારે દુધ, પેઝી, પૂરી, ટાકર્ગા વગેરે ખવડાવાની બેઠાસા હરે છે, તેમ મુદ્દસ થવું નેઈએ નહિ.

તાવમાં સપડાયા પછીની સારવાર.

૧. દહીંને બિછાને સુવડાવવી તદ્દન આરામ મળે તેમ કરો અને ડાકટરને બોલાવવો, જે ગરીબ માણસ હોય તો તમારા શેઠને ખબર કરો અને જરૂર તેને ઇયા આવી તબોને મદદ કરશે અથવા તો

કાઈ પણ મ્યુનીસીપલ દવાખાનાની મદદ મેળવો.

૨. તાવ વધારે હોય તો તરતજ જરૂર લેવો ન પોસાય તો અધીં સરકો અને અધું પાણી મેળવીને તેનાં પોતાં માથે મેલવો.

૩. જ્યારે પણ ખાસી થતી હોય તો તરતજ અલસીની પોટીસ છાતીએ અને પીઠ ઉપર આખી ફરતી મુદ્દ, પોટીસ કરનાઈ કાઈ નહિ હોય તો એન્ડીફોસ્ફરીન નામનો મલમ આવે છે તે વાપરો.

૪. તાવમાં ઉમટી તથા ઓકારી બહુજ થાય છે અને દહીં બહુજ કંટાળી જાય છે. તેવા વખતમાં બહુ જલદ અને રોડેંગ દવા આપવાથી સામો ઉલટીમાં વધારો થાય છે અને દહીં વધારે બેચેન બને છે, તેવા વખતમાં ડાકટરો સાદી અને સીપલ દવાઓ બની શકે ત્યાં સુધી આપવાની તજનીજ કરવો તો દહીંને તથા પોતાને બેઠેને લાજ કરશે, એવું માઈ માનવું છે.

૫. ન્યુમોનીઆવાળા તથા શેડી ધણી ખાસી-વાળા દરોજો માટે નીચેનું પ્રીસ્ક્રીપ્શન મને બહુ મનમાનવું લાગ્યો છે અને ધણા ખરા દહીંઓને આરામ થયો છે.

લાયક ૨ એમોનીયા એસેટીસ ૧ ઓ.સ. પોટાસ સાયડ્રસ ૧ા દ્રામ, પોટાસ નાઇટ્રસ ૧ દ્રામ, ટીચરસીવા ૧ દ્રામ, ટીચર સીનીષા ૨ દ્રામ ટીચર રોડેનયાઇ ૧ દ્રામ, સીરપ ચેલુ ૨ દ્રામ, પાણી સાદુ ૬ ઓ.સ. એમાંથી છઠ્ઠી ભાગ દરેક ૨ કલાકે આપવો.

૬. દહીંને બહુ નબળાઈ હોય અથવા તો ન્યુમોનીઆ હોય તો એક નાની ચમચી (ટી સ્પુન) બીડી બે તોલા પાણી સાથે અવારનવાર આપવી, એટી વખતે એક ચમચી કરતાં વધારે આપવી હું પસંદ કરતો નથી.

આશા છે જે ઉપર લખેલી વિગતો ખ્યાનમાં રાખવાથી લોકને સારો લાભ છે.

બીજા ઉપાયો.

વેલ જયશક્ટ હર્ષચંકર જણાવે છે કે,— લીજડાનાં પાન ગૌ મૂત્રમાં પડાણી સુકવી એરંડીયા તેલમાં શેકતાં. તળાઈને તેવાર થાય ત્યારે તેમાં વીરામે ભાગે તીખા અથવા દવાને ભાગે મુક

નાંખી ખાંડી વજ્રગાળ કરી લીંછુના રસના પુટ આપી ગોળીઓ બનાવવી અથવા ચુરણ કંડા પાણીમાં લેવું પણ તે સાથે જીવની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરવો. વારંવાર ચાહ અથવા એવા ઉકાળા કે કાફી શરબતો શરીરને મુકટાન કરતાં છે તેમજ એવાં પીણાં પરિણામે ઝેરરૂપ યર્ષ શરીરને તદન ઝેરરૂપ રોગી બનાવી જીવગીનો નાશ કરવા સહાયબૂત થાય છે તેનો સાગ કરવો અને ખરેખરા સ્વાસ્થ્યપ્રતિબલિ અને સ્વાસ્થ્ય બનવું.

વૈદ જીવજીરામ માર્કેકરંભ ઓઝા જણાવે છે—(૧)અરકુસો તોલો ૨, કોલબો તોલો ૧, કરીયાતુ તોલો ૧, પીપરીમૂળ તોલો ૧, પીતપાપડો (ખરસાણીઓ) તોલો ૧, ગલો તોલો ૧, સુગંધી વાળો (વીરજીવાળો) તોલો ૧, મૂક તોલો ૧ આ આઠ યીન્ને ગાંધીને ત્યાંથી લાવી અલ્પ-ખોખરી કરી પાંચ ભાગ કરવા દરરોજ એક ભાગ એક શેર પાણીમાં ઉકાળી અડધો શેર પાણી રહે ત્યારે ગાળી લઈ શીશીમાં ભરી મૂકવું. દરરોજ દિવસમાં ત્રણ વખત એકેક ભાગ આપવો દરદી ને જોમ અને તેમ શર્દીથી દૂર રાખવો. માથા ઉપર ખરક ન મૂકતાં શુભાખજી અથવા કંડા પાણીનાં પોતા મૂકવાં. ખાવામાં ફક્ત ભાતની ધાત્રીની અથવા મોળા મમરાની કણ મીઠું નાંખી આપવી એ સીવાય જીલું કંઈ આપવું નહીં. એનાથી ત્રણ દિવસમાં તાવ, ખાસી, ઉલટી સરદી વિગેરે નાશુદ યર્ષ જશે. દરદીને સારી રીતે આ રામ થયા પછી અનાજ ખાવા દેવું આ ઉપાય તરત ચાલુ કરવાથી ત્રણ દિવસમાં આરામ થાય છે અને રોગ આગળ વધતો પામતો નથી.

આમદ દુસેન યથમાવાળા મીઠ મહમદ દુસેન જણાવે છે કે, મારી પાસે નીચેના એક દરવેશનો પુનાની નુરો છે. એ નુમકો મે પોતે જાતે કેટલાક દરદીઓ ઉપર તેઓની હાલત તપાસી અજમાવી જોયો છે બાર વરસની ઉપરનાં દરદીઓ માટે નુરો લેવાનું પ્રમાણ નીચે મુજબ છે—કાચકીના પાલા (કુમળાં પાંદડાં) નો રસ તોલા ૩, મધ એબો તોલો ૧ ઉપર જણાવેલી બે જાંબુઓ સાથે મીઠાવી દિવસમાં ત્રણ વખત સરખે ભાગે લેવી (પીવી) અને બાર વરસથી નાની ઉંમર વાળને ઉમરના પ્રમાણમાં આપવો અને મોટા મા-

ણસને અથવા બન્યને છાતીમાં દરદ દોય તો ઉપાય બીજો—પાનમાં ખાવાનો ચુનો તેમાં તેટલું જ મધ મેળવી લેપ કરીને છાતી ઉપર લગાડવો. શાસ્ત્રી ત્રિભુવન રામજી ચર્મા જણાવે છે જે ત્રિભુવનકીર્તિ તથા સુદર્શનાદિ દવાનો બોહોળો ઉદાવ દરેક કામ્પીસીમાં થાય છે તે તાવને માટે તથા ત્રિદાષને માટે સારો ઉપાય નીચરો છે. ઉપચારમાં લીમડાનું દાતણ કરવું ખારીયારણે લીલો લોમડો તથા દુવશીજ બાધવાં. લીમડાનાં મુકાં પાંદડાં, ઇસેસ, તથા ચંદનની પુમાડી જેવી કરીઆતું. કડુ, અતિવિષની કળી, ફટકડી પ્રસાવેલી, મરો, પીપર, તથા ધરાની શાતરા, કરીઆતુ તથા ધરજ, કંકય, તથા વાવડી, એ ત્રણ દવા સમાન ભાગે મેકવી ઉપરની દવા સમભાગે લઈ ખાંડી કપડ છાંલુ કરીને દુધશીના રસમાં વટાણા પ્રમાણે ગોળી કરીને મોટા માણસને દિવસમાં ત્રણ વખતે દૂધ અથવા ચા સાથે ત્રણ ત્રણ લેવી. બાળકને દિવસમાં ત્રણ વખત આપવાથી હુમલો અટકે છે.

દા. ચક્રલાલ અંબાલાલ દેસાઈ, આસીરન્ટ સર્જન જણાવે છે કે, મેં બાળ મુખી હમરો દર્દીઓ ઉપર આ રોગ અટકાવવાના ઉપાય તરીકે તેમજ ખીમારી દરમ્યાન તીચેની દવાઓનો લગભગ દોઢ મહિનો ઉપયોગ કર્યા પછી જણાવવાની રમ લઈ છુ દરેક માણસે સવારના પહોરમાં કંઈ પણ ખાંધા સીવાય અથવા છેવટે ચહાં પણ પીધા સીવાય કોઈ પણ દર્દીને જોવા જવું નહિ. સામસામ્ય મોં કરી તેનો સીધો ત્યાસ આપણા મેખા આવે નહિ તેવી રીતે બેમનાથી આ રોગનો ચેપ આવવાનો મત્તવ ધણો જ ઓછો છે દરેક વાચનાના શુભારે ફક્ત એકજ જૈન કવીનાદન (જે પોરટમાં મળે છે તે અથવા વેચાતું લાવી) અને ફક્ત એક જૈન કેશીન સાપ્ટેટ એ બેનું એક પછીકુ કરી કંડા પાણી સાથે પી જવું. જ્યારે જ્યારે જરાક રસાનિ લાગે, હાડકાં સુસાય, ગળામાં, કે જોતીમાં લાલ્ય બળે કે તરતજ એક કપરતુ પડીકું લઈ લેવું કે તરતજ સાંડે લાગશે. કોઈએ પણ કવીનાદન કે કેશીન વધુ લેવાનો સોલ કદી પણ કરવો નહિ. એમ મારો અનુભવ કહે છે આ દવા પછી સોઢી પડશે ને તેથી પાચ, પચીસ

પડીકાં સાથે રાખવા તે સલાહ બરેલું છે. પછી હેલોમલની એક જાળી બે ઝેનની લીધા પછી નીચેનું મીઠ્યર લેવાથી ખીજે દિવસે ઘણું કરી તાવ ઉતરી ગયું છે -

એમોનીયા કલોરાઇડ પદર ઝેન, એક્ટ્રેક્ટ ઓસેરાઇડા લીકરીડ બે દ્રામ, વાઇન એન્ટી મોનીવાલોસ પદર ટીપાં, પોટાસ નાઇટ્રેસ પદર

ઝેન, પોટાસ સાઇટ્રેસ પદર ઝેન, લાયકર એમોનીયા એસીટીસ આર દ્રામ, પાણી પાશર.

આ બધું ભેગું કરી આર લાગે દર પાંચ કલાકે પીવું, ઝાડો બરાબર સાફ નહિ હોય તો દવામાં સોડા સલ્ફર છ દ્રામ ઉમેરવું. આશા છે કે અટકાવ તરીકે બનાવેલા ઉપાયનો ઉપયોગ કરવાથી જરૂર કાયદો થશે.

વિવિધ નોંધ.

માણુ માસમા લડાર્થ અને મુલેહ એને માટે લોકા ઇતેમર બન્યા છે
લડાર્થ અને મુલેહ લડાર્થમાં હવે મિતરાભ્યો-
તો વિન્ય સહાય છે
જમીને ધામે ધામે કાન્સમથી હાકવા માંડ્યા છે. અને બ્યાં ત્યા મિતરાભ્યો જીતનાં જણાય છે. તે દરમીયાન મુલેહને માટે પ્રેમીડેન્ટ વીક્સને લખેતા પત્રનો જ્યામ હલુ કરી વળે નથી આ માસની અધવચમાં-જમની શરૂ થયું છે અને ડૉ વીક્સની સરતે કણક કરી હાલ લડાર્થ મુલેહ રાખી મુલેહ કરવા તત્પર થયું છે. એક ગપગો-લો આવ્યો હતો. પણ તે વાત પાછળથી ગપ કરી હતી. તો પણ જર્મનીનું બળ હાલ ઘટતું જાય છે એટલે તેને મુલેહ કર્યા વગર છુટકા નથી બચેરીઆએ છુટી સલાહ કરી છે. હવે આન્ડ્રીયા અને ટુર્કી પણ બે જર્મની નહિ માને તો તેમ કરવાનો સંભવ છે અમેરીકાની મદદ આવી પહોંચના આપણા બળમાં વધારો થયો છે અને હવે મુલેહ હાથ વેતમાં થશે એમ મનાય છે.

પ્રેમ ઉપર એક પ્રકારનો દૈવિકાપ હોય તેમ હાલનો જમાનો ભોત જા-
દેવી કોપ કે શું? જાય છે એક બાલુ લડા-
છને લીધે તમામ ચીજો મોઢી થઈ પડી, તેમાં દુકાણે વધારો કર્યો. એટલે ચનાજ પણ મોંઘું થઈ ગયું. ગરીબ અને મધ્યમ વર્ગના માણસોના દુખ વધ્યાં વરસાદ પાછળથી વરસરો એમ જણાવું પણ તે તો જન્માષ્ટી ઉપર વરસી અલોપ થઈ ગયો એટલે હવે દાહકતો માળ પડ્યો. તેમાં ગયે માલ પ્લેઝે માણસોને હેરાન કર્યા અને આ વર્ષે ઇન્ડિયન એન્ડા આવ્યો પ્રથમ મુ-
ખ્યાર્થમાં જણાયો તે ધામે ધામે તેનો પ્રવેશ ગામે-
રગામ અને શહેરશહેરમાં થયો છે. અને પ્લેઝ કરતાં પણ વધુ માણસો મરે છે. આ પ્રકારે લાગણી મોંઘવારી દુકાણ અને રોગચાળાથી માણસો હેરાન હેરાન થઈ ગયા છે. અને નવે પ્રલપકાળ હોય નહિ તેવી રીતે મરણોના સંકટનો પાર રહી નથી.

આ સંકટને ટાળવા માટે મુખ્યાર્થમાં કેડા થયા છે, અને અમદાવાદમાં ગુજરાત સભાએ ઇન્ડિયન એન્ડા રીલીફ કમીટી નીમી ધેરધેર મફત દવાઓ આપવાની યોજના કરવા માંડી છે. અને દુકાણને માટે પણ તપાસ ચાલે છે. તો પણ દૈવિકાપ આગળ અનુભવું શું માલે! હવે તો ખનતા ઉપાયો લેતા અને ઇશ્વરનું આરાધન કરી સંકટને ટાળવા પ્રાર્થના કરવી એજ અગત્યનું છે

આ અદિનામાં હુદહાદની જુમ નથી ગયા મ-
હીનામાં ખેડા જીલ્લામાં
હુદહાદ તથા બીજાં ક્ષેત્રોએ જે
હુદહાદ ચાલતી હતી તે સંગરે એકદમ બંદોબસ્ત કરી મટાડી છે. આ-
જીલ્લામાં પોલીસપાર્ટી મૂકી હુદારાઓને બ્યા મળે
સાચી પકડી ચોગચિસા કરવા માંડી છે. જેથી તેની તો શાંતિ થઈ છે એટલે એ એક દુખ તો ટલ્યું છે હવે દુકાણ સામે રક્ષણ જેળવવા, રોગ માળો મટાડવાના ઉપાયો લેવા સરકાર બંદોબસ્ત કરી રૈવતને સુખ આપી એવી આશા છે.

આવતી કંઠિસને માટે લો. મા તિલકની ચુ-
ટણી થઈ હતી પણ તેઓ
કંઠિસના પ્રમુખ વિલાપત ગયા હોવાથી
તેમનાથી હાજર થઈ શ-

કારો નહિ તેથી બીજા પ્રમુખ ચુટવાનું જણાવ્યું છે. પડિત મદનમોહન માલવીયા ચુટાય તેમ સામે છે. કારણ કે મી મોનીલાસ નહેરૂ અને સર રવિ-
ન્દ્રનાથ ટાગોરે પ્રમુખપદ જિંકારવાની ના પાડી છે.

ગુજરાત રાજકીય, પરીપદ તા ૮-૮-૧૦
નવેબરના રોજ એ. મી.

રાજકીય પરિપદ વીહલભાઈ પટેલના પ્રમુખ
પદે નડીઆદ ખાતે ભરાશે
આ પરિપદ મુલતવી રાખવાનો ઘણોનો મત હતો પણ વધારે મતે પરિપદ ભરવી એમ નક્કી થયું છે.
આ પ્રાર્થના લોકપ્રિય ગવર્નરના હોર્ડ
વીટીઅનની મદાસ ખાતે જાય છે અને મુખ્યાર્થના
ગવર્નર તરીકે ઇન્ડિયન એન્ડા લોકોડ નીમાયા છે.

વૈદ્યક ઉપકા.

સાપના હેરના ઉપાયો.

ધ્રુવરમ્ભ યા ધ્રુવરી નામની એક પ્રકારની વૈશ યાય છે તેને ગુજરાતીમાં નારવેલ યાને કાનભેર કહે છે, તે પૂર્વ બગાળ, આસામ, મધ્ય પ્રદેશમાં અને મુબઈની આસપાસ વધુ યાય છે તેનામાં સાપનુ જેર નાશ કરવાનો ઉત્તમ ગુણ છે તેની વેલ ઝાડ ઉપર ચઢીને વધે છે તેના પાન ૨ થી ૪ ઈંચ લાંબા ને ૧ થી ૨ ઈંચ પહોળા યાય છે. કાચાં પાન લાંબા ને પાતળા યાય છે પાનને કીનારી હોય છે તેમાં ૨ થી ૫ નસો હોય છે તેના પાન તોડવાથી તીવ્ર ગંધ ઉત્પન્ન યાય છે તે કીનાઇન જેવાં કડવા યાય છે સૂકાં પાન કડવા લાગતાં નથી સાપનુ જેર ઉતારવા માટે તે પ્રસિદ્ધ છે. ધ્રુવરમ્ભની ગંધથી સાપ નારી જાય છે, તેનું મંરૂત નામ ચદ્રગટ્ટા છે. આયુર્વેદનાં પુસ્તકોમાં પણ તેને સાપનુ વિષ હરનારી જણાવી છે. મરાઠીમાં ધ્રુવરમ્ભ કે માપસન કહે છે સેદીનમાં અરિષ્ટો લોકિયા ઉદિકા કહે છે ત્યાં ધ્રુવરમ્ભા હોય છે ત્યાં સાપ રહે- તો નથી ધણી લોકો તેને અને તેના ગુણને જાણતા નથી અલ્હાબાદના કમીશનર આર લો આરકે આ દવાનો સાપના જેર ઉપર વારવાર પ્રયોગ કરતા હતા તેનાથી ધણી માણસો બચ્યા હતા મી. ષ્ટેન ડી. ક્લેકટરે આ દવા તેમને બતાવી હતી. તેમણે તે વનસ્પતિના પાનથી ધણી માણ- સોને જેર ઉતાર્યું હતું, ૧ પાન વાટી તેને ૩ બ ઉપર ચોપડતુ અને એ પાન વાટી તેનો રસ પા- વાથી સાપનુ જેર ઉતરે છે અચેતન માણસ પી શકે નહિ તો ગુદાદ્વારા પીમકાસીનડે રસ આપ- વાથી જેર ઉતરે છે. આ રસ તુરત લોહીમાં જળી જાય છે અને તેથી જેર ઉતરે છે. (વૈદ્ય)

આ સંબંધમાં જો માણસોને અતુલ્ય હોય અને વનસ્પતિને ઝોળખતા હોય તેમણે પોતાનો અતુલ્ય લખી મોક્ષવાથી પ્રકટ કરીયુ તેના ઊંડાને અમારા તરફ મોકલવાથી તેના ઝોળખાણ માટે વધુ ખુલાસો થશે સાપના સેકડો કેસો જ- ચતા નથી આ દવા ચમત્કારી સામે છે તો અ- તુલ્ય કરવા બહામણ છે

ઇન્ડુએન્ડા તાવનાં ચિન્હ

તેનાથી માથામાં ખરડામાં કે સંધિમાં સખત દુખાવો યાય છે. જાણે કાઈએ આઠ માથે હોય તેમ યાય છે. શરૂઆતમાં દાદ વધેને ચમકરી આવે છે છીકા આવે છે, ઉધરસ યાય છે સળેખમ ને શરદી યાય છે. જેમાં આસ પછુ

મુરેલીથી લેવાય છે સળેખમ ને શરદી આ તા- વનાં મુખ્ય દરદો છે. તેમાંથી ધણી વખતે ન્યુમે- નીયા યતા દરદી મરી પણ જાય છે

૧ તાવ—કરીયાલ દરદે, નાગરમોય, કુંદ, પીપર, પીપરીમૂળ, ધમાસો, વાળો, પેટાળ, કુંદ, ખડસલીઓ, ક્યોરાં, રીંગણી, ત્રાયમાણુ, બળદાણા, કાઝીઓ, ઈન્જન, અનિવિષ એ સર્વ ઔષધોને સમલાગે લઈ ચૂર્ણ કરી તેમાંથી સવાર સાંજ ૧ તોલા પાણી સાથે લેવાથી ઇન્ડુએન્ડા તાવ- દાકીઓ તાવ, અને વિષમજ્જર મટે છે.

કેલેરા—ધાળાંમરી ૨ ઐન, ઢોંગ ૨ ઐન અને ૧૦ ઐન અરીણુ મિશ્ર કરી એક ગોળા કરવી એ પ્રમાણેની ગોળાઓ કરી દર બેને ત્રણ ત્રણ કલાકે એકઠી ગોળા આપવાથી કેલેરા મટે છે.

રક્તસ્રાવ યાને પ્રદર—લીમડાની છાલના રસમાં ૭૨ નાખી ૭ દીવસ આપવાથી ઓઝોનાં પ્રદર મટે છે

કેલેરા ન થાય—કેલેરા ચાલતો હોય તે વખતે લીમડાના પાન ૧ તોલા અને ૧ રતીમાર કપુર અને તેટલીજ ઢોંગ નાખી તેની ગોળા કરવી પછી તે ગોળા ૬ માસા ગોળમાં મેળવી રોજ રાત્રે ઉપવાસી પહેલાં આપવાથી કેલેરા થતો નથી આનો રોજ ઉપયોગ કરવાથી માણસ મરી પડતો નથી

બાળકને ગળું પડે—તે તાજે ખાડો પડે તો વજ અને જનકણ દુધમાં કે લીમાં ધસી તા- બજા ઉપર લેપ કરવો જોઈ મટે છે.

બાળક માટી ખાય તે પેટ વધે તો—તેને જેર ખાવા આપવો જોઈ વધેલું પેટ ઉતરી જઈ બાળક મરકત યાય છે

ગોળો ચઢવો—જનખાર ૩ માસાને ગોળ ૩ માસાની ગોળા કરી આપવાથી ગોળો મટે છે ને ચુક પણ મટે છે.

ચોથીઓ તાવ—કુસાવેડો દંઠણખાર ૨ રતી પાનમાં ખરડાવાથી તાવ મટે છે.

ચાંદી—કાચો, સેમજાનો ગુંદર, મોપારીની રાખ, ચખ્ખર અને મોરારીની છાલ મવે સરખે બાજે લઈ ખારીક ચૂર્ણ કરી ચાંદી ઉપર દાખ- વાથી ત્રણ દિવસમાં ચાંદી રૂપાઈ જાય છે.

હરસ—નાગડા દુધેલીનાં પાન લીમાં તળી ચાર તોલા ખાવાથી હરસમાં લોહી પડતું હોય તો તે મટે છે.

કમળો—જેરડાનાં પાનનો રસ ૪ તોલા ને ગામનું દુધ ૪ તોલા એકત્ર કરી રોજ પીવાથી કમળો મટે છે

પુસ્તક

ક્ર.ક.

અંક ૧૦ મો

ભાગ્યોદય

પ્રિન્સિપલર

સને

૧૯૧૮

જે તે પ્રસંગમાંથી પણ પ્રાણીમાત્રનું હિત કરવું એમાજ
પ્રભુની દયાલુતા છે.

(તમે શા માટે શ્યામ મહોલ, એ લય.)

પ્રભુ આપ તે દયાના નિધિ ક્યાંથી કહાવતા,
ક્યાંથી કહાવતા, શુ લોક સહ બનાવતા. પ્રભુ.

રક્ષણ કરતા ખડકથી, રક્ષા વાયુથી તેમ,
વિપરીત માર્ગે વહી જતું, રક્ષા આણી પ્રેમ,
ઠેઠ સુધી સરળપણે ચલવી આ નાવને,

તટ નિકટ આવતાં, તમે કુખાવતા;—

સંપત્તિ હથ ઠેઠને, હો છો તેનું દુઃખ,

સંપત્તિ હથ ઠેઠની લો છો તેનું સુખ,

લઈને પદાર્થ કેના, હથને પદાર્થ કેને,

જે તે રીતેથી સર્વને અકળાવતા,—

હો છો બળ તેને પ્રભો ! કમોટી કરી હો ત્રાસ,

દુર્બળને તો દુઃખ વિના, ખીલુ હોય ન આશ,

ચિંતા, બય, મૃત્યુ, ક્રોધ આદિ વિવિધ ભટ્ટીમા,

નાખીને સર્વ ઠેઠને ચોકાવતા,—

તૃપ્તિ ધરનારા નિકટ, ધરતા લાલચ ખુબ,

અતૃપ્ત જન પણ વિશ્વમાં, પડ્યા હીસે દુઃખ કુપ,

સાધન કરનાર અને શ્રદ્ધાલુ ઠેર પથ,

તેલ કાઢવાગા કંઈ ન ખામી રાખતા,—

બક્તિ કરે કે જ્ઞાન લે, પણ તેને નથી સુખ,

જ્ઞાન બક્તિથી વિહીન તે,—પણ રહે સુખર્થો વિમુખ

આપના આશ્રયી અને નિરાશ્રયી બંડે,

ઘડી હતાવતા અને ઘડી રડાવતા;—

સરળ આલતું હોય જ્યાં, ત્યાં વચમાં હો બંગ,

સ્નેહ તોડતા ઠેઠને, હો છો કેને સંગ.

વૈદ્યક ટુચકા.

સાપના જેવના ઉપાયો.

ધ્રુવરમ્બ વા ધ્રુવરી નામની એક પ્રકારની વેલ થાય છે તેને ગુજરાતીમાં નોરવેલ યાને કાનબેર કહે છે, તે પૂર્વ ગંગાળ, આસામ, મધ્ય પ્રદેશમાં અને મુંબઈની આસપાસ વધુ થાય છે તેનામાં સાપનું જે નાક કરવાના ઉત્તમ ગુણ છે તેની વેલ ઝડ ઉપર ચઢીને વધે છે તેના પાન ૨ થી ૪ ઈંચ લાંબા ને ૧ થી ૨ ઈંચ પહોળાં થાય છે કાચાં પાન લાંબા ને પાતળાં થાય છે. પાનને કીનારી હોય છે તેમાં ૨ થી ૫ નસો હોય છે તેના પાન તોડવાથી તીવ્ર ગંધ ઉત્પન્ન થાય છે તે કીનારાનુ જોવા કઠણ થાય છે સૂકાં પાન કઠવાં લાગતાં નથી સાપનું જેર ઉતારવા માટે તે પ્રસિદ્ધ છે ધ્રુવરમ્બની ગંધથી સાપ નાસી જાય છે, તેનું મરફત નામ રુદ્રગડા છે. આયુર્વેદનાં પુસ્તકોમાં પણ તેને સાપનું વિષ દરનારી જણાવી છે. મરાઠીમાં ધ્રુવરમ્બ કે માપસન કહે છે ભેટીનમાં અરિષ્ટો લેક્ટિકા ઇડિસ કહે છે ત્યાં ધ્રુવરમ્બના હોય છે ત્યાં સાપ રહે-તો નથી, ધણા લોકો તેને અને તેના ગુણને જાણતા નથી અલ્હાબાદના કમીશનર આર હો બ્રાન્કે આ દવાનો સાપના જેર ઉપર વારંવાર પ્રયોગ કરતા હતા તેનાથી ધણા માણસો બચ્યા હતા. મી. જોરન ડી. ફ્લેક્ટરે આ દવા તેમને બતાવી હતી. તેમણે તે વનસ્પતિના પાનથી ધણા માણસોને જેર ઉતાર્યું હતું, ૧ પાન વાટી તેને ૩ ખ ઉપર ચોપકડુ અને બે પાન વાટી તેને ૨૫ પા-વાથી સાપનું જેર ઉતરે છે અચેતન માણસ પી શકે નહિ તો શુદ્ધાશ પીયકારીરડે ૨૫ આપ-વાથી જેર ઉતરે છે આ રસ તુરત લોહીમાં જળી જાય છે. અને તેથી જેર ઉતરે છે (વૈદ્ય).

આ સબધમાં જે માણસોને અનુભવ હોય અને વનસ્પતિને જાણખતા હોય તેમણે પોતાનો અનુભવ લખી મોકલવાથી પ્રકટ કરીયું તેના છાંડને અમારા તરફ મોકલનાથી તેના જાણખાણ માટે વધુ ખુલાસો થશે. સાપના સેકડો કેસો બ-ચના નથી. આ દવા અમલકારી લાગે છે તો અ-નુભવ કરવા બચામણ છે.

ઇન્ડુજેન્ડા તાવનાં ચિન્હ.

તેનાથી માથામાં બરડામાં કે કાંધામાં સખન ફાખાવો થાય છે જાણે કાંઈએ માર માર્યો હોય તેમ થાય છે. શર્યાતમાં ટાંઠ વધેને અમકારી આવે છે છાંડા આવે છે, ઉપરસ થાય છે સજેખમ ને શરદી થાય છે જેમાં થામ પણ

મુકેલીથી લેવાય છે સજેખમ ને શરદી આ તા-વનાં મૂખ્ય દરદો છે. તેમાંથી ઘણી વખતે ન્યુમે-નીયા થતા દરદી મરી પણ જાય છે.

૧ તાવ—ક્રીયાદ્ર દરડે, નાગરમોય, કુંક, પીપર, પીપરીમૂળ, ધમાસો, વાલો, પેટાળ, કંક, ખડસલીઓ, ક્યોરા, રીંગણી, ત્રાયમાણ, બળદાણા, કાકીઓ, ઈન્જન, અતિવિષ એ સર્વ ઔષધોને મમલાગે લઈ ચૂર્ણ કરી તેમાંથી સવાર સાંજ ૧૧ તોલા પાણી સાથે લેવાથી ઇન્ડુજેન્ડા તાવ-ટાકીઓ તાવ, અને વિષમજનર મટે છે

કેલેરા—કાળાંમરી ૨, મેન, હોંગ ૨ મેન અને ૧૧ મેન અરીશુ મિશ્ર કરી એક ગોળી કરવી એ પ્રમાણેની ગોળીઓ કરી દર બુને ત્રણ ત્રણ કલાકે એકઠી ગોળી આપવાથી કેલેરા મટે છે.

રક્તપ્રાવ યાને પ્રદર—લીમડાની છાસના રસમાં ૭૨ નાંખી ૭ દીવસ આપવાથી સ્ત્રીઓનાં પ્રદર મટે છે

કેલેરા ન થાય—કેલેરા ચાલતો હોય તે વખતે લીમડાના પાન ૧ તોલા અને ૧ રતીબાર ક્યુર અને તેટલીજ હોંગ નાંખી તેની ગોળી કરવી પછી તે ગોળી ૬ માસ ગોળમાં મેગવી રાજ રાત્રે ઉંખવાની પહેલાં આપવાથી કેલેરા થતો નથી. આનો રાજ ઉપયોગ કરવાથી માણસ મરે પડતો નથી

દગ્ધતાની ધટ્ટી દળ્યા દરવાથી સંતુષ્ટ થતો નથી. જો તમે તમારામાંથી પ્રેમના નિકરણોને પ્રમારણી તો ઉદ્દેગરૂપી ધોર અધકાર એકદમ નાશ પામશે. જો તમે માત્ર સર્વશિક્ષિતું જ ચિત્તન કરશો તો તેને તમે પ્રાપ્ત કરી લેશો. પરંતુ જો તમે આ વસ્તુઓને તમારું હૃદય મોખી દેશો તો તમારી કૃત કાર્યતા માત્ર યોગ્ય સમયને મોટાજ ગહેવાની. યાદ રાખજો કે આત્માની આજ્ઞાનું પાલન કરવું એ પણ આરમ્ભ છે. જ્યાં સુધી આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક બંને પ્રકારની વાતોમાં મમાન ઉન્નતિ ન થાય, ત્યાં સુધી ભૌતિક આનંદ પ્રાપ્ત થઈ શકેલો નથી.

મનુષ્ય એ સ્વભાવનો દામ છે વિગેય અવસ્થા સુધી તેનો વિકાસ પણ સ્વભાવને અધીન અશુદ્ધિ પૂર્વક જ થાય છે. પણ તે પછી મનરૂપી મનુષ્ય પૂરું અશુદ્ધ બની રહે છે તે વખતે આ પછે જે કાંઈ આપણા મનમાં ધમ્મ રાખના હોઈએ છીએ તે સ્વરૂપ બની શકીએ છીએ તે વખતે જે આપણી સત્તાના અંશરૂપ છે અને સર્વત્રિક વિદ્યાસ્થને માટે બનેલી છે તેવી પ્રાકૃતિના નખોને અધીન થઈ રહીએ છીએ, માનસિક નિરાનની પ્રતિભા છે કે, આપણે પાપનો ત્યાગ કરીને તેનું સ્થાન પુલકને આપી શકીએ છીએ. પરંતુ પ્રકૃતિના નિયમોમાંથી આપણે કદી મુક્ત થઈ

શકેતા નથી. આપણી ભુલોજ આપણો માનસિક વિકાસ કરનાર મુખ્ય કારણ બૂન છે.

મનુષ્યમાત્રમાં જે શક્તિ છે તે તેની અંદરથી જ બહાર જણાય છે તમારા ભૌતિક શરીરની અંદર સર્વ માનસિક શક્તિઓ ભરેલી છે. તમારું આધ્યાત્મિક અને સદૃશ શરીર પણ તેની અંદર છે. જીવન તથા ક્યન, માત્ર મૃત્યુ, પ્રેમનું, મનનું, શક્તિનું અને જે બનાવ પ્રથમ બન્યો હોય તેનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન, અને આત્માના સદૃશ શિશુઓ બુનકાળની મૃતિમા બધ છે, એ સર્વ આપણે જાણીએ છીએ પૂર્વ જન્મના સ્મૃતિના તાળાને ઉઘાડવાનીજ માત્ર વાર છે તેને ઉઘાડતાં જ તમે તમારી સામે એક એવા જ્ઞાનનો ભંડાર બોરો કે જેનો મલમ હોવાની કંપના પણ તમે પ્રથમ કરી નહિ હશે.

કેટલીક હદ સુધી આપણે અદ્યતન દેશવિન પણ છીએ પણ જ્યાં સુધી પ્રત્યેક જન્મની, સાધારણ આખોતો સંબંધ છે, ત્યાંસુધી તેને માટે આપણે એકબાજુ ઉપરદાતા છીએ, પ્રત્યેક સ્ત્રી અને પુરુષ એક શક્તિ છે તેની અંદર દેવરતની મધ્યથી સમ્ભાવના છે તેનો પ્રકાશ કરવાને માટે બહાર રોધ કરવાની કાષ્ટ જરૂર નથી તે સર્વ તેની અંદર મોલુદગ છે અને જેથી પોતાની અંદર આ શક્તિની શોધ કરનારો તે મળી શકે તેમ છે.

સ્વરૂપે-સ્થિતિ યવા પ્રોત્સાહન.

(લેખક-કેસાઈ મોતીલાલ મથુરભાઈ મહુધાવાળા.)

(સગ-અરજ સ્વિકારે સ્નેહી શામળીયા...)

નિજ મન ધોઈ ચઢીને ગજનમાં, જ્યાં છે અર્ધથ પદ દાતાદે; નિજ.
પ્રેમે લેટી સ્વરૂપ નિહાળે, જે છે જગના ત્રાતાદે. નિજ.
ત્રિવેણી તટ ઘટ દ્વાડીને, માંડો સીધી મુદ્દતાદે, નિજ.
તાન ત્રિપટીનું ટળી ભથે, લેટી રહો દુષ્ણ હતાદે. નિજ.
અહમ્ પણ અહીંયાં ગળી ભથે, અનહદ નાદ મુષ્ણતાદે; નિજ.
સ્વરૂપ ત્રિપે અહીં સદૃશ સમાયો, સહેજે જીવત્વ હણતાદે. નિજ.
પરમાનંદની પ્રાપ્તિ પગાડે, મહેજે જ્યોત્ત્વ ભેતામાંદે; નિજ.
અનવધિ કલેશ જીવનનો દેશ ટળે સ્વરૂપે સમાતાદે. નિજ.

શ્રી રામચંદ્રના લૌકિક વ્યવહારોનું અલૌકિક રહસ્ય.

[અનુવાદક-વાઘીલાલ કાકુભાઇ સંઘવી.]

શ્રી

ભગવાન વિષ્ણુનો અવતાર થવાથી પણ શ્રી-રામચંદ્રના જીવનમાં પ્રા-કૃતજનોની માફક અનેક આચરણો લેઈ લોકો સંશયયુક્ત થઈ જાય છે, દૃષ્ટાન્તરૂપથી સમજી શકાય છે કે લક્ષ્મણની અગ્નિપરીક્ષાદ્વારા, સમસ્ત દેવતાઓની સન્નિપાત, સીતા પૂર્ણ પવિત્ર છે, એ વાત સિદ્ધ થતા છતાં, ફરી સામાન્ય પ્ર-જાની મિથ્યા વાતોથી સામાન્ય પ્રતિભે મારે નિ-રપરાધિ સીતાજીને ગર્ભવતી અવસ્થામાં વનવાસનું દુઃખ દેવું એ ઘણી જ મર્મભેદી ઘટના પ્રતીત થાય છે, આ કરતાં તો તે મિથ્યા દોષારોપ કર-વાર્જાની પ્રજાને બોલાવી, લક્ષ્મણની છૂટના બરા-બર સમજાવી હોત તો ઠીક થાત. બીજી વખત કેટલાક વર્ષ વનવાસ રહ્યા બાદ ત્યારે મહર્ષિ વાલ્મીકિ સીતાજીને લઈ રામચંદ્રજી પાસે આવ્યા અને કેટલાક કહ્યું સોગમ આપી સીતાને ફરી મદ્ય કરવાને તેમણે રામચંદ્રજીને કહ્યું. તેથી પણ રામચંદ્રજી સતુષ્ટ ન થતા સમસ્ત મંસારના લોકોની રૂબરૂ સીતાને ઉભી રાખી મોગન ખાવા કહ્યું આ પાત્ર હવેથી ચોક્કસવારી જણાય છે. તે સિવાય સદ્ગુણ તથા સીતાને મારે આકૃતજનોની માફક રહ્યા કરવું, અને પોતાનું સ્વરૂપ પૂર્ણતપાથી જુદી જવું, તથા સજ્જાત્ર પ્રત્યે પોતાના સ્વરૂપના વિષ-યમાં જાન પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા કરી, એ સર્વ વાતો મનુષ્યના ચિત્તને મંશયયુક્ત કરે છે. જેથી ક્યાંક ક્યાંક પૂર્વના દેવ કારણોથી આ બાળકની ઘટ-નાઓ થઈ તે કમલ નજીવવામાં આવે છે શ્રી રામાયણમાં લખેલ છે કે, કાંઈ વખત મહર્ષિ દુ-ર્વાસાને-મહારાજા દશરથ પોતાના વંશની વિષ-યમાં પ્રભુ પુત્રેના જવાબમાં મહર્ષિએ કહેલું કે - " પૂર્વ કાલના દેવાસુરના સંગ્રામમાં અચરણજ દેવ-તાઓ દ્વારા પરાસ્ત થઈ, ભૂયપત્નીને ચરણે આવેલા અને તેમના દ્વારા અજાણ પ્રાપ્ત થયેલી

નિસંકોચ ત્યાં રહેવા લાગ્યા પરંતુ સુરપતિ વિષ્ણુએ ભૂયપત્નીને અસુરોને આશ્રય દેવા વાળી બળથી તીવ્રધ્વારના ચક્રથી તેનું માથું કાપી નાંખ્યું. મહર્ષિ ભૂય પોતાની પત્નીની આ નિયતિ જોઈ ક્રોધાવધાન થઈ ગયા. તેમણે વિષ્ણુને જાપ દિધી કે - " તમે મારી નિરપરાધિ પત્નીને, મારી નાખી છે, તો તમારે પણ મનુષ્યલોકમાં જન્મ મદ્ય કરી અનેક વર્ષો સુધી સ્ત્રી-વિયોગનું દુઃખ ભોગ-વવું પડશે. " મહર્ષિ વાક્ય સત્ય કરવાને-મારે શ્રી ભગવાન વિષ્ણુને શ્રાપ મદ્ય કરવો પડ્યો અને તેનું તેમણે રામાવતાદ્વારા સાર્થક કરી જતાં તાન્યું સીતાના વનવાસ વખતમાં લક્ષ્મણ પ્રેમિ રામે કહેલું કે -

મીતાના પરિત્યાગનું મૂળ કારણ એ છે કે, પૂર્વ કાલના દુઃ, વાલ્મીકિ અને ભૂયદ્વારા શ્રાપિત થયેલો છું. જેથી મારે સ્ત્રી વિયોગ દુઃખ સહેવું પડશે. લોકાપવાદ તેનું ખાસ કારણ નથી. જન્મ-દરની પત્ની છુટાએ પણ વિષ્ણુને શ્રાપ આપ્યો હતો. તેણીએ કહેલું કે, " તમે મારી સાથે જન્મ-કષ્ટ કરેલું છે જેથી તમારે સ્ત્રીવિયોગનું દુઃખ સહેવું પડશે. "

- દેવદત્તની સ્ત્રી ઝમિંદ વેરા ધારી વિષ્ણુને જોઈ બીકની મગી ગઈ હતી તેથી તેણે શ્રાપ આપેલો કે, [.] " હે વિષ્ણુ ! તમે જે પ્રકારે મને સ્ત્રીવિયોગનું દુઃખ દીધું છે, તે પ્રકારે તમારે પણ સ્ત્રીવિયોગ દુઃખ સહેવું પડશે " બાલિકાની તારાએ પણ આ પ્રમાણે શ્રાપ આપ્યો હતો, જે સમાજમાં વિન્નૂત રૂપથી વર્ણવવામાં આવેલું છે આવા અનેક પૂર્વ દેવી સમ્યન્ધના કારણેજ નિર-પરાધિ સીતારેવોનો શ્રી રામચંદ્રજીને વિયોગ થયો હતો. પૂર્ણાવતાર ચરિત્ર સાથે અંશાવતાર ચરિત્રનો એક બેઠ એ છે કે, પૂર્ણાવતાર ભાવાનીન થયા કંઈ છે અને અંશાવતાર કાંઈ એક બાવને સુખ્ય

રાખી કામ કરે છે આ સિદ્ધાન્તાનુસાર રામાય-
તારનું મગસ્ત કામ મર્યાદાબાંધતી મુખ્યતાને
સાધને થયું હતું. જેથી પૂર્વ કથિત દેવીમય્યનું
મૂળ કારણ અને લોકમર્યાદા તથા રચુકળની મર્યા-
દાને નિમિત્ત કારણ બનાવી સીતાને શ્રી રામચંદ્રજીએ
દસ કપો હતા એજ મીના ત્યાગનું પૂર્વોચાર
પ્રમંથને અનુસાર ગૃહ તરવ છે. વળી લક્ષ્મણ
અને મીતાને માટે પ્રાકૃત જન્મેની માફક શ્રી
રામચંદ્રજીએ વખતે વખતે વિનાય કપો હતા તેમાં
પ્રથમ લોકમર્યાદાની રહા નિમિત્ત કારણ અને પૂર્વદેવી
મમ્મન્ધ મૂળ કારણ છે. પતિવ્રતા સહધર્મિણી
પ્રતિ પ્રેમ બતાવવો અને અત્યન્ન અનુગત કનિષ્ઠ
ગન્ધુ લક્ષ્મણ પ્રતિ સ્નેહ બતાવવો એ પૂર્વ મોન-
વચરિના આદર્શ સ્થાપન કરવાવાળા શ્રી રામ-
ચંદ્રજીને માટે લૌકિક વ્યવહારને અનુકૂળ મર્યાદાની
રજાનું જ પ્રસન્ન છે. આના લૌકિક કનિષ્ઠપાત-
નના કારણને માટેજ શ્રી રામને, લક્ષ્મણ અને
સીતાનાં દુઃખમા ભાગ લઈ વિનાય કરવો પડ્યો
હતો આ લૌકિક નિમિત્ત કારણ સિવાય પૂર્વનો
દેવી સમ્બન્ધ રૂપી અલૌકિક મૂળ કારણ પણ છે
મહર્ષિ સનતકુમારજીએ શ્રી ભગવાન વિષ્ણુને
શ્રાપ આપેલ છે, “હે વિષ્ણુ! આપનામા જે
સર્વવ્રતા છે, તેના યોગ કાળને માટે લગ્ન કરી,
જે અમાની બનતુ પડશે સનતકુમારના આપેલ
આપથી શ્રી રામચંદ્રજી ચોતાના વિષ્ણુ સ્વ
પ્રાપ્તિ બ્રહ્મી ગયા હતા અને તે કારણથીજ ભાષ
તથા સીતે માટે વિનાયક લૌકિક ધર્મ તેમજ
બ્રહ્મજી હતા. શ્રી રામચંદ્રના સ્વરૂપ વિસ્મૃતિના
વિષંબધ રામાયણના યુદ્ધકાંડમાં મીતાની અગ્નિ
પરીક્ષા વખતે ઘણુ વર્ણન કરવામા આવેલ છે.
જે વખતે રામચંદ્રની આગાધી સીતા અગ્નિમાં
પ્રવેશ કરી ગઈ, તે વખતે ઇન્દ્ર, વરુણ, યમ,
મહાદેવ અને સ્વામિ સમસ્ત દેવતાગણ શ્રી રામ-
ચંદ્રની પાસે આવેલું અને તેમને કહેલું કે “હે
રામ! આપે મમસ્ત્ર ન મારના કર્તા, ગાનિએના
ગુરુ અને વ્યાપક પરમાત્મા છે, છતાં મીતાને
અગ્નિ પ્રવેશ કરતાં કેમ બેઠા રહ્યા છે? દેવ-
ધર્મમાં કોઈ આપના સરકારે આપ કેમ મમ્મન્ધ
ગોઠતા નથી? ચરિત્રના પૂર્વમા ગતધર્મ નામે
વસ્તુ આપજા છે, કનુગ્યમાં પ્રગપતિ આપજા
છો, ત્રિભુવનના ચરિત્રકર્તા આપજા છે, ફેરોમાં
અષ્ટમંદ્ર મહાદેવ આપજા છે, શાંખોમાં સાધ્ય
વીરવાન આપજા છે, જન્મે અગ્નિનીકુમાર
આપના કર્તુ છે, સર્વ અને સંસ્થ આપના નેત્ર

છે, આદિ અન્ન, મધ્ય, સર્વના આપજા ગિરાજ
નાન છે, જતાં મારૂત જનોની માફક આપ મીતાને
અગ્નિ પ્રવેશ કરતા કેમ બેઠા રહ્યા છે? લોક
પાસેનું આ પ્રમાણે કહેવું અલગી પુસ્તીપાત્ર
રામચંદ્રજીએ તેમને કહ્યું કે, “હું મને” ચોતાને
દહરણ પુત્ર મેનુઅરૂપ મમ્મન્ધ મમ્મન્ધ પુ
કાણુ છું અને કપાંધી આખો પુત્ર ને મને મતાવો.”

રામચંદ્રજીના આ પ્રમાણેના પ્રમના જવાબમાં
લક્ષ્મણજીએ કહ્યું કે, “આપ લક્ષ્મણી પતિ સુદરમન
ચક્રધારી નારાયણ વિષ્ણુ છે, એક પ્રેમવારી વરાહા
વનારનું રૂપ આપે જ કારણુ કર્તુ હતું. આપ
બુદ્ધ, ભવિષ્ય કાલમા એકરૂપ નિત્ય આત્મા છો;
આપ અસર લક્ષ, મેલ સ્વરૂપ અને મધ્ય તથા
અતર્માં ગિરાજમાન છે, આપ અનુકૂળ છે;
કારણુ ધતુ આપના કાયામા છે, દર્શિયોના નિ-
યન્તા આપે છે, દત્ત અભિષેકાતા પુરૂષ આપે
છો પુરોહતમ લક્ષ આપ છે, દસ દિશા, આદ્ય
પરિત તથા નિયોગો આમ અનન્ત અરુણ અ-
નન્ત મરુતક, અનન્ત નેત્ર વિરાટપુત્ર આપ છો;
ચિંતા તથા દેવતાનવ ગન્ધર્વોને કારણુ કરવાવાળા
આપ છે. હું આપનું હૃદય, પુન્દ્રી મરરના
આપની જિહ્વા છે; દેનાગણ આપના શરીરની
હોલ છે, સમિ આપની નિમેષ (આંખો) અંધ
થતુ) અને દિવસે ઉન્મેષ (આંખો) ઉઘડતું
છે, વેદ આપનો સંસ્કાર છે; આપના વિના કોઈ
પણ નથી, મમન્ત જગત આપનું નરી” છે,
પૂરીનક આપનું સ્વર્ણ છે, અતિ દોષ છે, સોમ
પ્રસાદ છે, પૂર્વ કાળમાં યામનાવનાર કારણુ કરી
આપે જ ત્રિલોકી, આક્રમણ કરી અતિને બંધન
અને ઇન્દ્રને દેવરાજ્ય પ્રમાન કહ્યું હતું. મીતા
આપની લક્ષ્મી છે, આપ નિર્મિત, વિષ્ણુ છે;
શવજીના વધને માટે જ આપે અનુગ્રહ ગરીર કારણુ
કરેલું જેથી સમસ્ત દેવતાઓનું મોક્ષન કામ આપે
ગિદ્ધ કર્યું

આ પ્રમાણે પ્રગપતિ લક્ષ્મણજી સનતકુમારના
શ્રાપથી આત્મવિસ્મૃત થી ભગવાન રામચંદ્રજીએ
તેમના સ્વરૂપનું તમરણ કરી તેમની મુનિ કરી
હતી આ સર્વ પૂર્વ પર આગળ શ્રી રામચંદ્રજીના
જ્ઞાનમા અનેક ગાનિ તથા યોગીકિ દમ્ય જતાં
વચના કારણુ રૂપ જતી ગઈ હતી, જેથી શ્રી
રામચંદ્રજી દેવ વખત નાશાત વિષ્ણુરૂપમાં પ્રગપતિ
થતા હતા, અને કોઈ કોઈ વખત મરુત જનોની
માફક આગળ કરવાના ગાંઠવાના હતા.

શ્રી રવામિ દાશનન્ત મહાપ્રજાના નિદિ છેજ ઉપરથી.

(લે. દેસાઈ મોનીલાલ મથુરભાઈ મહુધાવાળા.)

કોથી મનુષ્ય પોતાના સ્વભાવથી અન્યતે હા-
ની કરે તે કરતાં પોતાની જાતને વધારે હોનિ કરે
છે કોથ પોતાને-આશ્રય આપનારને જ બાળે છે.
કોથીની ક્ષત્રિયો અપજા અને વ્યાકુળ રહે છે, મન
નિરતર સંતોષયુક્ત રહે છે. કોથીને સારાસાર-
હિતાહિત, અને સ્વ-પરનો વિચાર રહેતો નથી.
વિવેક શુદ્ધિ કોથના પ્રગટ થવાની સાથેજ નાશ
પાળી જાય છે કોથનું ઔષધ ક્ષમા છે સુરવિ-
રતાનું લક્ષણ કોથને વિદારવામાં છે શુદ્ધિની ક-
સામતા કોથ સમયે ક્ષમાનારિચાર કરીવ્યથા છે.

ક્ષમા ધારણ કરવામાંજ મનુષ્યનું બળયુ છે.
ક્ષમાવાનનું એક ઉચ્ચ ઉદાહરણ મનનીય છે -
એક ધર્મોપદેશક એક રાજમાર્ગથી પસાર
થતા હતા. રસ્તામાં એક ઉદ્ધત-કોથી-મનુષ્યના
આચરણથી ધર્મોપદેશક ખીન્ન થયા, અને તેના
હિન માટે તેને સુમોધ આપણ લાગ્યા. તે પ્રતિ
દાસ ન આપતાં તે ઉદ્ધત કોથી મનુષ્યે તેમનું
દરેક રીતે અપમાન કર્યું. તોપણ, ધર્મોપદેશકે
પોતાનું કાર્ય આજુગ રાખ્યું. રસ્તે જત્યાર એક
સમજાતે તે ઉપદેશકને કહ્યું કે આવા ઉદ્ધત દુરા-
મીટી અને કોથી મનુષ્ય પ્રતિ આપ. શા માટે
આપનો અમુલ્ય વખત ગુમાવો છો? વિનયહિનને
મોઢ આપવો એ જળમા ઉતમ લેખ લખવા
જેવું છે તે સાંભળી ધર્મોપદેશકે ઉત્તર આપ્યો કે

વિવેકી, સદાચરણી, અને વિનયીને સુધાર-
વામાં ધર્મોપદેશકના કર્તવ્યની અવધિ નથી પણ
અવિવેકી, ઉદ્ધત અને દુરામીટીને સુધારવો એજ
ધર્મોપદેશકનું ખરૂં કર્તવ્ય છે તે ઉદ્ધત, દુરામીટી
પોતાનો સ્વભાવ જાગ્રત્વા નેહતો શ્રમ કરે છે
તેથી સહઅવશ્યે શ્રમ લેવો એજ માર્ગ કર્તવ્ય છે.

જ્યારે સામે માણસ કોથી હોય અને સહ-
જમા પોતાનો સ્વભાવ પ્રગટ કરે ત્યારે આપણે
ક્ષમા ધારણ કરી એજ બાળયુગ છે દુર્જનને
દેખાથી શાન્ત કરવો પણ કોથથી ઉતેજીત કરવો
એ સત્જનન-કર્તવ્ય-બુધણ નથી-કારણ કે વિના

પ્રયોજન કોથનું શુદ્ધ કરવું એ દુર્જનનો સ્વભાવ
છે. અતઃ જ્યારે તે સ્વભાવથી કોથનું હિત કરે,
તો, તેવે પ્રસંગે દુર્જનનો દેખા ન જોતાં તથા
તેના પ્રતિ કોથ ન કરતા-શમા પ્રતીતી જોવું ઉ-
ચિત છે એક પ્રવચીન દ્રષ્ટાત આ સ્થળે અસ્થાને
નક્કી મણાય.

કોઈ એક ગામના ગરીબામ રસ્તા ઉપર આકુ-
ક્ષકનાર ભગી જનની સ્ત્રી પોતાનું કામ કરતી
હતી. તે રસ્તે ધર્મને એક કોથી મનુષ્ય જોતો
હતો વાળનાર સ્ત્રીની પ્રતીતિ તે નહીં હોવાથી તે
પોતાનું કામ કરે જતી હતી. તેણીના પ્રતિ અગ-
ણીન અપદિત શબ્દપ્રદાર કરી પુષ્કળ કોથથી
તે કહેવા લાગ્યો કે દુષ્ટા દુર ખમ, તારાં ઓળા-
થી હું અશ્મગ્રસ્ત. તે સાંભળી તે નિય જાતની-
પણ ક્ષમાવાન સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો કે-તમારૂં
કહેવું નિથા છે. ધર્મશાસ્ત્ર અને નિતિશાસ્ત્ર
પ્રમાણે તો વખતે તમારાથી હું અશ્મગ્રસ્ત એમ
છું. તેણીનાં આ વચન સાંભળી કોથી મનુષ્યનું
સોયી તરી આવ્યું અને ધણું માણસો બેસા થયા
અને તે હરીકૃતથી વશિષ્ઠ યજ્ઞ તે સર્વના દેખતાં
સ્ત્રીએ કહ્યું કે જે માણસ કોથ કરે તેના શરી-
રમાં "ભગી" દાખલ થાય છે તો વાન્નવિક
રીતે આપ ન્યાય કરશો કે કોણ કોનાથી અભાગ્ય
તેમ છે ?

કોથ એ મહા નિય છે તે જ્યારે આંગમાં
પ્રગટ છે ત્યારે અતિ નિય કાર્ય કરતાં મનુષ્ય
અચક્રાતો નથી.

કોથને જીતનાર-ગપૂર્ જીત મેળવી કહેવાય
છે કોથીઓનો સ્વભાવ જ એવો હોય છે કે
તેઓ નીચપ્રયોજન, કોથ કરે છે. એક કોથી
મંદરાજન (આમ થવાના ધણા દાખલામાં-કારણ
પ્રતિ લગ કરતાં કોથ, મુખ્ય છે) એક ભગિણ
પર આચેરી, શુ પડીમા રહેના હતા એક વિચાર
શીખ મનુષ્યે તેમના સ્વભાવની પરીક્ષા અર્થે
પ્રયત્ન. કેમ બાવાજી આગ ખામ છે કે ?

બાવાજીએ ઉત્તર આપ્યો—ક્યા આંખએ અંધા હે ? દીખના નહી હે ?

મનુષ્યે પૂછ્યું—અરે બાવાજી ભારેલી જાણાય છે ને ના કેમ કહો છો ?

બાવાજી—કેસાં મૂર્ખ હે, એકથ મે બી ખ્યાલ નહી કર શકના હે કે, આગ નહી હે એમ કહી આજે અને મ્હોએ ગુસ્સો દર્શાવ્યો.

મનુષ્યે—અરે બાવાજી કુમારો નીકળે છે ને ? ના કેમ કહો છો.

બાવાજી—અને ગંડુ હે કે ક્યા ? ચલ ભગ જા, હેવાન ખોત બકવાદ દેગા તો માર ખાયગા મનુષ્ય—અરે બાવાજી હુ તો ડાહી છુ, આવડો ભડકો થયો અને વળી કહો છો કે આગ નથી. એ શું ? એમ કરીને ચાલી ગયો.

કોથી માણસ ભાગ્યેજ સમજે છે કે મને કોષ થાય છે પણ ત્યારે કોષનું વિપરીત પરિણામ અનુભવે છે ત્યારે પચાતાપ થાય છે તે સમયે થએલા પચાતાપનું સ્મરણું ને નિરતર રહે તો કાળે કરીને તે કોરી સ્વભાવ ટળી જાય છે,

કામાના ઉચ્ચ સદ્ગુણ માટે ધણા દ્રષ્ટાંત છે. એક નાથ શ્રામિ ઉપર એક વન ૭૧ વાર યુક્ત્યો અને તેમણે ૭૨ વાર આન કર્યું. ભગવાનની જાતીમાં લાત મારનારનું બ્રહ્મ ભગવાને તો દિતજ કર્યું વશિષ્ઠનું અને વિશ્વામિત્રનું જગપ્રસિદ્ધ દ્રષ્ટાંત કોણ નથી જાણતું

એક ઉમરાવ રાજદ્વારમાંથી પરવારી પોતાને ત્યાં ઘેર જતા દતો તે વખતે એક રીસે બળતા મનુષ્યે તેને પૂંઠી અનેક ગાળો દોષી અને તે ઉમરાવ પોતાના ધર મનોપ આપ્યો ત્યાં સુધી તે મનુષ્ય ગાળો દેતો તેની પૂંઠે પૂંઠે આપ્યો પત્રી વરમાદ પણ ચોડા ચોડા આવતો હતો તેથી પેલા માણસ

ઉમરાવના જગ નીચે ઉભો રહ્યો. ઉમરાવે ધરમાં જઈ પોતાના નોકરને કુકમ કર્યો કે. એક જત્રી તથા કાનસ લઈ આ બહાર ઉમેલા અતિથીને તેને ઘેર સુધી સુકી આવ—કામાના દ્રષ્ટાંત પ્રતિ દ્રષ્ટી કરતાં તેના વિરળ પુરો આનેક છે.

એક મહાત્મા એકાંત સ્થળમાં નિવાસ કરતા હતા ત્યાં એક અધિચારી કોથી Cદન મનુષ્ય જઈ ચડ્યો અને કહ્યું કે, અરે બાવાજી જરા આવના મપડી મુકા આપો, અને ને હોય તો છીંકણી આપો—તે સાંભળી બાવાજી એ ઉત્તર આપ્યો કે ભાઈ એ જાનેમાંનું એક પણ નથી તેથી સાચાર છુ તે સાંભળી પેલા મનુષ્યનો મીઠાજ છેલ્લે પાટલે ગયો અને અનેક તિરકાર યુક્ત વચન કર્યાં અને કહ્યું કે સાધુ યદિને તમાકે રાખતા નથી તો જંગલમાં કુંપડી બાંધી તે ગા દામની ? કાષ વટેમાર્ગની કાજત પૂરી ન કરી શકે તો સાધુ શાના—અદ્યથાત્મીઓથી પોતાવાનું સાદુ લાગે, અને તેમને કાષ, સીંગતી અરબમાં પડે અગત્ય તો, “સાચાર” કદી ખતાવતું દીક ટોચ લઈ બેગ છે. આ વીગેરે અનેક વચનો કર્યાં. સાધુ મહારાજ શાંત ચિત્તે સાંભળી દરિમ્મણ કરતા હતા ચોડીવાર ચઈ એટલે વટેમાર્ગને પાણી પિવાનું મન ચલુ તેથી બોલ્યો કે પાણીનો થોડો મળશે કે તે પણ “સાચાર”

બાવાજી એ પોતાના શીખ્યને કહ્યું કે આ ભાઈ હમણાં બોલીને ચાકી ગયા છે માટે પાણીમાં થોડી સાકર નાખી રાખત બનાવી આપો એટલે દીક પડ્યો.

અપકાર ઉપર ઉપકાર—અવશ્યજી ઉપર શુભ કરનારની જ જગમાં ખીચીદારી છે.

કોષ ‘જીત્યો તેણે જગત જીત્યું.

અનાદિ સત્ય,

(લેખક—દેસાઈ મોતીલાલ મયુગભાષ.)

માયાના મોટા અધકારમાં છપાતું, સ્વચ્છતા સર્વ પ્રદેશમાં પથરાતું, ત્રિકાળમાં એક સરખું મનાતું, જે અનેક અર્થવાદથી વદાતું સર્વ પ્રજામાં સરખા મનથી મનાતું, જ્ઞાન ગુચરી છેડી ગાંઠમાં વસતું

તે જાની, વેદાંતિ, ભગ્ન અને ‘ગ્રેમી’

પુરવ અને સ્ત્રીદેવ દાનવ સર્વથી...

સપ્રેમ વંદાતું ..

ત્રિકાળમાં મનવ, બનાકિ સત્ય તેજ એવ. ધેવ અને સર્વતું સર્વત્વ છે.

સફળતાનું રહસ્ય.

સુધા મનુષ્યો પોતપોતાના ધર્માં વિજય મેળવવાની આશા રાખે છે. પરંતુ તે ધર્માં વિજય, શી રીતે મેળવવો તેનું જ્ઞાન ધણા ઘોડાને જ હોય છે. ધણા માણસો વધુ પ્રયત્ન અને માથાકુટ કરવા છતાં પણ ધણીવાર પોતાના ધર્માં નિષ્ફળ નીવડે છે. આમ નિષ્ફળતા મેળવતાં પોતાના લાગ્યને વાક કાઢી નિરાશ થઈ જાય છે. તો શું આવા માણસોમાં પોતાનું કંઈ કરી શકે તેવી શક્તિ નથી એમ માની શકાય? શું તે, મસારના કાર્યો કરવાને અયોગ્ય છે? ના, તેમ નથી આ જગતમાં દરેક મનુષ્યને પોતપોતાની યોગ્યતાનુસાર કાર્ય કરી શકે તેવી શક્તિ પરમાત્માએ આપેલી છે ત્યારે મનુષ્ય પોતાની પ્રકૃતિને અનુકૂળ કામ કરે છે ત્યારે પ્રકૃતિ દેવી જરૂર તેનું કાર્ય મિદ્ધ કરાવે છે.

પ્રકૃતિની ખાસ કૃપાથી મનુષ્યના મગજમાં અનેક કેન્દ્ર બનેલા છે. મનની શક્તિથી પોતપોતાના કેન્દ્રમાં હંમેશાં સચવત, કાંઈ કરે છે સચવતનો પ્રત્યાય મનુષ્યના કાર્યોમાં પડે છે. માણસના માથામાં કેટલોક ભાવ ઉભો, અને કેટલોક નીચો, દેખાય છે. તે ઉપરથી તેનામાં કંઈ કંઈ માનસિક શક્તિથી પ્રયત્ન અને કંઈ કંઈ નિર્જળ છે તે જાણી શકાય છે.

માનસિક શક્તિથી જાનકુળ કરવામાં આવેલો જીવોગ હિસાહક અને આનંદ જનક છે. આ નિયમનો લોગ કરવાથી પરિણામ પણ વિપરીત આવે છે.

આથી કાર્યની સિદ્ધિને માટે મૂળ રહસ્ય એ છે કે જે કામ મનુષ્ય કરવું તે પોતાની માનસિક શક્તિથી અને રૂચિને અનુકૂળ કરવું. એવું એક પણ મનુષ્ય નથી કે જે જગતમાં કંઈકે કંઈક ઉપયોગીને કાલકારક કામ ન કરી શકે. અને એવું એક પણ મનુષ્ય નથી કે જેને માટે જગતમાં કોઈ એક યોગ્ય ધ્યાન ન હોય, જેથી પ્રત્યેક મનુષ્ય જો પોતાની માનસિક શક્તિથી

અનુકૂળ સ્થાન મેળવું કરી લે તો પછી તેને બીજાના કરતાં વધુ પરિશ્રમ કરવો પડે છે છતાં નિષ્ફળતા મળે છે એવું કહેવા વખત ન આવે, પછી અશક્તિ અને કમજોરતા સંભવ પણ રહેશે નહિ, કેમ કે જીવનના નિમિત્ત કરેલા કાર્યમાં ત્યારે આનંદ પ્રાપ્ત થતા સામે છે ત્યારે તેથી બીજા કોઈ પણ વિષયની તરફ મનુષ્યનું ધ્યાન કદી પણ આકર્ષાતું નથી.

સર્વની માનસિક શક્તિથી કોઈ એક મરખી હોતી નથી. કોઈમાં કોઈ શક્તિ વધુ હોય છે તો કોઈ એકી હોય છે જેમ દરેક મનુષ્યના રંગ, રૂપ અને શરીરના આકારમાં તફાવત હોય છે તેમ માનસિક શક્તિઓમાં પણ તફાવત હોય છે. આ સિદ્ધાન્તને સમજી રાખીને જો જીવનનું કાર્ય સંપાદન કરવામાં આવે તો જગતમાંથી કુખ્ય માનવો નાશ થઈ જાય. આ સિદ્ધાન્તને અનુકૂળ પોતાની સમગ્ર શક્તિઓને જો કોઈ ઉદ્યોગમાં બેઠી શકાય તો સફળતા જરૂર પ્રાપ્ત થવાની જ.

માતાપિતા પોતાના બાળકોને માટે નાનપણથી અનેક વિચાર કરી મૂકે છે. કોઈને પોતાના પુત્રને વગીસ બનાવવાનો, કોઈને વેપારી બનાવવાનો અને કોઈને અમલદાર બનાવવાનો વિચાર થાય છે. આ પ્રકારે પોતાના બાળકને માટે નાનપણમાંથી માતાપિતા અનેક કલ્પનાઓ કરી મૂકે છે. અને તે પ્રમાણે બાળકને મહાન બનાવવા માટે યોગ્ય ઉપાયો પણ લે છે, છતાં પણ ધણીવાર તેમની ધાર્યા પ્રમાણે બાળક નીવડતો નથી. ત્યારે તે દેવને કોઈ કહાડે છે. આમાં તેમની ભૂલ છે બાળકને માટે નાનપણથી તેમની પ્રકૃતિ જોઈ અને તે પછી તેમના લક્ષ્યને વિચાર કરવો જોઈએ.

શરીરની પુષ્ટિને માટે ભોજન વિગેરેની તો વીશમાં સદીના વૈજ્ઞાનિકોએ મોટી મોટી વાતો કહી છે અને ધણા નિયમો પણ ક્યાં છે. પોતાની પ્રકૃતિ અનુસાર ભોજન કરવાને અને પ્રકૃતિથી વિપરીત કંઈ પણ ન ખાવાને પણ જણાવ્યું છે. પણ પ્રત્યેક મનને માટે કેવા પ્રકારનું ભોજન યોગ્ય છે તે હજી સુધી જણાવ્યું નથી.

ધણ વિજ્ઞાનવેત્તા પંડિતોનો મત છે કે યોગે ધણે અશે મનુષ્યનામાં સર્વ શક્તિયો હોય છે. તે પોતાની અદ્ય શક્તિયોને ઉન્નતિની પેરાકાષ્ટા સુધી લઇ જઇ શકે છે. સસારમાં કોઇ એવું કાર્ય નથી કે જે તેનાથી સિદ્ધ ન થઇ શકે. ધીરે ધીરે સાવધાનીથી, પ્રયત્ન કરવાથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થઇ શકે છે મનુષ્યનું પોતાનું ભાગ્ય પોતાના જ હાથમાં છે ભાગ્યના હાથમાં મનુષ્ય નથી. અમુક મનુષ્ય કેવું કામ કરી શકે છે, તેનું ચરિત્ર કેવું છે, તે સુધરી શકે છે કે નહિ, કેવું કાર્ય તેને માટે યોગ્ય છે, કેવું અયોગ્ય છે, કેવી રીતે તેની માનસિક શક્તિયો પોતાના પૂર્ણ રૂપમાં વિકાસિત થઇ શકે છે, જગતમાં તેને સફળતા શી રીતે મળી શકે તેમ છે, વિગેરે સર્વ ઉપયોગી વાતો અસ્તિક વિજ્ઞાનથી જાણી શકાય છે એ વિજ્ઞાન સાર્વજનિક અને ગર્વ ભૌમિક છે પ્રત્યેક ગામ, નગર અને દેશમાં તેની સંદાયતાથી કાર્ય થવું જોઇએ તે અનુમાર કાર્ય કરવાથી કદાપિ પશુ નિષ્ફળતા મળતી નથી,

જગતની સાંપ્રતિક ગતિને જોતા રૂપક જાણાય છે કે પ્રાકૃતિક નિયમાનુસાર કાર્ય ન થવાથી જ મહાન ઉપદ્રવો થાય છે, મહાન હાનીયો પશુ થાય. અસ્તિક વિજ્ઞાનના નિયમ સરળ અને અદ્ય પ્રત્યેક જીવન કામમાં અને વજીરે કરીને શિક્ષણ કાર્યમાં તેની સહાયતાથી મનુષ્યને ચમત્કારિક લાભ થાય છે,

અમેરીકાએ કેટલેક અશે પોતાની શિક્ષણ પ્રણાલી આ વિજ્ઞાનના નિયમાનુસાર સ્થાપેલી છે અને તેથી જ તે દેશ વધુ લાભ મેળવે છે

માથું એ મનની ઈન્દ્રિય છે, તેની અદર રહીને મન પોતાનું કામ કરે છે મનની અનેક શક્તિયો છે તેમાંથી પ્રત્યેકને માટે માથાની અદર જુદાં જુદાં સ્થાન નક્કી કરેલાં છે, બ્યારે મનની ક્ષેત્ર વિશેષ શક્તિ કાર્ય કરે છે ત્યારે તેના માથાની અદરના સ્થાનમાં એક પ્રકારનું સચ્ચન થવા માંડે છે, જેથી તે કાર્ય કરવાની ક્ષમતાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે, સારીરિક કે માનસિક એવું કોઇ કાર્ય નથી કે જે આ સચ્ચન દ્વારા ન મિદ્ધ થાય, મનનનંતુઓનો સમૂહ શરીરની સર્વ નસોની સાથે રહે છે, મન બ્યારે કોઇ કાર્ય કરવું કે કરાવવું ધારે છે ત્યારે તે પ્રથમ મનનનંતુઓમાં ગતિ ઉત્પન્ન કરે છે. આ ગતિથી આખા શરીરના

સ્નાયુઓમાં ગતિ ઉત્પન્ન થાય છે, આ ગતિ બ્યારે ફિક્કર થાય છે ત્યારે સર્વ કામ કરવામાં આનંદ મળે છે, અને સફળતાની અવકાશ જણાય માંડે છે રૂચિ ઉત્પન્ન થવા વગર ગતિની સખતા કે આનંદની પ્રાપ્તિ કદિન છે. તેને જ સફળતાનું રહસ્ય સમજવું.

નેપોલીયન, બોનાપાર્ટે કહ્યું હતું કે જગતમાં કોઇ પણ કાર્ય એવું નથી કે જે મનુષ્યથી ન થઇ શકે, પણ તે કામ કરવાની શક્તિ હોતી જોઇએ મગજની અંદર નીચે પ્રમાણે શક્તિયો રહેલી છે, મગજની અંદર કાનની પાછળ ૧. જીવન પ્રેમ, તેની જોડે ૨ કાર્ય પરતા, તેની જોડે કાનની આગળ ૩ પદાર્થોથી પ્રાપ્ત થતાં આનંદનું જ્ઞાન, તેની ઉપર ૪ પ્રાપ્તિની, ૫. આર શક્તિયો રહેલી છે.

૨ કાનની બીડીની પાછળ ૫ સ્ત્રી પુરુષનો પર-પરનો પ્રેમ, તેની ઉપર ૬ પ્રેમ પરાયણતા, તેની પાછળ ૭ રહેલ, તેની ઉપર ૮ દેશ પ્રેમ, તેની જોડે ૯ મિત્રતા અને, તેની ઉપર ૧૦ સ્થિરતા એ શક્તિયોનાં સ્થાન રહેલાં છે.

૩ કાનની ઉપર, કાર્ય પરતા શક્તિની ઉપર ૧૧ સાહમ, તેની ઉપર ૧૨ રહસ્યરક્ષા, તેની ઉપર ૧૩ સાવધાની અને તેની જોડે ૧૪ સૌંદર્યોપાસના એ શક્તિયો રહેલી છે.

૪ સૌંદર્યોપાસનાની જોડે ૧૫ આવિષ્કાર, તેની નીચે ૧૬ નિર્મોહી કૌંચક, તેની ઉપર ૧૭ નકલ એ શક્તિયો રહેલી છે.

૫ આંખની ભમરની ઉપર ૧૮ જ્ઞાનિતાન, ૧૯ અંક જ્ઞાન, ૨૦ કોઈ વાતનું કારણ, જાણવાની ઉત્કંઠા, ૨૧ વર્ણ જ્ઞાન, ૨૨ આકર્ષણ જ્ઞાન, ૨૩ આકારજ્ઞાન, ૨૪ રૂપ જોઈ અને આંખના ખૂણા ઉપર કુદર વાળી એ શક્તિયો રહેલી છે

૬ નાકની ઉપર કપાળની મધ્ય રેખામાં ૨૬ ધ્યાન, તેની ઉપર તાત્કાલિક જ્ઞાન, તેની જોડે સ્થાન જ્ઞાન અને તેની જોડે કલ્પજ્ઞાનની શક્તિયો રહેલી છે.

૭ તેની ઉપર ૩૦ વિચારજોઈ જ્ઞાન, તેની ઉપર ૩૧ કારણ જ્ઞાન, તેની જોડે ૩૨ સાદ્ય જ્ઞાન અને તેની ઉપર ભવિષ્ય જ્ઞાન એ શક્તિયો રહેલી છે,

૮ તેની ઉપર માથાના મધ્ય ભાગે દયા, તેની નીચે ૩૫ નમ્રભાવ, તેની જોડે ૩૬ અધવિશ્વાસ, તેની જોડે ૩૭ આશા અને તેની ઉપર ૩૮ માથાના મધ્ય ભાગમાં શ્રદ્ધા એ શક્તિયો રહેલી છે.

૯ માથાના પાછળ ભાગની ઉપરના ભાગમાં

૩૯ શુદ્ધિ વિવાદ, તેની જોડે ૪૦ બરાબરી કરવાની ઇચ્છા, તેની ઉપર આત્મ સમ્માન અને તેની જોડે ૪૨ દ૯ સંકલ્પ શક્તિ એ શક્તિયો રહેલી છે.

આ શક્તિયો કેટલી મહત્વપૂર્ણ છે, કેટલી લાલ દાયક છે, અને તેના વિકાસથી જગતનું કેટલું કલ્યાણ થઇ શકે તેમ છે, તેને વિચારશીલ પુરુષો સહજમાન સમજી શકે છે. તેના વિકાસ નવજનનનો સચાર કરીને જાતીય પ્રેમ, જાતીય બળ અને જાતીય સમ્માન વિગેરે ગુણો ઉત્પન્ન કરીને સુખ અને આનંદની એટલી મામત્રી એકઠી કરે છે કે જેનો હિસાબ નહિ.

આ પવિત્ર જુમિની સામ્પત્તિક રિયતિ એ ક્યંઈ છે કે, સત્યવત, દ૯ સંકલ્પ, લગવત પરમજી, કૃપાલુ અને કર્મવીર પુરુષોની જ આ વખતે ઘણી જરૂર છે.

જગતમાં ઘણા મનુષ્યો બીજાના આશ્રિત તરીકે રહે છે. દુકાનદાર, મજુર, વહીવટ, બેરીસ્ટર, લેખક કે ગમે તે કંઈ કરતો હોય તે પણ એક બીજા પાસેથી કાર્પિને કાઢી લાસ મેળવે છે. સર્વને એક

બીજાની જરૂર પડે છે આથી પરસ્પરના પ્રેમની આવશ્યકતા છે જ્યાં સુધી દરેકના મનમાં એમ ન સંભવવામાં આવે કે આપણને એક બીજાની જરૂર છે અને આપણને એક બીજાનો ખપ પડશે ત્યાં સુધી પ્રેમ અને સહાનુભૂતિની ઉત્પત્તિ થશે ત્યારે એના પાસેજ એક બીજાને મદદ કરવાની ઇચ્છા થવાની.

પ્રકૃતિ હમેશાં ઉન્નતિ શીલ છે તેની ગતિની સહાયતા કરવી એ કલ્યાણકર અને તેના રાધ કરવો એ હાનિ કારક છે એથી મનુષ્ય માનવું કર્તવ્ય છે કે તેણે હમેશા અમુક અને ઉન્નતિ તરફ લક્ષ આપવું જોઈએ. મનુષ્ય વિકાસના સિદ્ધાન્તો સફળતા અને આનંદ દાનના મુલ્ય છે. સસારની સામ્પત્તિક રિયતિથી એ જસાય છે કે યથાર્થ માનુષિક શક્તિયો ક્યાં સુધી, કીલુ થઇ ગયા છે અને ક્યા ક્યા દુર્ગુણો મનુષ્યોમાં આવી ગયા છે. પ્રાકૃતિક નિયમો અનુસાર શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરીને જો આપણે સફળતાના રહસ્યોને કાર્યમાં ઉતારીએ તો ખરામ રિયતિ પદાર્થ સુખદરિયતિ પ્રાપ્ત થતાં વાર લાગતી નથી.

પ્રભાત શોભા.

(લેખક: દેરાશ મોતીલાલ મધુરભાઈ મહુધાવાળા.)

ઉઠ્યો કંઈ પુર્વમાં ગસીલો પ્રભાત,

જાણે જણાવે જગને, નિજનો પ્રભાવ,

જાણે તમામ જુમિને નવવા સુ રજે,

જાણું પ્રકાશીત પૂર નિજ રૂપ દાખી.

પક્ષી ગણો જણવતા સ્વારી ઉવાની,

મીઠા મધુર ગિતમાં ગાઈને મજાનાં,

સીતળ સંમિર સ્વારી, કરી રશ્મિમંત્રી,

મીઠી સુગંધિવાળા પ્રસરે છે મંદ,

મેઠી તિમિર, પડતે ઝીણાં કરતાં,

જાણે ટીપાં ટપકતા વરમાદ કેરો,

જે તેજ પુંજ હળવે હળવે પડે છે,

દાખી પ્રભાવ નિજનો ફિતિને લારે છે.

અહાંક રમ્ય પ્રભૂની લીલા જણાવે,

આહેર અંગ રવિલુ ગડી વસી આવે,

જે માવલો જીવન વર્ધક પ્રાણ દાતા,

સીમે જીવન મધુરો પીમાં મજાની.

આંતરિક ઇચ્છા શક્તિનો ઉન્નતિમાં ઉપયોગ.

(અનુસંધાન ગતીકથી.)

મનુષ્ય માત્ર પોતાની ઉન્નતિ કરવાને માટે શક્તિમાન છે તે દરિદ્રતાના દુ ખમય આગમ પડી રહેવાને માટે સરળપદો નથી પણ સરસારમાં જે સર્વોત્તમ વસ્તુઓ છે તેને તેમજ ઉચા મુખને મેળવવાને માટે તે લાયક છે યજ્ઞા માણસો પોતાની ઉન્નતિ કરી ચક્રના નથી, અને જેની સ્થિતિમા જન્મથી મુકયા હોય છે તેવીને તેવીજ અથવા તો તેવી પણ નીચી સ્થિતિમા મરણ પર્વત પડી રહે છે તેવું કારણ એ છે કે, તે દમિયાનિરત્નાદી રહે છે. આગળ વધવાની તેને હીમ્મત જ રહેતી નથી. તેની આજુબાજુના મનુષ્યો પણ એવાં હોય છે કે જે તેના ઉત્સાહનો લગ કરે છે અને આગળ જતો અટકાવે છે તે ધારે છે કે આપણું શું બલુ ? આપણી શી યોગ્યતા ! તાહક સમય શુભાવી લોકોની આંખે ચડતુ મળ્યું છે તેજ સાફ છે આખો લાડવો લેવા જતાં વખતે આ અર્થો મળ્યો છે તે ન જતો રહે, એમ માની યજ્ઞા માણસો પ્રાપ્ત સ્થિતિથી તમુ પણ આગળ વધવાને માટે ભામશાળી થઈ ચક્રતા નથી.

તેમને એક લવારનો છાંદો મોટા ફુનિયાને ધૂનવનાગ વીર નેપોલીયન થયો હતો, એક સાધારણ લાવનારો છાંદો અનેરીકનો મોટા પ્રેસી-ડન્ટ થયો હતો, એવી એવી વાતો અચકા લાગે છે. પણ તેમજ સમજતું નેહ્યે કે ત્યાં સુધી આપણી પ્રાપ્ત સ્થિતિથી આપણા અંતરમાને સતોષ થાય નહિ ત્યાં સુધી દમિયાં ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે દમર કરી પ્રવળ કરવાની જરૂર છે. તે જ પરમાર્થની ઉન્નતિ માપવામાં પણ કામ આવે છે અતરાત્રાની સુચના માત્રથી કામ કરે, તમારો અંતરાત્રા ચારેવાર તમને દેખાયા

ની ઇચ્છા કરાવે તેવા યવાને માટે ઉત્સાહ અને ધૈર્યથી પ્રવળ કરે અને આ જગતના સર્વોત્તમ પદને પ્રાપ્ત કરે. તમારા અતરાત્રામાથી ઉઠતી ઇચ્છાઓની મિહિને માટે તમારે ઉત્સાહિન થવું જોત્યે અને ધૈર્ય તથા યદાયા પ્રવળ કરવે જોઈએ.

ઉન્નતિ દરેક માણસની યાય છે મનુષ્યે આગળ વધવું યાતો પોતાને પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં પડ્યા ન રહેતાં દિન પ્રતિદિન સર્વોત્તમ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરતા રહેતું એ ઇષ્ટરીય નિયમ છે. જેને પોતાનું કાષ્ટ જાન નથી તે તરફ લક્ષ ગાપો, નાનામાં નાનું ખીજ કે જે જમીનમા નીખનાં એક છાંદ કરે ઉઠી નીકળે છે, તે તેનીજ સ્થિતિમા ન રહેતાં દિવસે દિવસે ઉઠું વધી મોટા ટપ કરે થાય છે તેમ જ એક નાના યાગકને લુગે, તેનામાં પ્રવળ કરવાની કેટલી ઇચ્છા હોય છે તેનામા લાય કે અચકા હોતી નથી. તે કુદરતી નિયમાનુસાર દમિયાં આગળ વધવા પ્રવળન કરે છે, ખીજાં આક્રોધને યોગના નેહ ધામેથીમે યોગકું, તોનડ, આ-આ, બા, વિગેરે કહી યોગનાં સીમે છે, તે આપણને યાદના નેહ અખણતુ પડ્યાનું યાદનાનો પ્રવળ કરે છે ઉમૂ થાય છે ને પડી નવ્ય છે, તો પણ તે ફરી પડવાની ખીજે અર્થે ને મેલતું નથી પણ ફરી ઉઠું થઈ યાદના લાગે છે, યજ્ઞા આજો આપણને દારે ચડનાં નેહ દારે ચડવા મડે છે ત્યાંથી પડે છે, તેને, વાગે છે ને લેલી પણ નીકળે છે છતાં પણ તે કરતું નથી કે ફરી પડવાની ખીજથી નિરત્નાદ થતું નથી પણ પાછું ફરી ચડવા તથા છે. આ સું બનાવે છે ! એજ કે કુદરત તેને અચકા વચવા પ્રેરના કરે છે અને તે નિયમાનુસાર તે મોટું થાય છે. આપણે પણ આ દર્યાન લાગમાં રાખી આપણી

વ્યવહારિક અને સામાજિક ઉન્નતિ કરવી નોંધ્યો. તેમાં વિષ્ણુ આવે તો તેથી હરી નજ નિરાશ થવાની જરૂર નથી, કારણ કે તમને ઇશ્વરીય શક્તિ જ આગળ લઈ જવાની ઇચ્છા રાખે છે. તે તમને એક વખત વિરોધી નિષ્ક્રમ થશે તો ખીજવાર જમણું બળ આણે માટે જ્યાં સુધી તમે સુખી સ્થિતિ ન પ્રાપ્ત કરો ત્યાં સુધી કોઈ પણ પ્રકારનો ભય રાખ્યા વગર અપનના માર્ગમાં આગળ વધો.

ધણા માણસો લલેન્દ્રા મહેના હોવા છતાં સાત આઠ રૂપિયાના પગારમાં નોકરી કરી કરે છે. જેમાં તેમનો પગાર વધવાનો મહત્ત્વ હોતો નથી. હવે તે તેમાં થી રીતે આર્થિક ઉન્નતિ કરી શકે ? પણ તે જ્યાં સુધી નિરાશ થઈ, પોતાની તેથી વધુ ચોગ્યતા નથી, એમ માની તેમાં પડી રહે ત્યાં સુધી તેની વૃદ્ધ થવા સુધી તે સ્થિતિ કાયમ રહે તેમાં નવાઈ નથી તેણે જે સ્થિતિને પથદારી હોય તો તરતજ કોઈ લાભ પ્રદ ધધો રોધી મહેને જાણ્યે તરત ધધો ન જડતો હોય તો પોતાનો અતરાત્રના જે માર્ગે જવાની ચયતા કરે તે માર્ગે જવું.

આંતરાત્માની ઇચ્છાને ઓળખતા રીખવું અને દરેક કાર્યમાં ઉત્સાહ અને હૈયે રાખી પ્રયત્ન કરવો.

જ્યારે આત્મચિન્તિને ઓળખી તે અનુસાર પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. ત્યારે આનંદ, નૃત્તિ અને સંતોષનું લાન ચાય છે, પ્રયત્નમાં ઉત્સાહ થાય છે અને આત્માનો વિકાસ થાય છે,

મનુષ્યને ત્યારે સમત્વ છે કે મારામાં આગળ વધવાની ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાની શક્તિ છે. મનુષ્યનામાં એક એવી અસૌકીક શક્તિ છે કે જેની સંદાયથી તે આ જગતમાં મહાન પદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

મહાન અને દિવ્ય વસ્તુઓ મનુષ્યને માટેજ હાથે જનારી છે અને તેથી તે પ્રાપ્ત કરવાને માટે લાયક છે, તે કોઈ જન્મારા સુરી પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં કે હરિદ્ર અન્યામાં પડી રહેવા માટે લાયક નથી. દરિદ્રતા એ મનુષ્યની હૈયે પ્રવૃત્તિને મનુકુળ નથી પણ દૈવી ખજાનો માતો પોતાનામાં રહેતી દૈવી શક્તિ ઉપર મનુષ્યને શ્રદ્ધા નથી અને તેથીજ તે પોતાની દરિદ્રતા દૂર કરી ઉચ્ચ સ્થિતિ એ જાણ શકતો નથી. તેને પોતાની દૈવી સુધાને

દૈવી દરવાને માટે પોતાની આત્મિક ઇચ્છાને મુકી હૃદયથી પ્રકાશિત કરવી નોંધ્યો અને વગર સંકોચે તેની પૂર્ણતાને, માટે પોતાનો આત્મ પાસે માયતા કરવી નોંધ્યો કે જેના ઉપર આપણે સ્વાભાવિક રીતે અધિકાર છે.

આપણે છુદ્ધ વસ્તુઓની ઇચ્છા ગમીએ છીએ અને તેને મેળવીએ છીએ અને તેવી રીતે આપણી ઇચ્છાઓને આપણે છિન્ન બિન્ન કરી દઈએ છીએ અને જે દૈવી ખજાનો આપણે માટે સુરક્ષિત રાખવામાં આવેલો છે તે સમુચિત કરી નાખીએ છીએ આપણે આપણી આત્મિક અભિલાષાઓની ચામત્તા ન કરતા આપણા મનોમંદિરના મહાન અને દિવ્ય ઉપયોગી વસ્તુઓના પ્રવેશ કરવાના દારને બંધ કરી નાખીએ છીએ. આવી રીતે આપણે આપણા માનસિક હેતવને એવું સમુચિત કરી દઈએ છીએ અને આપણો આત્મવિકાસ એટલો દુર્લભ જાય છે કે આપણી મુક્તિ અને સંતોષ્યતા આગળ આપણને કંઈ સુચવું નથી.

આપણે વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ કે પરમાત્માનો સ્વભાવ આપણો છે અને આપણી હૃદયની અભિલાષાઓને પરિપૂર્ણ કરવાનો છે આપણે કોઈ વધારે પડતું માગીએ તો તેથી તેમનો ખજાનો ખૂટી પડવાનો નથી. શુભાચલું કુલ સુર્વના માત્ર યોગજ પ્રકાશની ચામત્તા કરતું નથી, પણ સુર્વના સ્વાભાવિક યુગ્મજ એવો છે કે તે પોતાના પ્રકાશને પૂર્ણ રીતે તેના ઉપર તેમજ અન્ય સર્વ પદાર્થોની ઉપર ફેંકે છે. એક મોલ્યવતી સજાગતી હોય ને તેમણી કામ્ય બીજા ચિચુખતી સજાગતવામાં આવે તો તેથી કરીને પ્રયત્નની મીલુખતી કાર્ત યોછી થઈ જતી નથી કે તેને કંઈ દાનિ થતી નથી. આપણે એક બીજા સાથે મૈત્રી ભાવ રાખવાથી આપણે આપણો મૈત્રી ભાવ અને તે સંબંધી ચોગ્યતાને વધારો કરીએ છીએ કંઈ જોતા નથી તેવીજ રીતે આત્મજાળના ખજાનામાંથી આપણે જેટલું બળ લેવાય તેટલું લઈએ તો તેથી આત્મસામર્થ્યનો જે અખૂટ ખજાનો છે તે ખૂટી જવાનો નથી. માટે આપણે આપણા હૃદયનો વિકાસ કરી આપણા આત્મસામર્થ્યને આપણામાં ત્યાં સુધી પ્રકાશવતા નથી ત્યાં સુધી જ દરિદ્રતા વિગેરે દુ ખદ સ્થિતિ રહે છે, તેનો ત્યાગ કરવો અને સુખી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવી એ આપણાજ હાથમાં છે.

મનુષ્ય માત્રે જાણવું જોઈએ કે તેણે પોતાના જીવનના અવાકિત રહસ્યનું જ્ઞાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું જોઈએ અને તેણે દૈવિ શક્તિના પ્રમળ પ્રવાહને કેવી રીતે પોતાની તરફ વહેરાવવો જોઈએ અને તેના કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો જોઈએ ને મનુષ્યને તે દૈવિ તત્ત્વનું જ્ઞાન યથ જ્ઞય તો તે પોતાની કાર્ય કુશળતાને હળવેરા ગણી વધારી શકે છે કેમકે તે પડીથી ઐશ્વર્ય-વિભૂતિના સહ-યોગીને હિન્મેદાર બની શકે છે.

જ્યારે આપણે અનંત મામર્થ્ય સપ્ન પર માત્રાની સાથે એકાગ્રતા સાધીએ છીએ, આપણા આત્માને સસ્ત્રન કરવા માડીએ છીએ, અને આપણી અપ્રમાણિકતા, સ્વાર્થ અને અપવિત્રતા નો દુર્ગંધમય કચરાને આપણા હૃદયમાંથી બહાર ફેંકી દઈએ છીએ, ત્યારે તે વખતે આપણને તે દોષોથી રહિત શુદ્ધ પરમાત્માના દર્શન થાય છે અને આપણને ઈશ્વરની શ્રેષ્ઠતા જાણવા લાગે છે તે પછી આપણે શ્રેષ્ઠતાને સમજતા શીખીએ છીએ અને પવિત્રતાના ઉપાસક બનીએ છીએ, તેજ મનુષ્ય ઈશ્વરના દર્શન કરી શકે છે કે જેનું અંત કણ શુદ્ધ નિર્ભજ અને પવિત્ર છે

જ્યારે આપણા જ બધુત્ત્વ મનુષ્યોની પામેથી સ્વાર્થલુક નીચ લાકસાથી કામ લેવાનો વિચાર આપણા આત્મામાંથી નીકળી જશે, ત્યારે આપણે ઈશ્વરની એટલા સનિષ્ઠ પહોંચી શકીશું કે તે પછી વિશ્વની તમામ હતમ વસ્તુઓ આપણી તરફ આકર્ષાઈ આવશે, પરંતુ વાંચો એટલો જ છે કે, આપણે આપણા જ કુટુંબો, નિય લાકસા અને અશુભ વિચારોથી તે દેવી પ્રવાહના માર્ગમાં વિઘ્ન નાંખ્યા કરીએ છીએ કે જે આપણા આત્માની તરફ આવી રહેવા છે કાંઈ પણ અશુભ કાર્ય આપણી આંખો આગળ નાંખવામાં આવેલા કાળા યાદી જેવા પદ્ધતિ સમાન છે અથવા તો જાણે તે આપણી આંખો ઉપર આવેલા પાગ જેવો છે કે જેથી આપણે ઈશ્વરને દેખી શકતા નથી અને શ્રેષ્ઠતાને મેળવી શકતા નથી. પવિત્ર અને નિર્ભજ હૃદયવાળો મનુષ્ય જ ઈશ્વરને એકાગ્રથી શકે છે. દુષ્ટ કાર્ય, ઈશ્વરથી આપણને વેગળા રાખનાર છે

જ્યારે આપણે વિશાળ દૃષ્ટિથી જોતા શીખી શકીએ, ત્યારે આપણે સકુચિત વિચારો કરવાનો ત્યાગ કરીશું, જ્યારે આપણે આપણા જ સંકેતિય વિચારોથી આપણા જ પગ ઉપર કુદાડી

મારવાનું છોડી દઈશું, ત્યારે આપણને જાણીશે કે, તે પદાર્થ કે જેની આપણે શોધ કરીએ છીએ તે, આપણને ગ્રાહ્યા કરે છે અને તે આપણને અધન્ય જ મળી ગયેશે.

કાંઈ પણ દિવસ એવાં રોજો ન રહેશે કે અમુક વસ્તુ કે જે બીજાની પાસે છે તે મારી પાસે નથી તેથી હવે શું કરીશું. આવા વિચાર કરવાથી તમે ભવિષ્યમાં દુઃખ અને અધકારને જ જોઈ શકો છો. જ્યાં સુધી તમે તમારા કુદૈવના વિચારોમાં મગ્યા રહેશો, જ્યાં સુધી તમે તમારી નિષ્ફળતાના અનુભવ ઉપર આધાર રાખશો ત્યાં સુધી તમારામાં થોડી ઘણી રહેલી આત્મ જ્યોતિ પશુ છુટકા ગયેલી જ રહેશે અને તે તમારા હૃદયમાં પદાર્થોને આકર્ષિત કરવામાં હમેશાં અસમર્થ રહેશે. તે તમારી ખરાબ દશાને કદી પણ સુધારી શકશે નહિ.

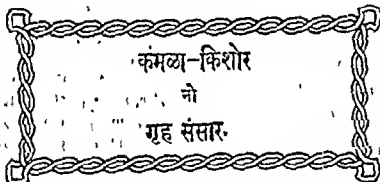
આપણો માનસિક ભાવ, આપણા ઉચ્ચ આદર્શ, જેની આપણે શોધ કરીએ છીએ તે મત્વની સમાન જ હોવો જોઈએ ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાના યાત્રા સમૃદ્ધિશાળી થવાના અકુરો પહેલાં વહેવા આપણા મનમાં જ કુટે છે અને પછી જ આમ તેમ ફેલાય છે. દરિદ્રતાનો ભાવ રાખીને આપણે સમૃદ્ધિને આપણા માનસિક ક્ષેત્રમાં કેવી રીતે આકર્ષી શકીએ? કેમકે આવા કુલાંચને લીધે જે વસ્તુની આપણે ઇચ્છા રાખીએ છીએ તે એક કમલું પણ આપણા તરફ આવતી નથી કાંઈ એક વસ્તુને મેળવવા માટે કાર્ય કરવું અને આશા રાખવી બીજી વસ્તુની એ કેવી રીતે, બની શકે? મનુષ્ય એવે તેટલો સમૃદ્ધિની ઇચ્છા રાખતો હોય પણ તેનું કુદૈવના ગરીબીના વિચાર, સમૃદ્ધિને આવવાનાં દારને બંધ કરી નાખે છે સૌભાગ્ય અને સમૃદ્ધિ દરિદ્રતાના અને નિસ્તાહી વિચારોના પ્રવાહદારા આવી શકતા નથી. માટે પ્રથમ તેને માનસિક ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન કરવાં જોઈએ ને આપણે સુખી, આનંદી, શાંત અને સમૃદ્ધિશાળી થવું હોય તો આપણે તે અનુસાર આપણા વિચારોને ગોઠવવા જોઈએ. પ્રથમ વિચારદારા માર્ગ મરળ બનાવી વિચાર અને ઉદ્દેશ્યનુસાર જ ને વર્તન કરવામાં આવે તો પછી સમૃદ્ધિ કે સુખ વેગળું નથી.

ધણા મુજબો આ વિશ્વની અદર દરિદ્રતામાં સડતા નેવામાં આવે છે. ધણાને હવે શું કરીશું? હવે મારે હાંપ મૂંઝી નિસાસા મૂકના જોવામાં આવે છે અને ધણા માણસો પોતાનો પ્રાપ્ત સ્થિ

તિમાથી થી રીતે ઉદ્ધાર કરવો તેની ચુંચસ્યમાં ધુંચાયા કરે છે, આના માધુર્યોના વિચારો કંઈ હોય છે અને વર્તન કંઈ હોય છે. વિચાર અને વર્તનમાં આકાશ અને પાતાળ જેટલું અંતર હોય છે અને તેથી જ તેમને ધાર્યું ફળ મળતું નથી. ધણી વાર મનુષ્યોને ધાર્યું ફળ મળતું નથી ત્યારે દેવનો શાપ કાઢે છે પણ તેમા તેમની જૂર છે. તેમાં તેમનો પોતાનો જ શોષ છે. અને જો તે શોષને શોધી કાઢી તેને ટાળવાનો ધૈર્ય કરતા હોય તો ધણી જ 'કુંકા' વખતમાં તેમને ધારેલી વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે પ્રપત્તિથી જગતમા ગમે તેવી અસાધ્ય વસ્તુ સાધ્ય થાય છે પણ જો વસ્તુ જોઈ પાવી હોય તે વસ્તુ મેળવવાની છંધી દિશામા

પ્રપત્તિ કરવામાં આવે તો કાંઈ વળતું નથી, પણ તેની ચોગ્ય દિશામાં પ્રપત્તિ કરવામાં આવે તો જરૂર તેને ઇષ્ટિત વસ્તુ મળવાની જ, એકામના પૂર્વક કરેલા પ્રપત્તિને ધૈર્યથી અને ઉત્સાહથી સતત ચાલુ રાખવામાં આવે તો ગમે તેવી, વસ્તુ પણ મળી આવે મળી રહે છે.

પામક ! તમારે પણ જો તમારી પ્રાપ્તિ સ્થિતિથી કંઈક ઉચ્ચ સ્થિતિએ જવાની ઇચ્છા હોય તો તમે પણ તમારા અંતરાત્માની અભિલાષાનુસાર સતત ધૈર્યથી ચોગ્ય દિશામાં પ્રપત્તિ કરો તો જરૂર તમને સુખદ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થવાની જ.

પ્રકરણ પહેલું.

અનાથ કમળા સનાથ બની.

સોજામાં જન્મીતા પાટીધાર કુટુંબમાં વલ્લભભાઈ આજે મુઆઇમાં મોટો શરદાસનો ધધો કરતા હતા. તે કુતીન ધરના, જામીનદાર અને આજરદાર હતા. સોજામાં તેમના ધરબાર તથા જામીન હતી તેમજ મુઆઇમાં પણ ધધો સારો થાકતો હોવાથી એકાદ માળો વસાવ્યો હતો. ઘેર ગાડી ધોડા, નોકર ચાકર અને અનેક એકાદરની સાલખી હતી.

તેમને પ્રેમમાં બે પુત્રીઓ હતી જેમાંથી મોટી પુત્રીનું નામ કમળા હતું અને નાનીનું નામ

દીવાળા હતું, તે બંને દીકરીઓ વલ્લભભાઈને ત્યાં લાડમા ઉછરી હતી.

માણસનો સદા સર્વદા એક વખત રહેવો નથી પડીમાં રાય બને છે અને ઘડીમાં રક પણ બની જાય છે. તેમા સદાનો ધધો એવો છે કે આજે જેની સ્થિતિ છે તે કાલે રહેશે કે નહિ તેના મુખ્ય સનાથ રહે છે. વલ્લભભાઈ પણ દલાહીનો ધધો કરતા કરતા થોડા માયાનો પણ ધધો કરતા હતા. અને ધામે ધામે મટો પણ કરવા લાગ્યા. તેમા તેમણે કમાયા અને જેથી વધર મહેનતે પૈસાદાર થઈ જવાનો તેમને પલ્લે રસ પડ્યો જેમ જેમ લાભમાં સોદા થતા મંડયા તેમ તેમ તેમણે પણ ધધો વધારવા માંડ્યો.

દેવે મોઝે એકદમ ભાવે ભેરી ગયા અને ચાર લાખ રૂપિયાની વલ્લભભાઈને ખોટ આપી. પાટી-

દાર લોકો સ્વાભાવિક રીતે સરળ હૃદયના હોય છે. તેમજ આવક પ્રમાણે કાંઈક ઉદાર પણ હોય છે. વલ્લભભાઈએ કમાયા તેમ વાપર્યું તે વાણીયા જેવા ગાંડ કરનારા નહોતા તેથી તેમને ચાર લાખ રૂપિયાની ખોટ એ એક મહા મકટ તુલ્ય જણાઈ. તેમને આવી વિપત્તિ એકદમ આવી પડશે તેના ખ્યાલજ નહોતો, જેથી તેમની મુખી છાદ્મીમા આ સંકટનું વાદળ એવી રીતે અચાનક તેમના ઉપર છુટી પડ્યું કે તે સહન કરી રાખ્યા નહિ. મુળાધેના માલો વેચાઈ ગયો, મિલકત રેડે છે યદ્યપ ગઈ અને છેવટે મોજાના ધરનાર ને મિલકત પણ વેચી દેવી પડી. આવી રીતે જે એક વખતના વલ્લભભાઈ કે જે 'વલ્લભ બાપા' ને નામે ઓળખાતા તે એકદમ નિરાધાર થઈ ગયા.

હમેશાં વ્યાપાર કરનારે લલિષ્વેના વિચાર કરીનેજ પોતાનો વ્યાપાર ખીલવવો જોઈએ. અને હમેશાં 'અગમ શુદ્ધિ' વાપરી કામ કરવું જોઈએ થજી મારવાડીઓ કે મુંબઈના શેડીઆઓને પણ માથી ગીતે સદાના ધધામાં દેવાળાં કાઢવાં પડે પણ તે પોતાની જાહેજાલીમાં સારી મિલકત પોતાના ભૈરી કે છોકરાને નામે લુટી કરી દે છે. જેથી માગનારાઓ તે મિલકતમાંથી કાંઈ કાંઈ શકતા નથી અને તેના તેજ માણસ એક વાર દેવાળું કાઢી પાછો છોકરાને નામે કે કોઈ ખીજને નામે ફરી પેટી મથાવે છે આવી રીતે વલ્લભભાઈએ કાંઈ દ્યું નહોતું અને એકદમ અજુધારી ખોટ આવી જવાથી તેમની કેટલીક મિલકત કોટે દરાજ કરીને માગતાનાઓનાં દેવાં ભરી.

આ પ્રમાણે વલ્લભભાઈ પટેલ એક વખતના 'રાજ' કહેવાતા ચિથરે હાલ ને ભિખારી બની ગયા.

આમ નિરાધાર બની ગયાં પછી વલ્લભભાઈને મહાન આધત યતા તે ખાટલે પડ્યા અને ચિંતામાં ચિંતામાં જ મરણને યરણ થયા વલ્લભભાઈની પાસે છેવટે રહેવાને માટે એક ઘર અને તેમની શેડી ધણી જમીન રહી હતી. અને જે કાંઈ થોડા પછા પૈસા રહ્યા હતા તે તેમના મદવાડમાં દવા દારૂમાં વપરાઈ ગયા. તેમની પત્ની

પણ તેમની પાછળ કુખથી રીજાઈને છેવટે ખેડનાથ બાળાઓને મૂકી સ્વર્ગવાસ થઈ ગઈ.

માતાપિતા મરી ગયા પછી વલ્લભભાઈને ખેડુતી કમળા અને દીરાળાને તેમની ફાંઈ ગંગા મોજાવેથી નડીઆદ હતી. અને આ તે બંને બાળાઓ તેમની ફાંઈ પાસે રહેવા લાગી.

નડીઆદમાં દેશાધવામા કમળા અને દીરાળાની ફાંઈ ગંગા રહેલી હતી ગંગાને ફાંઈ પ્રજા નહોતી તેથી તેણે આ બે બાળાઓને પોતાની પુત્રીઓની માફક પાળી પોપી મોટી કરવા માંડી. બ્યારે વલ્લભભાઈ મુજરી ગયા ત્યારે કમળાની ઉમ્મર ચૌદ વર્ષની અને દીરાળાની ઉમ્મર બાર વર્ષની હતી.

વલ્લભભાઈ પટેલ પોતાની જાહેજાલીમાં આ બંને પુત્રીઓના વેવાઈશાળ કરવાને ઉત્સુક હતા. પણ ધરની શોધમાં શોધમાં તેમણે વખત રુંખા બો. અને અચાનક લલિષ્વેતિનાં લલિમડીન થઈ ગયા. જેથી થોડા વર મળી શક્યા નહિ. યરાં તરમાં બાર ગામના પાટીદારો સાધારણ રીતે કુળવાન ગણાય છે. અને તેમાં વરને પૈશળ આપે તો તે કન્યાને સિવધર કરે છે. જેમાં જેવું જેવું કુળ તે પ્રમાણે કન્યાના બાપે વરના બાપને પાંચ હજાર, હજાર, પાંચસો કે જેની જેની લાયકાત તે પ્રમાણે પૈશળના રૂપિયા આપવા પડે છે આ પ્રમાણે મોજાના વલ્લભભાઈ પટેલના મનમાં પણ આ બંને પુત્રીઓને માટે સારી પૈશળ લરીકાઈ સારી જગ્યાએ પુત્રીઓને દેવાય તો સાર એવો વિચાર હતો પરંતુ તેમનું ધાર્યું કાંઈ બન્યું નહિ અને પોતે નિરાધાર થતાં છોકરીઓ કુંવારી રહી અને છેવટે તેમને પણ નિરાધાર મૂકી પોતે ચાલતા થયા.

કમળા અને દીરાળાની ફાંઈ ગંગા એ બંને બાળાઓને પોતાને ઘેર લાવી પોતાની ખસે જે કાંઈ થોડી ધણી પુંજ હતી તે વડે પોતાનું મુજરાન ચલાવે માંડ્યું.

કમળા હાલ પંદર વર્ષની થઈ ગઈ હોવાથી હવે તેને પરણાવ્યા વગર છટકા જ નથી તેવું સરીર પ્રીર અને રૂપમાં ચદ્રમા જેવું જેવું.

સુખ, મધુર હાસ્ય, અને સુવાણી ગાલ લગલગાતા મનને સ્થિત કરે તેવા હતા. આ, નેષ્ટ ગંગાને ધણી ચિંતા થઇ પશુ તેની પાસે એટલી પૂછ નહોતી કે તે પૈકયુ ભરીને સાંઢ ઘેર તેને પરણાવી શકે, અને હવેય કુળના પાટીદારથી ગમે તેમ થાય તોપણ હવેકા કુળમાં તો કન્યા અપાય નહિ. ઘરમાં ખાવા ન મળે તો જમીન જંગીર વેચીને, દેવું કરીને કે ગમે તેમ કરીને પશુ દીકરી તો સારે દેહાણે પરણાવવી જ નેષ્ટએ એવો બાર ગામના પાટીદારોના રીવાજ, એટલે કરે શું ?

આ પ્રમાણે ગંગાને કમળાના સન્નતી ચિંતા થવા માંડી અને શું કરવું તેના ઉપાય શોધવા લાગી ગંગાની પોળમાં જ એક સોમાભાઈ કરીને પાટીદાર રહેતા હતા. સોમાભાઈ દેશાઈ કુટુંબના, જંગીરદાર અને આશરદાર ગણાતા હતા. તેમની વર્તણૂક સારી, અને સામા મનુષ્યને પ્રેમથી આ-કર્ષણ કરનારી હતી. વળી તેમનો સ્વભાવ ઉદાર અને ગરીબ ઉપર દયા બાવ બતાવવાનો હતો તે પોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે ગરીબોનાં સંકેટો દૂર કરવા પ્રયત્ન કરતા હતા. પાટીદારોની ન્યાતમાં છોકરાના પૈસા ભણ કન્યા સાવવાના રીવાજને તે ધીક્ષરતા હતા. તેઓ પહેલાં વંશદંશ રોકતા સારી નોકરી ઉપર હતા પશુ હાલ પેન્શન ઉપર રીટાયર થઇ પોતાને વતન નડીઆદ આવીને રહેતા હતા. તે નિચાર સીધ, કાર્યકુળ અને ધણા ફરિસ હતા જેથી અધિકારી વર્ગની પશુ તેમના ઉપર સારી કૃપા રહેતી હતી.

સોમાભાઈને પ્રજામાં માત્ર એક જ પુત્ર હતો તેનું નામ કિશોરભાઈ હતું સોમાભાઈ તેને લખાવવાની ખાસ કાળજી રાખતા હતા. પોતાની ખંતથી અને પિતાની તાળવટથી કિશોરભાઈએ બી. એ. ની પરીક્ષા પાસ કરી હતી. અને તે પછી તોફારીમાં ન જોડાતાં કાયદાનો અભ્યાસ કરી એલ. એવ. બી ની પરીક્ષા પશુ પાસ કરી હતી. કિશોરભાઈએ એલ. એવ. બી થઈ પ્રથમ નડીઆદમાં વખતીત કરવા માંડી. આ વખતે તેમની ઉંમર પચીસ વર્ષની હતી. કિશોરભાઈને હજી સુધી લગ્ન થયું નહોતું સોમાભાઈ કુળવાન, દેમાઈ કુટુંબના અને હજી સુધી છોકરા કુંવારો

કેમ રહ્યો હતો તેની શંકા બધાને થાય એ સ્વાભાવિક છે. આજકાલ દેસ બાર વર્ષના બાળકોને જ પરણાવી દેવામાં આવે છે તેમાં વળી કુળવાન પાટીદારને તો કન્યાની ખોટ નહિ, પૈસા અને કન્યા બંને મળે છતાં કિશોરભાઈ પચીસ વર્ષ સુધી કુંવારા રહે એ અસંભાવિક લાગે તેવું છે. પરંતુ ખરે ખારણુ એવું છે કે સોમાભાઈના પુત્રનાં માર્ગો તો ઘણા આવેલાં પરંતુ સોમાભાઈ પુત્રને ત્યાંની ઉંમરમાં પરણાવી દેઇ ચૂક સસારી બનાવી દેવાનું કમળા નહોતા. કારણ કે તેઓ ખાસ વિવાહના સમ્પત વિરોધી હતા. બીજું તેમનો એવો મત હતો કે ત્યાં સુધી પુત્ર બણી ગણીને પોતે પોતાનું ગુજરાન નિભાવી શકે તેટલું થન કમાઇ શકે નહિ ત્યા સુધી તેવું લગ્ન કરવું ન નેષ્ટએ. ત્રીજું તેમનો સિદ્ધાન્ત એવો હતો કે બાળક વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં હોય ત્યારે તેને પરણાવી દેવાથી પછી તેના શ્રવણ લચવામાં ચોટતો નથી જેથી તેમણે પશુ હજી સુધી કિશોરભાઈનું લગ્ન કર્યું નહોતું.

તેમને ત્યારે કિશોરના લગ્નને માટે પૂછવામાં આવતું ત્યારે તે કહેતા કે—“ભાઈ ધી. ઉતાવળ છે નાનપણમાં બાળકોને પરણાવવા એ ઘણાજ ખરાબ મીઠાજ છે. બાલ્યાવસ્થામાંથીજ મંસાર ચક્રમાં બાળકોને નાખી દેવાથી તેઓ પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતા નથી. અને પુખ્ત વય થયા પછર તેઓ સંસારમાં પડતા પીર્ષવિહીન બની જાય છે અને તેમનાથી જે પ્રત્યક્ષ થાય છે તે પશુ નિર્મોલ્ય થાય છે. અને બાળકો જે વખતે ઉત્સાહી બળવાન, ધૈર્યવાન અને મજબૂત શરીરનાં થવાં નેષ્ટએ તેને બદલે તેઓ બાળલગ્નનાં પ્રતાપથી સિથિત, રાગી, ઉત્સાહહીન અને નિર્જળ રહે છે. જેથી તેઓ જગતમાં કાંઈ પશુ મહાન કાર્યને કરી શકતા નથી. અને નાનપણમાંથીજ તે નિર્મોલ્ય છોકરાં છોકરીઓને મેળવી ચલસ્યતી જગતમાં ફસાઇ જાય છે. “માટે માટે તો કિશોર પુખ્ત વયનો થશે ત્યારેજ તેને પરણાવવો છે.” આ વખતે કિશોરભાઈ વડીવાન કરતો હતો. સોમાભાઈ જે ઘરમાં રહેતા હતા તેની સામેના જ ઘરમાં ગંગા પશુ રહેતી, તે વિધવા અને

આપેડ વચની હતી. કમળા અને દીવાળી પણ તેની માથે જ રહેતી હોવાથી ઘણી વાર તે ત્રણે જણે મોમાભાષને ત્યાં જતા આવતાં પાટીદારોમાં પણ પડાવતો રીવાજ છે એટલે દિવસે ખેડા જઈ નીકળતાં નથી. ધરતું કામ કાજ કરવા કે પાણી ભરવા પણ દિવસે ન જાય પણ રાત્રે કામ કરે. તે પ્રમાણેનો રિવાજ ગંગા ને પણ પાળવો પડેલો પણ કમળા અને દીવાળી તો ઊઠાકરીઓ હોવાથી તેમને ઝાઝો વખત પડામાં એટલે ધરમાં શરમાઈ બેસી રહેવાનું નહોતું સોમાભાષની વડુ હતાંના બુના વિચારની પણ દરેક અને જાણ હતી. તેની પાસે ઘણીવાર ફોર્મ લખીજીઓ આવી મુખ દુઃખની વાતો કરતી. કમળાનું રૂપ એવું હતું કે તે ભણ લખાને મોઢ પમાડી દે તેમ હતું, જતાં વળી દલાવરી, હાડી અને વેરીને પણ વચ કરી શકે તેવા સ્વભાવની હતી. હતા તેની ઉપર યશી જ મમતા રાખતી. કિશોર પણ કમળાને સારી રીતે ઝાળખતો અને તેના સ્વભાવનો પણ ઘણા મસર્ગથી ભોળિયા થઈ ગયો હતો. કમળા, પોતાની ફોર્મ ગંગાને ત્યાં આવી નિશાએ ભણવા જતી અને પાંચ છ ચોપડી ગુજરાતી ભણી હતી. કમળાને કોઈની લાજ કાદવાની નહોતી તેથી તે સોમાભાષના ઘરમાં છુટથી ફરતી અને વાતચિત પણ કરતી. ઘણો વખત તે બીજા પહેરીને ન જતાં સોમાભાષને ત્યાં જતી. સોમાભાષ ને વડુ હેનાને પણ તે યશી બહાલી લાખતી તેથી પણ તેને વાર વાર મોલાવતી.

કમળા મોટી થતા તેના સખનો ચિતા તેની ફોર્મ ગંગાને યજ્ઞ માડી પણ પૈસા વગર શું કરે? એક વખત તેને આ વાત દયાળુ સોમાભાષ પટેલને કહેવાનો વિચાર થયો. અને તેથી તેણે વાતની વાતમાં સોમાભાષના પરિન હતાંનાની પાસે કમળાના સખને માટે શું કરવું તે વાત જણાવી અને પોતાના દુખનાં શેઠાં કહેતી રડી પડી હેનાના પણ દયાળુ અને પર દુઃખ લગ્ન હતા.

તેનાથી ગંગાનું રડવું સાખી શકાયું નહિ જેથી તેણે ગંગાને ધીરજ આપી. બીજો દિવસે હેનાનાએ પોતાના પતિ સોમાભાષને સર્વ હકીકત કહી, અને કહ્યું કે વલ્લભભાઈ જેવા કુળવાન અને એક પખતના ધનાઢ્યની પુત્રી આ પ્રમાણે નિરાધાર થતાં કુવારી રહે કે નીચ કુળમાં જાય તે કેલુ ખરાબ? ક્યારે વારા ફેરા બધાના છે. હતા ત્યારે તેજા અને કાક તેની જ આ અનાય આળા સામું જોતાં આપણું હૃદય પીગળી જાય છે. બિચારી ગરીબ ગંગા કયાંથી પૈસા લાવશે અને તેને પરલાવશે. ઊઠાકરી ભણેલી, હોલીવાર ને કુળ દાપાને તેવી છે. ને આપની મરજી હોય તો કિશોર માથે માટ બેસાડીએ આપણે પહેરામણી નથી લેધતી, આપણને પરમેશ્વરે ક્યાં નથી આપ્યું? માટે આપની રીત કમળા છે?

સોમાભાષ પણ આ સર્વ હકીકત જણતા હતા વળી વલ્લભભાષને પણ સારી રીતે ઝાળખતા હતા જેથી તેમને આ ઊઠાકરીની દયા આવી. તેમણે કહ્યું, “બહાલી, ને તારી તેજી મરજી છે, તો ભલે. કિશોર હવે પચીસ વર્ષના થયો છે. સ્વતંત્ર થયો પણ કરે છે અને પરલાવવા મોઝ છે. આપણે પહેરામણીનું શું કામ છે? ઊઠાકરને લાયક તે કન્યા છે અને આપણી આખર પ્રમાણે આપણો ગૃહસંસાર ચલાવે તેવી તે જણાય છે, માટે પુરીથી તારી મરજી હોય તેમ કર.”

આમ નિશ્ચય કરી ગંગાની સાથે નક્કી કરી ઘણી ધામધુમથી ગંગાએ કમળાને કિશોરભાષ સાથે પરણાવી. સોમાભાષએ એક પાંચ પણ પૈસા લીધી નહિ. અને પાટીદારોના પૈસાના રીવાજને તોડ્યો આથી ને કે તેમના લાગના કેટલાએ તેમની અદેખાઈ કરી પણ મુખરેલા જમાનામાં અને કેળવાયલા વર્ગમાં તેમનો પ્રસંસા થઈ પેપરામા પણ તેમની વાદ વાદ કહેવાઈ અને આવી રીતે અનાય કમળા સનાય બની, અને કિશોરભાષ માથે પોતાનો ગૃહકારભાર ચલાવ મંડી અપણી.

જાળકોની શુદ્ધિ અને યાદગસ્તી વધારનાર

મેમોરાઈન.

રિવાજામા જાળકોને ખામ ખવરાવવા લાયક છે. આ દ્રશ્યી જાળકો આશ્રય ને ભણવામાં હોશિયાર થાય છે. તેમની શુદ્ધિ વધે છે આજોનું તેજ વધે છે, મગજે ચંદ્ર આપે છે, અને સરીર પુટ થાય છે. ૩૨૫.

સોહગ્રામી—શિવેશ્વર ખીખાસ કર—કણે છે કે મેમોરાઈથી અમારા મિત્રના પુત્રને ફાયદો થયો છે, તે તદ્દન કોઈને ગુજરાતી રીત મોરખામા એ વસ્ત્રથી નવાસ થયો હતો તે તમાની દવાથી કાક ગુજરાતી પુરૂ કરી દેતીય કોલેજમાં દાખલ થયો છે, ને હોશિયાર શુદ્ધિવાન થયો છે તેમના ૧ બીએ ૨ ડીએ મોકલ્યો.

દેવે કેમીકલ વર્કસ—અમદાવાદ.

વ્રજનાં પહાડીસ્થાન.

૧ કામવન

કા

મવન મથુરાથી ૩૯ માઇલ દૂર છે ગો-
વર્ધનથી ૪૦ મીલ થઈને ત્યાં જન્માય છે.

કામવન કામસેન રાજાએ વસાવ્યું છે તેને બધા-
વેલો એક જીર્ણ કિલ્લો પણ ત્યાં છે કામેશ્વર મ-
હાદેવનું મંદિર જે ત્યાં છે તેની સ્થાપના પણ તે
રાજાએ કરેલી હતી વલ્લભકુળના ગોસાપજીએનું એક
સ્થાન ત્યાં પણ વસાવેલું છે તેમના આરાધ્યદેવ
શ્રી ગોકુલચંદ્ર છે. ત્યાંના પ્રદેશમાં વિશેષ કરીને
વૈષ્ણવ મંદિરોમાં તે મંદિર પ્રમુખ છે. પૂર્વોક્ત
મંદિરમાં, સ્થાપેલી દેવમૂર્તિ પ્રથમ ગોકુલ-
માં હતી. સુસલમાનોના અત્યાચારના બપોરે
ભક્તો તેને જપ્તપુર લઈ ગયા હતા. ધણી વખત
સુધી તે મૂર્તિ ત્યાં રહી હતી. પૂજા સમયીને માટે
રાત્રીમાંથી રક્ત, મળતી હતી. પણ તે પંથના
કેટલાક સિદ્ધાંતો, મહારાજાને ન ફાવવાથી તેમની
બદા ઓછી થઈ ગઈ. તેથી પૂજાધિકારી ગોસાપ
તે મૂર્તિને કામવન લઈ ગયા, ત્યારથી તે ત્યાં છે.
ગોસાપજી પણ ત્યાં વસ્યા. તેમના આશ્રય પછી
કામવનની આવક વધી ગઈ છે.

જન્માવનની જન્મોદયની મૂર્તિને પ્રથમ એક
શિખરવાળા મંદિરમાં સ્થાપેલી હતી તે મંદિર
જુના ગોવિંદ મંદિરની ડાબી તરફ છે સાબળુ
છે કે તે દેવિની મૂર્તિ પણ હાલ કામવનમાં
વિરાજમાન છે. કામેશ્વરી દેવીનું પણ ત્યાં એક
મંદિર છે.

લેકી ત્યાં કામવનને ઘણે ભાગે "કામા" કહે
છે. સાંભળવા પ્રમાણે નહતું મજા કેટલાક દિવસો
સુધી કામવનમાં હતું. તેથી ત્યાંના કેટલાક સ્થાન
શ્રી વ્રજરાજા કુમારની, ગાલલીલાના સ્મારક
તરીકે કહેવાય છે.

વરાહ-પુરાણાન્તર્ગત મથુરા માહાત્મ્યમાં કામવન
માટે અને ત્યાંના વિમલકુન્ડમાં સ્નાન કરવાનું
ઘણું મહાત્મ્ય લખેલું છે કામવનનાં પ્રસિદ્ધ મંદિર
અને પવિત્રસ્થાન આ પ્રમાણે છે.

દશાવતારની મૂર્તિ, ધર્મરાયજીનું મંદિર, પંચ-
તીર્થ, મનોકામના તીર્થ, ચક્રતીર્થ, મહોદધિતીર્થ
નંદનો વડ, ધર્મ કુન્ડ, વિમલ કુન્ડ, યશોદા
કુન્ડ, લાકો કુન્ડ, પદ્મકુન્ડ, મતાકુન્ડી કુન્ડ, સુરભી
કુન્ડ, વારાહ કુન્ડ, અને માનસી કુન્ડ.

ઘણે ભાગે ત્યાં કૃષ્ણ ભગવાને રામલીલાનો
મેળો ભર્યો હતો અને સેતુ બાંધ્યો હતો ત્યાં
લઈ કુન્ડ છે. અને ત્યાં નંદ ઉપનંદ, લગ્ન-
નને ખાળામાં લઈને જે વડ નીચે બેસતા હતા
તે નંદ વડ છે. તેમના નામનો એક કુવો 'નંદ
કેપ' પણ ત્યાં છે અધાસુરની મુક્ષા અને સતા-
કુક્ષી રમવાની કદરાઓ યાત્રાળુઓને વિશેષ કરીને
ખતાવવામાં આવે છે નાનપણમાં ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ
આખા મીઆમણાની રમત રમતા હતા ત્યારે આ
કદરાની અંદર સતાષ રહેતા હતા અને કહે
છે કે પોતાના મિત્રોને યકવંચાને માટે તે મુક્ષાની
અંદર પેસી જતા અને પર્વત ઉપર પ્રકંડ
થતા હતા.

કામવનમાં એક શિલા છે તેનું નામ 'ખિસ-
લ' શિલા છે. શ્રીકૃષ્ણ તેના ઉપર ચડીને ખસી
પડતા હતા ચિત્રચિત્ર નામની એક બીજી શિલા
પણ ત્યાં છે. તે શ્રીમદ્ભૂતમાં પૂલા બિણાચીને બેસ-
વાની જગ્યા છે એજ્ઞાન ભોજન કરવાનું પણ
છે. તેને ભોજન થાકી કહે છે તે એક પત્થર છે
કે જેને થાળીની માફક કાતરેલો છે એક સરેશુ-
પહાડી છે જેના ઉપર પગડાંની ચિન્હ છે સુક-
નદરાની કદબ ખડી, હીડાળાનું સ્થાન, રાસ
મંડળને ચલુતરો, અને કુજમાં જળશય્યા વિગેરે
સ્થાન પણ જોવા લાયક છે.

કામવનથી થોડાં દૂર આદિમહરી છે, તે પહાડી
જગ્યા છે ને વિલકુપ જંગલમાં છે. કામવન
ચંદ્રને ત્યાં જગમાં સુગમતા પડે છે. તેની આસ-
પાસ ઘણું સહિસગ્રામતી નથી આદિમહરી ઘણી
પહાડીની વચમાં છે. તે ઘણું રમણિયસ્થાન છે
વર્ષાઋતુમાં ત્યાંની શેષા ઘણીજ રળામાંથી લાગે
છે. એકાંત વાસની ઈંગ્લે રાખનાર વિરક્ત જનોને
માટે તે સ્થાન ઘણુંજ ઉત્તમ છે. ત્યાં એક પૂર-
માનદ લગ્નગાનનું મંદિર છે. કહે છે કે ત્યાંથી
ઈન્દ્ર એકવાર શ્રી કૃષ્ણની ગાયો ચોરી ગયા હતા.

આ બનાવને માદ દેવગણનાર ઈન્દ્રજી અને ઈન્દ્ર કુન્ડ પણ ત્યાં છે.

નંદગામ

નંદગામ એક પહાડ ઉપર વસેલું છે. મધુ-રાથી તે ૧૪ ગાઉ અને બરસાનાથી ૨૫ ગાઉ છે. નંદગામની નોબત બરસાનામાં ને બરસાનાની નોબત નંદગામમાં સંભળાય છે નંદ ગામનું જીનું નામ નંદીશ્વર ગામ છે પુરાણોમાં નંદ ગામના પદ્માડનું નામ નંદીશ્વર છે. મળના ત્રણ પ્રમિદ પર્વત-ગોવર્દન, નંદીશ્વર અને બરસાના એ ત્રિદેવના નામથી વિખ્યાત છે. બાજુના પ્રસાદે એ ત્રણે પદ્માડમાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશ એ ત્રણે દેવતાઓની ઉપાસના થતી હતી તેથીજ ગોવર્ધન વિખ્યાતો, નંદીશ્વર મહાદેવનો અને બરસાનાને બ્રહ્માનો પદ્માડ કહેવામાં આવે છે ત્યાં શ્રીકૃષ્ણના પાણક પિના શ્રી નંદરાય રહેતા હતા તેજ ગામ આનંદ ગામ છે પદ્માડના સર્વથી ઉચા શિખર ઉપર નંદરાયજીનું મંદિર છે. ઘણે ભાગે આ મંદિરના જેવાંજ મંદિરો આજનાજ વનમાં બનાવવામાં આવે છે.

ઈસવીસન ૧૭૫૦ ના અરમાં આ મંદિર બનેલું છે તેમાં એક તરફ સેન મહેલ અને બીજી તરફ રસોડું છે. આગલા ભાગમાં જમણેદાન છે ને એ કિમ્બોવાળું છે ઉત્તર શિખર દિવાના ઘેરાવાવાળું છે, જુજા ઉપર જુરને છે. રાત્રાને કીધે મંદિર બહારથી ખૂબ મોડું જાણાય છે.

બીનું પ્રસિદ્ધ મંદિર શ્રીચરોદાનંદજીનું છે અને મંદિરની બનાવટ ઘણે ભાગે એક મરખા છે અને બને મંદિર એકજ વખતે બનેલા હોય તેવાં જણાય છે.

આ ગામની અદર પણ નાનાં નાનાં કેટલાક મંદિર છે. જેમાં કે શ્રી નસિદજીનું, શ્રીગિરિપારીજીનું, શ્રીરાખામોદનજીનું, શ્રીગાધીનાથજીનું અને શ્રીનૃસિંહગાધીજીનું એ મંદિરો છે.

પદ્માડની નીચે એક આખળુ ઘેરાવાની અદર ઘણી ધમારો છે. તેમાં કુસનો પણ છે અને મુસાફરોને ઉતરવા માટેની પર્મશાળાઓ પણ છે.

ત્યાંથી કેટલેક દૂર પાવન-સરોવર છે.

વનમાં અર પ્રસિદ્ધ સરોવરમાં આ મઠો-

વરની ગણતરી થાય છે કહેવાય છે કે, શ્રીકૃષ્ણ પોતાની ગાયોને આ મરોતરમાં પાણી પીવરાવતા હતા. તેથી તેનું નામ પાવન સરોવર કહેવાય છે. બાકી બીજા ત્રણ સરોવર આ પ્રમાણે છે -

૧ ગોવર્ધનની પામે પરમોનો ગામમાં અંદર સરોવર છે. ૨ બરસાનાની પામે ગાઝપુરમાં પ્રેમ સરોવર છે અને ૩ જુનું માટની પામે માનસરોવર છે.

સને ૧૭૪૭ માં બદવાનની એક રાણીએ પાવન સરોવરને પાકું બનાવ્યું હતું તે નિર્મળ જળથી ભરેલું રહે છે તેના ઘાટ સુદર છે. બનાવટ પદ્માડના આધાર જેવી છે પાટ ઉપર વિહારીજીનું એક મંદિર છે. તેના દરવાજા ઉપર એક શિલાલેખ કોનરેસો છે તે આ પ્રકારનો છે.

“ શ્રી રાખાગાધિ, શ્રી મહાપદ્મા વિવેચ. શ્રી પાવન સરોવર કુન્ડ શ્રીમતી રાણી રાજેશ્વરી, રાત્નવી, રતિચંદ્રી માતા શ્રી રામ નિશીથાચંદ્રી દારીજ રામ શ્રી જગદ્ બદવાન શ્રી સત્યાનંદ રૂપથી ભગવાન બનાવી ”

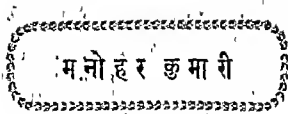
આ લેખનો સંવત ૧૮૦૫ છે.

કહે છે કે નંદ ગામમાં પદ્માડ ત્રણે (કુન્ડ) છે પણ હાલ તેનો પત્તો લાગતો નથી.

નંદગામની આબાદી સારી છે તે રેતાગ બ્રહ્મ ઉપર વસેલું છે. ત્યાં ઈર્ષિક પાણી ધમારનો પણ છે વરનીના મંદિરોમાં મનસાદેઈનું મંદિર વિગર પ્રમિદ છે. ગામની પામે એક જગ્યાએ કચ્છના ઘણાં જાડ છે લોકો તેને ઉદવજીનો તારો કહે છે.

નંદ ગામનો રક્ષો પરજી એકર અને મહેસુલ પદર નું છે. પુતલીયોની પામે એક મનદ છે તે ચાક આવમના વંચતની છે તેના દારા પરમાનંદ અને રામકિશન પુતલીયોને તે ગામ જમીન આપેલું છે. પણ કવે ત્યાંના માવીક લગાજાણુના વારસો છે. ને તે કચ્છનામાં રહે છે. નંદગામનો પહાડ પાદારીને તેજે વિરક્ત સાધુઓને લુપ્થ કર્ષાદના; પણ લોભાની અરજીઓની અરશર તે કામ અદકર્યું હતું. ત્યાંના કેટલાંક પ્રાચીન મંદિરોને આરગળેને તેડી નાંખ્યા હતાં તેની મગમન કહેલી જણાય છે.

અપૂર્વ.

મનોહર કુમારી

(અનુસંધાન ચતાક્રી)

પ્રકરણ અગીઆરમું..

મનોહરનો પ્રવચાર.

મનોહર જેમાં પડ્યો, તેને ઘેર શોક છવાઈ રહ્યો. કુમારીના કુખનો પાર રહ્યો નહિ. રામચરણે મનોહરને માટે સેસનકોર્ટમાં અપીલ નંધાવી અને તેને જામીન ઉપર છોડાવા અરજ કરાવી પણ મનોહરને જામીન ઉપર છોડ્યો નહિ. અપીલ નંધાવાથી મનોહરને કાચી જેમાં રહેવું પડ્યું અને અપીલની મુદત પડી.

ધરમા ધીમે ધીમે શાંતિ છવાઈ. આ જગતમાં સર્વ સંહાર થઈ શકે છે પોતાના હૃદયના આશુ પુત્રને યમના હાથમાં 'સોપીને જેવી રીતે રેનેદમથી મા પાછી થોડા દિવસ પછી' હસતી જણાવ છે, પતિના પરભોક્તાસ પછી, પતિભક્ત કામિનીના મોં ઉપર પંચ યોગ દિવસ પછી હંમવું તરી રહે છે તેવીજ રીતે 'જેમ જેમ દિવસ જતા ગયા તેમ તેમ ધરમાં શાંતિ છવાઈ. આ જગતમાં દોષપણ શોક કે દુઃખ એવું નથી કે જે સદાને માટે માણુ સના ઉપર અસર કરી શકે માયામય મંસારનો એજ નિયમ છે, પ્રકૃતિનો એજ એવ છે.

દિવસ ઉપર દિવસ જતા ગયા તેમ તેમ અપીલની મુદત પાંચે આવતી ગઈ. મુદતને દિવસે સનાવણી થઈ તેમા મનોહરને છોડ્યો નહિ. અને નીચલી કોર્ટનો અપ્રદોષ બહાલ રહ્યો તે ઉપર કોર્ટકોર્ટમાં અપીલ નંધાવી અને તે કોર્ટ મનોહરને જામીન ઉપર છોડ્યો. મનોહર જામીન ઉપર છૂટવાથી ઘેર આવ્યો. તેના આવવાથી ધરમાં પાછું શોકનું વાદળ વિખરાઈ આવનું છવાઈ રહ્યો.

કુમારીને મનોહર આવવાથી કંઈક શાંતિ વળી પણ હજી અપીલમાં જે ચાલે તે ખરું બીજેજ દિવસે મનોહરને તે અપીલ મંબધી કામમાં મુજાબ જવાનું હતું અને ત્યાં ખીચી કેટલુંક કામ કાઢેલું હોવાથી કેટલાક દિવસ રહેવાનું હતું તે વાત સામળી કુમારીને ધજોજ ખેલ્યો. અને તેના

હૃદયની કુખની જ્વાળા પાછી સજાગરા લાગી, ખીજે દિવસે મનોહર મુજાબ ગયો અને અહીં કુમારીએ રહવા માંડ્યું. આમ કુમારીએ કેટલાક દિવસો રડી રડીને કંડાડ્યા, તેને ઘણું ધીરજ આવતા પણ તે છાની રહેતી નહિ. તેના નિરંતર રડવાથી સાસુ અને નણ્દ તેને 'ધમકાવા લાગ્યા. તેની નણ્દ કહેતી કે, "આટલા બધા ચાખા શું કરે છે? તનેજ તારો વર આવ્યો હશે કેમ! તારા કરતાં મને કાંઈ મારો બાઈ" એણે બહાલો નથી. નાહક રોધ રોધને કતવા શું કરે છે?" આમ જ્યારે તેને વારવાર કહેવામાં આવતું ત્યારે કુમારી કહેતી કે— "મારું મન કેશાંથી માનતું નથી હું શું કરું? હાથ! અપીલમાં શું થયો, તે ક્યારે આવશે?"

એક દિવસે કુમારી એક 'પડોસણ સાથે વાત કરતાં કરતાં રડી પડી, તે વખતે ત્યાં ખીચી દોષ નહોતું, પણ તેવામા તેની નણ્દ ત્યાં ધમકે નીકળી પડોસણને વાત કરતાં જોઈને નણ્દે કહ્યું કે—અહીં શું સામળે છે? એતો એમ રોજ જળ કરી રહી છે. શું પણ એના જેવી નવરી ક્યાંથી તેને તો આખો દિવસ એજ ધમકા છે. એમ કહેતાં કહેતાં તે ઘેર ચાલી ગઈ, પડોસણે કુમારીને કહ્યું— "શું કહ્યું?" કુમારીએ ધમકારાથી જણાવ્યું કે— "એન રોજ ધરમા આમ ચાલ્યાંજ કરે છે."

આ વાત કુમારીની નણ્દે મામળી અને તરતજ બદાર આવી "અહીં શું કહ્યું?" આમ કહી જઈજ મારી ગિયારી કુખથી રીંગતી કુમારીના માથામાં એક ચરપડ મારી. તેના હાથમા છરી હતી તે કુમારીના કપાળમા વાગી અને લોહીની ધાર ચાલી. કુમારી ગિયારી ગમરાઈ જઈ ધણ દમને નીચે પડી ગઈ. ધણકા થતાં તેની સાસુ ત્યાં દોડી આવી. તેણે કુમારીને પોડી જોઈ અને માથામાંથી દોડી બેસું જોઈ પાણી લાગી માથુ ધોઈ નાંખ્યું મોં ઉપર પાણી છાંટ્યું તે પછી કેટલીકવારે કુમારીને જાન આવ્યું અને ઉઠી બેઠી થઈ.

આબુબાલુ જૈરાં ભરાઈ ગયાં તેમણે હમીકત
કહી મથુ પોતાની છોકરીનો વાક માના મનમાં
ન વચ્ચે તેણે ધાર્યું કે ને છોકરીને કહીશું તો
કદાચ વધારે માટે વહુનો વાક કહાડવો નેહીએ.
તેણે કહ્યું આ વહુ આવી છે ત્યારની રાજ આ
પ્રમાણે કૃતવા કરાજ, કરે છે. તેને એવું કહેવાની
શી જરૂર હતી મનોહર તારો તો વર થાય છે
પણ તેને તો લાઈ થાય છે તેને કાંઈ બહાલો
નહી હોય. ઉઠ, આમ રાજ ધરમા કહ્યાટ રુ
કરે છે "કુમારી આ માંભળી રડતી બધ યઈ,
પણ લોહી, હજુ બધ યઈ નહોતું કુમારી કાંઈપણ
બોલ્યા ચાલ્યા વગર ધરમા ચાલી ગઈ અને ધરમાં
જઈ પોદ મૂકી રડવા લાગી.

આમ મનોહરના ધરમા રાજ ખટપટ ચાલુજ
હતી, સાસુ નણદ અને વહુનો અદરે અદરનો
કદગાટ હોવાતો નહોતો આ તરફ મનોહરની
અપીલની મુદન આવી જરૂરએ વળાવેની
તકરાર સાંભળી મનોહરને નિર્દોષ ઠરાવી એકી
મુઝ્યો. મનોહર તેજ દિવસે ઘેર આવવા નીકળ્યો
અને ખોજ દિવસે ઘેર આવ્યો. મનોહરના આવ-
વાથી ગામમાં સઘળે આનંદ જ્યાંય રલો. કુમારી
ના આનંદની તો હવે અવધીજ નહોતી

આમ વળી થોડા દિવસ મનોહરના કુટુંબમાં
આનંદ જગ્યાંયા લાગ્યો પરંતુ કુમારી અને તેની
સહુ વચ્ચે ને પાડાપાર પડ્યા હતા તે તો
લગ્ન જ કરતા અને મનોહરની ગેર હાજરીમા
કુમારી ઉપર સાસુ નણદ ગણેનો પરતાર પાડતાં
કુમારી હવે એવી સહન શીવના પાળી
યઈ ગઈ હતી કે તે સઘળું સહન કર્યા જ
કરતી.

પ્રકરણ બારમું.

તરલાલું કપરબાજ

તરલાના મનમાં કુમારીનું વૈર લેવાની ઇચ્છા
પ્રજ્ઞા થઈ હતી, આ જગતમા ને ધર્મના
લયલા બીના નથી તેઓ લોકને દાને લીધે જ
કદાચ ખરાબ કામથી કરે છે તરલાં પણ તેના જ
સ્વભાવની હતી ધર્મ થુ તેની તેને ખજર નહોતી
તેણે પોતાની બેનને દુખ આપી પોતાની દાહ
આલસવા ધાર્યું મનોહર પોતાને ક્યારે ન
આવ્યો અને તે વાન કુમારીએ ઉઘાડી પાડી તેથી
તરલાને ધણુ લાગી આવતું નેથી કુમારીને કવક
બસાંદવા માટે તે લાગ શોખા કરતી હતી.

આ વખતે મનોહરને કંઈ વેપારના કામ પ્રસંગે
રંગુન જવું પડ્યું, અને તેથી હવે કુમારી એકલી
છે એમ માની પોતાના વિચારની મિદિ માટે તે
પ્રયત્ન કરતા લાગી તરલાને ત્યાં એક વહુ દાસી
હતી તરલાએ તેને ચાર ઘડી રાત જતાં બોલાવી
અને પૂછ્યું કે, "કેમ તારો રામો ક્યાં છે?"

દાસીએ કહ્યું— "ઘેર છે."

તરલા— "કાલે તેને મારી પાસે મોકલજો."

દાસી— "કેમ?"

તરલા— "મારે કામ છે."

દાસી— "શું કામ છે તે તો કહો બહેન"

તરલા— "મારે તેને કાંઈ આપવું છે"

દાસીએ ધાર્યું, કે મારા રામોની ઉપર તરલા

મોહિત થઈ હશે છે. હશે ને કામ હશે તે ખરું
પણ કાંઈ આપતો તો ખરીને એમ મનમાં વિ-
ચાર કરી તેણે કહ્યું કે— "શું આપતો?"

તરલા— "મારે તેને કાંઈ કામ સોંપવું છે અને
તેની મહેનતના પાંચ રૂપિયા આપવા છે."

દાસી પાંચ રૂપિયાના પાન સાંભળી ખુશ ખુશ
થઈ ગઈ અને બોલી— "ક્યારે મોકલું?"

તરલા— "પરમ દિવસે સાંજે પાંચગાના નવે-
ળામાં તે આવે, તેવું કહેજો હું તેને ત્યાં મળાશ"

દાસીના મનમાં આ સાંભળી હવે થંકા ન રહી
તેણે ધાર્યું કે મારો રામો ઘણેજ રૂપિયા છે.

લલમલા માણ્યો પણ તેની આગળ કાખા પડી
બધ છે હશે એમ વિચાર કરતી તે તો આ-
લતી થઈ

રામોની ઉંમર સત્તરેક વર્ષની છે, ચરીર મ-
જબુત અને રંગ કાળો મેઝ જેવો છે. અવાજ
બેસના જેવો, દાંભિક અને ગામમાં નર્મ લડાઈ
ટટો થાય ત્યાં તે હાજર જ હોય, કાંઈનું અપ-
માન કરવું હોય તો તૈયાર, સતિ સ્ત્રીઓને ફસા
વગમા તૈયાર, આવી રીતે રામો એ આ ગામમાં
પડાતો ગામજન ગણાતો હતો લલમલા માણ્યો
તેનાથી બીજા હતા. રામો માત્ર મનોહરલાલના-
ધીજી હતો હતો મનોહરને જોનાજ તેવું નિઝર
હવ્ય કંઈ ઉત્તું ગામના ટંટા શીસાદ બધ કર-
વાને માટે મનોહર તેને ઘણીવાર માર માર્યો હતો
અને તેથી તે આખા ગામમાં માત્ર મનોહરથીજ
બીજો હતો.

મનોહરને સગા ચંપાની વાત સાંભળી રામોના
આનંદનો પાર રલો નહોતો ત્યારપછી તેવું
તોડાન વધી ગયું હતું, ને કાંઈ તેની મામે થવું
તેના ઘરમાં રાત્રે દેસતા મૂકી આવેના અને તેથી
સર્વ કાંઈ તેનાથી ઉપાધને ચાલતાં હતાં દાહ
મનોહર પરદેશ ગયેલો હોવાથી ગામમાં તેને કા-

હતો. ૩૨ નેહો. આજે તેથી તે મનમાં આવે તેમ વર્તતો.

તરલાની વૃદ્ધ દાસી ઘેર આવી અને રામાને બોલાવી તરલાએ કહેલી સર્વ વાત કહી સંભળાવી. રામા તરલાને જોળખતો હતો. તેની સુંદરતા ઉપર મોહિત થયો હતો. પંજુ લાગ શોધતો હતો. તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે “જેવી રીતે મારા મનમાં તેને મળવાનો વિચાર હતો તેવી જ રીતે તે મારા ઉપર મોહિત થઈ ગઈ હતી જણાય છે. મારા બાગમાં પણ માર નહિ, હું પણ કાંઈ જોઈ શકું છું. લક્ષ્મણી સ્ત્રીઓ મારાથી મોહિત થઈ જાય, તો તરલાને શો દિવાળ ?” બીજે દિવસે તેને તરલાના વિચાર આવ્યા ક્યાં અને મહા મુશ્કેલી તે દિવસ કાઢ્યો અને ત્રીજે દિવસ થયો. આજે સાંજે તરલા મળશે એવો વિચારમાં તે કાંઈક કહેતા મદમતન થઈને ફરતો જ્યારે સાંજ પડી ત્યારે સાથેથી પોતા પાસે સર કરી માથું ઢોળી તેમ અંતર લગાવી, સાંજે તરલાનું ધોધનું દીવ્ય મુખી નીચું પડેલું પહેરી લીડ, તે પછી હાથમાં એક મોઢો ગડિવાળો પાંચનો જોડો કાઢી રામા ઘેરથી બહાર નીકળ્યો. વખત પણ થયો હતો. તે ધીમે ધીમે ઘેર અંધારી રાત્રે નક્કી કરેલા નવેળા પાસે આવી પહોંચ્યો. ત્યાં આવી અંધારામાં તે આંખ તેમ નેત્રો તરલાની વાટ નેત્ર લાગ્યા.

થોડીદૂરે તેજ રથને પાંચિણી તરલા આવી પહોંચી, તે વખતે તેના પગ ચંચળ હતા, આંખો ચારે તરફ ફરતી હતી અને સારી કંઈક હતું. તે રામાથી કાંઈક વેળા જોઈ રહી રામાએ પાંચાના જોડા જોતાં જોઈ કહ્યું—“કેમ આવી કે ?” તે ગમે તેવી પણ તરલા સ્ત્રી જાતિ, પ્રપચમાં ન ફરેલી અને ઉચ્ચકુળની હતી, તે આ અંધારી રાત્રે આ રામસ જેવા કદના રામાને નોંધ અને તેનો કંઠાર ધોડો સાંભળી ચમરવા લાગી, તેનું હૃદય કંપી ઉઠ્યું. પણ તરતજ સાવચેત થઈ હાંમલથી બોલી—“હા આવી તો ખરી, પણ રામાનું જાણે છે કે તને શા માટે બોલાવ્યો છે ?”

રામાએ હસીને કહ્યું—“ના બાઈ, તે તો હું જાણતો નથી.”

તરલા—“હા, ને સાંભળ મારે તારું એક ખાસ અર્થવતું કામ પડ્યું છે તે કામ હું કરીશ ખરો કે ?”

રામાએ ધાર્યું કે વળી બીજું કું કામ હશે કે હું કાંઈક હું તેજ કામ હશે, જોઈ તો ખરો કે હું કહે છે, એમ વિચાર કરી તે બોલ્યો—“શું કામ છે. કહે, મારાથી જ્યાં સુધી જતો ત્યાં સુધી તો તારું કામ જરૂર કરીશ જ, અને તે કરવા માટે જ હું ખરી આવ્યા છું.”

તરલાએ થોડીદૂર આંખ તેમ નેત્ર કહ્યું—“ગમા, હું કુમારીને જોવાને છે કે ?”

રામા—“કુમારી કાંઈ ?”

તરલા—“મારી મોટી માતી પુત્રી, મારી નેત્ર કુમારીને હું જોળખતો નથી ?”

રામા—“હા. મનોહરનાની વડુ ? તેને તો જોળખુ છું.”

તરલા—“તેને હું કુમારી પડું ખરો કે ? તે જોળખતો હશે કેરી રાખી છે ?”

રામા—“હા, રાખી તો છે પણ પકડાય શી રીતે ?”

તરલા—“હું તને તેનો ઉપાય બતાવીશ. અને મદદ પણ કરીશ તારે તેના ઘરમાં પેસી જવું.”

રામાનું હૃદય મનોહરનું નામ સાંભળી કંપી ઉઠ્યું તે મનોહરથી બંધિતો હતો, તેણે ધાર્યું કે ને તે ઘેર આવીને જાણે તો જવતો જ ન રહેવા કે પરંતુ બીજા કોઈ તેના પાપી હૃદયમાં કુમારીના રૂપ સૌંદર્યની લાક્ષણિકતા ઉદય થયો. તરલાએ જ જ્યારે મદદ કરવાની કહી છે તો પછી આવેલો લાભ કેમ જના દેવો ? હશે મનોહર જાણે ત્યારે સહિ થઈ રહેશે. આમ રામા વિચાર કરતો હતો તે નેત્ર તરલાએ વિચાર કર્યો કે વખતે રામા બંધી જશે તેથી તેણે તરલાએ કે, ને હું મારું આટલું કામ કરીશ તો તને જોઈ રાખી કુમારી મળશે અને હું પણ પાછળથી હું ને કહીશ તે અગાઉ કરવા કહ્યું છું.”

રામાએ ધાર્યું કે, “આતો સારો લાભ, મારા નસીબમાં વગર મારાકુટે એ પ્રાપ્તિઓ, અને વળી આવી રાખી ! એમ વિચાર કરી તેણે હસીને કહ્યું કે, “પણ તારી મદદ વગર મારાથી કું બનશે નહિ.”

તરલા—ઉપાય હું તને બતાવીશ હું કાંઈક સાંજે ઘેર આવજો. રાખી પણ હું તને તે વખતે આપીશ.

રામાએ તેની વાત કહ્યું કરી, તે, પછી તરલા આવી ગઈ, રામાને તો હજુ પણ વધુ આશા હતી, પણ તરતજ તરલા જતી રહી એટલે તે પણ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને રાગડા માતો માતો અંતર બની ઘેર ગયો. અપૂર્ણ.

પુત્રોત્પત્તિ તંત્ર.

(લેખક - વૈવ જ્યેષ્ઠરામ શામળ ત્રિવેદી.)

૧. પાસે, અંધ, તેની કમળલી કરી નાંદન વનના રમમાં બે પહોર ખલી વાલુકાયત્રદારા એક દિન પકાવી, કાઢી લેવું તે માથા માસો એક દૂધમાં પાવાથી છવંદવત્સા સ્ત્રી પુત્ર જન્મે છે.

૨. સમૂળ પય સર્પોક્ષિ, રવિવાર સમૂળ ધત્તે એક વર્ષ ગવાક્ષિરે, કન્યા હસ્તેન પેઢયેત

અર્થ-સર્પોક્ષિના મૂળ રવિવારે લાવી એક વર્ષો ગામના ધીમાં કુંવારી કન્યાના હાથે પૂજ્ય નક્ષત્રમાં મર્દન કરાવી યોગ્ય સમયે ઉપયોગમાં લેવરાવવાથી વધ્યા સ્ત્રીને પુત્રોત્પત્તિ થાય છે.

૩. દુર્ગદો ગામના ધી સાથે યોગ્ય સમયે સેવન કરવાથી વધ્યાને પ્રતોત્પત્તિ થાય છે.

આર્ય વનસ્પતિની કેટલીએક રહસ્યતા.

વિવિધ પ્રકારના શુલ્કકંદા અને તેનાં લેદા.

વૈવેકીય વિષયથી અગ્રાત મુદ્દાઓમાં ધણા મોટે ભાજે “શુલ્કકંદ” ક્રત્ત શુદ્ધાત્મના કુલેનોજ બનાવવામાં આવે છે એવી માન્યતા આવી આવે છે પરંતુ શુલ્કકંદ, વિવિધ પ્રકારની વનસ્પતિઓના કુદળ વેધો બનાવી નાના પ્રકારના જડ ધાલી રહેલા દરદોને તાણુ કરવાને એક આશિર્વાદ સમાન ઉપચાર થોડા કદારે છે, એટલે “શુલ્કકંદ” ખાવામાં સ્નાદિષ્ટ હોવાથી લાખા વખતથી નાના પ્રકારના ઔષધો લેઈ લેઈને કેટલાક દરદી કટાણી ગમેલા હોય છે તેવાઓને આ ઔષધ અતિ રૂચિકર થઈ પડે તેમ છે, જેથી ઔષધ અને દરદીનો એક તાર સંબંધ કરવાને આ રીત અતિ ઉપકારક ગણાશે.

લીંગાકાનાં કુલેનો શુલ્કકંદ.

૧ લીંગાકાનાં કુત (ઝીર) શેર ૩, ત્રિકટુ (સુંઠ, મરી, પીપર) તો ૨૫, કુઓ તો. ૨, પિત્તપાપડો તો ૨, પક્વેશો સુરોખાર તો. ૫, ત્રિફળાં તો. ૨૫, શોઠ તો. ૨, ઇવરખૂંના મૂળની છુકી તો. ૨૫, સુવર્ણમીઠીક તો ૨૫, વિદારીકંદ તો. ૨૫, ભોગ મચીની છુકી તો. ૨૫, ખાપરીઓ. તો ૧, સરપંખાના મૂળની છુકી તો ૨૫, સાકર તો. ૬૦. આ સર્વ વાતુઓને ભેગી કરી એક કાચની રોપડ બંધવીમાં મરી પંદરથી વીસ દિવસ સૂર્યના તાપમાં રાખવી અને તે બંધવીમાં ત્રણ માર દિવસે હલાવ્યા કરવું તે સર્વ

વસ્તુઓ પીગળી નંધ એટલે પેક કરી રાખી સુકુ. આ રીતએ સર્વ શુલ્કકંદ બનાવવા.

શુલ્ક-રોજીઆ, એકાંતરીઆ, તરીઆ, એકાંતરીઆ, તેમજ વિષમજ્વર, સતતજ્વર છૂર્ણજ્વર કમેચનો હાડીજ્વર વિગેરે જ્વરોમાં, તે આવતા પહેલાં બે ત્રણ વાર એક એક તોડો ખાવાથી અટકે છે પિત્તજ્વર અને સતત જ્વરમાં તાપ ભરેલો હોવાથી “કવીનામન” અથવા બીજી દવા આપી શકાતી નથી. ત્યારે આ શુલ્કકંદ નિઃશ્ચય પછે આપી શકાય છે એટલુંજ નહિ પણ પીગળ કેટલાએક વ્યાધિ થયા પછી જે નબળાઈ આવે છે તે આ શુલ્કકંદના સેવનથી નિવૃત્ત થાય છે તે ધાતુવર્ધક છે અને અનાજનુ સારી રીતે પાચન કરે છે ઉઘરી, મોળ શરીરમાં રહેલી ખોટી ગરમી મૂળજની નબળાઈ, આંખની ઝાંખ, કિયલા મારીને, આવતો તાવ આ શુલ્કકંદના સેવનથી આરામ થાય છે તાવને લીધે જ્યારે બરોળ, વધે છે, ત્યારે લોહની સાથે લેવાથી વધુજાન શમશે થાય છે. ક્રીષ્ણ શુભા કુટી નીકળતા ઝોરી, અક્રબા, માતા, તુરખીમાં વિગેરે ત્વકરોષમાં જ્યારે કોઈ જાતની દવા અતાતી નથી. અને તેથી તેની બચકર વેદના ભોગવતી પડે છે ત્યારે આ શુલ્કકંદ ધણું સારું કામ કરે છે મદરક ઝોરી મટી ગયા પછી માસ બે માસ શરીરમાં પિત્તનો પ્રદોષ રહે છે, અને આવે શરીરે શુભા

કુટી નીકળે છે તે પ્રસંગે આ શુલકદ ધણાજ અકસીર ઉપાય માણુમ પડયો છે. એના ચાલુ સેવનથી ગળત ક્રુષ્ટ, વાતરકત, ચામડીના દોઈ કૃમિનો ગોળો વિગેરે નાશ પામે છે. કમળાના દરદમાં બ્યારે પીગાય હઠની નથી તેવા સમયમાં આ શુલકદનુ ચાલુ સેવન થણું દિતકારક છે એથી હૃદય બરાબર કામ કરે છે. જ્વરમાં બ્યારે આમાનિસાર થઈ આવે છે ત્યારે બે ત્રણ દિવસ એનું સેવન કરવાથી આરામ થાય છે. વાત-બાધિમાં શરીરના બૂદા બૂદા ભાગમા સોજે દરતો જણાય છે. તેને પણ આ શુલકદ દયાવે છે. રતવા, ગળસજી ત્યાં મુખપાકમાં એનું સેવન ફાયદાકરક છે. એ દરેક જાતના રુદોષને દુર કરે છે. ગુરદાનાં અને પ્રમેદના દરદમાં અતિથય પડે નીકળતું હોય અથવા કાંઈ વખત લોહીની ધાર થતી હોય અને ઇન્દ્રિય બરેલી માણુમ પડતી હોય ત્યારે આ શુલકદ કલાક કલાકને આતરે બ્યારે તોહાના પ્રમાણમાં ખાવાથી તેની નિશ્ચિત થાય છે અને માસ બે માસ સેવન કરવાથી એ રોગો જડમૂળથી નાશ પામે છે અને ગ્રીબ રુદોષમાં તાપની અને શરદરુદોષમાં મેથેરીઆની હવા એથી અસર કરતી નથી. વળી પ્લેગના સમયમાં આ શુલકદનું સેવન તેના ફૂલથી નિશક બચાવ કરે છે અને એ રીતે વાત, પિત અને ક્ષ્મા પ્રકાપથી બચવાને અથવા તેની નિવૃત્તિને માટે આવા શુલકદનો છુટ્ટી ઉપયોગ કરવો આવશ્યક છે.

આવળનાં કુલનો શુલકદ.

૨ આવળનાં કુલ શેર ૧ તથા સોભાગ્ય સુંદરીના કુલ શેર ૧ સાકર શેર ૧ ચણકખાળ તો ૨ કુતરી ઘાસનાં બીજ તો ૨ ગળોની બુટી તો ૨ કપુરકાચી તો ૧ એલચી તો ૧ આખ કુદામચીનાં ફળો તો ૨૦ સુખડ તો ૧ ફેશર તો. ૧ આ સવ વસ્તુઓ એકઠી કરી ને ઉપર બતાવ્યા મુજબ શુલકદ બનાવવો શુભ—આ શુલકદ આંખને દિતકારી છે તે પ્રદર, પ્રમેહ લોહીવા, ઉતવા, મુખપાક, પેશાબની બળતરા, તથા, દાઢ અને પિતનું સ્થન કરે છે. જઠરમા બ્યારે વરમ થાય છે ત્યારે તે ભાગમા દાઢ અને હલકી લાખલખાગે થાય છે ને સર્વે ઉપર ઘણી સારી અસર કરે છે.

આવળનાં કુલનો શુલકદ.

૩ આવળનાં કુલનો શુલકદ, પણ ઉપર મુજબ બની શકે છે અને તે પણ ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે બનાવાય છે. તેમ શુભમાં મળે છે.

આકડાનાં કુલનો શુલકદ.

૪ આકડાનાં કુલ તો. ૫૦ સાકર તો. ૧૦ વંસદોચન તો. ૧ ધંતુરાના પાનની બુટી તો. ૧ ૨૧ જેઠીમદનો શીરો તો. ૧ કાકડાશાગિ તો ૨ દોભાન તો. ૧ તજ તો ૧ જવખાર તો. ૧ અધેકાશાર તો. ૧ હલદર તો. ૧ પ્રવાય તો. ૧ હાથીઆયોરનો છડવાનો રસ તો. ૧૦ સર્વ મેળવી નં. ૧મા બતાવ્યા શુલકદ પ્રમાણે બનાવવો.

શુભ—ખાંસી, દમ, ઉધરસ, અને ક્ષ્મા બાધિવાળાને દિતકારી છે. ધાતુપ્રતીક છે.

હાથીઆયોરના કુલનો શુલકદ.

(૫) હાથીઆયોરના છડવા ઉપરનાં કુલનો શુલકદ બને છે તે ઘણો સરસ યાંત્ર છે. પણ તે ભેગા કરવામાં બહુ મુશીબત છે.

દારીનાં કુલનો શુલકદ.

(૬) દારીનાં કુલ તો. ૪૦ કુકરવેલનાં કુલ તો. ૫ ૫ સાકર તો ૩૦ બોદાર તો. ૨ ત્રિકળાં તો ૨૧ મરખોળો તો. ૨૧ કઠક તો ૨૧ ત્રિકર્ક તો ૨ હીમજ તો. ૨૧

શુભ—રેચક છે. અને કૃમિ ખરજ, બંધકુકર બળોદર આકરો કમળો, સોજા વિગેરે ઉદરના બાધિવાળાને દિતકર છે.

આખરાનાં કુલનો શુલકદ.

(૭) આખરાના કુલ (કેસુડા) તો. ૪૦ ખાખટનો કુલ તો. ૫ સાકર શેર ૧ કરીઆ તો. ૧ અણકખાળ તો ૧ જવક્ષાર તો. ૨ પક વેલો સુરોક્ષાર તો. ૨ કુલાવેલો ઠંકણ તો. ૨ બહુજળ તો. ૨ આ શુલકદનો ઉપયોગ—લોહીપરનાં ઝાડા મુખપાક શુક્રોષ કરસ, પ્રદર, તાવતી ગરમી કરમ પડતુ લોહી તથા પરમો અને પેશાબના અને રોગ ઉપર પ્રશસ્ત છે.

કેરડો રાઈ સરગવાનાં કુલોનો શુલકદ (૮) કેરડો રાઈ, સરગવો જાણના કુલો ૧ સાકર શેર ૧૦૦ ત્રિકર્ક તો ૨૦ ગોમત તો. ૨૦ ૫૫ક્ષાર તો. ૨૦ અજમો તો. ૨ શુભ—પૌષ્ટિક અને પાચક છે. ૫

અને મતાધિકાર સંબંધી રીપોર્ટ કરવા સરકારે જે કમીટીઓ નીમી છે તેમા કોંગ્રેસ અને લીગના પ્રતિનિધિઓ નીમ્યા નથી તે માટે વધી દર્યાવનારો ને કયા ખાતા સરકારના હાથમા રાખવાં અને કયાં પ્રજાને સોંપવાં તેનો વિચાર કરી રીપોર્ટ કરવા અને કમીટીઓનું કામકાજ જાહેર રીતે કરવા વિષેનો હરાવ મી. મનસુખલાલ આભારામ માસ્તરે રજુ કર્યો હતો જે સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો, તે પછી (૮) બ્રહ્મચાર લોકોના મુદાપલા સમાસદોનું એક મંડળ નીમવા કે જે મની સલાહ વગર અગત્યના વહીવટી હુકમો થઈ શકે નહિ તેવી મતલબનો સરકારને બલામજુ કરવાનો હરાવ તેમજ (૯) મતાધિકારની કમીટી સમક્ષ, ધારાસભાના બંધારણ વિષે ચોજના રજુ કરવા એક કમીટી નીમવાનો હરાવ થયો હતો. (૧૦) તે પછી ૬૭૫ કરોડ રૂપિયાનો નવો બોલનું દિહ ઉપર નાખવાના વડી ધારાસભામાં પસાર થયેલા હરાવ સામે વાંધો જાહેર કરવાનો હરાવ થયો હતો અને તે પછી ખીજ દિવસ ઉપર કોન્સ્ટ્રક્શન મુલતવી રહી હતી.

(તા. ૧૮) ખીજો દિવસ-પ્રારંભમાં વહેમા તરમું ગીત ગવાયા પછી સા. સા દાહબાઈએ (૧) જમીન મહેસુલનો આકરો ઝોલો કરવાનો હરાવ રજુ કર્યો હતો જે સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો. તે પછી (૧૨) તળાવા, નદી કે કુવાના પાણીના ઉપયોગ માટે હિમાયત આકારવામાં આવેલા છે તે કર પાણી ન મળવા છતાં પણ લેવાય છે આકાર બધ કરવાનો હરાવ રજુ થયો હતો જે પ્રસાર થયો હતો તે પછી (૧૩) મી. જમનાલસ દારકાલસે મી વીઠ્ઠલભાઈ પટેલે વડીધારાસભામા કોઈ જુદી જુદી જાતના બે દિ હિસ્સા પુરપત્ર લખ તે જુદી જાતના હોવાથી ગેરકાયદેસર ગણાવું ન જોઈએ એવો જે ખરડો રજુ કર્યો હતો તેના મિલ્કતને સ્વીકારનારો અને તેમા સુધારો કરવા માટે રીપોર્ટ કરવા કમીટી નીમવાનો હરાવ રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો. તે પછી (૧૪) ખેડૂત, દુકાનદારો અને વસવાયા પસેથી જે લેક કરાવવામાં આવે છે તે ગેરકાયદેસર છે તેવો પ્રજામત કેળવી તે બંધ કરવાનો હરાવ મી. વલ્લભાઈ ઝવેરભાઈએ મૂક્યો હતો

જે પસાર થયો હતો, તે પછી (૧૫) વરસાદનું વરસવાથી પાક નિષ્ફળ થયો છે તે સરકારે દુકાન દુરતજ જાહેર કરવાનો, મહેસુલ મુલતવી મજબુતને માફ કરવાના હુકમો આવતા માસની સરઆવમા બહાર પાડવાના, તળાવો આપવાના, ઘાસ માટે, કુત્રા માટે, ને ખી માટે તળાવી આપવાના, કાપેલા જંગલોમાં ઢોરોને ચરવા જવા દેવાની, પડતર કાંમને ઘાસ વેચવાની, હવાડા કરાવવાની, ડાલ આપવાની, દુકાનતા કામ ઉઠાડવાની, એનાજ ને ઘાસ સસ્તે કરે વેચવાની સરકારે તજવીજ કરવી જોઈએ તેવો હરાવ પસાર થયો હતો. તે પછી (૧૬) ગામડા ને રહેણાં બહાર રહેલા જગીર માણસોની પામેથી મંદાન બાંધવા માટે જમીન મહેસુલ ઉપગત હડને બાંકુ લેવાય છે તે ન લેવા માટેનો હરાવ મી. ગોંડલદાસે રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો તે પછી (૧૭) મુનીમીપાલીટીના મમામરોને સરકારે બેચ જે. જી. ડ્રેટ નીમવાનો હરાવ પસાર થયો હતો તે પછી (૧) ઇન્કમટેક્સમાં નવા ફોર્મમાં યુ સુધારો કરવા ની જરૂર છે તેનો વિચાર કરી રીપોર્ટ કરવા અ મનદરને પ્રજાના પ્રતિનિધિઓની કમીટી નીમવાનો ને તે રીપોર્ટ ઉપર વિચાર કરી નવો ખરડો આવતી વડી ધારાસભામાં મૂકવાનો ને ત્યાં સુધી નવાં ફોર્મો ફરજીયાત ન મરાવવાને તે સંબંધી ફોજદારી કામ ન ચલાવવા માટે હુકમો કાઢવા સરકારને વિનંતિ કરવાનો હરાવ મી. માણેલાલ દરિયાલે રજુ કર્યો હતો જેને મી. જેઠાલાલ દેવજીકર દરેજોટકા આપવાથી તે હરાવ પસાર થયે હતો તે પછી (૧૮) દરેક ગામમાં ગાયરો 'ગા' જમીન જુદી મૂકી રાખવાનો (૧૯) જે હપતેય જમીન મહેસુલ લેવાનો (૨૦) નવી સત્તા પ્રકાર ધારણ કરેલી જમીન લેખ લેવામાં આવે છે એ તે નવીન પદ્ધતિ બધ કરવાની અને (૨૧) રહેણાં ગ્રીમ વર્ગની હાડમારીઓ દુર કરવા માટે ઘટતા પગલાં ભરવા એક કાર્યવાહી કમીટી નીમવાના હરાવ પસાર થયા હતા તે પછી પ્રમુખનો ઉપકાર માનો આવતી પરિપત્ર ચૂરન ભરવાના આગવચુને કમ્યુલ ગાંધી પરિવહન વિસર્જન થઇ હતી.

નડીઆદમાં તા' ૧૭ મીના રોજ રેલ્વેની પરિષદ ભરાઇ હતી જેમાં પ્રેરેલે પરિષદ. યમરાગન કમીટીના પ્રમુખ મી. ગોકળદાસ દારકદાસ તથા દીએ બાપજી કર્પા પછી પરિષદના પ્રમુખ મી. હોર્ની-રેને પોતાનું ભાષણ વાંચ્યું હતું પછી રેલ્વેમાં પંડતી હાડમારીઓ અંતર્ગત કરાવે પસાર થયા હતા.

તા. ૧૮ અને ૧૯ મીએ નડીઆદમાં સંસાર સુધારા પરિષદ ભરાઇ હતી સંસાર સુધારા જેમાં મંગલ કમીટીના પરિષદ પ્રમુખ મી. ચંદસ કર નર્મદા-શકર પંડ્યાએ પોતાનું ભાષણ વાંચ્યું હતું જેમાં ડો. મી. પટેલે જિજ્ઞાસુ સંમતીને ખરડો વડી ધારાસભામાં રજુ કર્યો છે તે સંબંધી ઓગોની સ્વતંત્રતા માટેના વિષયો ચર્ચા હતા તે પછી પરિષદના પ્રમુખ રા. બા. રમણભાઈ મહીપતરાએ પોતાનું ભાષણ વાંચ્યું હતું જેમાં વિધવાવિવાહ સંબંધી, પરદેશગમનની છુટ આપવા સંબંધી, જનિમેદ ન રાખવા સંબંધી, ડો. મી. વીક્રમભાઈ પટેલે જનિમેદ વગરના લગત કોષ્ટકેસર કરાવવા માટે વડી ધારાસભામાં રજુ કરેલા બીજા સંબંધી વિગેરે વિષયા ચર્ચા હતા. તે પછી શ્રી. અનંદલા પ્લેન સાથાભાઈએ મીસ મચ્ચુરેને બાળમી રોજ મળવા માટે તેમના કામ કરવાના કલાકો કમી કરવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો.

તે પછી બીજા દિવસે સામાન્ય તરફ વક્ષાદારી પ્રદર્શન કરવાનો, ડો. મી. વીક્રમભાઈએ વડી ધારાસભામાં "કોઈ પણ દિવસ વ્યક્તિઓનું જન્મ તે વ્યક્તિઓ જેવું જાતિની નથી એથી ગેરકાયદેસર ન ગણાવું એમ" એક ને બીજા રજુ કર્યું છે તેના આશયને સંમતિ આપવાનું ને તેમાં સુધારા કરવાનો ઠરાવ મી. વિભાકરે રજુ કર્યો હતો જેને સૌ વિદ્યાર્થીની લોકકંઠે રોકે આપ્યા પછી પાસ થયો હતો તે પછી (૩) જાતિઓના મેદામેદોને વધુ વ્યવસ્થાને નામે બચાવ કરેલા વાસ્તવિક નથી તેવા અને સાતત્યવંતો દૂર કરવા, પેટા નાનો એક જ કરવા ભોજન વ્યવહાર હોય ત્યાં લગત કરવાનો સમાવેશને બચાવજી કરવાનો ઠરાવ પસાર થયો હતો તે પછી (૪) ઓગોની પોતાની શક્તિઓને

સંપૂર્ણ વિકાસ કરવા માટે પુરોષોના સમાન તકો મળવા, ઓગોની સ્વતંત્રતા વધારવાના, અને હિંદુ સ્ત્રીમંડળ જેવી સંસ્થાઓ સ્થાપવાનો ઠરાવ પાસ થયો હતો તે પછી, (૫) મી. મગનભાઈ ચતુરભાઈએ બીજા વર્ગના સમાન તકો આપ્યો તેને મળવા માટે અને તેમને સ્થાયી અસ્પર્શતાના કલકમાથી મુક્ત કરવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો જે પાસ થયો હતો તે પછી (૬) ને વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવાની મરજી હોય તેમને તેમ કરવા છુટ આપવા ને ને વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવા ધમ્મ ન હોય તેમને વિધવાવિધાઓ દ્વારા આત્મો-હાર તે સમાજસેવાની તકો આપવાનો ઠરાવ પાસ થયો હતો પછી (૧) બાળમગનનો રીવાજ બંધ કરવાનો, બીજા પતિ પરચુવાના રીવાજને નાબુદ કરવાનો અને કન્યાવિક્રય અને વરવિક્રયની હિંદુઓને તાપમંદ કરી તે બંધ કરવા હિંદુસમાજને બચાવજી કરવાનો ઠરાવ સૌ, વિદ્યાર્થીની નીનકંઠે રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો. (૮) પરદેશગમનના પ્રતિબંધો દૂર કરવાનો, (૯) પડવનો રીવાજ રોકાકરવાનો રીવાજ, શુભ પ્રસંગોએ વધુ ખર્ચ કરવાનો રીવાજ બંધ કરવાનો ઠરાવ પાસ થયો હતો તે પછી (૧૦) તે પછી દરેક મ્યુનીસીપાલીટીને પોતાની હદમાં પ્રાથમિક કેળવણી ફરજિયાત કરવા વિનંતિ કરવાનો અને ખેતીવાડીને હુબર ઉછેરગતી કેળવણીનો વધુ પ્રમાણ કરવાનો સરકારને વિનંતિ કરવાનો ઠરાવ પાસ થયો હતો (૧૧) કન્યાઓને પ્રાથમિક સાળાઓની સંખ્યામાં વધારો કરવાનો, મહિલા વિદ્યાલયોની નોંધ લેવાનો, ઠરાવ પાસ થયો હતો તે પછી (૧૨) આશ્રય મળેલા અટકારવાના લગાવ કરવાનો, (૧૩) ગમેગમ સમાજસેવાનાં મંડળો સ્થાપવાનો અને કાર્યવાહક મંડળ નીમવાના ઠરાવ થયા હતા તે પછી પ્રમુખનો ઉપધાર માની પરિષદ વિસર્જન થઈ હતી.

અસ્પર્શ (કેશ) ની પરિષદ.

તા. ૧૮ મીએ રાત્રે ડો. મી. વીક્રમભાઈ પટેલના પ્રમુખપણા નીચે અત્યંતની પરિષદ ભરાઇ ભરાઇ હતી અને તેમાં તેમને કેળવણી આપવા માટે કેટલાક રૂપિયાની લખણી પણ થઈ હતી.

તા. ૬ દીએ મુંબાઈની ધારાસભાની બેઠક મુંબાઈની મળી હતી તેમાં જો. મી. ધારાસભા. જી. ઈર્નિસ્ટે મુંબાઈ ઇલાકાના ૩ના બેંચર ઉપર અકેશ

મુકતા માટેનો ઠરાવ પસંદીવારના વાગત માટે રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો તે પછી જો. મી. પુરોષોત્તમદાસે કાકોર વિશેરે જાનાના સ્વભાવગણ મ્યુનીસીપાલીટીઓએ જનાજીઓ ઉપર સેવામાં આવતા કર્યો કેવલેદી આવકમાંથી જનાજીઓના મુખશાંતિ ઉપર કરવામાં આવતા ખર્ચે તે જુને દિસામ ગમવે. " જે ઠરાવ પસાર થયો હતો તે પછી જો. મી. પાંડુરંગ દેસાઈએ મુંબાઈની મ્યુનીસીપલ કોર્પોરેશનમાં આવુઓને પ્રતિનિધિ તરીકે નીમવાનો ઠરાવ પસાર થયો હતો તે પછી જો. હિ. બા. ગોડબોલેએ ચાલુ દુકાન માટે તળાવના જાલકામેનાં ખાતાં ખોલવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો તે પછી જો. મી. પરાજપેએ ઇલાકાના પશ્ચિમ કિનારા પરના બંદરોની તપાસ ચલાવી જાવરી ગળી ખીલવણી કરવાની યોજના સાર કમીની નીમવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો તે પછી જો. બા. બા. ઇલાહીમ હાદર જાદરે ઇન્ડિયન રોમનાં ઠરણો ને ઉપાયો વિશેરે માટે તપાસ ના કમીટી નીમવાનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો પસાર થયો હતો તે પછી જો. મી. ગોડબોલેએ મ્યુનીસીપાલીટીઓ અને લોકલબોર્ડોએ મી. તીલકને ઇલાકામાં યોજવાની છુટ. —મી. તીલક ઉગ્રહ મળ્યા છે. જેમને માટે રાજકીય જાગતની પ્રતિનિધિ ને જાદર ભાષણ કરવાની મનાઈના દુકમાં ખીટીસ સગમેરે ૨૬ કર્યા છે.

વેવકા હુલકા.

કુમી—જોનારના મળ, અજો, કમીલો. ખાખરામાં ખી, નગોડ અને વાવડીગ સર્વેનું ચૂરણ એક તોલો લઈ તેમાં ૧ તોલો ગોળ મેળવી, ચાર તોલા જામખા કાવતી પાવથી કરમીયા મરી જાદ જાદા વાટે નીકળી જાય છે.

નળ લરાઈ જનાથી ખવાતું ન હોય તો—પુરેર મળ ૨ તોલા, મંચળ ૩ તોલા, ૨ તોલા મમુરજ અને ૧ તોલો દીજ મેળવે તે મવેને વાટી ચૂર્ણ કરી લીંબુના રસમાં ઘુટી ગળા જેવડી ગોળામાં રાગરી ને રોગ જે વખત ગળાવવાથી મટે છે.

સસ્તા અનાજની દુકાનો ખોલવા માટેનો ઠરાવ રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો.

જો. મી. હરિલાલ દેસાઈમાંથી પૂરેલા પ્રશ્નના જવાબમાં સરકારે જણાવ્યું કે ચાલુ વર્ષે જામીન મહેસુલ મુત્તરી રાખવા કે મહેસુલ કમી કરવાના નિવંધમાં કસો દેરદાર કર્યો નથી તેમજ તમાવી આપવાની ગોડવણ કરવામાં આવે છે ઉત્તર વિભાગમાં સાત લાખ ત્રીસ હજારની રકમ ઉપરાંત ચુકાતના જરવાઓ માટે સાકાના લાખ રૂપીયાની વધારાની મદદ આપવામાં આવી છે.

હિલ્ડી કાંચેસ—ના. ૨૬, ૨૭, ૨૮ અને ૨૯ માં દીએ જરના રોગ મળશે. તેના પ્રમુખ તરીકે જો. મી. મદનમોહન માલવિયા તિથાયા છે.

ના. હિલ્ડી પ્રધાનની ઉડિયા કાઉન્સિલના મેમ્બર જોના. હર પ્રમોદકર દી. પદ્મજીએ પોતાની નરમ તમોવતથી રાજનામું આપ્યું છે તેમજ જગ્યાએ માઇસોરના દિવાન સર એમ વિન્સેન્ટ રીયા નીમાવાનો સમય છે.

મોડરેટ કોન્ફરન્સ—મુંબાઈમાં જો. મી. મુ. રેન્દ્રનાથના પ્રમુખપણા નીચે બરાબ હતી. જેમાં ના. મોન્ડેજીએ મેમ્બર કાઉન્સિલના સંબંધી નોંધ લેવાના, સુધારો કરવાના અને સતોષ માનવાના કારણે થયા હતા.

મોડરેટ કોન્ફરન્સ—મુંબાઈમાં જો. મી. મુ. રેન્દ્રનાથના પ્રમુખપણા નીચે બરાબ હતી. જેમાં ના. મોન્ડેજીએ મેમ્બર કાઉન્સિલના સંબંધી નોંધ લેવાના, સુધારો કરવાના અને સતોષ માનવાના કારણે થયા હતા.

ઉત્તર-વેગાએ અગત્ય જાગતી. ૧ તોલો ચુકાતના પુલ, પીપરીમળના મરોડા, ૧ તોલો સોના મુખી સર્વે વાટી તેમાંથી ૧ તોલો સાકર સાથે કાંચા ઉપર પાચ તોલા કુલ પાતું. અને પછી ચુલ કલાક પછી ખીલે જામ પાવે નેથી પેચાએ થવી જાગતા મટશે.

પેચાળ બાધ થયો—જરેરે હાલ (સાચો) ખાલીમાં કમીને ૧ તોલો પાવથી પેચાળ છુટે છે. (૨) કેરુમાં કુલને બાધીને તેમાં પેચા ઉપર શેક કરેલો અને પેક ઉપર ખાખવાથી પેચાળ છુટે.

પુસ્તક

૬૬

અંક ૧૧ મે

ભાગ્યોદય

જાનેવારી

સને

૧૯૧૬

યથાર્થ સાધુ જનોનું સ્વરૂપ

(કોઈ કહેલો જોગીડાને જમને હો રાજ, એ લય.)

હોય અંતરના જે સાચા સાધુ જન,

રહે મનમાં સહજ સ્વભાવે એ પ્રસન્ન,

કદ બરું તેનું છે હોય લૌકિક જીવન;—રહે

એનાં નયનોમાં કાંઈ અમૃત ઝરણું વહે,

એના સપજા બાવોમાં કાંઈ મર્મો રહે;

હોય શાંતિ રમ્ય ભરીયા તેનાં મધુર વચન.--રહે

સ્વાર્થ અંધારું નથી અંતરમાં એના,

શોક ઉદ્વેગરો કદી કાટે તેના,

તરવરસથી બરું ભાસે તેને ત્રિભુવન;—રહે

ચિત્તપ્રસાદ એનો તો સતત રહે,

અંતર બહિર એની, યુક્તના પ્રવાહો વહે,

અતરે અખડ ઉઠે તેને આત્મ શુભન;—રહે

શ્રી. જ.

હૃદય પ્રદેશમાં અંતર્મુલ થવા પ્રવૃથ્ત.

(પડતી હવે મુજને ખબર, તું માં જણાયે, એ લય.)

તું પરમ શાંતિ ધારી જા, જ્યાં સ્વર નહિ કે શબ્દ નહિ,

ભાવત નહિ કે સુખ નહિ, જે ચલિત નહિ કે સ્તંભ નહિ

પ્રહારોની જ્યાં જીવન જ્યોતિ, તારી આગળ તરવરે,

હૃદ સંયમી વિષ્ણુ અન્યને જે, કોટિ કર્ણે લગ્ન નહિ;

નિકટ તે તુજ હૃદય બ્યાપી (૨)

જે જે પ્રભા તે રમ્ય, મહાન પ્રતાપી, (૨)

ઉડાણે, ધ્યાન હૃદ સ્થાપી; નિકટ

થતાં તેની સહજ આપી, જીવન પલટાઈ જશે તારું,

કપ્રથ સર્વથા તું પાવન, હૃદય છેને મહા પાપી;—નિકટ

અરે જો ! જો ! તું તુજમાંહિ, ઉઠે જ્યોતિ દિસે પેલી;

નિકટ જાં : હજી નિકટતર જ્યાં તું અજખા જાપ ને આપી;—

ગુરુ ગોવિંદસિંહ

(અનુમધાન નવેશરના અંકથી)

પ્રકરણ ૫ મું.

ગુરુ ગોવિંદસિંહના વિજયનું પગથીયું.

ગુરુગોવિંદની આત્મા અને સમાજનો ઉદાર કરવાની પ્રવૃત્તિને તે નખતના અનેક રાજાઓ સંખ્યા શક્યા નહિ અને કેટલાક તો શિખ ધર્મને પોતાનો શત્રુ સમજવા લાગ્યા પરંતુ ખાલસાસપ્રદાય તો દિવસે દિવસે ખીલવા મંડ્યો આરે તરફથી વીરહરણના લોકો ઔરંગઝેબના અન્યાયે સતાવાથી ગુરુ સાહેબના શરણે આ-આ. ગુરુદેવ જાણના હતા કે તેથી મુઝલ બાદશાહ યશી, પરંતુ પોતે ધર્મિષ્ઠ વીર હતા જેથી તેણે આવેલાનો ત્યાગ કરી શક્યા નહિ. આ રોને લઈ ગુરુસાહેબે એક મોડું સૈન્ય તૈયાર કર્યું. ગુરુદેવના પ્રયત્ન શત્રુ વિલાસપુરના રાજા થયા કે જેના રાજ્યમાં આનંદપુર હતું. તેમણે મહારાજની પાસેથી પરચાદો હાથી માગ્યો. ગુરુદેવે તે ન આપવાથી વિલાસપુરના રાજા ચુક કરવા તૈયાર થયો તેને આ ક્ષમમા ઉસ્કરનાર તેનો પુરોહિત પાખા હતો.

આ સમાચાર આમ તેમ ફેલાતાં વીર રાજા લોકો એકત્ર થયા અને કાવર અને હરામખોરો તેમની માત્રાને ગુરુસાહેબને ચુક ન કરવા દેવા સમ-જાવવા લાગ્યા. માતાએ જ્યારે ગુરુસાહેબને ચુક ન કરવા આમ્રહ ક્યો ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, માછ હવે સમય બદલાયો છે. હું મારા પૂર્વ-જ્ઞેની માફક ગાદી બોગવવાને માટે આ જગ-પણ આગ્યો નથી; પરંતુ દુઃખીયોને જીવમમાંથી મુક્તિ આપવાને માટે આવ્યો છું. ” પણ સૌભાગ્યથી પ્રભુવિદ્યાવાળા રાજા, સરદાર બીમચંદના જીવાક્રમો તે ખવાથી ચુક બંધ રહ્યું.

આ તરફ ગુરુગોવિંદને કાંઈ પ્રજા નહોતી તેથી તેમણે માતાની આજ્ઞાથી ખીજવાર, ઘડન કર્યું. તેમણે નાહનના રાજા મેહિનીપ્રદાશ અને શ્રીનગરના રાજા શત્રુહશાહની પચાતમાં પડી તેમનો પ્રેમ મેળવી લીધો. નાહનવાળાએ પોતાની લત્તા જાગીર આપી અને પાસેજ એક ગદ બનાવી ત્યાં ગુરુ સાહેબને પોતાની પાસે રાખ્યા. તે વચ્ચે ગુરુ હરીશંકર અને તેજબહાદુરનો પ્રાણ-હાત કરવામાં બાગ સેનાર-સોદી શમરાયે ગુરુથી બચીત ઘેરને અપરાધની મારી આગી એક મુસલમાન સાધુ બુદ્ધશાહની સાથે પણ ગુરુ સાહેબને મૈત્રી યદ અને તે બુદ્ધશાહના કહેવાથી ગુરુસાહેબે ઔરંગઝેબના કહાડી મુકલા ૫૦૦ પકાણેને તોફારીમાં રાખી લીધા. ગુરુ સાહેબ વિદ્યા-શ્રી હતા, તેમણે અનેક ઉપયોગી સંસ્કૃત ગ્રંથોની ટીકા દેશી બાષામાં કરાવી છે. તેમણે રઘુનાથ પંડિતને શીખોને સંસ્કૃત બજાવવાને માટે નોકર રાખ્યા હતા. પંડિતે જ્યારે જાણ્યું કે શીખોમાં તાતજાતનો ભેદ નથી, અને સદા, ધીબી ચતાર, ધોયી, મોતી સર્વ શિખ ગણાય છે, ત્યારે તે પ્રમાણે શત્રુને બજાવવાનું તેમણે ના કબૂલ કર્યું. જેથી ગુરુસાહેબે પાંચ નવયુવકોને પ્રહાર્ય પગા-વી કાશી મોકલ્યા તેઓ કેટલોક વખત ત્યાં રહીને પૂર્ણ વિદ્વાન થઈ પાછા આવ્યા. તેમનું નામ નિર્મલો પડ્યું. જેને લીધે આજ સુધી સંન્યાસિયોમાં એક પદ નિર્મલોનો પશ્ચાદ્ય કર છે. આ નિર્મલોએ શીખોમાં ગોચર રીતે સંસ્કૃતવિદ્યાનો પ્રચાર કર્યો

કેટલાક - મહાવાસીઓએ પોતાનો દાર જરી રાખ્યો હતો તેમાંથી કેટલાકે મળીને રામચરણને છવતાજ બાળી દીધો આ અત્યાચારના સમાચાર- સાંભળીને ગુરસાહેબે રામચરણની સ્ત્રીને પંજાબકુવગને ત્યાં જઈ તે મહાવાસીઓમાંથી કેટલાકને ફટકાની સજા કરી, કેટલાકને પ્રાણદંડ આપ્યો અને કેટલાકને છોડી મૂક્યા આથી તે શોકો કરી ગયા અને ગુરુગોવિંદની વાહવાહ ફેલાઈ.

આ તરફ થીનગરના રાજા શતેહશાહની પુત્રી નું લગ્ન વિશ્વાસપુરના બીમચંદના પુત્રની સાથે થયું. બીમચંદ મનમાં ગુરુની સાથે ચતુતા રાખતો હતો વિવાહ વખતે શતેહશાહે ગુરમહારાજને આમંત્રણ મોકલ્યું; પણ ત્યાં ગુરુ જતો તો ન ગયા પણ પોતાના દીવાન નન્દચંદ અને પુરોહિત દયારામને સલાહાખતો પોષાક લઈને મોકલ્યા. સર્વ રાજાઓથી અધિક યોશાક જોઈને બીમચંદ બળી ઊઠ્યો અને શતેહશાહની પુત્રીના લગ્ન પછી કહ્યું કે જો ગુરમહારાજની મૈત્રી તમે છોડી દો તોજ હું કન્યાને મોકલીશ નહિં તો નહિ મોકલું ફતેહાહે આ ધમકીથી તેના કહેવા પ્રમાણે કરવાનું કહ્યું. ગુરમહારાજનો પોસાક દૂરી લેવાનો અને સિંધોને એક એક કરીને મારી નાંખવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો.

શિખ શોકો ત્યાં વીરતાથી લડ્યા અને મરતા મરતા જે બાકી રહ્યા તેમણે ગુરસાહેબને આ બનાવની ખબર આપી. આ તરફ બીમચંદ અને તેના તાબાના રાજાઓએ સલાહ કરી કે આપણે ગુરુગોવિંદનો વધ કરવો, મા તો પકડીને ઔરંગઝેબને સોંપી દેવો કે જોધી તેની પણ ધર્મવીર ગુરુ તેજબંદાસેના જેવી ગતિ ધાય. આ નિશ્ચય અનુસાર ૨૦-૨૨ પહાડી ફિંદુ રાજાઓ મેલ પોતાની સેના લઈને ગુરુ ગોવિંદસિંહજીના ઉપર ચડ્યા. આ તરફ ગુરુ મહારાજની તરફથી પણ સિંધો તૈયાર થયા. તેમના મુખ્ય પુરોહી મોહરચંદ ગુલાબચંદ, સાહેબચંદ, હરચંદ, કૃપાણચંદ, પુરોહિત દયારામ અને સગિયાદ. હતા. ગુરસાહેબે ભૂદયાહની કહેવાથી જે ૫૦૦ પંડાણો રાખ્યા હતા તેમાંથી ૪૦૦ તો રાખ લઈને ચતુ પક્ષમાં

તાબામાં સો સો સૈનિકો હતા. કેવળ કાલેખાં એકદોળ પોતાના સો સૈનિકોની સાથે ગુરસાહેબની ખાસે રહ્યો. પાંચસે છસે, બીજા દુકડા ખાનારા ઉઠાસી હતા પણ તેઓ તે વખતે નાસી ગયા અને માત્ર કૃપાણુસખ ગુરુની સાથે મરવા મારવાને માટે કાયમ રહ્યા.

આ બનાવથી રાજાઓ પોતાનો વિજય વશ એમ માની આવતક માનવા લાગ્યા. ગુરમહારાજે રામચંદર, મેહરા અને કાલેખાને પાવટના ગદમ્મ મોકલ્યા અને હરગોવિંદના વખતના પ્રસિદ્ધ વીર પોતાના કાકા કૃપાણુસિંહને લશ્કર સાથે લઈને ચતુની સાથે લડવા માટે મોકલ્યા. બગાનીના મેદાનમાં ચતુ જળી સાથે મેટા થયો. 'સેનાપતિ સાગેશાહજી પોતાની અર્ધી સેનાને પાછળ મૂકી, અને અર્ધી આગળ કરી પોતે આગેવાની કરી મોરચા ઉપર આવવી ઉભા રહ્યા. જેનેતામાં ધૈર્ય સંપ્રાપ્ત થઈ રહ્યો. એવામાં અનુકુળતા મળતા સિંધોના તીર શત્રુદળનાં ક્ષેત્રને તોડવા લાગ્યા. આ તરફ સિંધો, જળ, વાયુ, અગ્નિ આદિ તત્ત્વો પણ ગુરુને અનુકુળ દેખાતાં "વાહ ગુરુની ફતેહ" બોલતા ચતુ દસમાં ભંગાણુ કરવા લાગ્યા. જેનેતામાં ચતુનાં હૃદયે મોહસો માયા ગપાં અને બીમચંદને છાનામાના મેદાનમાંથી નાસી જવું પડ્યું.

બીમચંદના સાળાએ હાથની બાજુ જતોં જેમ, ૫૦૦ સૈનિકો અથવા તો વિશ્વાસઘાતી પંડાણોને સાથે લઈને સપાટાબધ રણમાં આગળ વધવા માંડ્યું. તે જેમ પુરોહિત દયારામ અને દીવાન નન્દચંદ તેમની સામે જઈ તીરોનો મારો ચલાવી અર્ધી સેનાને વીધી નાંખી આ તરફ બુદ્ધશાહને પોતાના આપેલા પંડાણોની વિશ્વાસ ઘાતકતાની ખબર સાંભળી કુપ થયું અને તે જતો ગુરુને મદદ કરવા આગ્યા. તેમની સાથે તેમના બેભાઈ, ચાર પુત્ર અને બેહજૂર મોકલ્યા હતા. તેમણે પણ હુસ્મનોને વીંધવા માંડ્યાં આ રીતે ત્રણ મોરચા ઉપર ચડ્યું થયું તેમાં અતે ધર્મવીર ગુરુગોવિંદસિંહ ફિંદુધર્મનાતાનો વિજય થયો અને ચતુદળની ધણી વસ્તુઓ, હથિયારો અને માલમતી યીપોને હાથ આવી આતરશ ધર્મની

ભગ્યોની શિક્ષીતસેના ઉપર વિજય મેળવ્યો અને આનંદ છવાઈ રહ્યો.

આ ગુરુગોવિંદેવનો પ્રથમ વિજય હતો જે કે તેમા ધણી વીર અને ધર્મયુક્ત શિષ્યો માર્યા ગયા હતા, પણ તેમણે જરાપણ હીનતા દારી નહોતી. સત કૃપાળુદાસ વિગેરે વીરાંએ ગુરુ ગોવિંદેવને પોતાની પાલડી ઉતારી નમન કર્યું. મગાનીના યુદ્ધ પછી ગુરુજીએ પાંચઠા છોડી દીધું રાજા મેહનીપ્રકાશ તેમના જેવા બક્ત હતા તેવા જ કાયમ રહ્યા, અને તે પછી તેમણે ધણી બેટ ધરી

ઔરગજેબની રાક્ષસીવૃત્તિ અને પ્રત્યાપીડન દિવસે દિવસે વધવા માડી જેથી પંચાંગમાં સર્વે વીર અમરતાય ફલાઈ ગયો, હિંદુ અને શિખ સર્વે ગુરુ દેવને સાચા બાદશાહ અને પૂજનીય સમજતા હતા જેથી મુગલોના અત્યાચારની જરૂરી માફ ત્યાં કરવા લાગ્યા. આ અત્યાચારોની વારવાર ખબર સાંભળતાં ગુરુમહારાજનું હૃદય કપી ગયું અને તથા તેમને તે અત્યાચારોની જડ ઉખેડી નાંખવાની ચિંતા થવા લાગી. પોતપોતાનાં ઉત્સાહ ભરેલાં વચ્ચેથી પોતાના લોકોને મુગલોની પાસેથી હથેલો લેવાને તેમણે તૈયાર કર્યા. ગુરુજીની શિક્ષાને સંમત ઉત્તરપશ્ચિમ ખારતમાં ધણે દૂર સંધી ફલાઈ ગયો અને અન્ય પ્રાંતોમાં હિંદુઓના હૃદય માં વીરતા અને સાહસનો સચાર થયો. આનંદ-પુરમાં રણસામગ્રી બનાવવાને માટે કારખાનાં કાઢ્યાં ઉત્તમોત્તમ બંદુક, તથવાર, તીર, કશાન, જાળાઓ વિગેરે બનાવીને ઉત્તરપશ્ચિમ પ્રાંતમાં પહોંચાડી દેવામાં આવી

આ તરફ હારેલા પહાડી રાજાઓને ગુરુની શક્તિનો અનુભવ થયો તેમણે હવે સંધી કરવા-માજ સાડે છે એમ માન્યું, જેથી બીમચંદ જતે જ ગુરુદેવ પાસે ક્ષમા માગવા ગયા. જેથી ગુરુ સાહેબે તેને ક્ષમા આપી. તે દિવસ પછી શિષ્યોએ

આનંદગઢ, લોકગઢ, કલેશગઢ અને કેશવદના સુપ્રસિદ્ધ કુર્ગને તૈયાર કર્યા.

સંવત ૧૭૮૫ના અરસામાં જ્યારે ગઢ બનાવવામાં આવ્યા અને ઔરગજેબ દક્ષિણના અગાધાર્માં પડેલો હતો તેમ પંજાબમાં રાજાશીવ સેના ધણી યોડી હતી, બહાર પણ પાલી હતો, પહાડી રાજાઓનો કમ બાકી હતો, તે વખતે ઔરગજેબે પંજાબમાંથી સૈનિક ખર્ચને માટે એક કરોડ રૂપિયા માંગ્યા પણ પંજાબના હાકેમે રૂપિયા મોકલવાનું બની શકે તેમ નથી એમ જણાવ્યું. જેથી ઔરગજેબ ગુરુસે યદ્ય ગયો. તેણે પંજાબના પહાડી રાજાઓના ઉપર કર ઉઠરાવવાને માટે સૈન્ય સાથે મીઝાંખાં અને અસરખાને મોકલ્યા ગયા કૃપાલુચંદે કર આપીને સુસલમાનોને બી મચંદની વિરુદ્ધ ઉરકેયાં તેથી સુસલમાનોની મેના વિતાસપુર તરફ ગઈ બીમચંદ અન્ય પહાડી રાજાઓને સાથે લઈને મુગલોની સેનાની સાથે યદ્ય વાને તૈયાર થયો, પણ તેમાં તે ટકી શક્યો નહિ તેથી તે પોતાનો પરાજય થતો જોઈ તેણે બંને મિત્ર રાજાઓએ ગુરુને શરણે જઈ તેમની મદદ માગવા માટે દૂત મોકલ્યો. ગુરુમહારાજ તેને ઝાળખતા હતા તથાપિ અવિશ્વના વિચારથી પોતાના ચુટી કાઢેલા પાંચસો સિંહ સૈનિકોને દીવાનનંદ દયની આગેવાની સાથે હારતા રાજાઓની મદદે મોકલ્યા. સવાર થતા થતાં તે ગુરુમહારાજ પણ નહાવ નામની રથાનમાં કે બેઠાં રણ ક્ષેત્ર હતું ત્યાં પહોંચ્યા. શિષ્યોની ક્રમિક આવી પહોંચીથી જોઈ રજપૂતોના જીવમાં જીવ આવ્યા, અને ફરી સાહસ અને વીરતાથી લડવા માંડ્યું. વીર શિષ્યોના તીરથી સુસલમાનો વીંધાવા માંડ્યા રાજા દયાલુચંદ અને અસરખાં પણ ગુરુગોવિંદના તીરથી માર્યા ગયા. સર્વ આયમતાં આયમતાં તે મુગલોની મેનામાં નાસમાગ થવા માડી અને સર્વકોઈ જીવ લઈને નાઠી. આ ગુરુ ગોવિંદ મહારાજનો બીજો વિજય હતો.

આંતરિક ઇચ્છાશક્તિનો ઉન્નતિમાં ઉપયોગ.

(અનુસંધાન મતાંકથી)

જો ગતિમાં ધણા માણસો પોતાની સ્થિતિને માટે મનમાં અને મનમાં મુશ્કેલી કરે છે. આ માણસો પોતાને પ્રાપ્ત સ્થિતિમાંથી ઉચ્ચ સ્થિતિમાં કેમ જઈ શકતા નથી તેનું કારણ જોઈ શકાય છે. તેઓ પોતાને તેજ સ્થિતિને માટે લાંબક છે એમ માને છે. ને માણસને પોતાની ઉન્નતિ કરવાનો ઉત્સાહ નથી, ને પોતાને પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં સતોષ માને છે, અને ને ઉચ્ચ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવી તેને માટે શંકા રાખે છે. તેવા માણસો બાંધેજ એક ઝગલું આગળ વધી શકે છે. ધણા માણસોને પોતાના આત્મસામર્થ્યમાં શંકા હોય છે, તેથી તે માણસો પ્રયત્ન કરે છે, છતાં પણ આગળ નહીં શકતા નથી. ને માણસને ને વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય છે તે વસ્તુ મળશેજ તેવી, ને તેને શ્રદ્ધા હોવી નથી તો તે વસ્તુ પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ તેને મળતી નથી. કેટલાક વસ્તુ મેળવવાને માટે દરેક મનુષ્યે તે વસ્તુ પોતાને મળશે જ એવી શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ, અને ને વસ્તુ પોતાની નથી એમ માનવા છતાં ને તે મેળવવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેને તે વસ્તુ મળી શકતી નથી.

ને માણસો સંકાયથી વર્તે છે, અન્ય માણસોને જોઈ જાય છે, ને માણસો પોતે માને છે કે આપણી અમુક કામ કરવાની લાયકાત નથી, આપણે અમુક વ્યક્તિ કરતાં હલકા છીએ, તે માણસો સારમાં પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતા નથી. જો પિતા પરમાત્માએ આ જગતની અદર સર્વ વસ્તુઓ પોતાના પુત્રોને માટે જ ઉત્પન્ન કરી, આપણે તેમના પુત્ર છીએ તો તે વસ્તુઓ આપણને મળવી જ જોઈએ ને તે વસ્તુઓને આપણે ન મેળવી શકીએ તો તેમાં આપણે

જો દોષ છે, અને તેનું કારણ એ છે કે આપણી આત્મશક્તિયોને સંકુચિત બનાવી દીધી. કેટલાક માણસો દૈવ પણ એવું માને છે આપણી આવી જ યોગ્યતા છે, આપણે ને સિતિમાં મુશ્કેલી છીએ તેજ સ્થિતિને માટે આપ લાયક છીએ, આપણે તો ગરીબ જ છીએ એ ધરે આપણને ગરીબ જ બનાવ્યા છે મા આપણે ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરીએ છતાં પણ આ સ્થિતિને બદલી શકવાના નથી આવું દૈવદર્શ માનનાર માણસ પોતાની ઉન્નતિ કરી શકતો નથી. તેને અન્યને ઉન્નતિના શિખરે જોઈ એમ થાય છે કે આ માણસ શાથી ભાગ્યશાળી બન્યો હશે? અને બંને જણ સાથેજ હતા, એક જ ગામના રહેવાસી, સાથે લાણી છતાં હું તો હું તેવો ને તેવો જ રહ્યો અને આતો ભાગ્યશાળી બન્યો, આવા ઉદ્ગારો કાઢવા કરે છે. પણ તે પોતે ભાગ્યશાળી યથા પ્રયત્ન કરતો નથી. તેનું કામ માત્ર નિસાસા નાંખી પ્રાપ્ત સ્થિતિમાં પડ્યા રહેવાનું છે તેને પ્રાપ્ત સ્થિતિથી જરા પણ આગળ વધવાની પોતાનામાં શક્તિ છે કે નહિ તેની ખબર નથી, તે તો એમજ માને છે કે હું તો આજ સ્થિતિમાં પડી રહેવાને માટે લાયક છું. અને તેથીજ તે હમેશાં દરિદ્રતાથી આઘાતમાં સડાયે છે.

પરમાત્માએ મનુષ્યને કાંઈ દરિદ્ર રહેવા માટે જન્મ આપ્યો નથી, તે ગરીબ, દરિદ્ર, કે દુઃખી રહે તેવો દશરતો હેતુ નથી, સસારમાં તેમણે મનુષ્યને માટે અનેક પ્રકારની સામગ્રી લઈતી છે. આવી સામગ્રી ભાગમાં રહેવા છતાં પણ ધણા માણસો દરિદ્રી રહે છે તેનું કારણ એ છે કે તેમણે પોતાના વિચારોને ક્રુદ્ધ અને સંકુચિત રાખી પોતાની ઉન્નતિની તદ્દ વાંધી દીધેલી હોય છે,

આપણી ઉન્નતિ કરનાર, આપણા ચરિત્રને ધરનાર, અને આપણી પ્રાપ્ત સ્થિતિમાંથી આપણને ઉચ્ચ સ્થાને લઈ જનાર આપણા વિચાર છે. જો આપણે ભયના કે દરિદ્રતાના વિચારોનું રટણ કરી દેરીએ, જો આપણે દરિદ્રતાથી ડરતા રહીએ, જો ભયથી કંપીએ, તો એ દરિદ્રતા અને ભયના વિચાર આપણા જીવનપ્રદેશમાં જડ જમાવી દે છે અને તેની પ્રભાવથી આપણે એક એવા લોહસુખક જેવા થઈ જઈએ છીએ કે, દરિદ્રતા અને લાચારી, એ આપણા તરફ વધુ પ્રમાણમાં આકર્ષાય આવે છે.

દયાળુ પરમાત્માની એવી ઇચ્છા નથી કે આપણે આપણા ઉદરનિર્વાહના સાધનો માટે પણ કડિન કષ્ટને સહેડું પડે, આપણે અમુલ્ય સમય માત્ર તેમાં જ વહી જાય અને જીવનને સુધારવાનો નખત પણ આપણને મળે નહિ. ઇશ્વરે આપણને જીવન એ માટે બદ્યું છે કે આપણે તેની પૂર્ણતા કરી તેના સૌંદર્યનો વિકાસ કરી શકીએ. આપણી સર્વથી મુખ્ય અભિલાષા એ હોવી જોઈએ કે આપણે આપણા મનુષ્યત્વનો વિકાસ કરી, આપણા જીવનને સુંદર અને ઐશ્વર્યશાળી બનાવી શકીએ, કેવળ જડ દ્રવ્યોમાં આપણું સમગ્ર જીવન વિતાવવા કરતાં માનસિક શુભોને એકત્રિત કરવામાં આપણા સમયનો વધુ ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

આપણે એક એવો નિશ્ચય કરવો જોઈએ કે આપણા મનમાં દરિદ્રતાના એક પણ વિચારને પેસવા દેવો નહિ, પણ માત્ર દૃઢ આત્મહયા સમૃદ્ધિની જ આશા રાખી પૂર્ણતાના વિચારને જ આપણા મનમાં આવવા દેવા જોઈએ. ઐશ્વર્યશાળી આદર્શ કે જે આપણી સ્વાભાવિક પ્રકૃતિને અત્યુચ્છેદ્ય હોય તેને જ આપણા આત્મામાં સ્થાન આપવું જોઈએ. તેણે દૃઢ શ્રદ્ધાપૂર્વક નિશ્ચય કરવો જોઈએ કે આપણને મુખ્ય અને સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાને માટે જરૂર સફળતા મળશે જ, આ પ્રકારનો નિશ્ચય, આશા અને અભિલાષા, તમને જે પદાર્થની લાલસા છે તે જરૂર પ્રાપ્ત કરાવશે જ ખરા અંત કરણની અભિલાષામાં જ ઉત્પાદ શક્તિ રહેલી છે.

અરી-વાત એવી છે કે આપણે આપણા રચેલા સંસારમાં રહીએ છીએ. આપણે આપણા જ વિચારોના ફળરૂપે વર્તમાનકાળે છીએ, દરેક મનુષ્ય પોતાના વિચાર અનુસાર જ પોતાના સંસારને બનાવે છે, શુભ વિચારથી તે પોતાની આસપાસના વાસ્તુ મંડળને સમૃદ્ધિ, ઐશ્વર્ય, અને પૂર્ણતાથી સુસજ્જિત રાખી શકે છે. તેની જ રીતે દરિદ્રતાના, ખામીના અને દુષ્પણના વિચારો તેને દરિદ્ર, દુઃખી અને ક્લેશી બનાવે છે.

મનુષ્ય એ ઇશ્વરના અશરૂંપે છે. ઇશ્વરે તેને આમતેમ દુઃખમાં રવડવા માટે બનાવ્યો નથી. પણ ઉચ્ચ આકર્ષણથી ઉચ્ચ ગતિને પ્રાપ્ત કરવા માટે ઉત્પન્ન કર્યો છે. તેને દરિદ્રતા કે ગરીબીમાં પડવા રહી સડવા માટે ઉત્પન્ન કર્યો નથી પણ મહાન અને શ્રેષ્ઠ પદાર્થો પ્રાપ્ત કરવાને માટે જન્મ આપ્યો છે. શાંતિમદ્, ઐશ્વર્યસંપન્ન પરમાત્માએ પરમાત્માના પુત્રોની અંદર પૂર્ણ શ્રેષ્ઠતા, પૂર્ણ સૌંદર્ય, પૂર્ણ મહત્ત્વ, અને પૂર્ણ ઐશ્વર્ય ભરેલું છે. પરંતુ દરિદ્રતાના અકુચિત વિચારોએ તેમને સકુચિત બનાવી દીધો છે. જો આપણે જીવનના આદર્શને ઉચ્ચગામી બનાવીએ, જો આપણે આપણા ઐશ્વર્યને તેજસ્વ્યને માટે ઉત્સુક રહીએ, અનર્ગળ ધન પ્રાપ્તિની ઉંડાસા કરીએ, તો જરૂર આપણું જીવન પરિપૂર્ણ અને ઐશ્વર્યશાળી બનવાનું જ, દયાસાગર પરમાત્માની ઇચ્છા નથી કે આપણે ગરીબ રહીએ, પણ આપણા સંકુચિત વિચારોથી અને આપણા જન્મસિદ્ધ આદર્શમાં ન્યૂનતા આવી જવાથી આપણી એવી શોચનીય દશા થઈ શકે છે.

મનુષ્યની રચના અને પરિસ્થિતિનો વિચાર કરવાથી આપણને એવા સંકેતો પ્રમાણ મળી આવે છે તે અત્યંત રૂચર મહાન અને દિવ્યપદાર્થોના ઉપભોગને માટે બનાવવામાં આવ્યું છે, જેને આજ કાલ કોઈ વિરલ ભાગ્યશાળી મનુષ્ય જ પ્રાપ્ત કરી તેનો આનંદ બોગવી શકે છે.

ત્યારે આપણામાં ઇશ્વરના મુરો રહેલા છે અને આપણે ઇશ્વરના પુત્ર હોવાનો દાવો કરી છીએ, ત્યારે આપણે કેમ મહાન અને ઉચ્ચ નરૂં

એની આરા ન કરીએ ? ને કાંઈ ઇશ્વરતું છે, સાતો વિશ્વમાં ને કાંઈ સૌંદર્ય અને સુખસમૃદ્ધિ છે, તે સર્વના આપણે હકદાર છીએ. આપણા મનના ભાવને પૂર્ણ તથા ઉત્તમ પદાયેને અભિ-સુખ કરી લેવા નોંધએ, અને તેને મન, વચન અને યતનથી મેળવવાની અભિલાષા રાખવી એજ તેની-પ્રાપ્તિનો રાજમાર્ગ છે.

રાજાએના રાજ પરમાત્માનાં પુત્રપુત્રિઓ, વિશ્વના મહાન અને દિવ્ય પદાયેના ઉત્તરાર્ધિકારી બોલા છતાં, અવશ્યનીય સમૃદ્ધિના સમુદના કિનારા ઉપર રહેલા છતાં, તેમજ ધરના દ્વાર આગળ એ-શ્વર્ય વહેરા-છતાં, પણ જેઓ ભૂખે મરે છે અને પોતાના પેટની જ્વાળાને ઝોલવી શક્તા નથી તેઓનામા જરૂર કાંઈક ખાખી છે, ને તેઓ પો-તાની આ ખાખી કે શૂનને સુધારે તો જરૂર તેમને તે પદાયો મળી શકે.

આપણી વર્તમાન અવસ્થા, આપણી આર્થિક દશા, આપણા મિત્ર કે શત્રુ, આપણી ઐશ્વર્ય કે વિરોધ એ સર્વ આપણા વિચારોના ફળરૂપ છે. ને આપણે માનસિક લાવ દરિદ્રતાના વિચારોમા મળી નાંધ, ને આપણને સર્વ અશક્ત જણાવા લાગે તો, આપણી પરિસ્થિતિ પણ તે રૂપ જ થવાની. તેથી વિપરીત ને, આપણા વિચારો સુધરી ઉદાર અને વિદ્યાળ અને, મનમાં સુખસમૃદ્ધિના વિચારતું રટણ થઈ કરે, અને ઇચ્છિત સુસ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવાને માટે મન, વચન, અને કર્મથી પ્રયત્ન કરતા રહીએ તો આપણી પરિસ્થિતિ પણ આપણા મનો-વાચિન પદાયેને અત્યુક્ત બની જવાની.

જે કાંઈ આપણે આપણા જીવનમાં પ્રાપ્ત કરીએ છીએ, તે આપણા વિચારરૂપી દ્વારોમા ધકેળે આવે છે અને તેના સમાનજ તેના રૂપ રંગ અને ગુણ પણ હોય છે. ને કાંઈ મનુષ્યને કાંઈ અ-સાધ્ય તથા લાંબા વખતનો રોગ, કે નિવારણ ન થઈ શકે તેવું દૈવાધિન દુઃખ તે પડવા છતા પણ ને તે ધણુ વર્ષોથી ગરીબીમા રહ્યા કરતા હોય તો માનવ નોંધએ કે તેના-માનસિક ભાવોમાં અને તેના નિર્ચારોમાં ગરીબી અને દુઃખે પ્રવેશ કર્યો છે. તે હવેશ ગરીબી, અશક્તતા, નિર્ધનતા અને

એવાજ દુઃખકર સ્થિતિને લાગનારા વિચારોનું સેવન કરનારા છે, કે ને તેને તેમાંથી બહાર નીક-ળવા દેતા નથી.

ને તમે તમારી પ્રાપ્ત સ્થિતિથી સતોષ ન થતા હો, એ તમને એમ લાગે કે મોઝે જીવન ફેરાર છે, હું નિર્ભાગી છું, અને તમે તમારી સ્થિતિને માટે તમારા ભાગ્યનો દોષ કહાડતા હો તો તેમાં તમારી ભૂલ છે. એ સર્વ તમારા વિચાર અને ઇચ્છાઓનું પરિણામ છે તે અવસ્થા તમને પ્રાપ્ત થવામાં તમારા સિવાય બીજા કોઈનો દોષ નથી.

શુદ્ધ વિચાર જ આપણા જીવનને શુદ્ધ કરે છે, સમૃદ્ધિના તથા ઉદાર વિચારજ ઉત્સાહપૂર્ણ પ્રય-ત્નનો સહયોગ થતાં ઇચ્છિત ફળની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, ને આપણે પૂર્ણ તથા સકલ શ્રેષ્ઠતાના દાતા, અનંત ખજાનાના મૂળરૂપ તથા ને શક્તિ આપણું બરણપોષણ કરે છે, ને આપણી ઇચ્છાઓને પૂરી કરે છે, ને આપણી દશા સુધારવાને માટે પ્રેરણા કરી કરે છે, તે શક્તિના ઉપર દંડ અદા રાખીએ તો પછી આપણને કાંઈ વસ્તુની ખાખી પકડે નહિ અને આપણને અશક્તતા થી વસ્તુ છે તેનો અતુ-લવ પણ થવાનો નહિ.

ધણા માણસોને આ દૈવી ખજાના ઉપર નોંધએ તેવો વિશ્વાસ યાતો અદા હોતો નથી બાળક પિ-તાની સાથે જેવો સંબંધ રાખે છે તેવોજ સંબંધ આ દૈવી ખજાનાની માથે રાખવો નોંધએ. આપ-ણને આ શક્તિ ઉપર અધો પણ વિશ્વાસ હોતો નથી, એથીજ આપણને ને કાંઈ પ્રાપ્ત થાય છે તે દુઃખ હોય છે ને એશ્વર્ય ઉપર આપણે અધિકાર છે, તે મેળવવાને માટે આપણે ઇચ્છા રાખતા નથી એથીજ આપણે અપૂર્ણતા, સંકિર્ણતા, દરિદ્રતા અને એવીજ દુઃખદ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરીએ છીએ. આપણે ઉદારતાપૂર્વક કાંઈ વસ્તુની માગણી કરતા નથી પણ માત્ર દુઃખ વસ્તુઓથીજ સંતુષ્ટ થઈ જઈએ છીએ. અને તેથીજ આપણે આપણી પ્રાપ્ત સ્થિતિમાંથી આગળ એક તરફ પણ વધી શક્તા નથી ઇશ્વરની તો એવી ઇચ્છા છે કે આ-પણે સુખ સમૃદ્ધિવાળું જીવન વ્યતીત કરીએ; ને

કંઈ આપણે મારે દિનકર છે તે વિપુલતાથી આપણી પાસે રહે. જોત પૂર્ણ માણસો, પુણી કે દરિયા ન રહેવું જોઈએ. મનુષ્યને જે વસ્તુની જરૂર પડે તે વસ્તુ તેને મળી જાય જોઈએ જરૂરી વસ્તુઓ ન મળી એ માનવજાતને અવકુળ નથી.

તમે દલતાપૂર્વક આતો કે "તમારે જે વસ્તુની જરૂર છે તે વસ્તુની સાથે તમારી એકતા છે," તમારાં મન, વચન અને કર્મને તે વસ્તુની સાથે એકત્ર કરો, તેની પ્રાપ્તિને મારે જરા પણ સંદેહ ન રાખો. તે વસ્તુ તમને જરૂર પ્રાપ્ત થવાની જ. અને જરૂર તમે તે વસ્તુને તમારા પ્રતિ આધારિત કરી શકવાના.

દરિદ્રતા અને ગરીબાઈ એ મનુષ્યના માનસિક રાગો છે. ને તમે તેનાથી પીડાતા હો, ને તમે તે શામના પંચાગાં મપાડાયા હો, તો તમારા તે માનસિક આપને બદલી નાખો. અને દુઃખના, દરિદ્રતાના તેમજ લાચારીના વિચારો મનમાં સાવચૂકે બદલે સુખના, સમૃદ્ધિના, શ્રેયશીલતાના અને આનંદના વિચારોને તમારા મનોલેખમાં સુગોળિત કરો. પછી તમને તમારી ઉન્નતિ એટલી તરાપી થયેલી જણાશે કે તે જોઈ તમને આશ્ચર્ય થશે.

આપણને વિજય, સફળતા અને પૂર્ણતા મળતી વૈતાનિક ક્રિયાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જે મનુષ્ય મુશ્કેલીઓ અને સીધાગચાળી છે તેને પૂર્ણપણે વિજય મેળવે છે કે દુઃસમૃદ્ધિશાળી અને સૌભાગ્યવાળી થઈ જાય છે. તેને પોતાની પેસા ધ્યાવાની ચાલના ઉપર પૂર્ણ વિજય મેળવે છે તે પોતાના કાર્યને સરલ કે સંઘર્ષથી મનથી ચલે કરતો નથી. તે પોતાના મગ્યને દરિદ્રતાની કે ગરીબીથી ખાતો કે વિનાશમાં ગુમાવતો નથી તે દરિદ્રતા માફક લક્ષીયાં ખાતો આપતો નથી અને તે ગરીબીને પોષાક-પણ પાવેતો નથી તે જોને મારે પ્રયત્ન કરે છે અથવા જોને એજવવાની કળા કરે છે તેના તરફ પોતાના મુખને ફેરવે છે, અને તે વસ્તુ તેને મળી જાય એટલે તેને પૂર્ણ વિજય અને દલ નિષ્કમ્ય મેળવે છે.

જગતમાં એવા દુઃખરો માણસો છે કે જે પોતાની ગરીબીથી ખર્ચ સંતુષ્ટ થઈ ગયા હોય છે અને

જમણે વિદ્યાર ગરીબીનાં પંચાગાંની નીચીએ જીવે તો જીવી રહ્યો છે. અને તો હાલ તે બધું જીવે છે તે પાંચુ તેમજ પોતાની આજ્ઞા તો બોધે દેવ છે. અધિનતા પ્રાપ્ત કરવાની પ્રયત્ન કરી નોંખી હોય છે.

મણાં મનુષ્યો, એવાં દેવ છે કે જે જેમ પીના કરી અથવા નો મંડીગીની લાવતું પોતાને ગરીબાઈ બતાવી દીધેલા હોય છે. બાળકોનાં મન ગરીબીથી ભરી દીધેલાં હોય સવારથી સાજ સુધી તેમજ ગરીબ અને ગરીબા વિચારોને સાંભળ્યાં હોય છે. અને તેની મન પડે છે લાં તેને દરિદ્રતાનુજ સ્થિત જણાય છે. દરેક મનુષ્યના મુખે એવા આત્મચાતકતાનાં મને આજાય છે. અને એવી રીતે તેને ચારે પછી દરિદ્રતા અને દરિદ્રતાની જ શ્રેયશીલતા છે. આવા વાતાવરણમાં ઉછરેલાં બાળકો, પોતા આપની દિન સ્થિતિને પાછી તોળે કરે અને ઉપર જાણી જાણી ગરીબાઈને વધારે તેમજ આશ્ચર્ય.

શું તમે આવી વાતોનો વિચાર કરો પછી ક્યો છે? જે ગરીબાઈથી તમે બધું પામે છો, મજબૂતાની તમને નિરાશા મળે છે, અને જે કુદૃષ્ટિ તમારે હમ્ય પડે છે, તેવી વાતો અને વિચારો તમને માન દુખીય કરે છે. એટલું જ નહિ, તમાની આર્થિક દશા સુધારવાને યોગ્ય પગલું રહે તેવી બનાવે છે આવી રીતે આ દુઃખ મળે તમે એવો બારે બનાવી દીધો હોય છે જે પહેલાં તમારાથી ઉચ્ચ શક્તિ મળેતો.

તમારી આસપાસની પરિસ્થિતિ બધાં કરે દેવ તેની પરવા ન કરે. પરંતુ જે તમને આ તરફ જણાય તે પદાર્થ ઉપરથી તમારા મનને લાગી જાય જે સ્થિતિ તમને અસાધ્ય બનાવેતી છે કે જે તમારો સર્વોન્નત નિકાસ કરવામાં નોંખતી હોય તેવી સ્થિતિપરથી તમારો મુખ પાંચું વાળી જાય. દુઃખ અને દરિદ્રતાનાં વિચારો એવન કરીને નમે થવા તરફથી સમૃદ્ધિને ઉત્પન્ન કરી શકો તેમ છે. તમારી દશા તમારા માન આપના અને તમારા આદર્શને અનુસરતી રહે.

આપણા આદર્શ થાયો. આપણી માનસિક જીવનના આપણી આત્મામાં પ્રવેશ કરી શકે છે. જો આપણે વિદ્યાતાના વિચારમાં અસ્ત રહીએ તો આપણી દર્યા થઈ તેવીજ રહેવાની.

“મનુષ્ય જે વસ્તુને માટે પ્રયત્ન કરે છે તે વસ્તુને માટે જો તેને શક્તિ હોય છે તો તેને તે મળતીજ નથી.” આપણને જે મેળવવાની ઇચ્છા હોય છે તેજ મળે છે. એક માણસ વેપાર કરે છે, પણ જો તેમાં તેને શક્તિ રહે છે કે મને પૂરો સાલ મળવાનો નથી, તો માણસને તે વેપારમાં ખોટજ મળે છે. જે માણસ આશા વગર એટલે તે વસ્તુ પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ નહિ મળે એમ માને છે તેને તે વસ્તુ પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ મળતી નથી. જે માણસ પોતે ગરીબજ છે, અને હવે પછી ગરીબ મરવાનો જ નથી એવું માને છે તે કદાપી પણ મનવાન બની શકતો નથી પણ માણસો ગરીબ થવામાં જ નહિ જતાં મનવાને થવા છે. નવારે પણ માણસો એવા હોય છે કે, આપણે તો “લાભ” મેળવવાના નથી ને ભગેશરી થવાના મથી” એવાં વિચારને વળગી રહી ગરીબીનેજ કાલુષ્ય રાખી રહ્યા હોય છે. તેવા માણસો માને છે કે “આપણે નસીબજ હુકું છે. આપણે તે વળી મનવાન થવાવાળા, આ પૈસાદાર છે તેના બરોજરી આપણીમાં કંઈ મર્યાદા કે નહિ આપણા નસીબમાંજ મર્યાદા છે.” આવા વિચાર કરી પોતે કિંમતને માટે ગરીબીમાંજ રચ્યાં કરે છે.

હવેક માણસ પોતાના સૌભાગ્ય સર્જની તરફ પોતાના મેનિ સીધું રાખી. ઉભા રહેતું જોઈએ, વિજય અને સુખ ઉપર દરેક મનુષ્યનો સ્વાધી હોય છે, કેટલાક માણસો પૈસા કમાવાની ઇચ્છા કરે છે ખરા, પરંતુ પોતાના મનને એટલું બંધુ સંયુક્ત રાખે છે કે તેની વિપુલતાને મેળવી શકતા નથી. જે મનુષ્ય સમૃદ્ધિની આશા રાખે છે તે એમાં પોતાના મનોમદિરમાં સમૃદ્ધિને ઉત્પન્ન કરતો રહે છે, અને તેની આર્થિક હાલતને મેળવવા કરે છે.

જો તમારે સખ, અને સમૃદ્ધિને જોઈતાં હોય તો આપણી તમારે સુખ અને સમૃદ્ધિની નથી

મર્યાદા નવા આદર્શને રચ્યાં જોઈએ, તમે ધૈર્ય દિવસ સુધી દરિદ્રતાના દુઃખના અને દુર્ભાગ્ય ના માંલીક મેતાનની આરાધના કરી છે. હવે તમારે એ વિચારને દૂર કરી લેવો જોઈએ કે “હવે તમને દરેક વસ્તુ આપનાર છે.” જો તમે આ વિચારની સાથે તક્ષિન થઈ જશો, તેની નિકટસ્થ સંબંધ રાખી શકશો તો પરમાત્માના અપૂર્ણ ભાગમાંથી દરેક વસ્તુ તમને પ્રાપ્ત થવાની જ અને તે પછી તમને કાંઈ વસ્તુની આખી રહેશે નહિ.

જો મનુષ્ય થોડી મિલકતવાળા છે તે ગરીબ નથી પણ જે માણસ દરિદ્રતાના વિચારમાં અસ્ત રહે છે, જેની સમગ્રજીવિતમાં દરિદ્રતા જગતી રહેતી છે, જેના વિચારમાં દરિદ્રતાની કલ્પક દેખાઈ રહી છે, જેની શુદ્ધમહાત્મની શક્તિમાં દૈવત્વનો અભાવ દેખાઈ કરે છે. જે આત્મ પતનનો અપરાધ કરે છે તેજ યથાર્થ ગરીબ છે અને તે માનસિક દરિદ્રતા, યા અર્થ ઈનતા છે કે જે તમને ગરીબ બનાવી શકે છે.

અનના સાહ્યિક કાર્યમાં દેવી ‘મેરી’ શક્તિ રહેલી છે તેને પણ થોડાં જ માણસો જાણી શકે છે. જો આપણે આપણી માનસિક સ્થિતિમાં કાંઈ પદાર્થને સારી રીતે નિર્માણ કરી શકીશું તો તેને આ દસ સ્થિતિપણ આપણે સારી રીતે બનાવી શકીશું.

કરોડાધિપતિ માણસ પોતાની સમૃદ્ધિશાળા સ્થિતિને પ્રથમ માનસિક સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન કરે છે. જે પછી સમૃદ્ધિ તેની તરફ પ્રયત્ન વેગથી જઈ પહોંચે છે. પણ મનવાન પુરુષો પોતાના હાથે થઈ થોડું કામ કરે છે પણ તે વિશેષ કરીને પોતાના મનમાં સમૃદ્ધિની હાલતને રચ્યાં કરે છે, તે કાર્યની સિદ્ધિના સ્વર્ગ હોય છે તે માનસિક પ્રયત્નને ઉત્તમ શક્તિના મહાસાગરની તરફ બેઠવાય છે, અને પોતાની અભિલાષાને અનુકૂળ રીતે તેમાંથી પ્રાપ્ત કરે છે.

સમૃદ્ધિના નિયમેનું યોગ્ય રીતે પાલન કરવાથી જેવી રીતે પ્રત્યક્ષ સાલ થાય છે, તેવો કેલુસી થી એક કાંઈ જોઈ કરવાંથી થતો નથી, કેલુ

સીધી, આપણે આત્મા મલીન, સંકીર્ણ અને અનુદાર યદ્ધ જાય છે અને તેથી આપણને કાંઈ વધુ લાભ થઈ શકતો નથી. આપણે આપણા મનના વેગની તરફ જાણીએ, છીએ. જે આપણે આપણા મનને દુષ્ઠ, દરિદ્રતા, અને ગરીબાઈની તરફ વાળેયું 'રાખીયું' તો આપણને તેથી દયા પ્રાપ્ત થશે અને જે આપણે આપણા મનના વેગને સુખ અને સમૃદ્ધિની તરફ વાળેયું 'રાખીયું' તો આપણને તેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થશે.

જે વસ્તુ આપણને લાભદાયક છે અને આપણને મળી શકે છે, તેનું નામ સૌભાગ્ય અને

સમૃદ્ધિ છે. આત્માને પ્રદાશિત, દરનારી પ્રત્યે વસ્તુ, આપણને વિપુલતાથી પ્રાપ્ત થાય, જે વસ્તુ શ્રેષ્ઠ, ઉચ્ચ અને ઉપયોગી હોય તેવી વસ્તુઓ આપણી પાસે લંડાર ભર્યો રહે, એવી આપણે અભિલાષા રાખવી જોઈએ. જે વસ્તુ આપણી વ્યક્તિત્વને, આપણાં જીવનને અને આપણાં અનુભવને વૈભવદાણી કરે છે જે આર્થિક વૈભવ, આર્થિક પૂર્ણતા, યા આત્મિકતા છે, તે વસ્તુ નામ 'સાચું' સૌભાગ્ય, યાતો સાચી સમૃદ્ધિ છે. અને તે મેળવવા મનુષ્ય માત્રે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અને જે માણસ તેને મેળવે છે, તેજ યથાર્થ સમૃદ્ધિદાણી છે.

શ્રી રામ-ચરિત્રમાં લોકચરિત્રનો પૂર્ણાદર્શ

(અનુવાદક—વાણિલાલ કાકુભાઈ સંઘવી,)

મનુષ્ય જીવનને આનંદમય બનાવવાને માટે જે દયા મદ્યુષ્ટોની જરૂર હોય છે, તે સર્વ શ્રી રામચન્દ્રજીના જીવનમાં પૂર્ણતાથી વિદ્યમાન દેખાતા. તેમની આસ્તિકતા, સદનયીલતા, સુખ દુઃખમાં એક સરખો ભાવ, વૈરાગ્યભાવ, પિતૃભક્તિ, માતૃભક્તિ, બાળપ્રેમ, ભક્તવત્સલતા, શરણાગત પરાયણતા, જ્ઞાનમુક્તિ, સમ્યચરિતતા અને બહુતા આદિ સર્વ ગુણ સંસ્કારમાં આદર્શજીવન બનાવવાને માટે મર્યોતમ દેખાતા. જે વખતે લક્ષ્યે શ્રી રામચન્દ્રજીના વનવાસના વિષયમાં પ્રતિવાદ કરી પિતા દશરથનો દોષ બતાવ્યો હતો તે વખતે જે ભાવથી શ્રી રામચન્દ્રજીને સર્વ દૈવી કારણ બતાવ્યું હતું, તે ઉપરથી તેમના હૃદયની પરમ આસ્તિકતાનો પરિચય મળે છે.

સુખ, દુઃખ, ભય, ક્રોધ, લાભ, અભાવ, બંધ અને મોક્ષથી તેમાં જે કાંઈ પ્રત્યક્ષ કારણ વગર અને તો તે દૈવી કારણ બાજુનું જોઈએ. ત્યાર પછીની મર્યાદા પછી ત્યાર નિયમનો ભંગ કરી કદાચ દૈવતા પ્રાપ્તિના કામકોષાદિને વચ થઈ જાય છે. કોઈ

કર દરેક કર્મને બલથી નિષ્પન્ન કરી, સંકલ્પ અથવા પ્રત્યક્ષ કારણ વિનાજી અચાનક જે કાંઈ સુખ અથવા મોક્ષ તેમાં દૈવતાના હાથ છે એ બાજુ જોઈએ. આ પ્રકારના વિચારકારા અંતરણને તેમણે મજબૂત છે, અને તેથીજ રામચન્દ્રજીના અચરણ યથાથી પણ તેમને કોઈ જાનતું દુઃખ મળ્યું નથી. આ જ તેમના ચરિત્રમાં પરમ આસ્તિકતાનું સ્પષ્ટ દર્શન. તેમના જીવનમાં સદનયીલતા અને સુખદુઃખમાં સમાન ભાવનું અસાધારણ પ્રમાણ મળે છે, નિરપરાધિ સતી સ્ત્રીતા અને પરમશ્રી સદ્ગુણો ભાગ્ય કરી શ્રી રામચન્દ્રજી પોતાનું જીવન કારણ કરી શક્યા હતા, જે તેમની પરમ સદનયીતાનું સ્પષ્ટ દર્શન છે. જે વખતે પ્રાપ્તિશીલોએ વનવાસ રૂપ કલિજી વખત સંભળાવ્યું તે વખતે પણ શ્રી રામચન્દ્રજીના ચિત્તમાં બિલકલ ગાંઠ થયો નહિ. આ દશરથ કદા પુત્ર-વિયોગ-દુઃખથી અત્યંત દિશ થઈ ગયા. આત્મવાન શ્રી રામચન્દ્રજી, 'દશરથ', આતા સંતોષવા છતાં પણ, શુકલપત્ર મન્દકિરણોની માફક જરાપણ મનચલુભ્યમ નહોતું.

પ્રિત્યાગ કર્યો નહિ. એ જ, તેમના ચરિત્રમાં સુખ દુઃખમાં સમાન ભાવતું, લક્ષણ છે. આ પ્રમાણે જે વખતે તાપસવેશી કાળે આવી શ્રી રામચંદ્રજીને તેમના અન્તકાળની વાત સંભળાવી તે વખતે પણ, શ્રી રામચંદ્રજીના હૃદયમાં ખિલકૂલ શોક થયો નહિ પરંતુ આનંદની સાથે તેમણે કાળના સંવાદનો સ્વિકાર કર્યો.

કાળદ્વારા કહેવામાં આવેલ ક્ષણજીના વાક્યને સંભળી શ્રી રામચંદ્રજીએ હર્ષપૂર્વક કાળને કહ્યું કે—“પિતામહનાં અદ્યુત વચન સંભળી મને પરમ સતોષ પ્રાપ્ત થયો હતો. અને આપના આવવાથી પણ તેમજ થયું છે.” આ સર્વ, શ્રીરામચંદ્રજીના જીવનમાં પરમ ધૈર્યતા; અને સુખદુઃખમાં સમાન ભાવતું અપૂર્વ દ્રશ્ય છે. જાન અને વૈરાગ્યભાવ શ્રી રામચંદ્રજીમાં કેટલો હતો તેનું વર્ણન, પિતૃ-શોક માટે ભરતને, હાટેય સખથી રામાયણના અધ્યાયકાંડમાં, કરવામાં આવેલ છે.

આત્મવાન શ્રી રામચંદ્રજીએ, ભરતને દુઃખાર્ત અને વિશ્વાસ કરતા નોંધ નીચેના યંત્રમાં આશ્વાસન આપ્યું હતું:—“હવે પરત્ય હોવાથી પોતાની ઇચ્છા મુજબ કાંઈ કરી શકતો નથી. કાળજીએના કર્મણુસાર આલોક અને, પરલોકમાં જીવને આકર્ષણ કરે છે, સર્વ વસ્તુઓ પરિણામે વિનાશને પ્રાપ્ત થાય છે, ઉત્તરિના પરિણામે અવ્યયિતિ થાય છે, સયોગ વિયોગને લાવે છે અને સમસ્ત જન્મ-મરણને લાવે છે, જે પ્રમાણે સંસારમાં બે લોકકાના કક્કા કહાય એવા યદ, ફરી ભુદા પડી જાય છે, તેમ સ્ત્રી, પુત્ર, માન, અને રૈયો આદિ સર્વ, મળા આવે છે, અને ફરી કર્મણુસાર જૂઠા પડી જાય છે. મતલબ કે: દરેકનો નાશ અવશ્ય છે. પરમ ધાર્મિક આપણા પિતા દક્ષિણ સાથે યજ કરતા સ્વર્ગવાસી થયેલ છે, જેથી તેમના માટે તમારે શોક કરવો ન જોઈએ. આ જરાજીર્ણ મનુષ્ય-દેહનો પરિત્યાગ કરી બ્રહ્મલોકની દેવી સંપતિ તેમણે પ્રાપ્ત કરેલા છે, જેથી તે બાબત ખિલકૂલ શોક ન કરો.” આ સર્વ શ્રી રામચંદ્રજીના જીવનમાં જ્ઞાન, વિચાર તથા વૈરાગ્યભાવના લક્ષણ છે. જે વખતે દુઃસ્વપ્નદિ કેટલીએ શ્રી રામ-

ચંદ્રજીની પિતૃભક્તિ બાબતમાં સદેહ બતાવી વાત કરેલ તે, વખતે, શ્રી રામચંદ્રજીએ કેટલીને કહેલ કે:—

“હે દેવિ! મને આ પ્રમાણે કોર વચન ન કહો. હું પિતાના હૃદયથી અગ્નિમાં પ્રવેશ કરી ચકું છું, તીવ્ર વિષપાન કરી ચકું છું. અને સમુદ્રમાં પણ ડૂબી ચકું છું. માટે પિતાજીની શું ઇચ્છા છે, તે તુરંતજ જણાવો હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, તેમની આજ્ઞાનું હું અવશ્ય પાલન કરીશજ. રામ કદી ભ્રેવચની નહિ થાય.” આથી શ્રી રામચંદ્રજીના પિતૃભક્તિની મંભીરતાનો વિશેષ પરિચય પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રી રામચંદ્રજીમાં માતૃભક્તિની મંભીરતા વનમાં જતી વખતે પિતા પ્રતિ તેમના અતુરોપથી પ્રમાણિત થાય છે.

શ્રી રામચંદ્રજીએ પિતા દયારથને કહ્યું કે:— “એ કે મારાં માતૃશ્રી કૌશલ્યા સર્વ રાણીઓમાં મહારાણી હોવાથી આપ તેમનું સન્માન કરોજ, એ, તોપણ તેઓ મારા વિરહથી શોક સમુદ્રમાં ડૂબી જશે; માટે તેમનું હનેસ કરતાં પણ વધારે સન્માન કરજે, એજ મારી પ્રાર્થના છે. મારા દયનને માટે અત્યંત અભિલાષિણી મારી માતા કૌશલ્યા મારા વિરહથી પ્રાણત્યાગ ન કરે, તેની આપ આસ કાળજી રાખજો, એ મારી ફરી પ્રાર્થના છે.” આ સર્વ શ્રી રામચંદ્રજીના જીવનમાં પિતૃમાતૃભક્તિનું દર્શાવ છે. તેમના જીવનમાં માતૃપ્રેમનું મધુર દર્શાવ લક્ષમણ અને ભરત પ્રતિના સ્નેહભાવથી સ્પષ્ટ માલુમ પડે છે જે વખતે લક્ષપુરીમાં ઈદ્રજીત અને રાવણના બાણથી લક્ષમણ બે વખત મૃતિંત થઈ ગયા હતા, તે વખતે જે કરુણારસ સાથે શ્રી રામચંદ્રજીએ લક્ષમણને માટે વિશ્વાસ કરેલો, તેના આધારે અક્ષરમાં બાતુ-સ્નેહ ભરેલો છે.

શ્રી લક્ષમણને રક્તાકત દેહ, કાણ પાશથી બંધાયેલ અને દીનમુખ નોંધ શ્રી રામચંદ્રજીએ બહુજ વિશ્વાસ કર્યો. “હું આજે પ્રિયબાળને રજુમાં મૃતિંત નોંધ રહ્યો છું, જેથી મારે સીતાને પ્રાપ્ત કરવાની અને જીવતા રહેવાની શું જરૂર? સંસારમાં તપાસ કરતાં સીતા જેની સ્ત્રી મળી શકે છે,

પરંતુ લક્ષ્મણ જેવો ભાઈ, કે જે મતી તરીકે અને યુદ્ધમાં મહાપદ હતો તે મળી શકેતો નથી. જો લક્ષ્મણની જાણી નહિ રહે તો હું પણ વાનર સૈન્યની સમક્ષ મારો પ્રાણ તજ દઈશ. મારો લક્ષ્મણ જ્યાં સુધી રણક્ષેત્રમાં મુર્છિત પડ્યો છે, ત્યાં સુધી મારે યુદ્ધ સાથે કષ્ટ દોષ નથી, અને જીવતા રહેવું પણ નિષ્ફળ છે. જેમ વનવાસ વખતે લક્ષ્મણ મારી સાથે આવ્યા હતા તેમ હું પણ જો તેમનું મૃત્યુ થશે તો તેમની સાથે ચમલદોષમાં જઈશ. રોશોરોશ જીઓ મને છે અને બંધુજન પણ મને છે, પરંતુ એવો દેશ જોતો નથી કે જ્યાં પ્રાણપ્રિય સહોદર બધું મળે." આ વાત અવશ્ય વિચાર કરવા જેવી છે કે, સીતા સતી પત્યે અત્યંત પ્રેમ અને અનુરાગ હતો છતાં પણ સીતાનો પરિત્યાગ કરેલ અને પાતાલ પ્રવેશ કરતી સીતાને જોઈને પણ શ્રી રામચંદ્રજીએ જીવન ધારણ કર્યું હતું. પરંતુ દેવદાસી લક્ષ્મણેના ન્યારે પરિત્યાગ કરેલા પડ્યો, ત્યારે શ્રી રામચંદ્રજી લક્ષ્મણના વિરહમાં પ્રાણ ધારણ કરી રાક્ષા નહિ, અને અમણત્યાગ બાદ તુરંતજ મહાપ્રસ્થાન ચાલ્યા. એજ શ્રી લક્ષ્મણ પ્રત્યે શ્રી રામચંદ્રજીનું 'વૈભવ સ્નેહપરાયણતાનું' દર્શન છે. શ્રી ભરત તેમના કૃતદેવ પ્રેમ હતો, તે સીતાનો ઉદ્ધાર કરી ન્યારે ભરતને તે મળેલ, ત્યારે તેમણે પ્રકટ કર્યો હતો સીતાનો ઉદ્ધાર અને સીતાની અગ્નિ-પરીક્ષા બાદ ન્યારે વિભીષણે શ્રી રામચંદ્રજીને સ્નાનાદિ કરવાને કહ્યું ત્યારે બ્રાહ્મવત્સવ શ્રી રામચંદ્રજીએ કહેલું કે:-

"મારે માટે મારા પરમપ્રિય, પરમપ્રિય સુકુમારભાતા ભરત દુઃખ ભોગવી રચા છે, જેથી તેમના વિના હું સ્નાન નહિ કર અને વસ્ત્રલંકાર પણ ધારણ નહિ કરી શકું, માટે આપ એવો ઉપાય કરો કે હું જલ્દી અયોધ્યા નજ પ્રિયગ્રાતા ભરતને મળી શકું. જે વખતે તુરંતજ પહોંચી જાય એવા પુષ્પકવિમાન પર આરૂઢ થઈ શ્રી રામચંદ્રજી ભરત પાસે જઈ મળ્યા. આ વખતે બ્રાહ્મ પ્રેમરૂપી જે ગંગા વહેવા લાગી તેવું વર્ણન રામાયણમાં છે.

શ્રી ભરતજીએ, પુષ્પકવિમાન પાસે ગયા અને

તેમાં ચંદી બેઠી શ્રી રામચંદ્રજીને અભિવંદન કર્યું. ઘણા દિવસ બાદ પ્રિયભાષને જોઈ શ્રી રામચંદ્રજીએ ભરતને ખોળામાં લીધો અને અત્યંત પ્રેમ સાથે, આલિંગન કર્યું. તરતજ શ્રી ભરતે ભયેષ્ટ બન્યું શ્રી રામચંદ્રજીના ચરણકમળમાં પ્રથમથી લાવેલ પાંદુકા ધારણ કરાવી અને શ્રી રામચંદ્રજી આનંદ સહિત ભરતને લઈ સ્થાન પર આવ્યા. આ પ્રમાણે શ્રી રામચંદ્રજીના જીવનમાં બ્રાહ્મપ્રેમની પરાકાષ્ટા મળી આવે છે. બ્રાહ્મવત્સવતાની સીદ્ધિ ભક્તવત્સલતા પણ શ્રી ભગવાન રામચંદ્રજીના જીવનમાં પ્રજ્વલતાથી વિદ્યમાન હતી, અને ભક્ત જનોના કલ્યાણ માટે શ્રી રામચંદ્રજી હંમેશા તત્પર રહેતા હતા. ગુહક ચાંડાલહતો તો પણ ભક્તવત્સલતાને માટે શ્રી રામચંદ્રજીએ તેને લેઈ આતિથ્ય મહણ કર્યું હતું.

ભક્ત ગુહકના વાક્યો સાંભળી શ્રી રામચંદ્રજીએ બંને હાથથી તેને આલિંગન કરી મંદિર ચાલ્યો કર્યું હતું કે- "હું દાન મહણ કરતો નથી, પણ તમે ભક્તિપૂર્વક જે દાન આપ્યું છે તેનાં હું અર્ચન કરું છું." આ પ્રમાણે ભક્ત જટાયુ પ્રત્યે પણ અર્પવ પ્રેમ શ્રી રામચંદ્રજીએ બતાવ્યો હતો.

છિન્ન પક્ષી, રક્તોક્ત દેહ જટાયુને ખોળામાં લઈ "હા સીતા ! ક્યાં ગઈ?" એવું કહી શ્રી રામચંદ્રજી ભૂમિપર પડ્યા. તરતજ સીતા અને હરણી વાતો કરેતાં કરેતાં ન્યારે જટાયુના પ્રોણ નીકળી ગયા, તે વખતે શ્રી રામચંદ્રજીએ જટાયુ માટે બહુજ દિલ્લગીરી બતાવી અને તેના મરણ સંસ્કાર પોતાને હાથે કર્યો.

શ્રી રામચંદ્રજીએ કહ્યું કે- "લક્ષ્મણ ! ભુજો, ઉપધરી ગૃધરાને મારે માટે પ્રાણદાન કર્યું. મને તેના માટે સીતાહરણથી પણ અધિક દુઃખ થઈ રહ્યું છે. તમે કાળને સંમત કરી લાવો, હું ગૃધરાજનો અગ્નિસંસ્કાર કરું છું. થઈ કરવા વાળા, દવન કરવાવાળા, યુદ્ધથી નહિ હઠનારા અને ભૂમિદાન કરનારાઓને જે ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી પણ અત્યુત્તમ ગતિ મારા હાથથી અગ્નિસંસ્કાર પામેલ ગૃધરાજને પ્રાપ્ત થશે." આ પ્રમાણે કહી શ્રી રામચંદ્રજીએ ચિતા પ્રવેશન કરી અને દાઈ

આત્મીય જનને અગ્નિસંસ્કાર કરતી, વખતે જેમ થાય છે તેવા અગ્નિ સંસ્કાર કરતી જતાયુનો અગ્નિ-સંસ્કાર કર્યો. તરતજે, સ્નાન કરી શાસ્ત્રવિધિ પ્રમાણે બન્ને લાકડાંએ ગદ્ગદાજનના શ્રાદ્ધતર્પણની ક્રિયા પણ કરી આ સર્વ શ્રી રામચન્દ્રજીના જીવનમાં ભક્તવત્સલતાનું દ્રષ્ટાન્ત છે. છેવટે મહાપ્રસ્થાનમાં જતી વખતે પણ ભક્ત વિભોપણ હનુમાન અને ભગ્નુવાનને ભક્તવત્સલતાના કારણે લાગે વખત સંસારમાં સુખી રહેવા બદલ વરપ્રદાન કરી ગયા. રાક્ષસેણ તેમના પરમ સહુ હતા તે પણ જે વખતે કાષ્ઠપણ રાક્ષસ શીરચાગત થતા હતા તે

વખતે શ્રી રામચન્દ્રજી તેમને અભયદાન આપી તેમની રક્ષાને માટે સર્વથા તત્પર રહેતા હતા. જે વખતે રાવણના બાઈ વિભીષણ શ્રી રામચન્દ્રજી પાસે આવ્યા ત્યારે સુગ્રીવ, હનુમાન, લક્ષ્મણ, ભગ્નુવાન આદિ સર્વેએ એકમત થઈ રાવણના લાંછને શરણે નહિ રાખતાં મારી નાંખવાનું કહ્યું. તે વખતે કાષ્ઠનું પણ વાક્ય નહિ સાંભળતા શ્રી રામચન્દ્રજીએ વિભીષણને અભયદાન આપ્યું હતું. ધન્ય છે !

* (શ્રી દયાનન્દજી સ્વામીના હિંદી લેખ ઉપરથી.)

વજનાં પહાડી સ્થાન.

(અનુસંધાન ગતકથા.)

૭ બરસાના.

અનુસંધાની બરસાનાં ૧૫ ગાઉ ઉત્તરપશ્ચિમે છે તે રાધિકાજીના પિતાશ્રી રૂપભાણજીનું ગામ કહેવાય છે. મળવાસીયાનું કહેવું એવું છે કે આ ગામમાં રૂપભાણ અને દ્વિતિરાણીએ પોતાની લાડીલી કન્યા રાધિકાને ધણાં લાડ અને હેતતી ઉછેરી હતી તે પોતાના માતાપિતાને ધણી લાડીલી હતી તેથી તેને મળવાસીયા લાડીલીજી કહે છે.

બરસાના એક પહાડ છે તે ૪૫૦ ગજ લઘિ છે. તેનું સર્વથી ઉચું શિખર ૨૦૦ ફુટ ઉચું છે. પુરાણમાં તેને અક્ષતો પહાડ કહેવાય છે. ધણાં લોકો હાલ પણ તેને તેજ નામથી ઓળખે છે. પહાડ ઉપર ચાર શિખરો છે. તેને અક્ષતો ચાર સુખ માનવામાં આવે છે, ચારે શિખર ઉપર સુંદર દેવાલય છે. પ્રથમ શિખર ઉપર રાધાજીનાં કંઈકે મંદિર એક હિંચી દીવાલના ધૈરાવાની અડર બનાવેલા છે. તે એક બીજાથી મોટાં અને સુંદર છે. બહાણુ લકોએ તેને બંધાવેલાં છે તે ૨૫૦ વર્ષથી જુનાં હોય એમ જણાતું નથી. સર્વથી મોટું મંદિર શિખરના એક નાકા ઉપર છે તેમાં રાધા-

જીની પ્રતિમા સ્થાપિત કરેલી છે. તે ઘણું ઉંચું હોવાથી નીચેથી ઘણું શોભામમાન જણાય છે. ત્યાંથી કેટલેક વેળે નવું મંદિર જાણપુરના મહારાજાએ બંધાવ્યું છે. તેનું કામ હજી ચાલે છે. આ મંદિર જ્યારે પૂરું બંધાઈ રહેશે ત્યારે વખાણવા લાયક થશે. નીચેથી ઉપર રાધાજીનાં મંદિર પાસે જવા માટે પથરની સીડી છે તેની પાસે રાધાજીના બાપ રૂપભાણજીનું મંદિર છે. તળેલી પર બે બીજાં નાનાં નાનાં મંદિર છે. તેમાં એક રાધાજીની સખિઓનું અને બીજું તેમના પિતા રૂપભાણજીનું છે. સખિઓનાં નામ-લલિતા, વિદ્યાળા, ચમ્પકલતા. રણદેવી, ચિત્રલેખા, દુલેખા, સુદેવી અને ચન્દ્રાવતી છે. રૂપભાણજીની આખી મૂર્તિ મંદિરમાં છે. શ્રીદામાને રાધાજીના લાકડ કહેવામાં આવે છે.

બીજા શિખર ઉપર જે મંદિર છે તેને માન-મંદિર કહે છે ત્રીજા ચોટીવાળો દેવાલયને દાનગઢ અને ચોથાને મોરકુંડી-મુકુંડ, કુંડી કહે છે આ પ્રમાણે અક્ષતોનાં એ ચારે મસ્તક કેટલાક દેવ-સ્થાનો અજવાળા અન્ય હમારોતોના કીર્તિ મુકુંડથી સુશોભિત છે.

બરસાનામાં એક દસ-બોહ-પણ છે. તેમાંથી દુબળા-ખાતળા માણસ જ નીકળી શકે છે; બીજાની તો શક્તિ જ નહિ તેને “સાકરી બોહ” કહે છે. લોકો કહે છે કે, બાલ્યાવસ્થામાં શ્રીકૃષ્ણ અહિં બેસી, આ રસ્તેથી નીકળતી-દહો-ફુલ વેચવા જનારી-ગોપિઓ પાસેથી રખનાળીનો કર વસુલ કર્યા કરતા હતા. આ કર દાનના નામથી હતો જાણ છે. તેના સ્મારક સ્વરૂપ ‘સુડી લીલા’ નામનો એક અર્ધલકષ્મી મેળો અહિં બાદરવા શુદ્ધ ૧૩ ના રોજ ભરાય છે. ‘સાકરી બોહ’ ના બંને કિનારાપર બે મંદિર છે. લીલા વખતે તેમાં રાધા કૃષ્ણનું સ્વરૂપ બેસે છે. રાધીકાજના મંદિરને ઘેરી લાલ બીઓ, અને કૃષ્ણજના મંદિરને ઘેરી લાલ પુરુષો ચારે બાજુ બેસે છે. ફરી દાન-લીલાનું દરુપ જોવામાં આવે છે. બનાવટી ગોપીઓને રોજ કર લેવામાં આવે છે તેમના માથા-પરથી મટકીઓ પડી જાય છે, અને દહો લુટાય છે. મટકીમાંથી પડતા પદાર્થ લોકો પ્રસાદ માની મહણુ છે. પૈસાપાત્ર યાત્રાળુઓ આ મેળામાં મોરકુટીથી ૧૫૦ ફીટ ઉંચેથી લાકુ લુટાવે છે.

સાકરીબોહ’ ની બીજી બાજુ, પર લતાપાત્રોથી ભિન્ન એક કુંજ છે. તેની વચ્ચે એક પહો છે, જેને ગઢવર-વન કહે છે. તે બારે રમ સ્થાન છે મહાત્મા ઇન્દ્રિયોના પદોમાં તે બંધો ઉદ્ધેખ મળે છે.

બરસાનાની વસ્તી પહાડ ઉપર છે ત્યાં કેટલાક મુંદર મહેલ છે ત્યાં વસ્તી સારી છે. બજાર અને નગરબાગ પણ અહિં છે. રાધાજના પિતા રૂપસાનજ અને માતા કીર્તિજના સ્મારક રૂપે બે મુંદર કુંડ પણ અહિં છે રૂપભાણુજના નામાનુસાર એકનું નામ મનોબર છે. તે પર એક રમણીક જળ-મહેલ છે, જેના ઉપર નક્ષત્રી કામ સારું કરેલ છે.

બરસાનામાં દણુ પણ કેટલાક ધન-સમ્પન્ન લોક વસે છે. પંડિત રૂપરામજ કટારા નામનો એક ધનાઢ્ય બ્રાહ્મણ ત્યાં મહા ઉદાર યજ્ઞ મળેલો છે. તે કટાર બોલેલો હશે. તેથી લોકો તેને ‘કટારા’ કહેતા હતા તે મહા દાનથીયે હતો. કેટલાક મંદિર કુંડ, ધાટ, તથા ઇમારતો તેણે ત્યાં બનાવરાવી છે

અને એવા કામમાં તેણે પુષ્કળ દ્રવ્ય વાપરેલું છે. તેની વિનોદશીલનાની એક વાત બહુ એવી છે કે, જ્યારે તેના દીકરાનો વિવાહ હતો ત્યારે તેણે ‘સંબંધીઓને પૂછ્યું કે, જન કેવી લાવીએ ? સંબંધીઓએ કહ્યું કે જેની પ્રથમ કોષ્ટ વખત ન આવેલી હોય તેવી. આથી કટારજેએ કેટલાક સફેદ દાદોવાળા શુદ્ધ વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને, આમંત્રણ કરી બોલાવ્યા. દરેકને રેશમી ધોતીમાં અને ખેસ ભેટ આપ્યા. તેમ મૃગયર્થ અને માંદોની લોટીઓ પણ સર્વને આપી. લગ્ન સમયે કન્યા-પક્ષ વાળાએ જોયું તો કેટલા તો વાદારથી એક જ ઉમરના અને સર્વે એક જ પોષાકમાં-તપસ્વી, ક્ષત્રિયોના વેષમાં-હાજર છે. તે જોઈ સર્વે બહુ આશ્ચર્ય પામ્યા, અને બોલ્યું કે, આવી જન પ્રથમ કોષ્ટવાર આવેલી નહોતી.

જે બરસાના હાસ્ય, મૃગાર, બક્તિ, શાન્તિ અને કર્ણાતું નિવાસ-સ્થાન હતું, તે ૧૭ મી સદીમાં વીર, રોડ, ભયાનક અને બીભત્સ રમ્ભોં અદો બની ગયું. ઇ. સ. ૧૭૭૪ માં દોહીના બાદશાહની સેના સાથે બરતપુરના જોડાની લડાઈ બરસાનામાં થઈ. જોડોના સેનાપતિ સમરે હતો.

જ્યારે સામા પદમાં નગ્નપ્રાપ્તો હતો. જન ૫,૦૦૦ હતા છતાં જોડોની દાર ઘટ્ટ. જેથી અનાથ બરસાના મુસલમાનોના હાથે ખૂબ લૂંટાયું ઇમારતો ત્યાં ને ત્યાં તોડી નાખવામાં આવી ત્યારથી બરસાનાની દશ મગડી જે હતું પણ સુધરી નથી.

ઈ. સ. ૧૮૦૧ માં તેની વસ્તી ૩,૫૪૨ માણસની હતી તેમાં ૩,૨૬૧ હિન્દુ, ૨૪૮ મુસલમાન અને ત્રણ બીજી જાતિના લોકો હતાં. અહિં, ઘાણુ, ગોષ્ઠ આશીસ, અને નિશાળ પણ છે.

બરસાનાની આસપાસ કેટલાંક પહોડી ગામ છે. કૃષ્ણલીલા સાથે તેનાં પણ સંબંધ છે. એટલે થોડાં ગામની દરકીન અહિં જળાવવામાં આવે છે.

૧ સંકેત—આ રાધાકૃષ્ણનું મિલન-સ્થાન છે. તે નંદ્યાગ્ર અને બરમાનાની વચમાં છે. અહિંના રમ્યામહેલ અથવા શિવનંદ-મહેલમાં એક દર્શનીય શિલા છે. હવે અહિં જ. આશ. પી. રહેલું સ્થાન થયેલું છે, જેથી નંદ્યાગ્ર અને બરસાનાની જગ્યા કરવાવાળા દેવે આ અને જન-ગણ-મણ રમે

૨. હુમનવન-તે નદ્યામ અને બરસાનાની વચ્ચે છે. 'પૂર્વમાસી' અથવા 'રિદ્ધકો મુદ્' નામના બે મનોહર કુંડ અહિં છે.

૩ માનપુર-બરસાનાની પાસે છે. અહિં આનમદિર છે. લાદરવા શુંદ ૧૩ ના રોજ તેમાં માનવીયાનો, મેળો ભરાય છે. ગદવર-વન આ બ્રમિમાં છે.

૪. ગાંધપુર-અહિં પ્રેમ-સરોવર અને હુમરાજીની છાત્રી છે.

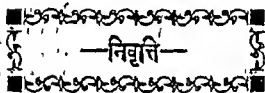
૫ ઉચ્ચાગમ-આ ગૂર્જરાની પુરાની વસ્તી છે. રોજ ટોડરમહત્વ બનાવેલ શ્રીમદ્દેવજીનું એક જૂનું મંદિર અહિં છે. ગામની પહાડીપર એક ચિત્રશિલા છે. તેનાપર વૃક્ષોના રંગીન ચિત્રો બનાવેલા છે. કહેવાય છે કે, આ શ્રી રાધિકાજીની ચિત્રકુશલતાનો નમૂનો છે.

૬ ચક્રસૌલી-મુકુટ કુટી-અહિં છે. સાંકડી ખોદ પથ્થ તેની પાસે છે, તેની પાસે એક સંઘન વન પથ્થ છે તેમાં ઘણાં જૂનાં કદમ્બના વૃક્ષ છે. મોરકુટીના પૂર્વવાળા શિખરપર વિલાસ-મંદિર અને પ્રથિમનાળાપર માનમદિર નોવા લાયક છે.

૭ માનગદી-અહિં એક કદમ્બની આડમાં કોટરીના આકારનાં પાંદડાં છે. ઉનાળામાં તે બહુ વધી જાય છે. કહે છે કે, શ્રીકૃષ્ણને એક વખત વનમાં દહીં ખાવાની ઇચ્છા થઈ. પથ્થ જાણું પામે નહોતું આથી કદમ્બમાંથી તદાકાર પાંદડાં નિકળી પડ્યાં. લોકો કહે છે કે, એક ગામમાં એક બીજા કદમ્બના આડમાં મુકુટના આકારનાં પાંદડાં પ્રકટ થયા કરે છે.

વિહરજ કુંડ, રીંકીરા, વિલાદા આ સ્થાન પથ્થ કૃષ્ણકીર્તિ સાથે સંબંધ રાખે છે.

મજાસી

મહા કરો! માન્યવર! હરે હું એવી કહેવાતી પારમાર્થિક પ્રવૃત્તિમાંથી મુક્ત થયો છું સદા મત અને શાળાઓ-વાવ અને કુલાઓ શિષ્યવૃત્તિનું સ્થાપન અને અનિષ્ટ રિવાજોનું ઉત્થાપન એ અન્ય પ્રવૃત્તિમય જ્ઞાતમાને કરવા દો! મેં તો હરે નિવૃત્તિ સાધી છે. હું સમજી છું કે પોતાની જાતને હંચી કાઢિપર લઈ ગયા સિવાય મનુષ્ય અન્યને સહાયજન થઈ શકતા નથી. અન્યને ઉચ્ચ શ્રેણીએ ચકાવવાનો દાવો કરનાર વ્યક્તિએ પ્રથમ તો પોતે જ ઉચ્ચમાં હંચી કાઢિએ પહોંચવું જોઈએ, અને ત્યાં રહીને દયામિશ્રિત સ્મિત સાથે નીચે રહેલાને પોતે છે તે સ્થળે પહોંચવા પ્રયત્ન કરવા આપાદન કરવું જોઈએ, અને સાચું જુઝાય તેવા જીવોને જરૂર નેગી મુદ્દ આપી ઉપર ખેંચવા કરણ કરવી જોઈએ, એમ હું માનું છું. શું આપને એ ન્યાયપુર-સર જણાતું નથી? એ જ સમજ કેર? જુઝો, આપ એક ટેકરીની ટોચપર રહી નીચે

ઉમેશ મનુષ્યને રસી પકડાવી ખેંચશે તો આપ આરતેથી તેને ઉપર ચઢાવી ચકશે એટલું જ નહિ પણ એટલે ઉંચે ચઢાવવા ઇચ્છા હશે તેટલે જ ઉંચે તેવા જનને રાખી શકશે એટલે શું કરવું અને કેટલે અંશે, એ આપની ઇચ્છાને અધીન રહેશે પરંતુ જો આપ તેથી ઉલટા ક્રમ સ્વીકારશે એટલે આપ નીચે રહી આપે પસંદ કરેલ વ્યક્તિને ઉપર ટેકા આપી ચઢાવવા પ્રયત્ન કરશે તો તેને ધારેલે સ્થળે પહોંચાડી નહિ રોકા કે વખતે આપે નહિ ધારેલે સ્થળે તે વ્યક્તિ આપમળે ચડી જશે અને આપ આંખો યોગતા દતા ત્યાંના ત્યા જ રહી જશે. શ્રીમાન સદ્ગત! દાદામાઇનું દિલ્હરજુ શું સિદ્ધ કરે છે? તેમના સુરે વાળુ વગાડી કેટલા અણુધારેલે ઉંચે દરજ્જે પહોંચી ગયા અને પોતે ત્યાંના ત્યાં છેવટ સુધી રહ્યા! આપ એને પરમાર્થ કહો છો? એ જ આપની બૂલ છે? હું તો કહું છું કે અંધાર જૂલ છે.

સ્વાર્થમાં જ પરમાર્થ સમાયેલો છે. જે મનુષ્ય પોતાનો સ્વાર્થ સાધી નથી શકતો તે અન્યનો સ્વાર્થ તરીકે, સાધી શકશે જે માણસ પોતાની ભત્તરમાં મહત્ત્વ નથી કરી શકતો તે પોતાના મોટા સમાજ કે દેશનું ભલું કેવી રીતે શકશે? આણું મહાન કાર્ય કેપાડતા પહેલાં દરેક મનુષ્યે પોતાની ભત્તર ઉપર અખતરો કરી પોતાની ખાતરી કરી લેવી જોઈએ અને અન્યની ખાતરી કરી આપવી જોઈએ, અને જ્યાં સુધી આવી ખાતરી આપનાર સમાજસેવક કે દેશસેવક ન મળે ત્યાં સુધી તેને સમાજ સેવા કે દેશસેવાની દિક્ષા આપવી એ, એક જીવંત વૈદને અસાધ્ય રોગગ્રસ્ત રોગીને સોપવા બરાબર છે. એવું પરિણામ હાનિકર્તા જ આવે, એમાં શું આપને શંકા રહે છે? મહાશય, આણું પણ ઉદાહરણ આપણા અગ્રગણ્યમાં હાથ હયાત છે. શોષણ તો નામ પણ જરૂરી, નામથી આપને કામ શું છે? દરેક મનુષ્યે ભત્તર શોષ કરી શોધી કાઢવાની ટેવ પાડવી જોઈએ, એ સુરથી શું આપ અચાત છો? દેશસેવા, જનસેવા, અને સમાજસેવા એ બધાં સેવામૃત આત્મસેવાથી ઉતરવી પડેલ છે. એ કહેવું પ્રમાણુ છે, અને મારો નિધય હવે આત્મસેવા નો છે. આત્મા આ જીવ કરતાં ઉચ્ચ શ્રેણીએ ગઈ જ છે. અને જેમ જેમ જીવ ઉચ્ચ સ્થિતિ પહોંચે છે તેમ તેમ આત્મા અધિક ઉચ્ચ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરે છે. એ સ્વતઃ સિદ્ધ પ્રમાણુ છે. તેથી આ જીવને જેમ અને તેમ ઉચ્ચ સ્થાને ચડાવી તે બહાને આત્માની ઉન્નતિ કરી પછી યથાસમય, યથાશક્તિ, અને યથાદત્તિ અન્યનું કલ્યાણ કરવા, ચલવાન થવું એ બ્યવહાર, કુશળતાની નિશાની છે.

સુબ્યવહાર અને નિરુત્તિ બંનેનો સંયોગ ન બને એમ આપ ધારો છો? આપણા પ્રાચીન, પૌરાણિક કેટલા વિચારવંત હતા તેને માટે જોઈએ તો સ્ત્રીક કે દર્શન તૈયાર જ જણાશે. આપનો અભિપ્રાય સ્વીકારીએ તો પોતાની કાયાને ઉચ્ચતરે આલસુ એ પણ બ્યવહાર એટલે પ્રવૃત્તિ ગણાય. પોતાના ઘરનીના પોષણાર્થે આણું એ પણ પ્રવૃત્તિ, અને વાંચવું બોલવું કે જીવવું એ પણ પ્રવૃત્તિમાં જ ખપે ત્યારે તો નિરુત્તિ-રહી ક્યાં?

નહિ નહિ શ્રીમાન! આ અન્યની પચાતિ વહેરી ત્યાં પ્રવૃત્તિ પેડી પોતાની ભત્તરને માટે કરવું એ કાંઈ પ્રવૃત્તિ નથી જુઓને કુદરત શું શીખવે છે? કાંડ પોતાના જીવન અર્થે રસાયણ છે એ શું પ્રવૃત્તિ કહેવાય? કુતરે પોતાના ઉદરઅર્થે શાટલો પકાવી લે તે શું પ્રવૃત્તિ કહેવાય? કુદરતી નિયમોને આણુપર નાંખી મનુષ્ય પ્રેરિત બપણું અને ભજતા જ નિયમોનો સ્વીકાર કરવો એ શુદ્ધ મતાની વિચિત્રતા નહિ તો બીજું શું?

વળી, કહેવા દો કે હું વિમુખ નથી પણ કર્તવ્યપરાયણ છું. પરંતુ ઉપાધિભ્રમ નથી. એટલે જ કહેવું, દરેક આપણા હાલના ધણા ખરા સાક્ષી, મારા જ સંપ્રદાયના છે. તેઓ નિઃસ્વાર્થસેવાનો જે આડંબર કરે છે તે કેવળ બાલાચાર છે. અગર મગજની ગરમીનું પરિણામ છે? હાઈ જુદો જ કેવળ જુદો-મુરબ્બી? હું મારો હાઈ સ્પષ્ટ આપને જણાવું છું, તેમ તેઓ પણ એક બીજા મદદગારને પ્રત્યક્ષ અગર પરાક્ષ રીતે જણાવે છે કે બૂલ થવા સંભવ ના રહે સાહિત્યમાં પણ શું છે? એ જ નિયમ એક બે નામથી જ ઉચ્ચનાર મહે એટલે લેખક 'સાક્ષર' થાય, અને 'સાક્ષર' 'સાક્ષર શિરોમણી' કે 'સાક્ષરોત્તમ' થાય. સાહિત્યવિલાસી સંખ્યોનો આ પ્રમાણે એકબીજા પ્રત્યે પરમાર્થ કરવાને માંછા પડતા નથી. પરંતુ આ પરમાર્થ, સ્વાર્થરહિત કાંચે જ હોય છે. નહિ તો કેટલાક ઉત્તમ સાક્ષરો ભગતા જ કરમાય છે તે કરમાત જ નહિ. પણ પરમાર્થ વૃત્તિનાંજો સ્વાર્થ પરાયણ સહાયકોના અભાવે તેના સાક્ષરો દુનીઆની દૃષ્ટિએ પણ પડતા નથી.

મહાન પુરુષો એકે અવાજે આત્મપ્રતિષ્ઠાને આત્મજન-સ્વાશ્રય અને સ્વસાનના ગુણગાન ગાય છે. અને તેજ કોટિમાં આત્મસ્વાધા અને સ્વસેવાનો પણ સમાવેશ થાય છે. તો તેને અનુસરવું એ મહાબળનો માર્ગનો અંગીકાર કરવા બરાબર છે.

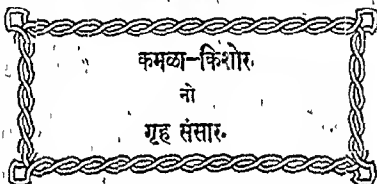
આપણું હૃદય હજી શકાશીલ છે. એ આપના અનુભવની, ખામી સુચવે છે અને મારા કથનમાં આપને કાંઈ અગાજ જણાય તો તે કેવળ આપના બેબોનો પ્રમાદ જ છે.

ખરી રીતે તો મારી આપને પછી વિનંતિ છે.

કે-આ પરની પરાકાષ્ટાના પ્રવૃત્તિમય જીવનથી વિર-
કત થઈ નિર્વૈય અને નિર્વિઝર આત્મોન્નતિના
હિતર નિવૃત્તિમાર્ગનું અવલોકન કરશે તો આપ
સુખી થશે ને અન્યને સુખી કરી શકશે.

બુદ્ધિને પેલું, સુવાચનું સુંદર ફલ એકલપર છે
છતાં આ યજ્ઞમાનગૃહમાં બધે પોતાની જાતિચુંક-
રતા અને સુવાસનો અનુભવ કરાવે છે અને તેમાં
તે કુલ કાંઈ પ્રયત્ન કરે છે નહિ જ, પોતે સુંદર
છે, પોતે સુવાસિત છે એટલે બસ. અન્યને આના-
યાસે તેનો લાભ ભળે તે લે. જો તેના લાભની
ચરજ હોય તે તેનો સમાગમ શોધે. કાંઈ તે બીજાને

સુખ આપવા માટે પ્રયત્ન કરી અન્ય પાસે જ-
વાની યોજના કરતુ નથી તે ન્યાયાનુસાર મનુષ્યે
પોતાનું ક્ષેત્ર કરવામાં મશગુલ રહેવું એજ સ્વા-
ર્થમય પરમાર્થ અને એજ નિવૃત્તિમય પ્રવૃત્તિ છે. બી-
જાનું દુષ્ટ વહોરી દુષ્ટી થવું, બીજાના માટે
જેહમત, હિંસારી, અને અન્યને ખાતર અવરોધ
મરણ એ કેવળ પ્રપચમય પ્રવૃત્તિ છે અને તેનો
દરેક મનુષ્યે ત્યાગ કરવો એ નૈસર્ગિક ન્યાય છે
કેમ? જોશો! સાહેબજી પ્રશ્ન આપને પણ મારા
જવાબ નિવૃત્તિસાધક જાનાને! કેમ! જરાબર ને!

(અનુસંધાન જતાકથી)

પ્રકરણ બીજું.

કિશોરે કમળાની છબી પુરી કરી.

ૐ નવા ભાવદે આવી તેણે પોતાના બહાસો-
યાશુચથી પોતાના સાસુ, સસરા અને
પતિના મનને મોહિત કરી નાંખ્યાં કિશોરના
છત્રી લાગવગ સારી હતી, તેથી તેમનો વધી-
લાતનો ધધે પશુ સારો ચાલતો હતો. તોપણ
તેમણે ધાર્યું કે નરીઆદ કરતાં મુંબાઈ જઈ દાહ-
કાંઈમાં પ્રેક્ષીસ કરી હોય તો પેદાશ વધે ખરી,
અને એલ, એલ, બી થયા તે પશુ મજદે આવે.
આવા વિચારથી તેમણે થોડા દિવસ પછી મુંબાઈ
જઈ ત્યાં પ્રેક્ષીસ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો.

પાટીદારની નાતમાં પુત્રને આપ અને, માની
ધણી જ મર્યાદા રોખવી પડે છે, તેમ વહુને પણ
પદદારીવાળા પ્રમાણે, આખો દિવસ ધરમાં બેસી

રહેવું પડે છે કાંઈપણ પુરૂષને મો
જતાવાતું નથી કોઈની સાથે કાંઈપણ
વાત દિવસે થઈ શકતી નથી. તે પ્રમાણે
કમળા અને કિશોરની મુલાકાત દિવસમાં ભામેજ
થતી હતી. કિશોર ઉછળતો જુવાન, નવા વિચા-
રના સંસર્ગમાં આવેલો અને કાંઈક છુટથી વર્ત-
વાની ઇચ્છાવાળો હતો. જો કે તેના પિતા સોમા-
લાલ કેળવણીમાં હોવાથી વહુદીકરો કાંઈ બહુજ
ઓઝલ પડદામાં રહે તેવું પસંદ કરતા નહિ, તો
પણ ગામમાં અને, નાતમાં સાત ચત્રોના ડરથી તેમને
પાટીદારીવા રીવાજ પ્રમાણે વર્તવું પડ્યું.
કિશોરલાલ આ પ્રમાણે પોતાની નવવધુ સાથે
છુટથી નરીઆદમાં વર્તી શકતો નહોતો, તેથી પણ,

તેણે મુખઈ જવાને વિચાર કર્યો હતો. મુખાઈમાં પતિપત્ની એક ખીજ સાથે છુટથી વર્તી, એક બીજાંમાં એકી શકે, ગાળાપની શરમ રાખવી ને પહેર્યો એવાજ ખીજ વિચારથી કિશોર નડીયાદમાં રહેવા કરતાં મુખાઈ રહેવું વધુ પસંદ કર્યું. તેના વિચારને સોમાબાઈએ સંમતિ આપી, તેથી સારો દિવસ નક્કી કરી, તે દિવસે કિશોર-કમળા સાથે મુખાઈ ઉપડી ગયો. ત્યાં તેણે પોતાને માટે સાર મહેનેઝાગળથી ભાડે રાખ્યું હતું. ઘરનો સુખી એટલે કોઈ પૈસા સંબંધી ખીજ અડધા પડે તેમ નહોતું.

તેણે મુખાઈ જઈ, અપેલેટ સાઈડમાં ડ્રેડીસ કરવા માંડી, નડીયાદમાં હોશીયાર વચીલ તરીકે તે ગણાતો, તેથી એકાં છાંડા ઉપરાંત અમદાવાદ વિગેરેનાં ધણાં કામ તેને મળતાં. તેણે શરૂઆતમાં થોડી શી થી સારાં કામ કરવા માંડ્યાં, આજકાલના ધણા વકીલોની માફક કેસ કરાવી શી લીધા પછી અસીકને ગુમાસ્તાના હાથમાં સોંપી દઈ પછીથી તેની બીલકુલ દરમર ન રાખવાની યેવ કિશોરનામાં નહોતી. કિશોર મળતાવડા સ્વભાવનો, અંતથી કામ કરનાર અને અસીકને પોતાના તરફથી કે પોતાના ગુમાસ્તા તરફથી જરા પણ દનગત ન થાય તેની કાળજી રાખતો હતો. આથી ધીમે ધીમે તેની કાલકાત વધતી ગઈ અને તે પ્રમાણે કામ પણ વધવા માંડ્યું. તેમતેમ આવક પણ વધવા માંડી. આની રીતે કમળા અને કિશોર બંને મુખાઈમાં સુખ અને આનંદમાં રહેવા લાગ્યાં.

કમળાને મુખાઈમાં પાટીદારીયા રીવાજ પ્રમાણે આખો દિવસ આધું ઓડી ઘરમાં બેસી રહેવાનું નહોતું ત્યાં નાનું મોટું કોઈ બીજું હતું નહિ જેથી તે પોતાના પતિ સાથે છુટથી વર્તી શકતી, તે સુધીક હતી તેની સાથે પતિસેવા કરતી તેને જ મોટું મહત્ત્વ માનવાની હતી. આખો દિવસ કોર્ટમાં કામ કરીકંટાળીને સાંજે કિશોર ઘેર આવતો તે વખતે દિવસે કામ કરવાથી તેને જે થાક લાગતો, તે સહે રાત્રે મુલ્કશુકી, સુશીલ, હરમુખી, અને પતિપ્રેમા કમળાની સેવાથી ઉતરી જતો હતો. આવી રીતે બંને પતિપત્ની બે ત્રણ વર્ષે તો ખૂબ આનંદમાં રહ્યાં.

કિશોર કોર્ટમાં જતો તે વખતે ઘેર કમળા એકલી પડતી, જેથી નવરાજના વખતમાં સારાં પુસ્તકો વાંચી તે પોતાનો અભ્યાસ વધારતી હતી તે આજ કાલની નવી સ્લાઇડની નીકળેલી પ્રેમશા, પ્રેમલીલી, નવલકથાઓ વાંચતી નહોતી, પરંતુ વડોદરાના એક સાધક અધિકારી વર્ગ તરફથી નીકળેલાં ભાખીની બુધણ, સિદ્ધાંતસિંધુ, જેનાં ઉત્તમ અને બોધક પુસ્તકો વાંચી પોતાના યાનને વધારવાને કમ્પતી હતી. સ્ત્રી તરીકે જન્મથી તે અંતર્પૂર્ણ તેનું શુ કર્તવ્ય છે, શી જવાબદારી છે અને શી દરજ છે તે તેમાંથી તે શીખી હતી. પતિ સાથે કેવા પ્રકારનો સંબંધ રાખવો, આજકાલના સુધારા વાળાઓની માફક ભાડૂતી સંબંધ રાખવાનું તો તે પસંદ કરતી જ નહિ, ભાડૂતિ એટલે-પતિ મરે તો બસે, ખીજે પતિ શોધી કઢાડી પુનર્જન કરવાની કમ્પાવણો સંબંધ, પુનર્જનની હિમાયત કરનારાઓ, આજકાલે વિધવાને પુનર્જન કરવાની છુટ અપાવાને માટે મધ્યાં કરે છે, હવે જે સુધારક હોય, પુનર્જન કરવાની કમ્પા વાળી હોય તેને પતિ મરે તેનો કે છવે તેનો શો દરમર હોય ? કારણ તે જાણતી જ હોય છે કે, પતિ મરશે તો આપણે ખીજે શોધી કાઢીશું અને આવા વિચારવાળી સ્ત્રીમાં પતિ પ્રેમ જેવા નોંધે એ તેણે ન હોય, એ સ્વાભાવિક છે. એવી સ્ત્રીઓ પોતાના પતિ સાથે ભાડૂતી જેવા જ સંબંધ રાખે એમાં શું નવાઈ ? પણ કમળા તેવા વિચારની નહોતી. તે તો પોતાના પતિને, પ્રભુ હૃદય ચાનતી, 'તેમની' મન દર્શિત છત્રી હમેશાં તેના મનમાં અને હૃદયમાં વસી રહેતી. આખો દિવસ તે શું કરવાથી પતિ રાજી રહે શું કરવાથી અરસપરસ પ્રેમ વધે, શું કરવાથી સ્નેહમાં વિશ્લેષ ન પડે તેનો વિચાર કરતી. આ પ્રમાણે કિશોર કોર્ટમાં જતો ત્યારે તે પોતાનો વખત પોતાનો અભ્યાસ વધારવામાં ગાળતી. ત્યારે કોર્ટમાં રમી પડતી ત્યારે કિશોર નડીયાદ આવતો હતો. તે વખતે કમળા પાછી મુખાઈની નડીયાદની યાદ જતી અને 'સાસુ સસરા અને ખીજ' સગાં વંદાવાનો મહાજો સાચવતી હતી.

ચારેક વર્ષ પછી નદીવાદમાં ઉતાળાની રત્નમાં કિશોર આવ્યો હતો તેવામાં ત્યાં કાંદેરાનો ઉપદ્રવ આવ્યો તેમાં તેના વૃદ્ધ પિતા સોમાભાઈની સ્વર્ગવાસ થયેલા, તેમનું કારજ વિત્યા પછી થોડાજ દિવસે કિશોરની મા હેતાબા પણ તેજ રોગમાં આ દુનિયાને છોડી આલ્યા ગયાં. આ પ્રમાણે અચાનક મા આપ મરી જવાથી કિશોરના ઉપર શોકનું વાદળ ટુટી પડ્યું. અને રડતાં રડતાં કમળાની પણ આંખો પૂલી ગઈ. માઆપનું ક્રિયાપર્યંત ક્યાં પછી કેટલાક વખત કિશોર નદીવાદમાં જ રહ્યો તે પછી જમીનજગીરનો બહોમત કરી પાછો તે મુંગસ ગયો. કમળાને પીયરમાં કાંઈ હતું નહિ, સગા કે બાલ્યમાં જેમાં ગણે, તેમાં માત્ર ફોઈ જગા જ હતી, અને એક નાતી બહેન દીવાળી. તેઓ મુઆઈ કમળાને, ત્યાં આપતાં અને પંદર વીસ દહાડા રહી પાછાં નદીવાદ જતાં.

દીવાળીની હિમ્મત પરજીવવા લાયક થઈ હતી આપણે ગયા પ્રકરણમાં કહ્યું તેમ પૈસા ખર્ચ્યા વગર દીવાળીને માટે સાંકે ઘર મળે તેમ નહોતું દીવાળીને અત્યારે અડીને સગામાં અને તેની કાકા જાણનાર માત્ર તેની મોટી બેન કમળા હતી. એક વખત દીવાળી અને ગંગા મુંબઈ આવ્યાં હતાં. ગંગાએ આ વખતે દીવાળીની વાત કહાડી કિશોર કોર્ટમાં ગયો હોય, તે વખતે ગંગાએ કમળાને કહ્યું, "જે બહેન," આ તારી નાતી બહેન દીવાળી હવે પરજીવવા લાયક થઈ છે. હવે જો આપણે તેને માટે કાંઈ લગની ગોઠવણ ને કરીએ તો નાતબતમાં ખોડું દેખાય, તારે તો ધરમરૂપાએ જેમ તેમ કરીને ટેકાણું પડ્યું હવે તેને ટેકાણું પાડવાનું કામ તું માથે લઈશ ત્યારે બનશે. માટે પટેલને કહીને હવે તેનું કાંઈ ટેકાણું શોધી કહાડવાનો તારે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ." આ સાંકળી કમળાને પોતાની પાછલી વાત યાદ આવી ગઈ, આજના મુખ આગળ તેની આંખો આગળ પાછળું દુઃખ સાંકળી આવ્યું, તેણે આંસુ લાવી કહ્યું, "ફોઈ, હું બપોરે છું કે હવે મારે માથે મારી બેનને ટેકાણું પાડવાનું મોટું કામ હજી પાડી રહ્યું છે. તેમનો પણ તેજ વિચાર છે, આજે હું તેમને આ વાત જણાવવાની."

કમળા બહુજન શાણી હતી, હંમેશાં સ્વામિને પ્રસન્ન રાખવા એજ તેનું કર્તવ્ય છે, એમ તે માનતી. તેણે પોતાના સ્નેહાળ સ્વભાવથી પતિને છતી લીધી હતી. કિશોર પણ ઘેર આવી પોતાની કમળાને બેચાર ગમ્મતની ને આનંદની વાતો કહેતા, કમળાનું મન તે કહી દુભાવતો નહિ. ધરતી કાંઈ પણ વાતનો નિશ્ચય અને મગીને કરતાં, કમળાની ઉપર તેને વિશ્વાસ હતો. કમળા જે કાંઈ કહે છે તે ખરું જ કહે છે એમ તે જટ માની લેતો.

રાત્રે કિશોરભાઈ કોર્ટમાંથી ઘેર આવ્યો જમીન પરવારી કાંઈ વાતોવિનોદ કરી મેડે પોતાના ખંડમા પાથરેલા પત્રખ ઉપર જઈ આડે પડ્યો. આજે 'પુર્ણિમા' છે. જેથી પુર્ણિમામાં પોતાની નિર્મળ અને શીતળ કાંતિથી જગતને ઉજવડ અને શાંત કરતો આકાશ મહાળમાં વિરાજ રહ્યો છે મૃદુ અને મંદ પતન દક્ષિણાતી બારીમાંથી મંદમદ આવ્યા કરે છે. કોર્ટમાંથી ચાકી પાકી ઘેર આવી, જમી પરવારી મંદ શીતળતાનું જાન કાવનાર, વાતાવરણમાં અને ચંદ્રના સ્વચ્છ પ્રકાશમાં કિશોર પોતાના યાકને બૂલી ગયો હતો, ત્યાં પતિને રહિ પતિસેવાની, ધમ્મવાળી કમળાએ આવી પગ ડાબાવવા માંડ્યા. વાતપર વાત નીકળતાં આ વખતે કમળાએ પોતાની બેનના લગની વાત કહાડી, પતિની ધમ્મજાને પુરી કરવાની ધમ્મજ રાખનાર કિશોરે આ વર્ષ માંજ દિવાળીનું સારું ટેકાણું લગ કરવાની કસુક્તે આપી. કિશોરભાઈની મેકીસ સારી ચાલતી હતી અને ઘેર પૈસાની ખોટ નહોતી, જેથી જો સાડું ટેકાણું ન મળે તો સારી પૈંજણ ભરીને પણ દીવાળીને માટે કાંઈ સાંકે ઘર શોધી કહાડવાનો બંનેએ તે રાત્રે નિશ્ચય કર્યો.

બીજા દિવસથી જ દીવાળીને માટે કાંઈ સાંકે જામ અને ઘર શોધી કાઢવાની કિશોરભાઈને ચિંતા થવા માંડી, દીવાળીના જન્મસાક્ષર ગંગા પામે હતા તે જોશી પાસે બેવડાવતાં લખે મગળ પડેલા હતા, જેથી તેના લગ્ન માટે બધાના મનમાં બંધમ પેડો. છતાં પણ થવાનું હતું તે થશે એમ ધારી કિશોરે પ્રયત્ન આરંભ્યો છ સાત મહીના સુધી

તો કાંઈ પત્તો પાધો નહિ. માખાપ વગરની છો-
કરી એટલે પાછળથી કાંઈ પેનાટકા કે પુરત મળે
નહિ એમ ધારી કેટલાક ના કહેતાં, કિટલાક હા
કહેતાં, તો પાચસાત 'હમ્મર રૂપીયા' પેઠણા સા
જતા, અને ખીજા ને થોડી રકમમાં હા કહેનાર
મળતા તો તેઓની રિયતિ માત્ર હજી હોંકનારના
જેવી એટલે, પુત્રની પેઠણા આવે તે ઉપર જ છ-
વનારના જેવી હતી, કાંઈના પુત્ર પોડવાળા, મૂર્ખ
કે વ્યસની હતો, કે કાંઈ રહ્યો ક્યો વર હોય તે-
મના માખાપ હા પાડતા. કિશોરભાઈના ત્રિચાર
દીવાળીનું લગ્ન બાર મામમાં અને તેમાં વધી કુ-
ળવાનને ઘેર અને જેની ગિયતિ પૈસે દક મારી
હોય, છોકરી ભણેલો ગણેલો અને પોતે પોતાની
મેળે કમાઈ શુજ્ઞાન કરી નીકે તેવો હોય તેવા
સાથે કરવાનો હતો કે જેથી પરણ્યા પછી દી-
વાળી ધન અને ધાનને માટે નિસાસા નાંખે નહિ.
થોડા ધણા રૂપિયા ખર્ચવા પડે તો તે ખર્ચાને
પણ દીવાળીને માટે તે દુ ખર્માં ન પડે તેવું કાંઈ
માફ ઠેકાણું શોધી કાઢવાને માટે તે તપાસ કરતો.

અતે વસોના વાધજીભાઈ નામના એક પાટીદાર
સાથે દીવાળીનું લગ્ન નક્કી કર્યું. વાધજીભાઈની
હમ્મર પાંચમેક વર્ષની હતી, તેને માખાપ કાંઈ
હતું નહિ, વાધજીભાઈની પહેલીવારની સ્ત્રીનું નામ
રૂપાળી હતું, પણ તેને કાંઈ પ્રગ્ન થતી નહોતી
તેથી રૂપાળીની સમતિથી વાધજીભાઈએ ફરી
લગ્ન કર્યું. વાધજીભાઈનો સ્વભાવ દરમણ અને
એકાગ્ર હતો. વસોથી નોકરી માટે તે મુખાધ
આવ્યો હતો ત્યાં તે એક કાપડીવાને ત્યાં નોકરી કર-
તો હતો. તેના શહે તેની હોંશીવારી અને ચાલ
કા નેષ પોતાની દુકાનને સર્વ કારભાર તેને સો-
પ્પો હતો. શેકની પ્રીતિ મંપાદન કરવામાં જ તે
પોતાની ઉન્નતિ સમજતો હશે. તેને ખાવાપીવાના
ખર્ચ ઉપરાંત બાર મહીને પાચસો રૂપિયાનો પગાર
નેડ તરફથી મળતો હતો તેમાં તે પોતાનું શુજ્ઞ-
ાન રૂપાળી સાથે ચતવતો હતો તેના શેકના એક
દેસમાં કિશોરભાઈ પછીન હતો, તેમાં કમકાજે વા-
ધજીભાઈ કિશોર પામે વારવાર આવતો. અને
એક જ નાતના જેથી એક બીજાને, પરિચય

વળે. વાધજીને ઘેર રૂપાળીનું સાથ હતું તે કિશોર
જણતો હતો, પણ શું કરે? કાંઈ છોકરી કુવારી
રખાય, એમ ધારી વાધજીને સમજાવી કિશોરભાઈ
એ તેને ફરી દીવાળી સાથે લગ્ન કરવાનું નક્કી
કરાવ્યું. દીવાળી ને કે સોઠનું સાથ હોવાથી મ-
નમાં તો અમુકાતી પણ શું કરે? સાહે ન મળે
તો મળે તેવું ખરૂં, કાંઈ પરણ્યા વગર કુવારી
જીવ્વી ગેળાય! એમ સમજી મનની વાત મન-
માં જ રાખી.

વાધજીભાઈ સાથે લગ્નનું નક્કી કરી સાહે
મહુર્ત નિવરાધી દીવાળીનું લગ્ન કરી દીધું. તેમાં
જે કાંઈ ખર્ચ થયું તે કિશોરભાઈએ આપ્યું.
અને કમંગાની કમ્પા પુરી કરી.

મકરણ ત્રીજું.

દીવાળીના સુખનો અન્ત.

દીવાળીનું લગ્ન થવાથી તેને હવે સાસરે વળાવી.
વાધજીભાઈએ રૂપાળીની સમતિથી લગ્ન કરેલું
જેથી ચર્યાતમાં તો રૂપાળી દીવાળીને પોતાની
બેન માફ ગણવા લાગી દીવાળી પણ સમજી
અને ગરીબાઈમાં ઉછરેલી હોવાથી શેકને બુધ્ધી
રાખવાને માટે પોતાનાથી બનતું કરતી. તે વાધજી-
ભાઈની મેલા કરવામાં તો જરા પણ ક્યાસ રાખતી
નહિ. રૂપાળીને તે કાંઈ કમ કરવા દેતી નહિ, ધ-
સું પણ સર્વ કમ તે પોતે જ કરતી. અને
તેથી ચર્યાતમાં તો રૂપાળીને પણ દીવાળી બહાલી
હેમ જેવી લાગી.

આજઠાલ એક સ્ત્રી ઉપર બીજી સ્ત્રી પરણ
વાનો જે નાતોમાં રીવાજ છે ત્યાં નેષણ તો
જણુરો કે કકાશથી તે રોકા અને તેના પતિનું
દેહું રાતદિવસ પ્રગ્નતું હોય છે. એક સ્ત્રીને
છોકરાં ન થતાં બીજી સ્ત્રી પરણવા પ્રથમ સ્ત્રી જ
પોતાના પતિને આમંત્ર કરે છે, પણ ત્યાં નરી
આવે છે કે તેના પર તે પછી કુકમ કરવા અને
ઈર્ષ્યા કરવા મગી પડે છે. આ પ્રમાણે વાધજી-
ભાઈના ઘરમાં પણ હવે થવા માંડ્યું. દિવસે દિ

વસે દીવાળીએ પોતાના જ્ઞાલસોપા સ્વભાવથી વાધજીભાઈનું વાધ જેવું હૃદય પશુ હતી પોતાને વશ કરી લીધું. જેમ જેમ વાધજીભાઈની પ્રીતિ દીવાળી ઉપર વધતી ગઈ, તેમ તેમ રૂપાળી તેના ઉપર ઈર્ષ્યા કરવા મંડી, વાધજીભાઈ બને ઉપર સમાન દૃષ્ટિ રાખી રાખ્યા નહિ, રૂપાળી જુની હતી અને દીવાળી નવી હતી, તેમાં જની નવચૂ-વાન, યુવકી, સ્વરૂપવાન, પતિને એમથી વશ વર્તનાર, હાવભાવ અને હસમુખા સ્વભાવથી પતિના ક્રોધને એક ધડીમાં ઉતારી નાખનાર, જ્ઞાલસોપા-સ્વભાવ અને પતિસેવાની પ્રવિણતાથી તેના કટાક્ષ અને ચોક્ષા મગમને શીતળતા અર્ધનાર દીવાળી ઉપર દિવસે દિવસે વાધજીભાઈની પ્રીતિ વધતી ગઈ, તે રૂપાળીથી સહન થઈ શકી નહિ. દીવાળી હવે તેને કંઠથી એર જેવી લાગતી, તેના દરેક કામમાં તે હોષ ભેગા લાગી, અને જો-તરછો કાઢી તેની સાથે લડવાનો ઘાગ શોધવા મંડી. ખતેની ખટપટ વાધજીભાઈના જાણવામાં આવી. તે ધણીવાર રૂપાળીને તે માટે ઈર્ષ્યા આપતા પશુ તેથી રૂપાળી તેમના ઉપર મીઠાઈ જતી, અને કહેતી કે 'આખા પયસ પગ ઉપર' ની માફક મારા હાથના કપાં જાડે વાગ્યા. એમ કહી ધરમાં કહેરા અને કંઠમાં કરી મૂકતી. વાધજીભાઈ ઉપર પશુ તે હવે ઈર્ષ્યા કરવા મંડી, અને તેમને પોતાના દુર્મન માનવા લાગી આવ્યા પાછો દીવાળીને સારો દહાડો આવ્યો કે જે રૂપાળી થી સહન થઈ શક્યો નહિ.

વાધજીભાઈને દરરોજ દશ વાગ્યા પછી જવાનું હતું, ઘેર બંને જણુ સદી મરતા, દીવાળીને ઘણું સહન કરવું પડતું, પશુ તે સમજીને રહેતી. એવામાં દીવાળીને પુત્રનો પ્રસવ થયો, તે જોઈ વાધજીને પોતાની ઇચ્છા પુરી થવાથી ખુશી ઉપજી ત્યારે રૂપાળીના દુઃખનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે જાણ્યું કે હવે મારો ભાવ પૂરો નહિ તેથી તેણે ધીમે ધીમે વાધજી કંઈક તેના જોશ-યાજો અને એવી તગલીજ કરવાની ચતુરાઈ આપી.

રૂપાળીના વાપ મૃદસ્થ હતા તેથી વાધજીને

તેની ઠાંઠ દહાડો પશુ પેસા માટે જરૂર પડતો, એમ તે માનતી. વાધજી તે સમજતો હતો. પશુ જાતે કમાતો હતો તેથી તેની મક્તની આશા તે રાખતો નહિ. રૂપાળી અને દીવાળીનો કંઠાટ રોગ વધવા માડ્યો, વાધજી પશુ તેથી કંઠાળી ગયો. આ ખટપટમાં તેનું મન આખો દિવસ ઉઘસ રહેતું અને કામકાજમાં મોટતું નહિ. આ ધરની ખટપટને લીધે તે હવે દુઃકાનમાં બેસા-ખર કાળજી રાખતો નહિ, જેથી શેઠની પ્રીતિ પશુ હવે તેના ઉપર ઝાઝી થતી ગઈ. એક કામમાં જોડે અને તેને મતમેદ પડ્યો, અને તેમાં વાધજીભાઈને નોકરી, છોડવી પડી, દીવાળીને આ જાણી બેઠે થયો ત્યારે રૂપાળી રાજ મઈ બીજે નોકરી ચોધી પશુ તરતમાં કાંઈ બની શક્યું નહિ. ધરના કામકાજથી તે હવે ગાંધી ગયો. બે વાપડીઓના માલનો હવે તેને પુરો અનુભવ થતાં પસ્તાવા લાગ્યો રૂપાળી કંઠાશ કરી દીવાળીને મારવા ઉપર આવી જતી જેથી દીવાળીનો પક્ષ વાધજીને લેવો પડતો, એમ ખટપટ વધતાં રૂપાળી પોતાને પીયેર માલી ગઈ તેણે ધાર્યું કે, હવે નોકરી ગઈ છે એટલે મારો જોશ-યાજો થતો આવશે.

હવે દીવાળી પોતાના પતિની ખરા મનથી સેવા કરવા લાગી, નોકરી જતી રહેવાથી પેસા ટકાવું દુખ પડવા માડ્યું. મુંઝામમાં ધરનાં નાણાં ખર્ચી રહેલું મુશ્કેલ હતું પશુ અહીં થોડો વખત રહી બીજી નોકરી ગોધી કઢાડવાની વાધજી ભાઈને ઉમેદ હતી. આ વખતે દીવાળી તેને ધીરજ આપતી અને સહ વખતે એક પત્નિ પોતાના પતિને જેવી મદદ કરી શકે તેવી રીતે પોતાથી બનતા ઉપાયે તે પતિના અનને ધીરજ આપી ધડીવાર આનંદ વાર્તામાં નાખી જીવિખતી આશા બતાવી ઉત્સાહિત કરતી. આ વખતે કમળા અને દીવાળીની ફાઈ ગંગા પશુ મરણ પામી જેથી હવે દીવાળીને સારું ગણ્યું કે જ્ઞાલ ગણ્યો જે ગણ્યો તેમાં માત્ર કમળાજ હતા. આ વખતે શેઠનું સાથ આપેઆપ જતું રહે-વાથી, અને સકટ મમ્મે પતિ મેવા કરવાનો

લાભ મળેલો હોવાથી તે પોતાને સુખી માનતી, તે સમજતી કે સ્ત્રીને માત્ર આ જગતમાં પોતાનું સર્વસ્વ એ પોતાનો પતિજ છે. સંકટ સમયે પતિનો સગ છોડી દેનાર સ્ત્રી નથી પણ કુધરા છે, સ્ત્રીએતો મંકટમાં કે મુખમાં સર્વ સ્થિતિમાં પતિની સાથેજ રહેવું જોઈએ. જો પતિ પોતાને ઇચ્છિત પદાર્થો આપે, માઆ ધન વસ્ત્રાદિના વૈભવે ભોગવાવે તો તે વખતે બહાલા પતિ કહી સન્મોક્ષનાર સ્ત્રી, પતિના કુખ વખતે પતિનો ત્યાગ કરેતો તે કુદ્યા અને કલકિની છે, પણ કદ સમયે પતિને સહાય આપનાર, તેમના કદમાં બાળ લેનાર અને પતિના સુખે પોતાને સુખી સમજનાર સ્ત્રી જ ખરી સતિ છે.

એમ કરતા જો પણ મહિના વીતી ગયા. પણ વાધજીભાઈનો નોકરીનો પતો ન આવ્યો. રૂપાળોતો હવે આવેજ શું કરવા ? વાધજીભાઈએ પણ કંઠાશનું મોં છાણું કરી તેને હવે જોલાવવાની પણ દરકાર ન કરી. મુઆઈમાં નોકરી ન મળી તેથી વાધજીભાઈ હવે પોતાને વતન વસો ગયા. મુઆઈના રહેનાર, શહેરી છંદગી ગુજરનાર આ પાટીદાર ભાઈ વસોમાં ગામડા જેવી છંદગી રીતે ગુજરી શકે ? પણ શું કરે, હિપાય નહોતો. તે ધડીમાં લાખડિરીમાં જતા, ધડીમાં કરવા જતા, ખેતરોમાં જતા એમ કરી દીવસ કદાચ લાગવા. તોપણ તેમને ધંધાને માટે ખાસ ચિંતા હતી. આ વિધર્મ ધંધા વગરના માણસની કિંમત નથી, ઠાઈ પણ માણસને ઠાઈપણ ધંધો હોય-તોજ તે સુખ્યેનમાં રહી શકે છે. વાધજીભાઈને

હવે હજી લઈ ખેડવા જવાનું કે નેસ્તીના ધંધો કરવાનું પસંદ નહોતું. કાપડના ધંધામાં મુડી જોઈએ. તે પાસે નહોતી નોકરી કરી શકે, પણ તે પોલીશનવાળી દોવી જોઈએ કારણ અગ્રજી ભણેલા હતા. આમ મનમતિ મનમાં અમુકાતા તે વગર ઉઘમે આખો દહાડો બટાયા કરતા, દીવાળી બિચારી શું કરે ? તે તેમને બહીવાર કાઈપણ ઉલોગ કરવાનું કહેતી, પણ વાધજીભાઈનું મન ગોઠતું નહિ. ચિંતામતિ ચિંતામાં તેમને કાપડનો વ્યાધિ લાગુ પડ્યો, ધણી દવાદાર કરી, પણ ન મટ્યું. કમળા અને કિશોરભાઈ તેમને મુઆઈથી જોવા આવ્યા હતા, તેમણે તેમને મુઆઈ લઈ જઈ કાંઈ સારા ડક્ટરની દવા કરવાનું કહ્યું, કમળા અને દિવાળીના આગ્રહથી તે મુઆઈ ગયા, ત્યાં ધણી ધણી પૈષ ડક્ટરોની દવા કરી, કિશોરભાઈએ પૈસા ખર્ચવામાં બાકી ન રાખી, પણ મુડી તેની છુટી નહિ, તેમ દિવાળીની જન્મકુંડળમાંજ લખે મંગળ પડેલો એટલે તેને વિધર્મ થવાનો યોગ કંજુ મિથ્યા કરે ? આખરે વાધજીભાઈ સ્વર્ગવાસ થયા, દિવાળીના કુખનો ખાર રહ્યો નહિ, રૂપાળોતો ખખર જેવા. પણ આવી, નહિ, પતિની આખરઅવસ્થામાં પણ જે સ્ત્રી તેમની ખખર જેવા પણ ન આવીતેતુ હદય જેવું હશે ? તે વાચક તમેજ વિચાર કરજો.

સુધીલ, અને ગરીબ બિચારી દીવાળી નિરાધાર થઈ વિધવા બની, તેના સુખના સર્વનો અસ્ત થયો. આવી યુવાન વયમાં તેના કુખને પાર ન રહ્યો, અપૂર્ણ.

બાળકોની છુદ્ધિ અને યાદાસ્તી વધારનાર મેમોરાઈન.

સિયાગામાં બાળકોને ખાસ ખવરાવવા લાગ્યું છે. આ દવાથી બાળકો આજીવન બંધુવામાં હોસિયાર થાય છે. તેમની છુદ્ધિ વધે છે આખોતું તેજ વધે છે, મજાજ ધંડક આપે છે, અને સરીર પુટ યાય છે. કીંડર સોજાયાથી—સ્વેષર બીખાઈકર—જાયે છે કે મેમોરાઈનથી અમારા મિત્રના યુવને કાપડો થયો છે, તે તદન ઠોઠને ગુજરાતી ત્રીજા ધોરણમાં બે વરસથી નપાસ થયો હતો તે તમારી દવાથી હાલ ગુજરાતી પુરું કરી ફેનીંગ કોલેજમાં લખાય થયો છે, ને હોસિયાર બુદ્ધિમાન થયો છે. તેમના ૧ બીજો ૧ ડોહો મોકલ્યો.

વિ. કે. સી. કલ. વર્ધન—અમદાવાદ.

શ્રી કૃષ્ણ જન્મ.

[અનુવાદક:-વાડીલાલ કાકુભાઈ સંઘવી]

ધનધાર ધટાવાળી કાળી રાત્રિ છે, ચિતરૂ
ભયાનક જમણ છે, મિઠ ગર્જના કરી
રહેલ છે, ઉપરથી વરસાદ વરસી રહ્યો
છે, વચ્ચે વીજળીના, ચમકારાં થાય છે, યમુના
નદીમાં ભેસબંધ પાણી ચાલ્યું જાય છે, એવે
વખતે એક પુરૂષ એક નાના બચ્ચાને ખભા પર
લઇ નદી ઉતરી રહ્યો છે. બચ્ચું હલુ એક
દિવસનું પશુ નથી, પરંતુ તેના જીવન પર ફરક
સંસારી જોતો ક્યાંય અવસરથી રહ્યું છે. અને
તેનો જન્મમહોત્સવ જોવાને ફરક દેવતા અને
મહાત્માગણ વિના વિલંબે આવુર થઇ રહ્યાં છે.
હજારો વર્ષ પહેલાની વાત છે પૃથ્વી પર ક્ષિ-
કાળ વતોઈ રહ્યો છે. મનુષ્યો ક્ષીણ અને દુર્બળ
થઈ ગયેલ છે. તેમના શરીરમાં બળ રહ્યું નથી
અને મગજશક્તિ ઓછી થઇ ગઇ છે પ્રથમના
મોટા મોટા મહાપુરૂષો-મહારાજ મનુ, રામચન્દ્ર
પૃથ્વીનાથ પૃથુ, દેવર્ષિ નારદ, ષણ્ઢર્ષિ માઝવલ્લય,
રાજર્ષિ જનક, અને ભક્તશિવેશભણી પ્રહલાદઆદિ
એક પછી અન્યારે તપાસ કરતાં મળતા નથી
ધર્મની આસ્તા ઓછી થઇ ગઈ છે. પરમાત્મા
પરથી વિશ્વાસ ઓછો થઇ ગયો છે. પરાપકાર
પરથી વિશ્વાસ ઓછો થઈ ગયો છે. પરાપકારરૂપિ
ભાએજ કાઈ માણસોમાં જોવામાં આવે છે. લોકો
સૌ સૌના કાર્યમાં મગ્ન છે સ્વાર્થ અને સુખ
એજ તેમના જીવનનું લક્ષ્યબિંદુ છે, વિશ્વાસ અને
આનન્દમાંજ સુખ માનેલ છે. મનુષ્યમાનવી
મૃત્તિ શિથિલ પડી ગઇ છે.

ત્યારે, કોઇ દેશની આર્થિકસ્થિતિ વંધે છે,

ત્યારે તેની તેરીજ દશ થાય છે, ભારતમાં આ
વખતે પ્રત્યક્ષરૂપથી કોઈ વાતનો અભાવ નથી.
ધન, બળ અને વિદ્યાથી દેશ પરિપૂર્ણ છે. પરંતુ
ખરી રીતે જોઇએ તો તેની વધુ બીજી રીતે
અધમ અવસ્થા થતી જોવામાં આવે છે. લોકોમાં
અંદર અંદર અશ્રદ્ધા, અવિશ્વાસ અને અહંકાર
વજેરથી શરીર બળી ખાખ થઈ ગયેલ છે.
જોનારને ફક્ત બહારથી શરીર સુંદર દેખાય પણ
તેમાં આત્મબળ અને આત્મ વિશ્વાસ નથી.

દેશમાં મોટા મોટા રાજા છે, અને રાજ્યો
છે. કુર પાચાલ, મગધ, અરચ, મદ્ર, ચેદિ,
વિદર્ભ, ભોજ, કંકય, અંગ, વંગ, કલિંગ, કુંડ,
ઉત્કલ, પંડ્ય, ચોલ, ગાન્ધ, દ્રવિડ, સિન્ધુ, બાલ-
લિક, ત્રિપુર, કાશ્મીર, શાલ્વ, શાકલ અને
ગાન્ધાર આદિ એકથી અધિક શક્તિવાળાં રાજ્યો
છે. કારી, અયોધ્યા, મથુરા, માહિષ્મતી, પ્રત્યક્ષ,
પ્રયાગ, પ્રાગ્જ્યોતિષ, કુંડિનપુર, માણિતપુર,
હનિતનાપુર, અદિચ્છન, ગિરિધન, ચમ્પા અને
કામ્પિપ્પા આદિ એકથી અધિક સમૃદ્ધિવાળાં
નગરો છે. બીભમ, દ્રોણ, દ્રુપદ, વિરાટ, કંસ,
જરાસન્ધ, હંસ, કિમ્બતક, શલ્ય, શાલ્વ, બીભમક
અને પાંડવ આદિ અનેકોનેક વીર અને યશસ્વી
યોદ્ધાઓ છે કિરાત, કામ્બોજ, શક, કુણુ, ચીન,
બર્બર આદિ અનેક મલેચ્છ દેશ તેમના બાહ્ય-
બળનો જ્વિકાર કરી રહેલ છે, તથા આધીનતા
માનતા અને સહાયતા અર્પણ કરતા આવે છે,
સર્વ પ્રકારના સાંસારિક પદાર્થો ભરેલા પડેલ છે,
અને દેશ સમ્પત્તાના શિખર પર સ્થિત છે.

પરતુ એટલું છે કે, અંત્યતા નથી. એક રાત્રી બીજા સાથે લડી મરે છે. એક તરફ કુરુ અને પાંચાલ વચ્ચે વૈર, તો બીજી તરફ મત્સ્યો અને ત્રિગર્ભો વચ્ચે, કૌરવ આદિ ધણા દેશોમાં પરસ્પર વિરોધ છે, પ્રજાની દ્રશ્ય દિનપ્રતિદિન શોચનીય થતી જાય છે. કસ, અને જનમન્ધ સગળા રા- જ્યો ઇચ્છાકે આત્યાચાર કરી રહ્યા છે, અને બીજાઓ છાની રીતે તેમ કરે છે. મારા મારી ચાલી રહી છે કોઈ શામકશક્તિ અથવા સમૂહ નથી કે જે પ્રજાનું રક્ષણ અને દેશનું બચુ કરી શકે.

પ્રજામાં પોતાનામાં કોઈ પણ શારીરિક અથવા આધ્યાત્મિક શક્તિ નથી. પુરાણ, દર્શન અને શાસ્ત્રો સાધારણ જનસમાજ પર હવે કોઈ પ્ર- લાપ પડતો નથી, મનુષ્ય માત્ર પોતાનું લક્ષ્ય, અને પોતાના આદર્શને ભૂલી ગયા છે, અને જેઓ સ્મરણ પશુ કરે છે, તેમને પણ સાધારણ નિરાશ કરી દીધા છે. દેશની સત્તાને નાશ થવાથી બ- વિધ્ય ભસાનક બાને છે.

આવી દશામાં, બરાબર અર્ધરાત્રિના વખતે, ત જાગૃત્યમાન જ્યોતિનો જન્મ થયો, જે સર્વ ક્ષત્રથી સ્થિર છે અને સર્વકલ મુખી સ્થિર રહેશે તે જ્યોતિના અગમગાટના એક અણુ માત્ર પ્રકાશનું આજે અહિં ચોક્કસ ધણું દર્શન કરવાનું છે.

શ્રી કૃષ્ણનું જીવન એટલું ઉચ્ચ છે, તેટલું જ નીચું કરવા કેટલાક લોક પ્રયત્ન કરે છે એકના મનમાં કૃષ્ણ ગુજરાતના એક ચતુર રાજા હતા, જેને છેવટે એક બાલેશ રાજા પરતુ મહારાજા ગાયકવાડમાં અને શ્રી કૃષ્ણમાં ધણું જ અંતર છે. બીજાના મનમાં કૃષ્ણ એક ધાર્મિક નેતા હતા, જે- મણે હત્યાને ઉચ્ચ બતાવી, ત્રીજાના મનમાં કૃષ્ણ એક મનમોહ અને ગોપીઓ સાથે ક્રિડા કરનાર હતા. આવી રીતે કૃષ્ણને સસારમાં દેખિત કરેલ છે.

આ મૂર્ખતાના મૂર્તિમય ઉદાહરણનું સ્મરણ કરવામાં પણ મહા પાપ છે. જેનું હૃદય અને મસ્તક નાનું, તેના ભાવ પણ ઓછા જાણુચ. જેમકે- નાકી રહી બાવના નૈસી, પ્રજા-મૂર્તિ

દેખી તિન તેમી.' કુવામાં રહેલા દેહકાને સમુદ્ધ- શુ ભાન 'હોય'.

શ્રી કૃષ્ણભગવાન પોતાને પણ પોતાના જી- વન કળમાં ધણી નિંદા સાંભળવી પડી હતી. નિં- દાની કસોટી પર જ્યારે તેઓ બરાબર કસાયા, ત્યારે મંસારીજનોએ તેમનો સ્વકાર ક્યો હતો. સુધિષ્ટિના રાજ્યેષ ધનમાં શિશુપાલે જે કહેવાનું હતું તે કહેવામાં બાકી રાખી નહોતી. તે તેમનો મમકાલીન, સંબંધી અને શત્રુ હતો. તેમની રજ- માત્ર વાત તેનાથી છાની નહોતી. અર્ધ વખતે તેણે કહેલ કે, કૃષ્ણ કાંઈ રાજા નથી, તેની જાત બાળતમા સદેહ છે, તેણે ગૌ, સ્ત્રી અને રાજની હત્યા કરેલ છે. ત્યાં તેણે કૃષ્ણના ચરિત્ર પર જી- વનની શુદ્ધતા પર, અને સદાચરણપર કાંઈ ધમ્મો નથી લગાવે. જો તેને જરા વખત મળત તો, જ્યાં તે બીજાને કૃષ્ણના અર્ધને પ્રસ્તાવ કર- વાને જ માટે નિયુક્ત બોલી ગયા હતા, ત્યારે શું આ બાળતમા તેને મારકાડ કર્યા વગર છોડી દેત ? મહાભારતના અંતમાં, અશ્વત્થામાના અ- જીવી મૃતપ્રાપ્ત પરીક્ષિતની ત્યારે બચવાના મર્મ- માં રક્ષા કરી હતી ત્યારે તે રક્ષણ કર્યા મહાવધી' કર્યું હતું ?

તેમણે કહ્યું - "હું હાંસી મરકરીમાં પણ જુડું બોલ્યો નથી મેં શુદ્ધમાં કદી પાછો પાની કરી નથી, મેં કસ અને દેશીને ધર્મપૂર્વક મારેલ છે, મારા મિત્ર અણુ નપ્રત્યે મેં સ્વપ્નમાં પણ વિરોધ કરેલ નથી, વળી ધર્મ અને પાત્રણુમણુ મને હ- મેશાં પ્યારા છે, એ જો સત્ય હોય તો આ બાળક જીવન પ્રાપ્ત કરે."

યથા સત્યસ્ય ધર્મસ્ય મયિ નિત્યં પ્રતિષ્ઠિતૌ તથા મૃત શિશુરયં જીવતામમિમન્નુજ ॥
"જો મારામાં નત્યની અને ધર્મની બરાબર પ્રતિષ્ઠા હોય તો આ અભિમન્યુનો મૃત પુત્ર સજી- વન થાય ?"

તપ અને તેમની શક્તિથી શું નથી બનેલું ? શ્રી કૃષ્ણના આ કાર્ય માફક મહર્ષિઓનાં અનેક ઉદાહરણ છે, તેમાં અને આમાં કાંઈ ફેર નથી. પરતુ ભગવાન કૃષ્ણનું સૂપર્યુ જીવન જ આશ- વર્ધન છે. ભાગવત ધર્મના પ્રવાહથી ભારત વર્ષમાં

ભક્તિની જે અપૂર્વ ધારા વહી છે, તેમાં જે ભ-
ક્તને જુઓ તે સર્વ તેમના ચરિત્રનું અમરણ કરી
આશ્ચર્યથી અને આનંદથી વિહ્વલ બની જાય છે.
એટલું જ નહિ પણ તેમાં એક અલૌકિક ભાવનો
આવેશ આવી જાય છે. કૃષ્ણનું પુરુષમય ચરિત્ર
જે પ્રથોમાંથી મળી આવે છે. ૧ ભાગવત અને
૨ મહાભારત. ભાગવત ભક્તિનો આગાર અને
મહાભારત જ્ઞાનનો ભંડાર છે ભાગવત, પરમહ-
સત્ કહેવ પુરાણ છે, અને મહાભારત વેદવ્યા-
સનો બનાવેલ ઇતિહાસ છે. કૃષ્ણનું ચરિત્ર મહા-
ભારતમાંથી પુરેપુર મળી આવે છે તે વાચકથી
સારી સામયિક અવગ્યાનું ચિત્ર માગે ખડું થાય
છે, અને કૃષ્ણનો પ્રભાવ, આદર્શ-જીવન અને
અમૂલ્ય ઉપદેશ નવી નવી રીતે દરેક દેહભોજી
મળી આવે છે. આ દિવ્ય ચરિત્રને શુકદેવજીએ
ભક્તિના સાગરમાં મગ્ન થઈ જોયેલ તેનું ભાગવ-

તમાં વર્ણન કરેલ છે. તે ધણું જ મીઠું-સાદું,
અને વિષાગમ્ય વર્ણન છે સચ્ચી, છેવટ સુધી
પવિત્રતાના ભાવ અને રસથી ભરેલું છે, પરંતુ
અનેક કલિકાળના કવિઓએ તે પર મરજીમાં આવે
તેમાં છંદ અને કવિત બનાવી તે તોડી પાડવા
કાશિય કરેલી છે અનેક સ્વાર્થી પુરોષોએ ભક્ત-
મણીને ખસેલ કરવા આ પવિત્ર ભક્તિ-ક્ષેત્રને દુષિત
કરેલ છે, જે કોઈને સુવર્ણ આપવામાં આવે, અને તે
તેના પરાપકારને બદલે દુટ કાર્યમાં વ્યય કરે તો
તેમાં સુવર્ણનો શુ દોષ ? કહ્યું છે કે, “વ્યયનાં
મુજ્જહાનાં કેવલં વિપ વર્ષતમ્ ।” સર્પને કુદ
પાવાથી વીપની જ શુદ્ધિ થાય છે. એ પ્રમાણે ભુ-
જ-ભક્તોએ ભારતવર્ષમાં પોતાનું વિપ દેલા-
વેલ છે. જે તેમ ન હોત તો ધર્મને બદલે અધર્મ
લોક આટલું બધું પાપ કેમ દેલાયતા કરે ?
અપૂર્ણ.

મનોહર-કુમારી.

(અર્જુનસંધાન ગતાંકથી)

પ્રકરણ તેરમું.

તરલાનું પાપના પંચામાંથી બચી જવું.

મનોહર વેપાર અર્થે રંચન ગયો તે પછી
તેને ઘેર કુમારી અને તેની સાસુ, તથા
જે નહોતો રહી. કુમારી તરફની જરાપણ ભાગણી
તેમને નહોતી, તેથી મનોહરના ગયા પછી તેમણે
કુમારીને દેવાય તેટલું કુખ દેવા માંડ્યું, કુમારીને
આ પ્રમાણે સાસુનજીવંદ કુખ દે છે તે વાત જાણી
રામચરણ તથા કુમારીની માતા મનમાં ઇર્ષ્ય
લાગી આવ્યું થોડાક દિવસ તો તેમણે જાણ્યું ન
જાણ્યું કરી ચલાવ્યું, પણ બ્યારે હવે કુમારીને
તેમણે આરવાનું શરૂ કર્યું, અને તે વાતપણ તેમને

કાને પહેલથી ત્યારે તેમણે તેને પોતાને ત્યાં
તેડી આણી. કુમારી સાસરેથી પીએર આવી કાષ્ઠ
શક્તિ મેળવી રાત્રી, પણ તેનું પતિત્રેમી હૃદય
પતિવિચોગના કુખથી તેને કબજું હતું. તેને
વારંવાર પતિના સ્નેહનું સ્મરણ થઈ આવતું.
મનોહર કેદમાંથી છુટી ગયો, જેથી હવે તેને પહેલાં
જેની ચિંતા નહોતી પણ પરદેશથી પતિ ક્યારે
આવશે તેની ચિંતા થવા લાગી, માખાપને છોકરી
બંધાવી હોય છે તોપણ જો તે હમ્મર સામક
હોય છે તો તેને વધુ વખત પીએરમાં રાખવા તે
ઈચ્છતાં નથી. સાચારણ રીતે દીકરી એ સાપના
ભારણ પેટમાં બંધે છે તે મુજબ અત્યારે બર
યુવાન અને સ્વરૂપવાન કુમારી, પતિની ચેરહાજ-
રીમાં પીએરમાં રહે તે રામચરણને પસંદ નહોતું.

પણ શું કરે? તેમને કુમારીને માટે કશી ચંકા નહોતી તે ધણીજ ચરમાળ, સુશીલ અને શુભવાન હતી, ધરતું કામકાજ કરવામાં પણ પ્રવીણ હતી, તેની માતાતેને ધણી મ્હાતી હતી. તેમણે મનોહરને એક બે પત્રો લખ્યા પણ કંઈ જવાળ આબ્યો નહોતો તેથી કુમારીને ચિતા થવા લાગી. મનોહરના પીએર આવ્યા પછી એક મહીને મનોહરનો પત્ર હતો તેમાં તેણે હજી એક બે માસ શેકાવું પડશે એમ જણાવ્યું હતું જેથી કુમારીની ચિતા કંઈક ઓછી થઈ તે જેવી રીતે માખાપને મ્હાતી હતી તેવીજ રીતે તેની બંદેન તરલાને પણ મ્હાતી હતી.

તરલાને હાથે પોતાનું વેર લેવાનો લાગ મળ્યો. મનોહર સાથે તેનો થવો સંબંધ કુમારીએ અટકાવી તેને હથ્થી પાડી હતી. તે તેને થઈ શુંચું હતું ખરાબ ચાલના માણસો પોતાના દોષને નેઈ ચકતા નથી. તેઓને પાપદૃષ્ટિથી વર્તતાં ને કાંઈ તેમાં વિખત્તા થઈ પડે તો તેને, અથવા તો તેના પાપને પ્રકાશમાં લાવનારને તે દુશ્મન ગણ્ય માને છે આ રીતે તરલા કે પાપમગ્ને પોતાની ઈચ્છા પુરી કરવાનું ઈચ્છતી હતી, છતાં પણ તે ઈચ્છાને સિદ્ધ થવામાં વિઘ્નરૂપ થવાના કારણરૂપ તે કુમારીને માનતી હતી. નેકે તેની મનોહર સાથે થવી વાતચિત કે તેના મનોહર સાથે એમ બાંધવાના ઇરાદાને કુમારી તો જણતીજ નહોતી. પણ તેની વાતચિત કુમારીની માએ પોતેજ સાંભળાને તેને કંપો આપ્યો હતો. અને માત્ર કુમારીનું તો બુંદું નામજ દીધું હતું છતાં પણ તરલાએ જણ્યું કે મારા પાપની ત્રાત પ્રગટ કરનાર કુમારીએજ મારી હલકાઈ પાડી છે. અને તે હલકાઈ પાડનાર કુમારીને તેનો પુરેપુરો બદલો આપુ ત્યારેજ મારું નામ તરલા ખરી, એમ નિશ્ચય કરી હવે તેણે કુમારીને તેનો બદલો આપવાનું સાક્ષ કરવા માંડ્યું.

પાપી મનુષ્યો અને તેમાં દુષ્ટ ઇચ્છાને તુલ્ય કરવાની ઇચ્છા રાખનાર દુષ્ટ સ્ત્રીઓ તો તે પોતાની ઇચ્છાની આડે આવનાર અને તો પોતાના

અને તેવું મનુ હોય તેની કંઈપણ દરકાર ન રાખતા તેનું નખોદ વાળવા મગી પડે છે. તે પ્રમાણે તરલા અત્યારે પોતાની સુશીલ બેન કુમારીને કુખના ખાગમાં નાંખવા તૈયાર થઈ ગઈ.

ગયા પ્રકરણમાં જણાવ્યા પ્રમાણે રામે આજે તરલાની પામે આવવાનો હતો તરલાએ કુમારીનું નખોદ રામાને હાથેજ વરાવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો સાચું તૈયાર થઈ તરલા પેલી છીડીમાં આવી રાત ઘોર અધારી હતી સાચું માણસ મળે તો તેનું મોં પણ નેઈ ન શકાય તેવી અધારી ગલીમાં તરલા ઉભી ઉભી રામાની વાટ નેતી હતી, ઠરાવેલો સમય થઈ ગયો પણ રામે આવ્યો નહિ. ધણીવાર સુધી તે પોતાની પાપરાસના પુરી કરવાની ઇચ્છાથી લાં ઉભી રહી, પણ રામે ન આવ્યો, આખરે યાત્રાને નિરાશ થઈ તેણે પાછા ઘેર જવા માંડ્યું. આ વખતે બેઘડી રાત વહી ગઈ હતી, અદ્રમાએ પણ ધીમે ધીમે પૃથ્વી ઉપર પોતાનાં કિરણો નાંખવાની શરૂઆત કરી હતી, કંઈક અધકાર ઓછો થવા આવ્યો હતો, તરલા એ ધાર્યું કે રામે આવવાનું ભૂલી ગયો હશે માટેજ ન આવ્યો, હશે! વળી હાલે નેઈકા એમ ધારી તે પાછી જતી હતી તેવામાં એક સાંકડી ગલીમાં તેને કાંઈક માણસ ધબ દબને અથડાયો. તેણે તરત આવા ખસીને પૂછ્યું “કણું?” લયડતા અવાજે જવાબ મળ્યો. “હું”,

તરલાએ કંઈક અવાજ ઓળખ્યો તોપણ વખતે કાંઈ બીજા માણસ હશે એમ ધારી તે એક બાજુ લપાઈને ઉભી રહી, જવાબ આપનાર રામે હતો, તેણે તરલાનો અવાજ ઓળખ્યો અને ઝટ હાથ લાંબા કરી લયડીયાં મારતાં તેની પાસે જઈ કહ્યું, “ઓહ! હા હા હા! તરલા, આંધ છું કે, દીક્રા આવ, હવે મારી ઇચ્છા પુરી કર, હું આ આવ્યો.”

તરલા આ સાંભળી ગજરાઈ ગઈ, સંભાના મોની વાસથી તે મમજી મમ કે આજે રડયો દાર પીને આવ્યો લાગે છે, હશે, નેઈ કે તે શું કરે છે, એમ વિચાર કરી તે ઓલી, “ઓહ, રામે? ન આવ્યો, કેમ, માંડું થયું? આવ પાછળની

છીડીમાં, અહીં જોઈ આવશે તો સાંભળશે. બને જણ એકાંતમાં આવેલી એક છીડીમાં ગયાં, રામાએ કહ્યું, “હા આવ્યો તો ખરો. જરા કામમાં રોકાયો હતો તેથી મંડિ થયું, પણ હવે તારે મારી ઈચ્છા પૂરી કરવી પડશે. “આવ આવ” એમ હવડતા આવડે કવી રામાએ હાથ લાંબા કર્યા.

આ જોઈ તરલાનું હૃદય કંપી ઉઠ્યું. તેને માત્ર રાંભાની એકજ ગરજ હતી અને તે એક કુમારીને લેખિત કરાવવી. રામાની સાથે તેની ખીજી રીતે વર્તવાની જરા પણ ઈચ્છા નહોતી. ગમે તેટલી પાપકૃત્યોમાં પ્રવર્તી રહેવા છતાં પણ તે કિંમત ભૂતિમાં જન્મેલી હોવાથી આવા હવડા માણસોના સંસર્ગમાં આવવાનું તે ઈચ્છતી ન હોતી, રામાની આવી સ્થિતિ જોઈ તે હચમચીત થઈ ગઈ, તરત તે આવી ખસી ગઈ. તે ગમે તેવી હોવા છતાં પણ અધાર, એકાંતવાસ અને વિષય પ્રેમી જડ સ્વભાવના રાખાના પંડામાં અત્યારે ફસાયેલી હતી. કિંમત કુળની જે સ્ત્રીઓ આવા નીચ કર્મો કરાવવા માટે, આવા હલકા માણસોને સંસર્ગ રાખે છે તેમની આવી દશા યાવ છે.

કેટલાક ધરમાં રાત્રિવસ ચાકર રાખવાની રીતી ચાલે છે. ત્યાં પણ સ્ત્રીઓ આવા ચાકર લોકો સાથે પોતાનો વધુ પરિચય પાડવાથી, અને તેમની સાથે ગાંઠ સંસર્ગમાં આવવાથી આવી દશાને પ્રથમ પ્રથમ છે, તરલાને પોતાને પતિવ્રત ધર્મ પાળવો તો, આવા નીચ કર્મોથી બચવું હતું અને બીજાને નીચ કર્મોથી ફસાવી બેઆખર બનાવવા માટે આવા હવડા માણસની સાથે સંબંધ બાંધી મ કહાવી લેવું હતું. પાપમાં ન ફસાવું અને પી માણસોના સંસર્ગમાં આવી પાપથી બચવું. કેમ બની શકે તરલાની પણ એ સ્થિતિ આવી રી, તેણે વિચાર કર્યો કે કાઈક ક્રિયા, તો સોધી કહાડવો પડશે. તેણે ધીમે રહી આધા ખસી માને કહ્યું—રામા, હવે વાર છે, ઉતાવળ ન વેળા ખસ જો તું મને અડકીશ તો હું જાણ દહાડો ફરી બોલાવીશ તહિ અને જુમ િશ તો તારી બે આખર યો માટે જરા

વેળા ઉભો રહે અને સામળ. તારે પહેલી કુમારીને ફસાવવાની છે, પછી હું તો તૈયાર છું. કાલે સાંજે અને જમવા બેસીએ, ત્યારે કુમારી ધરમાં હોય તે વખતે તારે તેના ખડમાં જઈ યોડીવાર ઉભા રહેવું અને હું જુમ માટે કે કાંઈ છે કે તરત તારે ત્યાંથી નાંસી જવું. હું બારણે ઉપાડું મૂકીશ, માટે કાલે સાંજે આવડે, આટલું કામ કરીશ તો પછી તારી ઈચ્છા પૂરી થશે. તું પહેલાં માટે આટલું કામ કર એટલે પછી હું તો તારે માટે હમેશાં તૈયારજ છું. અને આજે જો, અને અડકીશ તો હું તને ફોલો કરીશ. માટે સમજ નવ અને આથી ખસ.

રામે આ સાંભળી તરત વેળા ખસે. તેણે કાંઈ કે હાથ આવેલી ખાજ બગડે છે પણ જો-ઉતો ખરો કે કાલે હું ધાવ છે એવો વિચાર કરી તે બોલ્યો—“જો તું મને આજની પાંદક નાકક રખાવવા માગતી હોય તો આપણે તેમ કરવું નથી. અને સોગત ખાખ કહેતી હોય કે કાલે તારે કામ સિદ્ધ થવા પછી તું મારી ઈચ્છા પૂરી કરીશ તો પછી હું તને જવા દઉં.”

તરલાએ કાંઈક હસતાં હસતાં, રામાનો હાથ ઝાલી કહ્યું, “જા, રાપા, આજે તું પાછો જા, કાલે તું મારા કઠા પ્રમાણે કરજે એટલે પછી હું તારીજ છું. તારા સમ જા, પછીથી હું તારી ઈચ્છા પ્રમાણેજ વર્તીશ.”

આમ કહી તરલાએ રામાને રાત કર્યો, પણ તરલાના હાથનો સ્પર્શ થતાં તે વીજળીના ચમકારાની માફક ચમક્યો, અને તરલાને ગળે હાથ નાંખવા મંડ્યો, તરત તરલા ખસી ગઈ અને કહ્યું, “રામા, હજી પાછો આવ્યો કરે છે, કહ્યું કે આજનો દહાડો, ઝંપ, કાલે જરૂર તારી ઈચ્છા પૂરી કરીશ જા.”

આ સાંભળી રામે પુરી યતો બોલ્યો “હું, કાંઈક કહે છે, જો આજે તો જઈ છું, પણ વળી કાલે બીજું પ્લાનું કાઢીશ તો પછી મારા જેવો ખૂડો નથી હો, પછી તારી મરજી કેમ જઈ કાલે કશું છું ને ?

તરલાએ પોતે જાણમાંથી છટકી જવા અને પોતાની જાણમાં ફસાવવાના ધરાધારી વધુ

હાસ્ય કરીને કહ્યું કે, “ વંણી વાછો બોલ્યો એક વાર તો કહ્યું કે જા, કાલે આટલું કામ તું કર, પછી હું તો હુંગેને, વાહ, આમ ગાંડાં થુ કહાડે છે, લે હવે તું જા, અને હું પશુ જઈ છુ એમ દહી તરલા તેને લા જ મૂકીને ધામે રહીને છાંટકી ગઈ

રામો પશુ કાલે આપણી આચા પુરી થંસે એમ માની ત્યાથી લપડતો લપડતો રાગડા ગાતો ઘેર જઈ સુઈ ગયો

આ વિશ્વમા યજ્ઞા માણસો બીજાને દુષ્ટી કરવાની ઈચ્છાથી પોતે જ દુષ્ટતા પંજામાં સપડાઈ જાય છે. તેઓ જાણતા નથી કે આ જગત એક ઈર્ષાળ જેવું છે, યજ્ઞા દિવસ તેમાં ભરાઈ રહેવાનું નથી, ગમે ત્યારે પશુ તેને છાડી બીજે સ્થળે ચાલ્યા જવાનું છે, અને ત્યાં હાથનાં કપી દેવે વાગે તેવી રીતે ક્યાં ક્યાંનાં બદલો મળવાના છે. આ સંસાર કર્મક્ષેત્ર રૂપ છે, તેમાં રહી ઉત્તમ કર્મો કરી તેના મંચપ કરીને જે સાથે લપડાઈયું તો જ ત્યાં સુખ મળવાનું છે, નહિ તો ત્યાં અનંત દુઃખ અને કષ્ટને સહન કરવું પડશે મનુષ્ય શરીર આજ છે ને કાલે નથી. હાથે કરીશું તેજ સાથે આવશે, આવું જાણવા છતાં આજ કાલ મનુષ્યો પાપકર્મ કરતાં જરા પશુ ડરતાં નથી. તરલા પશુ આવી રીતે કુમારીને દોષિત કયાની, પોતાના પાપને ઉઘાડું પાડ્યું તેના બદલો લેવા માટે આવું નિયકર્મ કરવા તૈયાર થઈ, અને બીજાને ખાડામા ધકેલતાં પોતે જ ખાડામાં પડતા પડતાં બચી ગઈ, પશુ હજી રામાની તેને આ નીચ કામમાં ઘણી જરૂર હતી, જેથી તે રામાના પંજામાંથી બચશે કે કેમ તે શક્ય છે તે બીજાને દુઃખી કરવા માટે અને પોતાના વેરનો બદલો મેળવવા માટે આવાં નીચ કર્મો કરનાર, રામાના હાથમાં પતંગીવાની માફક સપડાઈ ગઈ હતી. તરલાની માફક આજ કાલ યજ્ઞા માણસો બીજાનું બાંધું કરવા માટે, અને બીજાને હાનિ પહોંચાડવા માટે નીચ માણસોનો આશ્રય લે છે, અને પોતાના ઉચ્ચ જીવનને તે નીચ માણસોના હાથે એક ધડીઝરમાં નીચ બનાવી દે છે. તેઓ આ શરીર કાલિયું છે

નાશવંત છે, એમ આવાં નીચ કર્મો કરતી વખતે જુદી ભાવ છે. આ વિશ્વમાં બીજાને દુઃખ આપવાની પ્રવૃત્તિ કરવી એના જેવું બીજું પાપ નથી, આમ છતાં પશુ પોતાની ક્ષુદ્ર લાલસાને તૃપ્ત કરવા માટે અન્યને દુઃખના ખાડામાં ગંધડાવી પાડતાં મનુષ્યો જરા પશુ અચકાતા નથી.

કુમારીને દુઃખ તો હતું જ, મનોહરની ગેરહાજરીથી પતિ વિયોગના દુઃખથી તે પીડાતી હતી, સાંસરે સાસુનણ્દના કણ્યાથી ત્રાસી ગઈ હતી ચિતાથી તેનું શરીર અંકુશ યથ ગયું હતું, આવી દુઃખી કુમારીને પડતા ઉપર પાડું મારવાના ધરોહ તરલાએ વંધું દુષ્ટતા ઉમેરા કરવા પોતાની કંપટળળ પાથરી સાસરીયાના ત્રાસથી તે ત્રાસી પીએર આવી માખાપના પ્રેમથી દાષક મન વાળી રહેતી હતી, ત્યાં તરલાએ તેને આ દુનિયામાં જે પાપની શિક્ષા ન થઈ, જે પાપ કરનારને આ દુનિયામાં ઉભૂ રહેવાની જગ્યા ન મળતી નથી તેવું પાપકર્મ કરવા બદલનું નીચ આજ ચઢાવી, પીએરમાંથી પંજુ પગ ટાળવાની યુક્તિ રચી.

બીજે દિવસે પંદોરેક રાત વીતી છે, ચંદ્રમાનો પ્રકાશ અંધકારને દુર કરી રહ્યો છે, તે વખતે કુમારીના ઇન્દ્રિયને ઘેર અંધકારમય બનાવી દેવાને માટે, તેના સુખમય સસારને હાથે રહે માટે બાળી દેવાને માટે, તરલાએ પ્રથમ કરેલા સંકેત મુજબ ઉપાડા ચક્રેલા બારણામાં યથ નીચ કર્મ કરનાર રામો ખડકોમાં આવ્યો તરલા તેની વાટ જોઈ ત્યાં ન ઉભી હતી તેણે જે ખડકો કુમારી હતી તે ખડકું બારણું કુમારીના ઉઘી ગયા પછી ધીમે રહીને ઉઘાડી નખિલું હતું, તે બારણું તરલાએ ધરાશાથી રામાને બતાવ્યું. જેથી રામો તે ખડકોમાં ગયો અને એક ખૂણામાં સુખ પડતાં જઈ નાસી જવાય તેવી રીતે ઉભો રહ્યો.

કુમારી આખા દિવસના યાકથી અને ચિતાથી આ ખડકો આવી જરા આડી યતાં ઉઘી ગઈ. કુમારીમાં હવે પહેલાંના જેવી મંદુરતા નથી. હસવું તો તેને આવતું જ નથી, કાષ્ઠની સાથે ગપ્પાં મારવાનું તે પસંદ કરતી નહોતી, આખો દિવસ વ્યાકુલ ચિત્તે તે ધર કામે કરતી અને ચિતામાં

ચિંતામાં ઉદાસ રહ્યાં કરતી હતી. તેના ખંડમાં એક સ્ત્રીએ દીવો બળ્યા કરે છે. અને કુમારી યાદી પાકી ધસધસાટ ઉઘ્યાં કરે છે. રાત્રે જ્યેવ તેના ધરમાં પેઠા કે તરતજ તરલાએ ત્યાં ચોકમા તેની મા, કુમારીની મા અને એક બે આડાસી પાડાસી સ્ત્રીઓ બેકી બેકી તાપણીએ તાપતી હતી ત્યજ જઈ તેણે વાત કરી કે, અરે મા, મા, ને તો ખરી કે કુમારીના ધરમાં કેક છે, નક્કી કુમારીએ કેકને બોલાવ્યો લાગે છે આ સાંભળી સર્વ સ્ત્રીઓ કંઈક છે, કંઈક છે કરતી હો છા કરતી કુમારીના ખંડ પાસે આવી ધુમે પાડવા લાગી કે તરત મંકેત પ્રમાણે રાત્રે કુમારીના ખંડમાંથી દોટ મૂકી નાંચી ગયો. તેને જતાં સર્વ સ્ત્રીઓએ જોયે આ જોઈ દરેક તરલાની વાત સાચી માતી. કુમારીની માતો ગુસ્સે થઈ ગઈ, આ લાગ જોઈ તરલા એ કહ્યું. “ જોયું, આપણે કુમારીને કહીને સમજણી માંતતાં હતી, પણ પતિની ગેરહાજરીમાં કેવા નીચ કર્મ કરવા માંડ્યા, બહારથી તો બોળી છતાં જેવી લાગે છે.”

આ સાંભળી કુમારીની માના કોષમાં વધારો થયો. તેણે ધરમાં જઈ કુમારીને બોલાવી અને ગુસ્સે થઈ કહ્યું, “ રાંડ, તાર્કે મોં મને ન બતાવ, તે આ શું કર્મ કરવા માંડ્યું. મરી ગઈ હોત તો પણ સાંડે કે તાર્કે મોં ન જોતું પડત.” આમ કહી કુમારીને આવતા વેત જ બે ચાર ચપ્પડો ચોડી દીધી.

કુમારી ઉંઘમાંથી ઉઠીને આવેલી તેથી તેના ઉપર કોઈ દહાડો નહિ ને આંજો આ પ્રમાણે પોતાની મા ગાળો લાડી, માર કેમ મારે છે, તેની તેને ખબર નથી, તે તો એકદમ આ પ્રમાણે ખનતા આજો બની ગઈ અને “ શું છે, મા, કહેલો ખરી, તું મને કેમ ગાળો લાડે છે? મારો શો વાક છે? મેં તાર્કે શુ બગાડ્યું છે? જો મા, તું મને આમ નિર્દય થઈને કેમ મારે છે?” આમ ધુમે પાડી પૂછતાં રહ્યા. લાગી, તેના ધરમાં રાત્રે આવ્યો હતો અને આ પ્રમાણે તરલાએ પોતાના ઉપર છુટી આળ ચલાવી છે તેની તેને કંઈ ખબર નહોતી. રાત્રે આવ્યો ત્યારે તે તો ઉંઘતી હતી, નથી

કંઈક આવ્યું ને કંઈક ગયું કે શું બન્યું તેની તેને ખબર નહોતી, કુમારી દુ.ખની મારી મરી જ રહી હતી તેમાં આ પ્રમાણે પોતાના ઉપર થતાં લુપ્ત જોઈ તે ગભરાઈ ગઈ.

તેની માંએ નજર નજર તેના ખંડમાંથી કોઈ અનુભવા પુરખને નાસતાં જોયા અને તરલાએ અશબર મીઠું મરચું ભજારાવી વાત કસાવી દીધી જેથી તેણે નકકી માન્યુ કે, કુમારી જરૂર ખરાબ વાસની નીકળી અને આટલો માર મારવા છતાં પણ અજાણી બની સાચી વાત કહેતી નથી. તેથી વધુ ગુસ્સે થઈ તેને ગડાપાટુ મારતી કહેવા લાગી, “ રાંડ, તે મારી સાત પેટી કુખાડી, અમારું જીવતર બાળી દીધું. તને આવો સ્વરૂપ વાન વર મળ્યો છતાં પણ તું આવું નીચ કર્મ કરતાં લગાઈ નહિ, અમે નજરોનજર જોયું ને, પાછી શાહુકાર થઈ અમારી આખામાં ધુળ નાંખી શું છે એમ પૂછે છે? તે શું કર્યું તેની તેને ખબર નથી.”

આ સાંભળી કુમારીના દુ.ખની અવધી રહી નહી, તે માર ખાતી, બે હાથ જોડી માને પડે પડી રડતી રડતી કહેવા લાગી —

“ મા, મને ન માર, મારો ઉપર આવું કંઈક ન ચુક, હું કાંઈ જાણતી નથી અને તું મને આવું કહે છે, જરા તો દયા લાવ, શું થયું તે તો કહે તે શું નજરે જોયું? મને આમ માર માર કેમ કરે છે?”

આથી વળી તેની માને વધુ ગુસ્સો વધ્યો તેણે મરાઈ તેટલી કુમારીને મારો હાથ પગ માંથી એક બાલુ બેસાડી મૂકી. બીજી સ્ત્રીઓએ ભરાઈ જઈ કુમારીને ઓડારી, તરલા બાલુ ઉપર ઉભી ઉભી કહેવા લાગી, “ દરો, મા, હવે ન મારશો, જે બન્યું તે બન્યું, નાતું છોકરું કહી આડે માર્ગે ચડી ગયું, પણ હવે તેવું ન કરે તેની કાળજી રાખીયું મા, જન્મ દો.” આમ કહી વળી તેની માની શંકાને તે દહ કરતી ગઈ.

કુમારી ગિચારો કાંઈ સમજી શકી નહિ, ખરી વાત તેને કાંઈક એ કહી નહિ, તેની માએ જાણ્યું કે “ રાંડ, હાથે કરીને નીચ કામ કર્યું અને પાછી

સતિ યવા માનતી નથી. " એમ માન્યુ તેથી કુમારીને પોતે શાથી મારે છે તે ન કહેતા ઉપલક્ષ્યે બે ચાર વાત જણાવી દીધી. કુમારી બિચારી પોતાના ઉપર શી રીતે આવું આળ આવ્યુ તે સમજી શકી નહિ, અને તેથી દુઃખમાને દુઃખમા, માર ખાતી, મેઘાં ખાતી તે સુધવા લાગી તેના ઉપર અત્યાર સુધી જે જે દુઃખ પડ્યા હતા તે કરતાં આ દુઃખની તો અવધિ, તે સમજી કે મારા ઉપર નીચ આળ આવ્યું છે, હું જાણતી નથી પણ મારી વાત કોઈ માનતું નથી, હામ ! ઇશ્વર, હવે મારી શી વલે યશે, પતિ જાણશે તો શું યશે, ખરેખર આ જીવતર કરતાં તો મરવું સારું.

તરલાને ચંડક વળી તેણે જાણ્યું કે હવે કુમારીને માટે આ દુનિયામાં જગ્યા નથી, મને કલકિત બનાવી હલકી પાડી તેના તેને બરોબર બલેલો મળ્યો, તરલાએ આ વાત કુમારીની સાસુ નજીક

ને પણ જણાવી; સાસુ નજીકતો વહુનો મોટો વાંક પડ્યો જાણી કહેવા લાગ્યા કે, તરલા જોને, અમે તેને અમર્યા મારતાં હોઈશું, અમે પણ કાંઈ જોયું હશે તારને, રાંધ, નીચ નીકળી, રૂપાળીએ રૂપ બોળી દીધું, હવે અમારા ઘરમાં તો અમે તેને રાખીએ જ નહિ, મનોહર આવશે ત્યારે આપણે તો આ, બધું કહી દઈશું.

આમ એક બે કરતાં કુમારીની આવી જુદી વાત સર્વે રથેલે ફેલાઈ. કુમારી પવિત્ર હતી, તે તેવું મન જાણતું હતું, કે બીજા તરલા ને રાખે જાણતાં હતાં, બીજા બધાએ તો તેને કલકિત કરાવી દીધી. હવે કુમારીના દુઃખની અવધિ રહી નહિ, પીએરમાં મા તેના ઉપર બરોબર સાવચેતી અને કરપ રાખવા લાગી. ધણીવાર, મારજુકું પણ કરતી હતી આ પ્રમાણે પવિત્ર કુમારીના ઉપર અપવિત્રતાનું આળ તરલાએ ચડાવી દઈ પોતાની ઇચ્છા તુલ કરી.

પ્રાસંગિકનોંધ.

આ વિશ્વમાં જે કોઈ બને છે તે માત્ર ઇશ્વર જ બને છે. જે કોઈ નકે છે તે પણ ઇશ્વરસત્તાથીજ નકે છે જગતસાત્રના ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લયના કારણરૂપ શ્રી પરમાત્મસત્તા છે. મનુષ્યે ઇશ્વર આઠા-પોતાના અંતરાત્માની આઠા પ્રમાણે વર્તવું પછી તેમાં વિજય મળવો કે કેમ તે ઇશ્વરને સોંપી દેવું. શુભ વિચારનું મનન કર્યું કરવું. પોતાના કર્તવ્યનું નિરીક્ષણ કરવું અને એમાં કોઈ અશુભ વિચાર કે અપ્રિય કર્મનો પ્રવેશ ન થઈ જાય તેની સાવધાનતા રાખવી એ આપણું કામ છે.

x x x

ભાગ્યોદયની શરૂઆત શ્રી ૪૯ સંકેતાનુસાર થઈ, અને તેની આઠક સંખ્યા પ્રથમ વર્ષમાંજ સારી થઈ ગઈ અને આવા લંકાર્પના સખ્ત મામલામાં, સખ્ત કાગળોની મોંઘવારીમાં પણ તે

નબી ચક્રેણું તે પણ તેજસતા અનુસારજ. ત્યારે લક્ષ્યભર્યા વર્તમાનપત્રો અને માસિકાએ પોતાનું લવાજમ વધાર્યું ત્યારે ભાગ્યોદયનું લવાજમ વધારવાનું, પણ આઠકોએ અમને સવચ્ચ હતું. છતાં પણ થોડા લવાજમમાં તેના દ્વારા ચર્ચાતા વિષયોના પણા માણ્યો લાભ લઈ થકે તેજ હેતુથી તેવું લવાજમ વધાર્યું નહોતું અને હવે પણ વધારવાનું નથી. જે કે તેમાં એકાદ ફોર્મિતો, ઘટ્ટાડે કરવો પ્રેરેલો તોપણ તેમાં વાંચન તો પ્રથમ જેટલું જ સમાવવામાં આવતું, અને હવે પછી પણ એક ફોર્મિતો ૧૧ ફોર્મ જેટલું વાંચન આપવાનો અમે પ્રયત્ન કર્યો છે તે માત્ર ધરવું ગ્રેસ એટલે જ બની શકે છે.

કાગળોની સખ્ત મોંઘવારી, જે જગ્યાએ કાગળો ૩ રૂપીએ રીમ તેને બદલે હાલ ૧૦ રૂપીએ રીમના કાગળો પ્રાપરવા પડ્યા, ૭ રૂપીએ

પીએ રીમના બેઝ કાગળોના લાવ ૩૦ રૂપીઆ આપવો પડે છતાં પણ જે વખતે તે કે જે રૂપીએ રીમના કાગળો વપરાતા તે વખતનું લાગ્યોદયનું લવાજમ રૂ. ૨ હતું, તે જ લવાજમ ૧૭ અને ૩૦ રૂપીએ રીમના કાગળો વાપરવા છતાં પણ હાલમાં રહ્યું. તે માત્ર તેને ટકાવી રાખવા અને તેના વિચારનો વધુ ફેલાવો થાય તે માટે જ આ પ્રમાણે આટલા વર્ષ અને ખોટમાં કામ કર્યું. તેના બદલે હવે પછી દરેક માહક અકેક માહક વધારી આપીને અમને આપશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ.

આ અક પછીનો કેલેન્ડરોની આદ્ય તમારા હાથમાં આવતાં લાગ્યોદયનું છઠ્ઠું વર્ષ પુરું થશે, અને તેનો સાતમા વર્ષમાં પ્રવેશ થશે. તે નવા વર્ષમાં શ્રી ક્રિસ્ટસેલાતુસાર તમે તેમાં નવિનતા જોઈ શકશો. જે કે લગાઈ બધે પડી છે, ઘણી વસ્તુઓના લાવ ઉતરી ગયા છે તોપણ કાગળોના ભાવનો ઉતર્યા જ નથી, તો પણ નવા વર્ષથી તેના કદમાં વધારો થશે, કાંઈક ચિત્રો મુકવાની પણ વ્યવસ્થા થશે, અને ગુજરાતના વિદ્વાન અને મહા પુરુષોના વિદ્વાત બધાં લેખો આવશે. દારકાં પીઠના શ્રીમાન શંકરાચાર્ય મહારાજ, વડોદરાના શ્રી-

શ્રી સાધકર્ગના સદગુરુ શ્રીમદ્દિપેન્દ્રાચાર્યજી, શ્રીમન્ નથુરામ શર્મા, ગુજરાતના વિદ્વાન શ્રીમાન નર્મદાસંકર દેવરાંકર મહેતા, અને એવા જ ધીમ્ન વિદ્વાનોના લેખો આવતા વર્ષથી શરૂ થશે. વળી નવા વર્ષથી એક ચાલુ વાર્તા દિવ્યાંગના રસમય અને બોધક શ્રીચરિત્રના ઉત્તમ નમુના રૂપ ચાલુ થશે.

વૈષ્ણના, ખેતીવાડીના અને કુનર ઉદ્યોગના લેખોમાં પણ કાંઈક નવિનતા જણાશે. વધુ તો શું, પણ જ્યારે નવીન વર્ષથી તમારા હાથમાં લાગ્યોદય આવશે ત્યારે તેમાં ઘણો જ ફેરફાર અને નવિનતા જોઈ શકશો.

આવા ઉપયોગી લેખો સમાવશને માટે તેના કદમાં પણ વધારો કરવો પડશે અને તેમ છતાં લવાજમ તો જે છે તે જ એટલે રૂ. ૨-૦-૦ રાખવામાં આવશે.

આવતા વર્ષની ભેટને માટે ઘણા માણસોની એવી ઇચ્છા હતી કે આ વર્ષે કોઈ વૈદકી ઉપયોગી ભેટ મળવી જોઈએ. ઘણા માહકોએ પત્રો દ્વારા તેવી ઇચ્છા અમને દર્શાવી છે. અને તેથી તેમની ઇચ્છાતુસાર સાતમા વર્ષની ભેટ તરીકે-

નેપ પોથી

વાને

વૈદક હુચકા સંગ્રહ.

આ નામનું વૈદકના ઉપયોગનિ ધેર બની શકે તેવા અક્ષિર ઉપચારોના સમહત્વ પુસ્તક-આપવામાં આવશે તેમાં સાધારણ માણસ પણ સમજી શકે તેવી રીતે દરેક રોગ, તે રોગ યોગ્યની કહાડવાનો લક્ષણ, અને તે રોગ કઈ ધરગતુ દવા યોગ્ય ધરની સારવારથી મટી શકે તે આપવામાં આવ્યું છે. તેમાં જે ઉપાયો બતાવવામાં આવ્યા છે તે વનસ્પતિના અને ધેર દરેક માણસ બનાવી શકે તેવા છે વળી જે દરદ હજારો રૂપીયા વૈદક કટરોને પેસા ખર્ચાગ્યા છતાં ન મટતું હોય તે માત્ર ધેર જ બે પૈસાની ગોળીને ત્યાંની વસ્તુઓથી અથવા તો ખેતરોમાં થતાં કાઝ પાછાંના ઉપચારથી મટી શકે તેવા અક્ષિર પ્રયોગો તેમાં

આપવામાં આવ્યા છે. અને અમે આશા રાખીએ છીએ કે આ એક જ પુસ્તકથી લવાજમના પૈસા તો વસુલ થઈ શકશે અને માહકોના દવા દાર્માં જતા સંકેતો રૂપિયાનો ખર્ચાવ થશે.

x x x x

આ પુસ્તકની હાલ કાગળોની મેલિવારીમાં માત્ર માહકો પુસ્તકી જ નકલો છપાવવામાં આવશે. માટે વખતે પછીથી થતાર માહકોને તે ભેટ ખૂટી પડે તો નુ પણ મળી શકે તેવો સભવ છે. તેથી નવા માહકોએ અત્યારથી જ પોતાનું નામ માહકમાં નોંધાવી દેવું કે પછી તેને ભેટને માટે નિરાશ થવું ન પડે.

इन्फ्लुएन्सा.

(લેખક—રા. રા. વકીલ નદરામ પ્રાગજી)

દોહડા.

કુદરત કોપ અંકે ધર્મ લોપ,—મદિયર હોવત ભાર,
મદામરી, મરકી, મરુન,—કુદ્રાળ અતે ધાર.

આવાર્થ—પૃથ્વી ઉપર બહુજ અતીની વધી
જય ધર્મનો લોપ થવા માટે અને અધર્મ વધે
મનુષ્યોની સંખ્યામાં બેહદ વધારો થઇ ભાર વધી
જય ત્યારે કુદરતનો કોપ એટલે “આધિદૈવીક”
પણથી મદામરી એટલે કાલેરા મરકી એટલે
પ્લેગ અને બ્લેકડીવર. એટલે માણસ કાણું પડી
જઈ ચોવીશ કલાકની અંદર મરી જવાના રોગ-
યાળો તાવ ઇન્ફ્લુએન્સા એટલે સન્નીપાતીક તાવ
જેને ઇંગ્લિશમાં “ન્યુમોનીયા અને લોહીક માથામાં
“થુંઝારા” કહે છે તેવા અનેક એવી રોગો કાઠી
નીકળાને તેમજ બાળવૃદ્ધોએ અતીવૃદ્ધોથી કુદ્રાળ
પડી માણસોનો હૃદયનેદક સંહાર થઇ જાય છે.
કારણ શીવાય કઈ બનતું નથી યોગ શીવાય
“નુ” પણ અંદરમાને અસ્તો નથી તેમ રોગાણ, હુ-
આણ, અત્યાચાર, બ્રહ્માચાર, સ્વાર્થપરાયણતા
શત્રુવિમુદ્ધાદિ અધર્મ અત્યંત વધી જતાં અને
મનુષ્યોને નોંધએ વેટકું અનાજ નહીં પાકતાં
અને સખ્યા વધી પડતાં સમ્યક્પણ અર્થે સંહાર
એજ કુદરતના કાવલોનો નિયમ હોય એવું અનુ-
માન સદગ થાય છે બધી બધી જાય તાકું
કાઠી કાઠી કાઠીએ એ કહેતીને કુદરત અનુમ-
તી જણાય છે

આ રોગ નવો નથી.

આ રોગ ૬૪ નવો નથી ઇ. ૧૮૦૬-૧૦ ના
એકામાં તે યુરોપમાં હતો અને અને ૧૮૮૯ માં
તે આ દેશમાં હતો (જુઓ ડી. ટ્રીસ્ટાવનદામ
શાકરન શાંતીરીક સાઅ) મતલબ આ રોગ
નવો નથી.

આ સપ્તી ઉપર નવું ૬૪ બનનુંજ નથી ને
અસ્તીત્વે બીજક પહેલાંથી નથી તેનો કરી હો
જાય થતો નથી એવો શાસ્ત્ર મિદ નિયમ છે.

કાળની મોધીના અભાવે તે નવું જણાય તેમાં
કંઈ નવાઈ નથી.

આ રોગનું નેવડપ.

આ રોગ એ સન્નીપાતીક રોગ છે એમ આ-
ધુર્વેદીક શાસ્ત્રોથી સીદ થાય છે આ રોગમાં
સરવાતમાં સળેખમ પછી ખાંસી, તાવ, ઉન્માદ
એ પ્રમાણે ચીન્હો જણાય છે. આ રોગમાં કંઈ
એ પ્રધાન્ય પડે છે. અને તે એટલો બધો પ્રજાળ
છે કે તાવ વીગેરે નષ્ટ થવા છતા મહિના સુધી
ખાંસી આઆ કરી મનુષ્યોને તાવ, તે અસક્ત
બનાવી દે છે.

ખાંસી જોરદાર હોવાથી તેનો આપાત કંઈસા
તથા યકૃતને લાગી તેમાં વરમ, સોળે, યાને પાક
થાય છે.

શરીરની અંદરના અવયવ જેવાં કે ફેફસાં,
યકૃત આદિ અગત્યના અવયવો કે જેના ઉપર
આસોઆસનો અને જીવનરૂપ શુદ્ધ લોહીના ફરવાનો
આધાર છે અને જે પ્રાણ અથવા જીવન ગતીનાં
પાયારૂપ છે તેમાં વિકલા થાય ત્યારે તાવ તેની
સાથે અવશ્ય હોવાજ નોંધએ અને તે જોરદાર
આવી અચુ-ઉતાર રહે ત્યારે તેની મરમી મંગજ
અને ફેફસાંને પડેલી ત્યાં વરમખાકી લોહીનો જમાવ
કરી સન્નીપાત. (ન્યુમોનીયા=થુંઝારા) ને ઉત્પન્ન
કરે છે.

આ રોગમાં કંઈને પ્રથમ જીવતો નોંધએ.

ચર્કશાસ્ત્રનો ખામ નિયમ છે કે સન્નીપાતમાં
મુખ્ય રોપ ક્ષેત્રો રોપ છે અને તેથી મુખ્યત્વે
તેનેજ જીવવાનો પ્રયત્ન થયો નોંધએ.

“કંઈ વિશેષે ઉત્તરી કરાઈ” કહી રાખે છે
તથાને મુખ્ય ઉપાય ઉત્તરી કરાવવી તેજ છે અને
તેથી નો દરદી સચકત રોપ અને તેને સરવાત-
નો

મજા પાંતીકર (ઉલટી કરાવનાર) દવા આપ-
તામાં આવે તો કફનો તીવ્રતા થતાં. તોવ નરમ
પડી જાય છે અને તેથી સન્નીપાત (ન્યુમોનીયા)
થવાનો યોગ્ય સંભવ રહે છે અનેક દેશોમાં તેથી
સાફ પરીણામ અનુભવવામાં આવ્યું છે. કફના
તીવ્રતા તરીકે વૉગીટ (રોષક તરીકે) ઉત્તમ
છે અને ત્યારબાદ સામક તરીકે તીક્ષ્ણ દાર-
ચુક્ર દવા ફાયદાકારક છે

લીધેલા અનુભવ ઉપરથી જે ઘણું સાફ પરી-
ણામ લાવનારા અગત્યના નિયમો અને ઉપચારો
જાણ્યા છે તે સોફીનાર્થે નીચે બતાવવામાં
આવે છે.

આ રોગના ચાર તબક્કા.

- ૧ પહેલો—સંજેખમ, ગળામાં રોષ, ખરજ, દાઢ,
આખા અંગતું દુઃખવું અને કળતર.
- ૨ બીજો દીશા—તાવ ઉપરસ, જોરહાર, શ્વાસનું
વધવું, નાડી જોરહાર, અચક્તી, તાવ ૧૦૦ થી
૧૦૧ ડીગ્રી.
- ૩ ત્રીજો તબક્કો—શ્વાસોશ્વાસ વધે છે, નાડી ૧૨૦
જેટલી ઝડપથી ચાલે છે તાવ ૧૦૧ થી ૧૦૫
ડીગ્રી જેટલો, માથાપર ગરમી આ-સ્થિતીમાં
ન્યુમોનીયા (સન્નીપાત=બ્રમ-શ્વાસરોગ)
થવાનો ભય રહેલો છે.
- ૪ ચોથો તબક્કો—ઉપરનાં તમામ લક્ષણો ઉપ-
રાત્ત અપાર અંશકિત શીત વળવા માન શુન્યતા
થઈ આવે છે.

સાધારણ સારવાર યાને પાળવાના નિયમો.
પહેલી સ્થિતિમાં—

- ૧ સંજેખમ થતાંજ વિશ્રાંતી લેવી, ઝાડ પેટાળ
માટે પશુ બહાર ન જવું, ઠંડી દવા બીજકત
લેવી નહિ, છાતી ઉપર ગરમ કપડું પહેરી
રાખવું શ્રમ માત્ર તજવો તે અતી તુકશોન-
કારક છે તેટલીજ રાત્રી ભયકારક છે.
- ૨ માત્ર ખોરાક એકદમ બંધ કરવો અને તદન
આરામ થઈ જાય ત્યાં સુધી બકરીનું ગરમ ગરમ
દુધ, અગર કોલ્ડ; મળતું પાણી લેવું સાફ ચમ
ગમાં પછી પશુ થોડા દિવસ તળેલું, મશાલા-
વાળું, તેલી પદાર્થ, બારે અનાજ ધઉ કે અડ-

દનો ખોરાક ખાવો નહી. દાઢ, દાઢ, દાઢાસવ
ખાવાં અને ધીમે ધીમે ચોખા આદિ દરોઝો
ખોરાક ખાતાં ખાતાં અસહ્ય ખોરાક પર ચડવું.
૩ શરૂઆતમાં વીજાવતી મીઠા (મેન્ડીચીયા) નો
રસ લેવો.

૪ લીલી ચાદમા તુળશીના પાન તથા તજ નાંખી
તેનો ઉકાળો સર્જ સવાર લેવો.

૫ મીઠું પાણીમાં ઝોગળાવી ડાગળા કરવા.

બીજી સ્થિતિ.

- ૧ ઉલટી કરાવવી ઉલટી કરાવવા માટે
(૧) ૨૦ થી ૩૦ ચેન કપીકાકુચાનદા
ગરમ પાણીમાં મોટા માણસને આપી
ઉપર ગરમ ગરમ પાણી પાવું અને
૩-૪ ઉલટી થવા દેવી તેથી કફ ઠંડ
વાઈ જશે તાવ હલકો પડી જશે અતી
ઉત્તમ ઇલાજ છે.
- (૨) અજોનો, લવીંગ, હળદર, ખારો, તોલો
તોલો ભટ્ટ રોડી નાંખવું, પછી તીખાં
તોલો ૧, સુંકતોલો ૧, જવખાર તોલો
૧, તજ તોલો ૧, જીરમથ તોલો ૧
ખાંડી વજ્રગાળ ચુર્ણ કરી મોરંગીની
રસના તથા અરુણીના રસના એકેક
પટ (લાવના) આપી સુંકવી ચુર્ણ
કરવું તોલો ૦.૫ દીવસમાં ૩ વખત તથા
રોત્તિ ગ્રજ વખત હેતું કફને પકવવી
ખડખાને સહેલાઈથી કાઢી નાખે છે.
- (૩) તાવ માટે વારખર્જ દીયર આપવું ગાયવા
દેવદારાદિ કવાથ.
- (૪) દેવદાર તોલો ૨-૩, પીપર, સુંક,
કાયજી, તુગરમેથ, દરીપાતું, કડુ, ધાણા,
હોમજ, ધમાસો, મોરંગીની મૂળ,
અતવીપ, ગળો, કાકડાશીંગી, ભારંગી,
પટોળ (કડવી ધીમેડી) આકાના
મૂળની છાલ, એરંડાનું મૂળ, તજ
સાંકોડીનું મૂળ, લીંબડાની છાલ, અર-
ુશીનાં પાન મરચવાની જાલ, સીધા-
લુંલું દરેક તોલો તોલો. લઈ નાખ્યા
ભાંગો ખાંડી ચાર ચાર તોલાનાં પડીકાં
કરો એક રોર પાણી માટીની ઘોણીમાં

તાણમાં સ્ત્રી અને પુરો-વાળા એક બીન અધિકારીઓની કમીની નીમવા ને સ્ત્રી મદદનીશ મર જનની સેવા સ્વીકારવાની દરખાસ્ત ઓ. મી. કમિટી મોકલી તે પસાર થઈ હતી તે પછી ઓ. મી. ગ્રાન્ટર્સના પારેખે ના. ગવર્નરે આ ઇલાકાની જે મેન્ડા બજારી છે તેની કદર કરી નોંધ લેવાનો, તેઓ આવા વખતે ઓઢી છોડી જાય છે માટે દિલ્લીગીરી દર્શાવવાનો દરખાસ્ત રજુ કર્યો હતો જે પસાર થયો હતો.

ઓ. મી. વી. જે. પોલે વડી ધારાસભામાં હિંદુ લખને લગતો જે ના. પટેલનો લખનો ખરડો રજુ કર્યો છે તેની ખરડો. વિરૂદ્ધ ધણી સભાઓ બરાબર તે ખરડો પાસ ન થયો નેપ્પે. એવા દરોખો ના. વોર્મશિપ ઉપર મોકલ્યા હતા. આ બાબત ધણે સ્થળે ઉદાપોહ ચાલી રહી છે. આ ખરડાથી હિંદુ ધર્મીઓ અને મનાતનીઓનાં દિલ્લે કુખ્યા છે. પરસ્પર વિગતીય લખથી વલ્લુદંકર પ્રજા ઉત્પન્ન થાય તો પછી હિંદુનું દિલ અને તુર તેવી પ્રજામાં રહી શકે નહિ, માટે આ ખરડો પસાર કરતા પહેલાં ના. વાઈસરોયે હિંદુ ધર્મના અનુયાયીઓના મત ઉપર લક્ષ આપવાની જરૂર છે.

ના. લોર્ડ વિલિંગ્ટનને વિદાયગીરીનું છેલ્લું માન આપવા ઇલાકાના દેશી રાજ્યકર્તાઓએ મુખાઈમાં એક મોટો મેળાવડો યુનિવર્સિટી હોલમાં કર્યો હતો જેમાં નાં ગાયકવાડ મરહુમ, મેલ્હાપુરના નાં મહારાજ, કચ્છના નાં મહારાજ, નાં જમસાદેજ વિગેરેએ નાં ગવર્નરને માન આપ્યું હતું.

તા. ૧૧ મી ડીસેમ્બરના રાજ સાંજે પાંચ વાગે મુખાઈના ચહેરીઓ-પ્રજામતનો વિજય. ની એક સભા વિદાય થતા ગવર્નર ના લોર્ડ વિલિંગ્ટનની શાદગીરી કાવમ રાખતા માટે મુખાઈમાં બરાબર હતી. મંત્રનો સમય થતા મર દિનશાહ વાઝાએ સર જમશેદજીને પ્રમુખ નીમવાની દરખાસ્ત મૂકી. મી. હોર્નમિન તેની સામે, વ્વ. કાશીનાથ તેજગના પુત્ર મી. પંડેરીનાથને પ્રમુખ નીમવાનો મુદ્દારો મૂક્યો, સભામાં આ પછી દ્વં, ના, ના પોકારો થઈ રહ્યા, તેવામાં સર જમશેદજી પ્રમુખપદે બેસા, તે પછી કોઈ કોઈ કે સર ચંદ્રવરદરે, કોઈ કોઈ

છે કે શેરીફ કે કોઈ કોઈ છે કે સર જમશેદજીને મૂળ કરાવ વાંચ્યો, કોઈએ દોષ આપ્યો કે કમ તે જણાવું નહિ, પણ દા, ના, ના વેધાંટ વચ્ચે, દરખાસ્ત થયેલો જાહેર કર્યો છે સભા ખરખાસ્ત કરી. ત્યાં દા, ના, રોમ અને તો મેમોરીયલ ના અવાજો ને વેધાંટ કરી રહ્યા હતા. આ સભા ન બરવા અને સભા બરશે તો અંગે તેની સામે ધર્મી એવું ઓ. મી. ઝીજા, મી. હોર્નમિન. અને મી. જમનાદાસે ગેરિફને પ્રથમથી જણાવું હતું તે પ્રમાણે તેઓ પશુ પોતાના પક્ષના દેટલાક માણસો સાથે ત્યાં દાખલ થયા હતા. આ પ્રમાણે આ કરાવ માટે વેધાંટ ચલો હતો. ત્યાં પોલીસ કમીશનરે આવી સભાનો કબજો લીધો જે પછી લોકો નાસવા લાગ્યા અને અંતે સભા વીખરાઈ ગઈ. મી. હોર્નમિન, ઓ. મી. ઝીજા અને મી. જમનાદાસને લોકો સામગ્રીને જાહેર લઈ ગયા, અને આ રીતે લોકમતનો વિજય થયો આ પછી એક ફેડ ઉઠું કરી "ઝીજા પીપલ્સ મેમોરીયલ હોલ" બાંધવાની દીસમાલશર થઈ છે.

મુખાઈ ઇલાકાના ગવર્નર ના. લોર્ડ વિલિંગ્ટન વિદાયન ઉપડી ગયા છે અને તેમની જગ્યાએ નવા ગવર્નર ના. સર જ્યોર્જ લોઈડ મુખાઈમાં તા. ૧૧ મી ડીસેમ્બરે આવી ઇલાકાનો અખત્યાર લીધો છે તેઓથી મુખાઈને કિનારે ખખારતાં તેમને ૧૭ તોપનુ માન આપાયું હતું.

લડાઈ બંધ થયા પછી અમેરીકન પ્રેમીડેન્ટ મિ. વિલ્મને કાન્સતી મુખાઈત લાઈ દાલ કન્ટ્રીમાં આવ્યા છે અને તેમને લડતની પ્રજાએ તેમજ ના. સહેનશાહે સારો આવકાર આપ્યો છે તે સ્વતંત્રતાના દિમાયની છે અને તેથી ગાણુ સુલેહ વિજયવંત થશે, અને લડાઈનો દમેશને માટે અત આપશે.

ઈસ્ટર્ન હોમરૂપ લીગના કામને લગતી બ્યક્તિયા માટે હિંદ હોમરૂપ લીગ તરફથી ૧ લાખ નવ હજારની રકમ મી. તિલક ઉપર ઈંગ્લેન્ડ મોકલવામાં આવી છે.

દિલ્લી ખાતે તેનીગમી દિની નેશનલ કોંગ્રેસ

તા. ૨૬ મી ડીસેમ્બરના રોજ ઓ. મી. મલ્હોત્રા

ગાંધીવાના પ્રમુખપદની નિર્ણય

ભરાઈ હતી. જેમાં સંખ્યાબંધ મોડરેટો પણ
જોડાયા હતા, માત્ર બાણુ સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, સર
દિનશાહ વાઝા, સર ચંદવરકર, મી. સમર્થ, મી.
ચીમનલાલ સેતવવાડ વિગેરે ફટલાક જણાતા નહોતા.
મી. જિપીનચંદ્રપાસને દિલ્લીમાં આવવાની બધી
દૂર થતા તેઓ પણ આવ્યા હતા મિસિસ એની-
જિમેન્ટ વગેરે આવ્યાં હતા પ્રમુખનું સરખસ
કારવાની સત્તાવાળાઓએ પરવાનગી નહિ આપ-
વાથી મરખમ કાઢવાનો વિચાર માડી વાળ્યો હતો.
પ્રમુખને એક રાજવંશીને જાણે તેવો આવકાર
આપ્યો હતો. તા. ૨૬ મીએ ૧૧ વાગે ફેઝિસનું
કામ શરૂ થયું હતું. પ્રમુખે અંડપમાં પધારતાં તેમની
સાથે મીસિસ બિસ્ટ, એ. મી. ખાપડે, મી. ચક્રવર્તી,
મી. હોર્નમિન, એ. મી. શ્રીલા, મી. જમનાદાસ, મર
દીનશાહ, મી. મિસીસ નૈડુ, એ. મી. શાસ્ત્રી,
અને મી. વિજયરાધવ દારીયર વિગેરે હતા. સર-
આતમાં સ્વામત કમીટીના પ્રમુખ, મી. હાજી ઉલ
મુલક, હાજી હરીજી હમીમ અજમમખાને ડેલીગેટોના
સાક્ષરનું ભાષણ ઉદ્ધૃત કર્યું હતું, તે પછી મિસીસ
જિમેન્ટ, એ. મી. મહમમદન સાલવિયાને પ્રમુખ
૫૬ આપવાનો ફાવ મૂક્યો હતો અને એ. મી.
ફજનુલ્લેકે ટેકા આપતાં એ. મી. પડિતે પ્રમુખ
૫૬ લઈ પોતાનું ભાષણ શરૂ કર્યું હતું પ્રમુખે
પોતાનું ભાષણ હિંદીમાં તેમજ ઉર્દૂમાં કર્યું હતું
જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે તમે એ મને આપેલા
આવકાર માટે હું તમારો આભાર માનું છું. હું
એવો દિવસ આવવાની આશા રાખું છું કે, જ્યારે
એક હિંદી રાજ્ય અથવા હિંદી રાજદારી હિંદુસ્તાન
ના વૈભવસંસ્થાના એકા ઉપર નીમારો. આપણે
રામાયણ ને મહાભારતની કથાથી માહિતગાર છીએ,
હિંદુઓ કમનસીમે નીચે પડ્યા, પરદેશીઓની કુક-
મત હેઠળ આવ્યા અને હાલ જેઓ થોડાક હોકા
માટે કાઢીકરી કરે છે. ઇંગ્લેન્ડે હાલો 'સર્પ' ઉપર
હિંદુઓ આવ્યા હતા, 'હિંદીઓને રાજકારોનાર
યજ્ઞવલ્કની તાલીમ આપ્યા પછી આ દેશ હોડી
જના તેઓએ કર્યું હતું, પણ આજે આપણને
રાજકારોનાર યજ્ઞવલ્ક માટે નાલાયક ધારવામાં
આવે છે. આપણે નાલાયક તથી તે મજાણીથી

રજુ કરવા માટે ફેઝિસ ભરવામાં આવે છે આપણે
તેમને કહીએ છીએ કે તમારો રાજકારોનાર ચાલુ
રાજો પણ લોકોનું સુખ ધ્યાનમાં રાખીને, લોકો-
ની ઈચ્છા મુજબ રાજકારોનાર યજ્ઞવલ્ક એવી
ફેઝિસની નેમ છે. વિગેરે કહી તેમણે પોતાનું ભા-
ષણ પુરું કર્યું હતું તે પછી સમ્બેકર કમીટી ની-
માઈ હતી, અને તા. ૨૭મીએ સમ્બેકર કમીટીનું
કામ ચાલવાયું. ફેઝિસ તા. ૨૮ મીએ મળી હતી
તેમાં શરૂઆતમાં રાષ્ટ્રીય ગીત ગાયા બાદ વક્ષ-
દારીને અને ફોટોમાં દી સાથે લાકાદની અત
આવવાથી નામદાર શહેનશાહને મુખારકબાદી આપ-
વાના, મિત્રરાજ્યોના લોકરે અને તેની સાથે હિંદી
વીરોએ લાકાદમાં જે બહાદુરી બતાવી તેની ઉંડી
પીઠાવ કરવાના ફાવ પ્રમુખે રજુ કર્યું હતું, જે
તાળાઓના અવાજ વચ્ચે પસાર થયા હતા.
તે પછી એ. મી. ખાપડેએ ૧૯૧૬ ની ફેઝિસ
અને લીગે અને ૧૯૧૭ ની ફેઝિસ સ્વરાજ્યને
લગતા જે ફાવોમાં મુધારાનું તત્ત્વ બહાલ રાખ્યું
હતું તેને ફરી બહાલી આપવાની અને તે ઉપરાંત
ખાસ ફેઝિસમાં બીજા, ત્રીજા, ચોથા ને અંગીયારમાં
ફાવો બહાલ રાખવાના ફાવો કે જેમાં હિંદીઓ
રાજતત્ત્વ ચલાવવાને લાયક છે, અને દેશમાં સુવેક
અને બચાવ સાથે સખ ધ ધરાવતી અતીભક્ત
સત્તા હિંદી સરકારને આપવી અને બ્રિટિશ પ્રજા
તરીકે હિંદીઓને હોકા આપરાતું બહેરનામું પાસાં.
મેન્ટના કાપદામાં દાખલ કરવું વિગેરે બાબતોનો
સમાવેશ છે તે બહાલ રાખવાના ફાવ રજુ કર્યો
હતો. તેને એ. મી. વી. જે. પડેલે ટેકા આપ્યો
હતો, તે પછી ચોથા ટેકા મળતા ફાવ પસાર
થયો હતો, અને રવીવાર ઉપર ફેઝિસ મુતતવી
રહી હતી. તા. ૨૯ મી રવીવારે ફરી ફેઝિસની
બેઠક મળી હતી તેમાં પ્રથમ ફેઝિસના પ્રમુખે સ્વદેશ
ખાતાના મેકેટરી સર-એસ કુણેલે તરફથી મળેલો
પત્ર વંચી સંલગાવ્યો હતો તેમાં જણાવ્યું હતું કે;
"ફેઝિસના ડેલીગેટોને ઈંગ્લેન્ડ મોકલવા સંબંધી
જે પ્રતિબંધ ચૂકવામાં આવ્યો હતો તે દૂર કરવામાં
આવ્યો છે. વિગેરે," તે પછી એ. મી. ચક્રવર્તીએ
નીચેના ફાવ મૂક્યો હતો—"આ ફેઝિસ, મુખાઈમાં
ભરાયેલી ખાસ ફેઝિસમાં પસાર થયેલા ફાવોને
ચોક્કસ ફેરફારની મુશ્કેલી સાથે પુષ્ટી આપે છે.

અને તેમાં પ્રાંતોની આખતમાં તેા તેઓને સંપૂર્ણ સ્વરાજ્ય તરતજ બક્ષવું.” આ કારણને ઝો. મી. વી. જે. પટેલે ટેકા આપ્યો હતો તે પછી ઝો. મી. શાસ્ત્રીએ સંધારે રજુ કર્યો હતો તે પછી ધણી ગરમાગરમી, ચર્ચા મત લેતાં સંધારે ઉડી ગયો ને મુળે કાવ પસાર થયો હતો તે પછી તા. ૩૦મીએ ફરી કેબિન મળી હતી, તેમાં પ-કામને, બંગાળના, મુંબાઈ અને બ્રેડિયા પ્રાંતોની મરખાઈ ઉપર ચક્રવાને કાવ પસાર થયો હતો તે પછી મીસીમ એનીબીસેટે નીચેના કાવ રજુ કર્યો હતો.

“આગળ પડતા દેશ તરીકે હાંદને સ્વનિર્ણયનો નિયમ લાગુ પાડવા સંબંધી તેની માન્યતાની સ્વીકૃતિ પાલમિન્ટે અને સુલેહની કોન્ફરન્સે સ્વીકાર કરેલો.” આ કાવના ટેકામાં તેમણે લંબાચુ લાપચુ કર્યા બાદ થોડા ટેકા મળતાં કાવ પસાર થયેલો બહેર કરવામાં આવ્યો હતો. યુરોપીયનો જે ખાણો અને ચાની ખેતીના મુખ્ય ધંધાધારીઓ છે તેથી અઘાયુ સુલુષી મળી આવવું નહિ, એ કાવ પાસ થયો હતો, તે પછી જે દાનુનો કારોબારી સરકારને દીવાની કે ફેગલારી કાયદાની બહાર જઈ સ્વીટીય હાંદની પ્રગળે રોડી રાખવાની, દેશ નીકાલ કરવાની, કેદ કરવાની મત્તા આપતા હોય તે રદ કરવાનો કાવ પાસ થયો હતો તે પછી પાલમિન્ટે હાંદને બનતી સ્વરાજ્ય સંપૂર્ણ નેબમદાર હકુમત મળે તેવો કાયદો પસાર કરેલો, અને ન્યારે હાંદને સંપૂર્ણ સ્વરાજ્ય મળે ત્યારે હાંદના અંદરખાનેના કારોબારની સંપૂર્ણ મત્તા વડાધારામંજળને સોંપરી એ કાવ પસાર થયો હતો. હાંદી મનદી નોકરીમાં હાંદ ખાતેથી પચાસ ટકા જેટલી ભરતી કરવી તેવો, રોલેટ કમીટીની બહામણો અમલમાં ન ચક્રવાના કરાવો પસાર થયા હતા તે પછી, આ કોમિસ સરકારને, હાંદ સરકાર કાયદો, બ-ગાળ રેગ્યુલેશન એક્ટ, જાપાને લગતો કાયદો, કીમીનલ લો એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, અને એનાજ બીજા કાયદાઓને રદ કરવાની અજ્ઞા કરે છે, અને એ કાયદા હેઠળ જેઓને પરહેજ કરવા માં આવ્યા હોય તેમને છોડી મૂકવા અને સમગ્ર રાજદ્વારી કેદોએને લડાઈની ફતેહની જુ-શાનીમા મારી બક્ષવી એવો કાવ પસાર થયો

હતો. તે પછી સુધારાની ચોજનામાં મરદો મારે મુકર કરવામાં આવતી લાપચત ધરાવતી બાનુ-ઓને પોતાની, બનતી કારણે બીન લાપચ રેવવી નહિ, એવો કાવ પસાર થયો હતો તે પછી તા. ૩૧ મંગળવારે કેબિનમાં નીચેના કાવો પસાર થયા હતા. મીસીસ સરલાદેવીએ સ્ત્રીઓને સુલુષીના અધિકાર આપવાને લગતો કાવ રજુ કર્યો હતો જેને બેન અનુસયા સારાભાઈએ ટેકા આપતાં પસાર થયો હતો તે પછી મી. જે. બી. પીટીએ ઉચોગીક કમીશને કરેલી બહામણો ને બેવાર રીતે અમલમાં મુકવામાં હોદા અધિક હજીએ પોતાના ઉપર આધાર રાખવું થાય તેવી રીતે હાંદી ચાપચુ ને સાદસને ઉત્તેજન આપવાની નેમ ધ્યાનમાં રાખવામાં આવશે અને ન્યાં સંધ દીને જકાતી છુટાપણ પક્ષવામાં ન આવેલાં સંધ ઉચોગીક પીલવણીનું કામ અદ્યક્ષ છે, વિમેરે મ-તલખતો કાવ પસાર થયો હતો તે પછી મી. સી. આર. દાસે સુલેહની કોન્ફરન્સ, મી. હોદ પોનાનો, સુરી કહારેલા પ્રતિનીધી મેળવેલો નેજ એ અને હાંદના પ્રાંતનીધી તરીકે મી. બાગમંજા ધર તીલક મી. એમ. કે. ગાંધી અને મી. સૈયા હસન ધમામ હોવા નંદએ આ સુધારાવાળે કાવ પસાર થયો હતો બાદ સર દીનશાહ પીટીએ એવો કાવ રજુ કર્યો કે સાદાચાર કરોડ પાંચ હજાર હોજા હાંદસ્તાનને વડાધના અધ્યક્ષ આપવાનો છે તેમાંથી તેને સુખા કરવું તે કાવ પાસ થયો હતો તે પછી સ્વીટીય ચેકેનચાદતના એક અખંડ બાગ તરીકે નેબમદાર રાજદકુમતની અમારી માગણી બહાલ રાખવી અને તેની અરજી પાસાં મેન્ટ સમુખ કરવા ઝો. મી. વી. જે. પટેલ, મી. હોનમિન, મી. કેહર અને મી. મુવસીની કમીટી નીમવી તે પછી મેસર્સ મદમદઅવી અને ચક-કાઅતીને છોડી મેલવાની અરજ કરવાનો કાવ પસાર થયો હતો તે પછી ચેકેનચાદતના સ્વરાજ્ય ભોગવતાં સચાનોમાં સ્વીટીય હાંદીઓની હાલત વીધે આગલી કેબિસેએ કાયદા કરાવેને ટેકા આપવાનો કાવ થયો હતો તે પછી આયુર્વેદિય અને યુનાની હજીનું હાંદમાં વધુ ઉપયોગી હોવાથી અને તેના અસરકારકપણા આખત ખંડન ન કરી રાકાય એવો કાવો હોવાથી સરકારની હાલતી રાજનીતિ મુજબ પરિચમના વેદાને જે લામ અ-પાય છે તેવાજ લાગો દેશી વખતને મળશે આપ-વાને મદમ પર્લા લેવાને આ કાયદો મંગલુત બહામણો કરે છે. આ પછી ડા. હીમલુએ આવતી કેબિસ અમૃતસર (પંજાબ) માં મરવાઈ નોતક દીધું હતું જે પછી સ્વાગત કમીટીના ઉ-કાર માની કેબિસ ખતમ થયું છે.

પુસ્તક

૬૬

અંક ૧૨ માં

ભાગ્યોદય

કેશુભારી

સને

૧૯૧૯

પ્રયત્ન વિના પ્રભુતા પ્રકટવાનો અસંભવ.

(મહિમા એનાં મુખે કથ્યો ના જાય, એ લય.)

પ્રભુતા જગમા, પ્રયત્ન વિષુ ન પમાય,

પ્રભુતા પ્રયત્ન વિષુ ન પમાય,

પ્રભુતા ઠેરા દેવી શિખરે, પ્રયત્ન શીલથી ચઢાય.

પશુ-પ્રમાદી-અધ-અસાવધ-જન નીચે અટવાય,

પ્રભુતા૦

પ્રભુતા કેડે પુષ્પ ન છુપું, કદી એ રાખ્યું રખાય,

પ્રભુતા૦

પરિમલ તેનો સર્વ પ્રદેશે, સહેજે પ્રસરી જાય;

બાહ્ય ઉપાધિથી નવ વારતવ, પ્રભુતા પ્રકટાવાય,

પ્રભુતા૦

પાણી અનર્ગળ તો પ્રકટે છે, જવ પાતાળ ફોડાય,

હાલ પ્રભુતાનું સત્ય કૃતિ-પાલન માહિ થમાય,

પ્રભુતા૦

અન્ય વિષે પેખતા પ્રભુતા, નિજમાં સહેજે ચાપ;

યથાર્થ તપ સાધનથી પ્રભુતા, લહી નિજ જીવન માંદ,

પ્રભુતા૦

આત્મગતે આપે તે સાચો. નરહરિ શિશુ કહેવાય;

શ્રી. ૯.

ચારિત્ર્ય સિદ્ધિ એજ જીવનનો વાસ્તવ ઉદ્દેશ હોવો ઘટે છે.

(વશ કીધો તે વીર મારો, એ લય.)

ક્ષુભર તો વીર ! વિચારો, જીવન ઉદ્દેશ તમારો;

આ વહી જતો જન્મારો, બાજી જતો કે હારો,

ધન, સત્તા, યશ, રાજ્યવિભવ કદી, બહુ સંપાદન ક્યો હશે,

ક્ષુભ૦

તન-બુદ્ધિ બળ હશે મેળવ્યું, પણ તે હિતપ્રદ નહિ થશે;

એ વિધિ જીવન ગાળ્યું હશે, પણ ચારિત્ર્ય ન જો અગમ્યું,

આ૦

સુવર્ણના બદલામા જાણો પીતળ એતો અગમ્યું;

નિર્મળ દૃષ્ટિ, નિર્મળ-વાણી, નિર્મળ વર્તન જો ન થયું,

ક્ષુભ૦

નિર્મળ વ્યવહારો ન થયા તો, જીવન સઘળું વ્યર્થ ગયું,

વિશુદ્ધ ઉત્તમ ચારિત્ર્યે જો, જીવન નવ રગાયું.

ધણ પંડી તે જીવતર ઉપર, વિફલ જ જાણો જાયું.*

આ૦

રેમાલ ચારિત્ર્યના સગી પણ શાંતિ ઉન્નતિ પામે,

સહ સામર્થ્ય રહ્યું ચારિત્ર્યે, પ્રતાપ તેનો જામે;

ક્ષુભ૦

છે ચારિત્ર્ય તણો હૃદ-પાથો, બક્ષિત શુદ્ધ સુનીતિ,

એ ઉદ્દેશ ધરી જીવનનો, તેની-કરો પ્રતીતિ,

આ૦

શ્રી. ૯.

આંકર્ષણશક્તિ યાને દૈવિવલ

(અનુસંધાન ૧૯ ૩૧૦ મી.)

મનુષ્યમાં જે બળ છે તે તેની અંદર રહેલ આત્માનું સામર્થ્ય છે. જે માણસો પોતાના હૃદયમાં વિવસી રહેલ પરમાત્માના સામર્થ્યને સંયમ દ્વારા વધુ પ્રકાશિત કરી શકે છે તેમનામાં વધુ બળ અને સામર્થ્ય જણાય છે. જે તમે નિર્જળ હો, તમારી સ્થિતિમાં ફેરફાર કરવાની તમારામાં શક્તિ ન હોય તો ગલરાવ નહિ પણ તે શક્તિ તમારામાં જાગ્રત થાય, તેને માટે તમારા અંતરના સામર્થ્યને બહાર પ્રકટ કરવા પ્રયત્ન કરો.

જેમ કુવાની અંદર તરસ ને છીપાવી જીવન તરવ બક્ષનાર મીઠું પાણી છે, એવું જાણ્યા પછી માત્ર તે પાણીને બહાર કાઢી પીવાની જ જરૂર છે, તેવી રીતે કોઈપણ કામ સિદ્ધ કરવાના સામર્થ્યનો બહાર ક્યા છે તે જાણ્યા પછી તેમાંથી સામર્થ્યને બહાર પ્રકટ કરવાનું કામ આપણા હાથમાં છે. આપણા શરીરની સંચાલક શક્તિ ત્યાં બરી છે, કોઈ પણ કાર્ય સિદ્ધ કરવાનું અપૂર્વ બળ ત્યાં બરેલું છે. માત્ર તેને સંયમ વડે બહાર પ્રકટ કરવાનું આપણા ઉપર આધાર રાખે છે.

આજ પદાર્થો મેળવવાની શક્તિ, આપણામાં બરેલી છે તે શક્તિને જાગ્રત કર્યા પછી કોઈ પણ પરતુની ખામી આપણને જણાતી નથી. મનુષ્ય માત્ર જે વિચારોનું સેવન કરે છે તે સર્વ અંદરથી જ સ્ફુરી આવે છે. આ વિચારોને એકાગ્ર કરવાનો મહાવરો રાખવાથી આપણી અંદર રહેલું બળ આપણામાં પ્રકાશે છે. આપણે લેખોમાં અને ચોપડી ચોમાં ન્યાસુધી આ દેવી બળને પ્રાપ્ત કરવાની વિધિ વાંચી બેસી રહીએ ત્યાં સુધી તે વિધિનો લાભ આપણને થતો નથી પણ તે પાનાં અને પુસ્તકોમાં જ રલાં કરે છે. આપણે જાણેલું ન્યાસ સુધી આશરમાં ઉતારતા નથી ત્યાં સુધી તેને ખરેખર મેળવી શકતા નથી આપણામાં અન્ય પરતુઓને આકર્ષણ કરવાની શક્તિ બરેલી છે,

તે શક્તિ આપણી અંદર છે. તેની સાથે આપણે જેમ જેમ વધુ સંબંધમાં આવીએ છીએ તેમ તેમ તેના સામર્થ્યને આપણામાં પ્રગટ કરવા રહીએ છીએ. શાંતિપૂર્વક બેસી આપણા વિચારોને એકાગ્ર કરવા, જેમ જેમ વિચારોને એકાગ્ર કરવાનું બળ આપણામાં જાગ્રત જરો તેમ તેમ આપણામાં શક્તિ જાગ્રત થતી જશે આ શક્તિ જાગ્રત કરવાને માટે આપણા વિચારોને એકાગ્ર કરતા શીખવું જોઈએ અને દરરોજ જેમ બને તેમ વધુ શાંતિથી હૃદયમાં એકાગ્ર થવાની કળાને સાધતા જવું જોઈએ આપણા શાસ્ત્રોમાં દિવ વર્ગને કરવાની સંખ્યામાં પ્રથમ પ્રાણાયામ વડે મન સ્થિર કરવાની રીત વર્ણવેલી છે આ પ્રાણાયામ વડે મનને એકાગ્ર કરવાથી જેમ જેમ શ્વાસને રોકવાનું-કુંભક કરવાનું વધુ બળ આપણામાં આવતું જાય છે તેમ તેમ આપણા સામર્થ્ય નો પણ વિકાસ થતો જાય છે. પ્રાણાયામમાં પ્રાણને રોડી હૃદયમાં સ્થિર કરવાનો હોય છે. આથી ચચળ મનની વ્યગ્રતા મટે છે અને તે એકાગ્ર થઈ શકે છે. આ પ્રમાણે જેમ જેમ હૃદયમાં એકાગ્ર થઈ સ્થિર થવાનો અભ્યાસ વધતો જાય છે તેમ તેમ આપણામાં સકલપશક્તિ યાને આકર્ષણશક્તિનો પ્રકાશ થતો જાય છે.

દીર્ઘ શ્વાસ પ્રશ્વાસની ક્રિયા કાંઈક પ્રાણાયામને મળતી છે. જે પ્રાણાયામને સાધી શકતા નથી તેમને માટે દીર્ઘ શ્વાસપ્રશ્વાસની ક્રિયા રૂચાતમા લાભ કરનારી છે મનને એકાગ્ર કરવા માટે પ્રથમ શાંત થવું, વિચારો ન કરવા અને ધીમેથી શ્વાસ છેક નાભી સુધી જાય તેવી રીતે લેવો, શ્વાસ લીધા પછી અઘળામણુ ન થાય ત્યાં સુધી તેને રોડી રાખવો અને પછી ધીમે ધીમે બહાર કઢાડો. મેનિ આ વખતે બધા રાખવું, માત્ર બે નસકારા દ્વારા જ શ્વાસ લેવો અને કઢાડવો રૂચાવી રીતે દીર્ઘ શ્વાસ લેવો, રોકવો અને ધીમે

ધર્મે બહાર કાઢવો તેમાં ધર્મે ધારે શાસ્ત્રને ગણવાના વખતનો વધારો કરતા રહેવું આવી પત્ત રૂઢ થાય છે. વિચારો આશ અવગણ ન ગાવતાં એકાદ વિષયમાં એકાદ થાય છે. શ્રામ તેની વખતે સાધારણ રીતે તમારા મગજના પ્રયેક અણમાં 'ત્રેમ' નું ચિન્તન કરો. ત્રેમ શબ્દની સાથે કેવા ભાવનો સંબંધ છે, અને એ પ્રકારે પરમાત્માની સાથે તમારો તે મી રીતે સંબંધ કરાવે છે તેનો વિચાર એક શબ્દના નામની સાથે કરો. આ વખતે સાધકને પોતાના સદ્ગુણને આપેલા મંત્રનો નામ કરવાનો હોય છે. તે મંત્રના અર્થમાં વૃત્તિને તન્મય કરવાની હોય છે. સદ્ગુણ ન મળ્યા હોય તો પાછાજો ગાયત્રીનો નામ અને તેના અર્થમાં વૃત્તિને એકાદ કરવી નોંધવું, અને અન્ય વર્ણુવાળાંએ પરમાત્માના નામનો નામ કરવો. આ નામની સાથે તેના અર્થ અને ભાવમાં વૃત્તિને એકાદ કરવી નોંધવું.

આજે આપણે જગતમાં ઘણા માણસોને દુઃખર પૂજન, દર્શન અને અર્ચન કરતા નોંધવું છીએ. ઘણા સત્તારમાં ઉડીને દેવ દર્શન જતા નેવામાં આવે છે, ઘણાને સત્તારમાં ઉડી સ્નાનાદિકથી પરવારી સંધ્યાદિ ધર્મ કરતા નોંધવું છીએ આપણે જે ડોકર જાણે છીએ તો ત્યાં પુનમ વિગેરેના મેળામાં હમરે માણસો ડોકરમાં થી રજુહોડારાપણનાં દર્શન કરવા આવેલા જણાય છે. હમરે માણસોની ગીરદીમાં ધક્કા મુચી ખાતા સેંકડા મંદિરમાં જઈ જી રજુહોડારાપણનાં દર્શન કરે છે, સ્વામીનારાયણના મંદિરે નોંધવું તો સેંકડા ભાવિકો તેમનાં દર્શન કરવા - દરગઝ આવે છે તે જાય છે, ગોસાંપણના મંદિરે નોંધવું તો ત્યાં પણ સંવારમાં ઉડી ધણી સ્ત્રી પુરુષો દર્શન કરવા આવે છે તે જાય છે તે રજુહોડારાપણનાં કે ગોમાં છંડના મંદિરમાં નિરક્ષણ કરનારને સેંકડા સ્ત્રીઓ સંવારમાં રજુહોડારાપણનાં કે નરનારાયણનાં દર્શન કરવા આવતી જણાય છે આવી જ રીતે ધણી સ્ત્રી પુરુષો મંવારમાં ઉડી સ્નાનાદિકથી પરવારી પોતાના છટ દેવની ઉપાસના કરવા મંડીપડે છે, કોઈ ગીતાનો પાઠ કરે છે તો કોઈ રૂદ્ર કરે છે, કોઈ ચંડી પાઠ કરે છે, તો કોઈ હનમાનજીના નામ જાપે છે,

કોઈ સન્ધ્યા કરે છે, તો કોઈ નામ જાપે છે આવી રીતે અપણે જગતમાં હમરે ને લાખો માણસોને પરમાત્મામાં શ્રદ્ધાવાળા અને પોતાના છટદેવની ઉપાસના કરવામાં તલિન ચર્ચેલા નોંધવું છીએ; છતાં પણ તેમાંથી હમરે એકને પણ કળસિદ્ધિ ચર્ચેલી જણાતી નથી તેવું કારણ શું? ઘણા માણસો નાનપણથી તે ધોળાં થતા સુધી સન્ધ્યા, જપ, ચંડીપાઠ કે એવી જ બીજી ઉપાસના રાજ કલાક કલાક કે જામે કલાક કર્યા કરે છે જતા "ધર્મની બળદ ઠેરનો ઠેર" એની માફક જેવા હોય છે તેવા તે તેવાજ હોય છે. તેમનામાં ઉપાસનાનું બળ, સંકલ્પશક્તિ કે દેવીબળ કાંઈ પણ જણાવું નથી તેવું કારણ શું? શું કિયાં જોડી કે કિયાં કરનાર જોડો? દેવ જોડો કે દર્શન કરનાર જોડો? આ પ્રમાણે ભારે ઘણા વખત ગુમાવ્યા છતાં તેમનામાં જે બળ પ્રાપ્ત થવું નોંધવું તે બળ પ્રાપ્ત થયેલું કેમ જણાવું નથી? આ પ્રશ્નોનો ભારે આપણે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે આપણને જણાય છે કે દેવ જોડો નથી, કિયાં જોડો નથી, મંત્રો જોડો નથી, પરંતુ તેના ઉપાસકની ઉપાસના કરાવનારી પ્રમા કળ આપનારી નથી. રહસ્ય વગર, રહસ્યના અર્થમાં તદ્દલીન થઈ વૃત્તિને એકાદ કર્યા વગર, મન, જપ, અને દેવના રહસ્ય અને અર્થમાં વૃત્તિને તન્મયતા કર્યા વગર કરેલી કિયા કળ આપનારી થતી નથી. કોઈપણ મન તેના અર્થ અને અર્થના સ્વરૂપ ગુણમાં જ્યાં સુધી આપણી વૃત્તિ એકાદ થતી નથી. ત્યાં સુધી કળ આપી શકતા નથી કોઈ પણ દેવ, તેના સ્વરૂપ, મર્મ અને ગુણ જ્યાં સુધી આપણી વૃત્તિની સાથે સંબંધ થતા નથી ત્યાં સુધી તેના દર્શનથી થતા ફળને આપી શકતા નથી અને એથી જ જે આપણે આ પ્રમાણે કરેલી ઉપાસનાની મથાં સિદ્ધિને અનુભવવી હોય તો તે ઉપાસના વિધિ પૂર્વક, અર્થ અને અર્થના રહસ્યમાં વૃત્તિને એકાદ કરી, તેની સાથે વિચાર અને આચારને સંબંધ કરીને કરવી નોંધવું.

અવધારતું કોઈ પણ માધારણ શ્રામ કરવું હોય છે તો તે પણ ગાંતધિતે કર્યા વગર બેરબર થતું નથી. તો, પરમાર્થનું અલ્પામ ક્યાં એમ

બહાર જવ બટકતો હોય અને હથા હવે સાધ-
વામાં આવે તે સિદ્ધ કેવી રીતે થઈ શકે ? સ-
જ્ઞપાદિ ક્રિયા કરતી વખતે મોટે બડબડાટ કરી
જમ જપાતા હોય કે પાક લાગતો હોય અને શ્વેતિ
વેપારમાં કે નેત્રીમાં ભભૂતી હોય, દેવનાં દર્શન
જતી વખતે અને દર્શન કરતી વખતે, ઘેર છો-
કરાં રડતા હોય, દાળ ઘોડી જશે કે ગિલાસુ કંઈ
દોળી નાખશે એવા વિચારમાં મન બટકતું હોય
તો પછી તે દેવનાં દર્શન ફળ શું આપી શકશે ?
કાંઈ પણ ક્રિયા બ્યગ્રચિત્તે, તેમાં મનને પરોવ્યા
બગર અને તેના અર્થ અને રહસ્યમાં મનને એ-
કોત્ર કરી શ્વેતિની તનમયતા થયા નિવાય કરવામાં
આવે છે તે ફળને આપી શકતી નથી આપણે
ગાયત્રીનો જપ કરનારને પૂછીશું કે ભાઈ ગાયત્રી
એટલે શું ? તેનું સ્વરૂપ કેવું છે ? તો તે શા
જવાબ આપી શકશે ? ગીતાના પાઠ કરનારને પ-
રમાત્માના ગુણુ મામર્થ્ય માટે પ્રશ્ન પૂછીશું તો
તે શું બતાવી શકશે ? હિંદો પાઠ કરનારને સદા
શિવના સ્વરૂપ અને સામર્થ્ય માટે પ્રશ્ન પૂછીશું
તો તે શું જવાબ આપી શકશે ? અને એવી જ
રીતે ચંડીપાઠનું રોજ સેવન કરનારને ચંડીના
પરમાર્થ રહસ્ય માટે પ્રશ્ન પૂછીશું તો તે શું કહી
શકશે ? તમામ એટલું જ કહેશે કે—“આ પાઠ
રોજ કરવાથી આ ફળ મળે” એવું હું બહુ છું
તેથી હું તે રોજ કંઈ છું રહસ્ય કે અર્થ બર્થ
કંઈ જાણતો નથી આવી રીતે યગર સમજ્યે પો-
પટની માદક પાના વાગી જવાથી ફળ મળતું હોય
તો અત્યાચાર એકરો તો શું પણ દુલ્લરે ઉપાસકો
મહાપુરુષો થયા હોત, પણ તેમ નથી. જ્યાં સુધી
ઉપાસ્યમાં શ્વેતિ એકાગ્ર ચિત્ત નથી ત્યાં સુધી ઉ-
પાસક તેની ઉપાસનાનું જળ મેળવી શકતો નથી
અને તે ઉપાસના કરવામાં ગાળેલો સમય નકામો
થુમાવે છે

આ પ્રમાણે દુનિયા અને લાખો માણસોને
પોતપોતાના ઉપાસકોની ઉપાસના, પૂન, દર્શન
અને અર્ચન કરવા છતાં પણ જ્યારે ફળ સિદ્ધિ
થતી નથી ત્યારે અર્થને અનર્થ સમજનારા અને
મનાયનારા આર્થ મહાકરોડો જેવા મૂર્તિને નિર-
છે, મૂર્તિપૂજાને ‘વગોવે છે. અને મિથ્યા દેવનાં
દર્શન કરનારી કેટલી બધી મળતું નથી એમ કરી

લોકોને લુપ્ત ભરમાવી ‘અતો બધું તતો બધું’
બનાવે છે

મૂર્તિપૂજા ફળને આપનારી છે, પણ તેના
પર્યર્થ રહસ્યને સમજી, અને તે રહસ્યના અર્થમાં
શ્વેતિને એકાગ્ર કરી જ્યારે તેની ઉપાસના કરવામાં
આવે છે ત્યારે તે ફળ આપી શકે કે આજ્ઞાકાલ
લાગુ માણસો ઉપાસક દર્શન કરે છે અને પછી
પોતપોતાને કામ વગમી જાય છે. માત્ર દિનસ-
માં બે વખત, રજુછોડછતા, માતાનાં કે મહાદેવનાં
દર્શન કરવા એટલું જ. પણ તેમ નહિ, દર્શન
કરવા એટલે દેવનાં દર્શન થતાં જ આપણા આ-
ત્મસામર્થ્યનો ઉભરો આવે, તે દેવના દૈવીબળનો
આપણામાં આવિકાંવ થાય, તે દેવના ગાન, સર્વ
પર પ્રેમના અને સામર્થ્યના ગુણોમાં આપણું મન
તક્ષિન થાય ત્યારે જ મૂર્તિના દર્શન કર્યાં પર-
માણુ સંમજવાં.

આ પ્રમાણે જો આપણે અધ્યાત્મબળને મે-
ળવું હોય, આત્મસામર્થ્યની આપી કરવી હોય
તો હમેશા કલાક બે કલાક કે જે જે વખતે જે-
ટ જેટલો વખત મળે તે વખતે આપણી શ્વેતિને
આપણા હૃદયપ્રતિવાળી એકાગ્ર કરવાની ટેવ રા-
ખવી જોઈએ. આમ શ્વેતિને હૃદયદિર તરફ વાળતાં
ત્યાં સર્વ સામર્થ્ય સંપન્ન, સતસ્વરૂપ, વિદ્યાત્મા
વિદ્યાસી રહેલા છે તેમની સાથે, તેમના ગુણો અને
સામર્થ્યોમાં મનને તક્ષિન કરી રાખવું જોઈએ,
આ વખતે ત્યાં પરમાત્માનું કાંઈ પણ પ્રકારનું
સ્વરૂપ કલ્પ્યા બગર છુટકો નથી. જ્યાં સુધી હૃદ-
યદિરમાં આપણે પરમાત્માના સ્વરૂપ કલ્પી શકતા
નથી ત્યાં સુધી તેમના ગુણુ અને સામર્થ્યમાં આ-
પણી શ્વેતિ એકાગ્ર થઈ શકતી નથી આ વખતે
ત્યાં પોતપોતાના ઉપાસ્ય દેવનું સ્વરૂપ કલ્પવું.
શ્રી રજુછોડછતાના ઉપાસકે પરમાત્મા રૂપે ત્યાં
રજુછોડછતા, માતાના ઉપાસકે જગદંબાનું, શી-
વના ઉપાસકે શિવનું, ઇશુના ઉપાસકે ઇશુનું, મ-
હામુખ પેગમ્બરના ઉપાસકે મહામુખ પેગમ્બરનું,
જેનોએ મહાવીર રવામીનું અને સદ્ગુરુના ઉપાસકે
પોતાના સદ્ગુરુનું સ્વરૂપ પોતાના હૃદયમાં કલ્પવું.
આ વખતે તે મૂર્તિ પત્થરની અને અમુક દેવગ-
માં જ બેમાડેવી છે એવી કલ્પના ન કરનાં માત્ર
તે સામર્થ્ય સંપન્ન તેજોમય, દૈવીબળના સાગર-

રૂપ, પ્રેમ, શાંતિ અને આનંદરૂપ મર્વત્ર વિઘ્નથી રહેલ છે એવી મહાન કલ્પના કરી. આ પ્રમાણે પોતાના ઇષ્ટદેવની હૃદયમાં કલ્પના કરી તેમના સામર્થ્ય અને ગુણવત્તુ ધ્યાન કરી, આપણા મન કે પાકના અર્થ અને રહસ્યમાં ઋત્તિને એકાગ્ર કરી તે ઇષ્ટદેવની સાથે સંલગ્ન કરી ત્યાં શાન્તિએ અનુક્રમણત ન્યાં સુધી જીવતે ગભરામણ કે અટગામણ થાય નહિ ત્યાં સુધી સ્થિર-રહેવું આ વખતે પોતાનામાં પોતાના ઇષ્ટદેવતા ગુણો અને મામર્યોના પ્રવેશ થાય છે, પોતે તે સ્વરૂપ જ છીએ એવી કલ્પના કરી. આનું નામ ખરી ઉપાસના અને ખરા દર્શન છે. આ ક્રિયાજ્ઞ પથાર્ય ફળને આપનારી છે, અને આપણામાં દૈવિગુણને પ્રવેશનારી છે.

સંખ્યા કરતી વખતે પ્રથમ પ્રાણાયામથી મનને સ્થિર કરવાનું વિધાન કરેલું છે આ પ્રમાણે મનંધ્યામાં મનને, અને શરીરને પવિત્ર કરનારી ક્રિયાઓ કરી શરીર સ્વચ્છ કરી, મનને હૃદયમાં એકાગ્ર કરી, સૂચને અર્થ આપી છેડે ઉપાસના અને ગાયત્રી જપનું વિધાન છે આ જપને ઇષ્ટની સાથે અન્નદ યજ્ઞ, તેમની સાથે તન્મય બની, તેના અર્થ અને ઇષ્ટ દેવતાની સાથે સંલગ્ન બની જપવામાં આવે છે તે તે પથાર્ય ફળને આપી શકે છે

પ્રાણાયામની ક્રિયા ન આવડતી હોય તેમણે ઉપર જતાવ્યા પ્રમાણે દીર્ઘ શ્વાસ પ્રશ્વાસથી મનને હૃદયમાં સ્થિર કરી પછી ત્યાં પોતાના ઇષ્ટદેવની ચર્તિની કલ્પના કરી તેમાં મંત્રના અર્થની તન્મયતા સાધી ને કોઈ મન ન આવડતો હોય તોજ પરમાત્મા પ્રેમમય છે, પરમાત્મા આનંદમય છે, શાંત છે, દિવ્ય તેજોમય છે, એવી કોઈ કલ્પના કરી તેની સાથે ઋત્તિને એકાગ્ર કરવી. પરમાત્મા પ્રેમ સ્વરૂપ છે, તે જાપની સાથે હૃદય પરમાત્મમય છું, હું પ્રેમમય છું, હું આનંદમય છું, મારામાં દિવ્યબળ પ્રાપ્ત થાય છે, મારો આર્ત શરીરમાં દેવતવને પ્રવેશ કરવાનો સંકલ્પ ફળાંબન થાય છે, ઇષ્ટદેવતા ગુણો અને સામર્થ્યોના મારામાં આવિર્ભાવ થતા હું જોઉં છું.” આ પ્રકારના શુભ લાનનામય જાપ શ્વાસને હૃદયમાં બસતી વખતે, ત્યાં શ્વાસને રાખી સ્થિર ચિત્તે

એકાગ્ર થઈ થઈ કરવા. આ પ્રમાણે પાંચ દસ મિનિટ શ્વાસ લેવો, રોકવો અને બહાર કાઢવો તે વખતે આપણા હૃદયમાં આ જાપના અર્થમાં મનને તલ્લિન કરતા રહો. ‘પ્રેમ’, ‘પ્રજ્ઞા’, ‘જીવન’, ‘દેવતવ’ તેમાંથી કોઈ એક ગુણનો નિશ્ચય કરી તેનો જાપ મનની એકાગ્રતા સાથે કરવો. અને તેના અર્થનો વિશ્વાસ કરી ન્યાં સુધી તે સ્વભાવ સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી નિરંતર તમારા આત્માની સાથે એકાગ્ર થઈ તે જાપને જાપ્યા કરવા, આવી રીતે તમારે તમારા ઉપાસ્યમા તન્મય થઈ જતાં શીખવું અને જેમ જેમ તમારી એકાગ્રતા વધતી જશે તેમ તેમ તમારા ઉપાસ્યના સામર્થ્યને તમે તમારામાં અનુભવતા જશો.

મનને એકાગ્ર કરવાની ઉપર જતાવેલી રીતનો આજુ ઉપયોગ કરવાથી જેમ જેમ એકાગ્રતા સ્વભાવ સિદ્ધ થતી જશે તેમ તેમ આપણામાં રહેલી શક્તિ યાને દૈવીબળ આપણામાં પ્રકટ અનુભવનામાં આવશે. આપણા શાસ્ત્રોમાં પ્રાણાયામ, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ અવસ્થાનું જે વિધાન છે તેજ આ ક્રિયાનું અધિક બળવત્તર સ્વરૂપ છે. હૃદયમાં અતરાત્મા સાથે જેમ જેમ આપણે વધુ સંલગ્ન થતા જઈએ છીએ તેમ તેમ સમાધિસ્થ દશાને પ્રાપ્ત કરતા જઈએ છીએ. આપણે માત્ર વાંચી જવાથી આ ફળને મેળવી શકતા નથી પણ નિત્ય થોડા થોડા એકાગ્રતા સાધવાનો અભ્યાસ સાધવાથી આ ફળને પ્રકટ અનુભવી શકીએ છીએ.

એકાગ્રતા વધતા અતરાત્માનો દિવ્યસ્વરૂપ આપણને સંભળાય છે. જાણ ત્રિપણને માટે અતરાત્માની મલાહ લેના માટે સ્થિર થઈ મનને હૃદયમાં એકાગ્ર કરી પોતાની સંકલ્પ સમાધાન મેળવવા શાંત થઈ રાહ જોવી થોડી જ વારમાં તમારે શુ કરવું તે માટેના ખુલાસો તમને અતરાત્મામાંથી મળશે. એકદમ અતરાત્માનો સ્વરૂપ ન સંભળાય તો ગલરાતું નહિ, સ્થિર ચિત્તે વાર-વાર પ્રેરતન કરો. જેમ જેમ તમે વિચારને સ્થિર કરતા જશો તેમ તેમ તમારો આ પ્રયત્ન સફળ થતો જશે.

આ ક્રિયા વધુ અભ્યાસ થતા સ્વભાવ સિદ્ધ થઈ જશે. અને તે પછી તમે તમારા મનજની જાનેદિયો ઉપર સ્વેચ્છાસાર કાણ મેળવી શકશો.

તમારી ઇચ્છાનુમાર વિચારને રોડી રહેજો, કોઈ એક જ વિષયમા વિચારના બળને પરાવી રહેજો, અને કોઈ પણ કાર્ય કરવામાં તમારામા અપૂર્વ બળ અને ઉત્સાહ આવેલો તમને જણાશે.

આ પ્રમાણેની ક્રિયા સ્વભાવમિદ્ધ થતા અંતરાત્માના બળોના તમને અનુભવ થશે અને તે પછી તમારા મનમાં જે કાંઈ સિદ્ધ કરવાનો સંકલ્પ થશે તે વસ્તુ તમારા તરફ આકર્ષાઈ આવશે એકાગ્રતાપૂર્વક કરેલો સંકલ્પ મિથ્યા થતો નથી, પણ આ મંદપરક્રિતને પ્રાપ્ત કરવા માટે મનુષ્યે

પ્રથમ ચોતાના અંતરાત્મા સાથે મનની એકાગ્રતા સાધી ત્યાં સ્થિર થતા શીખવું જોઈએ.

આ પ્રમાણે દૈવીમય અને મંદપરક્રિતની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થતા મનુષ્ય બ્રહ્મદાર અને પરમાર્થ મર્વોત્તમપણે સાધી શકે છે અને તમને કોઈપણ વસ્તુની જરૂર હોય, તમારી સ્થિતિ ઉન્નતિના રૂપમા બદલવી હોય અને આ વિષયમા મદાન ગુણોમાં સુષોભે પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય તો જરૂર આ માર્ગે પ્રયાણ કરી તમારા અંતરાત્માની સાથે મંલન થવા મત્ન કરો, અને દૈવ્ય બળને મેળવો એ જ શુભેચ્છા છે.

શ્રી કૃષ્ણ જન્મ. ૬

(અનુસંધાન-ગાતાક ૪૫ ૩૬૧ થી.)

[અનુવાદક - વાડીલાલ કાકુભાઈ સંઘવી]

સંસારમા શ્રી કૃષ્ણનું ચરિત્ર સીધી વધાઈ આકર્ષણિય છે સત્રાગિતની સૂર્ય-મણિ માટે કૃષ્ણને કલક લાગ્યું હતું, અને દરેક કુટુંબી જનોએ કૃષ્ણ તરફ સંજેહની દ્રષ્ટિથી નજર હતું, વળી તેમના વડિલ પ્રિયજન્મ બલરામ પણ તેમનાથી રીસાઈ દારકા છોડી ચલા દત્તા પરતુ સત્ય કદી અસત્ય થતું નથી, અને પૂર્ણ તપાસ કર્યા સિવાય ક્યારે નામ સાલળી કોઈને પણ એકદમ ગભરાવી દેવાથી કાંઈ વળતું નથી.

શ્રી શુક્રાચાર્યજી કહી ગયેલ છે કે, 'ન કૂટનીતિરમેવશ્ચ શ્રીકૃષ્ણસદશ પુરા।' અર્થાત્ શ્રી કૃષ્ણની બાદક નીતિમાં ચતુર કોઈ થયેલ નથી.

અસ્માં હિ સમિતો રાક્ષામેઝમપ્વાજિતં મુચિ ।
ન પર્યામિ મહિપાલં સાત્વતી પુત્ર તેજસા ॥
રાજસ્યમા એકત્ર થયેલ રાજન્યો પત્ને થી લીધેલ પિતામહે ક્યું હતું કે, હું તમારામાંના

કોઈને પણ એવો લેતો નથી કે જેનો શ્રી કૃષ્ણના તેજ વિનય ન કર્યો હોય. સર અસ્માં એજ તેમનું સુદર્શનચક્ર, દારિકા જઈ ન્યારે અશ્વત્થામાએ માચ્યું હતું, લાગે તેમણે આરા આપ્યા છતાં તે ચક્રને અશ્વત્થામા જમીન પરથી ઉંચું કરી શક્યા નહોતા, અને કહ્યું કે, "હે કૃષ્ણ! તમારા આજને તમારા મિત્ર અર્જુન, જન્મ બલરામ, અને પુત્ર પ્રહુઅન આદિ કોઈએ પણ કદી મારેલ નહિ, એ આપની વાત હું સત્ય માનતો હતો, પરતુ, તે લઈ હું આપની સાથે લડાઈ કરી અજેય થાઉં એની ભારી ઇચ્છા હતી. તમારા સિવાય મારે બીજા કોઈનો ભય નથી." મદાહારતના સંઘામમા કોરવોના માત્ર એક આધાર ૩૫ કર્ણે, અર્જુનને મારવાના પશુને અવગ રાખી કૃષ્ણનાજ વધને માટે ઇન્દ્રની આપેલ રાક્ષિનો પ્રયોગ કરવાનું વિચાર્યું હતું, અને દેવવ્રત લીધે તેમની રાજ્ય મદદગીની પ્રતિ-

ગાનો ભંગ કરી દેવામાં જ પોતાના પૌત્રપુત્ર લક્ષ્ય સ્થિર કર્યું હતું

જ્યાં સંસારમાં તેઓ નીતિમાં, ચીરતામાં, શુદ્ધિમાં અને બળમાં અગ્રગણ્ય હતા, ત્યાં તેમની વિદ્યા અને સદાચાર પણ નિરાળાજ હતા, રાજ-સૂચના વખતે ત્યારે સમસ્ત ભારતના રાજાઓ હિન્દપ્રસ્થમાં એકત્ર થયા હતા, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ પણ ધોવાને માટે નિયુક્ત થવામાં સરભાષા નહિ, એટલુંજ નહિ પણ ચોતે જાતે જ તેમને નિયુક્ત કર્યા અર્થે વખતે કુરુવૃદ્ધ ભીષ્મ પિતામહે તેમનું વર્ણન આ પ્રમાણે કરેલું —

‘આહાશોમાં રાજાઓ અને ક્ષત્રિઓમાં બળથી બરાહ સાથે છે. ગોવિન્દની પૂજના બંને કારણ ઉપસ્થિત છે.’

શ્રી કૃષ્ણ સંગીત-વિદ્યામાં નિપુણ હતા. અને તેમને મુરલી-મનોહર પણ કહેતા. તેઓ રાસ વિદ્યામાં પણ કુશળ હતા. તેમનો નૃત્યર વેષ મ-રાતુર છે. તેઓ કવિતામાં અદ્વિતીય હતા. તેમણે તેમની બાલ્યાવસ્થા, જગદી જન્તાવરને મારી, નાગોને નાધી, પહાડોને હઠાવી, વૃન્દાવનની આ-નન્દમય ભૂમિમાં પસાર કરી હતી. સર્વ સ્ત્રી-પુરુષો તેમના પર મુગ્ધ બની ગયા હતા.

બાલ્યાવસ્થા પસાર કર્યા બાદ શ્રી કૃષ્ણે પોતાના ગૌરાજ અને પરાક્રમથી આત્માચારી કસેનો નાશ કર્યો, જોજ વશના જૂના રાજ ઉપસેનેને ફરી સિદ્ધાસન પર બેસાડ્યા, મગધરાજ જરાસન્ધને વારંવાર હરાવ્યો, અને છેવટે સમુદ્ર કિનારા પર જઈ નવી કારિકાપુરી બનાવી, કારિકાવડે શ્રી કૃષ્ણનો પ્રભાવ ભારતવર્ષમાં ફેલાયો.

ભારતવર્ષમાં તે વખતે ચોતરફ ઉદ્ધત રાજાઓનું જોર હતું. તેમની ઉદ્ધત સેના ક્ષત્રીયત્વની માગી શિક્ષાને અને સાચા ધર્મને ક્યારની નિવા જતી આપી ચુકી હતી. દેશ રમાતલ યથ ગયો હતો. એ વખતે શ્રીકૃષ્ણે પ્રથમ અનાયો પર આક્રમણ કર્યું. તેમનામાં ઉત્તરમાં નરક અને દક્ષિણમાં બાલ્ય એ બંને તે વખતે વંધારે બળવાન હતા. શ્રી કૃષ્ણે ઉત્તરમાં જઈ નરકનો તેના દેશ પ્રા-ચ્યોત્તિપમાં વધ કર્યો. ફરી દક્ષિણમાં જઈ બાલ્યને હરાવી તેની કન્યા ઉપાનો અંતિરુદ્ધ સાથે વિવાહ

કર્યો. તેના પુત્ર પ્રદ્યુમ્નો વિવાહ પણ સામાવની સાથે થયો હતો, જે અનાયો અસુર રાજ્યનાજ અધિકૃત દેશમાં પ્રકટ થઈ હતી, રાજ્યનો પ્રદ્યુમ્ને પોતે નાશ કર્યો હતો. રાખ્યરી માથા હજી સુધી પ્રસિદ્ધ છે.

પરંતુ કુરુ અનાયોનું બળ આ વખતે બહુજ શક્ષિય થઈ ગયું હતું. દેદને તે વખતે અનાયો પ્ર-કૃતિવાળા આર્ય રાજાઓનાજ હર હતા. નરક રાજ્યએ હજારો કન્યાઓને પોતાના કિલ્લામાં કેદ કરી હતી, (કૃષ્ણે સોલહજાર કન્યાઓ સાથે વિવાહ કર્યાની વાત મહાભારતમાં મળતી નથી) પરંતુ જરાસન્ધ કે જે મગધનો ચંદ્રવંશી રાજા હતો, તેણે જ્યારે રાજાઓને છતી પકાડી ગુફામાં કેદ કરી રાખ્યા હતા. જરાસન્ધ બાહ્યોનો મોટો ભક્ત હતો. જરાસન્ધના ડરથી બીજા સર્વ રાજાઓ કષ્ટતા હતા જેમ શરીરની અદર તમામ અશુદ્ધ શ્વિર એકેકુ યથ એક શુભકુ નીકળી આવે તેમ દરેક કુટ કોકોનો અગ્રેસર શિશુપાળ, હતો. હિરણ્યકશિપુ દેવ હતા. રાવણ વેરનો દીકાદાર અને બાહ્યોનો પુત્ર હતો. પણ સંસર્ગ દોષથી રાક્ષસ બની મનુષ્ય-સ્વભાવથી પતિત યથ ગયો હતો. પરંતુ શિશુપાળ તો મનુષ્ય હતા વળી નહિ રાક્ષસ, નહિ દેવ, મનુષ્ય પણ નહિ, કૃષ્ણના સખ ધી, વસુદેવની બહેનના દીકરા, એદિયોના રાસક, અને માહિમ્મતીના મહારાજ હતા તેણે જે વડ્યન રચ્યો હતો તેમાં ભારત વર્ષ આત્માચારના અથાગ સાગરમાં અવનતકાળને માટે કુચી જાત તેના પ્રભુત્વથી પૌંક, ભગદત્ત, દન્તવક્ર, રૂકમ આદિ અનેક રાજાઓ જરાસન્ધના પક્ષમાં આવી ગયા હતા, અને તેને ભારતના અ-ધીપર માનવામાં સંકામ કરવા લાગ્યા નહિ. ત્યાં સુધી કે, સ્વયં રૂકિમણીના પીતા, શ્રી કૃષ્ણના શ્વસુર, વિષ્ણુ એવા મોટા રાજ્યના અધિષ્ઠાતા, મહારાજ ભીષ્મક પણ જરાસન્ધને મળી ગયા હતા એવી અવસ્થામાં શ્રી કૃષ્ણને કદાચ ભાર-તનો ઉદ્ધાર કરવો હોત, તો તે પણ યથ રાકત. તેમણે ધર્મરાજ યુધિષ્ઠરને ગજસય યથ કરવાનો ઉપદેશ કરી ભીમ દ્વારા જરાસન્ધનો કૌશલથી નાશ કરાવ્યો અને શિશુપાળના સર્વ અપરાધ ક્ષમા કરવાની સાથે પોતાની પ્રકૃતિની પ્રેરણાથી

તે પોતે તેમની તેજોગ્નિમાં પતંગની માફક ફટી પડ્યા. પછી ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે જોયું કે, કૌરવ ક્રોધ રીતે મુધરવાના નદી, અને તેઓ પ્રથમ દરજ્જાના અધર્મી અને દુરાચારી છે, જેના પ્રયત્ન પાપ પૂર્ણ પ્રતાપ આગળ લીધું અને દ્રોણ જેવા મોટા મોટા વિષ વિજયી સરદારોને, અને વિદુર અને સંત્ય જેવા મોટા મોટા રાજનીતિ-નિવાસદ રાજવંશ મહામંત્રિઓને, ભરી સભામાં માથું નમાવી સુપચાપ શકુનિનું કપટ-છૂત અને દ્રૌપદીના વસ્ત્ર દગ્ધનું દારૂણ દસ્ય પરવશ બની જોતું પડ્યું હતું, તો તેમણે મહાભારતના યુદ્ધને પણ રોકવું પમદ ન હતું. શ્રી કૃષ્ણે દેશના કસાણુ માટે દરેક પક્ષ-પાત છોડી દઇ જે પ્રમાણે પાંડવોથી કૌરવોનો વધ ઢરાવ્યો હતો, તે પ્રમાણે પોતાના ઉદ્વેગ કુટુંબનો પોતે નાશ કર્યો હતો. ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિરના રાજ્ય માર્ગમાં દેશ-હિતમાં આવે તેવી કોઈ અવ્યથા રહેવા ન દીધી પૃથ્વી પર ક્ષિ-પ્રાસ આવવાનો હતો. જેથી શ્રી કૃષ્ણે જૂની મધળી ખટપોતેને દૂર કરી, દ્વિપિન રૂધિરને રૂધિરનીજ ધારા દ્વારા વહેવડાવી, મનુષ્યને ફરી એવો અવસર આપ્યો કે તેઓ સુધરે, અને દસિના રૂઢમાં ન ફસાય. આ અવસરનો પુરો લાભ નહિ લેવાનો દોષ, શિષ્યવ્રતા અને માનસિક દુર્બળતાથી અધો-ગમિ પ્રાપ્ત થવાનો દોષ, શ્રી કૃષ્ણ પર નહિ, પણ મનુષ્ય-માત્ર પર મૂકવો જોઈએ.

કહેવાય છે કે, મહાભારત ફરી શ્રી કૃષ્ણે ભારતવર્ષના પીડિતો નાશ કર્યો, અને તેની સ્વાધીનતાનો લોપ કરી દીધો, એ બિચારૂં જાગ્યું નથી ત્યારે પરચુરામે એકવીસ વખત ખોળી ખોળીને ક્ષતિઓને માર્યા હતા, લોકો પણ ક્ષતિઓનો લોપ થયો નહોતો. ઘણાં કૃળમાં ઘણાં જાળમાં ખૂલી ગયા હતા, જેના નામ પૂર્ણ રૂપથી મહાભારતમાંથી મળી આવશે. મહાભારતનું અવ-મેધ પર્વ વાગવાથી જાણી શકે, મહાભારત પછી પણ અનેક ક્ષતિય રાજ્યો વિદ્યમાન હતા મહા-રાજા યુધિષ્ઠિરે અર્જુનને માફ આપ્યાં આપી દીધી હતી કે, જે કોઇ મહાભારતમાં મળી ગયા હોય, તેના કોઈપણ મંત્રાધીને દવે તું મારીશ નહિ મહાભારત પત્રી ક્ષતિઓનો લોપ ન થયે, પણ ઘોઘ વખત મુખી નિર્જંગના તો અવસ્ય રહી.

ગીતા સંસાર સાદિલમાં એક અપૂર્વ યુગતક

છે. પરંતુ ગીતા 'વ્યય' કહેવામાં આવે છે, તે અદ્વિતીય છે અને તેથી અમર છે.

ધર્મસેત્ર કુરુક્ષેત્રમાં એકવ લડવાને માટે લેવાર કરતુ ઉદ્ધવે કૌરવો અને પાંડવોની આગર અસ્ત્રોદિષ્ટિઓની વચ્ચે ફટા એક રથ ઉત્તો છે તે રથ અર્જુનનો છે. અર્જુનની અવસ્થા એ પ્રત્યેક મનુષ્યની અવસ્થા છે. મનુષ્યના જીવન-ક્ષેત્રમાં અનેક દેહણે મુરોર્ધવો આવે પડે છે. એક ધર્મમાં આગ નહિ, કરો અને બીજામાં આગ અવસ્ય કરો એમ કહે છે. ત્યારે મનુષ્ય નિગમ યદ્ધ જાય છે, પણ ગીતામાં પ્રયત્ન જવાપા-છે.

ગીતાનું જ્ઞાન અનન્ત છે. તે પર ભારત વર્ષના મોટા મોટા વિદ્વાનોએ દીકાઓ વખેલ છે તે વિની શ્રીકૃષ્ણના જીવનના ઉદ્દેશનેજ નિષ્કળ સમજવો જોઈએ. જેથી અદિ તેઓ ઘોડા ઘણા સારાજ જણાવેલા આવસ્યક છે.

લગવાને કહેવું છે કે, મનુષ્યે નક્કો નાચ ન કરવો જોઈએ. દુઃખ અને ક્લેશ તેને જરા પણ વ્યાપ ન થાય અને કદી મૃત્યુ ન આવે તો શોય શાનો? મનુષ્યના આત્માનો કદી નાશ થતો નથી. તેનું જીવન અનન્ત છે દેખાવ તરીકે મનુષ્ય સંસારમાં મરણ પામે છે, પરંતુ ખરી રીતે તો તે જીવતો રહે છે. મનુષ્યે મૂળ અવસ્થામાં ક્રમેશ રહેવાનું સમજવું જોઈએ આ મમારી જીવનનેજ પોતાનું મૂળ જીવન ન માની બેમતું. પ્રશ્ન એ છે કે, તે મૂળ સાચા જીવનને મનુષ્ય કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે? અને જોતું જોઈએ કે, તે સાધું જીવન આ સમારનું જૂઠું જીવન કેમ થઈ જાય છે? શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે, તે માયાના 'મ-રજયી' થાય છે. માયા કેમ પેદા થાય? કોઈથી મનુષ્ય કર્મ કરે છે, તેનું ફળ મળે છે, અને તે ફળને તે જોગવે છે સુખ દુઃખ જે કાંઈ હોય તે તેને જોગવું પડે છે. તે પોતાનો વખત આ જૂઠું સ્વર્ગ-સ્થિતરક કેપ સંસારમાં વિનાશ્ય છે. જેથી આ મોવાનો, આ જૂઠું સમારનો, અને આ જૂઠું જીવનનો અંત નથી આવતો. ને માયાથી સુખ યદ્ધ જાય, તો તે જીવે પણ સુખ થાય અને મોક્ષ પ્રાપ્તિ થાય.

માયા કેમ પડે? શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું છે કે,

ક્રોંચી જ તે પેદા થાય છે, અને ક્રોંચી ધીજ તે નાશ પશુ પામે છે. પણ ક્રોંચી ક્રોંચી ? તો કહે છે કે નિષ્કામ કર્મથી. નિષ્કામ એટલે ઇચ્છા રહિત, સ્વાર્થ રહિત અને વાસના રહિત કર્મ. તે ક્રોંચી કાંઈ પણ ફળ નથી મળતું, કેમકે તે ફળની ઇચ્છાથી દૂર નથી, તેનું ફળ તમારે માટે નહિ પણ બીજાને માટે થશે સંસારમાં મિષ્ટાન્ન એ કહે છે, શત્રુઓને મારે છે, પણ તે સેનાપતિની આજ્ઞાથી તેમ કરે છે પોતાની ઇચ્છાથી નહિ તેનું કર્મ નિષ્કામ છે તેનું પાપ-પુણ્ય તેને લાગતું નથી. શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે, મનુષ્યને ઇશ્વરના સિપાઈ બનવું જોઈએ ને કાંઈ ઇશ્વર કરાવે તે આપ વાંચ કરી નિષ્કામપણે કરવું જોઈએ. ઇશ્વરને ભલાં કામ પ્રિય છે મનુષ્ય તે કામ કરે, પણ કામના હોડીને કરવું જોઈએ પરિણામ એ આવશે કે, તેને તે ક્રોંચી કાંઈ ફળ નહિ મળે, તે ધીર ધીર કામનાથી રહિત બની જશે. સ્વર્ગ-નરકના પરિશ્રમથી છુટી જશે. માયા તેને હોડી દેશે. આ મૂઠું જીવને પણ છુટી જશે, તેના મોક્ષ થઈ જશે અને તે સાચા જીવનને પ્રાપ્ત થશે, કેમકે તેના નાશ તો થઈ જ શકતો નથી.

મોક્ષને મનુષ્યો એવા કઠિન સમજતા હતા, કે કરોડો જન્મ-જન્મમાંથી ગયા બાદ પ્રાપ્ત થઈ શકે, અને તેથી સીધા રસ્તા બીજો કયો હોઈ શકે ? સુદ્ધિ અનુસાર એ બિલકુલ યોગ્ય છે પરંતુ નિષ્કામ કર્મ એજ મોક્ષનો સીધો અને સરળ રસ્તા છે. એજ ભગવાનની શિક્ષા છે, કલિદાસમા સીધો રસ્તા બતાવવાની જરૂર હતી અને તેથીજ ભગવાનનો જન્મ થયો હતો.

માયાનો નાશ કરવાને માટે બીજા પણ રસ્તા છે શ્રી કૃષ્ણ, ભક્તિ, જ્ઞાન અને કર્મ એ ત્રણ રસ્તા બતાવ્યા છે એ ત્રણેની પ્રથમ કડી છે, અને એ ત્રણેનો અરસપરમ મળધ બતાવ્યો છે. કંઈ સીદીથી મનુષ્ય કેટલે દુર પહોંચે છે અને ક્યા માર્ગથી તેને ઝોછી સુખેથી પડે છે, તે ભગવાનના ઉપદેશથી પ્રકટ થાય છે. પરંતુ સર્વથી સરલ માર્ગ અથવા સીદી નિષ્કામ કર્મજ છે અને તે શ્રી કૃષ્ણનો સર્વથી મૂખ્ય ઉદ્દેશ છે.

નિષ્કામ કર્મના વિષયમા શ્રી કૃષ્ણનો એ

પણ ઉપદેશ છે. જે મનુષ્યમા વિદ્યા હોય તો તે સંસારના સર્વ પ્રાણી પ્રત્યે પ્રેમ રાખશે, જે તેને સર્વ જીવો પ્રતિ પ્રેમ હશે તો તેને પ્રકૃતિથી પ્રેમ થશે, જે પ્રકૃતિથી પ્રેમ થશે તો પ્રકૃતિના આત્માથી પણ થશે, જે પ્રકૃતિના આત્માથી પ્રેમ થશે તો તે પરમાત્માપર ભરોસો રાખશે, જે પરમાત્મા પર ભરોસો રાખશે તો તેનું કર્મ પણ નિષ્કામ થશે. નિષ્કામ ક્રોંચી માયાનો નાશ થશે, ભવમાગરથી મોક્ષ મળશે, અને સાચુ જીવન પ્રાપ્ત થશે

ગીતામાં તો એ ભાવ છે કે જે આખા સંસારને એક કરે છે. મનુષ્ય માત્ર ભગવાનની આજ્ઞા બરાબર છે ભગવાને કહ્યું છે કે —

દાષ મહા દુરાચારી પણ મારી અત્યંત રૂપથી સેવા કરે, તો તેને સાધુ માનવો જોઈએ.

‘જે જે, જેના જેના ભક્ત બની તેની શ્રદ્ધા પૂર્વક પૂજા કરે, તો હું તેમા તેની ભક્તિને દબ કરે છું.’

‘દેવતાઓની ભક્તિ કરનારા દેવ, લોકમાં જાય છે, પિતરાની ભક્તિ કરનારા પિતૃ લોકમાં જાય છે, જૂતોની ભક્તિ કરનારા જૂત લોકમાં જાય છે, અને મારી પૂજા કરનારા મારા લોકમાં આવે છે.’

‘પવ પુષ્પ, ફળ જળ, જે કાંઈ મને ભક્તિ પૂર્વક અર્પણ કરવામાં આવે છે, તે હું પ્રમત્તા-પૂર્વક અહણ કરે છું.’ — જેમ સુદામાના ચોખા અરે વિદુરની ભાજ

‘જે મારી જે પ્રમારે સેવા કરે છે, તેને હું તે પ્રમાણે ભળું છું.

‘જે પોતા સમાન દરેકને એક સરખા ભુજે છે, અને સુખ-દુઃખ બરાબર સમજે છે, તે યોગી છે.’

‘મારાથી પર બીજું કાંઈ નથી જે કાંઈ કરે, ખાઓ, આપો, ચમ કરો, તપ કરો, સર્વ મને અર્પણ કરો.’

સંસારના ઇતિહાસમાં વેદને છોડી દઈ ગીતા-જ પરમ જૂનું પુસ્તક છે. જેમાં ચોખે ચોખું સર્વથી પહેલાં, પરમેશ્વર દ્વારા પોતાનો માર્ગ પ્રકટ કરવાનું વર્ણન છે. ગીતાથી વધારે કિતકારી ઉપદેશ સંસારને ક્યાં મળે છે ?

દરેક સંસારી માણસે પ્રથમ, ભગવદ્ગીતાનો પૂરો લાભ ન લીધો, તો તે હવે લેવાને તૈયાર થઈ રહ્યા છે. ધીમે ધીમે પૂર્વ, પશ્ચિમ, પૂરોપ, અર્ધે-રિક્ષા ચારે તરફ આ અમૂલ્ય રત્નનો પ્રકાશ ફેલાઈ રહ્યો છે, અને મનુષ્ય માત્ર પોતાના સા-આ જીવનને બાળી રહ્યો છે.

શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે, જ્યાં જ્યાં ધર્મનો ક્ષય અને અધર્મનો અભ્યુદય થાય છે ત્યારે ત્યારે હું અવતાર લઉં છું, મર્્યાદા પુરુષોત્તમના બે અક્ષર 'રામ' નામને પણ હું પરમેશ્વરનું નામ માનું છું. ત્યાં કૃષ્ણને કોઈ વિશેષ નામ લઈ નથી પોદારતું, પણ ફક્ત 'ભગવાન' જ કહે છે. તેને માટે તે નામ યથાર્થ છે ભગવાનથીજ સર્વ કાંઈ છે.

જ્યાં સત્ય છે, ધર્મ છે, લક્ષ્મણ છે, અને

સીધાપણું છે, ત્યાંજ ભગવાન મળી આવે છે. ત્યાંજ જય થાય છે.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે જયનો-સસાર જયનો-ગી-ધો અને 'સરલ રસ્તો' બતાવ્યો છે, પછી 'ચત્ત છાણસ્તતો જયા' એમ કેમ ન કહે ?

જેના હૃદયમાં ક્રમંતદશ-લોચન-દુરિત-દુષ્-મોચન, જન્મ-વિદારી, લક્ષ્મણ-ભગવાન શ્રી કૃષ્ણચન્દ્ર રહેશે તેનો અનન્ત વિજય થશે. તેમાં શીતકુંડલ સન્દેહ નથી. પ્રત્યેક દિ-દુને, પ્રત્યેક પ્રાણીને એજ કહેવાનું છે—

“ગીતાને ન ભૂલો. શ્રી કૃષ્ણને ન ભૂલો. નિષ્કામ માર્ગથીજ કલ્યાણ છે ભગવાનથીજ નિર્વાણ છે.”

શિવાધાર પાણડેય

આતરિક ઇચ્છા શક્તિનો ઉન્નતિમાં ઉપયોગ.

(અનુસંધાન ગ્રંથાંકીય)

કોઈ પણ વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા પ્રથમ મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જ્યાં સુધી તેની ઇચ્છા મનમાં ન ઉત્પન્ન થાય ત્યાં સુધી કોઈ પણ વસ્તુ પ્રત્યક્ષ મળતી નથી આજે આ-પણે જગતમાં જે જે મનુષ્યોને ઐશ્વર્યશાળી બો-ઈએ છીએ તે સર્વેએ તે ઐશ્વર્ય અને સમૃદ્ધિ ગેજ-વવાની પ્રથમ પોતાના મનમાં ઇચ્છા કરેલી, અને તે ઇચ્છાના પરિણામ રૂપે જ તે તેમને પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત થયેલી હોય છે આજે પણ જોને જોને સ-મૃદ્ધિની ઇચ્છા હોય તેમણે પોતે પારેવી ઇચ્છાને સિદ્ધ કરવા માટે તે વસ્તુની મુદ્દમ રૂપે પોતાના મનમાં કંપના કરવી જોઈએ અને તેમણે તેજા અનુકૂળ વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ.

મનુષ્ય માત્રે પોતાના પ્રવર્તનની સિદ્ધિને માટે પોતાના પ્રવર્તનને અનુકૂળ જ વિચારનું સેવન કર-વું જોઈએ. તેના માનસિક ભાવ પણ પોતાના પ્રવર્તનને અનુકૂળ જ હોવા જોઈએ આજે ધણા

માણસો પ્રવર્તન કરવા છતાં પણ તેમાં નિષ્ફળતાને અનુભવે છે કારણ કે તે પ્રવર્તન જે દિશામાં કરે છે તેથી અનુગા જ દિશાના વિચારનું સેવન કરે છે. જે પદાર્થને માટે પ્રવર્તન કરવામાં આવે છે તેથી બીજી જ વસ્તુની આશા રાખે છે, અને તેથી તેજા વિરોધી ભાવનું સેવન કરવાથી પ્રવ-ર્તનમાં નિષ્ફળતાને અનુભવે છે કોઈ પણ પ્રવર્ત-કરતા પહેલાં તેમાં સફળતા મળશે જ, એવી પોતાના પ્રવર્તનમાં શ્રદ્ધા ગમવી જોઈએ. અને સફળતા કે વિજય મળશે જ એવો દૃઢ નિયમ થતા આરંભેના કાર્યની મિદ્ધિ થવામાં વિનય લાયકો નથી.

ધનની ઇચ્છા રાખવી, તેને માટે પ્રવર્તન કર-વે અને મોટીથી કહેવું કે 'શુ કરીએ ગરીબ છીએ, દરિદ્રી છીએ, ખાવાના માંસ પડે છે, આવા ગરીબીમાં લઈ જનારા વિચારોનું સેવન કરીએ તો પછી ધનવાન થવાની આશા જ ન રાખવી. આજ કંઈ ગમવી ને વિચારો કંઈ કરવા એ

આશાને જડમળથી હાથેડી નાખનાર છે વિચાર-મનુષ્યને કદપણ ખરી યાચ છે, અને કદપણ પ્રમાણેની વસ્તુ બાજુ જગતમાં આપણને પ્રાપ્ત થાય છે માટે જે મનુષ્યે પોતાના કાર્યમાં સફળતાને પ્રાપ્ત કરવી હોય તેણે તો આશા અનુભવ જ વિચારનું સેવન કરવું જોઈએ. તેણે તો સુખ, સમૃદ્ધિ, ઉન્નતિ અને શુભતા જ વિચારનું સેવન કરવું જોઈએ.

આપણે જે દિશા તરફ આપણા મુખને ફેરવીએ છીએ તે દિશામાં આવેલી વસ્તુઓને જ આપણે જોઈએ છીએ. જે તમે દરિદ્રતા કે કષ્ટ-સ્થાની તરફ તમારા મોતિ રાખશો તો તમારી જાતિ તે તરફ જ રહેશે, જે તમે તેથી અવળી દિશા તરફ તમારું મો ફેરવશો, તેવા વિચારનો ત્યાગ કરી તેને બિદ્યારશો, તેવી વાતોને તમારા મનમાં જ નહિ લાવો તો તમારી ઉન્નતિ થશે અને સમૃદ્ધિના આનંદપ્રદ જીવનમાં તમારો પ્રવેશ થવા માડશે.

ધણી મનુષ્યો વિપરીત માનવાથી પોતાનું કાર્ય કરે છે, અર્થાત તેને પોતાને સમૃદ્ધિશાળી થવું હોય છે, પોતાને ધનવાન કે ઐશ્વર્યસપ્ત થવાનો વિચાર હોય છે પણ તેના હૃદયમાં પોતે તેના થઈ શકશે તેને માટે અવિશ્વાસ હોય છે, અને તેથી જ તેને પોતાના પ્રયત્નની સિદ્ધિ અંગેની જાણૂતી નથી. મનુષ્યને તેની દરિદ્રતાના અને અર્થહીનતાના વિચાર, સફળતાને માટે સરાય અને ભયજ તેને પોતાના આત્મવિશ્વાસમાં અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરી હમેશા ગરીબ, દરિદ્રી અને લાચાર બનાવી રાખે છે.

તમારે ધનવાન થવાની ઇચ્છા હોય તો પછી ગરીબીના વિચાર ન કરવા. તમે જે ધનવાન થવાના પ્રયત્નમાં તમારી તમામ શક્તિનો ઉપયોગ કરતા હો તો પછી તમારે તમારા મનનો ભાવ સીલાંચ અને સમૃદ્ધિયુક્ત રાખવા જોઈએ. જે તમે તમારી આસપાસના વાયુ મંડળને દરિદ્રતાના વિચારથી ભરી દેશો તો પછી તમારામાં એવા સંસ્કાર જન્મી જશે કે પછી તમે કોઈ પણ વખતે તમારા તરફ પૈસાનું આકર્ષણ કરી શકવાના જ નહિ.

મારાથી થઈ શકે તેમ નથી, ધનવાન થવાની મા-રામાં યોગ્યતા નથી, મારામાં તો શુદ્ધિ પણ નથી, મારી આશા ઉપર પાણી ફરી વળ્યું છે, મારા નરોબમાં જ ઐશ્વર્ય નથી." આવા વિચારોનું સેવન કર્યા કરશો ત્યાં સુધી તમે તમારા પ્રયત્નમાં ફળામૃત થવાના નહિ, આથી તો તમે તમારા હાથે જ તમારા ઉપર વિપત્તિના પહાડને ખેંચી પાડો છો અને સુખ ને શાંતિને ખોદી બેસો છો. આથી તમારો વિજય પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ બંધો જ રહિને થઈ જાય છે કારણ કે જેટલી વાર તમે આવા વિચારો કર્યા કરો છો તેટલી વાર તમારામાં તેવા સંસ્કાર પડે છે. અને તેથી તમે આ જગતમાં કોઈ પણ એવું મહત્ત્વનું કાર્ય કરી શકતા નથી.

વિચાર એ સુબક રૂપ છે. જેમ લોહસુબક લોહને પોતાના પ્રતિ આકર્ષિત કરી શકે છે તેમ તમારા વિચાર મધુ પોતાનું મન જેની ચિંતા કરતું હોય છે તે વસ્તુને પોતાના પ્રતિ આકર્ષણ કરી શકે છે જે તમારું મન ગરીબીના કે આધિ વ્યાધિના, ભયના કે વિપત્તિના વિચારોમાં રમતું હશે તો તમને તેવી જ રિથિત પ્રાપ્ત થશે. તમે જે પ્રકારના વિચાર કરો છો તે વિચારથી ઉત્પન્ન થઈ તમને મળવાનું જ નહિ પણ તમે જેવાં વિચારનું સેવન કરશો તેવી જ રિથિત તમને પ્રાપ્ત થશે. તમારી કાર્ય નિપુણતાનો આરંભ પ્રથમ તમારા મનમાં જ થાય છે અને તમારો માનસિક ભાવ જ તમારી ભવિષ્યની ઇમારતનો પાયો રચનાર છે.

જે તમે હમેશા શુદ્ધ વ્યવસાય માં તો વૃદ્ધ વ્યાપારના જ વિચાર કરતા રહેશો, તેને માટે પ્રયત્ન કરતા હશો, તેની જ આશા રાખ્યા કરશો અને હમેશા તેના જ વિચારોમાં તમારા મનમાં નિરાશાના ભયના અને શકાના વિચાર કર્યા કરતા હશો, સુ દરીએ વખત નાંજીક આવ્યો છે, વ્યાપારમાં ખોટ આવવી ભય છે, કાંસે શુ થશે તેની ખબર નથી, આવા ઉત્સાહને મદદ કરનાર વિચારો વારંવાર મનમાં રટણ કર્યા કરશો તો તમને તમારા વ્યાપારમાં નિપુણતા મળવાની, વ્યાપારની ઉન્નતિ કરવાનાં સર્વ કાર તમારે માટે ખંધ થઈ જશે જાણીએ અને તમને તમારા ધંધામાં ખોટ જાણીએ. તમે તમારા વ્યાપારમાં સફળતા મેળવવા માટે

ગમે તેટલી મહેનત કરતા હો તોપણ ને તમે અસફળતાના, ભયના અને સંશયના વિચાર કરતા હો તો જરૂર તમારા પ્રયત્ન નિષ્ફળ જશે, તમારી અથાગ મહેનતને તે વિચારો ધૂળમાં રગદોળા દેશે અને છેવટે તમને નિરાશ બનાવી દેશે.

આપણે દરેક કાર્ય કરતા પહેલાં તે કાર્યમાં સફળતા મળશે જ એવી શ્રદ્ધા રાખવી નોંધએ, સત્યનું પાલન કરવાથી હમેશા સત્યનો જ જય થાય છે આશાવાદી યુવક એ મનુષ્ય પ્રાણિને માટે અમૂલ્ય ગુણ છે. જેમ સૂર્યથી વનસ્પતિને જીવન મળે છે તેવીજ રીતે આશાવાદી મનુષ્યોમાં જીવનશક્તિનો સમાર થાય છે. તે આપણા જીવનને બનાવે છે, સૌંદર્યની અસૌકીક છટાથી વિભૂષિત કરે છે અને તેના વિદ્યાસ કરે છે. જેમ સૂર્યથી વનસ્પતિ ખીલી નીકળે છે તેમ આ આશાવાદી માનસિક શક્તિઓ ખીલી નીકળે છે. પ્રયત્નમાં વિજય મેળવવાની હિચ્છાવાળાએ તો હમેશાં આશાવાદી યુવક નોંધએ.

નિરાશાવાદનું પરિણામ એથી ઉંડુ આવે છે, તે ભયંકર રાહસ્ય છે તે ને આપણામાં ધર કરે છે તો પછી આપણી ઉન્નતિ યદ્યદંતી નથી ને મનુષ્ય દરેક પદાર્થની અધિકારમય બાબતને જીવે છે, તે હમેશા ખરાબ અને અસફળતાના વચનો જ મોમાંથી કાઢ્યાં કરે છે ને કેવળ જીવનના અધિકારમય અને અપ્રીતિકર અંશને જ નોંધાં કરે છે તેવા માણસો હમેશાં દુઃખ અને દુઃસ્થિતાની રાહ નોંધાં કરે છે.

દરેક પદાર્થ પોતાના ગુણોને જ પ્રદર્શિત કરે છે, અને જે પોતાના સમાન ગુણ ધર્મવાળા હોય છે તેવા પદાર્થોને પોતાના તર્ક આકર્ષિત કરી શકે છે. ને કાર્ષને સુખી અને સમૃદ્ધિશાળી થવાની હિચ્છા હોય, તો તેણે સુખ અને સમૃદ્ધિના જ વિચાર કર્યાં કરવા નોંધએ. અને હમેશાં પોતાના મનને તેવા શુભ વિચારથી ભરેલું રાખવું નોંધએ. અને પોતાના આત્માને ઉદાર બનાવવા જરૂર નોંધએ. જેને ગંભીરતા ભય છે તેની પાછળ જરીમી ખાઈ પીને પડે છે. કાર્ષ જરૂર પદાર્થ પોતાનાથી વિપરીત ગુણગણને પોતાના તરફ આકર્ષિત શકે તો નથી મનુષ્ય જેવા વિચારને સેવે છે તેવા પદાર્થો તેને મળે છે. ને તેને સુખી યુવક

હોય તો પછી તેણે દુઃખના વિચારોના ત્યાગ કરવો નોંધએ. ને તેણે મનવાન યુવક હોય તે પછી જરીમીના વિચારોના ત્યાગ કરવો નોંધએ.

જે પદાર્થનો તમને ભય લાગે તો હોય તેના કાર્ષ પશુ રીતે સંબંધ રાખવો નહિ, તે તમારી ઉન્નતિના અને તમારા વિદ્યાસના ધોર-સ્તુ રૂપ છે. તેનો સમજણો નાશ કરો, તમારા મનમાંથી તેનો ત્યાગ કરો અને તેને ભુલી જાવ. નમે જેને અહાતા હો, જે મજાવાળો તમારા આત્માને સતોય અને આનંદ થાય તેવાજ વિચારોને તમારા મનોમંદિરમાં સ્થાન આપો. આથી તમને જીજ્ઞાસો કે જે પદાર્થની તમને હિચ્છા હતી તેજ પદાર્થ તમારા તરફ આકર્ષાઈ આવે છે.

આપણે જે પ્રમાણમાં આપણા કાર્યની સાથે, કે ઉદ્દેશની સાથે આપણો મનોભાવ રાખીએ છીએ તે ગુણમાર આપણો તે કાર્ય કે ઉદ્દેશની સાથે ગાઢ મબંધ થઈ જાય છે. ને તમને તમારી રિચતિથી અસતોય થવો હોય, અને વિચાર ધતો હોય કે શુ મારે જન્મજીવ આવી દશમાં કાઢવો પડશે, આટલું જાણુ વૈતર્ક કરવા છતાં પશુ આક, દય કે પંદર વીસ રૂપિયા કરતાં વધુ નહિ મળે. આવા ઉદ્દેશો નીકળના હોય, છતાં પશુ તમે રાતદિવસ જરીમીના અને દુઃખનાજ વિચારો કર્યાં કરશો તો તે વિચારો તમને અવનતિરૂપી ખાણમાંથી બહાર નીકળવા નહિ દે.

તેથી ઉંડા ને તમે તમારા ભવિષ્યના પ્રદારને જોના રહેશો, ને તમને શ્રદ્ધા હશે તો તમે જલ્દીથી આ મુદ્દ જીવનમાંથી નીકળીને ઉન્નતિના સિખર ઉપર પહોંચી શકશો અને તમારા હૃદયજીવનમાંથી નીકળીને અર્થ મૌદર્ધ, માતિ અને જ્ઞાન-દત્ત સ્થાન છે તેવા સુખમય જીવનપ્રતિ જઈ રહેશો. ને તમારી અભિપ્રાયો નિર્દોષ હશે, ને તમે તમારી આખને તમે એ એકજ ઉદ્દેશ પર જોડી રાખશો, કે જેને માટે તે જરૂર મિહન થશે અત્રી તમને શ્રદ્ધા છે, અને તમારા મા તે કામ જરૂર કરીજ શકવાની યોગ્યતા છે એવી ને શ્રદ્ધા હશે તો જરૂર તે કામ તમે સિદ્ધ કરીજ શકવાના.

ને તમે તમારા મનમાં એવો નિશ્ચય કરી શકશો કે અનુક કામ મારાથી મિદ્ધ થઈ શકશે,

અમુક ઉદ્દેશને વળગી રહી તે કાર્યને સફળતા પૂર્વક સિદ્ધ કરીજ શકીશ તો તમારા મનમાં જે મનોવાચ્છિત ફળને પ્રાપ્ત કરાવી શકે તે ઉત્પાદક શક્તિ આવી વસશે અને તમારા કાર્યમાં તે તમને મદદ કરશે.

પોતાના આત્મામાં વિશ્વાસ હોવા છતાં, પોતાના હાથમાં લીધેલા કાર્યને હારવાની શે-અવતા ઉપર પૂરા ભરોસો હોવા છતાં પોતાના ઉદ્દેશ ઉપર નિરંતર પોતાની આખ રાખવા છતાં અને તેની પ્રાપ્તિને માટે યોગ્ય પ્રયત્ન કરવા છતાં પણ સફળતા કે વિજય પ્રાપ્ત ન થયો હોય એવો એક પણ મનુષ્ય જોવામાં આવ્યો નથી. ઉચ્ચશિક્ષાપા પ્રથમ આત્મ પ્રેરણાજ તરીકે જણાય છે, અને પછીથી સિદ્ધિના રૂપમાં દેખાય છે.

જો તમારે ઉચ્ચ સામર્થ્ય સંપન્ન થવું હોય તો હમેશા તમારા વિચારો ઉચ્ચ અને મહત્વ અને તેને માટે હમેશા યત્ન કરતા રહેવું જોઈએ અને જે કાંઈ કરવાની કે મેળવવાની ઇચ્છા થાય તેને કરવા કે મેળવવા માટે પ્રયત્ન કરતાં તેમાં શંકા કે સંશય ન રાખો કાંઈ પણ કાર્યની સિદ્ધિ ન થવા દેનાર સંશય છે. તે આપણી ઉત્પાદકશક્તિને નષ્ટ કરે છે. આપણી ઇચ્છાઓને શક્તિહીન બનાવી દે છે, આપણને નિશ્વસાહી બનાવી પગ દીલા કરે છે માટે કાંઈ પણ વસ્તુને મેળવવાની ઇચ્છા થતા તે મળશે કે કેમ એવો સંશય ન કરો પણ પોતાના હૃદય ઉપર હાથ રાખી અને એવી દૃઢ આશા રાખો કે મને જેની જરૂર છે તે જરૂર મને મળશેજ એજ માટે હું સંજોઈ છું.

તમારે હમેશાં મનમાં એવા વિચાર રાખવા કે હું સફળતાને માટે, વિજયને માટે, સુસ્વાચ્છ્યને માટે અને સુખને માટેજ જન્મ્યો છું અને તેનાથી કાંઈ વિહીન કરી શકે તેમ નથી આ પ્રકારના આશંકામય વિચારો સેવન કરી તેના દૃઢ સંસ્કારોને તમારામાં જમાવી દો. તમારા અતિમ વિજય પર નિશ્ચયાત્મક વિચાર પ્રકટ કરવાની શક્તિ મેળવો અને તેના મહત્કારિક ફળને જુવો કે તે પોતાના મનોવાચ્છિત પદાર્થો કેવી રીતે તમારા તરફ એવી શકે છે પણ પાદ રાખજો કે

તમારે તમારા ઉદ્દેશોમાં, કે તમારા વિચારોમાં એક તથ માત્ર પણ સંશય ન રાખવો.

શક્તિ સાગર પરમાત્માની એવી ઇચ્છા નથી કે મનુષ્ય પોતાની પરિસ્થિતિના શુદ્ધામ બની રહે, પણ તેની ઇચ્છા એવી છે કે, મનુષ્ય પોતાની પરિસ્થિતિ પોતાની મેલે રચી શકે આપણી માનસિક શક્તિઓ આપણી મરજ પ્રમાણે વર્તનારી છે જે વસ્તુની આપણને જરૂર હોય તે આપણને તે આપી શકે છે જો આપણે તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખીએ, તેના ઉપર આધાર રાખીએ તો તે આપણને ઉત્તમમાં ઉત્તમ વસ્તુ આપણને આપે છે. નિશ્ચયાત્મક પ્રકૃતિવાળા મનુષ્યો જ જગતમાં મહાન કાર્યો કરી શકે છે ઘણા માણસો પહારના પ્રભાવથી પોતાની નિશ્ચયાત્મક પ્રકૃતિને નિર્ગેધાર્યક પ્રકૃતિમાં બદલી નાખે છે અને પોતાની આત્મમહાને શુભાવી બેસે છે. તેના પોતાની શક્તિમાંથી વિશ્વાસ ઉઠી જાય છે, કેમકે તે સોંકાતા નિરાશાજનક વસ્તુઓ અજાણ જાય છે તે હમેશાં લોકોના અપૂર્ણતાના વિચારો માંલગ્યા કરે છે, બીજા માણસો તેને કહે છે કે તમને પોતાના બ્યવસાયનું જ્ઞાન નથી, તમે હાલ જે ધંધો કરો છો તેને તમે યોગ્ય નથી આ સામગ્રી તેની શરૂઆતમાં જ શક્તિ કમ થઈ જાય છે. અને પછીથી તે, તે કાર્ય પ્રથમ જેમ ઉત્સાહથી કરી શકતો નથી, તે પોતાની વિચાર અને નિર્ણય કરનારી શક્તિને શુભાવી બેસે છે. કાંઈ મહત્વપૂર્ણ કાર્યનો નિર્ણય કરતાં બંધ પામે છે, તેનું મન ટેકાણે રહેતું નથી અને આવી રીતે તે મેતા ચવાને બદલે અનુયાયી બની જાય છે.

આપણા આત્મામાં એક એવી અલૌકિક શક્તિ રહેલી છે કે જેનું આપણે વિવેચન પણ કરી શકતા નથી તેને આપણે સારી રીતે ઓળખી શકીએ છીએ. તે આપણી આગામીનું પાલન કરે છે અને આપણા નિશ્ચયને પરિપુષ્ટ કરે છે.

જો આપણે એવો વિચાર કરીને એ પ્રમાણે માની બેસીએ કે “હું તો તુચ્છ છું, હુદ્દ છું, બીજા કરતાં હીન છું.” તો આપણા આત્માના રેજીસ્ટરમાં એ સર્વ ચાતો લખાઈ જશે અને તેનું પરીણામ એ આવશે કે આપણે પણ તેવા જ બની જઈશું જો આપણે તંગીના, કમગરપણાના, અશોભતાના અને અકર્મણ્યતાના વિચારોને જ

કર્તા કરીશુ તો તેનું પ્રતિબિંબ આપણા આત્મામાં પડશે કે જેનું પરિણામ પણ અશુભ જ આવવાનું એવી ઉદ્ભૂતે બે આપણે નિશ્ચયપૂર્વક એવું માનીશું કે જગતની તમામ ઉત્તમોત્તમ વસ્તુ મેળવવાને હું અધિકારી છું, તેના ઉપર મારો સ્વાધિકાર હક છે, અને તે મેળવના માટે મારામાં સામર્થ્ય છે, વળી મારામાં એવું સામર્થ્ય છે કે શક્તિ મારી છે, સ્વાસ્થ્ય મારું છે, આધિ,

આધિ, નિર્મળતા અને વિરાધની સાથે મારો ક્રોધ સંબંધનથી અને આ પ્રકારની ઉચ્ચ ભાવનાનું નિરંતર સેવન કરવાથી આપણામાં એવી ઉત્પાદક અને નિશ્ચયાત્મક શક્તિ ઉત્પન્ન થશે કે જેથી આપણી સર્વ અભિલાષાઓ, મર્વ મનોરથોને, અને હેવનના ઉચ્ચ ઉદ્દેશને મિલક કરી આપણી પતિત દશાને સુધારી શકીશું.

પદ્મજર્મન સમ્રાટ કયજર.

કહત સમય બળવાન હૈ નહિ પુરૂષ બલવાન કામે અર્જુન હુડીયો એહિ ધનુષ્ય એહિ પ્રાન. કાલિ કરે તે કોઈ ન કરે—જેની આંખ જાના માત્ર ધરાધારીન નરમ મુદાપમ જની જર્મનો જીવને જોખમે પણ આતા ઉઠાવતા અને જેની મહત્વાકાંક્ષા ખાતર જર્મનોએ સવાચાર વર્ણથી દેશની આગાદી, જનમાલ, કુટુંબકળીઓ વગેરેની ખાનીખરાખી થઈ છતા તેની લેગ પણ ગણના ન કરતા તેમણે ઘોર રણસંઘામ ખેડ્યો, એ નામવર, જર્મન સમ્રાટ કયજરને તા. ૧૦ મીએ રાજપાટ છોડી, મોટરમાં ભરાઈ, જર્મની છોડવું પડ્યું અને હોલાડમાં ભગીષ ખેસવું પડ્યું છે, તેનો પાટળી કુવર ગોળાથી હણાયો છે, અને તારસમાચાર કહે છે તેમ હોલાડમાં તેને નજરકેદ કરવામાં આવશે આનું નામ તે દાક્ષણ જેણે જર્મન પ્રજામાં જર્મન રાષ્ટ્રીયતાની ભાવના ખીધેલી, જેણે જર્મનોને ઉલોગદુશ્મની કેળવણીમાં પાવરધા કર્યા, જેણે જર્મન વ્યાપાર કે જેને દુનીયાના વ્યાપારમાં અગ્રસ્થાન અપાવ્યું, જેણે જર્મન પુરવી અને તરીના વજરોને ઉચ્ચ પ્રતિના બનાવ્યાં, જેણે દુનીયામાં જર્મન પ્રજાને એક અગ્રણી વ્યાપારી અને વિશ્વમાં સત્તાધારી થવાના લોભનું અને વિશ્વમાં લોહીની નદી વહેવડાવવાના પાપનું ફળ મોગવી, એજ જર્મન

પ્રજાથી ડરી, હોલાડ ભાગી ગયો. આ સંબંધમાં માત્ર કાલાય તદ્દમ નમ દાલે ભગવાનનિજ નમસ્કાર હોલો, એજ ઉદ્ગાર પૂરતો છે

જન્મેથી લરકરી વાતાવરણમાં, ઉછરવિશ્વમાં મોટું જર્મન સામાન્ય સ્થાપવાના લોભથી પ્રેરાયતા અને એ લોભના સાધો નીની પ્રજાઓની સ્વતંત્રતાને હુ દનારા અને ન્યાય તથા આંતર રાષ્ટ્રીય કાયદાનાં ધોરણ ઉપર પણ પ્રકાશ, કયજર ખીલ વીલીયમનો જન્મ બર્થનેમાં સને ૧૮૫૬ ના જાન્યુઆરીની તા. ૨૭ મીએ થયેલો. એ દિસાએ આવતા જાન્યુઆરીમાં તે ૬૦ વર્ષનો થાત. તે સને ૧૮૮૮ ના માર્ચમાં ૩૦ વર્ષની વયે ગાદીએ આવ્યો. એ દિસાએ ગયા જુનમાં રાજ્ય ચલાવનાં તેને ૩૦ વર્ષ થઈ ગયાં અને તા. ૧૦-મી નવેમ્બરે ૩૦ વર્ષ અને પાંચ મહીના રાજ્ય ભોગવી તેણે રાજ્યપાટને લાગ કર્યો છે, તે જર્મનીને ખીન-ખીન પહેલા વીલીયમનો પૌત્ર છે, અને કુળ રાજ્યનીતિ નિપુણ બિસ્માર્કનો ચેલો છે. તેના પિતા યુશીયાનો ફ્રેડરીક હતો, જેણે માત્ર ત્રણ મહીના જ રાજ્ય ચલાવ્યું હતું તેની માતા ઐરલિંડનના મહારાણી વિક્ટોરીયાની પુત્રી હતી

તેના દાંદા પહેલા વીલીયમ, બચપણમાંથી કુમ્મર વીલીયમને ભવિષ્યના એક રાજાને મોગ્ય

ચાપ એવી લશ્કરી તાલીમ તેમજ રાજ્યકાર્યની કળવણી આપવાની ઉમદા વ્યવસ્થા કરી હતી. તેને કળવણીજ લશ્કરી વાતાવરણથી યુક્ત મહેલો છે, તે ૭ વર્ષની વયે આવ્યો, ત્યારે તેને અગ્ર નીતિનિયમન માટે પકાયકા ડી. હિન્ડઝ પીટરની દેખરેખમાં રાખવામાં આવ્યો અને તે એની નિત્ય લશ્કરી તાલીમ અને વિદ્યાભ્યાસ ઉપર દેખરેખ રાખતો હતો. તેના રાજ્યવજ હોલેન કોસ્ટેનને એવો સ્થાપિત નિયમ છે કે રાજકુમાર દશ વર્ષની ઉમરે યુગતાં લાકનુપાનનની ઉપર વટાવી ગયેલો ગણાય અને તે વયથીજ તેને એક ગવરનરની દેખરેખ હેઠળ રીતસરની લશ્કરી તાલીમ લેવી પડે અને લશ્કરી હાથદા ક્રિયોતો પ્રમાણે વર્તવું પડે, ખરી રીતે તો પ્રુશીયાના રાજાએ પહેલો હાકરો જન્મ ચતા વેતજ એક લશ્કરીની કાર ક્રીદામાં દાખલ થયાનું લેખાય છે તે સમયથીજ તે ગાર્ડ-નુ-કોર-જર્મનીની પહેલી પકિતની પહેલી રીજીમીટને વડો ગણાય છે અને જ્યારથી તે જોતો તથા ચાલતો ચાલ છે, ત્યારથી જ તેની લશ્કરી તાલીમ શરૂ થતી મનાય છે.

દશાવી ત્રીસ વર્ષની તાલીમ-દશ વર્ષની વયે વીલીયમ (હાલનો કચ્છર)ની, નામાર્મિન અને રાહસી અને ફેરિક ધ ક્રોટ જેમને માટે અલિમાન ધરાવતો હતો તે, જર્મન પોસ્ટલમ ગાર્ડના-લેફ્ટનન્ટ તરિક નિમલુંક યર્ધ સને ૧૮૭૪ મા સોળ વર્ષની વયે તેને કેમેલની કસરતલાખામાં મોકલવામાં આવ્યો હતો, તે પછી બે વર્ષ તેણે અભ્યાસમાં ગાળ્યા, પરંતુ ૧૮૭૬ માં તેને હુઝગર્ડ ગાર્ડનો દર્ન લનામવામાં આવ્યો અને તેને માથે પાછી, તેના સ્વભાવને વિશેષ અનુકૂળ લ શ્કરી ફરજે આવી પડી આમ તેને લશ્કરી તાલીમ નાનપણથીજ અને તે વિશેષ લાગે મળતાં રાજ્યકાર્ય, મુલ્કી કાર્ય, રાજ્ય નીતિકાર્ય આ દિની તાલીમ જીવાનીમાં બહુજ થોડો મળી હતી. એનું મુખ્ય કારણ એ હતું કે તેના દક્ષિ પહેલો વીલીયમ વયે યુગી ચુકથો હતો અને તેના આપ-તુ શરીર મોઢું રહેતું હતું, તેથી તેને જોડેલો અને તેટલો વડેલો રાજ્યગાદી માટે-લાયક કરવાનું કાર્ય તાકીદથી ચલાવવાનું હતું સને ૧૮૮૮ ના માર્ચમાં પહેલો વિલિયમ મર્થ પામ્યો અને

તેના પિતા શાહનશાહ ફેરિક નામ ધારી ગાદીએ આવ્યો પણ તે માંદો સાને રહેતો હોવાથી રાજ્યવદીવટનાં કાર્યોની જાતે નિરીક્ષા કરવા અશક્ત હતો, તેથી તેણે એનું શાહી ફરમાન કાઢ્યું હતું, કે, “રાજ્યકુમાર વીલીયમને તેને ખતાવવામાં આવે એવા રાજ્યકાર્ય ઉપાડી લેવા.” એજ વર્ષના જીન માસમાં પાકાના રાજ્યી ફેરિક મર્થ પામ્યો અને કચ્છર વીલીયમ ખીજે ગાદીએ આવ્યો.

દહેરા અને જર્મન શાહનશાહતની ભાવના-વિલીયમ ખીજે રાજ્યગાદીએ આવતાં પોતાના પિતાના કરતાં પણ જર્મન પ્રજા પ્રત્યે વિશેષ ઉદારતા દાખવનારો જહેર દહેરા બહાર પાડ્યો હતો પરંતુ તેની ઉદારતા અને સમજાવનો મેળ તેના પિતાના દહેરામાં દર્શાવેલી ઉદારતા સાથે ખાપ એવો નહોતો તેની વચ્ચે થોડે ભાગે શાહનશાહ પહેલા વિલીયમ અને મુલ્સદી વજર બિરમાઈની જર્મન શાહનશાહત ખીજવવાની વલણને જળતી હતી. વીલીયમ ખીજે ગાદીએ આવતા લશ્કર પ્રત્યેના દહેરામાં જણાવ્યું હતું કે “આપણે એક ખીજને માટે જન્મેલા છીએ અને એક ખીજ સાથે સમૃદ્ધ ધરાવીએ છીએ.” તેણે પ્રજાને તો શાહનશાહી દમકબમાજ જણાવ્યું હતું કે “હું એક ન્યાયી અને દયાળુ રાજા થઈશ, પાવન ભાવનાને પોષીશ અને પ્રશુનો ડર રાખીશ, મુલેહ, જાળવીશ, દેશનું કલ્યાણ વધારીશ, ગરીબો અને સંકટ-પામતા જનોનો મદદગાર થઈશ અને જે વાજખી છે તેનો રક્ષક થઈશ.” થોડા દિવસ પછી તેણે પાર્લમેન્ટ ખુલ્લી મૂકી અને તેમાં પશુ જણાવ્યું કે “હું મારા દાદાની સ્વદેશની તેમજ પરદેશની રાજ્યનીતિ સાહુ, રાખીશ.”

અનુકૂલ સંજોગો-વીલીયમ ખીજે રાજગાદીએ ઘણાજ અનુકૂળ સમયે આવ્યો હતો. તે વેળા તેના દાદા વીલીયમ પહેલાનું વ્યક્તિત્વ જર્મન પ્રજાની આખ આગળથી લગાર પણ ખરચું નહતું જર્મન પ્રજાની પ્રતિષ્ઠાને જમાવનાર વીલીયમ પહેલા પ્રત્યેના તેમનો પ્રજાવાવ આખડ હતો, તેમ તેના પિતાની પૂજ્ય આકૃતિ પણ તેમની આંખ તરવરતી હતી આ મણુ ભાવનાઓ વીલીયમ ખીજની પ્રત્યે પણ અત્યાર સુધી જર્મન

પ્રગતી હતી રાજ્યઅમલના આરભથી તેને અનુકૂળ સંસ્થા મળ્યા, તેને પહેલા વીલીયમની દેખરેખ હેઠળ તાલીમ મળી, અને રાજ્ય અમલના આરભમાં ઓગણીસમી સદીના પાછલા વર્ષ વાગમાં, યુરોપમાં થઇ ગયેલા સૌથી મોટા રાજ્ય નીતિકુશળ અને ગભરવટના વિધાયક, ગિરમાઈની સલાહનો અનુપમ લાભ મળ્યો તેના લશ્કરી સલાહકાર મોટી (Molitor) હતો તે તેના જમાનાનો નિરાકર સૌથી વિશેષ પાવરધો લશ્કરી સુક્તિવિધાયક લેખાતો હતો મોટી ને કે વૃદ્ધાવસ્થાએ પૂર્યો હતો છતાં પૂરું રાજ્યભક્તિથી જુનાન શાહનશાહની સેવા ઉદ્ધવવાનું કમલ ધ્યું, ને કે પાછળથી વૃદ્ધ ઉમરને લીધે તેણે સલાહકાર પદનું રાજીનામું આપ્યું હતું. તેના ગયા પછી કાઉન્ટ વોલ્ફરની અને તેના પક્ષકારોએ ગિરમાઈની સાવચેતી બરી રાજ્યનીતિને ટારાણે મુદ્દાવવામાં વીલીયમ બીજાના મન ઉપર સગીન કાણુ મેળવ્યો.

જે મોટી ચિંતાઓ—વીલીયમ બીજે ગાદીએ આવ્યો ત્યાર પછી તેને જે મોટી ચિંતાઓ ઉપસ્થિત હતી. ક્રાન્સ અને રશિયાના સંબંધોએ તેના મનમાં સંભળક ભય ઉગેા કળો હતો આથી પોતાના અમલના પહેલા વર્ષમાં તેણે યુરોપમાં મોટાં મોટા રાજ્યોની મુલાકાત લીધી તેમ જ રાજ્યોના રાજ્યોને નિમંત્રણથી બર્લિન બોલાવ્યા તે વેળા બર્લિનમાં સ્વિટ્ઝરોના વિરુદ્ધ પણ જર્મન લાગણી હતી પરંતુ ૧૮૮૯ માં ક્યુરને પોતાની ત્રીજીમા રાણી વિક્ટોરીઆની મુલાકાત લીધી તે વેળાં જ સળધી ગેરમઝાફ દર થઇ કહેવાની હતી. તે પછીથી લાગલાગટ, પેર્લિન મુખી ક્યુરને ઉચ્ચાહતી મુલાકાતે આવ્યો હતો, અને સ્વિટ્ઝર તથા જર્મની વચ્ચેના રાજ્યદ્વારી સંબંધો ધણુ નિકટ થયા હતા. તેણે ઓરિટ્ટયા અને હટલી સંધિના સળધો વિશેષ ગાઢ ધ્યું અને રશિયા સાથે લાઠ્યારાના સળધો પામવા મથન પણ કર્યું. પરંતુ રશિયા અને ક્રાન્સે ૧૮૮૯ માં અવગ કરાગે દ્વારા ગાઢના વધારી, પણ ખરા કુગળે ૧૮૯૦ માં થયા ને કે તે પછી ૧૮૯૦ માં રશિયાના કાર બર્લિનની મુલાકાતે આવ્યો હતો. ૧૮૯૦ માં ક્યુરને બીજી વાર રશિયાની મુલાકાતે

ગયો અને હેતુની વાર તે અને કાર એવેક્રમનર વીન કીલની તહેર આગળ ૧૮૯૧ માં ગયો.

ગિરમાઈનું રાજીનામું—ગિરમાઈ ધણુજ શુદ્ધિદાણો અને જમાનાનો આધેયો, પાંચ મુમદી હતો. તેણે ૧૮૯૦ સુધી જર્મની અને ખરૂં દલીએ. તે યુરોપની ગત્તાવસ્થાનું કારણ કુનેદથી બેગબર ટકવ્યું હતું પરંતુ ક્યુરને રાજ્યસત્તા અતિશય પ્રિય હતી ગિરમાઈને પોતાની મુમદીગીરીમાં એટલો ગયા વિધાસ હતો કે ક્યુરને પોતાનું કાષ્ટ મુમદી કાર્ય પૂરું રવાણ ચૂકવા પછીજ તેથી વોકે કરતો ક્યુરને આ રીતિ ગમી નહીં અને બન્ને વચ્ચે આખરે ૧૮૯૦ ના માર્ચની તા ૧૮ થીએ વૃદ્ધ છતાં ક્યુરને પોતાના કુરને પૂરતા માન અને રાજ્યવિભવ સોયે રહે તેની સોમ્કરી આપી હતી.

જર્મન સામ્રાજ્ય અને જર્મન નૈઃકાબલનો અતલગ મળધ—ક્યુરને એક મોટામાં મોટા આશય, જેમ તેના દાદા વિલિયમ પહેલાંએ જર્મન લશ્કરને બેનમુન બનાવ્યું હતું તેમ કાકલાને અનુપમ બનાવવાનો હતો. તેની એવી માન્યતા હતી કે ને જર્મન સામ્રાજ્યે વિષમ પોતાનો મિત્રો બેમાડવો હોય તો તેણે એક વિધાળ અને સર્ગજ કાકલો તૈયાર કરવોજ નોંધ્યો. ૧૮૮૮ માં તે ગાદીએ આવ્યો ત્યારે કાકલા પાછળ ૩,૭૫,૦૦,૦૦૦ ખર્ચ થતો હતો તે ૧૮૧૪ માં વધીને ૩.૩૬,૫૯,૫૦,૦૦૦ ખર્ચ થતો હતો આટલો ગભરવર ખર્ચ કરવામાં ક્યુરને હરેક સુક્તિપ્રયુક્તિ ખતપૂરક કામે લગાડરી પડી હતી. આમાં તેને આખા જર્મન સામ્રાજ્યમાંથી વિરુદ્ધના નડી હતી. તે કહેનો કે, લોકો માફ કહેવું સોલગતા નથી, પણ પાર્લામેન્ટની કે પ્રગતી વિરુદ્ધતાથી હું લેશમાત્ર નિરાશ થનાર નથી મારી કારણા હું ગર લાવીશ, અને તેમને બનારીશ કે જે મારે ખમેલા મગગતો ખાસ નથી. મારી જે મંબીર હિજી છે કે જર્મન સામ્રાજ્યને પ્રગત્યોમાં તેના સ્થાનને રોગ્ય નીકાળજી હોતું નોંધ્યો "

તેણે ૧૮૯૧ માં પોતાના ૨૫ માં રાજ્યઅમલની વર્ષગાંઠે ક્યું હતું કે, "જર્મન સામ્રાજ્ય એ વિષમાં એક સામાન્ય થયું છે. આપણા દુનિયા જર્મનો દુનિયાના સળધા ભાગમાં અને

છે, જર્મન માલ, જર્મન ચાન, જર્મન સાહસ દરિયાપાર ફેલાયું છે. જર્મની ને માલ દરિયાપાર લાઇ જાય છે અને લાવે છે તે હજારોને લાખોની કીમતનો છે. આ વિશેષ મહેનત બાદ જર્મન સામ્રાજ્યની ધરના સ્વદેશના જર્મન સામ્રાજ્ય સાથે ધરાવવી, એ તમારે કામ છે. શહેનશાહી સત્તા સ્પેટલે સમુદ્રની સત્તા. સમુદ્રની સત્તા વિના શહેનશાહી સત્તા ટકી શકે નહિ."

દુનીયામાં જર્મનીનો 'શકો' પાડવાની ભાવના—ક્યઝરની ભાવના જર્મની નૌકાબલ ખીલવવા સાથે જર્મનીનો પરદેશ સાથેના આપાર ખીલવવાની અને જર્મન સંસ્થાનિક સામ્રાજ્ય સ્થાપવાની પણ ઉત્કટ ભાવના હતી આથી તેણે ૧૯૦૦ માં કહ્યું હતું કે "આંદોલનો મજબૂત રીતે આપણા દરવાજા ઠોકી રહ્યા છે અને એક મહાન પ્રજા તરીકે દુનીયામાં આપણું સ્થાન નિભાવવાને અર્થાત દુનીયાને હોરબેર અધાપવાની રાજ્યનીતિ અનુસરવાને આપણને નિમંત્રણ કરી રહ્યા છે. જર્મનીની મહત્તા માટે મહાસાગરની સત્તા અટલ છે, પરંતુ મહાસાગર એ વાતનું પણ આપણને સ્મરણ કરાવે છે કે તેની ઉપર કે તેની પાર જર્મની સિવાય અને જર્મન શહેનશાહ સિવાય કોઈ મોટા નિર્જીય ધણ શકે નહિ મારો એવો મત નથી કે આપણી જર્મન પ્રજાએ ૩૦ વર્ષ ઉપર પોતાના નાવકની પ્રેરણાથી, એક યા બીજા પરદેશી નિર્જીયોના આધારે વચ્ચે કોલા ખાવાને છત મેળવી હતી, અને લોહી રેડ્યું હતું જો એમ હતું તો જર્મન પ્રજાને વિશ્વ ઉપરની સત્તાનો અંત એકાગ્ર વેળાએ આવી જવો જોઈતો હતો અને હું એમ યવા દેવા માંગતા પણ નથી અને તેમ ન થવા દેવું, એ મારો ઉમદામાં ઉમદા ખાસ રાજ્ય અધિકાર છે."

ક્યઝરે આ હેતુથી જર્મન નૌકામજા અનુપમ રીતે ખીલવવા સાથે સૈનિક બળને પણ ઘણીજ વ્યવસ્થાસર ખીલવ્યું છે. તે યુરોપના તેમજ એશિયાના ઇતિહાસમાં અવરતર પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં સુલેહના હીમાયતી તરીકે જહાઝ, પોલો છે. પરંતુ જર્મન સામ્રાજ્યના સ્થાપક યવાની તેની મહત્વાકાંક્ષા અને તેના લશ્કરી મહાદ્વરોની મનોરૂચિ વર્તમાન વિગ્રહમાં ખુલ્લી થયેલી છે."

ક્યઝર મોટે ભાગે પોતાના દાદા વિશ્વિયમ પહેલાએ પ્રાપ્ત કરેલી પ્રજા વિશ્વાસરૂપ તેમજ પ્રજા પ્રેમરૂપ આપણું ઉપર જીત્યો છે, એમ કેટલાકે કહે છે તે ગમે તેમ હો, પણ તેની અસર. હેઝળનું જર્મની, તેની પૂર્વના જર્મની કરતાં તદ્દન ભુદીજ ભાતિતું થયું છે અને તેની ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિ તથા જીવણી અને વિદ્યાનની પ્રવૃત્તિઓ કંઈ નહિ તો વ્યવસ્થા અને પરિણામમાં તો ઉચી પડિતની ગણાઈ છે.

યુરોપી રાજ્યો સામે ચીટપાટની અપ-ત્યાર કરેલી રાજ્યનીતિ—યુરોપી રાજ્યોના સંબંધમાં બિસ્માર્ક ને રાજ્યનીતિ અને યુગી દુરઅદેશીયી ચલાવી હતી, તેને ક્યઝરે દુર ફેંકી દીધી હતી. અમલની સહઆતમા તેણે રશિયા સામે મિત્રાચારીના સંબંધો બાંધવાનું મયન કર્યું હતું, પરંતુ જર્મનના મુશ્કીન 'જકરો' તે વસતીયો વિરુદ્ધ હતા રશિયાને એક મિત્રરાજ્યના નિકટ સંબંધીની અપેક્ષા હતી અને તે માટે ક્રાન્સમા તેણે વિશેષ શ્રદ્ધા રાખી. સને ૧૮૯૧ માં પૂર્વ તરફના આપણુદ રાજ્ય રશિયાએ પશ્ચિમના પ્રજા સત્તાક રાજ્ય ક્રાન્સ સાથે તેવા કાલકાર કર્યા. ક્યઝરને આ પસંદ ન પડ્યું. તેણે તે દિનથી ક્રાન્સ અને રશિયા ઉપર કીનો રાખ્યો, કારણ કે એવો સંબંધ ક્યઝરને જર્મન સામ્રાજ્યની તેની ભાવનાની સિદ્ધિઓ આડે આવતા લાગ્યો ક્રાન્સ અને રશિયા તેના આ હાલ સમજી ગયા હતા, તે પછી અમને જ્યારે જ્યારે પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે ત્યારે રશિયા, ક્રાન્સ અને ઉગ્રાડને દબાવવાને ચૂક્યો ન હતો.

ક્યઝરે ને યુરોપની સત્તાવલાનું ધારણ ટકાવવામાં અને સુસદીગીરીથી કામ લેવામાં ઉંડી સમજ વાપરી હત તો ને બીજી પ્રજાઓની શુભ નિષ્ઠા પોતાને અમૂલ્ય ધણ પડે એમ હતું, તે પ્રજાઓને પણ જોડું લાગે એવા કામ કર્યા ન હતા પણ જર્મન સામ્રાજ્યની ભાવનાની આડે આવનારા, રાજ્યસંબંધોને તોડવાની મનોરૂચિ તે જોણી ન શક્યો. તેણે ૧૮૯૮ બોર વિગ્રહ વેળા તેમના પ્રમુખ કુગરને સમભાવવર્થો તારે મોકલ્યો. તેમ બોર વિગ્રહમાં પણ કેટલીક સાબવારી આદિની મદદ પણ સગીન કરી હતી. આથી બિટીસ પ્રજાની અભિમાનની લાગણી કુદરતી રીતે દુઃખાધ.

વળી તેણે આ જણે ઓહું, હોય તેમ ક્રાન્સ અને
 બિટનને પોતાની સામે ઉત્કેરવાનું, પગલું ભર્યું
 ૧૯૦૦ માં તે પેલે-દાખન ગયો, અને ત્યાં તેણે
 નાટકી રીતે જો કે તેના રાજ્યમાં એક પણ
 મુસલમાન પ્રજા ન હતી, છતાં એમ જાહેર કર્યું
 કે "હું ખ્રિસ્તિ ધર્મવાદીઓ તેમજ મુસ્લીમોનો
 રક્ષક છું. મુસ્તાન (તુર્કીના) અને ફુનીયા ઉપર
 વિખરાવણાં ૩૦ કરોડ મુસલમાનોએ એટલી ખાતી
 રાખતી કે જર્મન શહેનશાહ હંમેશાં તેમના મિત્ર
 તરીકે વર્તશે." જે ૩૦ કરોડ મુસલમાનોને ઉદ્દેશી-
 ને તેણે આ વચન કહ્યું હતું તેમના ધણીખરા
 બિટીશ અમલ હેઠળ હતા. ખોર પ્રજાને તેણે
 મોકલેલા સંદેશા કરતાં પણ, તેનું આ જાહેરનામું
 બિટીશને ખાસ કરીને વિશેષ વાંધાભર્યું હતું ક્રા-
 ન્સને પણ આફ્રિકન રાજ્યને લીધે આમાં પોતાની
 સામે ભય થતો જણાયો, તેમ રૂઝિયાને પણ પો-
 તાના અમલ હેઠળ મુસલમાન પ્રજા હોવાથી ભય
 લાગ્યો તેમને સર્વને જણાવું કે ક્યારે તુર્કીને
 હુટશે અને દક્ષિણ મહાસાગરમાં એક બદરૂપ
 માર્ગ મેળવી જર્મન સામ્રાજ્યની મહત્વાકાંક્ષા પૂર્ણ
 થશે. તેણે આ હેતુથી બગદાદ-આમએન્ટાર્પન રેલ્વે
 તુર્કીમાં સ્થાપતી. એશિયા અને હિન્દની છાતી ઉપર
 પ્રભુત્વ કરવાનો માર્ગ મોકલ્યો કર્યો.

વળી ૧૯૦૮ થી તેણે આ રાજ્યો પ્રત્યેની
 ચીંટાટની રાજ્યનીતિ શરૂ કરી, ૧૯૦૮ ના ઓ-
 ક્ટોબરમાં તેણે ઓસ્ટ્રીયાનો પક્ષ લેધને રૂઝિયાનું
 ઉધાડું અપમાન કર્યું. તેણે ઓસ્ટ્રીયાના પ્રાંત
 ઓસ્ટ્રીયાને કપાત કરવા દીધો તે પછી હાલનો
 વિગ્રહ શરૂ થયો તે દરમિયાન છ વર્ષમાં તેણે બે
 વાર યુરોપની સુલેહશાંતિ ભયમા આવે એવાં પણ
 પગલાં ભર્યા હતાં તેણે ક્રાન્સનું આફ્રિકન સરચાન
 મોરોક્કો લેવા મથન કીધું હતું. પણ બિટીશની
 મથમસરની, મક્કમ નૌકાબલની સ્થિતિથી તે એમાં
 ફાળો નહોતો.

હાલના મુદ્દની તૈયારી—ઇંગ્લાંડ સાથે
 મિત્રાચારી તુરે એવો પગલાં પણ તે અવરનવર
 બરેતો ગયો હતોજ. જર્મનીના લેખકા બર્નહાર્ડ
 આદિએ ઇંગ્લાંડ ક્રાન્સ આદિ સાથે ધોર મુદ્દ
 મુશ્કે એથી આગાહી કરી જર્મન પ્રજાને ભારે
 ઉત્કેરી હતી.

આ સર્વથી જણાશે કે વર્તમાન વિગ્રહ-
 યુરોપી માદ્યારચળી માટે જર્મન સમ્રાટ ક્યારે,
 તેના "જકર" લરકરી સલાહકારો વધે થયાં તૈયારી-
 કરી રહ્યા હતાજ અને જર્મન પ્રજા પણ કટિ-
 બદ્ધ થઈ હતી.

ઝોડનું ચોડ વેતરવાની પ્રકૃતિ—જર્મન
 ક્યારે યુરોપના, રાજકર્તાઓમાં એક અનન્ય
 વ્યક્તિ લેખાઈ છે. તેની નેડી અન્ય રાજકર્તા-
 ઓમાં મળવી મુશ્કેલ છે. યુરોપના દેલ્લાક લા-
 ગમાં અને યુરોપની બંધાર ક્યારના સંબંધમાં
 પણ ગૈરસમજીતી પ્રચલિત છે. દેલ્લાકનું એવું
 માનવું છે કે ક્યાર એક ઉત્કેષ, લાગણીના
 પ્રજળ વેગમાં ગમે તે કરી બેસે એવો, ઉતાવ-
 લીયો રાજ્યકર્તા છે જર્મનીના વિશિષ્ટ ગુણ,
 ક્યારમા છે અને તે જર્મનતરનો વાસ્તવિક પ્રતિ-
 નિધી છે જર્મન પ્રજામા જે કંઈ ઉત્તમ છે તે
 સર્વ તેનામા છે, તેમ જર્મનીમાં જે કંઈ ન્યૂનતા,
 તેમ અવગુણો છે તે પણ ક્યારમાં છે. યુરોપમાં
 અને વિગેરે કરીને ઇંગ્લાંડમાં ક્યારના સંબંધમાં
 જે માન્યતા છે તે ભમજનક છે, એમ જર્મનીથી
 પરિચિત અને જર્મન વિષયોના અભ્યાસીનું કહેવું
 છે. જો કે જર્મન સમ્રાટ ધણેજ પ્રવીણ, પાકટ
 વિચારનો, અનુભવી અને કુનેદબાજ છે, છતાં
 એટલું તો નક્કી છે કે તેનો સ્વભાવ ધણો હિતા-
 વળીઓ છે, અને દુર્વાસાની માફક ઝોડનું ચોડ
 પણ વાર વેતરી બેસે છે, કે જેમ તેણે વર્તમાન
 વિગ્રહમા વેતવું છે.

ક્યારની સર્વજ્ઞાહી બુદ્ધિશક્તિ—મનુષ્ય
 એ દેવ નથી, અને મનુષ્યને હાથે બૂધ થઈ એ
 તો સાદરક છે. એ વાત તો નિશ્ચિત છે કે યુરોપ-
 ના સર્વ રાજકર્તાઓમા ક્યાર યુરોપની રાજની-
 તિથી વિશેષ જાણીતા છે જર્મનીના કદા શત્રુ
 અને પ્રખ્યાત ઇતિહાસવેત્તા સ્વ ડૉ. એમીલરીયડના
 શબ્દોમાં કહીએ, તો "યુરોપિયન રાજનીતિના
 મુખ્યમા બનવા, યોગ પ્રશોધી, તે સમગ્ર યુરોપ-
 માં ઉત્તમ રીતે માહીતગાર મનુષ્ય છે." તે જાતિ
 અનુભવથી યુરોપનાં મોટાં રાજ્યોથી માહીતગાર
 છે. તે સર્વ મોટાં રાજ્યોની ભાષા બોલી શકે
 છે, અને તે રાજ્યોના ઇતિહાસ તો ક્યારને લગ-
 ભગ પાડે છે, એમ કહેવામાં હાઇ ગ્રાંટિયેશન

નથી. યુરોપના રાજકીય વાતાવરણમાં ઉપસ્થિત થતા બનાવો ઉપર તેનું ધ્યાન સતત જતું અને તેના પ્રધાનમંડળના ધાર સભ્યો આવા વિષયની વીગત ક્યારે સમક્ષ રજુ કરતા હતા જનહિતના ઘણા વિષયોથી તે અમ્છી રીતે વકીલગાર છે. દેશનું મંથન કરતાં પ્રભોનું તેણે આતુરતાથી અધ્યયન કરેલું છે. તેની ગ્રાહકતા સખળ છે. જે વિષે ક્યારેને કંઈ કહેવાનું ન હોય એવો ભાગ્યેજ કાંઈ પણ વિષય હશે. અરાજકતા, મજૂર વર્ગોનાં રહેવાનાં ઘર, રજીસ્ટ્રારી, ક્ષામતિર, કાયદા, શાસ્ત્ર, આપારને અંગે કરવામાં આવનાં તક, નહેરુ, ટેલીફોન, નૌકાસેન્ય, કેળવણી, વહાણ બાંધવાની વિદ્યા, પ્રાચીન શોધખોળ, જર્મન ધર્મપ્રસારક સંસ્થા આદિ અનેક વિષય ઉપર તેણે અવરનવર ભાષણો આપ્યા છે.

આ સિવાય એની અનેક બાબતો ઉપર પ્રસંગાતુસાર કથન કર્યા છે. કમરમાં વજાત્વશક્તિ ધરિદર છે. તે હઠાદાર રીતે બોલી શકે છે. ક્યારે લગાયક જાળ ઉપર લાપણુ આપતો હતો, વા બોન યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓને સમોષતો હતો, ધા સૈનિકા સમક્ષ ઉપસ્થિત હતો વા વિદ્યાન મંડળના પ્રમુખસ્થાને હતો, વા ઇતર રાજ્યપ્રતિનિધિ મંડળમાં બોલતો હતો તે મર્વ રથે પોતાની કહેવાની મતલબ મુદાસર અને સમોટ રીતે દહી જતો હતો. આ કંઈ રમતનું કામ ન હતું. ખરેખર ક્યારની ગ્રાહક બદ્ધિ અપૂર્વ છે. ટ્રેન્સનો જે મુદ્રાલેખ હતો તે ક્યારનો પણ બાસે છે. "Nihil humani a me alienum puto" એટલે "સર્વ ક્ષેત્રીનું જીવન એ મારું ક્ષેત્ર છે, લીલા બ્રહ્મ છે." સર્વ વિષયનું તેને થોડું ઘણું જ્ઞાન છે, અથવા તો એક અમેરીકન કહે છે તેમ "ક્યારે એક સંપૂર્ણ અર્થગાર નવેશ છે." ક્યારે જર્મનીનું દીત સાથે એનાં કાંઈ કંઈ છે, જર્મનીને ક્યારે આગળ વધાર્યું છે.

જર્મન રાષ્ટ્રીયતાનો ઉચ્ચ આદર્શ-ક્યારનાં બાપણે ઉપરથી એક વાત રપટ જણાઈ આવે છે અને તે એ છે કે ક્યારનું જર્મનીને માટે આકેલુ આદર્શ ધણેજ ઉન્નત હતું. ઈ સ ૧૮૬૬ પછી જર્મનીનાં નાના નાના રાજ્યોમાંથી જે એક સંયુક્ત મહારાજ્ય ઉભું થયું છે તેને

એક જ અને વધારે પુષ્ટ કરવામાં ક્યારે પ્રાણુતોડ થતું હશે છે. જર્મનીમાં એક રાજ, એક પ્રજા, એક ધર્મ અને એક સામાજ્ય હોવું જોઈએ, બધાં ધર્મના જુદા જુદા પંથો વચ્ચે નફામો વિરોધ ન રહે અને એજ ધર્મના વિશિષ્ટ સિદ્ધિતાને વળગી એક ધર્મોપધક્ષ નીચે ધર્મ મેલા. કેરે, પ્રજાજનો પ્રાંતના ભેદને વીમારી મૂકી, ભાષાના ભેદને ત્યાગી, પરસ્પરનો ભેદભાવ ભૂલી જઈ, જર્મન-અધ્યર્મ યોગ્ય પરસ્પર હળીમળી સામાજ્યના હિતના કાર્યમાં જોડાય અને એક અંગ સમાન ચક્ર કામ કરે. જર્મન વેપાર-જર્મન વિચાર-જર્મન વિદ્યાન દુનિયામાં ફોતેડ મેળવે, અને 'ટ્યુટીઅમ'નો સંદેશ અને પ્રચાર સમસ્ત દુનિયામાં પ્રસારે, એ ક્યારનો ઉન્નત આદર્શ હતો. આવા વિચાર એક વખત નહિ પણ ઘણી વખત ક્યારે પોતાના બાપણમાં બ્રક્ત કર્યા છે. મુન્સ્ટરમાં એક મ્યુઝિયમ, ખુલ્લું, મુક્તી વખતે ક્યારે કહ્યું છે કે "હું મારા પ્રજાજનોને વેરદશાધિયાના રહેનારાઓનું અનુસરણ કરવા છાંછુ છું. અહીં કૃષિકાર અને બાપારી પ્રોટેસ્ટન્ટ અને રોમન કથોલીક સહાદસ પડી હળામળી રહે છે. પ્રશિયાની સાથે કોષપણુ જાતની દરીદ્રી નથી. સ્પર્ધા માત્ર રાજ્યશક્તિમાં જોડે છે. અહીંના ભોળા, દદ બાંધના કૃષિકાર રાજ્યની આબાદનીના પાયો છે. અહીંના વેપાર એ માતૃભૂમિને માટે અર્જનું અને દુનિયાને ધ્યાનું કારણ છે અનેના લોકો શરીર દદ અને સતોષી છે" એ બાપણના અંતમાં ઘણી ક્યારે એવી ધમ્મ પ્રદર્શિત કરી હતી કે જો "ટ્યુટીઅમની બાવના સર્વત્ર વિજય મેળવે તો જર્મનીના વેપાર ઉલોગની ખીલવણીને માટે જે શક્તિની આવસ્કતા છે તે પ્રાપ્ત થાય."

જર્મન પત્રકારો આ બાપણને જર્મનનું સંપ્રદાય 'Confession of faith' કહેતા. કંઈ નહીં તો જર્મનીનું અંતિમ લક્ષ્ય કેવા પ્રકારનું હોવું જોઈએ એની એમાં સચના તો છેજ. રજુનિયના મુખસિદ્ધ વિદ્યાન ડૉ. લડવીગ ઓગસ્ટરની સાથે વાતનાપમાં ક્યારે જણાવ્યું હતું કે "જર્મન પ્રજા મારો કહેવાનો મર્મ ગ્રહણ કરી શકતી નથી." એ વાત ખરેખર વાસ્તવિક જણાય છે. ક્યારે કહ્યું હતું કે "જર્મનીને નિરાં"

શાવાદીઓ (pessimists) ની જરૂર નથી એની કહેવાની મતલબ એ હતી કે જર્મનીમાં માત્ર આ સાફ છે, આ ઉન્નત છે, વા આમ થતું જોઈએ અને આમ થતું નથી, અથવા તો અચૂક થયું તેમ આ-અસરખર નથી. દીકરું બાકી રહી ગયું એવું કહેનારા માણસો માત્ર કૃતકાર્ય થઈ શકતા નથી. જેઓ માત્ર ખાલી વાત ક્યાં કરે છે, અને બીજાને સુધારવા કે સુધારણામાં ભાગ લેતા નથી એવા માણસો નકામા છે. તેમનું જીવન બ્યર્થ છે. તેમણે પોતાથી બને તે કાર્યમાં થોડા ધણા ભાગ લેવો જોઈએ. માત્ર ખવસ કરનારી શ્રદ્ધિ નહીં, પરંતુ કંઈ કાર્ય કરી બતાવનારી શક્તિ પણ જરૂરની છે.”

આત્મશ્રદ્ધામાં અતિ વિશ્વાસ-ક્યાર અતિ શ્રદ્ધાળુ છે, પોતાનીમાં શ્રદ્ધા અને એ ઉપરાંત “ટયુટેનીઝમ”ના સંદેશપ્રચારમાં તેને મહત્ત્વ શ્રદ્ધા છે. તેની આત્મશ્રદ્ધા અતિ બળવાન હોવાને લીધે તેણે કેટલીક વખત ઓડનું ઓડ વેતરેલું છે. માછ જર્મન સમ્રાટ રજીપ્રતિનો લોભી હતો. રજીસ-આમણ લશ્કરને દારવવાની તેને પ્રબળ લાલસા હતી. પરંતુ પ્રજામાં ચાલિસસ્થાપક તરીકે જાહેર થવાનું તે વધારે પસંદ કરતો હતો. હાલના યુદ્ધમાં પણ અમુક સંજોગોનો ભોગ થઈ લડાઈમાં તેને ઉતરવું પડ્યું હતું. ક્યારને દરેક બાબતનું થોડું ધણું જ્ઞાન છે-સર્વ જનને પ્રિય થવા તેની ઉલટ હતી, અને એમ કરવા જતા તે ઘણાને પ્રિય નહિ પણ અપ્રિય નીવડ્યો છે અને જર્મનો તેને જીવેનાલના ‘હમી ક્રક’ જેવો ધારે છે. એટલે કે—“A man so, various that he seemed to be, Not one but all mankind's epitome, Stiff, in opinions, always in the wrong, Was everything by starts and nothing long.”

ક્યારનાં હોંસ અને શોખ—ક્યારની પ્રકૃતિના સ્વરૂપને સમજવાને એક વાત. ધ્યાનમાં રાખી જોઈએ કે ક્યાર જર્મનીની આધુનિક ભાવનાનો પ્રતિનિધિ છે, અને જર્મની એ ટયુટેનીઝ ભાવનાનું મંદિર છે, વર્તમાન પત્રકાર ક્યારને વિશ્વિયગ-ભાષણ કરી William the Speech

maker કહે છે કંઈ નહીં તો ૪૦૦ થી વધારે ભાષણો ક્યારે કર્યાં છે. જર્મનીમાં વિશ્વિયમને ‘Reise Kaiser’ એટલે ‘સુસાફરી કરતો ક્યાર કહેતા, અને ખરેખર વર્ષમાં છ મહીના તે સુસાફરીમાં જ ગાળતો. ક્યારને પોતાનો જર્મન વાવડો જ્યાં ત્યાં ફરકતો જોવાની હોય હતી. એમ કરવામાં તેણે જેટું અજીજ પ્રજા એટલે કે ‘વાવ-ટાની પાછળ વેપાર ચાલે છે; એને અનુસરવાને લીધે પણ-હોય’ કારણ કે જર્મનોની એથી ઉલટી માન્યતા છે કે જે વેપારની પુકે વાવડો જાય છે, પોતાને જર્મનીના પ્રતિનિધિ રૂપ લેખવાને લીધે તે વારંવાર એક સ્થળથી બીજે સ્થળે લોહાની નુજરમાં રહ્યા કરતો.

તેની સૈનિક અગિલાયા વિષે એમ કહેવાય છે કે ક્યારને પ્રપંદો અને લડાઈની લવ્યતાને જોવાનો અને જોવારાવવાનો શોખ હતો. તેનો પોતાનો માનીતો ફોટો પણ સૈનિકનાં વેપમાં છે. એ ચિત્રમાં ક્યારને પોતાની રીજમીટના સૈનિકના પોષાકમાં તરવાર પર હાથ, શાખી, માથાપરના મુઠ્ઠી ટોપીપર સાત્રાન્યના ‘ચિન્હ’ ગરૂડ, સાથે મહેલમાથી ઉતરતો દર્શાવવામાં આવ્યો છે. ક્યારને ખરેખર સૈન્યનો વીરોષ, શોખ હતો અને સૈન્ય અને સૈનિકોના હક્કનું રક્ષણ કરવા તે સદૈવ તત્પર રહેતો. પ્રેરીયન સૈન્ય મુરોપી સૈન્યોમાં ઉત્તમ લેખાય છે ક્યારના સૈન્યપરના પદ્ધતિને લીધે કેટલીક વાર પ્રજામાં બડબડાટ પણ ચલે ક્યારનું સૈન્ય જે વખતે વાર્ષિક યુદ્ધક્ષેત્ર અજમાયશને માટે યોગ્ય તે વખતે ઘોડેસ્વારની પદ્ધતિમાં પૂર્વ થતી હતી તેવી (Mounted) છુરજો નાખી લડાઈ ચતી. આમાં ધણી જાતનો ખુવારી પણ થતી. પરંતુ આ રીતે સૈન્યોમાં રીઝ સતેજ રાખતો, દેશમાં આના વિરુદ્ધમાં ધણ લખવામાં આવતું હતું. જતા તે બધું પાડ્યું ન હતું જર્મન સૈન્યનું બીજું કાર્ય અને તાલીમ યુપયુગ થતું હતું અને તેની ઝાઝી ખબર બહાર પડતી ન હતી. સૈન્યના માણસોમાં ક્યાર ધણો પ્રિય છે; તેઓ તેને શિશુવિહારી સૈનિક લેખે ચઢાતા એટલું જ નહીં પરંતુ સૈનિકોના હક્કનું સંરક્ષણ કરનાર તરીકે વિશેષ ચઢાતા હતા. જર્મન શહેનશાહને તેના સૈન્યમાં જુદાજ નામથી

આજખતા. તેઓ તેને લાડમાં હર સેકમત કહેતાં. આઠક વખત ઉપર પોસ્ટરેમથી જતાં કચર પોતાના મહેલની પાસે શોભ્યો અને પહેરો ભરતા સંત્રીને બોલાવી તેને તેવું નામ પૂછ્યું. સંત્રી શહેનશાહના રહાસ્ય જોઈ જ રહ્યો પછી જનામ દીધો કે “કદાચ હું નહિ કહું” કચરે બીજી વાર પૂછ્યું, “આમ કરવાનું કારણ?” સંત્રીએ ફરીથી જવાબ આપ્યો, “હું દિમતભેર આપને કહી શકતો નથી કે માફ—” ત્રીજી વાર ગુસ્સામાં શહેનશાહે પુછ્યું હારે તેણે મૂળતાં મૂળતાં જવાબ આપ્યો કે “નામવર! માફ નામ પછુ હર સેકમેન છે” શહેનશાહ ખડખડ હસ્યો અને તે સંત્રીને બહીસ આપી.

નીકાસૈન્ય તરફ જર્મન શાહની વશ્યુ બચાક ને વખાણપાત્ર જણાતી ન હતી એવું કહેવાય છે કે જેમ નાનાં બાળકને પોતાના રમકડાં પ્રતિ ચાહ હોય તેવો કચરનો તે માટે ચાહ હતો વળી જમનીને નીકાસૈન્યની આવશ્યકતા નથી એ વાત મિથ્યા છે, એમ તે કહેતા કાષ્ટ કાષ્ટ વખત કચર નાંદાન બાળક જેવી વૃત્તિ દર્શાવતો હતો, પરંતુ કચરને નીકાસૈન્યની આવશ્યકતા નથી, એ સિદ્ધાંત અસ્વીકાર્ય હતો આ સિવાય બીજી એક વાત પણ લક્ષમાં રાખવા જેવી છે, અને તે એ કે કચરની નસોમાં તેની માતા તરફનું ઈચ્છીશ લોહી વહે છે અને દરિયાનો શોખ એવું કારણ પણ એજ સંભવે છે, કારણ કે અંગ્રેજોમાં દરિ-

યાનો શોખ વશપર પરાધી ચાલતો આવે છે. કચર વિદ્યાકળાનો પ્રણે, શોખીન છે બર્લિન સુધારવામાં અને તેને સજુગારવાને તેણે બનવું કહ્યું છે તે પોતે ઉત્તમ ચિત્રકાર છે, અને તેને જે ચિતારાને કહેવાતું તે સખ્તથી નહીં પણ પેન્સીલથી આંટી જતાવતો.

નાટકના સુધારાને માટે તે ધણીજ કાળજી ધરાવતો એટલુંજ નહિ પણ ‘વારોન્ગ’ નામનું નાટક તેણે લખ્યું છે વળી કાષ્ટ કાષ્ટ વાર આપેરા પણ જોડી કાઢતો. નાટક કંપનીઓના ડીરેક્ટરોને તેણે ખીતાબથી નવાબના હતા. ઈંગ્લાંડના સર બિરબોન ડીની કંપની ત્યાં ગઈ ત્યારે તેણે તેને માન આપ્યું હતું આ ઉપરાંત તે ઉત્તમ શિલ્પી છે પરંતુ તેના વિચાર કાષ્ટક વખતે ધણી વિચિત્ર હોય છે. અને તેની આત્મશ્રદ્ધા બળવાન હોવાથી ધણી વાર કાષ્ટના કહેવાપર લક્ષ્ય ન આપવાની ગભીર ભૂલ પણ કરી બેસતો. એ આત્મશ્રદ્ધાને લીધેજ. એણે રાજનીતિ નિષ્ણાત બીરમાઈ જેવાને રાજ આપી હતી એ આત્મશ્રદ્ધાથીજ. તેણે ધુરાવની સત્તાવૃદ્ધિ ધારણ હમ-મચાવ્યું અને વર્તમાન યાદચાર્યથી ચાલી. ક્રેશ-ડોનાં લોહી રૂઝામાં, અને આખરે હોલાકમાં નજર, કેહ થવા જેવી સ્થિતિએ આવ્યો જોઈએ છીએ કે મહાન નેપોલીયન બોનાપાર્ટની પેઠે કેદીને એકાત-વાસ ભોગવવા જેવી સ્થિતિમાં તેવું ભાગ્ય તેને મળે છે કે નહીં.*

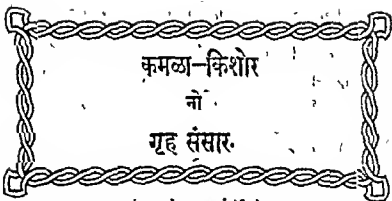
* ગુજરાતીમાંથી.

બાળકોની કુદ્ધિ અને યાદગાર્થી વધારનાર મેમોરાઈન.

શિમાળામાં બાળકોને આસ ખરાવવા લાગે છે. આ દવાથી બાળકો ચાલાક ને બહુવામાં હોંચિયાર થાય છે. તેમની કુદ્ધિ વધે છે આખાતું તેજ વધે છે, મગજે યુક્ત આપે છે, અને સરીર યુદ્ધ યાય છે કી.રે.

સોશુત્રાથી—સિવેચર બીબાઈકર—લખે છે કે મેમોરાઈનથી અમારા મિત્રના પુત્રને કાયદો થયો છે, તે તદ્દન ઠોઠ ને ગુજરાતી ત્રીજા ધોરણમાં બે વર્ષથી નપાસ થયો હતો તે તમારી દવાથી હાલ ગુજરાતી પૂરું કરી ટ્રેનિંગ કોલેજમાં દાખલ થયો છે, ને હોમિયાર કુદ્ધિમાન થયો છે. તેમાંનો બીજો ૧ રૂબો મોકલશે.

‘દેવે કમીકલ વર્કસ’—અમદાવાદ.

કમળા-કિશોર

નો

ગૃહ સંસાર.

(અનુસંધાન ગતિકથી.)

પ્રકરણ ત્રીજું.

દિવાળા વિધવા બની, તેના ઉપર હવે દુઃખનું વાદળ ટૂટી પડ્યું. વાઘજીભાઈને કંઈ એવી મિલકત નહોતી કે જે ઉપર દિવાળી પોતાનું ગુજરાન નિભાવી શકે જે થોડી ઘણી પુણ્ય હતી તે વાઘજીભાઈના મંદવાડમા ખપી ગઈ હતી. વાઘજીભાઈના મરી ગયા પછી દિવાળી એકલી ઘેર રહી. કિશોર અને કમળા પણ ત્યાં કાંજી કરી પાછાં ગયા. વાઘજીભાઈને મરી ગયે બેએક માસ થયા હશે તેવામાં દીવાળીનો નાનો છોકરો મંદિર પડ્યો અને તે પણ પંદરેક દિવસ પછી મરી ગયો. આથી દિવાળીના દુઃખનો પાર રહ્યો નહિ, તેના લવિષ્યતા સુખનો આધાર નષ્ટ થયો હવે શું કરવું તેના વિચારમાં તે અમુકાવા લાગી. બાળવિધવા, વિધવાપણું શી રીતે ગાળવું, ગુજરાન શા ઉપર, નિભાવવું અને કેવી રીતે રહેવું તેના વિચારો તેને આવવા લાગ્યા. બાર મહિના તે ખૂણે પાળવો નેમ્યો.

કમળાને પણ દિવાળીને માટે ચિંતા થવા કરતી હતી. કિશોરને તે વારંવાર દિવાળીને માટે પોતાના વિચારો બજાવતી હતી. હવે તેને સગા-મા, બહાલામાં, જેમાં ગણે તેમાં કમળાજી હતી. પાટીદારની નાતમા પુનર્વિવાહ યાને નાતરા તેા યાપ છે, પણ બાર ગામના પાટીદારો કુળવાનમાં ગણાય છે જેથી તેમનામાં નાતરાં કરવાનો રિવાજ હોયો નથી. તેથી દિવાળીને કાંઈ પણ ઉપાયે વિધવા-પણામાં છંદગી વીતાવ્યા વગર છુટકા નહોતો વફનો ધડો તેમનામાં એછો ગણાતો હતો તેમાં વિધવા યાપ એટલે તેા તેની કિમ્મત ઘણીજ દસખી, એથી દિવાળીને હવે શી રીતે ગુજરાન

નિભાવવું એ મુશ્કેલ થઈ પડ્યું, મહેનત મેળુરી યાપ નહિ, ધરમાં પૈસા મળે નહિ, આવક નહિ કે કાંઈ કમાનાર નહિ, પછી વિધવા દિવાળીએ પોતાનું ગુજરાન શી રીતે નિભાવવું ? પીરેમાં જાય પણ હાં તો મીઠું એટલે હવે શું કરવું તેની ચિંતામાં તે ચિંતામાં તે દિવસે દિવસે સુકાવા લાગી.

વાઘજીભાઈને હવે બાર મહિના થયા આજે છે, જેથી કમળાએ દિવાળીને પોતાની પાસે રાખવાનો વિચાર કર્યો. જો કે બાર મહિના સુધી તેા તે તેને દર માસે ગુજરાન જેટલી રકમ મોકલતી હતી અને તેથી દિવાળી ગમે તેમ દલાડા કલાંતી હતી, પણ હવે કાંઈ તેમ જન્મારો જાય નહિ, અને બાળકલુદિની, ભરપુરાન દિવાળીને એમ વસો ગામમાં એકલો મુકવી એ પણ શીક નહિ. એમ ધારી કમળાએ કિશોરભાઈને પૂછી દીવાળીને ગુનાઈ તેડાવવાનો નિશ્ચય કર્યો.

કિશોરે કહ્યું કે, દીવાળી વસો રહે તેમજ સાઈ, તેને આપણે ભલે કાંઈક ગુજરાનનું સાધન ત્યાં યાપ તેવી જાણવણી કરીએ, પણ તેની દેખરેખ રહે તેવો બંદોબસ્ત કરીએ પણ અહીં લાવવી એ શીક નહિ, આજે લોહા એકા છે કે તેને અહીં લાવીએ તેા ગમે તે કહે, અને વખતે આપણને અપ્પણ મળે, પછી તારી મરજી આથી દીવાળી એ કહ્યું કે, ભલેને લોહા ગમે તે રહે પણ આપણે તે ગરીબની દયા નહિ લાવીએ તેા જાણુ લાવશે ? અહીં આવશે તેા મને પણ કામકાજમા મદદરૂપ થઈ પડશે અને તે પણ દુઃખને બૂલતી જરી માટે જો આપ હજો તેા હું અહીં તેડી લાવું."

કિશોરે કમળાનો મણો આશ્વસ્ય નેમ્યો તેને તેડી લાવવાનું કહ્યું, તે પછી થોડક દિવસે કમળા વસો મળે

જાણી દીવાળીને મુંબાઈ તેડી લાવી તેને
કુળાઈ આવવાથી કાષ્ઠક સારે લાગ્યું. બહેનના
લલ્લાસમા દુઃખ ઓછું થવા માંડ્યું અને દિવસે
દિવસે ચિંતા મટવા લાગી.

આ વખતે કિશોરનું વડીલાતનું કામ ધમ-
ધાકાર ચાલતું હતું, નવરાસ મળતી નહી તેમ
આવક પણ વધવા માંડી જેમ જેમ આવક વધવા
લાગી તેમ તેમ કિશોર, ગદોળા હાથે પૈસા ખર્ચવા
લાગ્યા, કમળા માટે સારાં, સારાં વસ્ત્રો, દાગીના
મને તેને જે જોઈએ તે ઉદાર દીલે લાવી
આપતો. કમળાને એક પુત્ર પણ થયો હતો તેને
રમાડવામાં અને આનંદ વિનાદમાં કમળાના દહાડા
સુખમાં જતા હતા તેને માત્ર દીવાળીનું વિધવા-
પણું જ કાષ્ઠક દુખી કરતું હતું. તે દીવાળીને કાષ્ઠ
રૂતિ ઓછું આવવા દેતી નહિ, અને વખતે દીવા-
ળીને આરે લીધે કંઈ પાછડું સુખ સાબળી આવી
પોતાની 'સુખી દયાંતું' જાન થતાં દુખી ન થાય, તેમ
તે વર્તતી તેને કદી ઓછું આવવા દેતી નહિ,
પોતે જેવાં કપડાંસત્તાં તે ધરેલા પહેરતી તેવા તેને
માટે કરાવતી, અને પોતાના જેટલુંજ સુખ આ-
પતી. દીવાળીની ઉંમર હાલ સત્તર વર્ષની થઈ હતી
છતાં તે ઘણી મમલુ હતી. તે પોતાની મોટી
બહેનની આગમાં રહેતી, છતાં તેને ઘણીવાર પો-
તાના પતિ અને પુત્ર સાંભળી આવતાં, એકાન્તમાં
જઈ તે રડી, પોતાનું મન ખાલી કરતી હતી. કિશોર-
આઈના નાના પુત્રનું પાલણુપોષણ કરી તેને ઉછેર-
વામાં તે રમાડવામાં આપે. દિવસ તે ગાળતી તેને
લલ્લા તે વારે વાર અહાર ફરવા જતી. કમળા તેને
એકલી કંઈ જવા દેતી નહિ; તે ત્યાં જ ત્યાં
તેને પોતાની પાસે રાખતી હતી.

કિશોરનાં મેકામની પાસેજ એક નાનો સરખો
બાગ હતો, અને બાગમાં એક નાનું સરખું સુંદર
તળાવ હતું દીવાળી ઘણીવાર નવરી પડતી ત્યારે
એકલી અથવા તો કમળાના પુત્રને લઈ અહીં
બાગમાં આવતી હતી અને તળાવને કિનારે બેસી
અથમની વાતો માદ આવતા રડીને મન ખાલી
કરતી હતી. એક વખત દીવાળી કામથી પરવારી
તે બાગમાં આવી તળાવને કિનારે બેસી પાછલી
વાતો સંભાળતી હતી ત્યાં તેને એક પાણી એક
પાછલી વાતો માદ આવતાં 'દુખના' વિચારમાં

ગરક થઈ ગઈ હતી સર્વ અસ્ત થયો, ચંદ્રનો
મંકસ ખીલી નીકળ્યો, છતાં તેને પોતાની પાછલી
વાતોનો ધ્યાનમાં રાત પડી છતાં ઘેર જવાનું પણ
સાંભળ્યું નહિ. તે વિચાર કરતી હતી કે ક્યા
પોષકર્મથી સ્ત્રીએ વિધવા થતી હશે? ક્યા કુર્મનું
આ-કુળ મળતું હશે, પરમાત્માએ એકજ માથાપ-
ની અમે બે છોડીએ છતાં એકને સુખસાગરમાં
અને બીજને દુખના ઉડા કુવામાં કેમ ધકેલી
દીધી હશે, મે ગયે અવતાર શુ પાપ કર્યું હશે,
કે જ્યેષ્ઠી કાર સુવાનીમાં પતિ અને પુત્રનો વિયોગ
થતાં હું અનાથ અને દુખી બની ગઈ હઈશ,
મને મળેલું સુખ હું કેમ ન બોગતી રાખી? આવી
અવસ્થામાં શુંલુ તેના કરતાં તો મરવું સારું!
શું વમરાળ પણ મને બૂલી ગયા હશે! હશે હવે
તો મને તેમ કરી પ્રભુ મારા દહાડા કઠાવતો! હે
પ્રભુ! આ દીન અને દુખી બાળાના દુખને
જલ્દી અત આવે તેમ મને તારી પાસે ખેંચી
લેજે." આવા વિચારમાં દીવાળી ગરક થઈ ગઈ
હતી અને પાછલી વાત માદ આવતાં દુઃખથી
રડી પોતાનું હૈયું ખાલી કરતી હતી.

કિશોર કાર્ટમાંથી ઘેર આવી પાણી પી જતા
અહાર અગારીમાં જઈ આરામ ખુરશી ઉપર
પડ્યો. અહીંથી બાગ સામેજ હતો જેથી શીતળ
પવન આવતો હતો, તેની અદરના તળાવની રમ-
ણિયતા આંખને આનંદ આપતી હતી. ત્યાં બેઠો
પછી તળાવને કીનારે બેસી વીચારમાં ગરક થઈ
ગયેલી દીવાળીના સામી કિશોરની દૃષ્ટિ પડી. આ
વખતે કિશોરને દીવાળીના સુખની સૌંદર્યતાનું
ખૂં રૂપ જણાયું. તેના ચિંતની વૃત્તિ બદલાઈ
ગઈ તે એક બે મિનિટ સુધી તો ખરોબર તેની
સામે તાકી રહી તેની સૌંદર્યતા જોવા લાગ્યો.
કિશોરના ધરમાંજ દીવાળી રહેતી હતી, તેને તે
દરરોજ જોતો હતો, તે ઘણીવાર તેના પરિચયમાં
પણ આવતી હતી છતાં પણ કિશોરનું લક્ષ તેની
સુંદરતા તરફ જતું નહિ, તેને દીવાળી આવી
સુંદર હશે તેની ખબર ન પડી. રૂપસૌંદર્યના
મોહ તેને પહેલા કાંઈ વખતે જણાતો નહિ સ્ત્રીનાં
રૂપે જલજલાને કમળા નાખ્યા છે, દૃષ્ટિ પડતાં
ધજાને આંજ નાખ્યા છે, અને ઘણા તપસ્વીઓ
નાં તપસ્વીના સૌંદર્યે ઓડવી દીધા છે. રૂપને

મોહ આવે છે, તે કિશોરને પણ વળગે, રાત દિવસ પોતાના ધરમાં રહેતા દીવોળીના મુખ મોંદર્યને આજે તેણે બરોબર નીકાવ્યું જે તેને ધણીવાર જોઈ રહેલા છતાં પણ તુલિને યથા નહિ. તે દીવોળીના સામે દરેક દરેક જોઈ રહ્યા હતા ત્યાં દીવોળીની નજર તેની મામે પડી, તેણે જોયું કે પોતાના સામે એકી નજરે કિશોર પડેલ જોઈ રહ્યા છે આથી તેણે શરમાઈ, સંક્રાયાઈ નીચું જોયું અને ત્યાંથી ઉઠી તુરત ઘેર આવી. કિશોરના મનમાં યશું કે કમળા અને દીવોળી બંને જોઈ છે પણ દીવોળીના રૂપની તો અવધિ, તેની મનો-વૃત્તિ બદલાઈ, તેને હવે કમળા કરતાં દીવોળીના સૌંદર્યની કાંઈક વધુ જાણવા હાગી. દીવોળી આગમાંથી ઘેર આવી કમળાના પુત્રને લઈ રમા-ડવા લાગી.

મોંદર્યમાં કેવી વિશ્વમોહિની શક્તિ છે! અજ્ઞાન બાળક જે હાલી ચાલી વાટુ નથી, સારી રીતે જોઈ શકતું નથી, તે પણ શુભાજના કુલને તોડવા માટે હાથ લાગ્યા કરે છે. આકાશમાં પૂર્ણ ચંદ્રની શોભા જોઈ રહ્યું છોડી દે છે સારા કપડાંલગા અને અવકાશો ધારણ કરવાથી ખુશી ખુશી થઈ જાય છે, અને ચકચકિત રૂપે જોઈ તેને લેવા દોડે છે, જ્યારે અજ્ઞાન બાળક પણ આ પ્રમાણે સૌંદર્યને જોઈ મોહિત થતા રીજે છે તો પ્રપ્ત વયના માણસો મોહિત થઈ જાય તેમાં શી નવાઈ! પવિત્ર ભુદિવાળા કિશોર આજે તેજ પ્રમાણે દીવોળીના રૂપ ઉપર મોહિત પડ્યો અને પોતાની વિદ્યા, બળ, વિચાર ભુદિ, અને વિવેક સર્વ જોઈ જોઈ તે પછી તેણે ધણે વિચાર કર્યો, અવગણા માટે ન જવા પોતાના મનને ધણું મમનજન્યું તો પણ તે દિલે મન્યાકાળે આજમાં જોયેલી દીવોળીની મનોહર મૂર્તિને હૃદયમાંથી દુર કરી શક્યો નહિ, પણ તે દિનને પૂર્ણિમાના પૂર્ણચંદ્રના પ્રકાશમાં સંગતરે કિનારે એકલી એકલી દીવોળીને એકલા જોતાં કિશોરની ચિત્ત વૃત્તિ બદલાઈ ગઈ તેના હૃદય સાગરમાં પાપ વામનાની દેહેરા ઉઠવા લાગી.

તે પછી કિશોરના કમળા ઉપરના પોતાના અપ્રાગ્રેમ અને પોતાના મદ અને મર્મહને પણ જુદી જ દીવોળીના ચિત્તને પોતાના તરફ ખે-

ંચકોનો ચલન કરવા લાગ્યો. દીવોળીનું હૃદય નિર્મળ હતું, તેના પવિત્ર અંતરજ્યમાં કિશોરનાં અભુચિત આવની હાથા પણ પડી નહોતી. એકી આવ્યા પછી પોતાની બહેનને મા બરોબર અને કિશોરને બાપ તુલ્ય માનતી હતી. દીવોળી કમળાના સુખે પોતાને મુખી સમજતી હતી કમળા ને માટે પ્રાણ પણ આપવા માટે તે તૈયાર થઈ જતી હતી. કમળાનાં કંઈક વગર તે કંઈક કમળા પોતાની મેળે કરતી હતી. તે ત્યાં આવ્યા પછી કિશોરના સંમર્મમાં ધણીવાર આવતી, તેને જોઈ વસ્તુઓ, પાણી, ખાન વિગેરે દીવોળી જ આપવા જતી આવતી. તેના મનમાં કિશોર પોતાની પાપ વાસનાથી પોતાની સાથે વધુ સંબંધમાં આવે દ તે સમજવામાં આવ્યું નહોતું. દીવોળી કિશોરને પાસે કાંઈ આપવા કે લેવા જાય ત્યારે માથે આવ્યા એકીને જની આવતી, તેની નજર જમીન સાં રહેતી અને નજરે નજર જોતી તે કંઈ કિશોરની સાથે વાતચિત કરતી નહિ. કિશોરથી દીવોળી શરમાતી તેથી વધુ વખત વાતચિત તે તેની માં એકાંતમાં કરતી નહિ, પણ જોઈ જ વાત, જ કિશોર તે પછી તેની સાથે જાણી જોઈને વાતો કરવા લાગતો, અને જે રીતે તે પોતાના પાસે વધુ વખત જતા રહી વાત ચિત કરે તે કરતા દીવોળીની સાથે ધેડી બે ધેડી વાતો કરે મા પણ હવે તેને આતંદ થતો હતો. અને યજ વાર તો તે દીવોળીને વગર કાંઈ પણ જોઈ આવડી આજના વાતો પૂરી રેહ્યા ગયેલા છતાં પણ દીવોળી તો જે પૂછે તેના જ ઉત્તર આપી આવતી. જે દીવોળી કિશોરની પાસે દિવાનખાનામાં દર્શવાનચિત કરતી ઉભી હોય અને તે વખતે જોઈને કમળા આવતી તો તેથી કિશોર શરૂ થઈ જતો, અને કાંઈક કામનું બંધનું સોંપી તે તરત જ બહાર કાઢતો જાય તે વખતે કમળા સાથે દીવોળી પણ ત્યાંથી બીજા ખંડમાં આવતી. હવે કિશોરને દીવોળી સાથે વધુ પ્રસંગ આવતાં, કમળા કે વાતચિત કરતાં જો કાંઈ વખતે આવતી ત્રિા કરતું તો ને, તેને ગમતું નહિ આમ જોમ તેમ કરી તે દીવોળીના ચિત્તને પોતા તરફ આકર્ષવા પ્રયત્ન કરે.

કમળા દિવાળી ઉપર પડ્યું દેવ રાખતી.

પોતાના કપડાંવસ્ત્રો, ધરણીગાંઠાં આગ્રહથી દીવા-
ળીને પહેરવા આપતી. હવે કમળા કરતાં દીવાળી
તરફ કિશોરનું મન વધુ લાગેલું હોવાથી તે હવે
કમળા કરતાં પણ દીવાળીને માટે કંઈ વધુ વચા-
લંકારો કરાવતો, તે માત્ર તેના હૃદયને પોતાના
તરફ આકર્ષવાના હેતુથી જ. ધણીવાર તે કમળાને
કોર વચનોથી સતાવવા લાગ્યો અને દીવાળીને
પ્રેમ વચનોથી પોતાની કરવા મુથતો, છતાં પણ
તેની આશા ફળાચૂત થઈ નહિ.

હવે તે ચાર વાર કમળાના દોષ જોયા કરતો,
અને ખોડા કઠાડી, વાંકે કઠાડી તેને સતાવતો
હતો. અને દીવાળીનાં વખાણ કરતો હતો. આ
બધાનું અરણ્ય સૂરીશને શુદ્ધિમાન કમળા અને
બાળયુવતી દીવાળી પણ સમજી ગઈ હતી.

આ પ્રકારે કિશોરની વૃત્તિ ફરી, તેનામાં પાપ-
વાસના જન્મત થઈ, આખો દિવસ તેને દિવાળી-
ના વિચાર આવતી, ઘટ્ટમાં જાય તો ત્યાં પણ
દીવાળી સાંભળી આવતી, મન ચિંતામુક્ત રહેતું.
ધણીવાર ખડાનાં કાઠી, પોતાના કેસ બીજા વચ
લોને સોંપણી કરી ધૈર રહેતો અને ચાર વાર
દીવાળીને અસુક કામના ખડાને બોલાવી તેના
સંબંધમાં આવવાનું ક્ષમ્જતો. તે રાત દિવસ વિચાર
કરતો કે શી રીતે દીવાળીનું મન પોતાના તરફ
વળે, તેના મનમાં શી રીતે વિકાર પેદા થાય; પણ
શુદ્ધિમાન ને સમજી દીવાળી આ પાપમય કૃત્યથી
ડરતી હતી. તે જાણીતી કે આ ભવે તો આવું
દુઃખ પડ્યું છે અને વળા ને નીચ વાસનાને
વશ કરવા પાપકર્મો કરીશ તો વળા આવેતા
ભવે કેવુંય દુઃખ આવશે, માટે હવે પાપ કર્મથી
ડરી તેનાથી બચવા સાવધાન રહેતી.

મહાત્મા ટુલસીદાસે કહ્યું છે કે—

ડીઝો ન શંકુ-ચારાસન કેસે,

કામી-વચન સની-મન ભૈસે,

તેમ દીવાળીનું મન અનેક લોકોએ મળ્યા
છતાં કિશોરે વધુ પ્રેમ અને રનેક જતાવ્યા છતાં
પણ કશું નહિ. કિશોર વિદ્વાન થયો છતાં પણ
પાપવાસનાને છતી રામ્યો નહિ, હવે તેના
મનમાં નેટલી દીવાળીને માટે ચિંતા થવા લાગી
તેટલોજ કમળા પ્રતિ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થવા
માંડ્યો. તેને હવે કમળા કડવી ઝેર જેવી લાગતી,

તે જાણતો કે દીવાળીને પોતાના તરફ આકર્ષ-
વામાં કમળા વિષ રૂપ થઈ પડે છે. દીવાળીના
મનમાં સમજાય કે કિશોરની વૃત્તિ બદલાઈ છે,
સારથી તે. હવે કિશોરની પાસે વધુ જતી આવતી
નહિ, અને તેનાથી દૂરને દૂર રહેતી. ધણીવાર
તે બોલાવે તો પણ બીજું ખડાનું કાઠી જતી
નહિ અને પોતાને બદલે કમળાને મોક્ષતી.
આથી કિશોરને કમળા હવે અદારી પડી, તેથી હવે
તેને પોતાની પાસેથી દૂર કરવાના વિચાર કરવા
લાગ્યો.

તો પછી તે કમળાને વધુ બોલાવતો નહિ,
તેના સંસર્ગમાં આવવાનું પણ હવે તેણે છોડી
દીધું. પોતાના ખાનગી રૂમમાં, દીવાનખાનામાં
અને સપનમંદ્યા હવે કમળાને આવવાનું બંધ
કરી દીધું. પ્રેમાળ હૃદયનો કિશોર હવે કૂંચન્યો.
જેને જોઈ તેના નેત્રોને તૃપ્તિ થતી નહોતી, તેજ
કમળાને જોવા પણ હવે તે ક્ષમ્જતો નહિ. તે સર્વ
માત્ર ગ્રજળ પાપવાસનાનું જ કારણ હતું. મ-
નુષ્ય ગમે તેવો પ્રજો હોય છે, સમજું હોય છે,
શુદ્ધિમાન હોય છે, પ્રતિષ્ઠિત હોય છે, અને વિદ્વાન
હોય છે છતાં પણ જો તે કામવાસનાને છતી
ચક્રતો નથી, સૌંદર્યના મોહમાં અંજઈ જાય છે,
તો તેની વૃત્તિ ખેદેર મારી જાય છે, તેનાં
ક્રાપણ, પ્રતિષ્ઠા અને વિદ્વતા ઉપર પાણી ફરી
વળે છે અને લાખતો માણસ કોડીનો થઈ કટકટ
થઈ સર્વત્ર અકારો બની જાય છે.

કિશોરની પણ તેજ ખેદેર થઈ, યુવાન કિશોર
સ્વરૂપવતિ ને સુશુણ્ણ કમળા જેવી પતિત મળ્યા
છતાં પણ પોતાની પાપવાસનાને છતી રાખ્યો
નહિ. રૂપસૌંદર્યના મોહને છતી રાખ્યો નહિ
અને પોતાની વિદ્વતા અને ક્રાપણનો ઉપયોગ કરી
રાખ્યો નહિ. તે ક્ષણિક આનંદ મેળવવા અન્યને
અધીરગતિના આગમાં ઉતારી પોતાનું તમામ ગૌ-
રવ, વિદ્વતા અને પ્રતિષ્ઠા કુવામાં નાખવા તૈ-
યાર થયો.

કમળા કિશોરનું મન જાણી ગઈ હતી તે
સમજતી કે હવે તેમની શુદ્ધિ બગડી છે. દીવા-
ળીને અહીં લાવી હવે તેને પરતોવો થવા માંડ્યો
પણ હું કરે એક ઉપાય નહોતો, હવે તેને મોક્ષ-
લાવી પણ ક્યાં; વિધવા આ સાપના બારા જેવી

છે એમ ને કહ્યું છે તે હવે તેને સત્ય જણાયું, છતાં પણ તે પોતાના પતિના ચાવા વર્તનથી કોપિત ન થઈ, તેના હૃદયમાંથી પતિભક્તિનો બાવ ઝાઝો થયો નહિ, પણ તે 'સમજતી કે તેમની જીવિ અવળી દીશમાં વળી છે જેને મારે પાછી વાળી કુમાર્ગમાં પડતાં બચાવી સુમાર્ગમાં રચાવવા જોઈએ

એક દિવસ કમળાએ દીવાળીને સર્વ હકીકત કહી, દીવાળીએ પણ સાચસાચી વાત કમળાને કહી દીધી. તે પછી બન્નેએ મળી કિશોરને સુધારવાનો રસ્તો લીધો કમળા અને દિવાળી સગી બંનેના હોવાથી ધણે ભાગે રૂપરગમાં પણ મળતી હતી, કંઈક અવાજ પણ સરખો હતો તેથી કમળાને પોતાને સજ્જતા મળવાની ખાતરી થઈ કમળા ને કપડાં રાત્રે પહેરતી હતી તે હવે તેણે દીવાળીને પહેરાવ્યો માંડ્યાં અને દીવાળીનાં કપડાં પોતે પહેરવા માંડ્યાં. દીવાળી વિધવા યથા આબ્યા પછી કિશોર પાસે જતી તો આધુ ઝોડી જતી ને નીચું જોઈ આડું મ્હોં રાખી વાત કરતી તેથી, તેની નજરે નજર કદી મળતી નહિ. હવે દીવાળીને બદલે રાત્રે કંઈ આપવું લેવું હોય તો કમળા દીવાળીનાં કપડાં પહેરી, દીવાળીની માફક આધુ ઝોડી નીચી નજર રાખી જતી, અને આડું જોઈ દીવાળીનાં જેવા કાદ કાડી વાત કરતી. જોકે કમળાને તો કિશોર પાસે જવાનું બધ કહ્યું હતું પણ તે હવે દીવાળીનાં કપડાં પહેરી જતી જેથી કિશોર તેને દીવાળી છે એમ માનતો એક વખતે સંધ્યાદાજી કમળા દીવાળીનાં લુગડાં પહેરી કિશોરના સુવાના ખડમાં પાંચળીના લોટા મૂકવા અને પાન આપવા ગયું, તે વખતે કિશોરે તેને દીવાળી હશે એમ માનીને પોતાના મનની સર્વ હકીકત કહી દીધી, અને કમળાએ પણ દીવાળીના રૂપમાં તેની કંઈક મરજી સંપાદન કરવાનાં બાવ જણાવી પ્રેમ યોજાથી સર્વ વાત કહડાવવા માંડી, કિશોરે ધાર્યું કે દીવાળી પણ મારા પ્રેમને ધમ્મક છે. જેથી તેણે કંઈ પણ શું રાખ્યા વગર સર્વ જણાવી દેખ પોતાને પ્રેમ જણાવી, હમેશાં તેને કમળા કરતાં પણ વધુ સુધારાની પ્રતિજ્ઞા જણાવી. કમળાએ જોયું કે કામ સિદ્ધ થશે તેથી તેણે

દીવાળીના વેષમાં કહ્યું, 'વાહા! પટેલ, આ શું બોલો છો, હું વિધવા છું, કંઈ વાત બેઠાર જણાઈ નય' તો 'મારી ને તમારી શી વલે!'

કિશોરે પોતાની ધમ્મક તમ યવાની આશામાં ને આશામાં જોયું કે, બહાલી દીવાળી, હું તારા રૂપ, શુશુ અને દાવભાવ ઉપર મોહિત થઈ ગયો છું. તું મને તારા હૃદયમાં રચાવ આપ, નહિ તો હું જીવી સકીશ નહિ, તારે ખીજ કંઈ ચિંતા રાખવાની નથી. કમળાની કૌંસ તને નડતી હશે તો તેનો પણ હું ઉપાય કરી દઈશ, છતાં કંઈક વાત બદલે પડશે તો હું તારી સાથે નાતરે કરીશ, આપણી નાતમાં કપાં થતું નથી, બાળ-વિધવા સાથે પુનર્વિવાહ કરી હું તારો ઉદાર કરી નાતના રીવાજને પણ પાકુ મારીશ. મારે તારે ખીજ કંઈ ચિંતા કરવી નહિ, તું હા કહે, અને મારી મરજી સંપાદન કરી. સુખી થો "

કમળાએ દીવાળીના વેષમાં પતિની સર્વ વાત જણાવી લીધી અને, દીવાળીનાં જેવો, સાદ કાંડો કહ્યું— "ના, ના, ના, પટેલ, પટેલ તમે આમ ગોડા શાં કાંડો છો, એવું તે થતું હશે, મને જવા દો, મારી મોટી બેન આવશે તો શું કહેશે."

માત્ર પાપવાસનાતેજ તમ કરવાની ધમ્મક રાખનાર, કૃતવ્યાકર્તવ્યના માનથી શુન્ય થઈ બચેલા કિશોરની, જીવિ બહેર મારી ગઈ, તેને અત્યારે સર્વત્ર અધકારજ જણાતો હતો. તેણે ઉઘા યથ ધડકતા હૃદયે, કમળાની પાસે આવી, તે દીવાળી છે એમ, માની, તેનો, હાથ, આલ્યો. કમળા પણ ત્યાં જણે પોતાની મરજી, જણાવતી હોય તેમ ત્યાં જીવી રહી, અને કિશોરને હાથ ઝાલવા દીધો, પણ મોં ઉપર કંઈક વધુ હુંમટા તાવ્યો, પછી કિશોરે કહ્યું, "તું હા કહેને, કમળા કંઈ નહિ જાણે, અને જાણશે તો પણ મારી તારા ઉપર પ્રીતિ છે તો તે શું કરવાની છે? હું તેના કરતાં પણ તને વધુ ચાહું છું, આવું, મારી પાસે તો આવું, મારા હૃદયને શાંત કર."

આ પ્રજી કમળાએ સાંભળી કરી તેણે દીવાળીના જેવો સાદ કાંડો કહ્યું, "ના, બેનું આમ શું કરો છો, તમે મોંઘા ધરીય કહેવાવ, આજરદાર કુટુંબના મોણસ, વળી એલ. એલ. બી. પણ કહેવાવ, લોકો શું કહેશે! તમે મને

બ્રહ્મ કરવાની ઇચ્છા ન રાખો, હું વિધવા છું તેના વિચાર કરો વળી, મારી બેન મારા ઉપર ચુસ્તે ધાય, માટે એવી વાત શું બોલો છો, કમળા છેવટે, તે શું મારા કરતાં ગોઠી રેખાળી છે, આમ કહી યાદી બુદ્ધિ જગોડાય, પાપ લાગે, પરમેશ્વર નરકમાં નાખે, બુદ્ધિ જ્યાં હો ને !

કિશોર કહ્યું—“ના, ના, હવે તો નહિ જ્યાં હઉં, હું મારી યા, અને મારી ઇચ્છા પૂરી કરું; હું તારી પ્રેમ આગળ સર્વ નોકરી મારું છું.

માટે ચાલ.” આમ કહી તેને કપ્પક પોતાના તરફ ખેંચવા લાગ્યો.

આ જોઈ વળી કમળાએ કાંકે હા જોયો લાવ જણાવી, જરા તેના તરફ આવી ખસી અને કહ્યું, બાલ્યુ, આમ શું કરો છો, ના, આજ નહિ, આજ નહિ, મારી બેન આવશે, મને જ્યાં દો, પછી અર્પણ ” આમ કહી, કિશોરના હાથ માંથી પોતાનો હાથ છોડાવી ત્યાંથી એકદમ સૂટથી બહાર ચાલી ગઈ. અપૂર્ણ.

પ્રાસંગિક નોંધ.

જે સત્તાથી ભાગ્યોદયનો જન્મ થયો છે, તે જ મત્તાએ આજ તેનું છઠું વર્ષ પૂર્ણ કર્યું છે. આ અંક પછી ભાગ્યોદયનો સાતમા વર્ષમા પ્રવેશ થશે. ભાગ્યક જેમ જેમ મોટું થતું જાય છે તેમ તેમ તેનાંમા વધુ શક્તિ આવતી જાય છે, એવું જન્મ જેમ ઉચ્ચતો જાય છે તેમ તેમ વધુ તેજની પ્રકાશ પાડી શકે છે તેમ ભાગ્યોદય પશુ પોતાના સાતમા વર્ષમા કંઈક નેવા સમસ્કાર બતાવશે.

તેના જન્મ થયા પછી, ત્રીજા વર્ષથી લગાઈની મોઢવારીતી, હાકમારી તેને ભાગવતી પડી છે, ઘણા પગાએ લગાજમ, વધાર્યું, પશુ ભાગ્યોદયે તેજ લવાજમમા ખોટમાં પશુ, માહકાની, મેવા બળતરી છે, હજુ પશુ કાગળાની અને છપાવવાનાં સાધનોની મોઢવારી તેને સહન કરતી પડે છે. અને તેથી હવે તેને લગાજમ વધાર્યા વગર છૂટકા થતો નથી.

આવતા વર્ષથી-એટલે આ અંક પછીના અંકથી ભાગ્યોદય સાતમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરશે. સાતમા વર્ષથી ભાગ્યોદયનું લવાજમ ૩. ૨-૦ નહિ પણ ૩. ૩-૦ રાખવામાં આવ્યું છે. આ રીતે લવાજમમાં બે કે વધારો થએલો તમને જણાશે તોપશુ લવાજમ જેટલું વધુ છે તેના કરતાં, માસીકમા વધુ વધારો અને સંગીનતા કરવામાં આવશે. આવતા વર્ષથી તેનાં કદમાં વધારો થશે, તેમજ તેને સચિત્ર બતાવવામાં આવશે

અને દરેક અકમા સુંદર ચિત્રો આપવામાં આવશે લેખો પશુ સંગીન અને સમૃદ્ધ કરી મનન કરવા લાયક આવશે.

આવતા વર્ષથી શારદાપીકના શ્રીમદ્શક્તિ સ્વાયંશ્રી, શ્રીશ્રીમ. સાધક વર્ગના, સદગુરુ શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રભગવાનશ્રી, શ્રીમન્નયુરામ શર્મા, શ્રીયુત નર્મદામંદર દેવશંકર મહેતા, શ્રીયુત નમીનદાસ શંકરી વિગેરે સુજરાતના સમર્થ મહાપુરુષો અને વિદ્વદ્ગણોના વિદ્વતાયુક્ત અધ્યાત્મશાસ્ત્રના અત્યુત્તમ લેખો આવશે. તે ઉપરાંત શ્રીયુત પદ્મિયારના શોધખોળના લેખો આવશે અને બીજા અન્ય વિદ્વાનોના ઉપયોગી લેખો-વૈદકના અનુભવ સિદ્ધ ઉપચારો, ધરણ્યુ હન્ટરના હુઅકાઓના ખેતીવાડીના અને બીજા અનેક લેખો તેમાં આપનાંમાં આવશે.

તે ઉપરાંત આવતા વર્ષમા દિવ્યાંગના નામની અદ્ભુત રસમય વાર્તા, અને, યોગીરાજ નામનો સરળ મોક્ષમાર્ગનો લેખ શરૂ થશે. તેમજ એક સમર્થ મહાપુરુષના જીવન ચરિત્રનો લેખ શરૂ થશે. તે ઉપરાંત આયુર્વેદના પ્રાચીન મુખ્ય શ્રીચરકસંહિતાનો બીજો ભાગ-ચિકિત્સાસ્થાન-આવતા અંકથી અંકક દોર શરૂ થશે. જેમાં આયુર્વેદના સાર ઉપચાર પદ્ધતિ નવા જમાનામાં જુની વિદ્યાની શોધખોળનો પ્રકાશ પાડશે. તે ઉપરાંત વનસ્પતિ-વિજ્ઞાન નામનો વનસ્પતિ શાસ્ત્રનો હિતમ લેખ શરૂ થશે અને તે ઉપરાંત રસાયન

શાસ્ત્રનો એક વિદ્વાત 'ભરેલો લેખ શરૂ થશે. આ ઉપરાંત 'સ્ત્રીઓની વાતો' નામનો સ્ત્રી વિષયક એક અત્યુત્તમ સ્ત્રીઓને અને બાળકોને સુધારનાર અને તેમને વાંચવામાં રસ પડે તેવો લેખ તેમાં શરૂ થશે.

આ વિગેરે અનેક લેખો તેમાં શરૂ થશે અને તેથી તેનું લઘુગ્ન ૩. ૩—૦ આપને થોડા જણાયા વગર નહિ જ રહે.

આ વર્ષથી જે ભાગ્યોદયનો સંબંધ જારી રાખશે, જે તેના આહક કાયમ રહેશે અને જેઓ નવીન આહકો યથા ભાગ્યોદય સાથે પોતાનો સંબંધ બાંધશે તેમનો આ ચાલુ વર્ષથી દરેક કાર્યમાં વિજય થાય, શરીર, મન અને આત્માની ઉન્નતિ થાય અને આર્થિક ઉન્નતિ થાય તેવી આજે ભાવના કરનાર હોવાથી તેમની પોતાની ઉન્નતિ થયા વગર રહેશે નહિ.

ભાગ્યોદયના જે જે આહકો થયા છે તે સર્વ સુખી થયા છે, તેઓ વિચાર કરશે તો આહક થયા પછી પોતાની સ્થિતિ સુધારેલી જણાશે. અને હવે પછી તેઓ જે આહક કાયમ રહી અમારી સાથેના સંબંધ ચાલુ રાખશે તો તેમને લવિષ્યમાં અનેક પ્રકારે સુખ, શાંતિ અને આનંદનો અનુભવ થયા વગર રહેશે જ નહિ.

ભાગ્યોદયદ્વારા જનસમુહનું કલ્યાણ થાય, જગતમાં સુખ, શાંતિ અને આનંદ સ્થપાય, સદિયારોનો ફેલાવો થાય, મનુષ્યો મનુષ્ય માટે દેવ થાય, પોતાના આત્મા સાથે સંબંધમાં આવતા થાય અને અતિ આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરે તેવા લેખોનો અને વિચારોનો ફેલાવો કરવામાં આવે છે.

તે ઉપરાંત, તેઓ પોતાની આર્થિક ઉન્નતિ કરી શકે, શારીરિક ઉન્નતિ સાધી શકે અને પો-

તાના ને ખારકો કલ્યાણને સાધી શકે તેવા વિષયો પશુ આપવામાં આવે છે.

આથી જનસમુહને જે ફાયદો મળે, જે જ્ઞાન મળે અને સદિયારથી તેમનું જે કલ્યાણ સંધાય તેમાં ભાગ્યોદયના આહકોનો પશુ અંશ છે, કારણ કે ભાગ્યોદયને ટકાવી રાખનાર તેને આહકો વધારી સ્થાવરમાં અને જાનનો ફેલાવો કરવામાં તે મદદગાર છે. અને તેથી તેમને આવા સદિયા જે ફેલાવવાનું ફળ ધીરે આપ્યા વગર રહેતા નથી.

ભાગ્યોદયના આહક રહેવામાં સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ સંધાય છે. જે કે તેના લાભ નોતા લગ્ન ૩. ૩—૦ કાંઈ લેખમાં નથી. નાટક ચેટકમાં કે ગાડીભાડામાં મનુષ્યો સેકેડો રૂપિયાનું પાણી કરે છે, તો આ તો વર્ષ દિવસે માત્ર રૂપિયા ૩—૦ મહિને દિવસે ૩ ૦—૪ એટલે રોજનો અર્થ પૈસો—પોતાના અને જનસમુહના કલ્યાણ માટે ખર્ચવો, આપને ભારે નહિ જણાય અને આશા છે કે દરવર્ષે આદ્ય આપ આ વર્ષે પશુ ભાગ્યોદયના આહક કાયમ રહેશે, અને આ નવા વર્ષમાં આપનોથી અને તેટલાં એક, બે કે પાંચ આહકો વધારી અમને અમારા કાર્યમાં મદદ કરશે.

ભાગ્યોદયનો નવો આહક કરવો એટલે તેની અને તેના કુટુંબની સ્થિતિ સુધારવી એ ખરાખર છે. જે આજુસ ભાગ્યોદયનો આહક બને છે તે ભાગ્યોદયના સંબંધમાં આવતા કંઈક ઉચ્ચ સ્થિતિનો અનુભવ કરે છે. પોતાની આર્થિક અને ખારમાર્થિક ઉન્નતિ સાધી શકે છે. અને તે માટે તેને ૩'૩—૦ ખર્ચવા એ તેનું કલ્યાણ સાંધવા ખરાખર છે. માટે આશા છે કે આપ આપના મિત્ર મહાજન, અને સ્નેહિ સંબંધી સર્વને ભાગ્યોદયના આહક થવા લાગામણ કરશે.

ભાગ્યોદયના—સાતમા વખતે

નોંધ પોથી

યાને

વૈદક ટુચકા સંગ્રહ

નામનું ધરગતું-ઉપચારનું પુસ્તક મેટ તરીકે આજકાલ વેશ અને ડાકટરો જે સ્થેજમાં મંદી આપનામાં આવશે, આ પુસ્તક તમારા દવા દારૂમાં અર્થતા સેકેડો રૂપિયાનો બચાવ કરશે. અને

આજકાલ વેશ અને ડાકટરો જે સ્થેજમાં મંદી નામ તેવા રોગોને મહાન વ્યાધિનું રૂપ આપતા બેવામાં આવે છે અને દરદીને-મોટું કટાણું રાખી

“ રોગ અસાધ્ય છે, બાએજ મટે, ખર્ચ વધારે કરવું પડશે. ” આમ કહી ગભરાવી પૈસા કઢાવવા માટે રોગને મોટું રૂપ આપી શું યશે તેની ચિંતામાં દરદીને અમુકાવી નાંખે છે, તેના ત્રાસથી, ચિંતાથી અને સંકોચ રૂપિયાના નાહક ખર્ચથી મનુષ્યો બન્યા શકશે.

આંગળે ત્યારે દવાખાનાં કે ડાક્ટરોની સંખ્યા ઓછી હતી હારે રોગ ઓછા હતા અને સાધારણ યતા દરદો તો ધરતી ડોશીઓ જ ધરમતુ ઉપચારોથી મટાડતી. આજે પશુ શહેરમાં ડાક્ટરોની દવાનો ઉપયોગ ત્યારે ધીર ધીર થવા લાગ્યો છે ત્યારે ગામડામાં ન્યાં દવાખાનાં, ડાક્ટરો કે વૈદો પશુ નથી ત્યાં માણસોને દવા, વૈદ કે ડાક્ટરો વગર ચાલે છે, અને તેમને રોગો પશુ યતા નથી. કઠાય સાધારણ તાવ, ઝાડા, ઉલ્ટી કે ખાંસી થતી હશે, તો તે ધરમતુ વનસ્પતિની દવાઓથી જ તેમની વૃદ્ધ ડોશી વૈદો મટાડી શકે છે અને વધુ તો તેમના રોગને હારે રૂપ આપનાર કાંઈ હોતું નથી.

આવી રીતે સાધારણ યતા દરદો-ધીર-દેશી વનસ્પતિની દવાઓથી મટી શકે તેવા અનેક અતુલ્યવસિદ્ધ-ગામડામાં કે શહેરમાં પશુ બની શકે તેવા ઉપચારો, કેટલીક અસરકારક વનસ્પતિના ચમત્કારીક ગુણો, દરદો અને તેનાં લક્ષણો, ઓળખાણ અને તે મટાડવાના ઉપચારો, વિગેરે અનેક વિષયોથી ભરપુર, માણસ માત્રને ઉપયોગી ને ધરમાં સાચવી રાખી ઉપયોગ કરવા જેવું ઉત્તમ પુસ્તક ભેટ તરીકે મળશે.

આ વર્ષે લવાજમ વધારવાના અમારા વિચારને અમારા ધણા આહક બધુઓએ અતુલ્ય આપવાથી અમે ખુશી થયા છીએ, તેમજ કેટલાક બધુએ અમને આ વર્ષે નવવક્રાને બદલે કાંઈ ઉપયોગી પુસ્તક ભેટ આપવાની માગણી કરીથી આ વર્ષે ઉપરતુ-ઉપયોગી પુસ્તક ભેટ આપવાનો અમે વિચાર કર્યો છે.

કાગળો વિગેરેના બેત્રણ ધણા ભાવ યજ્ઞ જવાથી અમારે ન ચાલેજ અને લવાજમ કાંઈક

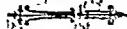
વધાવું છે, પણ તે વધારાના બદલામાં કદનો વધારો કરી ચિત્રો પણ આપવાનો ઠરાવ કર્યો છે. તેથી આશા છે કે દરેક બધુ આ વર્ષે પશુ આહકમાં રહી અમારા ઉત્સાહને વધારશે.

ભેટનું પુસ્તક આ અંક તમને મળ્યા પછી પંદરેક દિવસે વી. પી. રૂ. ૨-૦ તું કરી મોકલવામાં આવશે. જેનો સ્વિકાર કરવા દરેક બધુને વિનંતિ છે. છતાં આહક નજર હેવાનો વિચાર હોય તો આ અંક મળ્યા પછી અગાઉથી સખી જાણવી નામ કમી કરાવવા ભવામણ છે. વી. પી. મળ્યા પછી પાછું ફેરવવું એ અમને તુકશાનમાં ઉતારવા જેવું છે માટે તેમ નહિ કરવા અમારી ભવામણ છે.

છતાં લવાજમ વધારવાને લીધે આહકમાંથી કમી ન થવા ભવામણ છે. જે માણસોની રૂ. ૨-૦ નહિ ભરવા જેવી સ્થિતિ હશે, અને રૂ. ૨-૦ માં બાળોદય મેળવવાની ઇચ્છા હશે તેમને બાળોદય રૂ. ૨-૦ માં આપવામાં આવશે પણ તેના ભેટના પુસ્તક ઉપર હટ નહિ રહે. વળી અમે જે આવતા વર્ષથી બાળોદયમાં સ્પેશલ વધારો કરવાના છીએ તે વધારાના લાભ પણ, તેને નહિ મળે. માટે ગરીબીના કારણથી કે કાંઈ એવા જ બીજા કારણથી જેમને રૂ. ૩-૦ લવાજમ વધારે પડતું હોય તો તેમણે આહકમાંથી કમી થવું નહિ પણ અમને રૂ. ૨-૦ માં મોકલવા આ અંક તેમને મળે કે તરત જણાવવું જેથી તેમને માત્ર માસીક રૂ. ૨-૦ આપવામાં આવશે.

જે ગૃહસ્થો ૪ વર્ષનું લવાજમ રૂ. ૧૨-૦ યાવ તેને બદલે અમને રૂ. ૧૦-૦ અગાઉથી મોકલશે તેમને ચાર વર્ષ સુધી આ માસીક મોકલવામાં આવશે જેથી રૂ. ૨-૦ નો તે લાભ મળશે. અને દરેક વર્ષની ભેટ પશુ મળશે. ઉપરાંત અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારક કાર્યાલય તરફથી પકટ ચર્ચા પુસ્તકો પોણી કીમતે મળશે. તેમણે આ અંક મળ્યા પછી જો પોતાની તેરી મરજી હોય તો રૂ. ૧૦ અમને તુરત મોકલી પોતાનું નામ લખાવી ચાર વર્ષનું લવાજમ જમાં કરાવવું.

“હોમરુલ અને ગોલ્ડેનો આત્મા”

“હો-મેટ” નામના એક યંત્રમાં મૃતક મનુષ્યોના આત્માનો પ્રવેશ થઈ શકે છે એ ધણા મનુષ્યોના જાણનામાં દરો અવશ્ય એ યંત્ર યુરો-પીયન બનાવટનું હોય છે અને તેનો સ્વતંત્ર પ્રયુ યુરોપીયન છે. ગઈ તા. ૧૫ મી ડીસેમ્બર ના “રેગુલેર પ્રેસ” નામના વર્તમાન પત્રમાં નીચેના લખાણ પ્રગટ થયેલું છે—એ લખાણમાં પરલોકગત દેશભક્ત ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલેના હોમરુલ સંબંધી વિચારો દોષાથી તેના અનુવાદ નીચે પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

ગઈ તા. ૨૪ મી નવેમ્બરને દીવસે ઠાક એક મનુષ્યને ધેર “હો-મેટ” નામક યંત્રમાં પરલોકગત ગોખલેના આત્માએ પ્રવેશ કર્યો હતો. તે સમયે ત્યાં કેટલાક મનુષ્યો બેઠાં હતાં તેમના નામ એ પત્રમાં પ્રગટ થયાં નથી. પરંતુ એ આત્મા પ્રત્યે જે પ્રતીકરણ થયા હતા તે નીચે પ્રમાણે છે—

પ્રશ્ન—આપ ક્યારે પધાર્યા છો ત્યારે આપનું નામ જણાવો.

ઉત્તર—ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલે (આત્મા અ-ધૈર્ય દર્શાવવા લાગ્યો. તેણે કેટલીક સીડીઓ ભુરી નાખવા પ્રયત્ન કર્યો અને તેથી કેટલુંક પાંચી ઘટાનું નહોતું બૂમીતિનું ચિત્ર હોય તેમ જણાવા લાગ્યું)

પ્રશ્ન—ભારતમાં સંપૂર્ણ હોમરુલ ક્યારે પ્રવર્તિત થશે? તમે કહી શકો છો?

ઉત્તર—પ. સ. ૧૯૨૪ ના નવેમ્બર મહીનામાં

પ્રશ્ન—તે સમયે કશું ઉપર આ દેશવાસી-ઓની સર્વ સત્તા થશે કે?

ઉત્તર—ના.

પ્રશ્ન—મોન્ટેગ્યુ-મેસફર્ડ યોજના (રકીમ) થી ખલદેશને લાભ થશે કે?

ઉત્તર—ના.

પ્રશ્ન—ખલદેશની રાજનીતિમાં કાંઈ સુ-ધારો થશે કે?

ઉત્તર—હજી એક બીજી યોજના (રકીમ) પાયામાં આવશે

પ્રશ્ન—(હોમરુલ મળશે) તે વખતે વડો વણર કોણ થશે?

ઉત્તર—સિંદ.

પ્રશ્ન—તમે સર સત્યેન્દ્રપ્રસન્નસિંદ સંબંધી કહો છો?

ઉત્તર—હા.

પ્રશ્ન—મોન્ટેગ્યુ-મેસફર્ડ યોજના (રકીમ) ભારતમાં ક્યારથી અમલમાં મુકાશે?

ઉત્તર—પ. સ. ૧૯૨૬ ના ઓક્ટોબર માસમાં. (આ વખતે આત્મા વિશેષરૂપે અંગ્રજી, સીડીઓ બૂમી નાખવા લાગ્યો અને ચિત્ર ઘેરવા લાગ્યો.)

પ્રશ્ન—આપને કંઈ કહેવું છે?

ઉત્તર—“સર્વેન્ટ્સ ઓફ ઇન્ડિયા સોસાયટી” અથવા “ભારત સેવક સમિતિ” તરફ લક્ષ રાખજો.

પ્રશ્ન—ભારત સેવક સમિતિને અમે કયે પ્ર-કારે સહાય કરી શકીએ?

ઉત્તર—ભારતમાં સમા સમિતિઓ સ્થાપન કરીને.

પ્રશ્ન—આપ સમિતિની સાથે પ્રશાખા સ્થાપવા મંજૂરી કહો છો?

ઉત્તર—હા.

પ્રશ્ન—સમિતિના વર્તમાન પ્રેસીડન્ટ સાચી હિપર આપને વિદ્યાસ છે કે?

ઉત્તર—ના.

પ્રશ્ન—આપ કોને પ્રેસીડન્ટ કરવા ચાહો છો?

ઉત્તર—દેવદરને (ભારતીય સમાચાર પત્ર સંકુલમાં પ્રતિનિધિરૂપે નિવાસત મહેલા અધિપતિ મોના એક.)

પ્રશ્ન—શાસ્ત્રીને ખતેડી મુદા તેમને પ્રેસીડન્ટ શી રીતે ચુંટી શકીયે?

ઉત્તર—આનોદાન કરીને.

પ્રશ્ન—શાસ્ત્રી વિરૂદ્ધ આનોદાન કરીને?

ઉત્તર—હા.

પ્રશ્ન—શું આપ ભારતસેવક સમિતિમાં પરિ-વર્તન થયેલું જોવા છડો છો? શું તેઓ અ-વગે માર્ગે ચરેલા છે?

ઉત્તર—ના.
 પ્રશ્ન—આપ સ્વેચ્છા, કો-એસના કરાવોને અનુમોદન આપો છો ?
 ઉત્તર—ના.
 પ્રશ્ન—કો-એસમાં ફાટફટ થઈ છે તેને આપ ખસેડે છે ?
 ઉત્તર—હા.
 પ્રશ્ન—કેવી રીતે ?
 ઉત્તર—એએનો ભારત ઉપર સાચો પ્રેમ છે તેઓ આગળ વધશે (આત્મા વિશેષ સખચ સાદોતો હતો.)
 પ્રશ્ન—આપને જે કંઈ કહેવું હોય તે કહો.
 ઉત્તર—જુદ આડંબરધારીયો દૂર થવા જોઈએ.
 સવાલ—જુદ આડંબરધારીયો કાણુ ?
 ઉત્તર—સુરેન્દ્ર (શ્રીયુક્ત સુરેન્દ્રનાથ બે દોષાધ્યાય)
 પ્રશ્ન—ખીલું કાણુ ?
 ઉત્તર—મજનુદાર (અખીખચરણ)
 પ્રશ્ન—ખીલું કાણુ ?
 ઉત્તર—ના.
 પ્રશ્ન—મોસીસ ખીસન્ટની નોતિનું સમર્થન કરો છો ?
 ઉત્તર—ના.
 પ્રશ્ન—અત્યારે આગેવાન તરફ અમારે કાને ખડે-આસવ ?
 ઉત્તર—દાસ.
 પ્રશ્ન—સી. આર. દાસને માટે તમે કહો છો ?
 ઉત્તર—અિતરેજન દાસ, પરંતુ સર્વ વિષયમાં નહિ.
 પ્રશ્ન—ક્યા ક્યાં વિષયમાં તેને પગલે ચાલવું ?

ઉત્તર—અત્યંત જાતિના ઉદ્ધારના યત્ન માટે અને લોકશિક્ષા માટે.
 પ્રશ્ન—ખીલું કાંઈ કહેવું છે ?
 ઉત્તર—ના.
 પ્રશ્ન—ખીલ કેટલાક પ્રશ્નોના ઉત્તર આપી રા ?
 ઉત્તર—હા.
 પ્રશ્ન—વિલાપતમા પાદમિન્ટમાં કયો પક્ષ પ્રતિષ્ઠા આપ કરશે ?
 ઉત્તર—મજુર પક્ષ.
 પ્રશ્ન—ભવિષ્યની સુટણીમાં ?
 ઉત્તર—હા.
 પ્રશ્ન—વિલાપતનો વડો પ્રધાન કાણુ થશે ?
 ઉત્તર—મોહન ભગેજી.
 પ્રશ્ન—આવતા નવેમ્બર માસમાં વડો પ્રધાન કાણુ થશે ?
 ઉત્તર—એકસ્વીય.
 પ્રશ્ન—એકસ્વીય લીબરલ પક્ષનો ત્યાગ કરી મજુર પક્ષમાં ભળશે ?
 ઉત્તર—હા.
 પ્રશ્ન—તે હોમરસ આપશે ?
 ઉત્તર—હા.
 પ્રશ્ન—ખધી સજાની બેઠક કયે દીવસે થશે ?
 ઉત્તર—અને ગુરસે કરશે નહિ. આરુ જુવું જ પડશે અને દરેક જુથુ બોલાવે છે ?
 પ્રશ્ન—શ્રીયુક્ત ગોપબંદો આપ શું ગુરસે આવે છે ?
 ઉત્તર—હા-હા-નમસ્કાર.

x "જગનાસી" પત્રના એક લેખનો અનુવાદ.

રસાયન સાર સંમદ:

(લખનાર—આચાર્ય મધ્યામી સુદરભ.)
 જીવિશીતાકુંડા રસાયન.
 'પોરા' ગંધક, હરતાળ, મોરયુયુ, જસતભરમ ટક્યુંખાર, વંચનાગ, કનકબીજ, એસર્વને બારીક કરી પોછી તેને કારેકોના રસમાં ખરવે હરવે. પોછી તેને કુલ્કડીમાં નાખી કપડાંની લઘુ-કુટ્ટ-પ્રદ) બોપી પકવે. પોછી પોછી આકાંના અર્ધવાસ સાકરને છરાના શુકા સાથે લેવી તાવ આવે એગાઉ લેવી ઉપર તલ દહીં બોતને બી સાકરનું લઘુ પથ્ય કરવું આથી સર્વ પ્રકારના ટાટીયા તાવ-હીનીયા હોય તોપણ-ત્રણયારે દિવસ પ્રાતઃ સંમધ લેતાં માટે છે. આથી માછને ઉર્સ-દી ચાંચ છે ને કાઠને નથી પજુંયતી. 'લેપાય'

ભૂતભૈરવરસ વા હરતાળી બચસંકુળ.

હરતાળી ૧ ભાગ. શંખમરમ ૧ ભાગ. મોર-
ધુધુ ૧ અષ્ટમાશ સાજીખારા ૧ ચતુર્થાશ એ સર્વ
એકત્ર કરી લોહપાત્રમાં ધતુરાના રસમાં ૧ પ્રહર
ધુંડીને પછી ચુલા ઉપર મુકીને તે રસામણુ ડોક
કરી કરવા દેવું પછી તેમાંથી ૧ રતીભાર માત્રા
સાકરમાં સર્વ ટાઢીઆ તાવમાં સાંજ સવાર ત્રણ
દિવસ દેવી તાવ જરોજ.

મહાભયરાંકુરા સર્વ જ્વર ઉપર.

પારો, ગધક, વજનાગ, તે બેરોઅર ધતુરાનાં
ખીજ, અને એ સર્વની બરાબર ઘટ્ટીનાં ખીજ
અથવા ત્રીકટુ એ સર્વ બહુજ ખારીક ખરલવાં.
પછી તેને લીંબુના રસના ત્રણ પટ આપીને બહુજ
ખારીક કરી રાખવું. હવે તેમાંથી બે રતીભાર,
માત્રા સુંઝા ચુર્ચુ દુધાની બાર તથા રૂપેલાભાર
સાકર સાથે મેળવીને તાવ આપવા અગાઉ આપ-
વાથી અને ઉપર દહીં, ચોખાનું પથ્ય કરવાથી
ત્રણથી ચાર વારમાંજ સર્વ વિપમજ્જર-ટાઢીઆ
તાવ-મટે, ઉનીઆ તાવને સન્નિપાતમાં પશુ આ
ઉપાય વાપરવો.

શુભસંજ્વરંકુરા સત્ત્વલવટી.

શુભસ ૧ ભાગ, ચુનો ૧ ભાગ, ખારો ચોખો
૧ ભાગ, એ ત્રણને ધતુરાના રસમાં વાટીને મજ
મજ જવડી ગોળાઓ કરવી. તેમાંથી ૧ તાવ
આવવા અગાઉ ૧ પેરે સાકર લીધા દેવાથી તથા
ઉપર દહીંભાત જમાડવાથી ત્રણથી ચાર દિવસ-
માંજ સર્વ ટાઢીઆ-ઉનીઆ તાવ જાય છે, સવારે
પશુ લેવાય છે.

જ્વરહરણુ ધુપ રસાયન-અર્કધુઆંજન.

હરણનાં શીંગડાના છોલ, મોરપીંછ, ઉન, ખજ-
રાના વાળ, ચર્મ તે હિંગ તથા ઘી એટલાંધિવાના
મેળવી ધુપ (ધુવો) સવાર સાંજે તાવવાગાએ,
લેવાથી સર્વ તાવ ૧ સાપ્તા અદરજ્જ-નારા પામે
છે, ધુવો સર્વત્ર લાગે તેમ કાંઈ વાર-ખમાય ત્યાં
સુધી રહેવો. આ ઉત્તમ પ્રયોગ છે.

ઉપરનાં ઔષધનો યુવો કાઢી લઈ તેની નરસ,
અગર અંજન કરવાથી, અથવા કાંઈ (ત્રણથી
પાંચ ટીપાં) પેટમાં દેવાથી પશુ સર્વ તાવ તાવ-
ડોષ ૧ સપ્તાનજ મટે છે.

આનંદભૈરવ રસાયન.

અતિસાર; મરડા ઉપર

હિંગળા, વજનાગ, ટંકણખાર, મરી, પી પરને,
ચીરીજી; એટલાં વાનાં લાખને તેને પ્રુખ ખરલી
અર્કપત્રસ તથા આદુના રસવડે પ્રુખ ધુંડી-લદી
બહુજ ખારીક કરી તેની રતી રતીની ગોળાઓ બના-
વવી. પછી તેમાંથી પ્રહરે પ્રહરે એકક ગોળી કડા
છાલના અથવા ઉદ્રજવને અતિવિષના ચુરણ ૦
રૂપેલાભાર અંદર આપે જવાથી સર્વ તાવ, ટાઢીઆ
તાવ; જ્વરજ્વર અને સર્વ અતિસાર, મરડો-
સ મહરુડી, આમવાયુ, રક્તપ્રાવ, હર્સ, વાયુ, પ્રમેહ
પ્રદર, ઉમ્મસ, દમ, કફ, નાકી પ્રાણુ કત્તપદિ સારી
રીતે મટે. પથ્ય દહીં, લાત, અને સાકર અને પચે
તો લી, દહીં, તંક, ભાત તથા મગની ઘણ, આ
આનંદ ભૈરવનો લેખ ચિકિત્સાસાર મંથનો છે.

મૃગશૃંગભરમ-રસાયન.

હરણનાં અથવા મદીવીના શીંગડાને-અંતર્ધુમ
ખાળીને તેની ભરમ કરવી. તેમાં ચોથે ભાગે ત્રીકટુ
મેળવવું. પછી તુળશીના રસના ત્રણ પટ આપવા અને
હાંએ સુકવી ખારીક ચુરણ કરવું. તેમાંથી ૦.
રૂપેલાભાર માત્રા મધ ૧ તોલા તથા દહિં ૧૫
તોલા સાથે હવા લેવરાવવી. એથી સર્વ ટાઢીઆ
ઉનીઆ તાવ, વાતપિત્તજ્વર, વિપમજ્જર, સર્વશ્મ,
હેડા, સર્વ વનસ્પતિજ જોહેર મટે છે મંદાગની
ગળાઈ દુર થાય છે.

ગર્ભાંકરસાયન-લોહાવલેહ.

જાંબળાને હરડાં સમજાગે મેળવેલ ચાર ભાગ;
ચોખો અધક બે ભાગ, લોહલસર ૧ ભાગ; એ
સર્વ એકત્ર મેળવી તેમાંથી નિત્ય ૩. ૦ ભાર ૩
૩ ૦ ભાર દહિં સાકરમાં મેળવી લેવાથી અમુક
સમય સેવતાં શરીરની સર્વ નખણ અવસ્થામાં
ધનારા રામ (વાયુ, નખજાષ, બળશીલુતાને રક્ત-
શીલુતા.) એ સર્વ મટે છે. તેથી અધિક દિવસ
સેવન કરતાં શરીર પ્રુષ્ટ યર્ષ, લોહી; વધી, શરીર
તેજવાણુ ક્રિતિમય, જોરાવારને કદાવર થાય છે, તથા
ઉમર, પુગવા પેઢેલાં આવેલાં પળીઆં વળાંમાં મટી
લુચન થવાય છે. સર્વ ઉદ્રિઓના દેવતા સચેતને
બળદાર થાય છે. વીર્ય, બળ વધારી સર્વભી વધી,
સસાર મોગવવાનું સામર્થ્ય આવે છે. પથ્ય-પચન,
પૌષ્ટિક, અને દેવ.

પ્રવાલ પંચામૃત પંચ ભસ્મયોગ.

પ્રવાલ, મોતી છીપ, રાખ, કોડી અને મં-
ખીઓ એ પાંચને લઈને બારીક ખાડવા પછી
તેને લીંછુના રસમાં ૧ દિવસ ખરલ કરીને
બારીક બનાવવું અને લુબ્ધી કરી છાંયડે સુક-
વવી, પછી સુકાય એટલે સત્તાવસંપુટ કરી ૧
લઘુપુટ અદર તેની ભસ્મ કરવી પછી તેને ફરે એટલે
કાઠી લઈને બારીક ઘુટી એક નાની ચોરીમાં
બરી રાખવું. એ ભસ્મ ૧ વાત્ર, સાકરનો છુઠા
ને દહીં સાથે મેળવી લેવરાવવી, એટલે અકરો,
ગુલ્મ, બરધ, ગાંક, ઉદર, અગ્નિમાંલ, ઉધરસ,
દમ, કંક, વાયુ, અજીર્ણ, આન્નપિત્ત, છાતીના
રોમ, સંઘ્રણ્ણી, અજરો, અતિસાર, પ્રોહ, પ્રદર,
ઉત્તવા, મૂત્રકૃચ્છ, એનો નાશ કરે છે સંધીવાયુ
મટાડે છે. આ પંચપ્રવાળનો પ્રયોગ ધનનતરીએ
કહેલો છે. ખટાસથી થતાં સર્વ દર્દ મટાડે છે
લોહી સાફ કરે છે. બળ લાવે છે. ત્રિદોષ શાંત
કરે છે.

નવ શંખવટી રસ.

આમલીનાં ફોતરાની રાખ ૪ ભાગ, શંખ-
ભસ્મ ૪ ભાગ, પંચકવણ ૪ ભાગ, ત્રીકુટ ૪
ભાગ, હિંગ ૨ ભાગ, વજનાગ ૨ ભાગ, અધક
૧૨ તોલા. એ સર્વ લઈ છીણી કરી ખરલમાં
ધુટવા. ત્યારબાદ લીંછુના રસનો પટ આપીને
પછી ચણીબોર નેવડી ગોળાઓ વાળવી. (વજન
૧ વાલ) પછી તેમાંથી ૧ ગોળા દહીં સુંક ને
સાકર અંદર જમવા પહેલાં લેવરાવવી આથી
અજીર્ણ, ઉધરસ, મૂળ, બરધ, અગ્નિમાંલ, ગુલ્મ,
પેટમાં દુખવું (ઉબાંબરો) અને અર્ધ નાશ

પામે છે. આને દાઢ સોમાગ્નિ મુખની ગોળી
પણ કહે છે.

ખીછ ચિચા શંખવટી

સાણખાર ૬ ભાગ, ચોખો પાપણખાર ૬
ભાગ, શંખભસ્મ ૪ ભાગ, કોડીભસ્મ ૪ ભાગ,
સીંધાલુણ ૪ ભાગ, સચળ, વડાગઈ ને મીઠું એ
૧૬ ભાગ, સુરોખાર ૪ ભાગ, હિંગ ૪ ભાગ,
એ સર્વ બારીક કરી એકઠા કરવાં લીંછુના રસના
ત્રણ પટ આપવા ચીત્રક, ભાગરો, તંગોડ, ગોર-
ખમુંડી, સુંક ને ભાંગ, એ દરેકનો એક એક પટ
આપવો, પછી તેની ચનમોરના નેવડી ગોળાઓ
વાળવી. ૫ થી તેમાંથી ૧ થી ૨ અજમા સાથે
લેવાથી અગ્નિ, વડવાળ પ્રમાણે થઈને સર્વ અ-
જીર્ણ મટાડે છે, તથા આન્નપિત્ત, સંધીવાયુ,
ઉત્તવા, મૂત્રકૃચ્છ વિગેરે મટે છે.

શંખદાન-અગ્નિ-અર્ધ-રસાયન.

સિંધવ, સાણખાર ને નવસાર, એ દરેક આઠ
આઠ તોલા; સુરોખાર ૧૬ તોલા, ફટકડી ૪ તોલા,
હિરાકસી ૪ તોલા. એ સર્વને એક વાસણમાં
લઈને બરવાં અને નળીકાપત્રની રીતીએ તેનો
અર્ધ કાચ પાત્રથી ઢાંચો. તેજ તીવ્ર અમ્લ-
શંખદાન, આરોગ (ખાટો બાળનાર તેમજ)
તેનાં ભેથી ત્રણ ટીપાં ઠંડા પાણી પાશેર સાથે
લેવાથી તે વડે સર્વગુલ્મ, ઉદર, બરધ, ને યકૃત
ગાંક મટે છે. લોહી સાફ કરે છે, પિત્ત કમળો
મટાડે છે આ ઉપાય ઉચ્છેદ નેટ્રામ્યુરેટીક આસી-
ડને મળતા ગુણ ધરાવતાગે છે. તાવમાં આપવાથી
તાવને પણ મટાડે છે. પથરીને ગાળી નાખે છે.

મધુ-મધ અને તેના ગુણો.

મધુનું સંસ્કૃત નામ—મધુ, માહિક, ક્ષોદ,
પુષ્પર સોદબવ, પુષ્પાસવ, માખીક, માહિકા-
વાન્ત, દિન્દી—મધુ (મધ), શદ્દ (સહત);
બંગીલી—મધુ, મીઠું; મરાઠી—ગુજરાતી—મધ, કચ્છી-
ટકી—નેત તુપ્પ, ઈંગ્રેજી—હની—ટ્રેડિનમેલ, ફારસી—
શદ્દ, અગવીન, અરબી—અસનુલ નહલ છે.

મધની ઉત્પત્તિ—મધમાખીથી મધની ઉ-
ત્પત્તિ થાય છે. મધમાખી નાના પ્રકારના ફલો-
માંથી રસ ચૂસી લઈ તેનો પોતાના મધપુડામાં

સંગ્રહ કરે છે. મધમાખી બિચાવ ભમરા, ભમરી,
પતંગ આદિ ખીછ જાનતા જતુઓ પણ મધ
એકઠું કરે છે ફલોના રસ સિવાય ગોળ, ખાંડ,
દાઢ આદિ પદાર્થોમાંથી પણ માખી વગેરે રસ
ચૂસી મળેતા સંગ્રહ કરે છે.

એક મધપુડામાં અસંખ્ય ફલોની જરૂર પડે
છે. એક શેર મધ તૈયાર કરવામાં માખીઓને
આશરે ૭૫૦૦૦૦ લાખ ફલોમાંથી રસ ચૂસવો
પડે છે, સર્વ પ્રકારના ફલોમાંથી માખી રસ ચૂસે

છે, પણ તેમાં મહાંડાં, અરકુસો, અંગૂર, સતરાં, આંબો, લીંબુ, કમલ, મોસસરી, સેવતી, કેસર, હારદ્રાગાર, કપાસ, તલ, શતાવરી, આદિનાં ફલ મુખ્ય છે. ફલોતો રસ પાણીની માફક પાતળો હોય છે, પરંતુ માખીઓના શરીરમાં જવાથી વિચિત્ર રાસાયનિક ક્રિયાના પ્રભાવે તે મધના રૂપમાં બની જાય છે. તે સિવાય માખીઓના પગના દહનમયલનથી પણ ફલોના રસનો જલીય અંશ ઉડી જઈ પાંચમો ભાગ મધ રહી જાય છે.

પૃથ્વીના સર્વ દેશમાં મધની જરૂરીઆત વધારે જણાય છે. ભારતમાં ગ્રામીનકાળથી મધનો વ્યવહાર ચાલે છે. ઔષધ પ્રયોગ ઉપરાંત હિંદુઓના સમસ્ત દેવી, દેવતાઓની પૂજા, યજ્ઞ, હોમ, વિગ્રહ, શ્રાદ્ધ આદિ સર્વ કાર્યમાં મધની જરૂર પડે છે. મધુપર્ક, પચાશ્રત આદિ પદાર્થ મધ વગર ખરાબર ગણવામાં આવતાં નથી. મધદ્વારા નાના પ્રકારના મિષ્ટાન્ન તૈયાર કરવામાં આવે છે. જ્યાં મધ વધારે થાય છે ત્યાંના લોકો ઘણે ભાગે મધથીજ દરેક જાતનું મિષ્ટાન્ન બનાવી વાપરે છે. રૂળના રક્ષણ માટે મધ વધારે પ્રમાણમાં કામમાં લેવામાં આવે છે. મધમાં ફલો રાખવાથી ઘણા દિવસ સુધી ખરાબ થતાં નથી.

દેશ, માખીઓ અને પુષ્પોનાં જાતિભેદથી મધમાં સેદા પ્રકારની વિભિન્નતાઓ મળી આવે છે. આપણા દેશમાં ત્રણ-ચાર પ્રકારના મધ વધારે પ્રમાણમાં મળે છે. દેશી, પહાડી, લમરીયું, પૂર્વી, નાની, મોટી સર્વ પ્રકારની માખીઓના મધમાં નાની માખીનું મધ ઉત્તમ અને મોટી માખીનું સાધારણ માનવામાં આવે છે. પહાડી મધમાં-સારદીય મધ ઉત્તમ હોય છે. પૂર્વી મધ ઘણુંજ સરસ કહેવામાં આવતું નથી. મારવાડ, રાજપુતાના આદિ દેશથી જે મધ અહીં વેચાવા આવે છે, તે પણ સાફ નથી હોતું બીજાં ઘણી જાતનાં બનાવટી મધ ગાજકાલ દરેક ઠેકાણે બહુ જ જોવામાં આવે છે. મધમાં સેદા હપ ટકા બીજાં મેળવણી કરવામાં આવે છે સાધારણ રીતે બજારમાં જે મધ વેચાય છે તેમાં ગોળ, ચીનાઈ સાકરનું મરખત, આદિ અનેક પદાર્થ મેળવવામાં આવે છે બનાવટી મધને લઈ હાલ અસલ મધ મળતું મુશ્કેલ થઈ ગયેલ છે. દુષ્ટ વ્યવસાયી લોકો

એવું મધ બનાવે છે કે, મોટા મોટા જીવિમાન પુરૂષો પણ કળાઈ જાય છે.

અસલ મધની પરીક્ષા—જેનો વર્ણ અને ગંધ ઉત્તમ હોય અને જેમાં માખી પડતાં પોતાની મેળે ઉડી જાય-તેમાં ફસાય નહિ, અને અગ્નિમાં નાખતાં બળવા લાગે અને તેની દુર્ગંધ ન આવે તો તે મધ સાધારણ રીતે સાર માનવામાં આવે છે ઘણા લોકોનું એમ માનવું છે કે, મધ કુતરા ખાતાં નથી, પણ તે ખરાબર નથી. અસલી અને બનાવટી વગેરે દરેક જાતનું મધ કુતરાઓ ખાઈ જાય છે.

ઉત્તમ મધ—વર્ણ રહિત અથવા કિંચિત રક્ત-ખીત મિશ્રિત વર્ણનું, નિર્મળ, સુગંધીયુક્ત અને મધપ્રકારને દબાવ્યા વગર સ્વાભાવિક યુક્તિથી કાઢવામાં આવેલ હોય એવું મધ અત્યુત્તમ કહેવામાં આવે છે.

ખરાબ મધ—કેટલીક માખીઓ અત્યંત ઝેરી હોય છે અને વળી તે બનામાં નાના પ્રકારના ફલોના રસનું પાન કરે છે જેથી મધ સ્વાભાવિક રીતેજ ઝેરી બને છે. વળી કેટલાક મધ એકઠું કરનારા મધ એકઠું કરતી વખતે મધની સાથે માખીઓનાં મધપ્રકારને પણ દુષ્ટી કરી તે ઝેરી માખીઓના અવ્યયોના પણ રસ તીચોળી લે છે. તેથી તે વધારે ઘોર ઝેરી, દાહકારક અને અત્યંત તીક્ષ્ણ થઈ જાય છે. પછી તે પાણીના સુકાયા બાદ અગ્નિપર પકાવે છે, અને તેથી તે વધારે ઝેરી થઈ જાય છે. શાસ્ત્રમાં લખેલ છે કે, મધને ગરમ કરવું ન જોઈએ. એવું મધ શરીરમાં અત્યંત દાહ અને વિષક્રિયા પ્રગટ કરે છે, જેથી સર્વથા ત્યાજ્ય છે તે સિવાય ખરાબ રંગનું, લાલ, ઘણું, દુર્ગંધિત અને અત્યંત પાતળું મધ પણ વાપરવા યોગ્ય નથી. સર્વ પ્રકારનું મધ ખુદ્દ અને કંકમાં રાખવાથી તેમાં એક જાતના ઘણા જેવું જણાય છે, તેમાં જે જળનો ભાગ હોય છે તે વજ્ર વડે ગાળી નાખવાથી સહજમાં દૂર થઈ જાય છે, મધ સાધારણ રિયતિમાંજ સાફ રહે છે.

ઉત્તમ મધની ગુંજી—શીતલીર્પ, પચવામાં હલકું, થોડું ટૂંકું, રસાન્વિત, મધુર, સ્તમ્ભક અને ફાટાકારક છે. આખોને હિતકારી, અગ્નિ પ્રતીપક, સ્વરને શુદ્ધ કરનાવાળું, નજીરોષક અને વજીર

કરવાવાળું છે શરીરમાં કામળતાકારક, શરીરના સૂક્ષ્મ છિદ્રોમાં પ્રવેશ કરી તેને શુદ્ધ કરવાવાળું, આહવાદ્યનક, અત્યન્ત પ્રસન્નતાકારક, વધુને ઉજ્જવલ કરવાવાળું, શુદ્ધિજનક, પુષ્ટિકારક, વીર્યવર્ધક, કામોત્તેજક, વિશદ, રૂચિકારક, ચોખ્ખાઈ (જે યોગની સાથે મેળવવામાં આવે તે પ્રમાણે કાયદો કરવાવાળું), અને કષ્ટિક વામુવર્ધક છે. તે કફ, ખાંસી, શ્વાસ, રૂધિરવિકાર, કુષ્ઠ, વાતરક્ત, અર્શ, રક્તાપિત્ત, પ્રમેહ, આનિ, કૃમિ, મેદ, મદ, વિપ્રવિકાર, તૂથા, વમન, હેડકા, અતિ-સાર, આંધ્રો, દાહ, અને ક્ષયરોગ વગેરેને નષ્ટ કરે છે અને ટૂટી ગયેલ હાડકાને તોડી દે છે વળી ત્રિદોષનાશક છે.

એ સિવાય તે ધણી રોગોમાં હિતકારી છે. આયુર્વેદિક ઔષધિઓમાં માત્ર એક મધુજ શ્રેષ્ઠ અનુપાન છે.

મધુમેહાદિ રોગોમાં જ્યારે સર્વ પ્રકારના મિષ્ટ રસવાળા પદાર્થ હાનિકારક ગણવામાં આવે છે ત્યારે મધ ખાસ કરીને આપવામાં આવે છે. ચીની ખાસ, ગોળ આદિ પદાર્થો માફક તેનાથી ખરાબ અસર થતી નથી, પરંતુ એવા રોગોમાં તે વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડે છે. તે અત્યન્ત પુષ્ટિકારક હોવાની સાથે તેમાં એક મોટો અને સારો ગુણ એ છે કે, તે ધણી ખાંડવાળા પદાર્થોની માફક શરીરમાં સ્થૂળતાની વૃદ્ધિ કરતું નથી. મેદ વૃદ્ધિ અર્થાત સ્થૂળતા પર મધ ઉત્તમ ઔષધતુલ્ય છે. માત્ર મધને જ પાણીની સાથે મેળવી નિયમિત રૂપથી યોગ દિવસ સેવન કરવાથી સ્થૂળતા તુરંત જ ઓછી જણાવા લાગે છે. બાળક શરૂઆતથીજ મધુરમિય હોવાતું કારણ એ છે કે, તેના માતા-પિતા મિષ્ટાન્નાદિ ન પચે તેવા પદાર્થો કાંસી કાંસીને ખાધા કરે છે, પરંતુ મિષ્ટાન્નના પદાર્થો હદથી જ્યાંદે ખાવાથી અજીર્ણ થાય છે. બાળકાલ મેકડો બાળકો ઉદરરોગ, યકૃત, બરોળ, વૃદ્ધિ આદિ રોગોવાળા ઉત્પન્ન થવાનું કારણ પથ્ય તેજ છે. એવા વખતમાં જાત જાતની મોહાઈને બદલે જો બાળકોને મધથી બનાવેલ પદાર્થ આપવામાં આવે તો વિશેષ લાભ થઈ શકે છે. બાળક, વૃદ્ધ અને રોગી મનુષ્યને માધારણી રીતે દરેક દેહજોગ્ય મિષ્ટાન્નને બદલે મધ આપવામાં આવે છે.

કંદુમાં જ્યારે મધુર પદાર્થ આપવાથી કંદુની વૃદ્ધિ થાય છે, તે વખતે મધનો સારી રીતે ઉપયોગ થઈ શકે છે. મધ કંદુને દૂર કરે છે. મધના જેવી કંદુ દૂર કરનારી ખીણ કાંઈ દવા નથી બાળકોનાં ધણાં દરદો માત્ર મધથીજ દૂર થાય છે બાળકોને કંદુ, ખાંસી અને પેટના બાધિમાં મધ બહુજ ગુણકારી છે.

મધની સાથે ટંકજીખારને ધસી માતાના અથવા ગાયના દુધમાં મેળવી પાવાથી બાળકની ખાંસી, કંદુ, અને અપચો દૂર થાય છે મધની સાથે ટંકજીખારને ધસી બાળકના મોઢામાં ધીરે ધીરે આંગળી વતી ધસવાથી બાળકને સહેલાઈથી દાંત આવે છે, અને તે બાળકના મોઢાની અદર લગાવવાથી મુખપાક રોગ મટી જાય છે.

બાળકને જ્યારે બહુજ ઉષ્નરસ થઈ આવે છે ત્યારે મધ સાથે કિચિત્ અનીચિય અને એક બે દાઢને વાટી પાવાથી બહુજ લાભ થાય છે બાળકના દરેક રોગમાં ધણે ભાગે અનુપાન તરીકે મધજ આપવામાં આવે છે.

મધને દુધ સાથે મેળવી પીવાથી શરીરમાં અત્યન્ત બળ અને વિર્યની વૃદ્ધિ થાય છે. ધણે ભાગે ક્ષયરોગમાં તે યોગ બહુજ લાભદાયક છે. જોને જઠરામિત્રી મંદતાને કારણે દુધ પચતું ને હોય તેને માટે દુધ સાથે મધ મેળવી પીતું ધણુજ લાભકારક છે. મધને કંડા પાણીમાં મેળવી પીવાથી મુખની શુષ્કતા, ખાંસી, કટુશ્વાસ અને ગત્રઅન્યિ વગેરે રોગ દૂર થાય છે મધને ત્રિદોષનાના ઉકાળામાં મેળવી પીવાથી લોહીવિકાર, ગડમાલ-કકાળા, અપચો આદિ રોગ દૂર થાય છે મધને મળેલા પાણી સાથે મેળવી સેવન કરવાથી પ્રમેહ પર અને ધણે ભાગે મધુમેહ પર સારો કાયદો કરે છે જૂના પ્રમેહના દર્દ પર રમવંતી સાથે પાણીમાં મધ મેળવી પિચકારી મારવાથી લાભ થાય છે. ઉપદ્રવની ચાંદીઓ પર મધ સાથે ત્રિકાળી ભરમ મેળવી ચોપડવાથી ચાંદી સફાઈ જાય છે. કાનની પીડા પર કોકરવરણા જરા હતા પાણીમાં મધ નાખી પિચકારી વડે કાન ધોવાથી કાનનું વહેતું બંધ થઈ તુરંત પીડા દૂર થાય છે. નેત્રરોગમાં કમનું મધ બહુજ હિતકારી છે પદાઘાતની આરભિક અવસ્થામાં મધ

છે, પણ તેમાં મહાંડા, અરુણસો, અંગૂર, સતરાં, આખો, લીંચુ, કમલ, મૌલસરી, સેવતી, ફસર, હારદ્યુગાર, કપાસ, તલ, શતાવરી, આદિનાં ફલ મુખ્ય છે. ફલોના રસ પાણીની માફક પાતળો હોય છે, પરંતુ માખીઓના શરીરમાં જવાથી વિચિત્ર રાસાયનિક ક્રિયાના પ્રભાવે તે મધના રૂપમાં બની જાય છે. તે સિવાય માખીઓના પગના દ્વલનચલનથી પણ ફલોના રસનો જલીય અંશ ઉડી જઈ પાંચનો લાગ મધ રહી જાય છે.

પૃથ્વીના સર્વ દેશમાં મધની જરૂરીયાત વધારે જણાય છે ભારતમાં પ્રાચીનકાળથી મધનો વ્યવહાર ચાલે છે ઔષધ પ્રયોગ ઉપરાંત હિંદુઓના સમસ્ત દેવી, દેવતાઓની પૂજા, યજ્ઞ, હોમ, વિવાહ, શ્રાદ્ધ આદિ સર્વ કાર્યમાં મધની જરૂર પડે છે મધુપદ્, પચામૃત આદિ પદાર્થ મધ વગર ખરાબર ગણવામાં આવતા નથી. મધદારી નાના પ્રકારના મિષ્ટાન્ન તૈયાર કરવામાં આવે છે જ્યાં મધ વધારે થાય છે ત્યાંના લોકો ઘણું લાગે મધથીજ દરેક જાતનું મિષ્ટાન્ન બનાવી વાપરે છે. ફળના રક્ષણ માટે મધ વધારે પ્રમાણમાં કામમાં લેવામાં આવે છે. મધમાં ફલો રાખવાથી ઘણું દિવસ સુધી ખરાબ થતાં નથી.

દેશ, માખીઓ અને પુષ્પોનાં જાતિબેદથી મધમાં સેકડો પ્રકારની વિભિન્નતાઓ મળી આવે છે. આપણા દેશમાં ત્રણ-ચાર પ્રકારના મધ વધારે પ્રમાણમાં મળે છે દેશી, પહાડી, લમરીયું, પૂર્વ, નાની, મોટી સર્વ પ્રકારની માખીઓના મધમાં નાની માખીનું મધ ઉત્તમ અને મોટી માખીનું સાધારણ માનવામાં આવે છે. પહાડી મધમાં-શારદીય મધ ઉત્તમ હોય છે. પૂર્વ મધ ઘણુંજ સરસ કહેવામાં આવતું નથી. મારવાડ, રાજપુતાના આદિ દેશથી જે મધ અહીં વેચાવા આવે છે, તે પણ સાફ નથી હોતું. બીજાં ઘણી જાતનાં બનાવટી મધ આજકાલ દરેક ઠેકાણે અહીં જ જોવામાં આવે છે. મધમાં સેકડો દબ દબ બીજા મેળવણી કરવામાં આવે છે સાધારણ રીતે બજારમાં જે મધ વેચાય છે તેમાં ગોળ, ચીનાઇ સાકરનું સરખત, આદિ અનેક પદાર્થ મેળવવામાં આવે છે બનાવટી મધને લઈ હાલ અસલ મધ મળવું મુશ્કેલ થઈ ગયેલ છે. દુષ્ટ વ્યવસાયી લોકો

એવું મધ બનાવે છે કે, મોટા મોટા છુદ્ધિમાં પુરવઠા પણ ઠગાઇ જાય છે.

અસલ મધની પરીક્ષા—જેનો વર્ણ અને ગંધ ઉત્તમ હોય અને જેમાં માખી પડતાં પોતાની મેળે ઉડી જાય-તેમાં ફસાવ નહિ, અને અગ્નિમાં નાખતાં બળવા લાગે અને તેની દુર્ગંધ ન આવે તો તે મધ સાધારણ રીતે સાફ માનવામાં આવે છે. ઘણા લોકોનું એમ માનવું છે કે, મધ કુતરાં ખાતાં નથી, પણ તે ખરાબર નથી અસલી અને બનાવટી વગેરે દરેક જાતનું મધ કુતરાઓ ખાઈ જાય છે.

ઉત્તમ મધ—વર્ણ રહિત અથવા કિંચિત્ રક્ત-પીત મિશ્રિત વર્ણનું, નિર્ગંધ, સુગંધીયુક્ત અને મધપુડાને દબાવ્યા વગર સ્વાભાવિક મુક્તિથી કાઢવામાં આવેલ હોય-એવું મધ અત્યુત્તમ કહેવામાં આવે છે.

ખરાબ મધ—દેટલીક માખીઓ અત્યંત ઝેરી હોય છે અને વળી તે વનમાં નાના પ્રકારના ફલોના રસનું પાન કરે છે જેથી મધ સ્વાભાવિક રીતેજ ઝેરી બને છે. વળી દેટલાક મધ એકઠું કરેનારા મધ એકઠું કરતી વખતે મધની સાથે માખીઓના મધપુડાને પણ દબાવી કરી તે ઝેરી માખીઓના ખરચાના પણ રસ નીચોવી લે છે. તેથી તે વધારે ઘોર ઝેરી, દાહકારક અને અત્યંત તીવ્ર થઈ જાય છે. પછી તે પાણીના સંક્રાયા બાદ અગ્નિપર પકાવે છે, અને તેથી તે વધારે ઝેરી થઈ જાય છે શાંભમાં લખેલ છે કે, મધને ગરમ કરવું ન જોઈએ. એવું મધ શરીરમાં અત્યંત દાહ અને વિષક્રિયા પ્રગટ કરે છે, જેથી સર્વથા ત્યાગ્ય છે. તે સિવાય ખરાબ રંગનું, લાલ, કાળું, દુર્ગંધિત અને અત્યંત પાતળું મધ પણ વાપરવા યોગ્ય નથી. સર્વ પ્રકારનું મધ ખુલ્લું અને કડકમાં રાખવાથી તેમાં એક જાતના દાણા જેવું જણાય છે, તેમાં જે જળનો લાગ હોય છે તે વસ્તુ વડે ગાળી નાંખવાથી સફળમાં દૂર થઈ જાય છે, મધ સાધારણ સ્થિતિમાન સાફ રહે છે.

ઉત્તમ મધના ગુણ—શીતલીન, પચવામાં હલકું, થોડું તુરં, રસાન્વિત, મધુર, સ્તમ્ભક અને ફેશતાકારક છે. આખોને ક્ષિતકારી, અગ્નિ પ્રદીપક, સ્વરને શુદ્ધ કરવાવાળું, મજ્જાશોષક અને મંજુને

ભરવાવાળું છે. શરીરમાં કામળતાકારક, શરીરના સૂક્ષ્મ છિદ્રોમાં પ્રવેશ કરી તેને શુદ્ધ કરવાવાળું, આહ્વાનકરક, અત્યન્ત પ્રસન્નતાકારક, વર્ણને ઉજ્જવન કરવાવાળું, બુદ્ધિજનક, પુષ્ટિગરક, વીર્યવર્ધક, કામોત્તેજક, વિશદ, રૂચિકરક, યોગ-વાહી (જે યોગની સાથે મેળવવામાં આવે તે પ્રમાણે કાયદે કરવાવાળું), અને કષિક વાધુવર્ધક છે. તે કફ, ખાંસી, શ્વાસ, રૂધિરવિકાર, કુષ્ટ, વાતરક્ત, અર્શ, રક્તપિત્ત, પ્રમેહ, વ્યાનિ, કૃમિ, મેદ, મદ, વિપવિકાર, તૃષ્ણ, વમન, હેડકી, અતિ-સાર, આક્રોશ, દાહ, અને ક્ષયરોગ વગેરેને નષ્ટ કરે છે અને દૂરી ગમેલ દાહકનિ નોડી દે છે. વળી ત્રિદોષનાશક છે.

એ સિવાય તે ધણું રોગોમા હિતકારી છે. આયુર્વેદિક ઔષધિઓમાં માત્ર એક મધજ ગ્રેષ્ઠ અનુપાન છે.

• મધુમેહાદિ રોગોમા ન્યારે સર્વ પ્રકારના મિષ્ટ રસવાળા પદાર્થ હાનિકારક ગણવામાં આવે છે ત્યારે મધ ખાસ કરીને આપવામાં આવે છે. ચીની ખાંડ, ગોળ આદિ પદાર્થો માફક તેનાથી ખરાબ અસર થતી નથી, પરંતુ એવા રોગોમાં તે વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડે છે. તે અત્યન્ત પુષ્ટિકારક હોવાની સાથે તેમાં એક મોટા અને સારા ગુણુ એ છે કે, તે ધણી ખાડવાળા પદાર્થોની માફક શરીરમા સ્થૂલતાની વૃદ્ધિ કરતું નથી. મેદ વૃદ્ધિ અર્થાત સ્થૂલતા પર મધ ઉત્તમ ઔષધતુલ્ય છે. માત્ર મધને જ પાણીની સાથે મેળવી નિષ્ક્રિય રૂપથી થોડા દિવસ સેવન કરવાથી સ્થૂલતા તુરંત જ ઓછી જણાવા લાગે છે. જાળક ચર-આતથીજ મધુરમિષ્ટ હોવાનું કારણુ એ છે કે, તેના માતા-પિતા મિષ્ટાન્નાદિ ન પચે તેવા પદાર્થો ઠંસી ઠંસીને ખાધા કરે છે, પરંતુ મિષ્ટાન્નના પદાર્થો હલ્દી ન્યારે ખાવાથી અણુજીં ચાય છે. આજકાલ સેકેડા બાળકો ઉદરરોગ, યકૃત, બરોળ, વૃદ્ધિ આદિ રોગોવાળા ઉત્પન્ન થવાનું કારણુ પશુ તેજ છે. એવા વખતમાં જન જનતની મીઠાઈને બદલે જો બાળકને મધથી બનાવેલ પદાર્થ આપવામાં આવે તો વિશેષ લાભ થઈ શકે છે. બાળક, વૃદ્ધ અને રોગી મનુષ્યને માધારણુ રીતે દરેક કેકાણુ અન્ય મિષ્ટાન્નને બદલે મધ આપવામાં આવે છે.

કફમાં ન્યારે મધુર પદાર્થ આપવાથી કફની વૃદ્ધિ થાય છે, તે વખતે મધનો સારી રીતે ઉપયોગ થઈ શકે છે. મધ કફને દૂર કરે છે. મધના જેવી કફ દૂર કરનારી બીજી કોઈ દવા નથી.

બાળકોનાં ધણાં દરદો માત્ર મધથીજ દૂર થાય છે. બાળકને કફ, ખાંસી અને પેટના બાધિમાં મધ બહુજ ગુણુકારી છે.

મધની સાથે ટકજીખારને ધસી માતાના અથવા ગાયના દુધમાં મેળવી પાવાથી બાળકની ખાંસી, કફ, અને અપચો દૂર થાય છે. મધની સાથે ટકજીખારને ધસી બાળકના મોઢામાં ધીરે ધીરે આંગળી વતી ધસવાથી બાળકને સહેલાઈથી દાંત આવે છે, અને તે બાળકના મોઢાની અંદર લગાવવાથી મુખપાક રોગ મટી જાય છે.

બાળકને ન્યારે બહુજ ઉપદ્રવ થઈ આવે છે ત્યારે મધ સાથે કિચિત્ અતીવિષ અને એક બે દ્રાક્ષને વાટી પાવાથી બહુજ લાભ થાય છે. બાળકોના દરેક રોગમાં ઘણે ભાગે અનુપાન તરીકે મધજ આપવામાં આવે છે.

મધને દુધ સાથે મેળવી પીવાથી શરીરમાં અત્યન્ત બળ અને વિર્યની વૃદ્ધિ થાય છે. ધણે ભાગે ક્ષયરોગમા તે યોગ બહુજ લાભદાયક છે જેને જઠરાગ્નિની મદતને લઈ દુધ પચતું ન હોય તેને માટે દુધ સાથે મધ મેળવી પીવું ધણુંજ લાભકારક છે. મધને ઠંડા પાણીમાં મેળવી પીવાથી મુખની શુષ્કતા, ખાંસી, કટખાસ અને અન્નઅનિય વગેરે રોગ દૂર થાય છે. મધને ત્રિકાળના ઉકળામાં મેળવી પીવાથી લોહીવિકાર, ગડમાલ-કઠમાળ, અપચો આદિ રોગ દૂર થાય છે. મધને ગળાના પાણી સાથે મેળવી સેવન કરવાથી પ્રમેહ પર અને ધણે ભાગે મધુમેહ પર સારો ફાયદો કરે છે જૂના પ્રમેહના દર્દી પર સ્મ-વંતીમાથે પાણીમાં મધ મેળવી પિચકારી ચારવાથી લાભ થાય છે. ઉપદ્રવની ચાંદીઓ પર મધ સાથે ત્રિકાળની ભસ્મ મેળવી ચોપડવાથી ચાંદી સ્પષ્ટ જાય છે. કાનની પીડા પર કાકરવરણા જરા ઉના પાણીમાં મધ નાખી પિચકારી વંડે કાન ધોવાથી કાનનું વહેતું જંબ થઈ તુરંત પીડા દૂર થાય છે. નેત્રરોગમાં કમલતુ મધ બહુજ હિતકારી છે. પદ્માચાતની આરભિક અવસ્થામા મધ

સચિના ચૂર્ણનું સેવન કરવાથી અને મધમિશ્રિત જળપાન કરવાથી રોગનું આગળ વધવું અટકી જાય છે. સર્વ પ્રકારનાં ગુમ્ફાં, સોજા અથવા ફોક્ષા પર મધ અને ચુનાને કાલથી તેનો લેપ કરવો એ વધારે લાભદાયક છે. બગલ અથવા જગમાં ગાંઠ નીકળવાથી મધ સાથે કાળી મરીને વાટી લેપ કરવાથી તુરતજ શાયદો થાય છે. પ્લેગની ગાંઠ પર મધ સાથે જંગલી ક્યૂતરની દુઘાર વાટી લગાડવાથી ગાંઠ તુરતજ બેસી જાય છે. ગળાના વ્યાધિમાં મધ અને લીંછુનો રસ સરખે ભાગે મેળવી ધીમે ધીમે ચમચાવડે પીવાથી ગળાની અદરનો ધા અને સ્વરલંગાદિ રોગ

દૂર થાય છે. નવીન જ્વર, કે શરદીની ખાંસીમા બદ્ધજ ગરમ પાણીમા થોડાં મધનાં ટીપા નાખી ધીમે ધીમે પીવાથી તે રોગ દૂર થાય છે. મધ સાથે પીપરના ચૂર્ણનું સેવન કરવાથી ખાંસી, શરદી, કફ, જ્વર આદિ રોગ દૂર થઈ જાય છે, મધ અને મહાકાની રસ એ બન્ને એકત્ર કરી તેમાં ૩ અથવા નરમ લુગડાના કકડાને પલાળી ચોનિમાં રાખવાથી સ્ત્રીઓની ગર્ભાશયની પીડા આદિ વ્યાધિ દૂર થાય છે. મધ અને શીયા-જીતને એકત્ર કરી લેપ કરવાથી વાયુના વ્યાધિનો પણ નાશ થાય છે. મધ વીર્યસ્તંભક અને કા-વૈદ્ય

કોલેરા.

આજકાલ કોલેરાનો ઉપદ્રવ વધવા માડ્યો છે અને હજુ મહા કાળજીમાં વધુ ફેસારો એમ લેખિતું માનવું છે. જગતમાં હવે રોગોનો પશુ વધારો થતો જાય છે ગરમ માલે રહેશે ત્રાસ વર્તાવી મૂક્યો હતો, આ સાલે ચોમાસામાં ઇન્ડિયન-એન્જાએ ત્રાસ વર્તાવ્યો અને હવે કોલેરા એ શસ્ત્રાત કરી છે. કોલેરા માટે અમે ગરમ સાલે ધણી લેખો આપ્યા છે અને તેથી અચવાના ઉપાયો ખતાવ્યા છે. અમારો હેતુ માણસ માત્ર પોતાને યતા રોગોને ધરધર ઉપચારથી મટાડી શકે તો સારૂ તે માટે પ્લેગના વખતમાં પ્લેગના ઉપચારો, ઇન્ડિયન-એન્જા માટે ઇન્ડિયન-એન્જા અને હવે કોલેરા માટે કોલેરાના ઉપાયો આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

કોલેરામા ઝાડો, ઉઠડી ચર્ચા કરે છે, શરીર ઠંડું પડી જાય છે ને દરદી જોત જોતામા મરણને શરણ થાય છે કોલેરાને માટે દંદી દવામા—લીંછુ, આદુ, કુળી, કુદાનો એ વસ્તુઓ ધણી જ ઉપકારક છે તેના રસનું મેવન કરવું તથા શરીરે ગોપડવાથી શાયદો થાય છે કોલેરાના જીવ થાય છે તેના નાશ કરવાની શક્તિ ઉપરની વસ્તુઓમા છે

સાધારણ રીતે કોલેરા માટે નીચના ઉપચારો ઉપયોગી છે.

૧. કોલેરાના વખતમાં હમેશાં ગરમ કરી કારણ પાણી પીવું જોઈએ. પાણી બહુજ ગરમ કરવાથી તેમાંનાં સમસ્ત જીવો અને રજકણો દૂર થઈ જાય છે.

૨. હલકો, રચિકારક અને પુષ્ટિકારક જો-રાક વાપરવો. વાસી, કડો, બહુ વખત પછી પચવાવાળો, અને પેટમાં જીરું સડી જાય એવો જોરાક ન વાપરવો ત્યાં સુધી બરાબર જૂખ ન લાગી હોય ત્યાં સુધી જોરાક ન લેવો જોઈએ. માખી આદિ જીવંતો દ્વારા આ રોગની વૃદ્ધિ થાય છે. જેથી ખાવાના પદાર્થ પર માખી ન બેસે તેની ખાસ સંભાળ રાખવી

૩. રાત્રિ જાગરણ, માદક પદાર્થોનું મેવન, અધિક ભોજન, ખરાબ ભોજન, ઉપવાસ, અધિક શારીરિક પરિશ્રમ, મૈથુન આદિ હાનિકારક કામ હોડી દેવાં

૪. ધરમાં બહુજ સ્વચ્છતા રાખવી જોઈએ અને તેમાં દવા અને ધૂપ આવવાની ઉત્તમ સંવ-પદ હોવી જોઈએ.

૫. ગંધકમાં બીજ વગેરે આલુઓનો નાશ કરવાની લાવે શક્તિ છે, જેથી હમેશાં ધરમાં ગંધકની ધૂણી કરવી જોઈએ ગંધક દવાને શુદ્ધ કરે છે

૧. ધરમાં ભીનાશ કે ભેજ રહેવાથી રોગની તુરતજ વૃદ્ધિ થાય છે, જેથી એમ જણાય કે તરતજ ધરમાં યુનો છડાવવો. યુનો ધરને શુદ્ધ કરે છે, અને બીજા-અણુઓનો નાશ કરે છે.

૭. કાર્બોલીક એસિડ; દિનાયક વગેરે પદાર્થ જલુનાશક અને દુર્ગંધ અટકાવનાર છે જેથી કોઈ બીજા સડવાની માથે દુર્ગંધ ભારતી જણાય કે તુરતજ કાર્બોલીક એસિડ અથવા દિનાયક પાણી સાથે મેળવી તે જગ્યાએ છાટવું.

૮. કોલેરાના વખતમાં હમેશા આનદમાં રહેવું. ભય, શોક, દુઃખ, ક્રોધ આદિ ભાવોને મનમાં સ્થાન ન આપવું. કારણ કે તેથી માનસિક બળનો નાશ થવાની સાથે તુરતજ રોગની શરૂઆત થાય છે.

૯. કોલેરાના વખતમાં હમેશાં એક બે લીંછુ અવરખ વાપરવાં લીંછુથી અજીરણ અને કોલેરાના ઝેરી જલનો નાશ થાય છે. નવટાક શુદ્ધ પાણીમાં એક અથવા બે લીંછુનો રસ નીચેથી તેમાં બે તોલા શુદ્ધ ખાંડ, એક એલાયમી અને ૪-૫ કાળી મરીનું ચુર્ણ મેળવી લીંછુનું સરખત તૈયાર કરી તે સરખત અથવા સરખત ન બનાવતાં ફક્ત પાણીમાં લીંછુ નીચેથી પીવું, તે પણ ફાયદાકારક છે. કોલેરાની શરૂઆતમાં લીંછુની અદર જરા અરીજી, હીંગ અને કાળા મરી ભરીને અગ્નિપર

ગરમ કરવું, પછી તેનો રસ થાલી પીવાથી કોલેરાનું ઝેર દૂર થાય છે.

૧૦. કોલેરાના ઝેરને દૂર કરવાની શક્તિ કપૂરમાં પણ છે. કપૂરના અર્કનું સેવન કરવાથી કોલેરાનું ઝેર દૂર થાય છે ધણી લોકોનું એમ માનવું છે કે, કપૂર પાસે રાખવાથી, મુંઝવાથી અથવા ખાવાથી કોલેરાથી મુક્ત થવાય છે. પણ કપૂર બહુજ યોગ્ય પ્રમાણમાં વાપરવું. વધારે વાપરવાથી શરીરને નુકસાન કર્તા થઈ પડે છે. કપૂર વિષમ હોવા ઉપરાંત તીવ્ર વિષ તુલ્ય છે.

૧૧. ગ્રામાના કક્કાને પેટપર બાંધી રાખવો ફીક છે તેથી કોલેરાનું જોર ઓછું થવા સંભવ છે. એક કોકર લખે છે કે જે જે મનુષ્યે પેટપર ગ્રામાનો કક્કો બાંધેલો તેઓને કોલેરા શય પડ્યો નહોતો.

કોલેરા માટે—૪૦૦ તોલા મધ, ૩૨ તોલા કપૂર, નાની ઈલાયચીનું ચુર્ણ ૧ તોલા, નાગર-મોચનું ચુર્ણ ૪ તોલા, મુંકનું ચુર્ણ ૪ તોલા, અજીરો ૪ તોલા, કાળાં મરીનું ચુર્ણ ૪ તોલા અને અરીજી ૬ માસા એ સર્વને એકત્ર કરી મેળવી કાચની બરછીમાં ભરી તેનું મોં બુરાબર બંધ કરી એક મરીના મુખી રહેવા દેવું. પછી કાઢી બરોબર ગાળીને કોલેરાના દરદીને દર કલાકે ત્રણ માસા પાણી સાથે મિશ્ર કરી આપવાથી મટે છે. કોલેરામાં આ દવા ઘણો ફાયદો કરે છે.

વૈદક દુષ્કા સંગ્રહ

પ્લેગની ગોળીઓ-લીમડાના કુમળા પાન તોલા ૨, મુંક તોલા ૧, કાળાં મરી તો. ૧, લીંડીપર્ણિર ૧ તોલા, શાહજી ૧ તોલા, કુલાવેલી હીંગ ૬ માસા, સર્વને વાટી લીંછુના રસમાં ઘુંટી મમમગ જેવડી ગોળીઓ વાળવી ને હાથે સુકવરી આ ગોળીઓમાંથી સવાર સાંજ એકેક ગોળી પાણી સાથે ગળી જવાથી પ્લેગ મટે છે.

ફાયરોગ-લીંડીપર્ણિરને ખદમાં સાત દિવસ સુધી ઘુંટી નાગરવેલના પાનના રસની સાત ભાવના આપવી. (ભાવના દેવાની રીત-નાગરવેલને રસ ચુર્ણમાં નાંખી આખો દિવસ ઘુંટવું એ ૧ ભાવના થઈ, એ રીતે માત દિવસ રોજ નવો નવો રસ ચુર્ણ ઘુંટવું તે સાત ભાવના થઈ સમ-

જવી) ને એકવીસ ભાવના આપવામાં આવે તો ધણજ ઉત્તમ. તે પછી સુકાથે ભરી રાખવી, તેમાંથી ૧ માસો ચુર્ણ, અરકુસીના ચારપાંચ પાનના રસમાં મેળવી તેમાં મધ નાખી સવારસાંજ આટવાથી ૬૧ દિવસમાં ફાયરો રોગી સારો થાય છે આમાં ને રોજ ૧ રતી અત્રકગ્રામ કે સાચા મોતીની ભખમ ઉમેરી ખાવામાં આવે તો ઘણું આરામ થાય.

સાથડહી-શુદ્ધ પારો ૨ તોલા, શુદ્ધ મધક ૧૦ તોલા થનેની કનગડી કરવી. તેમાં માત તોલા કોંડીની ભખમ, શુદ્ધ વજનાગ ૧ તોલા, મુંક મરી. ને પીપરનું ચુર્ણ ત્રણ ત્રણ તોલા, કકાળા ૨ તોલા, ફકાંપેલો ટકણપાર બે તોલા, રાખજમ ૫ તોલા તે સર્વને એકત્ર ઘુંટી તેમાં

૪ તોણ અરીજી નાંખવું તે પછી તે બધાના વ-
જન બરાબર ધતુરાનાં બીયાની મીલને શુદ્ધ ક-
રીને ઉમેરી ઘુટવુ આ સર્વ એકત્ર કરી આદા-
ના રસમાં આડ પહોર સુધી ઘુટી તૈયાર કરી
તેની મજ નેવડી ગોળીયો વાળવી. તેમાંથી ૩
ગોળી સવારે, ૩ ગોળી સાંજે અને ૩ ગોળી રા-
ત્રે સુતી વખતે તાજી જાણની સાથે ગળી જવી.
તરસ લાગે તોપણ જાસ પીવી, બૂખ લાગે તો
પણ જાસ પીવી, દાળ, ભાત, રોટલી વિગેરે કંઈ
અન ન ખાવુ માત્ર જાસ ઉપરજ રહેવું. આમ
એકત્રીસ દિવસ સુધી દવા ખાવી ને અનાજ ન ખા-
તાં જાસ પી રહેવું તેથી સમ્રાટશી એટલે ઝાડા-
નાં દરદ-સધરણી મટે છે ને મરતો માણસ બ-
ચી જાય છે. જો ૩૧ દિવસ સુધી જાસ ન પી
શકાય તો ૧૬ દિવસ સુધી જાસ પીવી ને પ-
છીના ૧૫ દિવસ સુધી ફુધ પીવું. ૩૧ દિવસ
પછી થોડી થોડી જાસ કે ફુધ અને થોડું થોડું
અનાજ-દાળ, ભાત ખાવું. એકત્રીસ દિવસ સુધી
દવા તો તેજ પ્રમાણે ખાવી. ૩૧ દિવસ પછી
અનાજ ખાવું. તે પછી રોજ સવાર સાંજ એકત્રી
ગોળી ખાવી એમ ત્રણ મહિના સુધી દવા તો
ખાવી ને ત્રણ મહિનામાં સાગ પાંચસો ગોળી
ખાવાથી જરૂર આરામ થશે.

મધુમેહ-મીઠા પ્રમેહની ગોળીઓ-પીપર,
ગોખરૂં, મોચ, ગજો, મચ્છ, નમોતર, ઉપ્પસરી,
સુંક, દેવદાર, વાવડીંગ, મરી, કાળીપાટ, કપીતો,
બેલરીંગણી, હળદર, દાડ હળદર, એરંડાનાં
મળ, મીનકમળ, ધરો દરેક ત્રણ ત્રણ માસ
લઈ ચૂર્ણ કરી તેમાં તે સર્વેના વજનની બરા-
બર લોહબળ મેળવી ગોમૂત્રમાં ઘુટી ચણા નેવડી
ગોળીયો કરવી. તેમાંથી સવાર સાંજ એકત્રી ગોળી
ખાવાથી મધુમેહ મટે છે.

કંદજ્વર-ઉધરસ સાથેના તાવ ઉપર-આ-
દાનો રમ તોણ ૧ અને લમણનો રસ ૧ તોણ
બનેને એકત્ર મેળવી તેમાં ૬ માસા સુંક, મરી,
અને પીપરનું ચૂર્ણ મેળવી જમદારીને પાવાથી
કઠ, ઉધરસ, દમ અને રજ સાથેના તાવ મટે છે.

બાળકોની દવા.

બાળકોની-ખાંસી તાવ કે શરદીમાં-
દાઢાચોંગી ૧ રતી, નાગરોધ ૨ રતી અને
અતિવેષ ૦૧ રતી સર્વેનું ચૂર્ણ કરી મધમાં ઘુટી
ખારીક કરી દીવમમાં ત્રણ વાર ચટાવુ આમ
જે ત્રણ દિવસ ચટાવવાથી બાળકની શરદી, ખાંસી,
તાવ અને ઉટ્ટી દૂર થાય છે.

(૨) લીટીપીપરનું ચૂર્ણ ૨ રતી, ૧૧ રતી

અતિવેષને મધ સાથે ધરી ચટાવું. ત્રણ ચાર દવા-
કે ચટાવ્યાં કરવાથી શરદી, ખાંસી અને તાવ મટે છે.

(૩) કુલાવેષ નવસાર ૧ રતી અને પીપ-
રનું ચૂર્ણ ૨ રતી બનેને એકત્ર ઘુટી તુળસીના
ખાનના રસમાં મેળવી ગરમ કરીને ત્રણ ત્રણ
કલાક પાવાથી બાળકની ખાંસી, દમ અને ઉધ-
રસ મટી જાય છે.

(૪) કુંગરી અને આદાના રસની સાથે લુંનું
ધી અને સરસીયુ તેવ પકાવી બચ્ચાની જાતીએ
ધસવાથી-તેની જાતીમાં શરદીથી કઠ જમી ગયો
હોય તો તે પાતળો થઈને નીકળી જાય છે.

મગફળીના તેલના ગુણ.

મગફળીનું શુદ્ધ તેલ ખાવા ને ચોપડવાના
બંને કામમાં આવે છે તે પ્રતિ વર્ષે ઓનિવ-ઓ-
ધવિના નામે હળારો રૂપિયાનું વેચાય છે. ધીમાં
મેળવીને પચ્ચ ધણા વેચે છે.

મગફળીનું તેલ પુષ્ટિકારક, મૃદુ, રેમક, સ્નિ-
ગ્ધતાકારક અને કાંદાના વાયુનું રામન કરે છે.
તેનું અંગ્રેજી નામ "કોરાડિસ ઓઇલ" છે.
બાલમના તેનને બદલે ધણા તેનો ઉપયોગ કરે
છે તેના ગુણ ધણા છે.

૧ મગફળીનું અધો શર તેલ અને મધ ૧
તોણ બનેને એકત્ર મેળવી વારંવાર દિવસે પા-
વાથી કાંદાના વાયુને મટાડે છે ને દસ્ત સાક થાય છે.

૨ જાતીમાં પીડા થતી હોય તો મગફળીના
તેલને ગરમ કરી અને તેમાં થોડું અરીજી મેળ-
વીને ધસવાથી પીડા મટે છે.

૩ ક્યવેને મારે આ તેલ ધણું ઉપયોગી છે. તે
ખાવામાં અને શરીર રોજ ધસવાથી ફાયદો થાય છે.

૫ મગફળીના તેલમાં ચાર ધણો બાલમના
રસ મેળવીને અને તેને ત્રિપિપ્પરક પકાવીને રોજ
માથામાં ઘાસવાથી મગજની કમજોરી, માથાની
પીડા, મૃગી, મુઝાં વિગેરે મટે છે.

૫ મગફળીના તેલમાં કપુર મેળવી કાંધક
ગરમ કરીને શરીર ઉપર ધસવાથી સર્વ પ્રકારના
વાયુ અને વિરોધે કરીને સધિવાયુની પીડા મટે છે.

૬ મગફળીનું તેલ ૧ માસા, રાગ ૧ તોણ,
મીણ ૧ તોણ અને મુરદાસનિ ૧ તોણ મર્વને
એકત્ર મેળવીને મંદ મદ અગ્નિએ પકાવી મંદમ
તૈયાર કરી તેને લગાવવાથી ધણો જીનો ને બરાબ
થા પણ મટી જાય છે.

૭ મગફળીનું તેલ ૭ ટાંક, આમવમારો
ગધક ૧ તોણ, કપુર ૧ તોણ અને લીંબુનો
ઝાંઝ અથવા રસ ૧ તોણ મર્વ એકત્ર મેળવીને
અમ કેજુનલી ઉપર ચોપડવાથી મટી જાય છે.

ભાગ્યોદય.

વર્ષ ૧૯૬૬]

વાર્ષિક અવકાશિકા

[અંક ૧ થી ૧૨.

નંબર	વિષય.	પૃષ્ઠ.	૩૧ હદયને નિર્માણ કરવા અર્થે સાધકને ઉપદેશ	૪૧
૧	અમારી પાકશાળા	૧૭૩	હદય મંદિરમાં પ્રવેશી અનુભવ કરવા	૪૧
૨	અનેક સિદ્ધિના એક માર્ગ	૧૭૮	જીવને ઉપદેશ	૮૧
૩	અનાદિ સત્ય	૩૧૪	હદયમાં જન્મ વિવિધ અનુભવ લેવા	
૪	આજ સમયે	૨૫૪	મનને ઉપદેશ...	૨૦૯
૫.	ઉપદેશ ગ્રંથ	૭૦	૩૪ હદય પ્રવેશમાં અંતર્મુખ થવા પ્રયોગ	૩૩૭
૬	અંતરમાં દર્શન દેશ ઈષ્ટપ્રતિ		તત્વજ્ઞાન.	
	આર્દ્રભાવે પ્રાર્થના	૨૪૧	૩૫ આપણે આપણા હૃદય શી રીતે કરેલા ?	૨
૭	આંતર જ્યોતિના રહિમ ઝીલવા નિર્મલચર	૨૦૯	૩૬ આનંદનો માર્ગ	૨૮૧
૮	આંતર પ્રદેશનો ઉદ્ધાન	૨૭૩	૩૭ આકર્ષણ શક્તિ પાને દૈવીબળ	૩૦૭-૩૭૮
૯	કૃપાની યાચના	૧૧૩	૩૮ આંતરિક ક્રમશઃશક્તિનો ઉત્કર્ષિતમાં	
૧૦	આરિય સિદ્ધિ એજ જીવનનો વાસ્તવ		ઉપોગ	૨૭૯-૩૧૬-૩૪૧-૩૮૭
	હૃદય હોવો શરૂ છે	૩૭૭	૩૯ ઉત્કર્ષિત પ્રાપ્ત કરવાના માર્ગો	૨૧૭-૨૪૨
૧૧	જે તે પ્રસંગમાંથી પશુ પ્રાણીપ્રાણુ		૪૦ કર્મની સમજણમાં વિનય શી રીતે	
	લીટ કરવું એમજ પ્રભુની ક્યાણુતા છે	૩૦૫	મેળવવો ?	૪૨
૧૨	ક્યાણુને સંવન	૧૩૬	૪૧ ગીતામાં અન્ય શાસ્ત્રોના સિદ્ધાન્તોનો	
૧૩	નતને વર્ણવિનદન	૨૭૪	સમાવેશ	૧૮૩
૧૪	પરમાત્મ વિશ્વતિ પ્રતિ આરંભક બંધનની	૧૪૫	૪૨ દિવ્ય શક્તિ પાને મંદ્ય શક્તિ	૧૭૬-૨૨૦
૧૫	પ્રભુને હૃદયમંદિરે પધારવા પ્રાર્થના	૨૪૦	૪૩ કુખનો તાર ખીળને શીર	૮૮
૧૬	પ્રભાત શોભા	૩૧૭	૪૪ નિવર્તિ	૩૫૧
૧૭	પ્રજ્વલિ	૧	૪૫ શ્રેણ ક્યારે મોજે ?	૨૫૯
૧૮	પ્રયત્ન વિના પ્રભુતા પ્રકટવાનો અસંભવ	૩૭૭	૪૬ મુખ્ય પરિચય	૬
૧૯	ધર્મશુદ્ધિ માહાત્મ્ય	૩૦૬	૪૭ અમલનો ત્યાગ	૪૯
૨૦	ભગવદ્ વિષય	૧૩	૪૮ મુખ્યનો અન્ય ઉપર પડતો પ્રભાવ	૮૪
૨૧	મન પ્રેક્ષાક વચનો	૧૧૩	૪૯ મુખ્યના મુખ્ય કુખનો આધાર	૧૧૫
૨૨	યથાર્થ સાધુ જીવનું સ્વરૂપ	૩૩૭	૫૦ મુખ્યનું પ્રકરણ મહાસાગર બાણી	
૨૩	વિચારને અનુરૂપ જીવન ઉપર થતી અસર	૧૭૭	પ્રજ્વલિ ને તેને તેની પ્રાપ્તિ	૨૭૪
૨૪	વૈદ્ય વિજય અંશવળી	૩૮-૭૫	૫૧ રસતત્વ	૮૨-૧૧૪-૧૪૯
૨૫	શુક દોષ-ગ્રંથ	૩૭	૫૨ વર્તમાન રિવાજો ફેરફાર કર	
૨૬	સત્કાર્ય કરો	૭૪	વાનો ઉપાય	૧૪૬
૨૭	સ્વરૂપાનુભવ કરનાર સાધકના હૃદયાર	૧૪૫	૫૩ સમજણનું રહસ્ય	૩૧૫
૨૮	સ્વરૂપ સાધકાંતરાર્થે જીતિની પ્રાર્થના	૧૪૮	વાર્તા.	
૨૯	સંકલ્પ વિશ્વવૃદ્ધિ રહિત રહેવા મનને		નંબર	વિષય
	ઉપદેશ	૧૭૭	૫૪ કમળા-કિશોરનો શ્રદ્ધા સાર	૩૨૧-૩૫૩-૩૮૮
૩૦	સંપ્રમાણ આજના મનને સુબોધ	૨૪૧	૫૫ શાન્તિવાણી કારકીર્તિ	૧૬૩-૨૨૫

૫૬ ગુરુ ગોવિંદસિંહ	૨૫૫-૨૯૧-૩૩૮
૫૭ મનોહરકુમારી	૧૮૮-૨૨૮-૨૪૮-૨૮૬ ૩૨૭-૩૬૧
૫૮ મેઘદૂત ...	૧૯૭-૨૧૦
૫૯ રાણી ધનુમતી ..	૨૬૩
૬૦ વસંત યમુના	૬૦-૧૨૫-૧૬૧
૬૧ વિચિત્ર સ્વયંવર	૧૮-૬૧
૬૨ શાંતિકી અને યમના ..	૨૩-૬૬
૬૩ શિષ્ય પરીક્ષા ...	૧૫૦
૬૪ મતી સુલોચના દેવી. ...	૧૦-૪૭-૯૭- ૧૧૮-૧૬૫

જીવનચરિત્ર.

૬૫ ધર્મચારી શ્રી સચ્ચિદાનંદજી	૧૨૨
૬૬ મહાભારતના પ્રધાનપાત્રો...	૬૮-૧૨૮
૬૭ રાધાચામી સપ્રદાય ..	૧૪-૧૦૧
૬૮ શ્રી રામાવતાર રહસ્ય ..	૨૨૨-૨૪૬
૬૯ શ્રી સ્વામી મગનીરામજી. ...	૨૬૨
૭૦ શ્રી કૃષ્ણનો સસાર	૨૬૪
૭૧ શ્રી કૃષ્ણ જન્મ ..	૩૮૨
૭૨ શ્રી રામચંદ્રજીના લૌકિક વ્યવહાર	-

રોનું અલૌકિક રહસ્ય ...	૩૧૧
૭૩ શ્રી રામચરિત્રમાં લૌકિકચરિત્રનો પૂર્ણદર્શ	૩૪૬
૭૪ શ્રી કૃષ્ણ જન્મ ..	૩૫૯
૭૫ સ્વામી શ્રી વિશ્વદાનંદજી ચરિત્ર	૮-૫૩

પ્રકીર્ણ.

૭૬ અમેરિકા અને યુરોપમાં એક જાપાની મુમાકર	૧૫૫
૭૭ આપણા દેશની રિયલિટી અવલોકન	૧૩૭
૭૮ હસરતજી સ્મરિતને મજાતી મજાજીતાઈ	૧૦૭
૭૯ ક્રોધ ...	૩૧૮
૮૦ અંધસંસ્કાર...	૨૦૫
૮૧ મહાનુ સામાજ્ય ...	૧૦૯
૮૨ જર્મન સમ્રાટ ક્યસર ...	૩૮૨
૮૩ કુંગરા દુરથી રળીયામથા ..	૭૧
૮૪ તમે જેવો આચાર રાખો તેવુંજ તમારાં છોકરાં શીખશે. ...	૨૯૬
૮૫ દીવાળી ...	૨૮૪
૮૬ નૂતન વર્ષાભિનંદન ...	૨૭૮
૮૭ નેશનલ કોંગ્રેસ. ...	૨૩૫
૮૮ પુષ્કરજી અને ત્યાંનો મેળો ...	૧૮૫
૮૯ પ્રાસંગિક વિવેચન ...	૫-૭૨-૩૬૬-૪૦૩

૯૦ પ્રૌદેસર જગદીશચંદ્ર બોઝનું ભાષણ	૧૦૫
૯૧ માનવીય બનાવવાની હાલની રીત	૧૪૦
૯૨ મત્રજળની એક અદ્ભુત શક્તિનું દર્શાવતું ...	૧૬૮
૯૩ મનોપવિતનું રહસ્ય ..	૨૧૭
૯૪ રવનુખાતાના નોકરોની મુશીબતો.	૨૭
૯૫ રાગોના સળધમાં દરદીની જવાબદારી કેટલે અંગે છે? ..	૧૧૧-૧૩૧
૯૬ લાસના અને સંયમ ...	૧૩૧
૯૭ વર્ષોદની આગાહી ...	૧૬૬
૯૮ વિવિધ વિષય	૨૧-૨૦૧-૨૩૩-૨૬૫ ૩૦૩-૩૩૨-૩૭૨

૯૯ મળનાં પહાડી સ્થાન ...	૩૨૫-૩૪૬
૧૦૦ શોક વિજય ..	૧૩૧

૧૦૧ હોમરજી અને ગોપબેનો આત્મા ...	૩૩૬
----------------------------------	-----

વૈદક.

૧૦૨ અનુભવસિદ્ધ ઉપચારો ...	૮૦
૧૦૩ અપરિચિત વનસ્પતિ ...	૨૦૨
૧૦૪ આર્ય વનસ્પતિની કેટલીએક રહસ્યતા	૩૩૦
૧૦૫ ધનુષ્યુએ-આ તોવ ...	૨૭૧-૨૮૭ ૨૯૬-૩૭૦

૧૦૬ ઉદરનું વિષ અને અનુભવનો ઉપાય, ૩૨	
૧૦૭ કૉલેરા ...	૪૧૨
૧૦૮ ખોરાક અને સ્વભાવ ..	૧૭૦
૧૦૯ અંધક વૃક્ષના ઔષધી ગુણો ...	૧૪૩
૧૧૦ તદુરસ્તી માટે સુખશાંતિના કાયદાઓ	૧૭૩-૨૩૧-૨૭૨

૧૧૧ નિર્ણય ઔષધી ..	૨૦૦
૧૧૨ પુરોત્પત્તિ તંત્ર ...	૩૩૦
૧૧૩ મરગી સામે રક્ષણ મેળવવા માટે શું કરવું ? ...	૩૫
૧૧૪ મરડો, અતિસાર અને કૉલેરાનો અનુભવી ઉપાય ..	૧૩૯
૧૧૫ મઠ અને તેના ગુણ ..	૪૦૯
૧૧૬ રસાયન સાર સમૂહ ...	૩૬૮-૪૦૭
૧૧૭ વનસ્પતિની રોષધિમાળ કરવા વિશે	૨૯
૧૧૮ વનીપદ્ધિ વિવેચન ..	૨૪૦
૧૧૯ વૈદક દુયુક્ત સમૂહ	૧૪૨-૧૭૬-૨૦૭ ૨૪૦-૨૬૬-૩૦૪-૩૩૬-૩૬૭-૪૧૩
૧૨૦ સર્પ ડંડનો ઉપાય ...	૧૩૯
૧૨૧ સત્તાન પ્રાપ્તિ કરવા ઉપચાર ..	૧૬૪
૧૨૨ હરસના ઉપાયો ...	૨૦૬
૧૨૩ કાષ્ઠરોગ ને બહુમંત્રી હવા	૧૩૪

અત્યાર સુધીમાં નહિ બહાર પડેલો આયુર્વેદનો અતિ ઉત્તમ અને પ્રાચિન ગ્રંથ. ૫

શ્રી ચરક સંહિતા

આ સંહિત યુજરાતી ભાષાંતર પ્રથમ ભાગ બહાર પડ્યો છે. આયુર્વેદનો મૂળ આ ગ્રંથ છે આ ગ્રંથમાંથી અનેક ગ્રંથો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી એવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે આપણા બાલકોમાં ન હોય, ઘણી પાશ્ચાત્ય શોધોથી અનુભવે છે. પરંતુ હાલની તેવી ઘણી શોધોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ થઈ ગય છે દરેક ડોક્ટર, હકીમ અને વૈદ્યને આ પુસ્તક ખાસે રાખી દવાઓ કરવાની ચક્ર છે. હીમાંયુધી બનવાની ઇચ્છા રાખનાર દરેક તેને હંમેશાં ખાસે રાખવું જોઈએ આયુર્વેદમાં વર્ધી સર્વોત્તમ ગ્રંથ ચરકને ગણે છે. કોમલ રૂ. ૫-૦-૦

માત્ર જુનું અભિપ્રાય બસ થશે. મુંબાઈ પ્રજારામ આયુર્વેદ હોલેજના પ્રીન્સીપાલ સાહેબ ડૉ. થોપ. માઈ પ્રજારામભાઈ વૈદ્ય જે. પી. એચ. એમ. એન્ડ એસ. લખે છે કે ચરક સંહિતાનું યુજરાતી ભાષાંતર રવાના જે પ્રયાસ આપે કર્યો છે તે અતિ ઉત્તમ છે. અને દરેક વૈદ્યને આ પુસ્તક ઘરમાં રાખવા લાયક છે

સરવૈ, રેવન્યુ અને ફાજદારી કાયદાનું જુથ.

શોધી આવૃત્તિ—આ પુસ્તકમાં ઇડીઅન પીનલકોડની અગત્યની કસમો, કીમીનલ પ્રોસીજર કોડ, કીમીનલ પોલીસ એક્ટ, વિલેન્ડ પોલીસ એક્ટ, લેન્ડ રેવન્યુ કોડ, તે ઉપર યથેવી રૂઢ, મામલતદાર કોર્ટ એક્ટ, ગામના ને તાલુકાના નયેના, સરવાઈની રૂઢ, સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરની રૂઢ, અરીજુતી એક્ટ, આબ-મરી એક્ટ, મીદાનો એક્ટ વિગેરે ૨૦ કાયદાઓનો સમાવેશ કર્યો છે. કી રૂ. ૭.

ઘરનો વૈદ્ય—આ એક ઉત્તમ વૈદ્યનું પુસ્તક છે. જેના દસ ભાગ છે. તેમાં લગભગ ૫૦૦ પ્રકરણો છે. જેમાં યરીયનું ને તેની અદર આવેલા અવયવોનું યાન, ઇન્ડિયોનું મા, વનસ્પતિ કેપ, કુદરતી ઇપચારો, દરેક રોગ, તેના કારણો, લક્ષણ, અને ઉપાયોનો સમાવેશ છે કી. ૧૧

વૈદ યાને વૈદક ભાગ ૧ લો અને ૨ જો.

આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મટે જોવાં શ્રેયથી અને વનસ્પતિયાં આપવામાં આવ્યાં છે. આ શ્રેયથી અક્ષતીર વનસ્પતિમાંથી તે શી રીતે બનાવવાં, તથા કઈ દવા કયા કયા રોગ મટાડે છે તે, તથા કઈ કઈ વનસ્પતિની કેવી રીતે બનાવવી તે, તથા દરેકદવા તથા વિષનું શોધન કરી ભજો બનાવવી રીત, તથા તેની બનતી માત્રાઓ, અવરેકો, ધૃતો, તૈકો, તથા આશ્વેા વગેરે બનાવવાના પ્રયોગો છે માણસ સમજી શકે તેવા અરખ્યા છે. કી રૂ. ૧૧ પચ તે બને ભાગ સાથે ખરીદનાર ખાસેથી રૂ. ૧

વિનાદયન્દ્ર—એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા. આ પુસ્તકમાં સત્યનો જય અને અમત્ય, પ્રપચ, બ્યગિયારાદિ દુર્ગુણોથી થતા વિનાશોનો જોલો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે કે ખરેખર વાંચનાર, મનુષ્ય ગમે તેવો દુર્ગુણી હશે તોપણ તેને સરઘુથી થવા સિવાય કુટકોળ નહીં એકવાર પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી જરી તેને પુર વાંચ્યા સિવાય મુકતુજ ગમે તેજ નથી. કી. રૂ. ૧.

સંસારમાં સર્વ વૈભવો છતાં એક રાજ રૂપિમજીવન શી રીતે ગાળા શકે છે. અનેક લોભ લાલચથી ન કસાતાં, પ્રપચની જળમાં ન કસાતાં છેવટે ગતિપાટને હીને ચોથો જય છે. અનેક પ્રપચીઓ તેને દેશન કરવા મથે છે છતાં ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા બતાવી તેને પ્રપચીઓ વશ થઈ પાછું રાજ મળે છે. વાંચતાં આનંદ સાથે બોધ મળે છે. કી. રૂ. ૧

તપસ્વી રાજકુમાર—આ પુસ્તક વાચવાથી અનેક ઐતિહાસીક બનાવો માણસને આબા બનાવી દે છે. વાચતા તેને હાથમાંથી મુકતુ ગમતું નથી. મનુષ્યને બીનદર્માં જક કરનાર ને બોધ આપનાર આ નવલકથા છે. કી. રૂ. ૧-૦-૦

પરશીયન નાઈટસ—અરેબીયન નાઈટસ જેવીજ રસીક અને બોધક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. અરેબીયન નાઈટસમાં જેમ એક બાદમાં બીજો પ્રતિ તિરસ્કાર ઉત્પન્ન થઈ વાર્તાઓ યદ યાપ છે તેમ આ પુસ્તકમાં એક શાહનશીને પુરુષા માર તિરસ્કાર હોવાથી તે લખ કરતી નથી અને બ્યારે તેને તેની વૃદ્ધ દાસી અનેક વાર્તાઓ કહી આજે તેના બાવ બદલાય છે અને વિવાહ કરે છે.